ANTON PAVLOVİÇ

ÇEHOV

Albion'un Kızı

Öyküler / CİLT 1

ÇEVİREN
Mehmet Özgül

RICHARD PEVEAR'İN ÖNSÖZÜ VE
MAKSİM GORKİ'NİN SONSÖZÜYLE

İLETİŞİM KLASİKLERİ

iletişim

© Önsöz: Richard Pevear, "Introduction to *Selected Stories of Anton Chekhov*", 2010.

İletişim Yayınları 2328 • İletişim Klasikleri 99
ISBN-13: 978-975-05-1990-1
© 2016 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM
1. Baskı 2016, İstanbul
2. Baskı 2019, İstanbul

DİZİ YAYIN YÖNETMENİ Murat Belge
YAYINA HAZIRLAYANLAR Emrah Serdan, Güneş Akkor
KAPAK Suat Aysu
KAPAK RESMİ Viktor Borisov-Musatov, "Kız Kardeşle Otoportre", 1897
UYGULAMA Hüsnü Abbas
DÜZELTİ Ayla Karadağ
BASKI Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064
Litros Yolu, 2. Matbaacılar Sitesi, B Blok, 6. Kat, No: 4NB 7-9-11
Topkapı, 34010, İstanbul, Tel: 212.613 38 46
CİLT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 11935
Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721
Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

ANTON PAVLOVİÇ ÇEHOV

Albion'un Kızı

ÖYKÜLER • CİLT 1

RUSÇADAN ÇEVİREN ***Mehmet Özgül***

Albion'un Kızı, Anton Pavloviç Çehov'un
1880-1884 tarihleri arasında kaleme aldığı
öykülerden seçilerek hazırlanmıştır.

RICHARD PEVEAR'İN ÖNSÖZÜ
VE MAKSİM GORKİ'NİN SONSÖZÜYLE

iletişim

ANTON PAVLOVİÇ ÇEHOV 29 Ocak 1860 günü Kırım'da bir liman kenti olan Taganrog'da dünyaya geldi. Bakkallık yapan Pavel Yegoroviç Çehov ve Yevgeniya Yakovlevna Çehova'nın üçüncü oğluydu. Taganrog Erkek Gramer Okulu'na yazıldı. Erken yaşta tiyatroya ilgi duydu ve ailesiyle birlikte oynadığı kısa skeçler yazmaya başladı. "Babasız" ve "Platonov" adında iki oyun yazdı. Babasının iflasından sonra aile Moskova'ya gitti; Çehov, Taganrog'da kalıp eğitimini özel dersler vererek sürdürdü. Tıp okumak için Moskova'ya geldi ve burada *Strekoza* (Yusufçuk) dergisine Antoşa Çehonte gibi takma isimlerle haftalık öyküler yazmaya başladı. İlk eskiz derlemesi *Melpomene'nin Masalları* 1884'te yayımlandı. Bu dönemde tüberküloza yakalandı. Meşhur romancı Grigoroviç'in kendisine yazdığı mektupla yazarlığı ciddiye almaya karar verdi ve kendi imzasıyla ilk öykü derlemesi *Karmakarışık Öyküler* 1885'te yayımlandı. "İvanov"un ilk hali, Moskova'da Korsh Sahnesi'nde 19 Kasım 1887'de sahnelendi, aynı yıl ikinci öykü derlemesi *Alacakaranlık* yayımlandı. "Kuğunun Şarkısı" ve "Ayı" 1888 yılında ilk kez sahnelendi. *Alacakaranlık* ile Puşkin Ödülü'ne layık görüldü. Ağabeyi Nikolay, 1889'da tüberkülozdan öldü. Ertesi yıl Sibirya'daki Sahalin Adası'nı ziyaret etti. A.S. Suvorin ile birlikte Fransa ve İtalya'ya gitti. Bir sonraki yıl Moskova yakınlarındaki Melihovo arsasını satın alarak bir ev yaptırdı ve burada yaşamaya başladı. Burada geçirdiği beş yıl boyunca bir yandan en iyi öykülerini yazarken bir yandan da açtığı ufak klinikte, doktorluk mesleğini sürdürdü. "Martı", 1896'da ilk defa sahnelendiğinde olumsuz tepkilerle karşılaştı. Ertesi yıl tüberküloz teşhisi konan Çehov, Avrupa'da istirahat etti. Bir sonraki yıl Yalta'ya döndü ve buradan bir arsa aldı. "Vanya Dayı", Moskova Sanat Tiyatrosu'nda 1899'da sahnelendi, aynı yıl annesi ve kız kardeşiyle Yalta'daki yeni evine taşındı. 1898'de tanıştığı aktris Olga Knipper ile 1901 yılında küçük bir merasimle evlendiler. Bu yıl "Üç Kızkardeş", Moskova Sanat Tiyatrosu'nca sahnelendi. Ertesi yıl sağlığı kötüleşmeye başladı. Tamamladığı son oyunu "Vişne Bahçesi"nin ilk gösteriminin yalnız üçüncü perdesine katılabildi. İyileşmek için gittiği Badenweiler'de hayata gözlerini yumdu. Eşi Knipper'e söylediği "Şampanya içmeyeli uzun zaman oldu" meşhur son sözleri olmuştur. Naaşı Novodeviçi Mezarlığı'na defnedildi. Hayata ve yazarlığa bakışını kendisi şöyle özetlemiştir: "Kısa ömrümde insanın erişebildiği her şeyi kucaklamak istiyorum. Konuşmak, okumak; dev bir fabrikada elime çekiç almak; denizi seyretmek, tarla sürmek. Nevski Bulvarı'nda, uçsuz bucaksız tarlalarda, okyanusta –hayal gücümün beni götürdüğü her yerde– bir başıma yürümek istiyorum."

İÇİNDEKİLER

ÖYKÜLERE DAİR GÖRSELLER *9*

KRONOLOJİ *13*

ÖNSÖZ
ÇEHOV'UN ÖYKÜLERİNE GİRİŞ / RICHARD PEVEAR *21*

Albion'un Kızı

Aile Babası *39*

Elma Yüzünden *49*

Evlilikten Önce *57*

Yargılama *65*

Yeşil Dil *71*

Köyün Tıp Tanrıları *89*

Hep Dilimin Yüzünden *97*

Kadın ile Kocası *103*

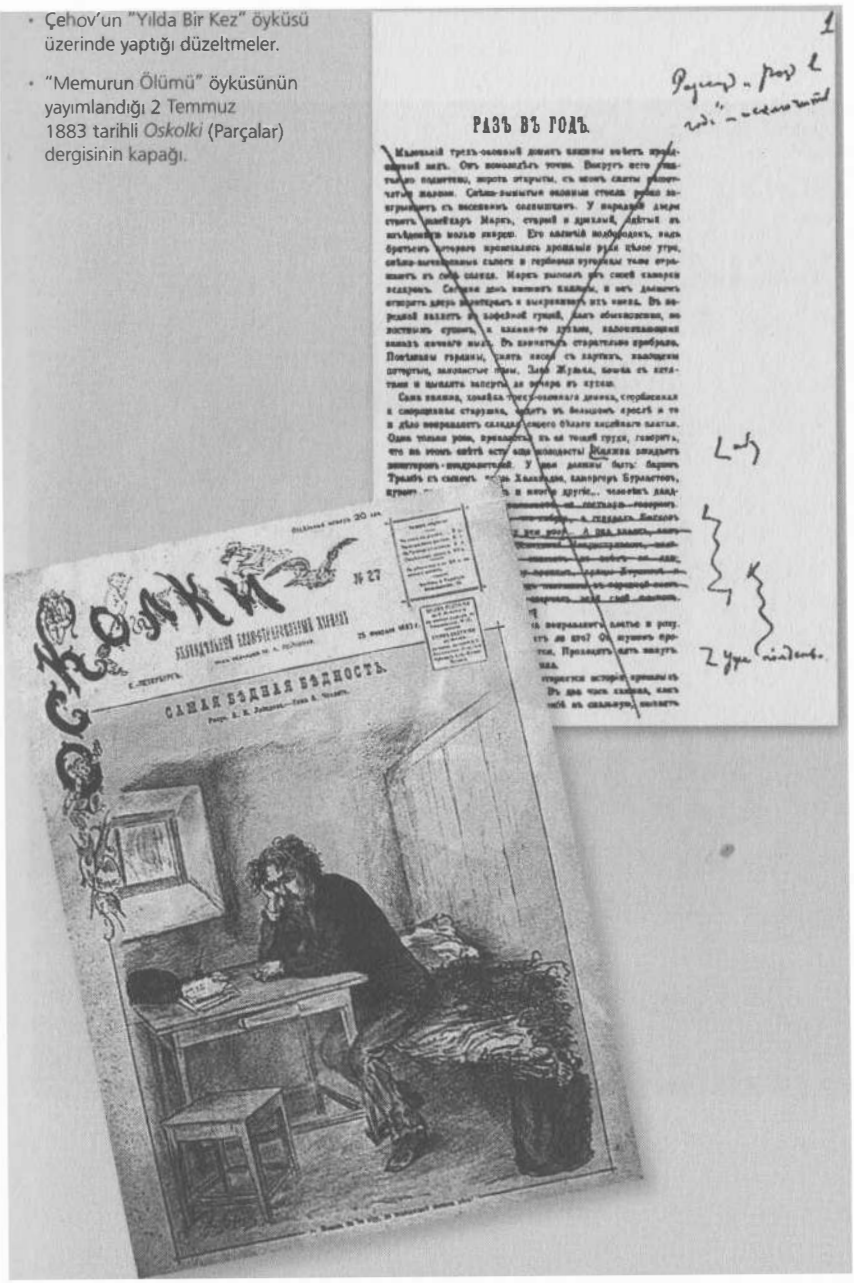
Hanımefendinin Arabacısı 115
Operada Tatsız İki Olay 141
Ahlar, Oflar, Eyvahlar 155
Baron 161
Eğri Ayna 171
İnsanın İki Yüzü 175
Sevinç 179
Maniya Grandioza Olayları 183
Kocasını Bırakıp Gitti 185
Çivide 189
Berber Dükkânında 193
Beceriksiz 199
Yenenin Böbürlenmesi 203
Akıllı Kapıcı 207
Güvey 211
Ad Konulması Zor Bir Öykü 213
Anlaşılmaz Bir Tip 215
Söğüt Ağacı 219
Hırsız 225
Laf, Laf, Yalnız Laf 231
Yirmi Altı 235
Kızının Avukatı 239
Seçim Kurbanı 243
Kale Gibi Dayanıklı Kadın! 249
Nasıl Evlendiğimin Resmidir 255

Bir Sayman Yardımcısının Günlüğünden 259
Tıpkı Dedesine Çekmiş 263
Yılda Bir Kez 267
Memurun Ölümü 273
Yaramaz Çocuk 277
Çeyiz 281
İyiliksever Meyhaneci 287
Albion'un Kızı 291
Mahkeme Kaleminde 297
Güz Soğuğu 301
Şişman ile Zayıf 309
Trajedi Oyuncusu 313
Postanede 319
Denizde 323
Kara Çalma 329
İsveç Kibriti 335
Özgür Düşünen Adam 363
Madalya 369
Güldürü Oyuncusu 373
Öğretmen 377
Gazete Muhabiri Düş Görüyor 381
İki Mektup 387
Şikâyet Defteri 391
Perpetuum Mobile 395
Okumanın Yararları 405

Mariya İvanovna 411
Albüm 417
Yazlıkçı Bayan 421
Beyinlerin Kızışması 425
Vodvil 431
Yükselme Sınavı 437
Cerrahlık 443
Kol Kırılır Yen İçinde Kalır 449
Bukalemun 457
Yağmurdan Kaçarken Doluya Tutuldu 463

SONSÖZ
ANTON ÇEHOV'A DAİR HATIRA PARÇALARI /
MAKSİM GORKİ 471

- Çehov'un "Yılda Bir Kez" öyküsü üzerinde yaptığı düzeltmeler.
- "Memurun Ölümü" öyküsünün yayımlandığı 2 Temmuz 1883 tarihli *Oskolki* (Parçalar) dergisinin kapağı.

- Çehov'un kardeşi Nikolay Pavloviç'in "Evlilikten Önce" öyküsü için yaptığı çizim (solda).
- Aleksandr Petroviç Apsit'in "Cerrahlık" öyküsü için yaptığı çizim (sağda).
- Dimitri Kardovski'nin "Bukalemun" öyküsü için yaptığı çizim (sağ sayfada).

KRONOLOJİ

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1860	Anton Pavloviç Çehov, 29 Ocak günü Kırım'da bir Azak Denizi limanı olan Taganrog'da dünyaya geldi. Esnaflık yapan Pavel Yegoroviç Çehov ve Yevgeniya Yakovlevna Çehova'nın üçüncü oğluydu.	– Rus entelektüellerinde, Batı'da "popülizm" adıyla bilinen *narodnichestvo* akımını benimseyenler oldu. Britanya'da Yahudilere oy hakkı tanındı. – İvan Turgenyev, *Arefesinde*; George Eliot, *Kıyıdaki Değirmen*.
1861		– II. Aleksandr serfliği feshetti. Devrimci Zemiya Volga örgütü kuruldu. – Charles Dickens, *Büyük Ümitler*.
1862		– *Sovremennik* (Çağdaş) dergisi kapatıldı, Nikolay Çernişevski tutuklandı.
1866		– Dmitri Karakozov isimli bir öğrenci Çar II. Aleksandr'a suikast girişiminde bulundu. – Dostoyevski, *Suç ve Ceza*.
1868	Bir süre Rum okulunda okuduktan sonra Taganrog Erkek Gramer Okulu'na yazıldı.	

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1869		– İvanov adlı bir öğrenci, Moskova'da Neçayev'in siyasi çevresine mensup kişilerce katledildi. – Dostoyevski, *Budala*; Lev Tolstoy, *Savaş ve Barış*; Flaubert, *Duygusal Eğitim*; İvan Gonçarov, *Yamaç*.
1873	Erken yaşta tiyatroya ilgi gösterdi; ev ahalisinin oynaması için kısa skeçler yazmaya başladı. "Hamlet", Gogol'ün "Müfettiş"i ve Griboyedov'un "Akıldan Bela"sını sahnede izleme imkânı buldu.	– Rus devleti, İsviçre'ye gönderdiği öğrencileri geri çağırdı. Bu öğrenciler Narodnik (Halkın Dostları) hareketini başlattılar. – Ressam İlya Repin, "Volga'da Sal Çekicileri"ni tamamladı.
1875	Aile içinde okunması için Taganrog hayatından enstantaneleri konu edindiği mizah dergisi *Zaika*'yı (Kekeme) yazmaya başladı.	– Modest Musorgski'nin "Boris Godunov" operası ilk kez St. Petersburg'da sahnelendi. – Tolstoy, *Anna Karenina*.
1876	Babası Pavel iflas etti. Aile Moskova'ya yerleşti; Çehov Taganrog'da okula devam etti. Özel ders vermeye başladı.	– Devrim yanlısı "Toprak ve Hürriyet Partisi" kuruldu. Popülistler yargılandı. Mihail Bakunin'in ölümü.
1877	İlk kez Moskova'ya seyahat etti; ailenin maddi durumu halen çok kötüydü.	– Osmanlı-Rus Savaşı patlak verdi.
1878	"Babasız" ve "Platonov" adında iki uzun oyun yazdı; ikisi de hayatı boyunca yayımlanmamış ve sahnelenmemiştir.	– 93 Harbi'nin ardından Osmanlı ve Rusya arasında Ayestefanos Antlaşması imzalandı. Vera Zasuliç tutuklandı ve mahkemeye çıkarıldı. – Rus şair-yazar Nikolay Nekrasov'un ölümü; Tolstoy, *Anna Karenina*.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1879	*Strekoza* (Yusufçuk) adlı haftalık mizah dergisine öyküler yazmaya başladı. Moskova'ya taşındı ve aile reisliğini üstlendi. Ağustos ayında Moskova Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde okumaya başladı.	– St. Petersburg'da işçiler ilk büyük grevi düzenledi. Tolstoy, *Itiraflarım*'ı yazdı. – Henrik Ibsen, "Bir Bebek Evi".
1880	*Strekoza*'da ilk öyküsü yayımlandı: "Toprak Ağası Stepan Vladimiroviç N.'den Eğitimli Komşusu Dr. Frederik'e Mektup". "Antoşa Çehonte", "Kardeşimin Kardeşi" ve "Dalaksız Adam" gibi takma isimler kullanıyordu. Yakın dost olacağı manzara ressamı İsaak Levitan'la tanıştı.	– II. Aleksandr'a karşı gerçekleştirilen ikinci bir suikast teşebbüsü yine başarısız oldu. Radikaller çarlık sarayındaki yemek odasını havaya uçurdu: on bir kişi öldü, elli altı kişi yaralandı. Polis, Narodnaya Volya (Halkın İradesi) örgütünün pek çok üyesini tutukladı. – Dostoyevski, *Karamazov Kardeşler*. – II. Aleksandr, Narodnaya Volya mensubu Grinevistski adlı bir öğrencinin bombalı saldırısı sonucu öldü. Oğlu ve halefi III. Aleksandr, bu suikasti fırsat bilerek liberal görüşü savunan yazar ve yayınevlerini ağır baskıya aldı. – Dostoyevski'nin ölümü.
1882	Bir yandan tıp eğitimini sürdürürken, ailenin geçimini sağlamak için yazarlık yaptı.	– III. Aleksandr, Yahudileri hedef alan pogromlar başlattı. Yahudiler, Moskova'dan sınır dışı edildi. – Henrik Ibsen, "Bir Halk Düşmanı".
1883	*Oskolki* (Kıymıklar) dergisine öyküler ve bir dedikodu köşesi yazmaya başladı.	– Emeğin Kurtuluşu adlı ilk Rus Marxist devrimci örgüt, Georgi Plehanov tarafından kuruldu. – Turgenyev'in ölümü.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1884	Seçme eskizlerinden oluşan ilk derlemesi *Melpomene'nin Masalları* yayımlandı. Yayımlanan öykülerinin sayısı 200'ün üzerindeydi. Okuldan mezun oldu; erken tüberküloz belirtileri göstermeye başladı.	– 14'lerin Mahkemesi: Narodnaya Volya'nın on dört üyesi yargılandı; iki kişi idam edildi. – Henrik Ibsen, "Yaban Ördeği".
1885	Ertesi yıla kadar çoğu *Petersburgskaya Gazeta*'ya olmak üzere (Petersburg Gazetesi) 100'den fazla öykü yazdı. Kendi imzasının olduğu ilk öyküsü "Panihida" *Novoye Vremya*'da (Yeni Çağ) yayımlandı. Yazarlığı ciddiye almasını sağlayan meşhur romancı Grigoroviç'in yazdığı bir mektuptur. İlk öykü derlemesi *Karmakarışık Öyküler* yayımlandı.	– Émile Zola, *Germinal*.
1887	İkinci öykü derlemesi *Alacakaranlık* yayımlandı. İlk kısa oyunu "Kuğunun Şarkısı" ilk kez yayımlandı. "Ivanov"un taslağı olacak metni, Moskova Korsh Sahnesi'nin isteğiyle yazdı. 19 Kasım'daki ilk gösteri izleyicilerden beklediği beğeniyi görmedi.	– Lev Tolstoy, *İvan İlyiç'in Ölümü*.
1888	"Bozkır" öyküsü *Severniy Vestnik*'te (Kuzey Postası) yayımlandı. "Kuğunun Şarkısı" ve "Ayı" sahnelendi. Tek perdelik komedi "Bir Evlenme Teklifi"ni yazdı. "Alacakaranlık", Puşkin Ödülü'nü kazandı. Stanislavski ile tanıştı.	– August Strindberg, "Baba".

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1889	31 Ocak'ta "Ivanov"un gözden geçirilmiş metni St. Petersburg Aleksandrinski Tiyatrosu'nda sahnelendi ve coşkuyla karşılandı. "Prenses" ve "Tatsız Bir Olay" gibi öykülerini yazdı. "Orman Cini"nin ilk taslağı Aleksandrinski tarafından reddedildi. Ağabeyi Nikolay tüberkülozdan öldü.	– İkinci (Sosyalist) Enternasyonal, Paris'te kuruldu. Maksim Gorki, *Foma*.
1890	"Gusev" yayımlandı. 21 Mayıs'ta Moskova'dan tren, at arabası ve tekne ile Sibirya'ya yolculuk ederek Sahalin Adası'na gitti; burada nüfus sayımı yaptı. Hong Kong, Singapur ve Seylan üzerinden Aralık ayında Moskova'ya döndü.	– Henrik Ibsen, "Hedda Gabler".
1891	"Düello" ve "Köylü Kadınlar", *Novoye Vremya*'da yayımlandı. Tek perdelik oyunu "Jübile"yi yazdı. A.S. Suvorin ile birlikte Fransa ve İtalya'yı ziyaret etti. Orta ve Güneydoğu Rusya'da açlıkla mücadele için yapılan sağlık çalışmalarına katıldı.	– Trans Sibirya Demiryolu'nun inşaatına başlandı. Rusya'nın iç topraklarında gerçekleşemeyen hasat yüzünden kıtlık ortaya çıktı; kışın sonunda bir milyon kişi hayatını kaybetmişti. – Mihail Bulgakov dünyaya geldi.
1892	"Altıncı Koğuş" dahil yirmi bir öykü yazdı. Moskova'ya 80 kilometre uzaklıkta Melihovo arsasını aldı ve Mart ayında ailesiyle birlikte buraya yerleşti. Bir yandan yazarlığı sürdürürken, açtığı klinikte köy ahalisine hizmet ediyordu.	– Rus yönetimindeki Polonya'da ayaklanan işçilere saldıran emniyet güçleri, kırk altı kişinin ölümüne sebep oldu. – Çaykovski'nin "Fındıkkıran Balesi" ilk kez sahnelendi.
1893	Edebiyat dışı eseri *Sahalin Adası*'nı tamamladı ve *Russkaya Mysil*'de (Rus Düşüncesi) tefrika etti.	
1894	"Kara Keşiş"i yazdı. *Öyküler ve Masallar* adında yeni bir derlemesi yayımlandı. Tekrar Batı Avrupa'ya seyahat etti.	– Rusya'da II. Nikolay tahta çıktı. Fransa'da "Dreyfus Olayı".

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1895	"Üç Yıl" kitap halinde yayımlandı. "Ariadna", "Anna Nişanı" ve "Bir Cinayetin Öyküsü"nü yazdı. "Martı"yı yazmaya başladı. Lev Nikolayeviç Tolstoy ile tanıştı.	– Joseph Breuer ve Sigmund Freud'un *Histeri Üzerine Çalışmalar* isimli kitabıyla psikanaliz devri başladı. – Thomas Hardy, *Adsız Sansız Bir Jude*.
1896	"Martı", 17 Ekim'de Aleksandrinski Tiyatrosu'nda ilk kez sahnelendi. Seyirciler oyunu olumsuz tepkiyle karşıladılar.	– Henrik Ibsen, "John Gabriel Borkman".
1897	"Köylüler" ve "Peçenek" yayımlandı. "Vanya Dayı" yayımlandı ama 1899'a kadar sahnelenmedi. Nüfus sayımına katıldı. Mart ayında geçirdiği iç kanama sonrası tüberküloz olduğu anlaşıldı. Ağustos ayını istirahat etmek için Avrupa'da geçirdi; kış aylarında Güney Fransa'da kaldı.	– Macaristan'da Theodor Herzl, Dreyfus Olayı'yla bağlantılı anti-Semitizmden rahatsız olarak Basel'de ilk Siyonist Kongresi'ni topladı. – H.G. Wells, *Görünmez Adam*.
1898	"Ionıç", "Kılıflı Adam", "Aşk Üstüne" ve "Bektaşi Üzümü" gibi öykülerini yazdı. Dreyfus Davası'nda Zola'yı desteklediği için Suvorin'le arası açıldı. Daha sonra evleneceği aktris Olga Knipper ile tanıştı; Kırım'a döndü. Yalta'da Gorki ile buluştu, oradan bir arsa aldı. Babası Pavel Yerogoroviç öldü.	– Rusya Soşyal Demokrat İşçi Partisi, Minsk'te ilk toplantısını yaptı.
1899	"Küçük Köpekli Kadın" ve "Yeni Yazlık" yayımlandı. "Üç Kızkardeş"i yazmaya başladı. Bir yayımcıyla toplu eserlerinin yayımlanması için sözleşme imzaladı. "Vanya Dayı" Moskova Sanat Tiyatrosu'nda ilk kez sahnelendi. Sağlık sorunları nedeniyle Çehov katılamadı. Haziran ayında Melihovo'yu sattı, annesi ve kız kardeşi Maşa ile Yalta'ya taşındı.	– Henrik Ibsen, "Biz Ölüler Uyanınca".

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1900	"Çukurda"yı yazdı. Toplu eserlerinin ilk iki cildi yayımlandı. Moskova Sanat Tiyatrosu'nun Sivastopol ve Yalta turnesinde "Vanya Dayı"yı ilk defa seyretti. Olga Knipper ile yakınlaşmaya başladı.	– Rusya, Mançurya'yı işgal etti. – Sigmund Freud, *Düşlerin Yorumu*; Maksim Gorki, *Üçler*.
1901	Olga Knipper'in Maşa rolünde oynadığı "Üç Kızkardeş" Moskova Sanat Tiyatrosu tarafından sahnelendi. Toplu eserlerinden sekiz cilt daha yayımlandı. Olga Knipper ile 25 Mayıs'ta Moskova'da küçük bir merasimle evlendi.	– Sosyalist Devrimci Parti kuruldu. – Thomas Mann, *Buddenbrooklar*; Maksim Gorki, *Küçük Burjuvalar*.
1902	"Vişne Bahçesi"ni yazmaya başladı. Sağlığı kış aylarında kötüleşmeye başladı.	– Zola öldü. Maksim Gorki, *Alçaktaki Derinlikler*.
1903	"Nişanlı Kız"ı yazdı ve toplu eserlerinin son cildi üzerinde çalışmaya başladı. "Vişne Bahçesi"ni 12 Ekim'de tamamladı. Aralık başında Moskova'ya gelerek provalarını izledi. Stanislavski ile ciddi bir oyun mu, yoksa güldürü mü olduğu konusunda anlaşmazlık yaşadılar.	– Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin Londra'da yapılan İkinci Kongresi'nde parti "Bolşevik"lere (Vladimir İlyiç Lenin liderliğinde) ve "Menşevikler"e ayrıldı. Yahudilere karşı üç gün süren Kişinev pogromu.
1904	"Vişne Bahçesi" 17 Ocak'ta ilk defa sahnelendi ve coşkuyla karşılandı; Çehov yalnız üçüncü perdeye katıldı. İyileşmek için gittiği Badenweiler'de hayata gözlerini yumdu. Naaşı istiridyelerin muhafaza edildiği bir vagonda Moskova'ya getirildi. Bu yüzden cenaze kalabalığı yanlışlıkla aynı tarihlerde ölen General Kepper'in cenaze kortejinin peşine takıldı. Çehov, babasının da gömülü olduğu Novodeviçi Mezarlığı'na defnedildi.	– Rus-Japon Savaşı. İngiltere ve Fransa arasında Dostluk Antlaşması. – James, *Altın Kâse*.

ÖNSÖZ

ÇEHOV'UN ÖYKÜLERİNE GİRİŞ

RICHARD PEVEAR

1844'ün sonbaharında, genç yazar Dimitri Grigoroviç askeri mühendislik okulundan bir arkadaşıyla aynı odayı paylaşıyordu. Bu arkadaşı yirmi üç yaşındaki Fyodor Dostoyevski'ydi; ilk romanı *İnsancıklar*'ı yazmakla meşguldü. Tamamlanan metin, Grigoroviç sayesinde döneme damgasını vurmuş olan eleştirmen Vissarion Belinski'nin ellerine ulaştı ve onun yüreklendirmesiyle Dostoyevski'nin yazarlık kariyeri başladı. Aradan kırk yıldan fazla bir zaman geçtikten sonra, 1886 yılında, aynı Grigoroviç, ihtiyar bir edebiyat duayeniyken, "Antoşa Çehonte" takma isimli bir yazarın mizah eskizlerine rastlamış, bu öyküleri yayıncı Aleksey Suvorin'e ulaştırmış ve bu sayede 19. yüzyılın son büyük Rus yazarı olan Anton Çehov'u "keşfetmiş"tir.

Grigoroviç aynı zamanda genç adama mektup yazmış, eserlerini ciddiye almadığı ve bir mahlasın ardına saklandığı için onu azarlamıştır. Bu durum karşısında Çehov şaşkına dönmüş ve çok duygulanmıştır. 28 Mart 1886 tarihli yanıtında yeteneğini azımsadığı için takma ad kullandığını bildirerek, kendisini yüreklendirmesinden dolayı Grigoroviç'e teşekkür ettikten sonra, şöyle bir açıklamada bulunmuştur:

> Gazete yazıhanelerinin köşelerinde geçirdiğim beş senede kalemimin değersizliğine dair egemen tutuma boyun eğdim; çok geçme-

den kendi eserlerimi küçümsemeye ve hayatıma başka bir gözle bakmaya başladım. İlk nedeni buydu. İkincisi ise doktor oluşum ve bu işlere gömülmüş olmamdı. İki karpuzun bir koltuğa sığmayışı kimsenin uykularını benimki kadar kaçırmamıştır. Bu satırları yazıyor olmamın sebebi, bu üzücü yanlışımı bir nebze de olsa gözünüzde haklı çıkarabilmekti. Bugüne kadar edebi eserlerimi hafife aldım, ilgisizliğe ve kayıtsızlığa maruz bıraktım; hiçbir öyküme bir günden fazla ayırmadığım gibi, çok beğendiğiniz "Avcı"yı ise bir haftada bitirdim (...) Tüm ümidim gelecekte. Daha yirmi altı yaşındayım. Zaman çabuk geçiyor geçmesine, yine de belki marifetimi gösterebilirim.

Çehov bir arkadaşına yazdığı mektupta doktorluğun hayattaki asıl gayesi, edebiyatın ise bir gün terk edeceği metresi olduğunu dile getireli bir ay olmuştu. Şimdi ise, Grigoroviç'in kendisine yazdığı mektubun kendisindeki etkisini, "bir valinin kasabayı yirmi dört saat içinde terk etmesini buyurması"na benzetiyordu. Bu emre uydu da. Daha az yazmaya, daha dikkatli ve özenli çalışmaya başladı. Gerçek ismiyle imzaladığı ilk öyküsü "Panihida", Suvorin'in dergisi *Novoye Vremya*'da (Yeni Çağ) aynı yıl yayımlanmıştı; yazar ile editörü arasında bu şekilde başlayan yakın ve bazen zor çalışma ilişkisi, Çehov'un hayatı boyunca devam edecekti. Absürdlükten ve insanın ahmaklığından duyduğu keyif, eserlerinde önemli bir yer taşımaya devam etse de artık yalnızca bir mizahçı değildi. Tövbekâr eskiz yazarı ciddi edebiyata giriş yapmıştı.

Çehov'un özgünlüğü, çağdaşlarını sarsmıştı. Rus edebiyatının daha önce sözünü etmediği hayatları konu alan yeni bir öykü türü icat etmişti. Tolstoy bunu hemen anlamıştı: Bir keresinde "Çehov emsalsiz bir sanatçıdır," demiştir; "konusu hayat olan bir sanatçı (...) Çehov yeni, yepyeni yazı biçimlerini keşfetti; fikrimce dünyada adı duyulmamış türden (...) Çehov'un tıpkı izlenimciler gibi kendine özgü bir biçimi var." Çehov'un sanatı için "izlenimcilik" tabirini kullanan yalnız Tolstoy değildi. Grigoroviç'in dikkatini çeken "Avcı" öyküsüne bakacak olursak, ne söylediğini anlayabiliriz. Baştan sona şimdiki zamanda yazılmış olan bu öykü hava durumuna dair bölük pörçük gözlemlerle açılır; ardından kısa ama capcanlı ve (Çehov için tipik bir şekilde) hafif insansılaştırılan tasvirlerle tarlalar ve orman, renkli birkaç leke

gelir; avcının kırmızı gömleği ve beyaz kasketi. Bir anda bir kadın çıkar karşımıza. Avcıyla konuşurlar; kadın sevecen ve sitemkâr, avcı ise kibirli ve yalındır. Kadın "sevincinden utanırcasına, ağzını eliyle kapatıyor." Avcı ise kolunu kaşır, esner, yaban ördeklerini gözleriyle takip eder. Söylediklerinden kadınla birlikte yaşayamayacakları açıktır. Kalkar ve uzaklaşır, kadınsa ardından bakakalır: "Hüzün, sevda dolu bakışları kocasının ince uzun bedeninde dolaşırken onu okşar, sever gibi..." Geri döner, kadının eline buruşmuş bir ruble sıkıştırır ve tekrar yanından uzaklaşır. Kadın "Güle güle, Yegor Vlasıç!" diye fısıldar ve "beyaz kasketi bir kez daha görebilmek için ayakuçlarının üzerinde yükseliyor." Hepsi budur. Öykü bir kader anına kadar ilerlemez; manidar bir sonuca ulaşmaz. Yalnızca sona erer.

Çehov, 10 Mayıs 1886 tarihinde, kendisinden önce yazarlık yapmış ve mütevazı bir başarı yakalamış olan ağabeyi Aleksandr'a yazdığı mektupta, tanınan bir yazar olarak edindiği yeni mevkiinden, iyi bir öykünün sahip olması gereken altı ilkeyi belirlemiştir: "1. Siyasi, sosyo-ekonomik konularda uzun anlatımların olmaması; 2. yalın bir nesnellik; 3. kişi ve nesnelerin gerçeğe uygun tasvirleri; 4. mutlak bir özlülük; 5. cesaret ve özgünlük: basmakalıplardan uzak durmak; 6. sevecenlik." Bakıldığında bu, Çehov'un icra ettiği sanatın şaşırtıcı ölçüde eksiksiz bir açıklamasıdır. Yazarın yorumu olabildiğince kısadır. Sıradan mı sıradan olaylar, birkaç ufak ayrıntı, birkaç sarf edilen söz, olmayan bir olay dizisi, münferit hareketlere ve ufak özelliklere odaklanma, hem titizlikle kotarılmış hem de pek anlaşılmayan bir ruh hali: Çehov'un izlenimciliği böyledir. "Gelenekte dışarıdan bakıldığında ufak sanılabilecek bu değişim," diye yazmıştır eleştirmen Boris Eikhenbaum, "aslında bir devrim niteliğindeydi ve etkisi yalnız Rus edebiyatı değil, dünya edebiyatında da korkunç derin olmuştu."[1]

Çehov çok sayıda *kelimelere başvurmadan* yazmakla, öykünün dar yapısını bitiştirme, değiştirme, eşzamanlılık yoluyla, yani yeni bir şiirsel mantık kullanarak genişletir. Sanatı, D.S. Mirsky'nin tabirini ödünç almamız gerekirse öyküsel değil, müzikal bir anlamda yapıcıdır.[2]

---

1 "Chekhov at Large", *Chekhov: A Collection of Critical Essays*, ed. R.L. Jackson, Englewood Cliffs, New Jersey, 1967.

2 Bkz. *Rus Edebiyatı Tarihi*'ndeki Çehov bölümü.

"Musiki" bir dil ile yazdığından değil; aksine, muhtemelen Rus edebiyatında en yalın dile sahip olan yazardır ama öykülerini musiki araçlar ile yapılandırır: kavisler, tekrarlar, kiplemeler, kesişen tınılar, beklenmedik kapanışlar. Mirsky'nin söylediği üzere özü ruhun geliştirilmesi değil muhafaza edilişindedir. "Lirik kurgular"dır. Bu durum Çehov'un seslere verdiği önemi, bazı sesleri aynen kâğıda geçirişini kısmen açıklayabilir: tahta sopalarını rap rap vuran gece bekçileri; bıldırcın kılavuzlarının, guguk kuşlarının, balaban kuşlarının ve öfkeli, yorgun kurbağaların ayrı sesleri; fırtınada çarpan pervazların gümbürtüsü, odun sobalarının uğultusu veya cıvıldaması, semaverlerin mırıldanması ve zillerin çınlaması – hepsi sembolik seslerdir; en meşhuru da eserlerinin son notası, yani *Vişne Bahçesi*'nin sonunda kopan teldir.

Çehov'un özgünlüğünün bir diğer özelliği de dünyaya karşı kapsayıcı tutumudur. Başkentlerde ve taşradaki, şehirdeki, köydeki, şehir etrafında sanayileşen yeni bölgelerdeki, Rusya'nın Avrupai kesimlerindeki, Sibirya'daki, Kırım'daki, Uzakdoğu'daki hayatı; asilzadelerin, memurların, küçük ve büyük din adamlarının, toprak ağalarının, doktorların, aydınların, sanatçıların, oyuncuların, tüccarların, esnafların, köylülerin, mahkûmların, sürgünlerin, şımarık hanımların, köylü kadınların, çocukların, delikanlıların, ihtiyarların, makul kimselerin ve kaçkınların hayatını anlatır. "Çehov'un eserlerinin en temel ilkesi," diye not düşer Boris Eikhenbaum, "Rus hayatını çeşitli tezahürleriyle kucaklaması, kendisinden önce olduğu gibi yalnız belli çevreleri anlatıyor olmak istemeyişidir. Çehov'un Rus hayatına olan yakınlığı sarsıcıdır; bu bakımdan, diğer pek çok bakımdan olduğu gibi, kimseyle kıyaslanamaz." Karakterleri Dostoyevski'nin veya Tolstoy'un kahramanları gibi dramatik bir şekilde resmedilen anıtsal kişilikler değildir; keskin bir şekilde gözlemlenmiş tiplemelerdir: cici insan, açıklayıcı, endişeli tip, öğrenci, kundakçı, kılıflı adam, mirasyedi kadın, piskopos, nişanlı kız. Hepsi Mirsky'nin söylediği gibi "insanlığın ortak hammaddesinden yapılmıştır ve bu bakımdan, Çehov yazarlar arasında en 'demokrat' olandır." Chaucer'ın Canterbury yolcusu hacılarını –şövalye, değirmenci, başrahibe, vaiz, levazımcı, afnameci, Bath'lı hatun– andıran bir havaya sahiptirler; yalnız Çehov'un dünyası daha dağınıktır, kişileri daha tesadüfi biçimde geçici tiplerdir: yaz misafirleri, muayeneye gelmiş doktorlar, tarladaki avcılar, vapurda yolcular, yolu düşen-

ler, taşraya savrulan şehirliler, şehirde kalakalan taşralılar. Kutsal yolculuklarının kesin bir gayesi yoktur.

Çehov'un erken dönem eserleri beğenerek okunmuştur, bugüne kadar da sıradan Rus okurlar arasında popülerliğini yitirmemiştir; bu okurlar, Çehov'a batıda yakıştırılan karamsar "alacakaranlık hallerinin şairi" ve "çözülmekte olan abesliklerin son ozanı" gibi tasvirleri paylaşmazlar. İlk derlemesi olan *Melpomene'nin Masalları* 1884'te, tıp okulunu bitirdiği yıl yayımlandı; ikinci kitabı *Karmakarışık Öyküler* 1886'da yayımlandı ve öyle başarılı oldu ki, tam zamanlı doktorluktan vazgeçerek Grigoroviç'in de rızasıyla kendini yazarlığa verdi. Bir yıl sonra *Alacakaranlık* derlemesi çıktı ve 1888 yılının prestijli Puşkin Ödülü'nün sahibi oldu. Bu erken derlemelerin içindeki eskizlerin ve anekdotların arasında sanatçının zenginliğini ve etkisini gösteren şaheserler bulunur: yalnız "Avcı" değil, "Kundakçı", "Anyuta", "Paskalya Arifesi", "Vanka" ve "Uyumak İstiyorum" da bunlar arasındadır. Çehov aynı dönemde oyun yazarlığına da başladı ve aynı derecede başarılı oldu. İlk oyunu *Ivanov*, 19 Kasım 1887'de Moskova'da perdelerini açtı. Ocak 1889'da Petersburg'da sahnelendi; burada izleyicilerin coşkusuyla karşılaşan oyun, gazetelerde ve edebiyat dergilerinde de çok konuşuldu. Bu prodüksiyon daha sonra taşrayı da gezdi.

Fakat tam da özgünlüğü sebebiyle, Çehov'un eserleri dönemin önde gelen eleştirmenlerinin itirazlarına maruz kaldı. Edebiyat eleştirisi uzun yıllardır, edebi eserleri verdiği toplumsal "mesaj"a, ortak davaya olan faydasına göre değerlendiren siyasi ideologların egemenliğindeydi. Yazarın öncelikle yolu gösteren kimse, sosyal adalet mücadelesinde bir önder olması gerekiyordu; eserleri "yaşananlara uygun" olmalı, belli bir ahlâki değer taşımalıydı. "Anyuta" ve "Paskalya Arifesi" gibi öykülerle karşılaşan eleştirmenler ne diyeceklerdi? Koyduğu ilk ilke "siyasi, sosyo-ekonomik konularda uzun anlatımların olmaması" olan bir yazar hakkında ne düşüneceklerdi? Çehov'un "izlenimciliği" sanat için sanatın bir biçimi, yazarın toplumsal rolünün inkâr edilmesiydi ve gerçekçilik doktrini için bir tehdit niteliğindeydi; bu yüzden faydalı sanatın temel eserlerinden saptığı için saldırılara maruz kaldı.

Çehov yeni bir öykü yarattığı sırada, yeni bir yazar imgesi de yaratmıştı aslında: uzaktan gözlemleyen, ağırbaşlı, temkinli, mütevazı, doğruluk ve kesinlik ölçütüne göre nesrinin hammaddesine biçim ve-

ren, ideolojik aşırılıklardan, ahlâki yargıların baştan çıkarıcılığından, yüce fikirlerin boş gururundan kaçan bir zanaatkâr. Çehov'un kendisi çoğunlukla böyle tasvir edilmiş, o da kısmen böyle olmayı istemiştir. İdeolojik noksanlıkları konusunu sık sık alaya alırdı. 9 Ekim 1888'de Grigoroviç'e "Hâlâ bir siyasi, dini ve felsefi dünya görüşüne sahip değilim," diye yazmıştı. "Her ay değişiyor; ben de mecburen kendimi kahramanlarımın nasıl âşık oldukları, evlendikleri, çocuk sahibi oldukları, öldükleri ve nasıl konuştuklarının tasvirine bırakıyorum." Yazarın vazifesini bu olarak görüyor, bunu yeterli kabul ediyordu. 27 Ekim 1888'de Aleksey Suvorin'e şöyle yazmıştı:

> Sanatçı yalnız anladığı şeyler üzerine hüküm vermelidir; her mütehassıs gibi dar bir uzmanlık alanına sahiptir; mütemadiyen bunu söylüyor ve bunda diretiyorum. Sanatçının sahasının cevaplardan ibaret olduğu ve sorulara yer olmadığını söyleyenler ya hiç yazmamış ya da hiç hayal gücüne başvurmamıştır. Bir sanatçı gözlemler, seçer, tahmin eder ve harmanlar... Bir yazarın bilinçli bir şekilde çalışmasını beklemekte haklısın ama iki kavramı birbirine karıştırıyorsun: *sorulara yanıt bulmak* ile *yanıtları doğru ifade etmek* aynı şeyler değil. Yalnız ikincisi için bir yazara ihtiyaç vardır.

Dönemin önde gelen halkçı eleştirmeni Nikolay Mihailovski, Çehov'a hayran olanların onun muazzam sanatsal gerecini bir kırlangıca ve bir intihara, bir sineğe ve bir file, gözyaşına ve suya aynı "kayıtsızlık ve hissizlik" ile uyguladığı için hayran olduklarını söylemiş; "bu keşfe 'gerçekliğin ıslah edilmesi' veya 'panteizm' diyorlar. Doğada var olan her şey (...) aynı derecede sanatın konusu olmaya layıktır, her şey eşdeğerde bir sanatsal zevk sağlayabilir; insanın genel bir fikre veya ilkeye göre seçim yapmaktan kaçınması gerekir," diye yazmıştır. Mihailovski'ye göre bunu yapmakla Çehov yeteneğini harcıyordu. Tüm takdirine rağmen Tolstoy da benzer fikirdeydi. Ağustos 1895'te, Çehov malikânesini ilk kez ziyaret ettiğinde, günlüğüne şöyle not düşmüştü: "Çok yetenekli, iyi de bir kalbe sahip, fakat şimdiye kadar belirli konularda kesin bir görüş edinememiş." Çehov'un seçtiği konularda ve ayrıntıları düzenlemekte ve tesadüfiliğe atfettiği yer, bütünü oluşturan genel bir fikrin eksikliği ya en büyük özgünlüğü ya da bir sanatçı olarak en feci kusuruydu.

Çehov, 4 Ekim 1888'de *Severnyi Vestnik*'in (Kuzey Habercisi) editörü Aleksey Pleşçeyev'e yazdığı bir mektupta kendini eleştirmenlerin saldırılarına karşı savunmuştur:

> Aslında satır arasında tarafgirlik arayan ve beni ya liberal ya da muhafazakâr olarak adlandırmaya çalışanlardan korkuyorum. Ne liberal ne de muhafazakârım; tedrici reform yanlısı da, keşiş de, kayıtsızlık yanlısı da değilim. Tek istediğim özgür bir sanatçı olmak, maalesef ki Tanrı bana bunun için gerekli yüreği vermemiş. Her türlü yalandan ve şiddetten nefret ediyorum; kilise kâtipleri de benim nezdimde Notoviç ve Gradovski (iki ilkesiz solcu gazeteci) kadar nefret uyandırıcıdır. İkiyüzlülük, alıklık ve despotluk yalnız tüccar evlerinde ve karakollarda karşımıza çıkmaz. Genç neslin icra ettiği bilimde ve edebiyatta bunu görüyorum. Etiketleri ve yaftaları önyargı kabul ediyorum. Kutsalların en kutsalı bildiğim şey ise insan bedeni, sağlığı, zekâsı, yeteneği, esini, aşkı ve hayal edilebilecek en mutlak özgürlük olan, her ne biçim alırsa alsın şiddet ve yalanlardan özgür olma hissi. Büyük bir sanatçı olsam peşine düşeceğim gündem işte bu olurdu.

1904'te, Çehov'un ölümünün üzerinden çok zaman geçmemişken yayımladığı *Çehov Bizlerle* isimli hatıratında Korney Çukovski daha sonra meşhur olan bu yazı için "Koskoca bir devrin suratına haykırılan bir meydan okuma, kutsal bildiği her şeye bir başkaldırıdır," demiştir. Barındırdığı öfke, hayatı uzak mesafeden gözlemleyen birinin ağırbaşlılığından çok uzaktır. Yıllar boyunca süren içi boş retoriğe; mesleği edebiyat olanların yapmacıklığına; gazetelerde farklı hizipler ve eğilimler arasındaki atışmalara; hiçbir yere varmamış genel düşüncelere; gençliği zapt etmiş, hayatlarını saptırmış ve hiçbir şeysiz bırakmış yeni siyasi ve sanatsal hareketlere; hem yetkililerden hem de karşıtlarından duyduğu sahtekârlığa ve gaddarlığa dönüp bakan bir adamın öfkesidir bu. Çehov bu konuları öyküleri ve oyunlarında tekrar tekrar resmetmiş, "kutsalların en kutsalı" namına onlara ısrarla karşı koymuştur. Sanatta ideali olan bilim insanının serinkanlı ölçülülüğü, güçlü duygular ve Çukovski'nin de haklı bir şekilde belirttiği gibi başkaldırmadan besleniyordu.

Çehov'un "izlenimciliği" bir edebi üsluptan ibaret değildi: Dün-

yayı algılayışında daha derin bir şeye tekabül ediyordu. "Ayrı fırça darbeleri"ne ayrılan resmin genel hatlarının belirsizliği içinde var olan, belki de en iyi "Öylesine Bir Öykü"nün (1889) yaşlı profesörünün tarif ettiği bir durumu yansıtır. Bu meşhur doktor, öğretmen ve bilim insanı, hayatının sonunda bilimle alakası olmayan, huzursuz edici bir şey keşfeder:

> ...düşüncelerimde, duygularımda, çevremdekileri algılamada her şeyi bir araya toplayan, bütünleştiren bir şey eksik. Her düşünce, her duygu içimde birbirinden ayrı yaşamakta. Bilim, tiyatro, edebiyat alanındaki düşüncelerimde, öğrencilerimle ilgili tasarılarımda, düş gücümün çizdiği tablolarda en usta irdeleyici yaşamdaki bile asıl amacımı, insanoğlunun tapındığı yüce ülküyü bulamaz.

Profesörün düştüğü ikilem, Çehov'un sanatsal yöntemi üzerine bir yoruma dönüşür. Tıpkı kahramanı gibi, Çehov da bulamadığı "insanoğlunun tapındığı yüce ülkü" yerine bir put koymak istemez. Genel düşüncelere dair başkaldırısında, filozof Lev Shestov'a göre, "nihayet her tür fikirden bağımsız hale gelir, hayatın olayları arasındaki bağlantı kavramını dahi yitirir. Eserinin en önemli ve özgün niteliği de işte budur." Shestov'un 1908'de yazdığı, halen Çehov'un sanatına dair en derin analizlerden biri olan "Hiçlikten Yaratmak" denemesi dönemin manevi durumunu aşağıdaki gibi tasvir etmiştir:

> Önceden kestirmek imkânsız. Ümit etmek dahi mümkün değil. İnsan, neşeli ve ileri görüşlü zihnin işlemeyi reddettiği bir varlık aşamasına girmiş bulunuyor. Kendine olup bitenin açık ve kesin bir halini sunması söz konusu değil. Her şey garip bir absürdlüğe bürünüyor. İnsan her şeye inanıyor, hiçbir şeye inanmıyor.

Çehov'un faydalandığı ve karşı koyduğu şartlar işte buydu. Birçok çağdaşından daha çok farkındaydı ki onu halen bir dolaysızlık hissiyle okumamızın sebebi de budur.

Çehov edebiyata beklenmedik bir yoldan girmişti. 1860'ta, Azak Denizi'ndeki Taganrog kasabasında dünyaya geldi. Büyükbabası bir serfti, ama 1861'de serflerin özgürleştirilmesinden de önce kendisi ve ailesinin özgürlüğünü satın almıştı. Babası bakkallık yapıyordu. Ailesi –üç erkek, bir de kız kardeşi vardı– çok yakındı; Çehov da inanç-

lı, eğitim almamış sade insanlar olan anne babasına saygıda hiç kusur etmemişti. On yedi yaşındayken, kardeşi Mihail'e şöyle yazmıştı: "Anne babamız, dünyada hiçbir şeyi esirgemeyeceğim tek insanlardır. Olur da mühim bir kimse olursam, bu onların emeği sayesinde olacaktır. Çocuklarına verdikleri hudutsuz sevgi her türlü övgüye layık olmalarına, nankör bir hayatın onlarda açtığı kusurları kapatmaya yeter." Onlardan hiç ayrılmamış, hiç vakit geçirmeden desteklemeye koyulmuş; 1892'de, Moskova'nın güneyindeki küçük Melihovo arsasını satın aldığında, ablası ve erkek kardeşiyle birlikte onları bu evde kendisiyle yaşamaya çağırmıştır. Aydın kesimde böyle ailevi yakınlığa ender rastlansa da (D.S. Mirsky'ye göre "oldukça ender"dir), Çehov'un mensup olduğu köylü sınıfında durum başkadır.

1867 ve 1879 yılları arasında Taganrog'daki Rum okulunda okudu ve burada Ortodoks dinine uygun eğitim gördü. Ailesi tarafından da dindar yetiştirildi; babasının şeflik ettiği koroda erkek kardeşleriyle birlikte solistti; kilisede azizlerin mektuplarını ve *Mezmurlar*'ı okur, mihrap mihmandarlığı ve zangoçluk yaparlardı. Bu deneyimi kasvetle hatırlamış, daha sonraları inancını da yitirmiştir. Yine de yakından tanıdığı kilise hayatı pek çok öyküsünde karşımıza çıkar; ayinler ve dualar hakkında bildikleri de muhtemelen tüm Rus yazarlarınkinden daha doğrudur. Eserlerine de Hıristiyanlığa özgü cefa motifi sinmiş gibidir. Eleştirmen Leonid Grossman onu "her yaşayan varlığa Assisili Aziz Francesco gibi sevgi besleyen araştırmacı bir Darwinist" olarak tarif etmiştir.[3]

1876 yılında Çehov'un babası iflas etti; borçlular hapishanesinden kurtulmak için en büyük oğlu Aleksandr'ın eğitim gördüğü Moskova'ya kaçtı. Aile de onun peşinden gidince, on altı yaşındaki Anton liseyi tek başına Taganrog'da bitirmek zorunda kaldı. Geçimini sağlamak için özel dersler veriyor, kıt kanaat geçiniyordu; buna rağmen 1879'da eğitimini tamamlamış, Moskova'daki ailesine katılmış ve tıp okuluna girmiştir. On yıl sonra Suvorin'e yazdığı bir mektupta (7 Ocak 1889), hayatının bu döneminde geçirdiği değişimi üstü kapalı olarak şöyle anlatır:

> Soylu yazarların doğadan karşılıksız aldığını, aynı ayrıcalığa sahip olmayanlar gençliklerini bedel olarak ödeyerek alırlar. Bir delikanlı-

3 "Chekhov as Naturalist", *Chekhov*, ed. R.L. Jackson, 1914.

nın hikâyesini yaz bakalım; bir serfin, eski bir bakkalın oğlu, kilisede koroda şarkı söyleyen bir okul çocuğu, sonra üniversite talebesi; rütbeye riayet ederek yetiştirilmiş, rahibin elini öpmüş, başkalarının fikirlerine taparcasına inanmış, yediği her lokmaya şükretmiş, sık sık kırbaç yemiş, ayağında mestsiz öğretmen olarak dolaşmış, kavgaya karışmış, hayvanlara eziyet etmiş, zengin akrabalarının evinde akşam yemekleri yemiş, Tanrı ve insana ikiyüzlülük gösterip nihayet kendi anlamsızlığını kabul etmiş bir delikanlının– onun içindeki köleyi damla damla sıkarak nasıl çıkardığını; nasıl, güneşli bir sabaha uyandığında, damarlarında akan kanın bir kölenin değil, gerçek bir insanın kanı olduğunu fark edişini.

Çehov, tıp okulu masraflarını karşılamak ve ailesini geçindirmek için ağabeyi Aleksandr'ın izinden giderek popüler dergilere eskizler ve öyküler göndermeye başladı. Bu eserlerinde genelde ismini gizliyordu; en çok başvurduğu mahlaslardan biri de Taganrog'daki bir hocasının yakıştırdığı "Antoşa Çehonte" ismiydi. 1884 yılında tıp öğrenimini tamamladı; doktorluk hiçbir zaman tek mesleği olmadıysa da tıbbı her zaman el üstünde tutmuş, doğa bilimleri ve bilimsel yönteme dair bilgisine çok şey borçlu olduğunu kabul etmiştir. "Anatomi de, edebiyat da aynı asil kökenden gelmektedir," diye yazmıştı Suvorin'e, "gayeleri de, düşmanları da aynıdır: şeytan. Kavga etmeleri için ortada bir sebep yok (...) Şair Goethe, doğabilimci Goethe ile mutlu mesut yaşıyordu." Melihovo'da geçirdiği yıllarda klinikler kurmuş, bölgede yaşayan yüzlerce köylüyü ücret istemeden tedavi etmiştir. 1891 ve 1892'deki kolera salgınıyla mücadelede yer almış, aynı yıllarda kitlesel açlıkla da savaşmıştır. 1892'de Melihovo'da bir okul da yaptırdı; bu okul o kadar başarılı oldu ki takip eden üç yıl içinde komşu köylerde iki okul daha yapmasını istediler. Köy kilisesi için bir çan kulesi de inşa etti. Taganrog'daki kütüphaneye binlerce kitap bağışladı; 1898'den itibaren yaşadığı Yalta'da bir deniz biyoloji istasyonu kurulmasına yardımcı oldu. Pratik meselelerde Çehov'un son derece faal bir insan olduğu, bu işleri üstlenmekten duyduğu hafifleme hissi mektuplarından anlaşılıyor. Metresi olan edebiyat ise onun için daha müphem bir meseleydi.

1888 gibi erken bir tarihte bile Suvorin'e yazdığı bir mektupta faal

insanlara, özellikle de kâşif N.M. Przhevalski'ye olan hayranlığını ifade etmişti:

> Przhevalski gibi insanlara hudutsuz bir sevgi duyuyorum. Onların kişiliği, iyimserlik ve kötümserliği tartışanların; sıkıntıdan değersiz öyküler, lüzumsuz projeler ve ucuz tezler yazanların; hayatı inkâr etmek adına günahkârca yaşayanların; bir lokma ekmek uğruna yalan söyleyenlerin –şüpheciler, mistikler, psikopatlar, Cizvitler, filozoflar, liberaller ve muhafazakârların– dışında, başka bir mertebeye ait, kahramanca eylemlere, inanca ve kesin, bilinçli bir gayeye sahip olan kimselerin bulunduğunu tüm topluma göstermiştir.

İşte bu bilinçle, 1890 yılında Rusya'nın en uç doğu kıyılarındaki Sahalin Adası'na gitmeye, bir ceza kolonisi olarak kurulmuş bu yerdeki şartları incelemeye ve nüfus sayımı yapmaya karar vermiştir. Bu durumu "Tıbba vefa borcum vardı," diyerek açıklamıştır. Bu yolculuk sayesinde Rusya'nın tamamını gördü. Adada aylarca kaldı, yüzlerce insanla konuştu, uzun notlar topladı ve Hong Kong, Singapur ve Seylan üzerinden gemiyle döndü: Bu deneyimini "Gusev" öyküsünde resmetmiştir.[4] Bu yolculuğun sonucu olan belgesel niteliğindeki kitabı *Sahalin Adası* (1893), mahkûmlara yapılan muamelede ve kolonin yönetiminde reformlar yapılmasına yol açmıştı. Çehov daha sonra adanın kütüphanesine kutularca kitap da yollamıştır.

Çehov, ailesine, tıbba, hayatında mihenktaşı olmuş yerlere –Taganrog, Sahalin, Melihovo, Yalta– sadık olduğu gibi, dostlarına da sadıktı. Bunun bir örneği, genç Maksim Gorki'yi almayı reddeden Rus Akademisi'ne sessiz bir protestoda bulunarak üyelikten ayrılmasıydı. Aleksey Suvorin ile olan ilişkisi bir diğer çok daha çarpıcı örnektir. *Novoye Vremya*'nın yayıncısı yaşlandıkça muhafazakârlaşmış ve hükûmet yanlısı olmuştu. Çehov, Suvorin ile aynı görüşleri paylaşmıyordu ona sık sık iğneleyici mektuplar yazardı; buna rağmen arkadaş kaldı-

4 Erkek kardeşi Mihail'in anılarına göre, Çehov bazen kendini bir halata bağlayıp yüzerek gemiden uzaklaşırmış; bu şekilde bir köpekbalığının ve bir maltapalamudu sürüsünün hareketlerini gözlemleme imkânı bulmuştur. İki kişinin denizde gömülüşüne de tanık olmuştu: "Bir ölünün yelken bezine sarılıp baş aşağı suya gönderildiğini görünce (...) insan korkuyor; bir gün kendisinin de öleceğini, kendisinin de böyle suya atılacağını düşünüyor." (Suvorin'e mektup, 9 Aralık 1890).

lar. Aralarının bozulması, Dreyfus olayı ile oldu. Mart 1897'de akciğerinde ağır bir iç kanama geçiren Çehov, Nice'te kaldığı sırada Dreyfus davası tekrar açılmıştı. Koyu bir "Dreyfusard" olan Çehov ertesi yıl Paris'e gitmiş, hatta Dreyfus'un, hakkında tekrar dava açılmasına sebep olan makaleler yazan gazeteci kardeşi Bernard Lazare ile de tanışmıştı. Suvorin'in ise dergisinde benimsediği Dreyfus karşıtı antisemitist tutum Çehov'un öyle midesini bulandırmıştı ki, onunla buluşmayı ve mektuplaşmayı bırakmıştı. Yine de uzun süre küs kalamadılar. Çehov en büyük ideolojik muhalifi Nikolay Mihailovski ile bile iyi anlaşmayı başarıyor, kapalı kapılar ardında "önemli bir sosyolog ve başarısız bir edebiyat eleştirmeni" olduğunu söylüyordu.

Çehov kendisine âşık olan kadınlara aynı şekilde sadık kalmazdı; âşık olanların sayısı da az değildi. "Neredeyse" âşık olduğu Lika Mizinova bunlardan biriydi; 1894'te yurtdışına seyahat ederken onunla görüşmeyi ihmal etmişti. Bir diğeri, 1897'de verem nedeniyle hastaneye yatırdıklarında başucuna çağırdığı romancı Lydia Avilova, aralarındaki ilişki hakkında ipe sapa gelmez anılar bırakmıştı. Bir de mektuplarında adı geçen gizemli "sözlüsü" vardır ki, ailedeki lakabı olan "Misüs"ü, "Çekme Katlı Ev"deki küçük kız kardeşe yakıştırmıştır. 1899'da nihayet evleneceği kadınla tanışmıştır: Moskova Sanat Tiyatrosu'nda aktrislik yapan Olga Knipper. Stanislavski ve Nemiroviç-Dançenko'nun tiyatrosu olan bu yerde son oyunları sahnelenecekti: 1898'den itibaren ekibin "totem"i haline gelen "Martı"yı, 1899'da "Vanya Dayı" takip edecekti. Evlendikleri yıl olan 1901'de sahnelenen "Üç Kızkardeş" göz doldurmuş, 1904'te, ölümünden yalnızca birkaç ay önce sahnelenen "Vişne Bahçesi" ile daha da büyük bir başarıya sahip olmuştu.

Gariptir, Çehov'un Przhevalski gibi "kahramanca eylem" adamlarına olan hayranlığı; bir doktor, okul ve klinik inşa eden bir usta olarak gösterdiği faaliyet, öyküleri ve oyunlarındaki ana kahramanların gösterdiği zafiyet, ızdırap, etkisizlik ve yenilmişlik ile çelişir. Aslına bakarsak, çelişkiler Çehov'a derin bir şekilde işlemiştir. Örneklerini bulmak zor değil. En insancıl yazarlardan biri olsa da öyküleri feci merhametsizliklerle doludur. Eserlerinde mütemadiyen kendini resmetmiş ve bunu mütemadiyen inkâr etmiştir. Sanatında sezilen vurdum-

duymazlığın altında kızgınlık ve itiraz vardır. İlerlemeye inansa da yalnız sebep olduğu doğal ve insani israfı resmetmiştir. Edebiyattaki yeni Sembolizm akımını reddetse de eserlerindeki nesnellik yüzeyi altında önsezili bir sembolizm barındırır ("Kara Keşiş" ilk akla gelen, en başarısız örneğidir). Çehov'un meşhur müphemiyeti gönülsüz bir zıtlıktan ibaret değildir. Teslimiyet ve başkaldırı eserlerinde eşit miktarda mevcuttur ve dünyasını ortadan ayırması gerekirken, gizemli bir şekilde bir arada tutar.

Çehov'un bilime yönelik tutumunda bu çelişkilerin kaynağını bulabiliriz. Suvorin'e "Şair Goethe, doğabilimci Goethe ile mutlu mesut yaşıyordu," diye yazdığında, kendi ülküsünü ifade ediyordu. Bilim eğitiminin sanat eserlerini besleyeceğinden hiç şüphesi yoktu. "Gözlem alanımı genişletti ve bir yazar olarak beni, yalnız bir doktorun kıymetini anlayacağı şekilde bir bilgiyle donattı (...) Doğa bilimleri ve bilimsel yönteme olan yatkınlığım beni hep tetikte kıldı; mümkün olan her yerde bilimsel veriye başvurdum, mümkün olmadığı yerde de yazmamayı seçtim" (11 Ekim 1899 tarihli mektup). Peki bilim ve bilimci dünya görüşü ona nasıl bir bilgi sağlıyordu?

Ona başlıca öğrettiği şey, dünya düzeninin amansız olduğu ve insanın cefasını umursamadığıydı. İlk belirtilerini 1889'da, olgunluk döneminin başlangıcı olan "Öylesine Bir Öykü"yü yazdığı sırada fark ettiği hastalığına bakarak da bu düzenin işleyişini çözebilirdi. Bunu bir doktor olarak pratisyenliğinde de görebilirdi: Leonid Grossman'a göre "hayatın dehşetini, doğanın gaddarlığını ve insanın iktidarsızlığını Çehov'un eksiksiz olarak görmesini sağlamıştı." Eserlerinde defalarca kez gördüğümüz sahnelerde doktor-kahramanlar aynı gaddarlık ve iktidarsızlıkla karşılaşır; ya insanların acımasızlığı ve kayıtsızlığı da buna eklenir ya da hikâye bize bunu gösterir.

"Öylesine Bir Öykü"nün yaşlı profesörü Nikolay Stepanoviç, Fransız yazarları okumayı sever, çünkü "Rus yazarlarında bulamadığımız, yaratıcılığın baş öğesi olan kişisel özgürlük duygusuna onlarda sıkça rastlayabilirsiniz." Çehov, Tolstoy ile beraber usta kabul ettiği Flaubert, Zola ve Maupassant'ı da tercih ediyordu. Zola'nın bilimci-yazar düşüncesi ve "deneysel roman" kavramı ilgisini çekse de şeklen onu en çok etkileyen Maupassant olmuştu. Maupassant'ın sanatsal inceliğinden, görünüşte bir tesadüfilik ve yüzeysellik ardına gizlediği öy-

kücülüğünden çok şey öğrenmişti. Leonid Grossman'ın belirtmiş olduğu gibi, Maupassant aynı zamanda "Çehov'daki hayatın renksizliğine, ölümün dehşetine ve insanın hayvani tabiatına dair inancı da pekiştirmişti. Hayat en temel haliyle düşünmeye alışık olduğumuzdan çok daha basit, sığ ve önemsizdir: Maupassant'ın eserlerinin merkezinde de bu vardır." Öte yandan Çehov'un çelişkileri, Fransız natüralistlerinkinden daha derin ve bereketliydi. "Karanlık öğretilerini" özümsese de aynı zamanda var gücüyle bunlara karşı da geliyordu.

"Altıncı Koğuş"un doktor-kahramanı Andrey Yefimıç, natüralistlerin insan ölümsüzlüğüne bulduğu nihai çözüm olan "maddenin dönüşümü"ne kafa yorduğu bir gece şunları düşünür: "Ancak ölümün karşısında korku duyan tabansızlar insan bedeninin ileride bir ota, taşa ya da kurbağaya dönüşeceği (...) düşüncesiyle avunabilirler. Maddenin dönüşümünde ölümsüzlüğü görmek, içindeki kemanın kırılıp bir işe yaramaz hale gelmesinden sonra keman kılıfına parlak gelecek biçmek kadar gülünçtür." 16 Nisan 1897 tarihli mektubunda Çehov, Tolstoy'un idealist ölümsüzlük fikrini neredeyse aynı şekilde reddetmiştir: "Ölümsüzlüğü Kantçı haliyle tanıyor; hepimizin (insan ve hayvanların) özü sır olan bir ilke üzerinden (mantık veya sevgi gibi) yaşamaya devam edeceğimizi varsayıyor. Ben böyle bir ilkeyi veya gücü ancak biçimsiz, jelatinimsi bir kütle olarak hayal edebiliyorum; benliğimin, bireyliğimin bu kütleyle birleşeceğini – benim de böyle bir ölümsüzlüğe ihtiyacım yok..."

Lev Şestov'un Çehov'un eserlerinin yüreğinde bulduğu çelişkiye gelmiş oluyoruz:

> İdealizmin her türü, açık da gizli de olsa, Çehov'da dayanılmaz bir huzursuzluk hissi uyandırırdı. Hümanist idealizmin kupkuru tesellilerini dinlemektense, açıkça materyalist olanların merhametsizliklerini dinlemekten daha mutlu oluyordu. Dünyada her insanı ezen ve felce uğratan yenilmez bir güç vardır: bu açık ve hatta hissedilebilirdir. En ufak bir düşüncesizlik en güçlüyü de en önemsiz olanı da devirebilir. İnsan ancak bunu kulaktan dolma bildiği sürece kendini kandırabilir. Bir kez ihtiyacın demirden pençelerine yakalandı mı, kendini idealistçe kandırmaya yönelik tüm iştahı kaçar.

"Bu yüzden," der Şestov, "Çehov'un ciddiye aldığı, dolayısıyla da ciddi bir şekilde müdafaa ettiği tek felsefe, doğanın kurallarıyla karşı karşıya gelen insanın sürekli ayak uydurması ve boyun eğmesi gerektiğini söyleyen pozitivist materyalizm"dir. İnsan ruhu yalnızca itaat edebilir. Öte yandan Çehov'da "itaat yalnızca göstermeliktir; altında bilinmeyen bir düşmana yönelik katı, kötücül bir öfke gizlidir."

Şestov'un savı üzerine düşünmeye değer, çünkü söylediği kolaylıkla yanlış anlaşılabilir. Çehov'a "ümitsizlik şairi" adını verir. Çehov'a genelde yöneltilen karamsarlık ve teslimiyet suçlamaları gibi görünse de, Şestov'un kastettiği şey başkadır.

> Dolayısıyla Çehov'un asıl ve tek kahramanı ümitsiz insandır. Başını taşlara vurmak dışında önünde hiçbir *eylem* yoktur (...) Elinde avucunda hiçbir şey yoktur, her şeyi kendisi üretmelidir. İşte bu "hiçlikten yaratma" ya da böyle bir yaratma olasılığı Çehov'un zihnini meşgul eden ve renklendiren tek meseledir. Kahramanının elinden her şeyi aldığında, başını taşlara vurmak dışında bir çare bırakmadığında Çehov tatmin benzeri bir duygu hisseder; o sönük gözlerinde yanan garip ateşe Mihailovski boş yere "meşum" dememiştir.

Şestov bu çelişkiyi en uç halleriyle belirtmekle doğru olanı yapar. Eylem insanlarını seven Çehov'un başını duvarlara vurmak dışında bir *eylem* şansı yoktur. Bu pek de bilimsel bir ilerleme yöntemi değildir. Öte yandan, bilime olan vefa borcunu kabul etse de, "elinde ne var ne yoksa çalan" şey de tam olarak bilimdir. Ümitsizlik tek ümididir. Geri kalan her şey bir yalan, bir şiddet biçimi, genel bir fikir veya silah zoruyla benimsetilen bir ütopya olacaktır. İşte bu "hiçlik"te Çehov "yeni yollar aramaya" başlar.

> Tıpkı Hamlet gibi hasmının altını bir metre daha kazacak, bu şekilde hem makinisti hem de makineyi havaya uçuracaktı. Yeraltındaki bu zorlu emek için gösterdiği sabır ve tahammül inanılmaz, pek çoğu için katlanılmazdı. Her yer karanlıktır, en ufak bir ışık dahi girmez ama Çehov ağır ağır, ter içinde, neredeyse hiç kıpırdamadan ilerler (...) Deneyimsiz veya sabırsız bir göz belki hiç kıpırtı sezmeyecektir. Çehov dahi ilerliyor mu yoksa yerinde mi sayıyor olduğundan emin olmayabilir.

Çehov sorusunu işte bu şekilde formüllendirir. İvan Bunin'le bir sohbetinde, en sevdiği öyküsünün "Öğrenci" olduğunu, bu öyküden sonra nasıl karamsar addedildiğini bilmediğini söylemişti. "Öğrenci", yazdığı en kısa öykülerden biridir. Öğrencinin fakirlik, açlık ve etrafını çevreleyen hiçlik ve karanlık hakkındaki kasvetli düşünceleri ("Bütün bu korkunç şeyler insanın alın yazısı gibi kaçınılmazdı, her zaman olmuştu, gelecekte de olacaktı. Aradan bin yıl geçse değişecek, güzelleşecek yeni bir yaşantı beklenmemeliydi"), havari Petrus'un İsa'yı reddedişini anımsamasıyla iç içe geçer. Bu hikâyeyi yaşlı dul kadın ve kızına anlatır, ikisi de "acı acı gözyaşı döker", tıpkı Petrus'un ihanetinden sonra yaptığı gibi. Öğrenci yoluna gider. "Rüzgâr aynı sertlikle esiyordu, sanki kış yeniden gelmişti, iki gün sonra Paskalya Yortusu kutlanacağına kimse inanmazdı." Dul kadını düşünür: "Yaşlı dul ağladığına, kızı da kızarıp bozardığına göre on dokuz yüzyıl önce olup bitmiş olayın bugünle yakın bir ilişkisi vardı." Birden içinde neşeli duygular kabarır: "'Geçmiş, uç uca ulanan olaylarla bugüne sımsıkı bağlı,' diye düşündü. Halkaları birbirine geçen bu zinciri görmüştü bugün, bir ucuna dokununca öbür ucu kıpırdanmıştı." Öğrencinin düşüncelerine yalnız hafif bir ironiyle değinir; gençliğe özgü "bu gizemli, bilinmeyen mutluluk umudu"nu yerle bir etmeden önümüze koyar. Petrus'un ve iki kadının gözyaşlarına, esen rüzgâra, etrafı sarmalayan karanlığa ve Paskalya vaadine rağmen bu mutluluk oradadır. "Bu mukaddes unsurları ortaya çıkarmasıyla," diye yazar Leonid Grossman, "ateist Çehov dünya edebiyatının şüphesiz en Hıristiyan yazarlarından biri olduğunu gösterir."

"Öylesine Bir Öykü"nün altı aylık ömrü kaldığını bilen yaşlı profesörü, bilime olan inancına ve "mezarın ötesindeki karanlık dünya"ya ait meseleleri umursamamasına rağmen içinde tuhaf bir kıpırtı olduğunu sezer.

> Ders ortasında birdenbire soluğum tıkanıyor, gözlerim kaşınıyor, kollarımı ileri uzatarak bağıra bağıra sızlanmak geliyor içimden. Felek benim için tanınmış bir bilimadamını ölüme mahkûm ettiği için, belki altı ay sonra bu salonda benim yerime dersi başkası verecği için acıyla haykırmaktan zor alıkoyuyorum kendimi. Bağırmak istiyorum, çünkü zehirlendiğimi, daha önceden bilmediğim yepye-

ni düşüncelerin ömrümün son günlerinde beni ağuladığını, beynime sivrisinekler gibi zehir akıttıklarını düşünüyorum. Böyle anlarda durumum bana o derece korkunç görünüyor ki, öğrencilerimin de dehşet duyarak yerlerinden fırlamalarını, acı çığlıklarla kendilerini dışarı atmalarını bekliyorum.

Bu boğuk isyan ve histeri duygusu, Çehov'un kaleme aldığı son öyküdeki din adamının vakur ölümüyle neredeyse hiç örtüşmez. Yine de bu iki adam birbirine benzemez mi? Biri bilimin, diğeriyse kilisenin hiyerarşisine aittir; fakat hepimize bir defa bahşedilen hayat (bu bayat lafı Çehov ne kadar sık tekrarlar!) ikisinden de anlamsızca ve kaçınılmaz bir şekilde koparılmaktadır. Bu ifade edilmesi ve anlaşılması mümkün olmayan deneyim, ikisini de aileleri ve dostlarından uzaklaştırmıştır. Piskopos, Hayırlı Cuma günü Kutsal Kitap'taki çarmıha gerilişi hikâyelerini okumak için Paskalya ayinine gider ve Kutsal Cumartesi günü, çanlar İsa'nın dirilişini neşeyle ilan etmeden evvel ölür. Başına gelenler, yaşlı profesöre olanlarla aynıdır. Farklı araçlar ve zıt tınılar ile iki öykü de yitmekte olanın sonsuz değerini açığa çıkarır. Çehov'un bu canlı çelişkiyi ifade etmek için bulduğu biçimlerle, dünya kendini yeni şekillerde göstermeye başlar.

Çeviren EMRAH SERDAN

Aile Babası

(Папаша)

Orta üç öğrencisi gencin annesi, oğlunun okul durumunu kocasıyla konuşmak istiyordu. Balık çirozu inceliğinde, sıska mı sıska bir kadındı. Anne, tombul böcekler gibi yusyuvarlak bir adam olan kocasının çalışma odasına öksürerek girdi. Onun içeriye girmesiyle birlikte hizmetçi kız kocasının dizlerinin üstünden çabucak aşağı atladı, yakındaki perdenin arkasına saklandı. Kadın hizmetçiyi görmezlikten geldi, çünkü çoktan beridir kocasının bu tür zayıflıklarına alışmıştı. Çağımızın akıllı kadınları nasıl davranıyorsa, o da uygar bir kişi olarak, aile büyüğünün çapkınlıklarına karışmaması gerektiğini biliyordu.

Kocasının boşalan dizlerin üzerine oturduktan sonra;

"Tombulcuğum, sana bir konuyu danışmaya geldim. Önce dudaklarını sil de seni öpeyim," dedi.

Adam şaşırdı, gözlerini kırpıştırarak dudaklarını sildi.

"Ee, seni dinliyorum. Ne söyleyeceksen söyle hadi..."

"Durum şu, babamız. Biz bu oğlumuzla ne yapacağız?"

"Oğlumuzda ne var ki?"

"Aman Tanrım, yoksa bilmiyor musun?! Siz babalar ne kadar da kaygısızsınız! Durum senin bildiğin gibi değil... Korkunç, çok korkunç, tombulcuğum... Eğer iyi bir baba olmak istemiyorsan ya da olamıyorsan, işe yarar bir koca ol bari!"

"Gene aynı laflar! Kaçıncı kez söylüyorsun bunları?"

Adam sabırsız bir hareket yapınca kadıncağız az kalsın oturduğu yerden paldır küldür yere yuvarlanıyordu.

"Siz erkekler hep böylesiniz, gerçekleri işitmek istemiyorsunuz," diye homurdandı.

"Lafı uzatmayı bırak da korkunç olan neymiş, önce onu söyle bana!"

"Yapma, şekerim!.. Beni iyi dinle! Biricik oğlumuz İvan okuldan gene kırık notlar getirdi."

"Getirdiyse ne olmuş?"

"Nasıl ne olmuş? Bu gidişle çocuğu sınavlara sokmayacaklar. Çok korkuyorum, bu yüzden dördüncü sınıfa geçemeyecek..."

"Geçmezse geçmesin, canım! Şunun korktuğu şeye bak!.. Sokaklarda sürtüp haylazlık edeceğine, okula gidip gelsin bin kere iyidir."

"Babamız, bilmiyor musun, oğlan on beşini doldurdu. Bu yaşta bir gencin üçüncü sınıfta bulunması yakışık olur mu? Matematik öğretmeni olacak herif bizimkine iki vermiş. Hoşa gidecek bir durum mu bu?"

"Sen neler söylüyorsun?.. En iyisi bu velede bir güzel sopa çekmek! Yapacak başka bir şey kalmadı, anlaşılan."

Anne serçe parmağıyla kocasının etli dudaklarına şöyle bir dokundu, sonra işveli işveli somurttu.

"Hayır, kocacığım, sakın çocukcağıza ceza vermekten söz etme! Suç onda değil... Alçak gönüllü davranmana gerek yok, biz oğlumuzu öyle güzel yetiştirdik ki, aritmetik gibi ıvır zıvır bir derste başarısız olamaz! Onun böyle ıvır zıvır derslere aklının erdiğine inanıyorum."

"Bırak canım sen şu sümüklüyü! Sürekli haylazlık edeceğine oturup güzel güzel derslerine çalışsa başına bunlar gelmezdi... Şey, karıcığım, dizlerimde rahat ettiğini sanmıyorum. Şuradaki sandalyeye otursan daha iyi olmaz mı?

Kadın kocasının dizlerinden aşağı atladı, kuğulara yaraşır adımlarla biraz ileriye yürüdü. Oradaki sandalyeye otururken şöyle homurdanıyordu:

"Senin şu katı yürekliğine inanmak içimden gelmiyor. Görü-

yorum, oğlumuzu sevdiğin falan yok. Oysa öylesine iyi, akıllı, güzel bir oğlan ki! Şunu iyi düşün, işin içinde senin bilmediğin dalavereler dönüyor. Hayır, çocukcağız üçüncü sınıfta çakamaz, ben buna izin veremem!"

"Hınzır oğlan derslerine çalışmıyorsa bize yapacak bir şey kalıyor mu, canım? Siz anneler hep böylesinizdir zaten... Neyse... Beni biraz yalnız bırak lütfen. Yapılacak bazı işlerim var..."

Adam yazı masasına döndü, önündeki bir kâğıdın üzerine eğildi, bu sırada hizmetçi kızın arkasına kaçtığı perdeye yan gözle şöyle bir baktı.

Kadın;

"Kusura bakma, buradan bir yere gidecek değilim, dedi. Biliyorum, benimle konuşmaktan canın sıkılıyor ama sonuna kadar dinlemek zorundasın beni. Senden yapmanı istediğim şey şu: Bir an önce oğlumuzun matematik öğretmenine gidip çocuğa geçer not vermesini sağlayacaksın. Anlaşıldı mı? Ayrıca kendisine şunu bildirmeyi de unutma: Oğlumuz hiç de aritmetikten zayıf değildir, ayrıca sağlık yönünden birtakım sorunları olduğu için derslerinde güçlük çekebilir. Sen ne yapıp edip öğretmen olacak o herifi oğlumuzun kırık notunu düzeltmeye zorlayacaksın! Yeniyetme çocuk üçüncü sınıfta bırakılır mıymış hiç? Hadi, göreyim seni, tombulcuğum! Biliyor musun, bizim Sofya Nikolayevna oğlumuzun Paris'e benzediğini söylüyor."

"Yakışıklı Paris'e benzediğine bir diyeceğim yok da, matematik öğretmenini görmeye gitmeyeceğim işte! Benim boşa harcayacak zamanım yok."

"Hayır, hayır! Gideceksin! Hadi, gecikme, akıllı babamız!"

"Yok, şuradan bir yere kıpırdayacak değilim. Sana söyleyeceğim son söz bu! Ayrıca git artık yanımdan, yapılacak bir sürü iş beni bekliyor."

Anne ayağa kalkarak sesini yükseltti:

"Gideceksin işte! Hadi, durma artık, çabuk!"

"'Gitmeyeceğim!' dedim ya!.."

Bu söz üzerine anne çıldırmış gibi bağırmaya başladı. Bir yandan da parmağıyla perdeyi gösteriyordu.

"Bir an önce gitmeni istiyorum! Eğer gitmeyecek olursan, bi-

ricik oğlumuza acımadığını anlayacağım. Bak o zaman neler gelecek başına!.."

Baba afalladı. Ne yapacağını bilemedi; yapacak başka bir şey yokmuş gibi garip bir şarkı tutturarak şaşkınlıktan pardösüsünü sırtına geçirdi. Annenin isteklerine teslim olduğu görülüyordu.

Durumu bir de çocuğun ağzından işitmek amacıyla yeniyetme oğlanı yanlarına çağırdılar. Yakışıklı Paris önce öfkelendi, kızarıp bozardı, kaşlarını çattı, sonra öğretmeninden daha iyi aritmetik bildiğini, aldığı kırık notta kendisinin suçu olmadığını, en yüksek not olan beşi ancak babası zengin öğrenciler ile o öğretmene yaltaklanan çocukların aldığını söyledi. Ardından zırıl zırıl ağlamaya başladı. İyice sakinleştikten sonra matematik öğretmeninin evine gitmesi için onun adresini babasına verdi. Bunun üzerine zavallı adam fazla gecikmeden tıraş oldu, tarağını dazlak kafasından birkaç kez geçirdi, güzelce giyinerek "oğulcuğunu" kurtarmak amacıyla yola koyuldu.

Velilerin çoğunun yaptığı gibi baba, öğretmenin odasının kapısını çalmadan hızla içeri daldı. Eğer birisinin odasına kapısını çalmadan paldır küldür dalarsanız onun neler görüp işiteceğini kimse bilemez. O sırada öğretmen karısına şunları söylemekteydi: "Bana çok pahalıya mal oluyorsun, Ariadna!.. Anlıyor musun, kaprislerin bitmek bilmiyor!.." Bunun üzerine kadın kocasının boynuna sarılarak şu karşılığı verdi: "Bağışla, kocacığım, oysa sen bana hiç de pahalıya mal olmuyorsun. Bunu bildiğim için sana büyük değer veriyor, seni sevip sayıyorum."

Bu sırada öğrenci babası kadının son derece güzel olduğunu fark etti, eğer giysilerini çıkarsa herhalde çok daha güzel gözükürdü.

Baba sırıtkan tavırlar takınarak karı-kocanın yanına biraz daha sokuldu, ayaklarını birbirine çarparak;

"İyi günler, efendim! diye selam verdi."

Öğretmen bir anne yapacağını bilemedi, karısı ise somurtarak yıldırım hızıyla bitişik odaya kaçtı. Öğrenci babası yılışık yılışık gülüyordu.

"Bağışlayın, belki sizi rahatsız ediyorum. Şey... durumunu-

zu anlamıyor değilim. Nasılsınız, iyi misiniz? Şey... bir kez daha merhaba. Öğrenciniz İvan'n babasıyım. Size kendimi tanıtmaktan onur duyarım. Bendeniz kendine göre toplumda ileri gelen biriyim... Keh-keh-keh. Durumunuzu anlıyorum, lütfen rahatsız olmayın."

Matematik öğretmeni nezaket gereği gülümser gibi sırıttı, veliye oturması için bir sandalye gösterdi. Beriki bir ayağının üzerinde dönerek gösterilen yere çöktü. Sonra yelek cebinden altın saatini çıkarıp öğretmenin gözüne sokarcasına ileri uzattı.

"Şey... Sizinle bir durumu görüşmeye gelmiştim, efendim. Beni bağışlayın lütfen. Ne yazık ki siz kültürlü insanlar gibi düzgün konuşmayı beceremiyorum. Bizim gibilerin her davranışı kendine göre, sadedir. Zatınız üniversiteyi bitirmişsinizdir herhalde, öyle değil mi?"

"Evet, üniversite bitirdim."

"Demek, öyle... İyi, iyi... Bugün hava ne kadar da sıcak! Ne dersiniz? Şey... İvan Fiyodoroviç, bizim oğlana aritmetikten iki vermişsiniz... Aslında bu o kadar da önemli değil. Herkes neye layıksa karşılığını alır. Bu duruma bir şey diyeceğim yok da... Keh-keh-keh!.. Ne de olsa hoş bir şey değil... Yoksa gerçekten benim oğlan size göre aritmetikten bu kadar zayıf mı?"

"Size nasıl söylesem, bilmem ki... Çok zayıf demeyeceğim de, çocuk derslerine çalışmıyor. Sonuç olarak aritmetikten anladığı filan yok."

"Neden anlamasın ki?"

Öğretmen gözlerini kocaman kocaman açtı.

"Neden mi? Çünkü aritmetiği bilmediğine aldırdığı yok, üstelik hiç çalışmıyor..."

"İnsaf edin, sayın İvan Fiyodoroviç. Benim oğlum derslerine sürekli çalışır... Geceler boyunca kitaplarının başından kalkmaz. Ayrıca ben de yardım ediyorum kendisine. O bakımdan matematikte her konuyu iyi bilir. Yaramazlık yapıyor diyeceksiniz. Orası öyle de hangimiz çocukluk yaşamadık ki? Neyse, sizi rahatsız etmiyorum ya?"

"Yok, canım, öyle şey olur mu? Görüşmeye gelmenizden dolayı asıl ben size teşekkür etmeliyim. Öğrenci velileri biz eğiti-

cilerin en değerli konuklarıdır. Buraya kadar zahmet edip gelmeniz bize güvendiğinizi gösteriyor. Her konuda karşılıklı güven çok önemlidir, öyle değil mi?"

"Elbette öyle. Ayrıca kimsenin işine karışmamak gerekir... Demek oluyor ki, benim oğlan dördüncü sınıfa geçemeyecek... Doğru mu anlıyorum?"

"Ne yazık ki geçemeyecek. Zaten çocuğun yıllık ders ortalaması yalnız aritmetikten iki değil. Öbür dersleri de zayıf."

"Bu duruma göre öbür öğretmenlere de gitmem gerekecek... Peki, aritmetikten durumu ne olacak? Keh-keh... Notunu düzeltecek misiniz?"

Öğretmen gülümsedi.

"Nasıl düzeltebilirim? Olacak şey değil! Yok canım! Yapamam bunu! Oğlunuzun dersimden geçerli not alması için çok uğraştım. Ama nedense dersine çalışmak istemiyor, ayrıca terbiyesizlik yapıyor. Onun yüzünden birçok kez sıkıntı yaşadım."

"Dedim ya, bunlarınki yeniyetmelik çağı. Ne yapacaksınız?.. Gelin, şunun notunu üçe çıkarıverin."

"Yapamam."

"Aman, siz ne diyorsunuz! Lütfen böyle şeyler söylemeyin! Neyin yapılıp neyin yapılamayacağını sanki ben bilmiyorum... Ee... Bitirelim şu işi, İvan Fiyodoroviç?"

"Yapamam! Çocuğunuza kendi derslerinden iki veren öbür öğretmenler ne derler bana? Düpedüz haksızlık olur! Vallahi, elimden böyle şeyler gelmez! Yapamam!"

Baba bir gözünü kırptı.

"Yaparsınız, yaparsınız, İvan Fiyodoroviç. Bu konuyu tartışmayalım artık. Böyle basit şeyler için saatlerce çenemizi yormaya değer mi? Bana lütfen, aydın bir kişi olarak, not düzeltmenin neresinde haksızlık bulunduğunu açıklar mısınız lütfen! Çünkü ikimiz de haksızlığın ne olduğunu bal gibi biliyoruz. Keh-keh-keh!.. Hadi, safsataya kaçmadan açıklayın şunu, İvan Fiyodoroviç! Öğrencinize iki verdiyseniz bunda kesinlikle bir amacınız olmalı. Öyleyse haksızlık bunun neresinde?"

Şaşkınlıktan öğretmenin gözleri fal taşı gibi açıldı. Ancak bir öğrenci velisinin söylediklerine gücenmeyi aklına getirmeme-

si gerektiği, üniversite bitirmiş bir aydının çözülmez sırrı olarak kalıyor bizler için.

Öğrenci velisi konuşmasını şöyle sürdürdü:

"Evet, evet, bunun altında gizli bir amaç yatıyor. Öğrenci yakınlarının tıpış tıpış ayağınıza geleceğini biliyordunuz, öyle değil mi? Keh-keh-keh!.. Nasıl, sizi iyi anlamamış mıyım? Her emeğin bir karşılığı olmalı. Öğretmenlik görevinin önemini bilirim. Ne kadar aydın bir insan olsanız da köhnemiş alışkanlıkların işe yarayacağını unutmamışsınızdır herhalde. 'Gönlünüzden ne koparsa onu verin...' demektesiniz içinizden şimdi bana."

Öğrenci babası burnundan derin derin soludu, cüzdanını çıkardı, içinden bir yirmi ruble alarak öğretmene uzattı.

"Buyursunlar, efendim..."

Öğretmen kızarıp bozardı, ezilip büzüldü; hepsi o kadar... Onun, karşısındaki herife kapıyı göstermemesi, defolup gitmesini söylememesi öğretmenlik mesleğini seçmiş birinin anlaşılmaz bir sırrı olarak kaldı bizim yönümüzden.

İyice pişkinliğe vuran öğrenci velisi;

"Hadi, hadi, utanmayın, alın," dedi. "Anlayışsız bir adam değilim ben. Kim 'almam' derse desin, gene de alırlar. Almayanı görmedim bugüne dek. Çekinmeyin, alın şunu! Anladığım kadarıyla henüz alışmamışsınız böyle şeylere. Hadi, çekinmeyin... Lütfen..."

"Öyle şey olur mu? İnsaf edin."

"Yoksa az mı buldunuz? Ne yazık ki daha fazlasını veremeyeceğim... Almıyor musunuz?"

"Olmaz dedim."

"Yüce gönlünüz bilir. Öyleyse kırık notu düzeltiverin. Bunu ben değil, çocuğun annesi istiyor. Görseniz, sürekli ağlamakta... Yürek çarpıntıları, daha neler, neler... Bir sürü derdi var kadıncağızın."

"Eşinizin durumuna gerçekten üzüldüm. Ama kırık notu düzeltemeyeceğim."

"Oğlan dördüncü sınıfa geçemeyecek olursa başına neler gelir, bilmem artık. Yazık olmaz mı çocukcağıza? Düzeltin şu notu, cancağızım, olsun bitsin!.."

"Düzeltmek isterdim ama yapamam. Sigara... Sigara buyurmaz mısınız?"

"Çok teşekkür ederim, sigara içmiyorum. Bizim oğlanı geçiriverseniz ne olur ki! Şey... Memurluk bareminiz nedir şimdi?"

"Yedinci derece ama bana sekizinci dereceden kadro tanıdılar."

"Demek öyle... Neyse, biz kesinlikle anlaşacağız sizinle... Kaleminizle şöyle bir çizik atıverirsiniz, tamam mı? Keh-keh-keh...

"'Olmaz' dedim size, öldürseniz olmaz. Yapamayacağım."

Öğrenci velisi sesini kesti, biraz düşündü, sonra yeniden saldırıya geçti. Bu seferki saldırı kısa sürmedi. Öğretmen 'Olmaz, yapamam!' sözünü ne kadar yinelerse yinelesin beriki onu canından bezdirmek, ne kadar çekilmez bir adam olduğunu göstermek için elinden geleni ardına koymadı. Adamcağıza yaklaşıp yanaklarından öpmeye, kendisini aritmetikten sınava çekmesini istemeye, belden aşağı fıkralar anlatmaya, senli benli davranmanın her türlüsünü denemeye koyuldu. Onun bu davranışları karşısında öğretmenin öğürmesine ramak kaldı.

O sırada yandaki odadan öğretmenin eşi şöyle seslendi:

"İvan, hadi artık, geç kalıyorsun!"

Değerli babamız durumu hemen kavradı, öğretmenin dışarı çıkmaması için koca gövdesiyle kapının önüne gerildi. Öğretmen dışarı çıkmak için çırpındı, oflayıp pufladı, inlemeye başladı. En sonunda kurtuluşunu sağlamak amacıyla dahice bir düşünce geldi aklına.

"Durun! Eğer gidip öteki öğretmenlerden de kendi derslerinden verdikleri ikileri düzelttirirseniz ben aritmetikten ikiyi üç yapacağım," dedi.

"Şeref sözü mü?"

"Onlar düzelttikten sonra ben niçin düzeltmeyeyim?"

"Çok yaşayın e mi! Bu iş bitmiş demektir... Siz harika bir insansınız, vallahi! Ben hemen gidip sizin kırık notu düzelttiğinizi söylerim kendilerine. Bu çözümünüzden dolayı bir şişe şampanyayı hak ettiniz. Peki, onları ne zaman görebileceğim?"

"İsterseniz hemen."

"Bu duruma göre sizinle artık yakından tanışmış sayılırız,

öyle değil mi? Bir gün siz de şöyle bir uğrayıverirsiniz bize. Buyurun, gelin, bekleriz!"

"Kıvançla. Size esenlikler diliyorum."

"Hoşça kalın. Keh-keh-keh... Genç adam, genç adam! Size iyi günler diliyorum! Öbür öğretmenlere sizden selam ileteyim mi? Tamam, söylerim kesinlikle. Sayın eşinize de en iyi dileklerimi sunuyorum. Bize buyurmayı sakın unutmayın!"

Öğrenci babası saygı gösterisi olarak ayaklarını birbirine vurdu, şapkasın kaptı, dışarı fırladı.

Öğretmen uğurladığı velinin arkasından bakarken, "Hoş adam! Gerçekten hoş biri! Aklından ne geçiriyorsa o sözler hemen dilinde. İçi-dışı bir... Sadeliğine, iyi yürekliliğine diyecek yok gerçekten. Böyle insanlara bayılırım." diye geçirdi içinden.

Aynı günün akşamı aile babasının dizlerinin üstünde sevgili karıcığı oturmaktaydı. (Ondan sonra sıranın hizmetçi kıza geleceği kesindi.) Karısına "oğullarının matematikten sınıfını geçeceğini", aydın insanların rüşvetle yola getirilemeyeceğini, eğer nezaketle gırtlaklarına basacak olursanız ancak o zaman sonuç alabileceğinizi ballandıra ballandıra anlatıyordu.

Elma Yüzünden

(За яблочки)

Ufak tefek bir adam olan toprak ağası Trifon Semyonoviç'in, birbirine pek uygun enlem ve boylamlarda, Pont Evksin ile Solovki köyleri arasında bir tek kara topraktan[1] oluşan, atadan kalma bir çiftliği vardır. Trifon Semyonoviç, tınlayıcı Latince bir sözden türetilmiş, uzun mu uzun bir soyadı taşımakta olup, bu soyadı, sayısız insanlık erdemlerinden birinin anlamını taşır. Toprağı son derece verimli çiftliğin yüz ölçümü tam 3.000 dönümdür. Burası bir çiftlik, Trifon Semyonoviç de bir toprak ağası olduğundan, çiftlik, sahibinin isteğiyle rehine verilip satışa çıkarılmıştır.[2] Satış işlemleri Trifon Semyonoviç'in tepesinde henüz dazlak yokken başlamıştı; o günden beri ipotek koyan banka yöneticilerinin beceriksizliği, bizim toprak ağasının açıkgözlüğü sayesinde işlem uzayıp gitmektedir. Günün birinde banka yüzde yüz gümleyecektir, çünkü birçok benzerleri gibi Trifon Semyonoviç, rehin karşılığında ödenen paraları cebine indirmiş ama taksitlere gelince ödememektedir. Ödese bile nazlana nazlana, dilenciye sadaka verir gibi... Dünyamız için boşuna "Ah, şu dünya!" dememişler. Biz insanlar herkesi ona uygun

1 Çernaziyom – ç.n.

2 19. yüzyıl sonlarına doğru birçok toprak ağası çiftliğini tüccarlara, sanayicilere satmak sorunda kalmıştır – ç.n.

asıl adıyla çağırabilsek, Trifon Semyonoviç'e de Trifon Semyonoviç demez; eşeklere, ineklere yaraşır bir adla çağırırdık. Açıkça söyleyecek olursak, Trifon Semyonoviç, adı üstünde, hayvanın tekiydi. İstedim ki, kendisi de benim düşünceme katılsın. Eğer bir gün bu dileğim kendisine kadar ulaşırsa (arada bir *Strekoza* dergisini okuduğunu biliyorum) bana gücenmeyip benimle aynı düşünceye gelecek, hatta uzun soyadını burada açıklamadığım, bu seferlik adı ve baba adını bildirmekle yetindiğim için cömertliği tutup güzün bir kasa dolusu Antonov elmasını adresime postalayacaktır. Trifon Semyonoviç'in erdemlerine gelince... En iyisi bunları sıralamaya kalkmayalım. Neden derseniz, Trifon Semyonoviç'i elleriyle, ayaklarıyla bir öyküye sığdırmaya çalışırken, uzun mu uzun *Ebedi Yahudi* adlı romanının yaratıcısı Yevgeni Siu'nun kalem oynattığı süre kadar yazı masamızda oturmak zorunda kalırdık. Onun ne kâğıt falı açmadaki hilelerine, ne borç ve faiz ödemedeki siyasetine, ne papaz efendi ile zangoca karşı çevirdiği dolaplara ne de Nuh Nebi'den kalma kılığıyla atının üstüne kurulup köy sokaklarında caka satmasına dokunduracağım. Ben yalnızca onun insanlara karşı tutumunu gözler önüne seren bir sahneyle yetineceğim.

Neresinden baksanız beğeneceğiniz güzel bir sabah vakti (yaz mevsiminin bitimine yakın bir sabah) Trifon Semyonoviç zengin bahçesinin ağaçlar arasındaki birbirine dik yollarında gezinmektedir. Ulu Tanrı'nın ozanlara esin vermede yararlandığı bütün güzellikler bolca serpiştirilmiştir bahçesine. "Ey insanoğlu, yaklaş! Yaklaş da güz bastırmadan bütün zevkleri tat!" der gibidir bu bahçe. Ancak bizim bahçe sahibi ağamız ozan filan değildir, ayrıca o sabah nedense kendini zararda hissettiğinden, ruhu soğuk bir uyuşukluk içindedir. Toprak ağasının arkasından ise ufak bir ücret karşılığı uşaklığını yapan Karpuşa yürüyor, sağına soluna bakarak efendisine gözcülük ediyor. Karpuşa dedim de aklıma geldi, bu altmışlık düzenbaz, erdemlerinin çokluğu bakımından efendisine taş çıkartır... İyi çizme boyar, sokak köpeklerini yakalayıp acımadan ipte sallandırır, eline geçirdiğini soyup soğana çevirir, müzevirlik yapmada üstüne yoktur. Gün geçmez ki köylülerden, Trifon Semyonoviç'in komşularından

Karpuşa'yla ilgili bir yakınma gelmesin... Ancak bütün bunlar bir işe yaramaz, çünkü ağamızın çiftlik işleri Karpuşa'sız yürümez. Gezintiye çıktığı zamanlar Trifon Semyonoviç çiftlik yazıcısının uğurlu diliyle çarın özel askeri adını verdiği sadık uşağını da yanına alır; onunla hem daha çok güvence altındadır, hem de keyifli zaman geçirir... Karpuşa dedikodu yapar, gülünç tekerlemeler söyler, masal anlatır. Susmak bilmez bir gevezedir... Eğer bir an ağzını kapadığını görürseniz, bilin ki ilginç bulduğu bir şeyi dinlemek için kulak kesilmiştir.

Anlatacağımız olayın geçtiği o sabah Karpuşa, efendisinin arkasında yürüyor; beyaz kasketli, tanımadığı iki liseli öğrencinin ellerinde tüfeklerle yanlarından geçerlerken onlardan toprak ağasının bahçesinde avlanma izni isteyip istemediklerini allayıp pullayarak Trifon Semyonoviç'e anlatıyordu. Sözümona gençler bahçeye sokulmaları karşılığında ona yarım gümüş ruble rüşvet vermeye kalkmışlar, kime hizmet ettiğini çok iyi bilen Karpuşa ise onlara kızıp üzerlerine çiftliğin köpekleri Kızıltüy ile Boztüy'ü salmıştır. Karpuşa bu olayı anlatmayı bitirip köyün sağlık memurunun akıllara durgunluk veren serüvenlerini parlak çizgilerle betimlemeye koyulmuştu ki, bahçenin elma ve armut ağaçlarının bulunduğu köşesinden gelen bir hışırtı konuşmasını yarıda kesti. Karpuşa bir anda sus pus oldu, kulak kesilip dinlemeye başladı. Hışırtının kuşku uyandırıcılığı iyice aklına yatınca efendisini eteğinden çekip durdurdu, sesin geldiği yöne doğru ok hızıyla fırladı. Trifon Semyonoviç de bir yaramazlık kokusu almıştı; o da hemen toparlandı, köpek sinsiliğiyle seğirten uşağının ardından ufak adımlarla koştu. Ve koştuğuna da değdi...

Bahçe çitinin yakınında, dal budak salmış bir elma ağacının dibinde duran bir köylü kızı ağzında bir şeyler çiğniyor, onun hemen yanında geniş omuzlu bir köy delikanlısı ise yerde dizüstü sürünürken, rüzgârın düşürdüğü elmaları topluyordu. Delikanlının yaptığı bir şey daha vardı, o da elmaların hamlarını ağaçların arasına fırlatmak, olgunlarını ise kocaman, nasırlı elleriyle sevgili Dulçina'sına sunmaktı... Görünüşe bakılırsa, midesinin sağlamlığı yönünden bir korkusu bulunmayan genç kız verilen elmaları büyük bir iştahla, soluk almamacasına tıkı-

nıyor; yerde sürünerek elma toplayan şövalyesi ise Dulçina'sından başka bir şey düşünmüyordu.

Köylü kızı sesini yükseltmemeye çalışarak, "Hadi, biraz da ağaçtan koparsan a!" diyor.

"Yok, koparamam, korkuyorum..."

"Korkacak ne var? Ağanın yardakçısı şimdi meyhanede kafa çekiyordur."

Delikanlı ayağa kalkıp havaya zıpladı, daldan bir elma koparıp Dulçina'sına verdi. Ancak Adem ile Havva'nın başına gelenler bu sırada iki sevgilinin başına geliverdi. Koparılan elmanın tadını çıkarmaya fırsat bulamadılar... Genç kız elmayı dişleyip kopardığı parçayı tam delikanlıya sunmuştu ki, ikisi de ağızlarının içinde bir ekşilik duydular; yüzleri önce çarpılıp uzadı, sonra sapsarı kesildi. Bu, elmanın ekşiliğinden dolayı değil, karşılarında Trifon Semyonoviç'in mahkeme duvarı gibi asık suratı ile Karpuşa'nın sinsi sinsi, kötücül sırıtmasını görmelerindendi.

Gençlere doğru yürüyen Trifon Semyonoviç, "Merhaba çocuklar! Elma mı yiyorsunuz? Size engel olmuyorum ya?" dedi.

Delikanlı şapkasını çıkarıp başını önüne eğdi. Genç kız ise önlüğünün nakışlarını incelemeye koyuldu.

Trifon Semyonoviç delikanlıya döndü.

"E, nasılsın bakalım, Grigori? İşler nasıl gidiyor!"

"Yediğim yalnız bir elma! Onu da yerden aldım..."

Trifon Semyonoviç bu sefer genç kıza çevirdi başını.

"E, senin işlerin nasıl gidiyor? İyi misin?"

Kızcağız önlüğünün işlemeleriyle daha fazla oynamaya başladı.

Bunun üzerine Trifon Semyonoviç yeniden delikanlıya döndü.

"Söyle hele, düğününüz ne zaman? Evlenmediniz mi daha?"

"Yok... Şey, ben, efendim... Bir elma yedim... Onu da..."

"İyi etmişsin, aferin... Okuma-yazma biliyor musun?"

"Hayır. Şey, vallahi, efendim... Ben bir tane yedim, onu da..."

"Okuma-yazma bilmiyorsun ama başkasının elmasını çalmayı iyi öğrenmişsin... Zaten okuma-yazmayı öğrenip de ne yapacaksın ki? Söyle bakalım, hırsızlık işine epeydir mi başladın?"

"Ben bir şey çalmadım ki..."

Bu sefer işe Karpuşa karıştı.

"Hele bir söyleyiver, yavuklun niye öyle derin düşüncelere daldı? Yoksa onu yeterince sevmiyor musun?"

Trifon Semyonoviç onu durdurdu.

"Sen sus, Karpuşa! Grigori, bize bir masal anlatır mısın? Hadi, seni dinliyoruz?"

Grigori öksürdü, gülümsedi.

"Efendim, ben masal bilmem ki... Şey, başka yerde elma bulamadım mı sanıyorsunuz? İstesem para verip alırdım."

"İyi, iyi. Çok paran olmasına sevindim. E, masal anlatacak mısın bize? Anlat da dinleyelim. Karpuşa dinler, yavuklun dinler, ben dinlerim... Hadi, utanma, anlat! Hırsızlıktan utanmadığına göre bundan niçin utanacaksın? Haklı değil miyim, aslanım?"

Trifon Semyonoviç, bahçesinde hırsızlık yaparken yakaladığı genç köylünün yakasını kolay bırakacağa benzemiyordu. Onun dik bakışları altında delikanlının alnında ter tomurcukları birikmişti.

Karpuşa sevimsiz, ince sesiyle araya girdi.

"Bu salak masal anlatmayı nereden bilsin? Siz ona en iyisi bir şarkı söyletin!"

"Sen sus, Karp! Önce masal anlatsın bize. Hadi, bir tane anlatıver, yiğidim!"

"Masal bilmiyorum."

"Ya! Demek bilmiyorsun? Peki, çalıp çırpmayı biliyor musun? Bana İncil'den sekizinci öğüdü ezbere oku öyleyse!"

"Ben öyle şeyleri nasıl bilirim, efendim? Bilsem okurdum... Yemin ederim ki bir tane elma yemiştim, onu da yerden aldım."

"Hadi, anlat bir masal!"

Karpuşa oradan ısırgan otu yolmaya başladı. Bunun ne anlama geldiğini Grigori çok iyi biliyordu. Trifon Semyonoviç'in kendine özgü yöntemleri vardı... Adamlarından biri hırsızlık yaptı mı, ya bir günlük süreyle bodruma kapatır ya ısırgan otuyla vücudunu bir güzel dağlar ya da çırılçıplak soyup ortalığa salardı. Hiç böyle şeyler duymadınız, değil mi? Aman canım, siz de! Trifon Semyonoviç'in daha ne marifetleri olduğunu bilseniz aklınız durur!

Grigori ısırgan otuna şöyle bir baktıktan sonra suçlu suçlu öksürdü, ezilip büzüldü, sonunda bir masal anlatmaya, daha doğrusu uydurmaya başladı. Öksürmeler, ter silmeler, sümkürmeler, kekelemeler arasında eski Rus masal kahramanlarının cenkte düşmanlarını yenip güzel kızlarla evlenmeleri türünden yalan yanlış bir şeyler dökülüyordu ağzından. Trifon Semyonoviç hiç sesini çıkarmadan dinliyor, bakışlarını delikanlının yüzünden ayırmıyordu.

Grigori iyice sapıtıp saçmalamaya başlayınca, "Tamam! İyi anlattın ama hırsızlıkta bundan daha iyisin," dedi.

Sonra yeniden genç kıza döndü.

"E, güzelim, sen de bize *Babamız* duasını okur musun?"

Köylü kızı pancar gibi kızardı, zor işitilir bir sesle *Babamız* duasını okudu.

"Şimdi de sekizinci öğüdü ezbere söyle!"

Delikanlı umutsuzluk içinde elini salladı.

"Çok elmanızı yemedik ki! Yemin ederiz... Bize niçin inanmıyorsunuz?"

"Demek, İsa Peygamber'in öğütlerini de bilmiyorsunuz? Birisi bunları size öğretmeli! E, söyle bakalım güzelim, hırsızlık yapmayı sana bu delikanlı mı öğretti? Neden susuyorsun, meleğim? Hadi, konuş! Madem susuyorsun, dediklerimi kabul ediyorsun demektir. Bu durumda sana hırsızlık gibi kötü şeyler öğrettiği için yakışıklı yavuklunu kendi ellerinle cezalandırmalısın. Şimdi, döv onu!"

Genç kız, "Dövmem!" dedi fısıltıyla.

"Birazcık vurursun, canım. Bundan ne çıkar? Akılsızlar cezalarını çekmeli! Hadi vur, cancağızım! Yoksa istemiyor musun? Öyleyse Matvey'i de çağırayım, Karpuşa ile ikisi seni ısırgan otuyla okşasınlar biraz. Onu da mı istemiyorsun?"

"Hayır, dövemem!"

"Karp, gel buraya!"

Genç kız bir sıçrayışta delikanlının yanına vardı, yanağına bir tokat attı. Beriki alık alık gülümsedikten sonra gözlerinden yaşlar boşandı.

"Aferin, güzelim! Şimdi de saçlarına yapış! Hadi, çek saçları-

nı! Onu da mı istemiyorsun? Karp, gel buraya!"

Genç kız nişanlısının saçlarını kavradı.

"Yok, canım, tutmakla ne çıkar? Saçından çekerek sürükle onu!"

Genç kız delikanlının saçlarını çekiştirmeye başladı. Bu durum Karpuşa'nın öylesine hoşuna gitti ki, çatlak sesiyle gevrek gevrek güldü.

Trifon Semyonoviç, "Bu kadarı yetişir," dedi. "Teşekkürler, cancağızım. Kalın kafalı yavuklun cezasını buldu. Sonra delikanlıya döndü.

"E, sıra sende, aslanım! Şimdi de sen onu cezalandır! Döv onu!"

"Siz neler söylüyorsunuz, efendim. Ne diye dövecekmişim kızcağızı?"

"O da ne demek? Demin seni dövdü ya! Sen de ona vur! Göreceksin, çok iyi olacak. Dövmek istemiyor musun? Sen bilirsin... Karpuşa, Matvey'i çağır!"

Delikanlı öksürdü, yere tükürdü, nişanlısının saçlarını avcunun içinde toplayıp yüzüne vurmaya başladı. Zamanla bu işe kendini öylesine kaptırdı ki, nişanlısını değil, Trifon Semyonoviç'i dövdüğünü sanarak zavallıcığa vurdukça vurdu. Genç kız acıdan kıvranıyordu. Eğer Trifon Semyonoviç'in kızı, güzeller güzeli Saşenka çalılar arasından çıkıp, "Babacığım, çay içmeye gel!" diye seslenmese, sonra babasının yaptıklarını görüp çınlayıcı bir kahkaha atmasa işin sonu neye varırdı, kimse bilemez...

Trifon Semyonoviç, "Bu kadarı yeter!" dedi. "Artık gidebilirsiniz, canlarım. Sağlıcakla kalınız. Düğününüzde benden size bir sepet elma armağan!"

Cezalandırdığı gençleri yere kadar eğilip selamladıktan sonra çekti gitti.

Delikanlı ile genç kız kendilerine geldikten sonra oradan ayrıldılar. Delikanlı bir yana, genç kız bir yana... Ondan sonra bir daha görüşmeliler. Eğer ağanın kızı Saşenka çalılar arasından çıkmasa herhalde ısırgan otundan paylarına düşeni de alırlardı...

Trifon Semyonoviç'in bu geçkin yaşında gönlünü nelerle eğlendirdiğini gördünüz. Aile bireylerine gelince, onlar da ondan

aşağı kalmazlar. Kızları, evlerine "aşağı sınıftan" konuklar gelince şapkalarına arkadan soğan iliştirirler, sarhoşların sırtlarına "eşşek", "salak" gibi sözcükler yazar. Toprak ağasının ordudan asteğmen rütbesiyle ayrılan oğlu Mitya ise bu konuda babasına taş çıkartır. Karpuşa ile bir olup eski bir askerin evinin kapısını katranla boyadılar. Eski askerin suçu ne miydi? Yakaladığı bir kurt yavrusunu Mitya'ya vermemişti, bir de sözümona, kendi kızlarını asteğmenin getirdiği bonbon ve şekerlemelerden almamaları için uyarmıştı.

Şimdi gelin de Trifon Semyonoviç'i ona uygun bir adla çağırmayın!

Evlilikten Önce

(Перед свадьбой)

Geçen hafta perşembe günü, saygıdeğer Podzatilnik'in kızı ile bir okulda kayıt memurluğu yapan Nazaryev, kız tarafının evinde nişanlandılar. Nişan töreni çok şatafatlı geçti. Törende birkaç şişe şampanyanın yanında on beş şişe kadar votka, nişana katılan genç kızlar için de bir şişe tatlı lafit şarabı açtılar. Gerek güvey adayının, gerekse genç kızın anneleri, babaları bol bol gözyaşı döktüler. Genç nişanlıların birbirlerine sarılarak öpüşmeleri mutlu olduklarının göstergesiydi. Bu sırada bir lise öğrencisi geleceğin mutlu çifti onuruna kadehini kaldırarak çok beğenilen bir konuşma yaptı. O saate değin bir köşede süklüm püklüm oturan Vanka Smıslomalov[1] adındaki kızıl saçlı bir delikanlı ise törenin en civcivli dakikalarında birdenbire ayağa fırlayıp, kocaman kafasındaki saçları karma karışık ederek dizine esaslı bir yumruk indirdikten sonra "Ah, kahrolası! Bu kızı ben sevmiştim, gene de seviyorum!" diye bağırmaz mı? Salondaki genç kızlar bu sözlere öylesine hayran kaldılar ki, hiç sormayın!

Podzatılkin'in kızının özelliği, hiçbir özelliğinin olmamasıydı. Onun zekâsı hakkında kimse bir şey söyleyemez, çünkü bu konuda yeterli bilgimiz yoktur, o bakımdan bunun üzerinde fazla durmayalım... Genel görünüşü de ahım-şahım bir şey de-

1 Aklı kıt – ç.n.

ğildi; burnunu babasından almıştı, çenesini de anasından; gözleri kedi gözleri gibi ufacık, yüzünün biçimi ise orta güzellikteydi. Piyano çalmasını biliyor, ama nota kullanmadan bu çalgıyı tıngırdatıyordu. Mutfakta anasına yardım eder, korsesini takmadan sokağa çıkmaz, perhiz bozan yemekleri ağzına koymaz, yazı yazarken kimi harfleri çokça kullanmaya pek düşkündü. Bir de adı "Roland" olan yakışıklı erkeklere bayılırdı.

Güvey adayı Nazaryev'e gelince... Orta boyludur, anlam taşımayan soluk bir yüzü vardır, saçları kıvırcık, ensesi düzgündür. Önceden de belirttik ya, bir okulda görev yapmaktadır; ufak bir aylığı vardır, bu da kıtı kıtına içtiği tütünün parasına ancak yetişir. Gencin birazcık yanına sokulursanız yumurta sabunu ile fenik asit kokar, kendisini müthiş çapkın sayar, hep yüksek sesle konuşur, nedense sürekli bir şeylere şaşırdığını görürsünüz, konuşurken ağzından tükürükler saçar. Ama öyle fiyakalı giyinir ki, hayran kalmamak elde değildir. Anasına-babasına tepeden bakar, genç kızlarla karşılaştığında "Ah, siz ne kadar da safsınız! Biraz edebi kitaplar okuyun!" demekten kendini alamaz. Şimdi de onun en çok sevip beğendiği birkaç şeyi sayalım: Bunlar kendi el yazısı, "Zevk" adlı serüvenler dergisi okumak, gıcırdayan çizmeler giymek ve şekerli çay içmek... Ha, şu özellikleri de var: Genç kızların yanında yırtık davranmaya bayılır, şeytanların, cinlerin varlığına hiç mi hiç inanmaz!..

İşte iki genç nişanlıyı sizlere kısaca tanıtmış olduk.

Nişan töreninin ertesi gün Podzatılkin'in kızı sabahleyin yatağından kalktıktan az sonra aşçı kadın onu annesinin çağırdığını bildirdi. Anne yatağından kalkmadan kızına şunları söylemeyi gerekli bulmuştu:

"Kızım, neden yünlü elbisenle dolaşıyorsun bugün? Hani içi görünen bir entarin var ya, onu niçin giymedin? Öf, başım nasıl da ağrıyor! Dün dazlak kafalı o herif, yani baban olacak adam, bana saçma sapan şakalar yapmaya kalkışmaz mı? Sanki ben ondan şaka yapmasını istemişim... Elindeki kadehi bana uzatarak içindekini içmemi söyledi. Ne yapayım, kadehte şarap var sandım. Meğer ringa balığı yağıyla karışık sirke değil miymiş bana verdiği!.. Sarhoş herif! Aklınca bana şaka yaptığını sanıyor, edepsiz...

Ağzı salyalı mankafa, karısını utandırmayı öyle kolay beceriyor ki!.. Hele sen dün niye öyle yaptın?! Nişan töreninde neşeyle gülüp eğlenmene, hiç ağlamamana nasıl şaşırdım, bir bilsen! Acaba niye sevinip duruyordun? Buna hiç aklım ermedi. Bir yerde para mı bulduydun yoksa? Çok afalladım, şaşırdım vallahi! Baba evinden gidiyorsun diye sevindiğini düşündüm bir ara. Başka bir anlam çıkar mı böyle salakça sevinmenden? Bu anlam çıkmazsa, niçin sevindiğini açıklar mısın bana? Nişanlına mı âşıksın, önce onu söyle! Bilmiyorum, nasıl bir aşkmış bu? İstersen ben sana işin aslını açıklayıvereyim: Ona âşık olduğun için değil, rütbesine göz diktiğin için evlenmek istiyorsun bu delikanlıyla. Doğru düşünmemiş miyim, söyle hadi! Sana diyeceğim bir şey daha var: Nişanlından ben hiç hoşlanmadım, kızım! Kendini beğenmişin, kibirlinin biri. Nikâhtan sonra canından bezdir o herifi! Sakın başka türlü davranma! Aradan bir ay bile geçmeden onunla kavga edeciğini adım gibi biliyorum. Çünkü o başka bir insan, sen başkasın... Evlilik denen şey genç kızların hoşuna gidebilir, ama gerçekte hoşa gidecek bir şey yok bu işte! Benim başıma geldiği için bilmez olur muyum? Yaşadıkça gerçekleri sen de öğreneceksin. Hadi, karşımda öyle dikilip durma, uyandığımdan beri başım dönüyor... Erkeklerin hepsi aptaldır zaten, nişanlın olacak o adamla yaşamaktan zevk alacağını düşünme sakın. Başını öyle dik tutmasına bakma sen onun, erkek soyunun garip bir örneğidir bu herif. İleride evlendiğinizde sakın onun sözünü dinleme, kızım, ne söylerse söylesin, hiç aldırış etme, kendisine bir dirhem saygı gösterme! Bunu böyle bilesin! Her konuda gel, annene danış! Eğer aranızda kötü bir şey olursa hemen bana koş, anladın mı? Sakın ha, Tanrım saklaya, annen olmadan kendiliğinden bir şey yapmaya kalkma! Koca denen adamlar iyi şeyler tavsiye etmezler karılarına; doğruyu, güzeli öğretmezler, yalnızca kendi çıkarlarını düşünürler. İşte bunu hiç aklından çıkarma! Babanı da fazla dinleme! Evinize gelip sizde kalmak isterse kesinlikle ona yüz verme! Bir de bakmışsın, bir sürü zırvalar yaparak seni zarara sokmuş. Evinize iyice yerleşir, günlerce çıkmayı bilmez. Aslında evinize gelmesine ne gerek var, öyle değil mi? Senden durmadan içki vermeni ister, kocanın tütününe göz diker. Gerçi öz baban-

dır ama çok kötü bir adamdır, ikinize de zararı dokunur. Bu yaramaz herifin suratına bakınca iyi yürekli biri sanırsın; oysa içten pazarlıklının teki, son derece sinsi bir adamdır. Senden borç para isterse kesinlikle vermeye kalkma, müşavir rütbesinde olmasına bakmayın siz onun, dolandırıcının tekidir. Hakkında bu anlattıklarımı sakın kendisine söyleme! Hıristiyan olsa da çok acımasızdır, bana çatmak için sürekli fırsat kollar. Yüreğim şuramda düzgün çarparken hemen git onun yanına! Sizler benim başımın belasısınız! Eğer çok geçmeden ölürsem bu söylediklerimi unutma, tamam mı! Sizi insafsızlar, sizi zalimler!.."

Podzatilkin'in kızı annesinin yanından ayrıldı, yatağında oturarak yastığına pire tozu serpmekte olan babasının odasına girdi.

Sayın Podzatilkin bu sırada kızına neler söyledi, şimdi ona gelelim:

"Sevgili kızım! Aklı başında bir adam olan bay Nazaryev'le yaşamını birleştirme kararı aldığın için çok memnunum. Memnun olduğum için bu kararınızı onaylıyorum. Evlen onunla, korkmadan yap şu işi! Evlenmek biz insanlar için yararlı, kutsal bir görevdir. Bu konuda sana başka ne söyleyebilirim ki? Birlikte yaşayın, üreyin, durmadan çoğalın! Tanrım ikinizi de kutsasın! Görüyorsun, gözlerimden yaşlar akıyor. Olsun, gözyaşlarımın kime ne zararı var ki? İnsanların gözyaşı dökmeleri ne anlama gelir, biliyor musun? Bu benim yufka yürekli olduğumu gösterir... Şimdi sana vereceğim öğütlere iyi kulak ver, sevgili kızım! Ananı, babanı sakın unutma! Kocan bizlerin yerini tutamaz, kesinlikle tutamaz! Kocan senin maddi varlığından, güzelliğinden hoşnuttur elbette, oysa bizler senin her şeyinden hoşnuduz... Kocan olacak adamın senin neyini sevdiğini sanıyorsun, söyler misin! Güzel huylarını mı, iyi yüreklilliğini mi, duygularının saflığını mı? Hiçbiri değil! Sana vereceğimiz drahomayı dört gözle bekliyordur şimdi. İki gözüm, seni birkaç yüz rubleyle kocaya veriyoruz diye düşünme ha! Tam bin ruble tutan drahoman var, bunu biliyor muydun? Nişanlın Nazaryev iyi bir insana benziyor, ama onu babandan daha çok sevip saymaya kalkma! Biliyorum, sana sakız gibi yapışacaktır,

oysa o adam cici kızımın gerçek dostu olamaz. Öyle zamanlar gelecek ki... Neyse, en iyisi daha fazla konuşmayayım. Anneni dinlemeye gelince, bu konuda temkinli davran, canım benim. Kendisi iyi yürekli bir kadındır, ama çoğu zaman ikiyüzlü, başına buyruk davranır, uçarıdır, naz yapmayı sever. Gerçi dürüsttür, soylu davranışları vardır, gene de şeytan görsün yüzünü! Babanın verdiği öğütleri sen ondan alamazsın, o bakımdan herhangi bir yanlışlık yaparsan suç ondadır. Onun sakın evinize gelmesine izin verme! Çünkü kocalar kaynanalarını sevmezler. Bana soracak olursan, ben kendi kaynanamdan hiç hoşlanmazdım. Sonunda ne oldu, biliyor musun? Kaynanamın kahvesine kavrulmuş mantar tozu karıştırmaya başladım, o yüzden açtığı kâğıt fallarından sürekli garip sonuçlar çıkardı. Asteğmen Zyumbumbunçik bir gün kadıncağıza mahkemede dava açmıştı. Bu olayı anımsıyorsun, değil mi? Fakat, hayır, sen o zaman daha dünyaya gelmemiştin. Neyse, her yerde, her zaman baban en önemli kişidir. Bunu hiç aklından çıkarma, sürekli babanı dinle. Sonra bir şey daha var, sevgili kızım... Avrupa uygarlığı kadınların kafasına öyle yanlış düşünceler soktu ki! Sözde kadınlar ne kadar çok çocuk doğururlarsa sonuç o kadar kötü olurmuş. Kuyruklu yalan! Tümüyle yanlış bir düşünce! Bunun doğrusu 'evli çiftlerin ne kadar çok çocuğu olursa o kadar iyidir.' Yok, yok, yanıldım. Tam tersi olacak, yavrucuğum. Yani çocuk sayısının az olması daha iyidir. Ben bu konudaki bir yazıyı dergide dün okudum. Maltüs adında bir bilim adamı mıymış, neymiş.... İşte böyle... Dur bakayım, eve biri mi geldi nedir? Evet, nişanlındır, sanıyorum. Çok da şık giyinir, kerata! Gerçek erkek işte... Tam Valter-Skot'a benziyor senin nişanlın. Hadi, yavrum, gecikmeden onu karşılamaya koş, ben de hemen giyinip az sonra yanınıza gelirim."

Bay Nazaryev kapıdan girince onu nişanlısı karşıladı.

"Hoş geldiniz. Fazla teşrifata gerek yok, buyurun, oturun," dedi.

Delikanlı sağ ayağını sol ayağına iki kez çarptıktan sonra genç kızın yanına oturdu, ona yakınlığını göstermek için senli benli konuşmaya başladı:

"Nasılsın, söyle bakalım? Geceleyin iyi uyudun mu bari? Bana sorarsan sabaha dek gözümü kırpmadım, Zola'yı okurken hep seni düşündüm. Nasıl, sen okudun mu Zola'yı? Ya! Okumadın mı? Çok yazık! Vallahi büyük suç işlemişsin. Kitabı bir memur arkadaşım vermişti bana... Öyle güzel şeyler yazıyor ki!.. İstersen vereyim, sen de oku bu romanı. Ah! Böyle şeyleri ne zaman anlayacaksın, bilmem ki... Senin hiçbir zaman anlamayacağın duygular var sürekli çarpıp duran yüreğimde... Sen de aynı duyguları taşıyor musun acaba? Dur, seni öpebilir miyim?"

Bay Nazaryev hafifçe doğruldu, kızı alt dudağından öptü. Sonra daha da yırtık davranarak;

"Hani, seninkiler nereler?" diye sordu. "Onları hemen görmem gerekiyor. Doğrusunu söylememi istersen, biraz kızgınım kendilerine. Beni öyle kandırdılar ki, sorma!.. Biliyorsun, baban herkese kendini altıncı derece devlet memuru olarak tanıtıyor, oysa daha alt derece, yani yedinci barem derecesinde biri değil miymiş? Olacak şey mi bu? Sonracığıma, sevgilim, sizin drahomanız olarak bana bin beş yüz ruble vereceklerini söylemişlerdi, oysa dün anneniz yalnızca bin ruble ödeyebileceklerini bildirdi. Buna domuzluk denmez de ne denir? Hani bir Kafkas topluluğu vardır, çok kan içicidirler; onlar bile böyle davranmazlar. Beni kandırmalarını kesinlikle istemiyorum! Bana her şeyi yapabilirler ama onurlu bir insanım ben, gururumu incitmelerine izin veremem! İnsanlığa sığar mı bu? Kendim dürüstlükten ayrılmadığım için bana dürüst davranmayanlardan nefret ediyorum. Diyorum ya, bana her şeyi yapabilirsiniz, ama kandırmaya kalkmak, incitmek, vicdana sığmayacak şeyler yapmak olacak şey değil! Doğru söylemiyor muyum? Yalnızca bilgisiz, görgüsüz insanların yapacağı şeylerdir bunlar. Görgüsüzlükten başka ne denir buna? Beni bağışla ama onlara karşı akrabaca duygular taşımıyorum artık. Hele bir nikâh kıyıp evlenelim, bak o zaman onları nasıl dizgin altında tutacağım! Bana karşı yapılan küstahlığa, barbarlığa dayanamam kesinlikle. Ben insanlardan kuşkulanan bir adam değilimdir aslında, hiç saygısızlık etmem, o bakımdan eğitimin insana verdiği değer-

lerin önemini bilirim. Evet, evet, onların dizginlerini bir güzel sıkacağız. Benim anam, babam böyle şeyler yapıyorlar mı hiç? Yok, canım!.. Nasıl, sabah kahveni içtin mi? İçmedin, demek ki... Öyleyse birlikte içelim. Hadi, bana bir sigara bul getir. Benimkini evde unutmuşum da..."

Genç kız sigara getirmek üzere çıktı.

Evlenmeden önceki ilişkiler işte böyledir... Ya evlendikten sonra? Kim bilir, daha başka neler olacaktır? Öyle sanıyorum ki, ancak peygamberlerin, bir de uyurgezerlerin aklının ereceği şeylerdir bunlar...

Yargılama

(Суд)

Köy bakkalı Kuzma Yegorov'un izbe evi. Oturma odasının sıcak havası son derece bunaltıcı. Kahrolası sivrisinekler içeridekilerin gözlerine, kulaklarına yapışıyor, insanı canından bezdiriyor. Odayı dolduran sigara dumanı yalnız tütün değil, tütünün yanında balık salamurası da kokuyor. Gerek odanın boğucu sıcaklığında, gerekse insanların yüzlerinde sıkıntılı bir hava var.

Ortada büyük bir masa... Masanın üzerinde fındık-fıstık kabuğu konulmuş bir tabak, bir makas, yeşil renkli merhemle dolu bir kavanoz, birkaç kasket, boş kadehler görülüyor. Masanın çevresinde Kuzma Yegorov (köyün muhtarı), hasta bakıcı İvanov, kilise zangocu Feofan Manafuilov, bas sesli ilahici Mihaylo, ev sahibinin oğlunun vaftiz babası Parfenti İvanoviç ile teyzesine ilçeden konuk gelmiş bulunan Jandarma çavuşu Fortunatov oturmaktadırlar. Masanın biraz ilerisinde Kuzma Yegorov'un delikanlı oğlu Serapiyon ayakta dikilmekte... Serapiyon il merkezinde berber olarak çalışmakta olup, pazar tatilinde anasını-babasını ziyarete gelmiştir. Delikanlının ürkek bir duruşu var, titreyen parmaklarıyla bıyığını elleyip duruyor.

Kuzma Yegorov'un evi ara sıra sağlık merkezi olarak kullanılmaktadır. Şimdi de evin hemen girişinde hasta köylüler bi-

rikmişler, muayene olmayı bekliyorlar. Biraz önce kaburgası kırık bir kadını getirip yere uzatmışlar. Zavallıcık durmadan inliyor, bir yandan da içeride doktorluk görevi yapan hasta bakıcının iyi niyetli ilgisini kendisinden esirgememesini istiyor. Dışarıda, pencerenin önünde epey büyük bir kalabalık toplanmış, Kuzma Yegorov'un, delikanlı oğluna meydan dayağı çekmesini seyredecekler.

Genç Serapyon kendini savunmaya çalışırken;

"Hepiniz durmadan yalan söylediğimde ısrar ediyorsunuz, bu durumda sizinle uzun boylu konuşacak değilim," diyor. "Babacığım, böyle sürekli suçlamalarla on dokuzuncu yüzyılımızda bir sonuç elde edemezsiniz, çünkü eylemsiz kuramın (pratiksiz teorinin) bir işe yaramayacağını siz de çok iyi biliyorsunuz."

Kuzma Yegorov sesini yükseltiyor:

"Sus bakayım! Boş gevezelikleri bırak da bana doğru-dürüst yanıt ver. Komodindeki paramı alıp ne yaptın?"

"Paranızı ben mi almışım? Siz aklı başında bir insansınız, paranıza el sürmeyeceğimi çok iyi bilirsiniz. Ayraca kazandıklarınızı benim geleceğim için biriktirdiğinizi anlamıyor değilim. Öyleyse ne diye günaha giriyorsunuz?"

Oradan kilise zangocu söze karışır:

"Bakın, Serapiyon, burada açık sözlü olalım. Sizi sorgulamaktaki amacımız doğru yola girmenizi sağlamaktır... Babacığınız sizin iyiliğinizden başka ne isteyebilir ki? Temiz yürekli olun. Bu dünyada herkes günaha girebilir. Babanızın komodinde duran yirmi beş rublesini aldınız mı, almadınız mı? Bunu açıkça söyleyi bize."

Serapiyon yana dönüp tükürür ama sesini çıkarmaz. Bunun üzerine babası yumruğunu hızla masaya indirerek bağırır:

"Çabuk söyle! Parayı aldın mı, almadın mı?"

"Siz nasıl derseniz öyle olsun. Yakamı bırak artık!"

"Bırakın de!" diye düzeltir jandarma çavuşu.

"Bırakın yakamı. Tamam, parayı ben aldım. Üzerime düşmeyin artık, ne olur. Bana boş yere bağırıyorsunuz, babacığım. Masaya yumruk vurmanıza gerek yok. Ne kadar vurursanız vurun, nasıl olsa masayı yerin dibine geçiremezsiniz. Sizin para-

nızı kesinlikle ben almadım, eskiden birkaç kuruşunuzu almışsam gereksinmem için almışımdır. Ben yaşayan biriyim, insanoğlu canlı bir varlıktır; biz insanlar kaya parçası değiliz. O bakımdan paraya gereksinmemiz olacaktır elbette."

"Git de paranı kendin kazan, aslanım. Beni soymak sana yakışır mı? Evde yalnız sen mi varsın? Altı kardeşine yalnız ben bakıyorum."

"Bunu siz söylemeden de anlıyorum, ancak, kendiniz de bildiğiniz üzere, benim sağlığım bozuk, o bakımdan gereği kadar para kazanamıyorum. Yedirdiğiniz ekmeği az önce başıma kaktınız, o yüzden ulu Tanrıya karşı suçlu düşüyorsunuz."

"Şuna bak, sağlığı bozukmuş... Biliyorum, yaptığın iş zor değil, onun bunun sakalını tıraş ediyor, saçını kesiyorsun. Gel gelelim bundan da kaçtığın günler oluyor."

"Benimkine meslek mi denir aslında? Kendi kendime oyalanıp duruyorum işte... Doğru-dürüst bir öğrenimim olsa, işte o zaman geçimimi sağlayacak iyi bir iş tutardım."

Zangoç oradan atılır:

"Serapiyon, bana kalırsa doğru düşünmüyorsunuz. İl merkezinde berberlik yaptığınıza göre saygı duyulan, zekâ gerektiren bir mesleğiniz var demektir. Generaller bile yaptığınız bu işi beğenirler."

"Generaller dediniz de. Onlar hakkında ben de kendi düşüncemi, ne düşündüğümü söyleyebilirim."

O sırada çakırkeyif sağlık memuru araya girer:

"Bizim tıp bilimi anlayışımızca sizin gibilere terementi derler. Başka ne olabilirsin ki?"

"Sizin tıp biliminizden biz de biraz çakarız. Zatınıza sorabilir miyim, geçen yıl sarhoş marangozu yatırıp az kalsın otopsi yapacaktınız, öyle değil mi? Adamcağız ayılıp sarhoşluğu geçmese karnını yarmanıza az kalmıştı.. Bundan başka Hint yağını kenevir bulamacıyla karıştırıp hastalara veren siz değil misiniz? Bir de doktor geçiniyorsunuz..."

"Tıp biliminin gereğidir böyle yapmak."

"Peki, bizim hizmetçiyi, Melanya'yı sakat bırakıp öbür dünyaya gönderen kim? Zavallıya önce yumuşatıcı vermişsiniz, ar-

dından peklik yapıcı, sonra gene yumuşatıcı... Buna can mı dayanır? Sizin gibiler insanları tedaviyi bırakıp köpeklere baytarlık yapsınlar daha iyi."

Kuzma Yegorov;

"Melanya'yı rahmetle anıyorum," diyerek araya girdi. "Toprağı bol olsun, kadıncağız yaşasa babanın parasını o çalacak değildi herhalde, öyleyse ondan söz etmene hiç gerek yok. Söyle, parayı ona mı verdin yoksa?"

"Ne? Melanya'ya mı vermişim? Rahmelinin adını anarak günaha giriyorsun. Şuradaki din adamından, jandarma efendiden utanın, baba."

"Öyleyse parayı kim aldı? Sen almadıysan..."

Muhtar masadan kalkar, elindeki kibriti dizine çalarak yaktıktan sonra alevi jandarmanın piposuna doğru uzatır.

Jardarma çavuşu öfkelenir.

"Puf, puf ! Burnuma kükürt dumanı doldurdun be adam!"

Sonra ayağa kalkarak Serapiyon'a yaklaşır, delikanlının yüzüne öfkeyle, dik dik bakarak bağırmaya başlar:

"Sen kendini ne sanıyorsun, be çocuk! Ne biçim insansın sen? Yaptıkların bir şeye benzemiyor. Niçin doğru-dürüst yanıt vermiyorsun? Sakın serkeşlik etmeye kalkma! Konuşacaksan düzgün konuş! Yoksa kes sesini!"

"Eğer..."

"Sus dedik sana!"

"Sakın sesinizi fazla yükseltmeyin, jandarma efendi!.. Benim kimseden korkum yok! Siz kendinizi ne sanıyorsunuz? Bana kalırsa söyleyeyim mi, siz aptalın birisiniz! Eğer babam cezamı vermek istiyorsa cezalandırsın. İsterse dayak atsın, ne yaparsa yapsın. Razıyım hepsine...

"Sus bakayım! Sesini kes! Senin aklından geçenleri bilmiyor değiliz. Hırsız değilsen nesin sen, söyler misin? Karşında kimler var, biliyor musun? Aklını başına topla, bakayım!"

Kilise zangocu içini çeker.

"Bu delikanlıyı cezalandırmadan olmayacak, Kuzma Yegoriç. Suçunu itiraf etmediğine göre bu delikanlıyı kırbaçlamak kaçınılmaz oldu. Benim düşüncem bu..."

Koro bas şarkıcısı tok sesiyle;

"Dayağı hak etti!" deyince herkes korkudan ürperdi.

Kuzma Yegorov kararını vermiştir, gene de oğluna bir daha sorar:

"Söyle, parayı aldın mı almadın mı?"

"Ben paranızı almadım. İsterseniz kırbaçlayın. Bana istediğinizi yapabilirsiniz. Hepsine hazırım..."

Kuzma Yegorov'un suratı öfkeden kıpkırmızı kesilmiştir.

"Anlaşıldı, sana meydan dayağı çekeceğiz," dedikten sonra masadan kalkar. Dışarıda biriken kalabalık pencerelere iyice yaklaşır. Girişteki hastalar kapının önüne yığılırlar. Kaburgası çatlayan kadın bile başını kaldırıp içeriye bakmaya başlar.

Kuzma Yegorov oğluna;

"Şuraya yat," diye bağırır.

Serapiyon sırtından ceketini sıyırır, istavroz çıkarır.

"Hadi, istediğinizi yapabilirsiniz," diyerek boylu boyunca sıranın üstüne uzanır.

Kuzma Yegorov belinden kemerini çıkarır, seyredenlerden birinin kendine yardım etmesini beklercesine bir süre onlara bakar, sonra vurmaya başlar.

Bas şarkıcı Mihaylo alçak sesle saymaya başar:

"Bir! İki! Üç!.. Sekiz! Dokuz..."

Zangoç köşede dikilirken elindeki kitaba bakmakta, bir yandan da sayfaları çevirmektedir.

Kuzma Yegorov;

"Yirmi! Yirmi bir!" diye sayıldığını işittikten sonra kemeri elinden bırakır.

"Tamam, bu kadar yetişir."

Jandarma çavuşu Fortunatov'a göre dayak yeterli değildir.

"Biraz daha vurun!" diye fısıldar.

Zangoç elide tuttuğu kitaptan başını kaldırırken;

"Bana kalırsa biraz daha vurmak iyi olur," diyerek düşüncesini açıklar.

Seyirciler şaşkınlıklarını gizlemezler:

"Şuna bakın, delikanlının gıkı bile çıkmadı," derler.

O sırada hastalar iki yana çekilirler, içeriye kolalı eteğini hı-

şırdatarak Kuzma Yegorov'un karısı girer. Kadın ortada durarak kocasına şöyle seslenir:

"Kuzma! Az önce senin pardösünün cebinde bulduğum para nereden geldi? Yoksa bu, deminden beri aradığın yirmi beş ruble olmasın?"

"Tamam, yahu, aradığım paranın ta kendisi bu. Hadi, Serapiyon, kalk ayağa! Yirmi beş ruble bulundu. Dün pardesümün cebine sokmuştum, unutuvermişim..."

Jandarma çavuşu ısrarını sürdürmektedir:

"Birkaç kez daha patlat şuna! Hak etti."

"Para bulundu dedik ya. Kalk ayağa, oğlum."

Toparlanan Serapiyon şapkasını giyer, gidip bir sandalyeye oturur. Ortalığa uzun bir sessizlik çöker. Zangoç utangaç utangaç mendiline sümkürür. Kuzma Yegorov da utanmaktadır.

"Bağışla, Serapiyon. Kusura kalma... Şeytan aklımı çeldi. Senden özür diliyorum."

"Neyse, aldırmayın, baba. Bir şey değil, bir şey değil. Daha önce de olmadı mı böyle şeyler? Boş verin... Gene de her türlü cezaya hazırım ben."

"Bir şeyler iç. Çabuk kendine gelirsin."

Serapiyon bir kadeh içkiyi tepesine diker, morarmış burnunu yukarı kaldırarak bir kahraman edasıyla odadan ayrılır.

Jandarma çavuşu, yüzü öfkeden kıpkırmızı, gözlerini belerterek sürekli avluda dolaşmakta, kendi kendine şöyle söylenmektedir:

"Biraz daha, biraz daha dövmeliydi... Çünkü hak etmişti..." diye söylenir durmadan.

Yeşil Dil

(Küçük Bir Roman)

(Зелёная коса)

I. Bölüm

Tuttuğum güncelerde adı Yeşil Dil[1] diye geçen, Karadeniz kıyısındaki bir yerde güzel mi güzel, şato gibi bir kır evi yükselir. Katı üslup kurallarına uygun yapılmış binaları sevenlerin ya da mimarların birçoğunun zevkine aykırı olan bu kır evi belki de beş para etmez, ama ozanların, ressamların bakış açısından eşsiz güzellikte bir yapıdır.

Benim hoşuma giden yanı ise iri gövdesiyle çevresindeki güzellikleri ezmemesi; mermerlerinin soğukluğu ve sütunlarının görkemiyle caka satmaması; kendi halinde, uysal görünüşüdür. Gülümseyen romantik duruşu insanın içine ferahlık verir. Gümüş renkli, endamlı kavaklar arasında burçları, kulelerinin sivri uçları, mazgallarıyla Ortaçağ havası estirir. Bu eve uzaktan baktığım zaman şövalyeleri, şatoları, bilge filozofları, gizemli kontesleriyle duygu yüklü Alman romanları gelir aklıma. Ev bir tepenin üstünde yükselir. Çevresinde ise düzgün yolların, fıskiyelerin, seraların süslediği, sık ağaçlı bir bahçe vardır. Biraz ötesinde mavi, azgın deniz sahili döver durur. Arada bir nemli esintinin değiştirdiği havası, her çeşitten kuşların cıvıl-

1 Denize uzanan dar ve alçak kara parçası, ince yarımada – ç.n.

tısı, sürekli açık göğü, denizinin duru suyuyla şahane bir yerdir burası...

Kır evinin sahibi, Gürcü mü desem, Çerkez mi; Mariya Yegorovna Mikşadze adında, uzun boylu, etine dolgun, besbelli gençliğinde güzelliğiyle nice gönüller yakmış, elli yaşlarında hoş bir hanımdır. Soylu bir aileden gelen Mariya Yegorovna konukseverdir, sevecendir ama çevresindekilere karşı davranışları çok serttir. Daha doğrusu bir dediğini iki ettirmez, bizlere her istediğini yaptırır. Bir yandan bol bol yedirir içirir, öte yandan hepimizden borç para alır, ayrıca bizlere her nazını çektirir... Gösteriş düşkünlüğü başlıca özelliğidir. Başka bir özelliği de bir Kafkas beyinin kızı, yani prenses olmasıdır. İşte bu özelliğiyle kök söktürür biz gençlere. Yüzünün güldüğü pek görülmemiştir, onun anlayışına göre *grandes-dames*'ın[2] ikide bir gülümsemesi yakışık almaz. Kendinden bir yaş küçüklere bile tıfıl gözüyle bakar. Prenses Mikşadze'ye göre soyluluk, erdemlerin en büyüğü olup bunun dışında başka bir değere önem vermez. Uçarılığın, hoppalığın baş düşmanıdır. Belki kendisi fazla konuşmayı sevmediğinden olacak, ağzını açmadan oturanlara bayılır. Öyle günler olur ki, Prenses Mikşadze'ye katlanmak iyice zorlaşır. Eğer bir de Olya olmasa böyle günlerde Yeşil Dil denen yer hiç çekilmezdi herhalde. O bakımdan Mikşadze adındaki bu iyi yürekli hanımefendi gri renkli bir leke olarak kalmıştır belleklerimizde...

Gelgelelim Olya, yani Bayan Mikşadze'nin on dokuz yaşındaki kızı, Yeşil Dil'in süsüdür. Çıtı pıtı, sarışın, güzeller güzeli Olya! Hem eline çabuktur, hem zeki... Güzel resim yapar, bitkibilimle ilgilenir, Fransızcayı kusursuz, Almancayı çat pat konuşur, çok kitap okur, kıvraklıkta dans perisi Terpsihora'ya taş çıkartırdı herhalde. Olya konservatuvarda müzik öğrenimi görmüştür, güzel parçalar çalar, şarkı söyler. Biz erkekler bu mavi gözlü dilbere bayılırız, ona âşık değiliz ama onsuz da edemeyiz. O, hepimiz için candan bir dost, arkadaş çevremizin yeri doldurulmaz bir üyesidir. Hiçbirimiz Yeşil Dil'i onsuz düşünemeyiz. O olmasa Yeşil Dil'in şiirselliği bir hayli eksilirdi. Olya güzel bir manzara resmindeki kadın figürü gibidir; ben aslında in-

2 (Fr.) Soylu bayanlar.

sansız manzara resimlerinden oldum olası hoşlanmam. Bilinen bir şeydir: Denizin çalkantısı, ağaçların hışırtısı kulağa her zaman hoş gelir, ama bir de Olya'nın soprano sesine piyanomuz, biz erkeklerin bas ve tenor sesleri eşlik edince deniz ile bahçe birer cennet köşesi kesiliverir...

Açıkçası Olya'mızı hepimiz çok severiz, başka türlü de olamazdı zaten. Biz subaylar onu alayımızın gözdesi saymıştık. Onun bize tutkunluğu da bizimkinden aşağı değildir. Erkeklerle toplu arkadaşlığa katılır, aramızda gerçek kendini bulur. Çevresinde biz olmazsak tüm neşesi kaçar, iştahı kesilir, şarkı söylemeyi filan bırakır...

Toplu eğlencelerimizde kimler yoktur ki? Yeşil Dil kır evinde dinlencelerini geçiren biz subaylar, komşular, başka birçok insan... Dışarıdan gelenler arasında Doktor Yakovkin, Odessalı gazeteci Muhin, fizik uzmanı Fiyevski (şimdi doktor), bir üniversite öğrencisi, ressam Çehov, mesleği hukukçuluk olan Harkovlu bir kont ve bir zamanlar Olya'nın öğretmenliğini yapmış olan bendeniz sayılabiliriz. (Çat pat Almanca konuşmayı, saka kuşu yakalamayı Olya'ya ben öğrettim.)

Mayıs ayı geldi mi, hepimiz dört bir yandan Yeşil Dil'e üşüşür, Ortaçağ şatosunun bütün kullanılmayan odalarını, ek bölmelerini yaz süresince tıka basa doldururuz. Mart ayında her birimize bizi Yeşil Dil'e çağıran ikişer mektup gelir: Bunlardan biri, Bayan Mikşadze'nin yazdığı, sert, tumturaklı, öğütlerle dolu; öteki ise Olya'dan aldığımız, uzun, neşeli, ileriye dönük tasarılar içeren, bizi çok özlediğini bildiren iki mektup... Eylül ayına değin bütün yaz dinlencemiz Yeşil Dil'de geçer.

Komşularımıza gelince... Her yazı bizlerle birlikte geçiren, iki kez harp akademisi sınavlarına girdiği halde başarısızlığa uğramış, topçu üsteğmeni rütbesiyle ordudan ayrılan, çok okumuş, ileri düşünceli bir genç olan Yegorov, tıp öğrencisi Korobov ile karısı Yekaterina İvanovna, toprak ağası Alieutov ve bunlar gibi kimisi ordudan ayrılmış, kimisi ayrılmamış, neşeli, can sıkıcı toprak ağaları, ipten kazıktan kurtulmuş bir sürü it kopuk...

Bizim gruptaki arkadaşlarla yaz boyunca gece-gündüz yer içer, çalar söyler, havai fişekler atarak eğlenir, hoş fıkralar an-

latırız. Olya, biz eşkıya topluluğu arasında hiç yabancılık çekmez; neşelenmekte bizden geri kalmaz. Hatta hepimizden çok o bağırır, şamata çıkarır, ortalıkta dolaşır. Yakın çevremizin ruhudur Olya'cık.

Prenses Mikşadze bizleri her akşam evinin salonunda topluca görmek ister. Yüzü pancar gibi kızarmıştır, vicdansız davranışlarımızdan ötürü hepimize sitem eder, bizleri ayıplar, bizim yüzümüzden başının ağrıdığını söyler. Bize öğüt vermekten, haddimizi bildirmekten büyük zevk aldığı bellidir, öğütlerinin bize büyük yararı dokunacağına inanır. En çok da Olya'ya yüklenir. Annesine göre suçun çoğu ondadır. Prenses Mikşadze'den çekinen Olya onun öğütlerini sesini çıkarmadan ayakta dinler, utancından yüzü kıpkırmızı kesilir. Gene de taparcasına sever annesini. Yaşlı prensese göre Olya daha çocuktur. Ceza olsun diye koskoca kızı köşeye diker, kahvaltıyı, yemeği yasaklar. Olya'ya arka çıkmaya kalkmamız ise yangına körükle gitmekle aynı anlama gelir. Elinden gelse Prenses Mikşadze bizi de köşeye dikerdi. Gittiği kilise ayinlerine bizleri de götürür, azizleri anlatan Çetyi-Mineyi kitabını yüksek sesle okutur, giydiğimiz iç çamaşırlarını bile gözden geçirir, her işimize burnunu sokar... Buna karşılık biz de onun dikiş makasını ortalıktan yok eder, ispirtosunu saklar, yüksüğünü bulamayacağı yerlere sokarız.

Kızdığı zamanlar aramızdan birine "Ağzı açık ayran budalası gibi orada ne dikilip duruyorsun? Yere düşürdüğün o şeyi görmüyor musun? Kaldır onu oradan bakayım! Hemen kaldır! Sizin yüzünüzden daha neler çekeceğim bakalım! Hadi, git artık buradan! Fazla cereyanda kalıyorsun!" diye bağırdığı çok olmuştur.

Aramızdan biri eğlence olsun diye prensesin canını sıkacak bir şey yapar, sonra da şikâyet üzerine yakayı ele vererek sorguya çekilirse;

"Söyle bakalım, evlekleri niçin çiğnedin? Yazık değil mi çiçeklere?" diye söylenir.

"İstemeden oldu, prensesim."

"Sus bakayım, çiçeklere acımadın mı, diyorum sana!"

Sorgulama el öpüp bağışlanmamızla son bulur. Yargıcımızın odasından çıkar çıkmaz kahkahayı basarız, gülmekten kasıklarımız çatlar. Prenses Mikşadze işte böylesine serttir bizlere karşı. Yüzü yalnızca kocakarılara, bir de küçük çocuklara güler. Önce de belirtmiştim, onun gülümsediğini pek gören olmamıştır.

Pinpon bir emekli general pazar günleri şatoya prensesle iskambil oynamaya gelir. Kâğıt oynamaya oturduklarında prenses ona alçak sesle koskoca adamları, bilim doktorlarını, bilim uzmanlarını, ressamları, yazarları, hatta aramızdaki budala baronları kendisinin yönettiğini; bizim onun verdiği öğütlerle işimizi yürüttüğümüzü anlatır. Biz de sesimizi çıkarmayız, böyle şeylerle avunup mutlu olmasını isteriz. Gene de Prenses Mikşadze sabahları sekizden önce kalkmamız, akşamları da on birde yatmamız için ısrar etmeseydi ona katlanabilirdik. Zavallı Olya saat on bir oldu mu, tıpış tıpış yatak odasına gitmek zorundadır. Hiçbirimiz yaşlı prensese karşı çıkamayız, özgürlüğümüzü kısıtlamadığı için onunla alay etmekten başka bir şey gelmez elimizden. Alay etmek de şöyledir: Yanına topluca özür dilemeye gideriz, Lomonosov[3] tarzında modası geçmiş şiirler yazarız, Mikşadze prenslerinin soy ağacını gösteren resimler çizeriz. Kadıncağız bunları ciddiye alır. Prensesin sevmediği kişi yoktur aramızda. Bize kendi çocukları gibi alışmıştır. Bizlerin prensler soyundan gelmediğimize üzülür, bu yüzden ah vah eder.

Bütün bunlara karşın hoşlanmadığı bir kişi vardır aramızda: Emekli Üsteğmen Yegorov. Nedense adamcağıza kanı bir türlü kaynamadı. Üsteğmeni evine kabul etmesinin nedeni, aralarındaki bir tür para ilişkisi, bir de yaşlı prensesin rütbe düşkünlüğüydü... Oysa eskiden aralarından su sızmazmış. Yakışıklı mı yakışıklı, nükte yapmasını bilen, duruma göre de uzun süre ağzını açmadan oturan biridir Yegorov; eski bir subay oluşu en beğendiği yönüdür. Ama Yegorov arada bir keçileri kaçırır. Oturduğu yerde başını ellerinin arasına alır, başlar şuna buna sövmeye. Sövgülerinden herkes, canlısı cansızıyla her birimiz payımıza düşeni alırız. Böyle zamanlarda prenses küplere biner, Yegorov'un ağzından çıkanları duymamamız için hepimizi evden kovar.

3 Mihail Lomonosov (1711-1765), ilk Rus bilgini, ozan – ç.n.

Bir gün öğle yemeğinde Yegorov gene başını yumruklarına dayadı, durup dururken Kafkas beyleriyle ilgili tatsız bir konu açtı. Sonra da cebinden bir *Strekoza* dergisi çıkarıp Prenses Mikşadze'nin kızacağına aldırmadan bir yazı okumaya başladı. "Tiflis güzel bir kenttir. Sokaklarını 'beyler'in süpürdüğü, hatta otellerde ayakkabı boyacılığı yaptığı bu kentin erdemleri arasında şunları sayabiliriz..." gibi satırlar vardı yazıda. Prenses sofradan kalktığı gibi öfkeyle yanımızdan uzaklaştı. Başka bir seferinde Yegorov, prensesin hazırladığı, kilisede adı anılacak çizelgesinde adlarımızın yanına soyadlarımızı da yazınca[4] kadıncağız büsbütün çileden çıktı.

Kadının çileden çıkması, Yegorov'un onun kızıyla evlenmeyi düşlediği, Olya'nın da bu konuda istekli olduğu bir zamana raslaması bakımından büyük bir talihsizlikti. Yegorov, Olya ile evlenmesinin olanaksızlığını bile bile onunla evlenme düşleri kurmaktan kendini alamıyordu. Eski töreye göre Olya üsteğmenle gönül ilişkisini açığa vuramazdı; o nedenle onu, kimseye sezdirmeden, gizli gizli sevmekteydi. Kızcağızın birine gönül vermesi, ara sıra kaçamak yapması, annesinin koyduğu bir yasayı çiğnemek gibi bir şeydi. Annesine göre Olya kimseyi sevemezdi, sevmemeliydi.

II. Bölüm

Bu Ortaçağ şatosunda neredeyse saçma Ortaçağ sahnelerinden biri oynanmak üzereydi.

Yedi yıl kadar önce, Prens Mikşadze henüz hayattayken, Yeşil Dil'e prensin yakın dostu olan, Prens Çayhidzev adında, Yekaterinoslav'lı bir toprak ağası konuk gelmişti. Prens Çayhidzev varlıklı bir adamdı. Hovardaca yaşadığı, paralarını saçıp savurduğu halde son günlerine değin zengin kalmıştı. Prens Mikşadze bütün bu hovardalıklarında onun kadeh arkadaşıydı. Gençliklerinde ikisi el birliği edip bir kızı baba evinden kaçırmışlar, kız sonra Prens Çayhidzev'in karısı olmuştu. İki Kafkas beyinin dostluklarını pekiştiren, işte bu olaydı. Çayhidzev Ye-

4 Kilisede anılacak kişiler çizelgesine yalnız adlar yazılır – ç.n.

şil Dil'e konuk geldiği gün siyah saçlı, dar omuzlu, pırtlak gözlü lise öğrencisi oğlunu da yanında getirmişti. Beyler eski günlerdeki gibi içki âlemine dalınca bu yeniyetme, o zaman on üç yaşında olan Olya'ya kur yapmaya başladı. Çocuğun kıza duyduğu ilgi gözden kaçamazdı. İki baba kimseye çaktırmadan birbirlerine göz kırptılar, ufaklıkların ileride uygun bir çift olacağı konusunda aralarında anlaştılar. Bunun üzerine iki küçük çağrılıp öpüştürüldü, sonra da iki baba el sıkışıp kendileri öpüştüler. Hatta Prens Mikşadze gözyaşlarını tutamadı, "Tanrı böyle istemiş. Senin oğlun var, benim kızım; yüce buyruğa karşı gelemeyiz!" dedi. Çocukların parmaklarına birer yüzük takıldı, birlikte fotoğraflar çekildi. Bu fotoğraf şimdi salonda, başköşede asılı durur. Fotoğraf, ilk zamanlar Yegorov'u hayli tedirgin etti, arkadaşların ona takılmalarına sebep oluyordu.

İki babanın düşüncesi Marya Yegorovna'nın da hoşuna gitti. Çocukları çağırıp gelecekteki evliliklerini tantanalı bir biçimde kutsadı. Çayhidzev'lerin ayrılışından bir hafta sonra Olya postadan son derece pahalı bir armağan aldı. Sonra bu armağanlar her yıl birbirini izledi. Genç Çayhidzev bu evlilik işine beklenenin üzerinde önem vermiş olmalıydı. Gerçeği söylemek gerekirse kendisi pek ahım şahım bir genç sayılmazdı. Her yaz Yeşil Dil'e gelip bir haftayı Mikşadze ailesinin yanında geçiriyor, ancak orada kaldığı sürece kimseyle konuşmuyor, odasından Olya'ya aşk mektupları gönderiyordu. Olya'cık ne yapsın! Mektupları okuyup okuyup utancından kızarıyordu. Zeki bir kız olduğunu daha önce söylemiştik. Babasının, bu anlı şanlı prensin, böyle salakça şeyler yapmasına akıl erdirememişti.

Bundan iki yıl önce Prens Mikşadze ölüverdi. Ölürken Olya'ya, "Bak, kızım! Sakın aptallık edip Çayhidzev'den başkasıyla evlenme! Akıllı, değerli bir gençtir," dedi. Olya Çayhidze'nin akıllılık derecesini iyi biliyordu, ama babasına karşı çıkamazdı. Çayhidzev'le evleneceği konusunda babasına şeref sözü verdi.

Bu konu açılınca bize, "Babamın isteği böyle," derdi.

Bunu gururla söylerken önemli bir görevi yerine getiriyormuş, neredeyse kahramanlık yapıyormuş gibi havalara girerdi. Babası, sanki onun verdiği sözü yanında mezara götürmüş de

bundan dolayı büyük bir övünç duyuyor gibiydi. Ne romantik, ne olağanüstü bir sözdü bu!

Gelgelelim doğa ile insanoğlunun gönlü kendi bildiklerini okudu: Üsteğmen Yegorov, Olya'nın çevresinde dolanmaya başladı, Çayhidzev ise genç kızın gözünde yıldan yıla daha bir maskara durumuna düştü.

Bir keresinde üsteğmen cesaret edip genç kıza aşkını açtığında Olya ona sevgiden söz etmemesini rica etti, babasına verdiği sözü anımsattı, sonra da bütün gece gözyaşı döktü. Öte yandan Prenses Mariya Yegorovna her hafta Moskova'ya, Çayhidzev'e mektuplar döşeniyor, delikanlının bir an önce üniversiteyi bitirip gelmesini istiyordu. "Yazlıktaki kiracılarımın senin gibi sakalları yok, ama okullarını çoktan bitirdiler, birer meslek sahibidir hepsi de," diye yazıyordu. Pembe kâğıtlara yazdığı mektuplarla saygılı yanıtlar gönderen Çayhidzev ise iki sayfayı, okulunu süresinden önce bitiremeyeceğini kanıtlayan satırlarla dolduruyordu. Olya da yazıyordu Çayhidzev'e. Ama onun bana yazdığı mektupların Çayhidzev'e yazdıklarından kat kat güzel olduğuna kalıbımı basarım. Prenses, kızının bu Gürcü delikanlısıyla evleneceğinden öylesine emindi ki! Değilse, kızını rahatça aramıza salmaz; bizim gibi bey soyundan gelmeyen, şamatacı, uçarı, tanrıtanımaz gençlerin yanında boş şeylerle vakit öldürmesine izin vermezdi. Prenses ne istediğini biliyordu. Ayrıca kocasının dileği onun için kutsaldı. Olya da öyle, eninde sonunda Bayan Çayhidzev olacağı konusunda hiçbir kuşkusu yoktu.

Ancak olaylar umulduğu gibi gelişmedi. İki babanın tasarısı tam gerçekleşme aşamasında başarısızlığa uğradı. Demek oluyor ki, Çayhidzev'in romanı mutlu sonla bitmeyecekmiş. Mutlu sonla değil ama vodville bitti.

Geçen yaz Çayhidzev, Yeşil Dil'e geldiğinde haziranın sonuydu. Ancak bu gelişinde artık üniversite öğrencisi değil, kapı gibi diplomasıyla mesleğini kazanmış biriydi. Prenses Mariya Yegorovna onu coşkuyla, gösterişli bir biçimde kucaklayarak karşıladı, bu arada uzun öğütler vermekten de geri durmadı. Olya nişanlısını karşılamak için özel olarak diktirdiği en pahalı giy-

sisini giymişti. Kentten şampanyalar getirtildi, havai fişekler atıldı, ertesi günün sabahında ise yazlık şato temmuzun sonunda yapılacak düğün haberiyle çalkalandı. Biz Olya'yı sevenler ortalıkta hayal gibi dolaşıyor, Gürcü delikanlının kaldığı odanın bahçeye bakan penceresini nefretle süzerek, "Zavallı Olya, zavallı Olya!" diye hayıflanıyorduk. Yüzü solgunlaşan Olya da bahçede gezinirken o çıtırpıtılığıyla yarı ölü gibiydi. Ne yapıp edip durdurmalıydık bu kızı. Gelgelelim biz dostları aklını çelmeye çalıştıkça o, "Babamın, annemin isteği böyle!" diyor, başka bir şey söylemiyordu. Biz "Ama delilik bu! Senin yaptığın düpedüz aptallık!" diye ısrar ettiğimiz zaman da omuz silkiyor, üzüntülü yüzünü bizden kaçırıyordu. Nişanlısı ise eskisi gibi odasından dışarı çıkmamakta, uşaklarla Olya'ya, onu sevdiğini bildiren mektuplar göndermekteydi. Pencereden bahçeye bakarken bizim Olya'yla karşılıklı davranışımızdaki rahatlığı görünce çok şaşırıyor olmalıydı. Ara sıra odasından ayrılırsa o da yalnızca bizlerle yemek yemek içindi. Sofrada oturduğu sürece hiç konuşmuyor, kimsenin yüzüne bakmıyor, sorularımıza kısa, kuru yanıtlar veriyordu. Bir keresinde, nasıl cesaret ettiyse, bir fıkra anlatmaya yeltendi. Hepimizin bildiği, bayat bir fıkraydı bu.

Yemekten sonra prenses onu karşısına oturtuyor, ikili iskambil oyunlarından birini öğretmeye çalışıyordu. Çayhidzev'in, terin suyun içine batmış bir halde alt dudağını ısırarak, derin derin düşünerek öyle bir kâğıt oynayışı vardı ki, görülmeye değerdi. Ama onun bu sıkılganlığı prensesin çok hoşuna gidiyordu.

Bir keresinde Çayhidzev iskambil oyunundan paçasını kurtardığı gibi kendini bahçeye attı. O sırada Olya da bahçeye gezmeye çıkmış bulunuyordu.

Çayhidzev, "Olya Andreyevna!" diye seslendi kızın arkasından. "Biliyorum, beni sevmiyorsunuz. Bu durumda nişanlı kalmamız garip geliyordur size. Gene de ileride beni seveceğinizi umuyorum..."

Bunları söyledikten sonra öyle utandı ki, yan yollardan saparak gene odasına kapandı.

O sıralar Yegorov kendi çiftliğinden dışarı çıkmamaya çalışıyordu. Çayhidzev'in varlığına katlanamadığı için Yeşil Dil'e pek uğradığı yoktu.

Çayhidzev'in gelişinden sonraki ikinci pazar günü, sanıyorum temmuzun beşi filandı, prensesin yeğeni olan genç üniversiteli, kaldığımız odalara tek tek uğrayarak teyzesinin isteğini bizlere iletti. Hepimiz akşama hazırlanıp üstümüze başımıza çekidüzen verecektik. Koyu takımlarımızı giyecek; beyaz boyunbağı, eldiven takacak; ciddi, saygılı, akıllı davranıp ancak arada bir nükte yapacak; saçlarımızı kıvıracak (süs köpekleri gibi), gürültü etmeyecek, odalarımızı düzenli tutacaktık. Bütün Yeşil Dil bir çeşit gizli hazırlığa koyulmuştu. Kentten çeşit çeşit şaraplar, votkalar, mezeler getirtildi. Uşaklar, hizmetçiler odalarımızdan alınıp mutfağa yollandı. Bir de baktık, öğleden sonra konuklar sökün etmeye başladı. Akşam geç vakitlere değin insanlar, akın akın konuklar geldi. Saat sekizde sandal gezisi bitince balo başladı.

Baloda yazlıkçılardan biz erkekler kafa kafaya verip ne pahasına olursa olsun, isterse sonunda rezalet çıksın, Olya'yı Çayhidzev'in elinden kurtarmayı kararlaştırdık. Üsteğmen Yegorov'u Yeşil Dil'e getirme işini ben üstlendim. Yegorov'un çiftliği yirmi kilometre uzaktaydı. Hemen işe koyuldum ve onu orada elimle koymuş gibi buldum. Buldum ama ne durumda? Üsteğmen bulut gibi sarhoştu, üstelik kafayı vurup erkenden yatmıştı. Onu sarsa sarsa uyandırdım, yıkayıp giydirdim; sövmelerine, karşı koymalarına aldırmaksızın, neredeyse zorla Yeşil Dil'e getirdim.

Gece saat onda balo tam kıvamını bulmuştu. İki piyanonun müziğiyle dört odada dans ediliyordu. Dansa ara verildiği zaman kalabalık bahçeye çıkıyor, orada, tepenin üstünde üçüncü piyano çalmaya başlıyordu. Bahçede, deniz kıyısında, hatta sandala binip açıklarda attığımız havai fişekler prensesin bile çok hoşuna gitti. Şatonun çatısından ateşlediğimiz maytaplar bütün Yeşil Dil'i aydınlığa boğdu. Biri bahçede, biri yazlık evin içinde kurulan iki sofra herkesin bol bol yiyip içmesine yetiyordu. Görünüşe bakılırsa, gecenin kahramanı Çayhidzev'di.

Daracık frağının içinde, burnunun üstü terlemiş, yanakları al al olmuş bir durumda, hep Olya'yla dans ediyordu. Garip bir biçimde gülümsemesinden kendini hiç de rahat hissetmediği anlaşılabilirdi. Dansta adım atışlarına bile özen göstermesi göz kamaştırmak istediğini gösteriyordu, ama göz kamaştıracak bir şeyciği yoktu ki zavallının... Olya daha sonra bana, prens Çayhidzev'e çok acıdığını söyledi. Gerçekten acınacak durumdaydı Gürcü beyi. Üniversitede ders dinlerken, gece yatağına yatarken, sabahleyin kalkarken aklından çıkaramadığı nişanlısının elinden alınacağını sezmiş gibiydi; bize bakarken gözlerinden yalvarış okunuyordu. Onun gözünde hepimiz baş edilmesi güç, acımasız birer rakiptik...

Masalara uzun kadehlerin konulmasından, Mariya Yegorovna'nın ikide birde saatine bakmasından görkemli resmî törenin yaklaştığını, saat on ikiyi vurunca Çayhidzev'in, annesinden Olya'yı öpme izni isteyeceğini anladık. Elimizi çabuk tutmalıydık. Saat on bir buçukta soluk görünmesi için yüzümü bol bol pudraladım, boyunbağımı yana kaydırdım, saçlarımı dağıtıp üzgün gözükmeye çalışarak Olya'ya yaklaştım.

Genç kızın elini tutup yalvarmaya başladım.

"Olya Andreyevna... Şey..."

"Ne var? Ne oldu?"

"Yalvarırım... Üzülmeyin, Olya Andreyevna! Hiç istemediğimiz bir olay geldi başımıza... Önünde sonunda böyle olacağı belliydi..."

"Ne oldu, çabuk söyleyin!"

"Korkmayacaksınız ama... Şey... Yalvarırım, ne olur, çok üzülmeyin! Yevgraf..."

"Ne oldu Yevgraf'a?"

Kızcağızda bet beniz attı; güven, sevecenlik dolu iri gözlerini gözlerime dikti.

"Yevgraf bitkin durumda... Belki ölecek," dedim.

Olya'cık sarsıldı, elini sapsarı kesilen alnına koydu.

"Sonunda beklenen şey oldu... Ölmek üzere... Kurtarın onu, Olya Andreyevna!"

Genç kız ellerime sarıldı.

"Nerede şimdi? Söyleyin! Hadi!"

"Bahçede... Kameriyede... Korkunç bir durum, Olya'cığım! Durun, bize bakıyorlar. Hadi, kapının önüne, dışarıya çıkalım. Kendisi sizi kesinlikle suçlamıyor... Onu seviyorsunuz... Biliyor o da..."

"Şu anda durumu nedir!"

"Korkunç! Korkunç!"

"Bir an önce gidelim öyleyse. Hemen gidelim! Böyle bir şeyin olmasını istemezdim. Benim yüzümden, hepsi benim yüzümden!"

Böylece salondan çıktık. Kızcağız ayakta zor duruyordu. Ben gözyaşlarımı siler gibi yaptım... Önümüzden sık sık bizim çetenin üyeleri gelip geçiyor; tedirgin, üzgün, korku içindeki yüzlerini bizden gizlemek için pek de büyük bir çaba harcamıyorlardı...

Fizik bilim uzmanı arkamızdan, bize duyuracak biçimde, "Sonunda kanı durdurduk," dedi. Olya'cık koluma yapışarak, "Çabuk gidelim!" diye fısıldadı.

Merdivenden bahçeye indik. Sessiz, aydınlık bir geceydi. Piyano tıngırtıları, koyu ağaçların hışırtısı, çekirgelerin cırıltıları hoş bir biçimde okşuyordu kulaklarımızı. Dalgaların şapırtısı duyuluyordu aşağılardan.

Olya, "Ama kesinlikle benim suçum değil," diye fısıldadı. "Ne yapabilirdim, babam öyle istedi! Yevgraf anlamalıydı beni... Durumu çok mu kötü?"

"Tam olarak bilmiyorum. Mihail Pavloviç elinden geleni yaptı. Kendisi iyi bir doktordur, Yevgraf'ı da çok sever... Yaklaştık. Olya Andreyevna..."

"Korkutucu bir durumla karşılaşmayacağım, değil mi? Böyle şeylerden çok korkarım... Bakamam... Niye böyle yaptı, bilmem ki..."

Kızcağız ağlamaya başladı.

"Suçum yok benim... Durumumu anlamalıydı... Kendisine açıklarım..."

Kameriyeye gelmiştik.

"Burada," dedim.

Olya gözlerini kapadı, iki eliyle birden bana tutundu.

"İçeri giremem ben..."

"Korkmayın... Hey, Yevgraf, ölmedin daha, değil mi?"

İçeriden yanıt geldi.

"Henüz değil... Niçin sordun?"

Üsteğmen Yegorov, yeleğinin düğmeleri çözülmüş, saçı başı dağınık, dağılmış, sarhoş, soluk bir yüzle kameriyenin önüne, ay ışığına çıktı.

"Ne var?" diye sordu bir daha.

Olya başını kaldırdı, Yevgraf Yegorov'u gördü... Bir bana baktı, bir Yevgraf'a baktı, sonra yeniden bana baktı... Ben gülmeye başladım. Genç kızın yüzü birden aydınlandı. Bir sevinç çığlığı atarak ileri doğru yürüdü. Oysa bize çok kızacağını sanmıştım. Demek ki kızmasını beceremiyormuş... Bir adım yürüdü, durakladı, sonra Yegorov'un kollarına atıldı. O arada Yegorov yeleğinin önünü iliklemiş, kollarını açmıştı, ikisi kucak kucağa geldiler. Yegorov neşeyle güldü, soluğu kızın yüzüne gelmesin diye başını yana çevirdi, saçma sapan bir şeyler mırıldandı.

Olya da, "Böyle yapmaya hakkınız yoktu... Suç bende değil... Bunu babamla annem istediler..." diye fısıldadı.

Geriye döndüm, şıkır şıkır aydınlanmış yazlık şatoya doğru hızlı adımlarla yürüdüm.

Konuklar gelin ile güveyi kutlamaya hazırlanıyorlardı. Saat on ikiye geliyordu nerdeyse. Tıpası açılmış şişelerin ve kadehlerin konulduğu tepsiler ellerinde, uşaklar hazır beklemekteydiler. Çayhidzev sıkıntılı sıkıntılı ellerini ovuşturuyor, gözleriyle Olya'yı arıyordu. Prenses Mariya Yegorovna da kızına gerekli öğütleri vermek, nasıl davranması gerektiğini söylemek için onu her yerde arattırmaktaydı. Bizim çetenin adamları kıs kıs gülüyorlardı.

Prenses, "Olya nerede?" diye sordu bana.

"Bilmiyorum."

"Git de şunu bul!"

Yeniden bahçeye indim, ellerim arkada, evin çevresinde iki tur attım. Bizim ressam ikide bir borusunu öttürüyordu. Bunun

anlamı, "Sıkı tut! Sakın bırakma!" demekti. Yegorov da kameriyeden ona baykuş ötüşüyle yanıt veriyordu. Bu da, "Tamam, sıkı tutuyorum!" demekti.

İkinci tur yürüşten sonra şatoya döndüm. Uşaklar tepsileri masalara bırakmışlar, elleri bomboş, kalabalığa bön bön bakıyorlardı. Konuklar ne yapacaklarını şaşırmış durumdaydılar. Saat on iki olmuş, hatta çeyrek geçmişti. Piyanolar da sustuğu için, bütün odalara insanı ağırlığıyla ezen bir sessizlik çökmüştü.

Yüzü pancar gibi kızaran prenses geldiğimi görünce, "Olya nerede?" diye sordu.

"Bilmiyorum... Bahçede yok..."

Kadıncağız şaşkın şaşkın omuz silkti, sonra kolumdan çekti.

"Saatin çoktan geldiğini bilmiyor mu bu kız?"

Ben de omuz silktim. Prenses benden ayrılıp Çayhidzev'in yanına gitti, kulağına bir şeyler fısıldadı. Çayhidzev de omuz silkti. Prenses bu sefer onun kolunu çekti.

"Bu kız ne aptalmış?" diyerek evin içinde koşturmaya başladı.

Hizmetçiler, uşaklar, liseli öğrenciler, prensesin akrabaları paldır küldür merdivenden aşağıya indiler, ortadan yok olan gelin adayını bulmak üzere bahçenin derinliklerine daldılar. Arkalarından ben de bahçeye gittim. Yegorov'un bir beceriksizlik yapıp Olya'yı elinden kaçırmasından, böylece hepimizi rezil etmesinden korkuyordum. Ancak korkum boşunaymış. Olya, üsteğmenin yanında kuzu kuzu oturuyor, parmaklarını delikanlının yüzünde dolaştırarak kulağına durmadan bir şeyler fısıldıyordu... O mırıl mırıl konuşmasını bitirince bu sefer üsteğmen başlıyordu konuşmaya... Üsteğmenin, Prenses Mariya Yegorovna'nın "kafasına düşünce sokmak" dediği şeyi, yani akıl öğretmenliği işini yaparken bir yandan da öpücüklerle bu düşünceleri tatlandırdığı görülmekteydi. İşte böyle alçak sesle konuşurken, sözlerini öpücüklerle tatlandırırken ağzından yayılan votka kokusunu kızın anlamaması için yüzünü yana çevirmeyi de ihmal etmiyordu. İkisi de öylesine mutluydular ki, dünyada her şeyi, bu arada saatin kaç olduğunu bile unutmuşlardı. Kameriyenin kapısında bir süre dikildim, gördüklerime

çok sevindim, gençlerin mutluluğunu bozmamak için yüz geri edip şatoya döndüm.

Neredeyse aklını kaçıracak duruma gelen prenses bayılmamak için ispirto kokluyordu. Ne yapacağını şaşırmıştı. Bir yandan güveyinden, bir yandan konuklardan utanıyor; öfkesini çıkaracak birini arıyordu. O güne değin kimseye tek fiske vurmadığı halde hizmetçilerden biri gelip genç hanımı bulamadığını söyleyince kızın yanağına bir tokat patlattı. Şampanyayı, kutlamaları beklemekten sıkılan konuklar aralarında fiskos edip gülüşerek yeniden dansa başladılar.

Saat bir oldu, Olya hâlâ ortalıkta yoktu. İyice çılgına dönen prenses bu sefer bizim arkadaşlardan birine çattı.

"Bu işler hep sizin başınızın altından çıkıyor! O kız bir gelsin, bak, ona neler yapacağım! Söyle, o nerede?"

Neden sonra Olya'nın bulunduğu yeri söyleyen bir iyiliksever çıktı. Prensesin yeğenlerinden, ilkokul öğrencisi, ufak tefek bir yumurcaktı bu. Bahçeden koşa koşa geldi, teyzesine sokularak kucağına oturdu, kadının başını eğdi, kulağına bir şeyler fısıldadı. O anda yüzü sapsarı kesilen prenses bağırmamak için dudağını ısırdı.

"Ne dedin? Kameriyede mi?"

"Evet."

Prenses ayağa kalktı, gülümsemeyi andıran çarpık bir yüzle Olya'nın başının ağrıdığını, düğün törenine katılamayacağı için özür dilediğini duyurdu herkese. Konuklar üzüntülerini bildirdiler, çarçabuk yemeklerini yiyip şatodan ayrıldılar.

Saat ikide (Yegorov genç kızı saat ikiye dek oyalama becerisini göstermişti) ben evin girişinde, zakkumların oluşturduğu duvarın arkasında duruyor, Olya'nın bahçeden dönüşünü bekliyordum. Bütün amacım geçerken onun yüzünü görmekti. Çünkü mutlu kadınların yüzünü seyretmeye bayılırım. Ayrıca üsteğmene karşı duyduğu aşk ile anne korkusunun bu yüze nasıl yansıdığını, aşkın mı, yoksa korkunun mu daha ağır basacağını çok merak ediyordum.

Zakkum çiçeklerini koklayarak beklemem uzun sürmedi. Olya uzakta gözüktü az sonra. Gözlerimi ondan ayıramıyor-

dum. Uzun eteğini toplamıştı, ağır ağır yürüyordu. Ay aydınlığında, bu aydınlığı titrek ışıklarıyla bozan, ağaçlara asılı fenerlerin ışığı altında küçük ayaklarını, yüzünü açık seçik görüyordum. Yüzü ciddi ve solgundu, yalnızca dudaklarının ucu gülümsüyordu. Dalgın dalgın önüne bakışından zihninde çok zor bir problemi çözmeye girişmiş sanırdınız. Genç kız merdivenin birinci basamağına adımını atar atmaz bakışları birden tedirginleşti: Aklına annesi gelmiş olmalıydı. Elini kaldırıp bozulan saçlarını düzeltti, basamakta bir süre kararsız durdu, sonra başını silkti, cesaretle kapıya doğru yürüdü. Kapıyı açınca solgun yüzü salondan taşan parlak ışıkla aydınlandı. Işığı görür görmez irkildi, bir adım geriledi, hatta hafifçe yere çöktü. Sanki birisi onu başından tutup geriye itmiş gibiydi. Onu böylesine irkilten şuydu: Öfkeden, utançtan kıpkırmızı kesilen annesi eşikte dikiliyordu. Başı dimdikti ama tir tir titriyordu... İki dakika kadar süren bir sessizlikten sonra annesi onu, "Bir bey kızı, üstelik bir beyin nişanlısı, Yevgraf adındaki bir üsteğmen bozuntusuyla gizli gizli buluşsun ha! Seni şıllık seni!" diye azarladı.

Bu hakaretin ağırlığı altında ezilen Olya zangır zangır titremeye başladı, annesinin yanındaki boşluktan sıyrılarak doğruca odasına koştu. Oraya varınca yatağının üstüne oturdu, kaygılı, korku dolu bakışlarını pencereye dikti, sabaha kadar da öyle kaldı.

O gece saat üçte bizim çetenin üyeleri bir araya geldik, mutluluktan sarhoş olan Yegorov'la bir süre dalga geçtikten sonra Harkovlu hukukçu baronu, Çayhidzev'le görüşmesi için görevlendirdik. Baron ne yapıp etmeli, Çayhidzev'in, içinde bulunduğu durumun garipliğini anlamasını, hatta uygar bir insan olarak bizim girişimimizi hoş karşılayıp bizleri bağışlamasını sağlamalıydı. Bütün bunlar aramızı bozmadan, dostça yapılmalıydı... Çayhidzev bizim barona durumu çok iyi anladığını, babasının vasiyetine fazla önem vermediğini, ama Olya'yı sevdiği için onunla evlenmekte kararlı olduğunu bildirmiş. Baronun elini "dostça" sıkmış, ertesi gün Yeşil Dil'den ayrılacağını söylemiş.

Ertesi sabah Olya süklüm püklüm kahvaltıya indi. Yüzü solgundu, hem korktuğu, hem utandığı belliydi; anlaşılan, gelecekle ilgili beklentileri hiç de umut verici değildi. Ama hepimizi topluca yemek salonunda görünce biraz yüzü güldü. Orada toplanmış, prensesin yüzüne karşı bağırıp çağırıyorduk. Hem de hep bir ağızdan... Artık küçüklük maskemizi atmıştık yüzümüzden, Yegorov'un geçen akşam Olya'nın kafasına soktuğu düşüncelerin aynısını biz de prensese telkin etmeye çalışıyorduk. Kadınların özgür olduğu, evlilikte seçme hakları bulunduğu, onların da kişilik taşıdığı gibi düşünceler... Prenses, suratı bir karış asık, Yegorov'un ona gönderdiği mektubu sesini çıkarmadan dinledi. Bu mektubu hepimiz elbirliğiyle yazmıştık, içerisinde "yaşımın küçüklüğünden, deneyimsizliğimden, eğer siz uygun görürseniz..." gibi laflar sık sık geçiyordu.

Mektubu okuyup bitirmemizi sessizce bekledikten sonra prenses, "Benim gibi yaşını başını almış bir kadına ders vermek sizin gibi süt kuzularının işi değil," dedi. "Ben ne yaptığımı biliyorum. Şimdi çayınızı için, sonra da başka birini bulup vereceğiniz aklı ona götürün! Anlaşılıyor, sizin benim gibi bir kocakarıyla işiniz yok artık, bundan böyle bir arada yaşayamayız. Siz çok akıllısınız, bense aptalın tekiyim... Yollarımız burada ayrılıyor beyler, sizlere güle güle! Hepinize çok minnettarım!"

Prenses düpedüz evinden kovuyordu bizi. Ona bir teşekkür mektubu yazdık, sıraya girip elini öptük, istemeye istemeye Yegorov'un çiftliğine taşındık. Orada tüm yaptığımız, aralıksız içki içmek, Olya'nın özlemini çekmek, dertli Yegorov'u avutmaya çalışmaktı. Üçüncü ayrılık haftamıza giriyorduk ki, hukukçu baron arkadaşımız prensesten bir mektup aldı. Prenses ondan Yeşil Dil'e bir zahmet uğramasını, kendisi için bir evrak düzenlemesini istiyordu. Baron hemen yola koyuldu. Aradan üç gün geçip baron çiftliğe dönmeyince biz de, sözümona, arkadaşımızı yoklamak için yollara düştük. Yeşil Dil'e vardığımızda vakit öğleyi buluyordu. Hemen yazlık şatoya girmedik, bahçede oyalanarak pencerelere bakmaya başladık. Prenses geldiğimizi görmüştü.

Penceresinden, "Ne işiniz var burada? Neden geldiniz?" diye sordu.

"Geldik işte..."

"Yoksa benden istediğiniz bir şey mi var?"

"Baronu götürecektik de..."

"Baronun sizin gibi zıpırlarla, haydut bozuntularıyla bir alışverişi olamaz! O şimdi oturmuş, bir sürü yazı hazırlıyor."

Şapkamızı çıkarıp pencereye yaklaştık.

"Sağlığınız nasıl, prensesim?" diye sordum ben.

"Daha ortalarda ne dolaşıyorsunuz? Hadi, gidin odalarınıza!"

Bu çağrı üzerine hepimiz odalarımıza dağıldık, sesimizi çıkarmadan beklemeye başladık. Bu sessizlik bizleri çok özleyen prensesin hoşuna gitmişti. Ardından öğle yemeğine alıkonulduk. Yemekte kaşığını yere düşüren bir arkadaşımızı prenses "Ayran budalası!" diyerek haşladı. Ona göre daha kaşık tutmasını bile öğrenememiştik. Yemeğin bitiminde Olya'yla bahçede dolaştık, o geceyi şatoda geçirdik...

Ertesi gün aynı şey yinelendi, böylece eylülün sonuna değin Yeşil Dil'den ayrılmadık. Prensesle aramızda kendiliğinden barış sağlanmıştı.

Moskova'ya döndükten sonra Yegorov'dan bir mektup aldım. Üsteğmen kış boyunca prensese dil döküp sonunda onu tavlamayı başardığını, öfkesini sevgiye dönüştürdüğünü yazıyordu. Önümüzdeki yaz kızıyla üsteğmenin düğününü yapacağına söz vermiş.

Kısa bir süre sonra iki mektup daha alacağım. Biri prensesten gelen resmî ve sert bir mektup, öteki ise Olya'nın tasarılarla dolu, uzun, neşeli mektubu... Mayıs sonunda gene Yeşil Dil'e yol görünüyor.

Köyün Tıp Tanrıları

(Сельские эскулапы)

Çiftçiler birliği hastanesi. Sabah vakti.

Hastanenin tek doktoru ilçe emniyet amiriyle birlikte ava çıktığı için muayeneye gelenleri iki hastabakıcı, Kuzma Yegorov ile Gleb Glebıç kabul edecekler. O gün otuz kadar hasta muayene sırasına girmiş. Kuzma Yegorov kayıt işlemleri bitene değin bir şey yapmıyor, girişteki odada hindiba kahvesi içerek vakit öldürüyor. Dünyaya gelişinden beri saçları tarak görememiş, yüzünü bir kerecik bile yıkamamış olan Gleb Glebıç ise kayıt odasında masaya göğsünü dayayarak oturuyor, öfkeli bir suratla hastaları kaydetmeye hazırlanıyor. Kayıtlar istatistik amacıyla yapıldığı için hayli ayrıntılı bilgiler içermektedir. Hastaların adları, baba adları, soyadları, varsa yaptığı işler, adresleri, okuma-yazma bilip bilmedikleri, yaşları, hepsi hepsi kayda geçirilmek zorundadır. Muayeneden sonra da hastalığın türü, verilen ilaçlar eklenecek bu bilgilere.

Gleb Glebıç büyük deftere, ayrıca küçük küçük kâğıtlara bütün bu bilgileri işlemek durumunda. Parmak iriliğindeki harflerle yazı yazıyor, bir de sürekli sinirli olduğu gözden kaçmıyor.

Kendi kendine;

"Bu ne biçim divit?" diyor öfkeyle. "Mürekkep dedikleri şu nesne öyle berbat ki! Buna mürekkep değil katran desek yeri

var! Şu çiftçiler birliğinin işlerine akıl ermez vallahi! Hastaları kaydetmemizi buyururlar ama mürekkebe gelince üç kuruştan fazlasını vermezler!"

"Birinci hasta yaklaşsın!" der kayda başlayınca.

Yüzü sargılı bir köylü ile kilise korosunda bas sesli şarkıcı Mihaylo aynı anda yaklaşırlar.

"Kendini tanıt."

"İvan Mikulov."

"Düzgün konuş, doğru Rusça'yla söyle adını."

"İvan Mikulov dedik ya!"

"İvan Mikulov, sana sormuyorum. Hadi, sen kendi sırana geç. Yanındaki konuşsun. Adını söyle!"

Mihayla gülmeye başlar. Hastabakıcı öfkelenir.

"Karşımda sırıtıp durma bakayım! Bunların işine şeytan karışır vallahi. Sanki vaktimiz bolmuş gibi bir de şaka yapmaya kalkarlar. Adın ne, çabuk söyle."

"Bilmiyor musun adımı? Aklını mı oynattın yoksa?"

"Bilmesine biliyorum ama gene de sormak zorundayım. Yöntem böyle. Ben ne aklımı oynattım ne de senin gibi sarhoşun biriyim. Adın, soyadın?"

"Adımı niçin söyleyeyim ki? Sanki kendin bilmiyorsun. Beş yıldır tanıyoruz birbirimizi. Yoksa altıncı yıla girince unuttun mu adımı?"

"Ne diyorsun, be adam? Adını unutur muyum? Burada yöntem böyle. Yoksa Rusça söylediklerimi anlamıyor musun? Yöntem böyle, yöntem!"

"Böyle yöntemin canı cehenneme! Yaz öyleyse, Mihaylo Fedotıç İzmuçenko benim adım."

"İzmuçenko değil, İzmuçenkov."

"Peki, senin dediğin gibi olsun. İzmuçenkov olsa ne fark eder? Hepsi aynı kapıya çıkar... Yeter ki sen iyileşmemi sağla."

"Ne iş yaparsın?"

"Kilise korosunda bas."

"Yaşın kaç?"

"Kaç olduğunu ben nereden bileceğim? Kendi vaftiz törenimde bulunmadım ya..."

"Kırk desek, olur mu?"

"Olabilir de, olamaz da... Nasıl istersen öyle yaz."

Gleb Glebıç berikinin yüzüne şöyle bir bakar, biraz düşünür, 37 diye yazar. Sonra 37'nin üstünü çizip 41 yazar.

"Okuma yazman var mı?"

"Okuma yazma bilmeyenleri kilise korosuna alırlar mı? Seninki de kafa!"

"Resmî görev yapanlarla 'sen' diyerek konuşulmaz. Sesini de yükseltme bakayım! Sonraki! Kimsin? Adını, soyadını çabuk söyle."

"Mikifor Pugolov. Hohlovaya'dan geldim."

"Burada Hohlovayalıları muayene etmiyoruz. Bir sonraki gelsin!"

"Ne olur, Tanrı yardımını esirgemeyin benden, beyefendiciğim. Tam yirmi fersah uzaktan yürüye yürüye geldim."

"Hohlovayalılara bakmıyoruz dedik sana! Bir sonraki! Sen hemen çekil karşımdan! Burada sigara içilmez!"

"Gleb Glebıç, ben sigara içmiyorum ki..."

"Ya elindeki ne?"

"Elimde bir şey yok. Parmağım sargılı da, Gleb Glebıç."

"Neyse, ben sigara içtiğini sandım. Dedim ya, Hohlovalılara bakmıyoruz. Çekil karşımdan! Senden sonraki gelsin."

Sonunda Gleb Glebıç kayıt yapmayı bitiriyor. Kuzma Yegorov kahvesini içince muayeneye başlayacak. Glebıç da eczane işini üzerine alarak eczane bölümüne geçiyor, Yegorov damalı önlüğünü giyerek ilk kadın hastayı çağırıyor:

"Mariya Zaplaksina!"

"Buradayım, beyim."

Sanki acımasız yazgısının ezip zavallının birine çevirdiği, yüzü bumburuşuk, sıska bir kocakarı muayene odasına çekine çekine giriyor. Kadıncağız önce istavroz çıkarıyor, ardından tıp tanrısına saygıyla selam verip önünde eğiliyor.

Kuzma Yegorov öfkeyle;

"Tüh, şuna bakın! Arkandan kapıyı kapatmak yok mu? Söyle, neren ağrıyor?" diyor.

"Başım ağrıyor."

"Ya! Yarısı mı, yoksa bütünü mü?"

"Her yeri ağrıyor, beyim. Ağrımayan neresi var ki..."

"Başını böyle sıkı sıkıya niçin sardın? Doladığın şu paçavrayı çıkar bakayım! Başın soğukta, ayakların ılık ortamda, gövden ikisinin arası sıcaklıkta olacak. Karnında ağrın sızın var mı?"

"Hiç sorma beyim! Aman, aman, öyle çok ağrıyor ki!"

"Peki... Göz kapağını kaldır da gözünü göreyim. Tamam, yetişir... Anladım, sende kansızlık var. Damla vereciğim, bunu için. Sabah, öğle, akşam üçer damla..."

Kuzma Yegorov sandalyesine rahatça oturup reçete yazmaya koyulur.

"Reçete. Liquor ferri (demir eriyiği-Latince), Pencerenin önünde duran şişeden vereceksin, döşemedeki şişeye doktorun izni olmadan dokunulmayacak. Mariya Zaplaksina'nın ilacıdır, günde üç kez, onar damla."

Kocakarı damlalara su katıp katmayacağını öğrenerek saygıyla selam veriyor, odadan çıkıyor. Kuzma Yegorov aradaki pencereden reçeteyi eczane bölümüne uzatıyor, bir sonraki hastayı çağırıyor:

"Timofey Stukotey!"

"Buradayım, efendim!"

Uzaktan bakınca ucu topuzlu bastonlara benzeyen, kocaman kafalı, boylu boslu, incecik bir köylü giriyor muayene odasına.

"Neren ağrıyor?"

"Kalbim, Kuzma Yegoriç."

"Göster, neresi?"

Stukotey koltuğunun altını gösteriyor.

"Tamam... Çoktan beri mi sancıyor?"

"Geçen Paskalya yortusundan beri. Buraya yürüyerek gelirken on kez oturup dinlendim. Beni bir üşümedir alıyor, KuzmaYegoriç... Bazen de her yerim cayır cayır yanıyor, Kuzma Yegoriç..."

"Başka neren ağrıyor?"

"Doğrusunu söylemem gerekirse, ağrımayan yerim yok, Kuzma Yegoriç, ama siz kalp rahatsızlığımı giderin de gerisine aldırmayın. Öteki ağrılarıma kocakarılar bir çare bulurlar. Ne

olur, ağrıların kalbimi daraltmaması için bana alkollü bir şey verin... Şuram öylesine daralıyor, öylesine sıkışıyor ki, size anlatamam... Sırtım da durmadan sızlıyor. Kafamın içinde sürekli bir ağırlık hissediyorum, Kuzma Yegoriç, sanki başımın içinde kocaman bir taş varmış gibi... Sürekli öksürmem de cabası..."

"İştahın nasıl?"

"Aman, aman, bir lokmacık yiyesim gelmiyor."

Kuzma Yegoriç hastaya yaklaşıyor, koltuğunun altına yumruğuyla bastırmaya başlıyor.

"Ağrıyor mu burası?"

"Aman, aman! Hem de nasıl!"

"Ya şurası?"

"Ah, ah! Öleyim daha iyi!"

Hastabakıcı adama birkaç soru soruyor, biraz düşünüyor, öbür hastabakıcıyı yardıma çağırıyor, böylece konsültasyon başlıyor.

Gleb Glebıç hastaya;

"Dilini göster bakayım!" diyor.

Hasta ağzını kocaman açıp dilini çıkarıyor.

"Daha çok çıkar!"

"Nasıl çıkarayım! Daha fazlasını yapamam..."

"Sen istersen bu dünyada her şeyi yaparsın."

Gleb Glebıç hastanın suratına bir süre bakıyor, acı çekiyormuş gibi yüzünü buruşturarak düşünüyor; sonra odadan ayrılıp eczane bölümüne yöneliyor.

"Mide yangısı olsa gerek! diyor eczaneye varınca."

Kuzma Yegoriç bunun üzerine kararını bildiriyor:

"*Olei ricini* ile *ammonii caustici*[1] verelim!"

Hastaya da;

"Akşam ve sabah karnını ovalayacaksın!" diyor. "Bir sonraki gelsin!"

Hasta, muayene odası ile eczane arasındaki pencereye yaklaşıyor. Glep Glebıç çay bardağının üçte birine Hint yağı doldurup hasta adama uzatıyor. Stukotey sıvıyı yavaş yavaş içiyor, dilini çıkarıp dudaklarını yalıyor, gözlerini kapatırken iki parma-

1 (Lat.) Hint yağı ile nışadır ruhu.

ğını birbirine sürtüyor. Bunun anlamı, kendisine yiyecek ya da içecek bir şeyler verilmesidir.

Gleb Glebıç nışadır ruhu dolu bir şişeyi hastaya uzatıyor.

"İşte sana alkollü içecek. Bitirince şişeyi hemen geri ver. Akşam ve sabah yünlü bir paçavrayla karnını ovalayacaksın. Pencereye yaslanma! Uzaklaş oradan!"

O sırada kilise papazı Grigori'nin aşçısı Pelageya boynundaki şalıyla ağzını kapatıp gülümseyerek pencereye yaklaşıyor.

"Ne istiyorsunuz?" diye soruyor Gleb Glebıç."

"Bizim pederin hanımı selam söyledi, sizden nane yaprağı vermenizi rica ediyor."

"Kıvançla. Kadın cinsinden güzeller güzeli biri gelmişse, o ne isterse vermeye hazırım, efendim."

Hastabakıcı raftan kuru nane yaprağı dolu bir şişe indiriyor, bunun yarısını Pelageya'nın şalının ucana boşaltıyor. Sonra da;

"Hanımınıza nane yaprağını verirken Gleb Glebıç'ın mutluluktan gülümsediğini bildirmeyi unutmayın, emi?" diyor. "Kendisine yazdığım mektubu almışlar mı?"

"Aldılar ama hemen yırtıp attılar. Benim hanımım gönül işleriyle uğraşmıyor."

"Ah, o ne şırfıntıdır! Şırfıntının biri olduğunu söyleyin kendisine! Tamam mı?"

Kuzma Yegorov o sırada;

"Mihaylo İzmuçenkov!" diye sesleniyor.

Kilisede korosunda görevli bas Mihaylo giriyor içeriye.

"Mihaylo İzmuçenkov, saygılar sunarım! Söyleyin, nereniz ağrıyor?"

"Boğazım ağrıyor, Kuzma Yegoriç. Doğrusunu söylemek gerekirse, buraya sağlığımla yakından ilgilenmeniz için geldim. Fazlaca ağrıyan bir yerim yoksa da, sağlığımın biraz bozuk olması yüzünden sürekli zarara uğruyorum. Hastalığımdan dolayı ilahi söylemekte güçlük çekiyorum, her öğle ayininde koro şefi ücretimden kırk kapik kesiyor. Geçen geceki ayinde çeyrek rublemi eksik verdi. Toprak ağısı beyefendinin cenaze töreninde öbür şarkıcılara üçer ruble ödenirken benim payıma bir şey düşmedi. İzin verirseniz, boğazımla ilgili olarak size bazı bilgi-

ler sunacağım. İlahi söylerken boğazımda gıcıklanma oluyor, sesim hırıltılı çıkıyor. Sanki gırtlağımda bir kedi oturuyor da içerisini sürekli tırmalıyormuş gibi bir şeyler hissediyorum..."

"Sıcak içeceklerden ileri geliyor olmasın?"

"Bu rahatsızlığımın nedenlerini bilmiyorum, ancak izin verirseniz, şunu belirteyim ki, sıcak içecekler tenorların boğazını olumsuz etkiler, oysa baslara bir zararı dokunmaz. Kuzma Yegoriç, basların sesi sıcak içeceklerden ötürü daha bir yoğunlaşır, daha güçlü çıkar. Ama üşütmeden dolayı derseniz, o başka. Sanırım, baslar için asıl tehlike bundan ileri geliyor."

O sırada aradaki pencereden Gleb Glebıç'ın başı uzanır.

"Kocakarıya vereceğim demir eriyiği kalmamış. Ne dersin, döşemede duran şişeden vereyim mi?"

"Hayır, hayır, doktor kesinlikle onu açmamızı istemedi. Bize kızar sonra."

"Ne vereceğim öyleyse?"

"Bir şeyler ver işte..."

"Bir şeyler ver"in anlamı Gleb Glebıç'ın dilinde "soda ver" demektir.

Kuzma Yegorov yeniden hastasına döner.

"Sıcak içeceklerden kesinlikle kaçınınız!"

"Üç gündür sıcak bir şey içmiyorum ki... Ama üşüttüğümü söylerseniz, buna bir diyeceğim olamaz. Ben üşümekten çok etkileniyorum. Kuzma Yegoriç, siz daha iyi bilirsiniz ya, votkadan seste hırıltılar oluşur, ama votkanın etkisiyle benim sesimin oktavının daha bir arttığını söyleyebilirim... Yalnız şu da var, biz şarkıcılar votka içmezsek kesinlikle işimiz yürümez. Şarkıcılık yapılmaz votka içmeden, izin verirseniz söyleyeyim, o zaman herkese madara oluruz. Kilise korosunda görev yapmasam o zaman bu lanet olasıyı ağzıma kesinlikle koymazdım. Çünkü, doğrusunu söylemek gerekirse, votka şeytanın kanıdır."

"Bakın, ben size ne diyeceğim! En iyisi size toz ilaç vereyim. Tozu bir şişe suda eritin, sabah, akşam ağzınızın içinde çalkalayın."

"Çalkaladıktan sonra yutabilir miyim?"

"Yutarsınız."

"Çok iyi... Doğrusu, yutmasam canım sıkılırdı. Çalkalayıp çalkalayıp sonra da yutmazsa acır insan gargaraya. İzin verirseniz, size sağlığımla ilgili bir şey daha soracağım. Karnımda zayıflıklar hissettiğim için, bana kızmazsanız, her ay bir kez kanımı çektiriyorum, şifalı otlar yiyorum, bu durumda evlilik yapabilir miyim?"

Kuzma Yegorov bir süre düşündükten sonra;

"Hayır, tavsiye etmem!" dedi.

"Size tüm kalbimle teşekkür ederim... Siz gerçekten değerli bir sağlık uzmanısınız. Birçok doktordan daha bilgilisiniz. Vallahi öyle! Kaç kişinin duasını alıyorsunuz, bilemem artık."

Kuzma Yegorov işittiği övgülerden utanarak gözlerini önüne indiriyor, kendine güveni artarak hastanın reçetesine "natri bicarbonici" yani soda yazıyor.

Hep Dilimin Yüzünden

(Gülünecek Bir Olay)

(Пропащее дело)

Öylesine ağlamak istiyorum ki! Ah, bir ağlasam, biraz olsun açılacağım.

Olağanüstü bir akşamdı. İki dirhem bir çekirdek giyindim, tarandım, kokular süründüm, bir Don Juan tavrıyla sevdiğim kızın evine gittim. Sokolniki semtindeki yazlıklardan birinde oturuyorlar. Sevdiğim kız gençtir, güzeldir, 30 bin ruble drahoması vardır, yeterince öğrenim görmüştür, bu satırların yazarını deli gibi sever.

Sokolniki'ye vardığımda onu parkta, göğe dimdik yükselen köknarların altında, her zaman buluştuğumuz sıramızda oturur buldum. Beni görünce ayağa fırladı, yüzü sevinçten parlayarak hızla bana doğru yürüdü.

"Çok katı yüreklisiniz!" dedi. "Bu kadar gecikilir mi? Biliyorsunuz, beklemekten çok sıkılırım. Bir daha böyle yapmayın, olur mu?"

Cici, tatlı elini öptüm; mutluluktan titreyerek, yan yana, sıramıza gidip oturduk. Yüreğim sızılar içinde, sanki göğsüm yarılıp dışarı fırlayacakmışçasına küt küt atıyordu. Yürek atışlarım gibi nabzım da hızlı hızlı vuruyordu.

Belli ki bir nedeni vardı heyecanımın. Sevgilimle buluşmaya, ikimizin geleceğiyle ilgili kesin bir sonuç almak için gitmiştim. Ya hep ya hiçti, her şey o akşamki görüşmemize bağlıydı.

Hava çok güzeldi ama ben havanın güzelliğine aldıracak durumda değildim. Başımızın üstünde bülbüller şakıdığı halde ben onları dinlemiyordum, aşk buluşmalarının kaçınılmaz süsü olan bu gibi şeyler vız geliyordu bana.

Sevgilim yüzüme bakarak, "Niçin konuşmuyorsunuz?" dedi.

"Hiç... Öyle... Nasıl, anneniz iyi mi?"

"İyi..."

"Ya... Demek öyle... Şey, ben... Varvara Petrovna, buraya sizinle konuşmaya geldim. Sizinle buluşmamızın nedeni... Şey... Bugüne dek sustum hep, artık konuşacağım..."

Varya başını önüne eğdi, titreyen parmakları arasında tuttuğu çiçeği örselemeye başladı. Kendisine ne söyleyeceğimi biliyordu.

Bir süre suskun bekledikten sonra asıl konuyu açmaya karar verdim.

"Evet, susmayacağım artık. Bugüne dek konuşmaktan çekinip hep sessiz kaldım, ama artık duygularımı açıklamak zorundayım. Belki de söyleyeceklerimden dolayı güceneceksiniz, belki beni hiç anlamayacaksınız. Ama başka ne yapabilirim?"

Gene sustum. En doğru sözcükleri seçmeye çalışıyordum. O sırada sevgilimin gözlerinde de aynı heyecanı okudum. "Hadi, konuş! Daha ne duruyorsun? Sen de amma mıymıntıymışsın! Bana ne acılar çektirdiğini bilmiyor musun? Hadi, durma!" der gibiydi.

"Buraya her gün niçin sizinle buluşmaya geldiğimi, niçin çevrenizde dönüp dolaştığımı tahmin ediyorsunuzdur herhalde. Bunda tahmin edilmeyecek ne var zaten? O size özgü derin kavrama yeteneğinizle içimde beslediğim duyguları, size karşı beslediğim duyguları anlayacağınızı... (Gene sustum.) Umarım, Varvara Petrovna!"

Varya başını daha bir aşağı eğdi, parmaklarının çiçekle oynaması hızlandı.

"Evet, sizi dinliyorum..."

"Ben... Ben... Ama söylemeye gerek var mı? Her şey açıkça ortada... Şey... Seviyorum sizi. Tanrım, evet, oldu işte! (Gene sustum.) Delice seviyorum! Öylesine çok seviyorum ki, yer-

yüzündeki bütün romanları, bu romanlarda yazılan bütün aşk tümcelerini, yeminleri, verilen sözleri bir araya getirin, ancak o zaman... yüreğimde size karşı beslediğim... duyguları... Varvara Petrovna! (Gene sustum.) Varvara Petrovna! Peki, siz niçin susuyorsunuz?"

"Ne dememi bekliyorsunuz?"

"Bana söyleyecek bir sözünüz yok mu?"

Varya başını kaldırdı, gülümsedi.

"Tüh, ne beceriksizim!" diye geçirdim içimden. Ama o gülümsemesini sürdürdü, dudakları kıpırdandı, belli belirsiz bir sesle, "Niçin olmasın?" dedi.

Oh, dünyalar benimdi şimdi. Kendimden geçercesine eline sarıldım, o cici, tatlı eli öptüm, öptüm... Sonra çılgıncasına ötekine sarıldım. Bir taneydi benim sevgilim, onun gibisi yoktu! Ben elini öperken o da başını göğsüme dayamıştı. İşte o zaman, ancak o zaman gür saçlarının baştan çıkarıcılığını fark edebildim. Bu saçları öptüm, bir anda yüreğim ısındı, içime kor parçaları düştü sandım. O sırada Varya başını kaldırıp yüzüme baktı, bana da dudaklarını öpmekten başka bir şey kalmadı.

İşte Varya artık tümüyle kollarımdayken, 30 bin rublelik drahomasının bana verilmesi bir imzaya kalmışken, sözün kısası, güzel bir eşin, iyi bir paranın, parlak bir geleceğin çantada keklik olduğu hemen hemen kesinleşmişken kör şeytan böğrümden ansızın dürttü beni.

Nasıl oldu, bilmem, kısmetimin karşısında böbürlenmek, onu ilkelerine bağlı bir adam olduğuma inandırıp sevdiğim kıza caka satmak istedim herhalde. Daha doğrusu, ne istediğimi kendim de bilmiyordum. İçimde karşı konulmaz, dehşetli bir duygu seli kabardı.

Kızı dudaklarından öptükten sonra, "Varvara Petrovna!" dedim. "Sizden karım olacağınızı bildiren sözü almadan önce, ileride doğabilecek yanlış anlamaları şimdiden önlemek amacıyla birkaç söz söylemeyi kaçınılmaz bir görev sayıyorum. Kısa konuşacağım... Varvara Petrovna, beni yeterince tanıyor musunuz? Nasıl bir insan olduğumu biliyor musunuz? Ben dürüstüm, çalışmayı severim, sonra... Sonra onurluyum. Bu konular-

da bana kimse karşı çıkamaz. Bunların ötesinde... İyi bir geleceğim var. Ama züğürdün biriyim ben... Ne param var, ne malım mülküm..."

"Biliyorum. Mutluluk parayla elde edilmez ki..."

"Aslında benim de paraya aldırdığım yok. Yoksulluğumla gurur duyarım! Edebiyat çalışmalarından aldığım 5-10 rubleyi, başka yollardan kazanacağım yüzlerce rubleye değişmem..."

"Anladım. Başka?"

"Yoksulluğa çoktan alıştım... Artık aldırmıyorum. İstesem bir hafta yemek yemeden durabilirim... Ama siz? İki adım öteye arabasız gitmeyen, her gün yeni şeyler giyen, adım başı para harcayan, yoksulluk nedir bilmeyen, size alınan çiçek modaya uygun değilse bundan büyük mutsuzluk duyan biri olarak benimle evlenmek uğruna yeryüzü nimetlerini tepebilir misiniz?"

"Ama benim param var ya? Drahoma getireceğim."

"O, pek önemli değil! Getireceğiniz 30 bin ruble birkaç yılda biter. Sonra? İstekleriniz biter mi peki? Sonuç, acı gözyaşları! Deneyimlerime inanın! Hepsini biliyorum. Şimdi ağzımdan çıkan sözlerin anlamını da... İsteklerinizi dizginlemek için güçlü bir irade, insanüstü bir çaba gerekecek."

"Saçmalıyorum galiba," diye düşündüm ama konuşmamı sürdürdüm.

"İyi dinleyin, Varvara Petrovna! Nasıl bir adım attığınızı iyi düşünün! Bu yolun dönüşü yoktur. Evlilik önerime yanıt verirken önce demin söylediklerimi iyice ölçüp tartın! Siz yaşam boyu mutluluktan yoksun kalacağınıza, ben sevdiğim birinden, sizden yoksun kalayım. Edebiyattan ayda kazandığım 100 ruble yetmez bize. Bununla geçinemeyiz. Yol yakınken iyi düşünün!"

Heyecandan ayağa kalkmıştım.

"Her şeyi ölçüp biçin! Kazancım sınırlı olacağına göre, kendinizi gemleyemeyeceksiniz bunun sonunda gözyaşları, sitemler, erken ağaran saçlar var demektir. Dürüst bir insan olduğum için uyarıyorum sizi. Birçok yönüyle sizinkinden ayrı, size yabancı bir yaşamı benimle paylaşacak kadar iradenize güveniyor musunuz?"

Suskunluktan sonra, "Benim drahomam ne güne duruyor!" diyor.

"Ne kadar? Yirmi binler, otuz binler neye yarar ki? Kah kah kah! Yoksa milyon mu? Ayrıca ben böyle bir şeyi... Kabul edebilecek miyim sanıyorsunuz? Hayır! Hiçbir zaman! Gururum el vermez!"

Oturduğumuz sıranın çevresinde birkaç tur attım. Varya düşüncelere dalmıştı. Ben için için seviniyordum. Sözlerim onu etkilediğine göre bana saygı duyuyor demekti. Dedim ki:

"Bu durumda ya ben ve yoksunluklar ya da ben olmaksızın varlık içinde yaşama şansı... Bunlardan birini seçin! Birincisini seçmeye gücünüz var mı? Sevgili Varya'mın gücü yetecek mi buna?"

Kendimi düşüncelerimin akışına kaptırmıştım, konuştukça konuşuyordum. Bir yandan da ikiye bölünmüş gibiydim. Bir yarım, sözlerimin anlamını biliyor, durumun ciddiyetini kavrıyordu; öbür yarım ise "Sakın beni bırakma, güzelim! Senin otuz bine konunca bak, çok şeyler olacak! Drahoman bize ömür boyu yeter!" tatlı hayallerine dalmıştı.

Varya beni dinledi, dinledi... Sonunda ayağa kalkarak elini uzattı.

"Size çok teşekkür ederim!"

Bunu öyle bir sesle söylemişti ki, yerimden hopladım, yüzüne bakakaldım. Gözleri, yanakları yaşlar içindeydi.

"Bana karşı dürüst, mert davrandığınız için size ne denli teşekkür etsem azdır. Evet, ben başka türlü yetiştirildim... Yoksulluğa, sıkıntıya katlanamam... Sizin denginiz değilim ben..."

Böyle diyerek hıçkırıklarla ağlamaya başladı. Ne yapacağımı şaşırmıştım... Ağlayan kadın görünce hep böyle olurum. Hele o sırada! Ben ne yapacağımı tasarlarken Varya kendini toparlayıp gözyaşlarını sildi.

"Haklısınız. Bu durumda sizinle evlenecek olursam kendi kendimizi aldatmış oluruz. Size uygun biri değilim. Zengin aile kızıyım, el bebek gül bebek yetiştirildim. Hep arabalarda gezer, çulluk eti, ballı börekli yerim ben... Sade suya tirit, halkın içtiği lahana çorbası bana göre değil. Bu konularda annem de be-

ğenmez huyumu, ama elimden ne gelir ki? Yaya yürümek hoşuma gitmez, çabucak yorulurum... Giyim kuşam zevkim de öyle... Bütün bunlara nasıl para dayandıracağız? Kesinlikle olmaz! Ayrılalım en iyisi, hoşça kalın!"

Eliyle yüreğimi paralayan bir hareket yaptıktan sonra ondan hiç beklemediğim bir şey daha söyledi.

"Hayır, hayır! Ben size layık değilim! Elveda!"

Bunu söyledikten sonra dönüp hızla yanımdan uzaklaştı. Bense aptal gibi orada kalakaldım. Sevdiğim kız benden uzaklaşırken arkasından bön bön bakıyor, ayaklarımın altındaki toprağın sarsıldığını hissediyordum. Neden sonra kendimi toparladığımda başıma ne işler açtığımı anlamaya başladım. Ben ne halt etmiştim? Hepsi şu dilimi tutmasını bilememek yüzündendi! Nerdeyse ağlayacaktım. Arkasından bakıp "Ne olur, geriye dön!" diye bağırmak istedim ama kızın yerinde yeller esiyordu.

Böylece kendi gözümde rezil olduktan, bir hayli acılı dakikalar yaşadıktan sonra eve gitmeye karar verdim. İşin kötüsü, parkın girişinde atlı tramvay filan gözükmüyordu. Yanımda araba tutacak param olmadığı için ister istemez yaya olarak yola koyuldum.

Üç gün sonra yeniden Sokolniki'deydim. Sevgilimin yazlığına vardığımda onun hasta olduğunu, yakında babasıyla birlikte Petersburg'a gideceğini söylediler. Buna bir anlam veremedim.

Şimdi yatağımda yatarken hıncımdan yastığımı dişliyor, kendi kendime tokat atıyorum, içimde ne fırtınalar koptuğunu bir bilseniz! Ey, değerli okurum, ben bu işi nasıl düzelteceğim? Sevdiğim kıza ne söyleyeyim şimdi? Yoksa mektup mu yazayım? Ama nasıl ulaştıracağım mektubu ona?

Hep çektiklerim şu dilimin yüzünden!

Kadın ile Kocası

(Он и она)

İkisi durmadan gezerler. Paris gezisine birkaç aylarını seve seve ayırırlar; sıra Berlin'e, Viyana'ya, Napoli'ye, Madrid'e, Petersburg'a, öbür başkentlere gelince oldukça eli sıkıdırlar. Paris'te kendilerini evlerindeymiş gibi hissettiklerini söylerler, çünkü Paris onlar için gerçek başkent, asıl yaşanacak yerdir. Öteki Avrupa ülkeleri can sıkıcı, anlamsız taşraymış gibi gelir onlara. Buralara kaldıkları büyük otel pencerelerinin indirilmiş perdeleri aralığından bakarlar ya da uzaktan tiyatro sahnesi seyredermiş gibi görürler. Bu karı-kocanın yaşları daha nedir ki, gelgelelim Avrupa başkentlerinde en azından ikişer-üçer kez kalmışlardır. Onlara sorsanız artık Avrupa'dan bıkmışlar, ilk fırsatta Amerika'ya uzanmaktan söz ediyorlar. Opera sanatçısı kadın, sesinin olağanüstü güzelliği tükeninceye değin her iki yarım küreyi de gezip görmek sevdasından vazgeçmeyecektir.

Sürekli dış ülke gezilerine çıkmaları yüzünden onlarla yurdumuz sokaklarında karşılaşmak olası değildir, ikisine de yürürken raslayamazsınız, çünkü hava kararınca, yani akşam ve gece saatlerinde anacaddelerde lüks kupa arabaları içinde yanınızdan hızla savuşup giderler. Gündüzleri ise öğle vaktine değin uyurlar. Uyanınca da keyifleri olmaz, kimseyi kabul etmek istemezler. Tanıdıklarıyla belirli saatlerde, yalnızca sahne arka-

sında, bir de akşam yemeklerinde görüşürler. Kadının fotoğraflarıyla adım başı karşılaşırsınız. Bu fotoğraflara bakınca onu dünya güzeli sanırsınız, oysa güzellikle bir ilgisi yoktur. Bu yüzden fotoğraflarda gördüğünüze sakın inanmayın, gündüzleri onunla dışarıda karşılaşmış olsanız "Kim bu ucube?" derdiniz. Ha, bir de sık sık sahnelerde çıkar karşınıza. Aslında sahnede gördüğünüzde onu tanıyamazsınız. Çünkü yüzüne sürdüğü düzgünler, rujlar, allıklar, türlü türlü boyalar, başındaki takma saçlar bu çirkin kadını maske gibi kem gözlerden sakınır. Suratı buruşmaya yüz tutmuş, burnu çillerle kaplı, yirmi yedi yaşında hantallaşmış bayan servi boylu, güzel mi güzel, on yedi yaşında genç kız gibi gözükür gözünüze. Sahnedeki görüntüsü kendisine öylesine az benzer ki!..

Eğer karı-kocayı şöyle yakından görmek isterseniz ünlü hanımefendi için düzenlenen ya da dış başkentlerin birine gitmeden önce hanımefendinin kendisinin düzenlediği akşam şölenlerine katılma fırsatını kaçırmamalısınız. Ancak şu da bir gerçek: Şölen masasında kadına yaklaşmak kolay değildir, yalnız seçkin kişiler gelebilirler onun yakınına. Seçkin kişilerin kim olduklarına gelince... Bunlar son derece işini bilen kişiler, sanat eleştirmenleri, yerel şarkıcı taslakları, kendilerini eleştirmen diye satanlar, orkestra ya da koro şefleri, tepelerindeki saçlar inek yalamış gibi parlayan amatör sanatçılar ile sanat değerlendiricileri, opera sanatı hayranları, altının, gümüşün, hatırlı kişilerin çekiciliğine kapılan çanak yalayıcılardır. İlginç olayları kaçırmamaya düşkün insanların sıkılmayacakları akşam yemekleridir bunlar... Gerçeği kendi gözleriyle görmek isteyenler için buralarda iki kez bulunmak yeterlidir.

Akşam yemeğinde sofraya kurulanların hepsi de kendine göre seçkin kişilerdir demiştik... Şölende bol bol yenilir, çeşitli içkiler içilir, çokça konuşulur. Yemek masasında sere serpe otururlar: Boyunlar bir yana dönük, başlar öbür yana, dirseklerden biri masaya dayanmış... Yaşı ileriler çekinmeden kürdanla dişlerini kurcalarlar.

Sofrada ünlü kadına en yakın sandalyelere gazeteciler doluşur. Bunların hepsi de çok geçmeden kafayı bulurlar, bayan-

la kırk yıldır ahbapmışlar gibi teklifsiz konuşurlar. Biraz daha ileri gitseler senli benli konuşmak hakkını kazanacakları kesindir, çünkü bağıra çağıra nükte yaparlar, birbirlerinin sözünü keserler ("Pardon" demeyi de unutmazlar, ha!), şamatayla kadeh tokuştururlar, aptalca laflar etmekten çekinmezler, hele canları isterse masanın üzerinden uzanarak kadın sanatçının elini centilmence öperler.

Kendilerini eleştirmen diye yutturanlar acemi opera düşkünleri ve sanat değerlendiricileriyle öğüt verircesine konuşurlar. Acemi opera düşkünleri ile sanat değerlendiricileri ise çoğunlukla susmayı yeğlerler. Bu kişiler her nedense eleştirmen geçinen gazetecileri çok kıskanırlar, onlara laf yetiştirmekten mutluluk duyarlar, bu şölenlerde sofraya konulan en iyi kırmızı şaraptan içmeye bayılırlar.

Şölen sofrasının kraliçesi kadın sade giyinmiştir, gene de giysisi son derece pahalı cinstendir. Boynundaki dantelli fırfırın altından gözüken iri bir pırlanta gözleri alır, her iki kolunu birer kalın altın bilezik süsler. Saçının kesiminin güzelliği tartışma götürür: Kadınların hoşuna gider, ama erkekler pek beğenmezler. Kraliçemiz başını sevimli bir tarzda öne eğerek herkese aynı anda gülümsemeyi, aksatmadan herkese laf yetiştirmeyi iyi bilir. Artistimizin mutluluktan kızaran yüzüne bakacak olursanız, yanına sokulanların en yakın dostları olduğu, kendisinin de onlara büyük sevgi duyduğu kanısına varırsınız. Yemeğin bitiminde ünlü bayan her isteyene fotoğrafını imzalar, kartın arkasına imzasını isteyen kişinin adını, soyadını yazdıktan sonra kendi özgeçmişini kısaca belirtmeyi ihmal etmez. Şölen boyunca sürekli Fransızca konuştuğu yetmiyormuş gibi, yemeğin sonuna doğru başka dillerde de laflar eder. İngilizcesi, Almancası epeyce bozuk, hatta gülünç derecede aksanlı olmakla birlikte onun ağzında ayrı bir sevimlilik kazanır. Genel olarak kendisi de öylesine sevimlidir ki, kadıncağızın ucubenin biri olduğu kesinkes akla gelmez.

Şimdi gelelim masada oturan kocasına... Adam, karısından beş iskemle uzakta bir yer seçmiştir kendisine; sürekli tıkınır, içer de içer, hiç konuşmaz, ekmek içinden hep topak yuvarlar, vaktini

içki şişelerinin etiketlerini okumakla öldürür. O sırada adamcağızın yüzüne bakacak olursanız uyuşuk uyuşuk oturmaktan sıkıldığını, böyle yaşamanın canına tak ettiğini anlarsınız.

Şimdi biraz da onu tanıyalım... Eskiden sarışındı, başının dört bir yanında saçları yol yol dökülmüştür. İçkiye olan düşkünlüğü, ara sıra buluştuğu sokak kadınları, uykusuz geçen geceleri, güzel dünyamızda karısıyla birlikte ülkeden ülkeye durmadan dolaşması adamcağızın yüzünde derin izler bırakmış, suratı iyice buruşmuştur. Otuz beşine yeni girmiştir ama onu görenlerde daha yaşlıymış izlenimi bırakır. Gözleri güzeldir ama bu güzel gözlerle çevresine ilgisiz, tembel tembel bakar. Daha gençken yakışıklı biriydi belki de, oysa şimdi iyice çirkinleştiği ilk bakışta göze çarpar. Bacakları çarpık, elleri toprak renginde, boynu kıllar içindedir. Çarpık bacaklarına, garip yürüyüşüne bakarak Avrupa'da onu "sallanan at arabası" diye kızdırırlar. Sırtındaki garip frakıyla kuyruğu yolunmuş kargalara benzer. Yemekte onunla kimse ilgilenmez, o da başkalarıyla...

Karı kocayı gelin bir de yakından inceleyin, sonra da bana bu iki insanı neyin birbirine bağladığını söyleyiverin lütfen...

Onlara bakarken aşağı yukarı şunları söyleyeceksinizdir:

"Kadın ünlü bir opera sanatçısı, adam ise onun kocası ya da operanın arka sahnesindekilerin deyimiyle karısının kocasıdır. Kadın Rus parasıyla yılda seksen bin rubleye para demez, adam ise başka bir iş yapmaz, o bakımdan karısına uşaklık etmek için bol zaman bulur. Adamcağız kadının paracıklarının kasadarıdır, çünkü kadına anlaşmalarla, sözleşmelerle, iş görüşmeleriyle ilgilenen bir yardımcı gerekmektedir. Ünlü sanatçı böyle şeylerle uğraşmaz, kendisini alkışlayan dinleyicilerinden başkasına önem vermez; kazandığı paraya, sanatının ona bayağılık gibi gözüken yönlerine aldırış etmez, bunlarla hiç ilgisi yoktur. Sonuçta kocası bu işleri onun adına kovalar. Eğer kadın bütün işlerini kendisi çekip çevirebilse kocasını çoktan yanından kovmuştu herhalde. Adam karısından yüklüce bir ücret koparır, kopardığı ücret yetmiyormuş gibi bir de öbür uşak ve hizmetçilerle birlikte onu insafsızca soyar, kadıncağızın parasını saçıp savurur, işret sofralarında acımadan harcar, kim bilir, belki de

ileriki kara günleri için paranın bir bölümünü biriktirmektedir. Etli bir elmanın içine yerleşen kurtçuklar gibi kıvanç duyar yaşantısından. Karısı bol para kazanmasa herhalde o da kısa sürede terk etmişti kadıncağızı."

İkisini yemek boyunca seyredenler aralarında bunları konuşurlardı. İlişkilerinin derinliğine inemedikleri için yüzeysel düşündüklerini söylemek gerekir. Ünlü sanatçıya mucize gözüyle bakarlar, kocasına bakınca da kurbağa sümüğüyle örtülü cüce görmüşçesine yüz çevirirlerdi adamdan. Ha, unutmadan şunu da belirtelim: Ünlü opera sanatçısı işte bu kurbağacığa imrenilecek bir bağla bağlıydı. Adam karısı için bakın, neler yazıyor:

"Bu ucubeyi neden sevdiğimi soruyorlar bana. Aslında sevilmeye değer biri değildir. Hatta nefret etmeye bile değmez. Kesinlikle ilgi duyulmayacak, görmezlikten gelinecek bir yaratıktır. Onu sevmek için benim gibi salağın teki ya da deli olmak gerekir. Bu durumda salak ya da deli olmak, ikisi de aynı kapıya çıkmaz mı?

Onunla evlendiğimde ucubenin biriydi, şimdi de aynı ucube, hatta daha da beter. Daracık bir alnı, gözlerinin üstünde kaş yerine belirsiz iki çizgi vardır; göz denilen şeyler yerine de iki daracık yarık bulunur. Bu yarıklarda ne bir parıltı, ne azıcık zekâ ışıltısı, ne ufak bir istek ne de ihtiras görürsünüz... Burnu derseniz patatese benzer. Küçük ağzı biçimlicedir, buna karşılık dişleri kazma gibi çirkinlik örneğidir. Göğüs denen şey hak getire, beli de öyle. Bu kusurları korsesini kalın gövdesine olağanüstü beceriyle geçirmesinden ötürü ona bakan gözlere gözükmez... Boyunun kısalığı yanında hayli tombuldur. Ama tombul bedeni yaşlandıkça gevşeyip pörsümüştür. Vücudu gene neyse de çok önemli saydığım bir kusuru vardır karımın, o da hiçbir kadın çekiciliğinin bulunmamasıdır. Şunu bilin ki, onda ten renginin düzgünlüğü, solukluğu, kas gücünün zayıflığı kesinlikle kadın inceliğinin yerine geçmez; bu konuda birçok kişiyle farklı görüşteyim. Bence o hoş bir bayan, bir hanımefendi değil, olsa olsa bakkal dükkânı işleten, kaba saba bir yaratıktır. Yürürken kolları öne-arkaya, gövdesi iki yana sallanır, otururken bacak bacak üstüne atar, bacaklarını yüksekçe bir yere koyarak

yatar, bunun gibi bir sürü gariplikleri vardır. Üstelik çok da pasaklıdır karım olacak bu kadın. Bavullarını açıp bakarsanız dağınıklığını, eşyalarının karmakarışık tıkıştırıldığını görürsünüz. Temiz çamaşırlarını kirlilerin yanına, gömlek kolluklarını kendi ayakkabıları ile benim çizmelerimle, yeni korselerini yıpranıp atılacak giysileriyle bir araya sokuşturuvermiştir.

Odamız sürekli kirli ve dağınık olduğu için kimseyi kaldığımız otellere çağırmayız. Aman aman, öyle şey olur mu? Öğle saatlerinde uyanıp yorganın altından tembel tembel kalkmaya çalıştığı zaman onu bir görseniz; o bülbül sesli kadının o olduğuna inanamazsınız. Saçları taranmamış, o nedenle karma karışıktır; gözleri yana kaymış, gömleğinin omzu yırtık, çarpık bacakları, gövdesinin alt bölümü çırılçıplak... Akşamleyin içtiği sigaraların dumanı üzerine sinmiş böyle bir kadının bülbüle benzerliği kalabilir mi?

İçki içmeye bayılır. Canı çektiği zaman ne bulursa diker tepesine. Böylesine çok içmese ünlü opera sanatçısı Patti'den geri kalmaz, belki onu bile geçerdi. Meslekteki başarısının yarısını içki yüzünden yitirdi, öbür yarısını da çok geçmeden bitirecektir. Canı çıkası Almanlar kadıncağızı biraya alıştırdılar, o yüzden gece uykuya yatmadan önce birkaç şişe bira yuvarlamadan yatağa girmez. İçki yüzünden genç yaşta midesini bozdu..

Üstelik hiç de nazik biri değildir, arada bir onu okullarına konser vermeye çağıran üniversite öğrencileri buna tanıklık edebilir.

Reklam yapmaya pek düşkündür. Reklama harcadığımız para yılda birkaç bin frangı geçer. Oysa ben böyle şeylerden nefret ederim. Bu enayice reklam giderleri ne kadar fazla olursa olsun gene de karımın sesinin getirdikleri yanında önemsiz kalır. Karım herkesin kendisini öve öve göklere çıkarmasından büyük zevk alır, doğaldır ki, övgü gerektirmeyen gerçeklerden hiç hoşlanmaz. Parayla satın alınmış sahte öpücükler onun gözünde her türlü eleştirilerden daha önemlidir. Onurunu koruma bilinci hiç gelişmemiş kadıncağızda.

Aslında zeki biridir, fakat yontulup incelmemiş bir zekâdır onunkisi. Beyin dokusu esnekliğini yitirmiştir, kafasının içi

besbelli nasırlaşmış olmalı, beyni horul horul uyumaktadır bana kalırsa.

Nazlı ve tutarsızdır, sağlam bir inancı, değişmeyen kanıları yoktur. Bir gün sanatının fazla bir değer taşımadığını söylerken, ertesi gün bir de bakarsınız, dört yerde birden konser vermeye koşar; çünkü bu dünyada paradan daha değerli bir şey bulunmadığına garip biçimde inanmıştır. Birkaç günü böyle sürer. Anayurdumuza bağlılığına gelince, böyle bir kavram yer etmemiştir beyninde; siyaset alanında güvendiği kahramanları yoktur. Görüşlerini desteklediği bir gazete, beğendiği yazarları olsa bari. Bunlar da yoktur...

Bol para kazandığı, o nedenle paraya fazla önem vermediği kendi söylediklerine dayanarak herkesçe bilindiği halde, yoksullara yardımdan kaçınır. Cimriliği yüzünden terzisine, berberine bile eli sıkı davranır. Böyle birinin insanlığı olabilir mi?

Her bakımdan değersiz, bozulmuş bir yaratıktır bu kadın.

Güzelce giyinip kuşanmış, sürüp sürüştürmüş bu ünlü artist mayıs sabahını selamlayan bülbüllerle, çayır kuşlarıyla yarışmak üzere salına salına sahneye doğru yürür. Onun kuğulara yaraşır yürüyüşündeki cakaya, salınıp kostaklanmasına bayılırsınız. Yalvarırım, ne olur, şunun tavırlarına yakından bir bakın, her hareketini dikkatle izleyin. Daha elini ilk kaldırışta, şarkı söylemek üzere ağzını açar açmaz ince kaşlarının altındaki dar yarıklar kocaman kocaman iki göze dönüşür, tutkulu bir parıltıyla yanar. Böyle olağanüstü gözleri daha önce hiçbir yerde görmemişsinizdir. Karım olacak bu kadın şarkısına başlar, sesinin ilk titreşimleriyle birlikte havaya yayılan büyüleyici ezgilerin etkisiyle tedirgin ruhum hemen yatışır. İşte o zaman dinginleşen yüzüme dikkatle bakarsanız, ona olan sevdamın gizini (sırrını) çözmekte gecikmezsiniz.

Yanımdakilere;

'Söyler misiniz, karşınızdaki şu kadın ne kadar güzel?' derim.

Söylediklerimi onaylasalar bile bu bana yetmez. Onun benim karım olduğuna inanmayan biri çıkacak olsa o kişiyi hemen oracıkta gebertmek gelir içimden. O andan sonra, önceki günlerde karımla aramızdaki geçimsizliklerin hepsini unutur,

içinde bulunduğum dakikaların coşkusuyla mutluluktan kendimden geçerim.

Ah, o zaman ne kadar önemli, ne kadar büyük bir artisttir benim karıcığım! Her hareketinde öyle derin anlamlar gizlidir ki, bunu kimse bilemez! O, bir kadın olarak aşkı da anlar, nefreti de, insanın içinden geçen bütün duyguları da... Bunu sezdikleri için onu dinleyenler opera salonunu alkışlarıyla çınlatırlar.

Son perdenin bitiminde büyük sanatçıyı operadan alıp götürürüm. Aryalar söylediği sürece yüzü sararıp solmuştur, yaşam boyu ara vermeden şarkı söylemişçesine bitkin gözükür. Ben de onun kadar, hayli yorgun düşmüşümdür. Sükseli kupa arabamıza atladığımız gibi kaldığımız otelin yolunu tutarız. Odamıza girince karım soyunmadan kendini yatağa atar. Ben de sesimi çıkarmadan döşeğin bir ucuna ilişerek karıcığımın ellerini öperim. O gece beni yanından kovmaya kalkmaz. Böylece birlikte uyuruz, birbirimizi cehennemin dibine göndermeyi düşünmeden sabahı buluruz.

Onu bir de ne zaman severim, biliyor musunuz? Birlikte balolara, akşam yemeklerine katıldığımızda gene olağanüstü bir artist olarak ona hayran kalırım. Yapısındaki kusurların üstesinden gelip çekici yönlerini açığa çıkarmakta öylesine becerikli dir ki! Bana göre bu anlamsız yemeklerde o çirkin kadını hiç mi hiç tanıyamam. Tüyleri yolunmuş ördekten tavus kuşu yaratmasını nasıl da biliyor bu kadın, şaşar kalırım!"

Bu satırlar bir sarhoşun çiziktirdiği okunaksız yazılardan başka bir şey değildir. Üstelik Rusça değil, Alman dilinde yazıldığı için de bir sürü yazım yanlışı bulunmaktadır.

Şimdi gelelim kadının kocası için yazdıklarına:

"Bana bu çocuğu sevip sevmediğimi sorarlar. Evet, arada bir sevdiğim dakikalar olmuyor değil. Ama neden? Bunu yalnız ulu Tanrı bilir.

Çirkin ve sevimsiz biri olduğu kesindir. Onun gibiler karşı cinse duyulan sevgiyi, derin aşkı hak edecek biri olarak dünyaya gelmemişlerdir. Böyleleri kadın sevgisini ancak parayla satın alabilirler, çünkü ücret ödemeden herhangi bir ilgiyi hak ede-

mezler. Hadi, bu durumda onun nasıl bir adam olduğuna siz karar verin!

Sokak serserileri gibi gece-gündüz içki içer, hep sarhoş dolaşır. Ellerinin sürekli titremesi hoş bir şey olabilir mi? Kafayı çekince mızmızlaşır, durmadan kavga çıkarır. Ara sıra beni dövdüğü bile oluyor. Ayık olduğu zamanlar da neresi rast gelirse oracığa kıvrılıp suskunlaşır.

Benden yeterince kazandığı halde giyim kuşamına aldırış etmez, hep hırpani gezer. Benim kazandığım paranın yarısı onun savurganlığı yüzünden oraya buraya harcanır, nereye harcandığı anlaşılmaz.

Onu bir denetleyebilsem çok kazançlı çıkarım, ama yapamam ki... Evli kadın sanatçılar bu yüzden mutsuzdurlar, çünkü kasadarları onlara hayli pahalıya mal olmaktadır. Kasadar kocalar yaptıkları işin karşılığında karılarının kazancının yarısını götürmezlerse içleri rahat etmez.

Kocam benden kopardıklarının çoğunu kadınlara harcamaz, bundan eminim, çünkü kadınlarla pek ilgilenmez. Aslında uyuşuğun biridir. Bir şeylerle uğraştığını, bir iş yaptığını görmedim hiçbir zaman. Sürekli yer, içer, bir de bol bol uyur. Bütün yaşantısı böyledir.

Herhangi bir yüksek okulu bitirmiş değildir. Haylazlığı, yaramazlığı yüzünden daha üniversitenin birinci sınıfındayken kovulmuştur.

Soylu bir aileden gelmediğini biliyorum, daha da korkuncu Alman asıllıdır. Almanlardan oldum olası hoşlanmam. Yüz Alman'dan doksan dokuzu aptaldır, bir tanesi de dahidir. Fransız temeli üzerinde yetişmiş deyimini kullanacağım bir Alman prensinden öğrendim az önce belirttiğim bu değerlendirmeyi.

Kocamın içtiği tütün berbat mı berbat bir şeydir, çok da pis kokar.

Gene bu adamın hiç iyi yönleri yoktur diyemem. Kadın olarak benden çok, soylu sanatımı sevdiğini biliyorum. Sahneye çıkacağım sırada hastalandığımda, (daha doğrusu nazlanmam yüzünden) şarkı söyleyemeyeceğim dinleyicilere duyurulduğunda adamcağız ortalıkta ölü gibi dolaşmaya başlar, öfkesin-

den yumruklarını sıkar. Kesinlikle ürkek biri değildir, hiç kimseden korkmaz. Erkeklerde en çok sevdiğim özellik budur işte. Kendi yaşamımdan küçük bir olay anlatacağım sizlere.

Konservatuvarı bitirdikten bir yıl sonra Paris'te geçti bu olay. Henüz evlenmemiştim, toy kızdım, şarkı söylemeyi yeni yeni öğreniyordum. Genç yaşımda gücüm yettiği kadar her akşam içki içer, işrete bayılırdım. Bu içki âlemlerinden birinde ünlü hayranlarımla kadeh tokuştururken hiç tanımadığım, çirkin bir oğlan doğrudan bana yaklaştı, gözlerimin içine bakarak;

'Niçin sürekli içki içiyorsunuz?' dedi sert bir sesle.

Hepimiz kahkahayla güldük, gel gelelim çocuk hiç bozuntuya vermedi. Onun ikinci sorusu daha cüretliydi. Yüreğinden kopan bir öfkeyle bana şöyle bağırdı:

'Gülünecek bir şey mi söyledim yoksa? Şimdi size şarap içiren bu ahlâksızlar sesinizi yitirip yoksulluğa düştüğünüzde size beş para verirler mi?'

Oğlanın cüretini görüyor musunuz? Yanımdakiler hemen şamataya başladılar. Peki, ben ne yaptım? Çocuğu yanıma oturtarak kendisine şarap getirmelerini söyledim. Meğer bu ayıklık savunucusu şaraba bayılmaz mıymış... Ha, yeri gelmişken belirteyim, küçücük bıyıkları olduğu için ona çocuk diyorum.

İşte bu cüreti yüzünden onu yanımda götürüp kendisiyle evlendim.

Çoğunlukla suskun oturur. Konuştuğu zaman da ancak bir-iki sözcük çıkar ağzından. Derinden gelen bir sesi vardır, boğazında titreşimler oluşur, o sırada yüzü kasılır. Akşam yemeklerinde ya da baloda kalabalık bir ortamda bulunurken böyle yapar. Eğer birisi (kim olursa olsun) yalan söyleyecek olursa hemen başını dikleştirir, hiçbir şeye aldırmaksızın, hem de kimseden çekinmeden;

'Doğru söylemiyorsunuz!' diye sesini yükselir.

Onun çok sevdiği bu iki sözcüğü söylerken gözlerinin parıltısına hangi kadın dayanabilir ki? Bu iki sözcüğe, gözlerinin parlamasına, yüz kaslarının seğirmesine bayılırım. Bu cesurca sözü söylemeye herkes cüret edemez, kocam ise bu iki sözcüğü her ortamda, kimseden korkmadan söyler. Kendisini bazen

sevdiğimi belirtmiştim, 'bazen' deyimi, iyi anımsadığıma göre, onun bu iki sevimli sözcüğün ağzından çıktığı zamana raslamaktadır. Onu hangi nedenden dolayı sevdiğimi gene de açıklayamayacağım. Kötü bir psikolog sayılırım, herhalde kocamın o anki tavırları dokunuyordu bana. Öyle sanıyorum ki, bu durumlarda ruhbilimsel bir sorun söz konusu..."

Bu mektup Fransızca olarak, erkeklere yaraşır çok güzel bir yazı tarzıyla yazılmıştır. Satırların hiçbirinde tek dilbilgisi yanlışı bulamazsınız.

Hanımefendinin Arabacısı

(Барыня)

I

Bir çift safkan atın çektiği yaylı araba, toza bulanmış, kuru otları çıtır çıtır ezerek köyün yaşlılarından Maksim Jurkin'in evine yaklaştı. Arabada Yelena Yegorovna Strelkova adında bir hanımefendi ile onun çiftliğinin yöneticiliğini yapan Feliks Adamoviç Rjevetski vardı. Feliks Adamoviç arabayı durdurarak çevik bir hareketle yere atladı, eliyle evin pencere camına birkaç kez vurdu. Fersiz bir ışık yandı odada.

"Kim o?" diye soran yaşlı bir kadın sesi duyuldu içeriden.

Az sonra Maksim Jurkin'in karısının başı camın arkasında gözüktü.

Hanımefendi, "Nine, bir dakika dışarı çıkar mısın?" diye seslendi.

Yaşlı kadınla birlikte Maksim Jurkin de kapıda belirdi. İkisi yerlere kadar eğilerek önce hanımefendiye, sonra çiftlik yöneticisine selam verdiler.

Hanımefendi yaşlı adama şöyle bir baktı.

"Söyler misin, bu ne demek oluyor?"

"Bir şey mi olmuş, hanımefendi?"

"Bir de bilmez gibi soruyorsun? Nerede Stepan?"

"Evde değil. Değirmene gitti."

"Söyler misin, o kendini ne sanıyor? Neden işinin başından ayrıldı? Nedir bizden istediği?"

"Hanımefendi, biz de bilmiyoruz. Nereden bilebiliriz ki?"

"Onun bu davranışı hiç hoşuma gitmedi! Gördüğünüz gibi, arabam sürücüsüz kaldı. Bu seferlik Feliks Abramoviç bir iyilik yapıp hem atları koştu, hem de yaylıyı buraya kadar getirdi. Oğlunuzun yaptığı düpedüz düşüncesizlik! Başka ne diyebilirim ki? Yoksa aylığını az mı buluyor?"

Yaşlı adam, pencereleri süzen, hanımefendinin çiftliğinin yöneticisine yan yan bakarak, "Oğlumun aklından geçenleri yalnız Hazreti İsa bilir," dedi. "Kendisi bize bir şey söylemedi. Ne düşündüğünü nereden bilebiliriz? Aklına esmiş, çekip gitmiş. Çok başına buyruktur. Dediğiniz gibi belki de aylığını az buldu."

Feliks Adamoviç pencerelerden birine gözünü dikmişti.

"Şurada, kutsal tasvirlerin bulunduğu köşede biri yatıyor. Kimdir o?"

"Büyük oğlum Semyon, beyim. Stepan evde değil."

Hanımefendi bir sigara yaktı.

"Onunkisi saygısızlığın dikâlâsı. Hiç iyi yapmadı. Mösyö Rjevetski, Stepan'a ne ücret ödüyoruz?"

"Ayda 10 ruble."

"Madem 10 ruble az geliyor, biz de 15 verelim. Ama kendisi bir şey söylemedi ki! Çekip gitti. Vicdana, dürüstlüğe sığar mı bu yaptığı?"

Rjevetski her sözcüğü vurgulayarak hanımefendiyi destekledi.

"Ben her zaman söylemişimdir: Böyle insanlara fazla yüz vermeyeceksiniz! Ama siz beni dinlemediniz, asalakları şımarttınız! Aylığının tümünü ödemeyecektiniz. Gördünüz, bir yararı dokundu mu? Şimdi de ücretini yükseltmeye kalkıyorsunuz. Merak etmeyin, işini bırakamaz. Anlaşma yapmışsınız, işe başlamış..."

Leh asıllı yönetici yaşlı babaya döndü. "Bak, Maksim! Senin oğlanın yaptığı domuzluktan başka bir şey değil!"

Hanımefendi, "*Finissez, donc*!"[1] dedi.

Rjevetski'nin hanımefendiyi dinlediği yoktu.

"İşittin mi beni, cahil köylünün biridir oğlun Stepan. Ma-

1 (Fr.) Yeter artık.

dem işe başladı, adam gibi hizmet etsin! Kafasına estiği zaman bırakıp gitmek de ne oluyor? Hele yarın bir gelsin, ben ona yapacağımı bilirim! Sen de iyi düşün, kocakarı! Elimden çekeceğiniz var!"

Hanımefendi, "*Finissez,* Rjevetski!" diye çıkıştı Rjevetski'ye.

"Alacağınız olsun! İşiniz düştüğünde yanıma gelebilecek misiniz, bakalım! Hiçbirinizin gözünün yaşına bakmam! Siz insan mısınız, be? İyi sözden de anlamıyorsunuz! Ama neden anladığınızı biliyorum ben: Kötek, kötü davranış! Onu bunu bilmem, yarın Stepan'ı karşımda göreceğim!" dedi hanımefendi.

"Söylerim kendisine. Söyleyince gelir görevinin başına. Gelmeyip de ne yapacak?"

Yelena Yegorovna, "Aylığını artırdığımı da söyle," dedi. "Arabacısız nasıl yaparım ben? Çalışmak istemiyorsa açıkça söylesin, o zaman başka birini buluruz. Yarın sabah konakta olsun, tamam mı? Bu kaba davranışından ötürü çok üzüldüğümü bildirin. Sen de oğlunun kulağını bük, nine! Umarım fazla bekletmez, bir daha peşine adam göndermeye zorlamaz beni. Yanıma yaklaş, anacığım! Bu senindir, oldu mu? Böyle koca bebeklerle uğraşmak sana da zor gelmeli. Hadi, al, al!"

Cebinden çıkardığı güzel sigara tabakasının kapağını açtı, sigaraların altından sarı bir kâğıt para çıkarıp yaşlı kadına verdi.

"Bak, oğlun gelmeyecek olursa aramız iyice bozulur. Ben böyle şeylerden hoşlanmam. Umarım, bekletmeden gelecektir. Siz gene de kulağını bükün! Hadi, Feliks Adamoviç, gidelim artık! Esen kalın!"

Rjevetski arabaya sıçradı, dizginleri toplamasıyla yaylının yumuşak yolda hareket etmesi bir oldu.

Yaşlı köylü, "Kaç para verdi?" diye sordu karısına.

"1 ruble."

"Getir onu bana!"

Böyle diyerek kâğıt parayı aldı, iki eliyle birden okşadı, özenle katlayıp cebine soktu.

Evlerine girdiklerinde uyuyan oğlunu kaldırdı.

"Bu iş tamam, Stepan. Değirmene gittin diye hanımefendiye bir yalan kıvırdım. Öyle korktu ki, görmeliydin!"

Yaylı iyice uzaklaşarak görünmez olunca Stepan pencereye yaklaştı. Korkudan bet beniz kalmamıştı, titriyordu. Pencereyi açıp yarı beline dek dışarı sarktı, ağaçları uzaktan koyu koyu gözüken bahçeye doğru yumruğunu uzattı, birilerine gözdağı verircesine sallamaya başladı. Bahçe, bey konağının bahçesiydi. Yumruğunu beş altı kez salladıktan sonra geriye çekildi, pencere kanadını gürültüyle kapattı.

Hanımefendinin gidişinden yarım saat sonra Maksim Jurkin'in evinde akşam yemeği yeniliyordu. Yaşlı Jurkin ile karısı yağ lekeleriyle kaplı masanın fırına yakın ucuna oturmuşlardı. Karşılarında ise eve iznini geçirmeye gelen büyük oğulları Semyon vardı. Sarhoş, kırmızı yüzlü, uzun çopur burunlu, hafifçe sulu gözlü Semyon, saçlarının kırlaşmış, tepesinin açılmamış olmasına, gözleri babasının Çingene gözleri gibi kurnaz kurnaz kırpışmamasına karşın tıpatıp Jurkin'in aynısıydı. Semyon'un yanında ise evin ikinci oğlu Stepan oturuyordu. Güzel, sarışın başını yumruklarına dayayarak oturan Stepan'ın fazla bir şey yediği yoktu, isle kaplı tavana dik dik bakarken derin düşüncelere dalmıştı.

Stepan'ın karısı Mariya'nın sofraya koyduğu lahana çorbasını sessizce içip bitirdiler. Çorba bitince Maksim Jurkin, "Tası götür!" dedi.

Mariya boş tası masadan aldı, fırın uzakta olmadığı halde oraya kadar götüremedi. Ayağı bir yere takılıp tökezledi, hemen oracıktaki sıraya kapaklandı. Tas elinden düştü, eteğinden aşağı kayıp yere yuvarlandı. Ardından hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı.

"Niçin ağlıyorsun?" diye sordu kaynatası.

Mariya'nın hıçkırıkları daha bir yükseldi. İki dakika kadar böyle geçti. Bu duruma dayanamayan kocakarı yerinden doğruldu, fırında ısınan lapayı alıp sofraya getirdi. Stepan ayaklandı onun ardından. Öksürerek, "Sus! Ağlama!" diye çıkıştı karısına.

Ama Mariya'nın hıçkırıkları kesilmek bilmiyordu. Stepan, "Sus, dedik sana!" diye bağırdı bir kez daha.

Bu sefer Semyon karıştı işe. Gür saçların örttüğü ensesini öfkeyle kaşıdı.

"Karı zırlamasından hiç hoşlanmam! Durmadan zırlarlar ama niçin zırladıklarını kendileri de bilmezler. 'Karı milleti' dememişler boşuna... Madem kendini tutamıyorsun, git o zaman dışarıda zırla!"

"Kadınların gözü suludur," dedi babaları. "Neyse ki, akıttıkları suya para vermiyoruz, kendiliğinden akıp gidiyor. E, daha ne ağlıyorsun, gelin kızım? Hadi, kes artık! Korkma, Stepan'ı elinden almazlar! El bebek, gül bebek, seni fazla şımarttık, anlaşılan. Hadi kalk da lapanı ye!"

Stepan karısına doğru eğildi, dirseğine hafifçe vurdu.

"E, susmayacak mısın daha? Hadi, kes artık!"

Mariya gene susmayınca onun üzerinde yattığı sıraya yumruğunu indirdi.

"Eee! Yezidin kızı sen de!"

O anda kendi gözünden de bir damla yaş parlayarak yanağından aşağı yuvarlandı. Stepan gözyaşını sildi, masaya oturdu, lapasını yemeye koyuldu. Bunun üzerine Mariya da kalktı, ama hıçkırarak fırının yanına, herkesten uzak bir yere oturdu. Masadakiler lapalarını bitirdiler.

"Maşa, kvas getir!" diye bağırdı Maksim Jurkin. "Evin gelini görevini unutmamalı! Küçük değilsin artık, sümüklerini akıtıp durmaktan utanmıyor musun?"

Mariya soluk, ağlamaklı bir yüzle, oturduğu yerden doğruldu, kimseye bakmaksızın, kvas dolu kepçeyi kaynatasına uzattı. Kepçe elden ele dolaştı. İçme sırası kendisine gelince Semyon kepçeyi aldı, istavroz çıkardı, bir yudum içti ama kvas boğazında düğümlenip kaldı. Kıkır kıkır gülüyordu.

"Niçin kıkırdıyorsun?" diye sordu babası.

"Hiç... Aklıma bir şey geldi de..."

Semyon böyle dedikten sonra başını arkaya attı, kocaman ağzını açarak kıkırdamasını sürdürdü. Bir yandan da sinsi sinsi kardeşine bakıyordu.

"Demin hanımefendi geldiğinde ne dedi, biliyor musun? Kıh kıh kıh!"

Stepan'ın gözleri ağabeyinin yüzüne çakılmıştı. Utancından yüzü kıpkırmızı kesildi.

"15 ruble yaptı aylığını," diye araya girdi babaları.

"15 ruble ne ki? 100 rubleye bile çıkarır. Yeter ki istemesini bil. Tanrı canımı alsın, çıkarır!"

Semyon bunları söyledikten sonra göz kırptı, gerindi.

"Ah, hanımefendi benim elime bir geçse! İliğini emer, sömürürdüm. Hüffpt!"

Büzüşerek kardeşinin omzuna bir yumruk indirdi, kahkahayı bastı.

"Ama nerede sende o yürek! Çok utangaçsın, be kardeşim! Erkek milletine utanmak yaraşır mı? Kısaca, salağın tekisin! Hem de dikâlâsı!"

"Salak olduğu kesin!" dedi yaşlı adam da.

Fırının yanından gene hıçkırıklar yükseldi.

"Görüyorsun, senin avrat zırlıyor durmadan. Kıskançlıktan bütün bunlar. Hani, öbür karıya gideceksin ya... Zavallının ödü patlıyor. Karı zırlamasından oldum olası nefret etmişimdir. Şurama bir bıçak saplanır sanki. Ah, siz karılar yok musunuz! Tanrı sizleri ne diye yaratmış, bilmem ki! Yeryüzündeki varlığınızın sebebi nedir? Eh, yedirdiğiniz yemek için teşekkürler! Şimdi olsa, bir de şarap içseydik! Ne güzel düşler görürdük! Senin hanımefendinin şarabı da bol olmalı, Stepan! İç içebildiğin kadar! Ama hepsini sen iç, ben istemem."

"Ağabey, çok duygusuz bir adamsın sen!"

Stepan böyle söyledikten sonra evdeki arabanın yaygısını kucakladı, dışarı çıktı. Semyon da arkasından...

Avluda Rusya'ya özgü, durgun mu durgun bir yaz gecesi karanlığı bastırmıştı. Uzaklardan, tepelerin arkasından ay yükseliyordu. Gökyüzünün karşı köşesinde ise parça parça dağılmış, kenarları gümüş parlaklığında bulutlar vardı. Gökyüzü baştanbaşa sarımsı yeşil karışımı hoş bir renge bürünmüştü. Yıldızlar ayın yükselmesiyle birlikte ürküp parlaklıklarını içlerine çekmiş gibiydiler. Irmaktan çevreye insanın yüzünü okşayan, serin bir nem yayılıyordu. Peder Grigori'nin evindeki saat akşamın dokuzu olduğunu çatlak sesiyle bütün köye duyurdu. Çıfıt meyhaneci, dükkânının kepenklerini çarparak kapadı, kapısının üstüne isten kararmış küçük feneri-

ni astı. Sokakta, köyün evlerinin avlularında in cin top oynuyordu şimdi.

Stepan araba yaygısını otların üstüne serdi, üzerine uzanıp yattı, bir kolunu başının altına koydu. O sırada Semyon da öksürerek onun ayakucuna oturdu.

"Mımmm!" diye hafif bir ses çıkardı.

Bunun ardından bir sessizlik çöktü ortalığa. Semyon oturuşunu düzeltti, küçücük piposunu yaktı.

"Bugün Trofim'in meyhanesine gitmiştim," dedi. "Bira içtim. Tam üç şişeye bana mısın demedim... Pipodan birkaç kez çekmek ister misin, Stepan?"

"Yok, istemem."

"İyi tütündür. Şimdi olsa da çay içsek. Hiç hanımefendinin konağında çay verdiler mi sana? Güzel miydi? Çok güzel olmalı. Kilosu 10 rubledir en azından. Kilosu 200 rubleye olanlar bile vardır. Yemin ederim vardır. Kendim içmedim ama bilirim. Kentte bir dükkânda tezgâhtarlık yaptığım sırada gördüm... Hanımefendilerden biri satın alırdı da... Ah, nasıl mis gibi kokardı, bir bilsen! Kokusunu unutamıyorum... Yarın hanımefendinin konağına gidiyorsun, değil mi?"

"Beni rahat bırak!"

"Hemen kızma canım! Şurada oturmuş konuşuyoruz, kötü bir şey söylemiyorum ki... Kızman gerekmez... Ancak oraya niçin gitmek istemediğini anlamıyorum. Sen de bir tuhafsın. Parası bol, yemekleri nefis, içebildiğin kadar da içki... İstersen en iyisinden çay, türlü türlü sigaralar..."

Bir süre sustu, sonra yeniden başladı.

"Üstelik güzel kadın! Karı yaşlı olsa başına belayı aldın demekti, ama böyle biriyle yaşamak büyük mutluluk! Kadın değil ateş, kor parçası vallahi! Boynu da ne güzel, biçimli, ince ince tüylü!"

Stepan döndü, ağabeyinin yüzüne dik dik baktı.

"Günah! Günah! Bunu hiç düşündün mü?"

"Ne günahı? Yoksul adama günah mı olurmuş?"

"Cehennem ateşinde yanmak için zengini de bir, yoksulu da... Ayrıca biz yoksul muyuz? Yoksul değiliz."

"Yok canım! Günah bunun neresinde? Onu sen baştan çıkarmadın ki! O kendi ayağıyla geldi. Bostan korkuluğundan başka bir şey değilsin sen!"

"Sen de haydutun birisin! Söylediklerinden belli."

Semyon içini çekti.

"Dedik ya, salaksın sen! Salak! Mutluluğun ne demek olduğunu anladığın yok! Duygularını yitirmişsin. Anlaşılan, çok paran olmalı. Cebine para girsin istemiyor musun?"

"İsterim ama kendi param olursa..."

"Ama hırsızlık yapmıyorsun ki! Kadın kendi elceğiziyle veriyor sana... Ben de tutmuş, senin gibi bir mankafaya laf anlatmaya çalışıyorum! Sana laf anlatmak, deveye hendek atlatmaktan daha güç!"

Semyon doğruldu, birkaç kez gerindi.

"Bir gün pişmanlık duyarsın ama o zaman da iş işten geçer. Bak aslanım, bundan böyle gözüm görmesin seni! Stepan diye bir kardeşim yok artık! Cehenneme kadar yolun var! Senin aptal ineğin sana yeter de artar bile..."

"Mariya'ya mı inek diyorsun?"

"Hem de daniskası!"

"Ya, demek öyle! Sen bana bakar mısın! İnek dediğin bu kadının eline su dökecek adam değilsin sen! Yıkıl karşımdan!"

"Hem senin için iyi olurdu, hem de bizim için, aptal!"

"Hadi, bas git!"

"Gidiyorum işte! Sana bir güzel sopa çekmeli!"

Semyon döndü, ıslık çala çala evlerine doğru yürüdü. Aradan beş dakika kadar geçmişti ki, Stepan yakınlarda bir yerde kuru otların çıtırdadığını işitti. Karısı Mariya'ydı gelen. Mariya yaklaştı, bir süre dikildikten sonra Stepan'ın yanına uzandı.

"Gitme, Stepan!" diye fısıldadı genç kadın. "Gitme, bir tanem! Seni mahveder bu kadın! Polonyalısı yetmedi, şimdi de sana el atıyor. Sakın gitme ona, Stepan'cığım!"

"Üzerime fazla düşme!"

Mariya'nın gözyaşları ılgıt ılgıt yağan sıcak yağmur damlaları gibi Stepan'ın yüzüne döküldü.

"Acı bana, Stepan! Üstelik boğazına kadar günaha batacak-

sın. Benden başkasını sevme, gitme o kadına! Madem Tanrı önünde benimle nikâhlandın, benimle yaşayacaksın... Öksüzün biriyim ben. Senden başka kimsem yok..."

"Artık boşlar mısın yakamı? 'Gitmeyeceğim,' dedim ya! Şimdi bir de sana mı laf anlatalım!"

"Gitme, ne olursun, yiğidim! Buna dayanamam, Stepan'cığım! Yakında çocuklarımız olur. Beni bırakırsan vebal altında kalırsın. Baban ile Semyon aklını çeliyorlar. Aldırma sen onlara! Onlar insan değil, hayvan!"

"Hadi, uyu artık."

"Uyuyorum, Stepan'cığım, uyuyorum."

Maksim Jurkin'in sesi duyuldu o sırada.

"Mariya? Neredesin? Gel, seni anan arıyor!"

Mariya ayağa fırladı, saçlarını düzeltti, eve doğru koştu. Maksim Jurkin, Stepan'ın yanına geldi. Her nedense sırtından giyeceklerini çıkarıp yalnız iç çamaşırlarıyla kaldığı için ay ışığında hortlağa benzetilebilirdi. Kafasının dazlak yerinde, Çingene gözlerinde ayın ışıltısı yansıyordu.

"Yarın hanımefendiye gitmiyor musun?" diye sordu oğluna.

Delikanlıdan yanıt gelmedi.

"Gideceksen erkenden git. Belki atlar gebrelenecektir. 15 ruble alacağını da aklından çıkarma. 10 rubleye razı olayım deme sakın!"

"Hayır, oraya gidecek filan değilim!"

"Bu da nereden çıktı?"

"Öyle işte... İstemiyorum."

"Ama neden?"

"Kendin daha iyi bilirsin!"

"Bak, Stepan! Kocaman adamsın, sana sopa çekmeye zorlama beni!"

"Döversen döv!"

"Babaya böyle mi karşılık verilir? İyi düşün, Stepan! Babanla konuştuğunu unutma! Anandan emdiğin sütün kokusu daha ağzında duruyor, benimle böyle nasıl konuşursun?"

"Orada çalışmayacağım, dedim. Hepsi o kadar! Hem kiliseye gidiyor, hem de Tanrı'dan korkmuyorsunuz."

"Bak şu kafasıza! Ben de yeni bir ev yaptırıp karınla seni bizden ayırmayı düşünüyordum. Peki, şimdi ne olacak? Keresteyi kimden alacağız? Bayan Strelkova'dan, yani hanımefendiden başka güvendiğimiz kim var? Ayrıca borç para isteyecek olsak kime gideriz? Strelkova'ya mı, yoksa başka birine mi? İsteyince kereste de verir, para da... Geriye istemez, öylece bağışlar. Armağan gibi..."

"Onun armağanı kendinin olsun!"

"Bak, döverim sonra!"

"Döversen döv!"

Maksim Jurkin sırıttı, elini ileri uzattı. Elinde bir kırbaç tutuyordu.

"Bak, döverim diyorum!"

Stepan "Beni rahatsız etme artık!" dercesine sırtını babasına döndü, istifini bozmadan yatmasını sürdürdü.

"Ya, demek gitmeyeceksin! Ciddi misin?"

"Öyle... Gidersem Tanrı cezamı versin!"

Maksim elini havaya kaldırdı; Stepan kolunda, yanağında şiddetli bir acı duydu. Bunun üzerine deli gibi ayağa fırladı.

"Vurma, baba, vurma! İşitiyor musun beni? Vurma!"

Maksim bir anlık duraksamadan sonra ikinci kez vurdu, ardından üçüncü kez...

"Babanın buyruğunu yerine getirmelisin! Söyle, gidecek misin, dürzü!"

"Vurma! Vurma dedik sana!"

Böyle diyerek yaygının üstüne yığıldı, hüngür hüngür ağlamaya başladı. Bir yandan da, "Gideceğim, tamam, gideceğim! Ama şunu unutma! Bundan böyle mutlu olamayacaksın! Lanetlisin çünkü!" diye söyleniyordu.

"Hah, şimdi aklın başına geldi mi? Benim için değil, kendi iyiliğin için gitmelisin! Yeni ev isteyen ben değilim... Döverim, demiştim, bak işte, gördün!"

"Gi... gideceğim... ama beni kırbaçlamanı da unutmayacağım!"

"Kes artık! Bu laflarla gözümü korkutamazsın! Bunu bir daha söylersen!"

"Peki... Peki... Yarın gideceğim."

Stepan hüngür hüngür ağlamayı bıraktı, yüzükoyun uzanıp sessizce ağlamasını sürdürdü.

"İstediğin kadar ağla şimdi. Bu sana ders olsun! Yarın erkenden gideceksin! Bir aylık ücretini önceden al! Dört günlük de çalıştığına karşılık! Onu da alacaksın! Avradına eşarp parası olur. Kırbaçladığım için gönül koyma bana! Babanım ben. İster sever, ister döverim. Bunu böyle bil. Uyu şimdi..."

Maksim Jurkin sakalını sıvazlayarak evinin yolunu tuttu. İçeri girerken, "Bir güzel kırbaçladım onu!" dedi içeridekilere.

Semyon kıs kıs gülüyordu.

Saat on sularında Peder Grigori'nin evinden ayarı bozuk bir piyanonun tıngırtıları duyuldu. Papazın karısı hemen hemen her gece piyanoda çalışma yapardı. Garip tıngırtılar köyün bir ucundan öbürüne yayıldı. Stepan yattığı yerden doğruldu, bahçenin çiti üzerinden atlayıp sokağa çıktı, ırmağın kıyısına doğru yürüdü. Irmak cıva ışıltısıyla parlıyor; durgun yüzeyinde yıldızlarla, ayla birlikte gökyüzünü olduğu gibi yansıtıyordu. Çepeçevre bir ölü sessizliği vardı. Tek yaprakçık kımıldanmıyordu. Yalnızca duyulan, bir cırcır böceğinin ara sıra cırıldamasıydı. Stepan ırmağın kıyısına oturdu, başını yumruklarının arasına alıp gözlerini durgun suya dikti. Karanlık düşünceler birbiri peşinden zihnine doluşuyordu...

Çiftliğin bahçesini çevreleyen düzgün kavaklar dimdik göğe yükseliyordu. Kavaklar arasından, bey konağının pencerelerinden ışık sızdığına göre hanımefendi uyumamıştı daha. Stepan, kırlangıçlar ırmağın üzerinde uçmaya başlayıncaya değin orada oturmasını sürdürdü. Güneş doğup gökte ay iyice donuklaşınca oturduğu yerden kalktı, elini yüzünü yıkadı, doğuya dönüp duasını okudu, sonra hızlı, kararlı adımlarla geçit yerine doğru yürüdü. Derin geçitten geçip karşı yakaya ulaşınca bey konağına yöneldi.

II

Sabahleyin uyanır uyanmaz Yelena Yegorovna Strelkova'nın ilk işi, "Stepan geldi mi?" diye sormak oldu.

"Geldi," dedi oda hizmetçisi.

Strelkova gülümsedi.

"Aaa! İyi... Nerede şimdi?"

"Ahırda, hanımefendi."

Hanımefendi yatağından aşağı atladı, çabucak giyindi, yemek odasına kahvesini içmeye indi.

Strelkova epeyce genç gösteren, orta yaşlarda bir kadındı. Ancak gözleri onu ele vermekteydi: Otuzunu devirmiş, gençlik çağının çoğunu geride bırakmıştı. Derinden, kuşkuyla bakan ela gözleri daha çok bir erkeğin gözlerini andırıyordu. Aslında güzel sayılmazdı ama erkeklerin başını döndürmesini bilirdi. Sağlıklı, dolgun, şirin bir yüzü vardı; Semyon'un sözünü ettiği boynu ile gövdesinin üst bölümü ise gerçekten baştan çıkarıcıydı. Semyon eğer minicik kadın ellerinin, ayaklarının güzelliğinden anlamış olsa herhalde bu konuda da epey daha çenesini yorardı. Hanımefendinin sade, hafif, ince bir giyimi vardı. Tembellik edip tuvaletine özenmediği için saçının biçimi pek göz doldurucu değildi.

İçinde yaşadığı bütün bu topraklar, bu çiftlik kendinin değildi aslında; hiç evlenmemiş bulunan erkek kardeşinindi. Kardeşi Petersburg'dan ayrılmaz, çiftlikle de pek kafasını yormazdı. Yelena Yegorovna, kocası Albay Strelkov'dan boşanınca gelip buraya yerleşmişti. Bir yıl bile sürmeyen bir evlilikti bu. Evliliklerinin daha yirminci gününde kadın adama ihanet etmiş, daha sonra da ayrılmışlardı. Aklı başında bir adam olan Albay Strelkov, Petersburg'da oturur; boşandığı karısını, kadının kardeşinin çiftliğini düşündüğü kadar bile düşünmezdi.

Kahvesini bitirir bitirmez Strelkova, Stepan'ı çağırmalarını söyledi. Stepan geldi, kapıda dikildi. Öfkeli, sıkıntılı bir duruşu vardı. Yüzünün solukluğu, saçlarının dağınıklığı, sert bakışları ile tıpkı kapana kısılmış bir kurdu andırıyordu. Hanımefendi genç köylüye baktı, yüzü hafifçe kızardı. Kendine bir kahve

daha doldurarak, "Merhaba, Stepan!" dedi. "Ne numaralar çevirdiğini söyler misin lütfen! Dört gün çalıştıktan sonra bırakıp gittin. İnsan ayrılmadan önce izin ister, öyle değil mi? Haber bile vermeden gitmişsin!"

"Haber verdim."

"Kime?"

"Feliks Adamıç'a."

Strelkova bir an duraladı.

"Birine mi kızdın yoksa? Hadi Stepan, söyle! Birine mi kızdın diyorum!"

"Bana öyle laflar etmeseydiniz gitmezdim. Ben buraya atların bakımı için, arabanızı sürmek için geldim, başka şeyler için değil."

"Şimdi o konuyu açma! Beni anlamamışsın. Ayrıca bu yüzden bana kızman gerekmez. Senden özellikle bir şey istemedim ki... İstesem bile bunda gücenecek, alınacak ne var, canım? Gene de... Şey... Sana gereksiz sözler söylemiş olabilirim... Buna hakkım var. Bak, aylığını da artırıyorum. Umarım, bundan böyle aramızda bir anlaşmazlık çıkmaz..."

Stepan geriye döndü, gitmek üzere yürüdü.

"Dur! Dur! Söyleyeceklerim bitmedi daha. Bak, Stepan! Yeni bir arabacı üniforması almıştım. Sırtındaki bir şeye benzemiyor. Fiodor'la göndereyim sana. Güzeldir, beğeneceksin."

"Peki..."

"Şunun yüzüne bakın hele! Ne surat asıp duruyorsun? Çok mu gücendirdim seni? Hadi, bırak artık küsmeyi! Benden sana zarar gelmez... Buradan memnun kalacaksın. Kızma, hadi! Kızmıyorsun değil mi?"

"Size nasıl kızabilirim ki?"

Stepan elini salladı, gözlerini kırpıştırdı, geriye dönüp yürüdü.

"Stepan, neler oluyor, söyler misin?"

"Hiç... Size kızabilir miyim? Kızacak bir şey yok ki..."

Hanımefendi yerinden doğruldu, kaygılı bir yüzle genç köylünün yanına vardı.

"Stepan... Sen... Ağlıyor musun?"

Delikanlının kolundan tuttu.

"Ne oluyor? Neler olduğunu söyle bana! Hadi, söyle! Birisi mi gücendirdi seni?"

Stepan gene elini salladı, gözlerini kırpıştırdı, ağlamaya başladı.

"Hanımefendi... Seni seveceğim. Tamam, her istediğini yapacağım. Yalnız, o lanet olasılara bir şey verme! Avuçlarını yalasınlar! Metelik koklatma onlara! Her şeye razıyım! Ruhumu şeytana satarım, yeter ki onların eline bir şey geçmesin!"

"Kim 'onlar' dediğin?"

"Babam ile ağabeyim. Zırnık koklatma onlara! Kahrolasıcalar, kıskançlıktan çatlasınlar!"

Hanımefendi gülümsedi, gözlerini sildi, sonra yüksek sesle güldü.

"Peki, peki. Git şimdi. Üniformanı hemen göndereceğim."

Stepan çıktı.

Genç köylünün arkasından geniş omuzlarını hayran hayran seyreden hanımefendi, "Aptalın biri! İyi, iyi. Beni bir sürü açıklama yapmaktan, ilişkilerimizi düzeltmek için uğraşmaktan kurtardı. 'Sevmekten' söz ettiğine göre işler yoluna girecek demektir..." diye geçirdi içinden.

Ufka doğru eğilen güneşin gökyüzünü erguvan, yeryüzünü altın rengine boyadığı o akşamüzeri, Strelkova'nın atları uçsuz bucaksız bozkırda köyden uzaklara doğru uçarcasına koşmaktaydı... Yaylı araba yolda ikide bir top gibi zıplıyor, çavdarların yolun üzerine sarkmış dolgun başaklarını acımasızca biçip geçiyordu. Arabanın sürücüsü Stepan'dı. Atları deli gibi sürmesinden dizginleri parça parça koparacak sanırdınız. Sırtında şık, gıcır gıcır bir arabacı giysisi vardı. Güzel giyinmesi için hem çok para, hem de zaman harcanmıştı. Pahalı kadife ile kırmızı kumaştan üniforması tamı tamına güçlü bedenine göreydi. Göğsünde bir zincire dizili, şıngır şıngır eden metal süsler ışıldıyordu. Kat kat kıvrımlar yapmış çizmeleri gerçek Avrupa cilasıyla parlatılmıştı. Kıvırcık sarı saçları üzerine oturttuğu tavus tüylü şapkası handiyse kafasından uçacak gibiydi. Yüzünden hem körü körüne bağlılık, hem de acısını sanki atlardan çıkarmaya ça-

lıştığı çılgın bir öfke okunuyordu... Yaylının içinde ise sere serpe uzanmış, sağlam bozkır havasını derin derin ciğerlerine dolduran hanımefendi vardı. Yanaklarında gençliğin kırmızılığı dolaşan kadının, yaşamın tadını tüm benliğinde duyduğu belliydi.

Kadın bir yandan da bağırıyordu:

"Sür, Stepan, sür! Kırbaçla! Yapıştır dizginleri! Uçsun atlar rüzgâr gibi!"

Tekerlerin altındaki yol taştan olsa çevreye kıvılcımlar saçılırdı herhalde. Köy gittikçe gerilerde kalıyordu. Önce evler, sonra bey konağının ambarları gözden silindi. Çok geçmeden de kilisenin çan kulesi... Köy ta gerilerde, üzeri dumanlı bir şerit gibi gitgide ufalıp inceldi. Stepan atları dizginlerle dövüyordu durmadan. Korkusu yüreğini dağlayan günahtan bir an önce uzaklaşıp ondan kurtulmaya çalıştığı belliydi. Oysa günah gerilerde değil, hemen yakınında, yaylının içindeydi. O gece tüm çabalarına karşın günahtan kendini koruyamamış, bozkır ve gökyüzü, ruhunu sattığının tanığı olmuşlardı.

Gecenin on birinde atlar döngeri edip köye doğru dörtnala koşturmayı sürdürdüler... Okların arasına koşulan at köpükler içinde kalmış, yana koşulu at ise topallamaya başlamıştı. Yaylının bir köşesinde pelerinine sarılmış oturan hanımefendinin gözleri yarı kapalıydı. Dudaklarında kendinden hoşnut olanların gülümsemesi vardı. Soluk alışları öylesine rahat, öylesine genişti ki! Öte yandan Stepan hep ölmeyi düşünüyor, aklına bundan başka bir şey gelmiyordu. Kafası bomboş, sanki sisler içindeydi; benliğini büyük bir can sıkıntısı kemiriyordu.

O günden sonra her akşamüzeri ahırdan dinlenmiş atlar çıkarıldı, Stepan bunları yaylıya koşup bahçe kapısına çekti. Yüzü mutluluktan ışıldayan hanımefendi ise bahçe kapısına gelip arabaya kurulduktan sonra çılgın bir koşturmaca başladı. Stepan'ın şanssızlığına bakın ki, akşamlar yağışsız geçtiği için bu kır gezilerinin yapılmadığı gün yok gibiydi.

Çılgınca gezilerden birinden dönüşte Stepan, bey konağının ahırından çıktıktan sonra doğruca ırmak kıyısına indi. Kafasının içi gene bomboştu, yüreğine gene aynı kunt sıkıntı çöreklenmişti. Sessiz mi sessiz, güzel bir gece kucaklamıştı her yeri.

Havayı dolduran ince ot kokuları Stepan'ın yüzüne yumuşak yumuşak dokunuyor gibiydi. Stepan ileride, ırmağın öte yakasında karaltısı seçilen köyünü anımsadı. Baba evi, bostanlar, atlar, Mariya ile mutluluk içinde üzerine uzanıp yattıkları sedir geldi aklına... Yüreğini dağlayan sızı dayanılmaz bir durum aldı. Zayıf bir sesin, "Stepaaan!" diye ünlediğini duydu.

Bakındı çevresine. Mariya'ydı gelen. Geçitten yeni geçmiş, pabuçları elinde, ona doğru yürüyordu.

"Stepan, niçin gittin evden?" dedi.

Stepan karısına bön bön baktı, sonra ondan gözlerini kaçırdı.

"Stepuşka, kimlere bıraktın öksüzünü?"

"Git karşımdan!"

"Tanrı bunun cezasını verir, Stepuşka! Yaptığının bedelini ödemeden kurtulamazsın! Tövbe bile edemeden alır canını! Trofim Dayı'nın bir askerin karısıyla yaşamasının sonucunu unutmadın, değil mi? Tanrım kimselere çektirmesin!"

"Sen ne dırdır edip duruyorsun?"

Stepan böyle diyerek ileri doğru iki adım attı, Mariya ellerini uzatıp ona sarıldı.

"Ben senin karınım, Stepuşka! Beni yüzüstü bırakıp gidemezsin!"

Mariya kendi kendine söylenerek ağlamaya başladı.

"Yiğidim benim, ayaklarını yuyup suyunu içeyim! Hadi gel, evimize gidelim!"

Stepan, karısının kollarından kurtuldu, ona bir yumruk savurdu. İstemeye istemeye, kederinden vurmuştu yumruğu... Ama yumruk tam karnına geldi. Kadıncağız bir kez gık etti, karnını tuttu, inleyerek olduğu yere yığıldı.

Ne yapacağını şaşırmıştı Stepan. Gözlerini kırpıştırdı, iki yumruğunu şakaklarına dayadı, arkasına bakmaksızın bey konağının avlusuna doğru yürüdü.

Ahıra gelince oradaki sedirin üzerine serili yatağa çöktü, başını yastığın altına soktu, canı iyice yanana dek elini ısırdı.

O sırada hanımefendi yatağına oturmuş, fal açıyordu: Ertesi gün hava açık mı olacaktı, yoksa kapalı mı? Kâğıtlar açık olacağını haber verdi.

III

Rjevetski bir sabah, arabasıyla, geceyi geçirdiği komşu toprak ağasının evinden dönüyordu. Saatin ya dördüydü ya da öyle bir şey, güneş henüz doğmamıştı. Yarıdan çoğu ormanlar arasından geçen yolda arabasını sürerken oturduğu yerde hafif hafif sallanıyordu.

Yöneticiliğini yaptığı Strelkova'nın çiftliğine hayli yaklaşmıştı ki, "Bu da nesi? Ormanda ağaç kesiyorlar!" diyerek irkildi. Gerçekten de balta takırtıları, yaprak hışırtıları duyuluyordu yakınlarda bir yerden. Hemen atları durdurdu, kulakları kirişte, bir süre dinledi; sonra arabadan beceriksizce aşağıya atlayıp seslerin geldiği yere yöneldi.

Semyon Jurkin toprağın üstüne oturmuş, baltasıyla yeşil dalları yontuyordu. Üç kızılağaç tomruğu yatırılmıştı yanı başına. Hemen ileride arabaya koşulu bir at başını ileri uzata uzata otluyordu. Jurkin'i görünce Rjevetski'nin tüm sarhoşluğu, uyuşukluğu geçiverdi. Yüzü sapsarı kesilerek genç köylüye yaklaştı.

"Ne yapıyorsun burada? Söyler misin?" diye haykırdı.

"Ne yapıyorsun burada? Söyler misin?" diye yankılandı sesi ormandan.

Ama Semyon hiç istifini bozmadı, piposunu tüttürerek işini sürdürdü.

"Ahmak herif! Ne yaptığını soruyorum sana!"

"Gözün kör mü? Görmüyor musun?"

"Ne dedin? Ne dedin? Bir daha söyler misin?"

"Bas git şuradan! Başka laf mı işitmek istiyorsun benden?"

"Neler zırvalıyorsun sen, be adam?"

"Bas git, dedik. Karşımda bağırıp durma!"

Rjevetski pancar gibi kızardı, şaşkın şaşkın omuz silkti.

"Ne? Buna nasıl cüret edersin?"

"Bunda cüret edecek ne var? Kimsin sen? Beni korkutacağını mı sanıyorsun? Günde senin gibi sürüyle adam çıkıyor karşıma. Her birinize hoş görünmeye kalksak nasıl baş edeceğiz?"

"Peki, ne cesaretle ağaç kesersin? Burası babanın malı mı?"

"Senin de malın değil!"

Rjevetski kırbacını kaldırdığı gibi Semyon'un suratına yapıştırdı. Bunu, beriki ona baltayı gösterdiği için yapmıştı.

"Ulan hergele! Burasının kimin ormanı olduğunu bilmiyor musun?"

"Biliyorum, Strelkova'nın ormanı. Ben Strelkova'ya karşı sorumluyum, ancak ona yanıt veririm. Sen de kim oluyorsun? Bir uşaktan, hanımefendinin kölesinden başka nesin? Seni tanımıyorum bile! Hadi, geç git buradan! Çek arabanı!"

Semyon böyle diyerek piposunu baltaya vura vura temizledi, rahatsız edici bir gülümsemeyle sırıttı.

Rjevetski çok öfkelenmişti. O öfkeyle arabasına atladığı gibi hızla köyün yolunu tuttu. Köye varınca birkaç kişi topladı, onları tanık olarak suç yerine getirdi. Semyon eskisi gibi aynı işi yapıyordu. Az sonra muhtar, muhtar yardımcısı, köy bekçileri, yazıcı da geldiler. Hepsinin katkısıyla birkaç satırlık bir yazı yazılıp tutanak düzenlendi. Tutanağı önce Rjevetski imzaladı, ardından Semyon'a da imzalattılar. Beriki salak salak gülümsüyordu.

Öğle üzeri Semyon, hanımefendinin konağına gitti. Bayan Strelkova ağaçlarının kesildiğini biliyordu. Semyon, hanımefendinin karşısına çıkarılınca, selam vermeksizin, yaşamın zorluklarından, Polonyalının kavgacılığından, topu topu üç ağaç kestiğinden filan dem vurmaya başladı.

Hanımefendi zıvanadan çıkmıştı.

"Hangi cesaretle başkasının ormanından ağaç kesersin sen?" diye bağırdı.

Kadının öfkelenmesini zevkle seyreden, Polonyalıya da kızdığını göstermek isteyen Semyon, "Adamının yaptığı işkenceler yeter artık!" dedi. "Bir şey söylemeye kalksan hemen kamçısına sarılıyor. Olur mu öyle şey? Yapılacak iş mi yani! Biz de insanız, değil mi?"

"Ben sana ne hakla benim ormanımdan ağaç kestiğini soruyorum! Önce onu söyle, edepsiz!"

"Adamınız kıtır atmış, hanımefendi! Kesmesine kestim ama... şey... Ne diye vuruyor o da bana?"

Strelkova'nın bey kızı damarı kabardı birden. Semyon'un Stepan'ın ağabeyi olduğunu, her şeyi, her şeyi unutarak karşısındakinin yüzüne bir tokat patlattı. Oysa iyi eğitim almış biri olarak bunu yapmaması gerekirdi.

"Pis köylü suratınla yıkıl karşımdan! Defol! Hemen git buradan!" diye bağırdı.

Semyon utancından kıpkırmızı kesildi. Böylesine aşağılanacağını hiç beklemiyordu...

"Hoşça kalın, efendim," dedi. "Başka ne diyebilirim! Hoşça kalın!"

Homurdana homurdana dışarı çıktı. Öylesine şaşkındı ki, sokakta bile şapkasını giymeyi unuttu.

İki saat sonra Maksim Jurkin çıktı hanımefendinin karşısına. Yüzü uzamış, gözlerine koyu bir gölge çökmüştü. Oraya ağır bir konuşma yapmaya, gerekirse rezalet çıkarmaya geldiği belliydi.

"Ne istiyorsun?" diye sordu hanımefendi.

"İyi günler, hanımefendiciğim. Buraya sizden bir dilekte bulunmaya geldim. Bize biraz kereste verseniz, hanımefendiciğim! Stepan'a yeni bir ev yaptıracağız da... Ama ağacımız yok."

"Olur... Alın..."

Maksim'in yüzü aydınlandı.

"Çocuğa bir evceğiz yaptıralım, dedik. Ama nerede bizde kereste? Hani, nasıl derler, yemeğe oturmuşsunuzdur, lahana çorbası bile yoktur sofranızda... Bizim durumumuz böyle işte. Yoksulluk. Ne yaparsınız... Keh keh keh! Biraz kereste... Ağaç yani... Semyon size karşı terbiyesizlik etmiş... Siz onun kusuruna bakmayın, saygıdeğer hanımefendi. Bağışlayın onu, salağın biridir! Bu yaşa geldi, daha aklını başına toplayamadı. Bir şeyden anladığı yok. Cahillik işte... Şey, tomrukları götürmemize izin veriyor musunuz?"

"Gelin de götürün."

"Feliks Adamıç'a gerekli buyruğu verirsiniz öyleyse. Tanrım sizlere esenlik bağışlasın, efendim. Bu durumda Stepan'ın da bir evceğizi olacak demektir."

"Ama bu size çok pahalıya oturur, Jurkin. Biliyorsun, ben ke-

reste satmıyorum, kendi işlerimizde kullanıyoruz. Ama satmaya kalkarsam çok para isterim."

Maksim'in yüzü birden uzadı.

"Nasıl yani?"

"Nasılı var mı? Her şeyden önce parası peşin. Bedelini öde, al götür..."

"Ama ben parayla istemiyorum ki!"

"Nasıl istiyorsun ya?"

"Nasıl istediğim belli... Kendiniz de biliyorsunuz... Köylü kısmında para ne gezer! Tek meteliğim yoktur."

"Ben kimseye bedava kereste veremem!"

Maksim şapkasını avcunun içinde sıktı, gözlerini tavana dikti.

"Doğru mu söylüyorsunuz, hanımefendi?"

"Tam dediğim gibi! Söyleyeceğiniz başka bir şey kaldı mı?"

"Başka ne söyleyebilirim ki! Yapacağımız ev için kereste vermedikten sonra... Hadi, esenlikle kalın! Şunu bilin ki, ağaçları vermemekle hiç iyi etmediniz! Böyle şeyler bize vız gelir de acısını sonra siz çekersiniz! Stepan ahırda mı?"

"Bilmiyorum."

Maksim Jurkin, hanımefendinin yüzüne anlamlı bir bakış fırlattı, öksürdü, süklüm püklüm odadan çıktı. Öfkeden yüzü seğiriyordu.

"Seni kancık! Demek, öyle ha!" diye söylenerek ahıra yollandı. O sırada Stepan sedire oturmuş, önünde duran atın böğrünü tembel tembel kaşağılıyordu. Maksim Jurkin içeri girmedi, kapıda dikildi.

"Stepan!"

Stepan yanıt vermedi, hatta dönüp bakmadı bile babasına. Oysa tımarladığı at adamın ansızın bağırmasından irkilmişti.

"Çabuk eve git!" dedi Maksim.

"Gitmek istemiyorum."

"Bunu bana nasıl söylersin?"

"Gördüğün gibi söylüyorum işte."

"Emrediyorum sana!"

Stepan oturduğu yerden hızla kalktı, ahırın kapısını babasının yüzüne küt diye kapattı.

O akşam köyden gelen bir oğlan çocuğu Stepan'a babasının Mariya'yı evden kovduğunu haber verdi. Zavallı kadın geceyi nerede geçireceğini bilmiyormuş.

"Kilise duvarının dibinde oturuyor, durmadan ağlıyor," dedi çocuk. "Köylüler Mariya'nın başında toplandılar, sana çok kızıyorlar."

Ertesi sabah bey konağında herkesin uyuduğu bir saatte Stepan erkenden kalktı, eski giysilerini giyip köye yollandı. Kilisenin çanları sabah ayini için çalıyordu. Günlerden pazardı, bulutsuz, açık bir hava vardı; insanın içinden neşelenmek, gülüp oynamak geliyordu. Stepan kilisenin önünden geçerken boş gözlerle çan kulesine baktı, meyhaneye doğru yürüdü. İçeri girdiğinde birkaç kişinin öndeki tezgâhta dikilerek içki içtiklerini gördü.

"Votka!" diye bağırdı.

Bir bardak votka doldurdu meyhaneci, Stepan bunu tepesine dikti, biraz oturduktan sonra bir kadeh daha ısmarladı. Çakırkeyif olmuştu. Bunun üzerine öbür içenlere de ısmarlamaya başladı. Meyhane birden şenlendi.

İçkicilerden Sidor, "Strelkova'dan ayda aldığın para yüklü olmalı," dedi.

"Sen içmene bak, öküz! Gerektiği kadar alıyorum herhalde."

"Ooo! Çok iyi, çok iyi! Sana hayırlı pazarlar dilerim, Stepan Maksimiç! Kutsal pazarın uğurlu olsun! E, burada sabah sabah ne işin var?"

"Sizin gibi ben de... Ben de içiyorum."

"Orası güzel işte! Bu konuda ne düşündüğümü soracak olursanız çok iyi ediyorsunuz! Kutlarım sizi, Stepan Maksimiç! Şimdi söyleyin bakalım, ayda 10 ruble alıyor musunuz?"

"Kah kah kah! Sen ne diyorsun, arkadaş, beyimiz 10 rubleye geçinebilir mi? En azından 100 ruble alıyordur."

Stepan bunları söyleyene baktı: Ağabeyi Semyon'dan başkası değildi. Köşede bir sıraya oturmuş, zangoç Manafuilov'la birlikte kafa çekiyorlardı. Zangocun yüzünde sinsi bir gülümseme vardı.

Semyon şapkasını çıkarıp kardeşinin önünde selam verircesine eğildi.

"Sorabilir miyim, bayım, hanımefendinin atları güzel mi bari? Beğeniyor musunuz?"

Stepan bir bardak votka daha doldurdu, sessizce içti.

"Atlara diyecek yoktur, canım! Ancak, ne yazık ki, arabacısı yok. Arabacı olmayınca da..."

Manafuilov, Stepan'a sokuldu, başını salladı.

"Sen domuzun birisin, biliyor musun, domuz! Günah işlemekten korkmuyor musun? Ey, Ortodokslar! Söyleyin, bu adamın yaptığı boğazına kadar günaha girmek değil midir? Kutsal kitapta ne yazıyor, ha?"

"Sataşma bana, mankafa!"

"Ben mankafayım da sen akıllı mısın? Hani, atları kime bırakıp geldin? Ne biçim arabacısın sen? Keh keh keh! Hanımın sana kahve de ikram ediyor mu bari?"

Stepan elindeki şişeyi kaldırdığı gibi zangocun kocaman kafasına indirdi. Adam sendeledi ama düşmedi.

"Aşk! Aşk nasıl bir duygudur acaba?" diye sürdürdü alaylarını. "O kadınla evlenemeyeceksin, ne yazık ki! Sen de bir bey oğlu olsaydın o zaman başka! Hey, arkadaşlar, bu adamdan iyi bir bey olurdu, öyle değil mi? Sert mi sert, ileri görüşlü bir beyefendi!"

Kahkahalar yükseldi. Stepan ikinci kez kulaçlanıp şişeyi zangocun kafasına olanca gücüyle indirdi, adam bu sefer sendeleyerek yere yığıldı. Semyon kardeşinin üzerine yürüdü.

"Ne diye kavga çıkarıyorsun, be adam? Kadınla önce evlen, sonra onun için dövüşeceksen dövüş! Çocuklar, bu adamın derdi nedir, Tanrı aşkına? Niye kavga ediyor?"

Böyle diyen Semyon gözlerini kıstı, Stepan'ın yakasını toplayarak karın boşluğuna bir yumruk yerleştirdi. Bu sırada yerden doğrulan Manafuilov da uzun parmaklarını açmış Stepan'ın suratına ha bire vuruyordu.

"Çocuklar, işte şimdi gerçek kavga başladı! Hadi, durma, vur!" diyordu bir yandan da.

Meyhanenin içinde bir şamatadır koptu. Gülüşmelerle birlikte sataşmalar da başladı.

Kapının önünde de bir yığın insan toplanmıştı bu arada. Stepan'ın, Manafuilov'un yakasına sarılmasıyla onu kapının dışı-

na fırlatması bir oldu. Zavallı zangoç bir çığlık koyverdi, merdivenden aşağı paldır küldür yuvarlandı. Gülüşmeler daha da çoğaldı bunun üzerine. Çünkü sabahın ilerleyen saatlerinde meyhanenin müşterisi bayağı kalabalıklaşmıştı. Bu sefer Sidor girdi kavgaya, onu ilgilendiren bir şey olmadığı halde Stepan'ın sırtına bir yumruk indirdi. Stepan, ağabeyinin omuzlarından tuttu, onu ite kaka kapıdan dışarı attı. Stepan'ın itmesiyle kafasını kapının pervazına çarpan Semyon merdivenlerden aşağı top gibi yuvarlandı, yüzüstü tozlu yola kapaklandı. Stepan bununla da yetinmedi, ayaklarıyla ağabeyinin karnının üstünde tepinmeye başladı. Öfkeyle, büyük bir zevk alarak hopladı, zıpladı, uzunca bir süre sıçraya sıçraya dans etti...

"Yeter!" işareti verildi neden sonra. Stepan durup çevresine bakındı. Birbirinden sarhoş bir sürü neşeli surat sırıtıyordu dört bir yanında. Onun durmasıyla ağabeyi de toparlanıp kalktı. Bayağı hırpalanmış, kanlar içinde kalmıştı. Yumruklarını sıkarken yırtıcı bir hayvan görünümündeydi. Manafuilov ise hâlâ yerde yatıyordu. Ağzı yüzü toza bulanmıştı, ağlıyordu durmadan. Ortalık tam ana baba günüydü.

Stepan biraz kendine gelince sapsarı bir suratla kalabalığın arasından kudurmuş gibi kaçmaya başladı. Birkaç kişi peşine düştü.

"Yakala! Yakala! Kaçıyor! Adam öldürdü!" diye bağırıyorlardı.

Stepan'ın yüreğini bir korku sarmıştı, onu yakalasalar oracıkta öldürecekler sanıyordu. O korkuyla tabanları yağlamıştı.

"Yakala! Tut!" diye bağırıyorlardı arkasından.

Deli gibi koşarak babasının evine ulaştığında ancak o zaman nereye vardığını anlayabildi. Dış kapı ardına değin açıktı. Kapı kanatları rüzgârdan iki yana sallanıp duruyordu. Stepan avluya girdi hışımla.

Sokak kapısının birkaç adım ilerisinde ağaç yongalarının, talaşların üzerinde Mariya oturmaktaydı. Ayaklarını altında toplamış, dalgın gözlerini önüne dikmişti. Güçsüz kolları ileri uzatılıydı. Karısını bu durumda görünce Stepan'ın karmakarışık, içkiden uyuşmuş beyninde bir düşünce parladı.

Çılgın gibi sevdiği, yüzü ölü uçukluğundaki bu umarsız kadınla uzaklara, çok uzaklara mı kaçsaydı? Bu yerlerden, bu acımasız insanlardan kaçıp birlikte Kuban'a mı gitselerdi? Ne güzel bir yerdi Kuban! Piotr Dayı'nın yazdığına göre orada büyük bir özgürlük vardı. Yaşam daha bir rahat, yazlar uzun, insanlar mertti... İlk günler Mariya'yla birilerinin yanında ırgat dururlar, sonra kendilerine yetecek bir toprak parçası satın alıp yerleşirlerdi. Böylece ne Çingene bakışlı babasının ne de sinsi sinsi sırıtan, ayyaş ağabeyinin suratını görürlerdi...

İşte bu aydınlık düşünceyle Mariya'nın yanına yaklaşıp karşısına dikildi. İçkiden başı fır fır dönüyor, gözlerinin önünde renkli renkli benekler uçuşuyor, tüm bedeni sızlıyordu. Ayakta duracak durumda değildi neredeyse.

Dilinin keçeleştiğini hissederek, "Şey... Kuban'a... Piotr Dayı'nın yanına gitsek! Biliyorsun... hani bize arada bir mektup yazar," diye kekeledi.

Mariya yalvaran gözlerini kaldırıp kocasının haylidir taranmamış, uzun saçlarının yarı yarıya örttüğü, solgun yüzüne dik dik baktı; oturduğu yerden doğruldu. Dudakları titriyordu.

"Bunu söyleyen sen mi, sen misin? Herhalde suratını meyhanede dağıtmışlardır. Kahrolası herif! Beni sen mahvettin! Sömüre sömüre bak, ne duruma düşürdün! Dilerim, sen de öbür dünyada cezanı çekersin!"

Zavallı Stepan ne ummuştu, sonunda ne buldu! Bir anda Kuban da, Kuban'la birlikte tatlı düşleri de yok olup gitti.

"Sus!"

"Boyu devrilesiceler! Hıristiyan demeyip eziyet ederler! Haydutlar! Sen de o haydutlardan birisin işte! Bak, Stepka, Meryem Ana belanı verecektir senin! Bekle, bakalım! Yaptıkların yanına kalacak mı sanıyorsun? Kalmaz! Cezanı çekeceksin!"

Stepan sendeledi, gözlerini kırpıştırdı.

"Sus! Tanrı aşkına, sus, Mariya!"

"Sarhoş herif! Kimin parasıyla sarhoş olduğunu bilmediğimi sanma! Biliyorum, hepsini biliyorum! Keyfinden içtin, değil mi? Mutlu musun bari?"

"Sus, Mariya'cığım, sus artık!"

"Niçin geldin buraya? Niçin, hadi, söyle! Övünmeye, değil mi? Bize caka satmana gerek yok! Bütün dünya biliyor! Herkes seni gösterip gösterip alaya alıyor, gözü çıkası!"

Stepan ayağını yere vurdu, gözlerinden ateş saçarak dirseğiyle Mariya'yı dürttü.

"Sana sus dedim! Yeter artık!"

"Susmayacağım işte! Yoksa beni dövmek mi istiyorsun? Döv, hadi döv! Zaten senden başka ne beklenir? Dayaktan başka bildiğin bir şey var mı ki? Ben bu işe yarıyorum ancak! Sevmeye gelince hanımefendine gidiyorsun! O zengin... Güzel... Soylu... Bense bir köylü parçasıyım! Hadi, daha ne duruyorsun? Vursan a!"

Stepan kulaçlandı, Mariya'nın öfkeden çarpıklaşan yüzüne var gücüyle vurdu. Sarhoş bilmezliğiyle savurduğu yumruk Mariya'nın şakağına gelmişti. Mariya sendeledi, gık demeden yere yığıldı. Tam devrileceği sırada Stepan ikinci yumruğu kadının göğsüne indirdi.

Stepan karısının sıcak ama cansız yatan gövdesinin üstüne eğildi, çok acı çekmiş yüzüne bulanık gözlerle baktı, bir şey anlamaksızın ölünün yanına çöktü.

Güneş köyün üzerinde hayli yükselmiş, cayır cayır yakıyordu. Rüzgârın soluğu bile yakıcıydı. Stepan ile Mariya'nın çevresindeki kalabalığın üzerine çöken kavurucu sıcak insanların yüreğine sıkıntı gibi çöreklenmişti. Herkes önlerindeki cesedi görüyor, bir cinayet işlendiğini anlıyor, ama gözlerine inanamıyorlardı. Stepan puslu bakışlarını kalabalığın üzerinde gezdirdi, dişlerini gıcırdattı, abuk sabuk bir şeyler homurdandı. Ama kimse onun kollarını bağlamaya kalkışmadı. Maksim Jurkin, Semyon, Manafuilov korkudan donakalmış, kalabalığın ortasında dikiliyorlardı. Üçünün de yüzleri ölü gibi sapsarıydı.

"Ne diye öldürdü karısını?" diye soruyorlardı birbirlerine.

Stepan'ın annesi ortalıkta dolanıyor, bir şeyler söyleyerek ağlıyordu.

Olanları hanımefendiye ilettiler. Bayan Strelkova derinden bir ah çekti; ispirto şişesine sarıldı, ama bayılıp düşmedi.

"Ne korkunç insanlar bunlar!" dedi. "Böylesi hiçbir yerde görülmemiştir! Hergele takımı hepsi de! İyi, iyi, ben onlara göstereceğim! Benim nasıl bir insan olduğumu anlasınlar!"

Hanımını avutmak için Rjevetski koştu geldi. Koştu geldi ve kaprisli hanımefendinin onun elinden alıp Stepan'a verdiği yerine yeniden kavuştu. Bu yer bol gelirliydi, sımsıcaktı, tam ona göreydi. Yılda on kez onu oradan kovarlar, ama her seferinde elinden aldıklarını geri verirlerdi. Verdikleri hiç de az değildi.

Operada Tatsız İki Olay

(Два скандала)

"Durun, durun! Allah belanızı versin, e mi! Eğer tekeler gibi meleyerek sorun çıkaracaksınız çekilir giderim buradan! Siz, siz kızıl saçlı bayan soprano, önünüzdeki notaya dikkatli bakın! Siz, sağ taraftaki üçüncü şarkıcı! Arya söylemeyi beceremiyorsanız, kargalar gibi gaklamak için mi çıktınız sahneye? Hadi, yeniden başlayın!"

Değneğini önündeki kürsüye öfkeyle vuran orkestra şefi böyle bağırıyordu. Bu uzun saçlı beyefendiye her şey bağışlanır. Zaten başka türlü de olamaz. Eğer öfkelendiklerine lanet okuyor, onları azarlıyor, çileden çıktığı zaman sinirden saçlarını yoluyorsa, kimse onunla alay etmeye kalkışamayacaktır, çünkü o sürekli kutsal sanatı savunur. Titiz çalışan, çalgıların tınılarına duyarlıkla kulak veren böyle bir şef olmasa operanın ses uyumunu darmadağın eden o çirkin seslerin çıkmasını başka kimse önleyemez. Orkestranın arya söyleyenlerle birliğini elde etmek için yanlış ses çıkaranların canına okumaya çalışır; eğer hatayı o yapsa, kendini bile darağacına çekmeye hazırdır. Bu bakımdan kimse ona kızamaz.

Onun köpüren, ateş püsküren öfkesinin çoğu sağ yanda arya söyleyen üçüncü şarkıcıya, yani kızıl saçlı soprano kıza yöneliktir. Kızcağızı o anda pataklamaya, tepesine vurup yerin di-

bine geçirmeye, yakalayıp pencereden dışarı atmaya bile hazırdır. Uyumu en çok o bozduğu için yeryüzünde en çok ona kızıyor, o sopranodan nefret ediyordu. Sanata saygısızlık eden bu kız yer yarılıp yerin dibine geçse, çırpına çırpına can çekişse, ışık görevlisi lambalar yerine onu cayır cayır yaksa, bir başkası herkesin göz önünde ona güzelce bir sopa çekse mutluktan kahkahayı basardı kesinlikle.

Soprano kızın göğsü korsesinin içinde deniz dalgaları gibi kabarıp kabarıp iniyordu. Göğsünün altında sıkıntıdan, korkudan, vicdan azabından, kendine karşı duyduğu tiksintiden oluşan dehşetli bir çarpıntı vardı. Zavallı kız suçluluk hissettiği için bütün iç organları sızlıyor, bu duygu onu canından bezdiriyordu. Soylu sanata duyduğu saygıdan dolayı orkestra şefinin, arkadaşlarının önünde kendini sürekli suçluyordu; çok geçmeden dinleyicilerin karşısında da suçlu duruma düşeceğini biliyordu. Eğer dinleyiciler onu yuhalarlarsa bin kez haklı çıkarlardı. Gerçi önündeki kalabalığa bakamıyordu ama herkesin onu nefretle, küçük görerek süzdüğünün farkındaydı. Hele orkestranın şefi olan o uzun saçlı adam!.. Fırsat bulsa müziğe duyarlı kulaklarının çok uzağına, ta cehennemin dibine yollardı kızcağızı.

Zavallı kız "Ulu Tanrım, ne olur, gerektiği gibi arya söylememe yardım et, acı bana!" diye dua ediyordu durmadan. Gerçekten güçlü, titreyen soprano sesinde umutsuzluğun ezikliği vardı.

Ama şef bu umutsuz titreşimi işitmek istemiyor, sövgülerine ara vermeksizin başındaki uzun saçları yolmayı sürdürüyordu. Provadan sonra eğer o akşam konser verilecekse durum daha da önemliydi, kızın acıdan kıvranması vız gelirdi ona.

"Defedin şunu başımdan! Bu kız berbat teke sesiyle çok geçmeden gebertecek beni! Siz primadonna filan değilsiniz, çamaşır yıkayan kadınlardan hiçbir farkınız yok! Kızıl saçlının önündeki notayı hemen alın!"

Oysa kızcağız hata yapmamaya, düzgün şarkı söylemeye var gücüyle çabalıyordu, büyük yanlışlıklar yapacak biri değildi o, işinin gerçek ustasıydı. Eğer gözleri görevini aksatıyorsa suç nasıl kendisinde olabilirdi ki? O güzel, ama ne yapacağını bil-

meyen, lanet olası gözleri önündeki notalara bakacağı, şefin değneğinin hareketlerini izleyeceği yerde adamın uzun saçlarından, büyüleyici gözlerinden kopamıyordu.. Orkestra şefinin darmadağınık saçları, ürpertici, kıvılcım saçan gözleri sopranonun çok hoşuna gidiyordu; böyle bir durumda kızcağız başka ne yapabilirdi ki? Provalarda dikkat kesileceği yerde heyecanlanıyor, görevini yerine getirmesi gerekirken başka şeyler düşünüyorsa suç onda mıydı?

Sürekli nota defterine çevirdiği gözleri notalardan şefin değneğine, değnekten adamın beyaz boyun bağına, yüzüne, sakalına, bıyıklarına kayıyordu.

Şef daha fazla dayanamadığı için bağırmaya başladı:

"Şunun önünden notaları çekip alın diyorum size! İşitmiyor musunuz, bu kız hasta! Ben görevime daha fazla devam edemeyeceğim!"

Bin kez özür dileyeme hazır olan kızcağız;

"Evet, hastayım, şefim doğru söylüyor," diye fısıldadı kendi kendine.

Onu evine gönderdiler, yerine de provada arya söylemek üzere, sesi onunki kadar güzel olmayan, ama şefin beyaz boyun bağıyla, uzun saçlarıyla ilgilenmeyen, görevinin gereğini yapan, iyi niyetli ve düzgün çalışan başka bir soprano bayan aldılar.

Evine geldiğinde bile kızcağız korkudan tir tir titriyordu. Operadan döner dönmez kendini yatağına atmıştı. Başını yastığın altına gömüp gözlerini kapattığında, o karanlıkta bile orkestra şefinin öfkeden çarpılmış yüzünü gördü, adam elindeki değnekle şakaklarına vuracakmış korkusuna kapıldı... Gerçek şu ki, bu küstah adam genç kızın ilk aşkıydı.

İlk aşkıydı ama sonuç hiç de umduğu gibi çıkmamıştı.

Ertesi gün provanın bitiminde, operadaki arkadaşları kızcağızın sağlık durumunu öğrenmek amacıyla evine akın ettiler. Gazetelerde, afişlerde genç sopranonun hastalandığı bildirilmişti. Opera müdürü, sanat yönetmeni de vardı gelenler arasında, her biri saygılı bir tavırla genç kızın sağlığıyla yakından ilgilendiler. Orkestra şefi bile kıza söylediklerini unutup onlarla birlikte gelmişti.

Şef, orkestrasının başında değilken tümüyle değişik bir insan olurdu. Bir çocuk kadar sevimli, nazik, saygılı bir insandı aslında. Tatlı mı tatlı bir gülümseme yüzünden eksilmezdi. Bırakın kızdığı birini cehennemin dibine yollamak, bayanların karşısında sigara içmekten, bacak bacak üstüne atmaktan bile çekinirdi. Günlük yaşamında onun gibi iyi yürekli, onun kadar aklı başında bir adam bulmak çok zordu.

Hastayı yoklamaya geldiği sırada yüzü epey kaygılıydı. Kızcağızın hastalanmasının soylu opera sanatı bakımdan büyük bir kayıp olduğunu; gerek kendisinin, gerekse orkestradaki arkadaşlarının "küçük bülbülün" huzura kavuşup sağlığını kazanması için ellerinden geleni yapacaklarını söyledi. Ah, şu hastalıklar yok muydu ya! Sanat âleminden pek çok kişiyi alıp götürüyordu. Orkestranın ve koronun bulunduğu sahnede tehlikeli bir hava akımı vardı, eğer bu durum daha fazla sürerse değerli şef müzisyenlerle çalışmaktan vazgeçip orkestradan ayrılacaklarını bildirecekti opera müdürüne. Sağlık her şeyin başıydı. Evinden ayrılmadan önce genç kızın elini içtenlikle sıktı, derin derin içini çekti, ziyaretine bir daha gelmek için ondan izin istedikten sonra, hastalık denen belaya lanet okuyarak kalktı gitti.

Doğrusunu söylemek gerekirse, gerçekten iyi adamdı. Gene de genç kız sağlığına kavuşup sahneye döndüğü zaman, hiç gecikmeksizin, suratında gene şimşekler çaktı, zavallıyı gene lanetleyip cehennemin en karanlık köşesine göndermekten geri kalmadı.

Orkestra şefinin üstün nitelikli bir sanatçı olduğunu kimse yadsıyamaz. Kızcağız bir gün sahnenin gerisinde yapay çiçekli, pembe renkli bir çalının dallarına tutunarak ayakta dikiliyor, şefin neşeli hareketlerini pür dikkat izliyordu. Sevdiği adama bakarken heyecandan soluğu kesilir gibi oldu. Adam biraz ilerisinde, Mefistofel ve Valentin rollerine çıkan sanatçılarla birlikte kahkahalar atarak şampanya içmekteydi. Kızdığı kişileri cehennemin dibine göndermeye alışmış ağzından çıkan nükteler bitmek bilmiyordu. Şef üçüncü kadehini de içti, şakalaştığı sanatçıların yanından ayrılarak orkestradaki yerine doğru yürüdü. O sırada kemanlar ile viyolonseller ses ayarı yapı-

yorlardı. Şef gülümseyerek, yüzünde mutlu bir parıltıyla, ellerini iki yana sallaya sallaya gelip genç kızın önünde durdu. Bu görünüşüyle onun kötü bir adam olduğunu kim söyleyebilirdi? Hiç kimse! Kızcağızın yüzü kızardı, gülümsedi. Adam sarhoştu. Genç kızın karşısında dururken;

"Bana ne oldu, bilmiyorum," dedi. "Kendimi öylesine iyi hissediyorum ki! Kah-kah-kah! Bugün karşılaştığım herkese hayran kalıyorum! Size karşı da öyle... Görüyorum, saçlarınız çok güzel! Aman Tanrım, operanın küçük bülbülünün böylesine harika saçları olduğunun daha önce niçin ayrımına varmamışım?"

Bunları söyledikten sonra eğildi, kızın omuzlarına dökülen uzun saçlarını öptü.

"İçtiğim berbat şampanyadan dolayı böyle gevşeyip kendimden geçtiğimi biliyorum. Sevgili bülbülüm, arya söylerken bundan böyle yanlışlık yapmak yok ha! Söz verin, görevinizi dikkatle yerine getireceksiniz, tamam mı? Neden sık sık yanlış sesler çıkardığınızı anlayamıyorum. Benim sırma saçlım, daha önce hiç böyle şeyler yapmazdınız. Ne oldu size böyle? Bir türlü aklım almıyor!.."

Orkestra şefinin iyice dağıttığı görülüyordu, bir daha eğilip kızın elini öpünce soprano kız şunları söyleyebildi:

"Ne olur, azarlamayın beni... Azarlarınızla beni... kahrediyor, yerin dibine geçiriyorsunuz... Dayanamayacağım artık... Yemin ederim, dayanamayacağım!"

Ardından gözlerinden yaşlar boşandı. Sonra, farkına varmadan, adamın koluna yaslandı, hatta koluna sımsıkı sarılarak öylece kaldı..

"Belki de bilmiyorsunuz... Öylesine çabuk öfkeleniyorsunuz ki. Yemin ederim," dedi.

Kafası iyice dumanlanan şef, kızın tutunduğu pembe çalının üstüne oturmaya çalıştı, fakat az kaldı yere yuvarlanıyordu. Düşmemeye çalışırken kızın beline sarıldı.

"İşitiyorsunuz ya, bebeğim, başlama zili çalıyor. Hadi, sonraki arada görüşmek üzere!"

...Provanın bitiminde genç kız evine tek başına dönmedi. İyice gevşeyip, sarhoş kafayla sürekli kahkahalar atan şef de vardı

yanında. Arabayla giderlerken genç kız öylesine mutluydu ki! Adam neredeyse onu kucağına oturtmuştu, kızcağız bu yakınlığa inanamıyordu. Acaba kör talihin bir yalanı, kötü bir oyunu muydu bu? Hangisi doğru olursa olsun herkesin hafta boyunca afişlerde okuduğuna göre orkestra şefi ile soprano kız ikisi de hastalanmışlardı. Şef genç kızın evinden hafta boyunca çıkmadı, oysa bu süre onlara bir dakikaymış gibi geldi. Ancak sonunda, operadakilerden bu durumu saklayamayacaklarını, bir şeyler yapmamanın ayıp kaçacağını düşünerek şef kendi evine gitmeye karar verdi. Kızın yanından ayrılırken;

"Aşkımızı biraz havalandırsak iyi olacak. Ayrıca ben orkestramı çok özledim," dedi.

Sekizinci gün gene görevinin başında değneğini sallıyor, aralarında "kızıl saçlı" soprano da olmak üzere kızdıklarına "Canın cehenneme!" diye bağırıyordu.

Kadınlar kedi gibidir, sevdiklerine ölünceye değin bağlı kalırlar. Kahramanımız genç kız da orkestra şefiyle anlaşıp onunla yaşamaya başladı ama aptalca davranışlarından vazgeçemedi. Şarkı söylerken önündeki notaya, şefin değneğine bakacağı yerde adamın yüzünden, beyaz boyun bağından gözlerini ayıramıyordu. Gerek provalarda, gerekse konserlerde aynı hataları yaptığı doğruydu, üstelik eskisinden daha fazla... Ancak gecikmeden gene azarlar geliyordu. Daha önce kızcağızı çoğunlukla provalarda haşlarken şimdi temsilden sonra eve döndüklerinde yatağının başucunda dikilerek zavallıya demediğini bırakmıyordu. Kızcağızın duygusal biri olduğu yadsınamazdı. Sahnede arya söylerken sevdiği adamın yüzüne gözlerini dikerek bakması müziğin akışından yarım saniye geç kalması ya da sesinin titremesi için yeter de artıyordu. Şarkı söylerken şeften gözlerini ayıramıyor, perde arkasında dinlenirken bile sevdiği adamı heyecandan titreyerek izliyordu. Programa ara verildiğinde ikisi soyunma odasında buluşuyorlar, birlikte şampanya içerlerken genç kızın hayran bakışlarını görüp onunla alay ediyorlardı... Orkestra uvertürü çaldığı sırada kız sahnede kendisine sıra gelmesini beklerken perdede açılmış bir delikten gözetliyordu şefini. Şarkıcılar bu delikten ilk sıradaki koltuklar-

da oturanların kel kafalara bakıp bakıp gülüşürler, gördükleri kafaları sayarak salonda kaç seyirci bulunduğunu anlamaya çalışırlardı.

İşte perdedeki bu delik genç kızın mutluluğunu sona erdirdi. Az sonra tatsız bir olay, düpedüz bir rezalet yaşanacaktı.

Dinleyici sayısının genelde az olduğu paskalya haftasında bir akşam Gugenot operası temsil ediliyordu. Uvertür başlamadan önce orkestra şefi nota sehpalarının arasından geçerek şef kürsüsüne doğru yürüdü. Kızıl saçlı kahramanımız hemen perdenin dibinde yerini aldı, yüreği heyecandan çarparak şefini gözetlemeye koyuldu.

Şef ekşimsi, ciddi bir surat takınmıştı, değneğini dört bir yana sallayarak uvertürü yönetmeye koyuldu. Adamın yakışıklı yüzü başlangıçta oldukça sakindi. Ama uvertürün ortasına doğru sağ yanağında birdenbire şimşekler çakıp sağ gözü öfkeyle kısılmasın mı? Orkestranın sol kanadından gene bir düzensizlik işitmişti, flüt yanlış sesler çıkarıyor, fagot gereken yerde öksürmüyordu. Fagotun zamansız öksürmesi orkestranın uyumunu aksatacaktı besbelli. Çok geçmeden şefin sol yanağı kızararak kıpır kıpır oynamaya başladı. Aman Tanrım, bu yüzde ne kadar çok kızarmalar, kıpırdanmalar oluyordu? Genç kız ona bakarken göğün yedinci katında, mutluluktan uçuyormuş gibi hissetti kendisini.

Şef sesini fazla yükseltmeden;

"Viyolonsel, cehennemin dibine kadar yolun var," dedi dişlerinin arasından.

Viyolonselci aslında işinin ustasıydı ama insan ruhunun inceliklerini anlamaktan epey uzaktı. Bu duyarlı, yumuşak sesli çalgı insan ruhunun inceliklerinden anlamayanlara teslim edilir miydi? Kıpırdanmalar, kasılmalar şefin bütün yüzüne yayıldı, serbest kalan eli önündeki kürsüyü sımsıkı kavradı. Sanki şişman viyolonselcinin işini yalnız para kazanmak için yapmasından, sanatın her şeyden önce gönül işi olduğunu bilmemesinden dolayı kürsüdeki şef suçluymuşçasına sopasını önündeki masaya patlatacağa benziyordu.

O sırada yakından bir yerden;

"Sahneden defol!" diye bir ses işitildi.

Şefin yüzü o anda mutlu bir gülümsemeyle aydınlandı. Uvertürün en zor bölümü birinci kemanların uyumlu icrası sonucunda büyük bir başarıyla bitirilmişti. Orkestra şefi mutluydu artık. Kızıl saçlı kahramanımız bunu görerek rahatlayıp sevindi, sanki birinci kemanlar arasında bulunanlardan biri de oydu. Sevdiği adamla aynı duyguları paylaşan kızıl saçlı kahramanımız şefin gülümseyen yüzüne bakarak kendisi de gülümsedi, fakat o an hiç de gülümsemenin sırası değildi.

Olağanüstü bir şey, son derece aptalca, korkunç bir olay, gerçek bir rezalet yaşandı az sonra.

Sevdiği adamı gözetlemeye yarayan, perdedeki delik kızcağızın gözlerinin önünden birdenbire yok olmuştu sanki. Delik nereye gitmiş olabilirdi? Bir esinti çıkmış gibiydi, ardından bir hışırtı koptu. Yüzüne sürtünerek perdenin yukarı doğru kaydığını hissetti. Neden böyle olmuştu? Kızcağız sevdiği yüzü yeniden görebilmek için gözleriyle deliği bulmaya çalıştı. Ancak delik yerine tepesinde parlayan yoğun bir ışık gözlerini kamaştırdı. Sahnenin önü, seyirci salonu şıkır şıkır aydınlık içindeydi o anda; bu aydınlıkta çeşitli biçimlerde kafalar, yüzler gözüne çarpıyordu. Şefin yüzü de gördükleri arasındaydı. Şef, şeytan görmüşçesine afallayarak kızıl saçlı kıza bir süre baktı, durduğu yerde öylece dondu kaldı. Sonra anlatılması güç bir korkuyla sarsıldı, derin bir umutsuzluğa kapıldı. Kızcağız da ne yapacağını şaşırmıştı, o şaşkınlıkla sahnenin ilerisine doğru yarım adım yürüdü. O sırada ikinci balkondan kıkırdaşmalar yükseldi, çok geçmeden bütün salon kahkahalarla, çılgınca yuhalamalarla çınladı. Aaa! O da nesi? Eldivenli, modern şapkalı, çağdaş giyimli bir bayan, yani kızıl saçlı sopranomuz klasik "Gugenot" operasında bir arya mı söyleyecekti yoksa?

"Kah-kah-kah! Kah-kah-kah!"

Kahkahalar sona ermek bilmiyordu. Birinci sıra koltuklarda oturan dazlak kafalılar gülmekten katılıyorlardı. Şefin suratı bir anda kırışıklarla kaplanarak yaşlı Ezop'un yüzüne dönüştü. O an duyduğu nefretten dolayı suratı lanet okuma isteğiyle kasılarak kıpkırmızı kesildi, adamcağız olduğu yerde tepinme-

ye başladı, elindeki değneği kaldırıp yere fırlattı. Oysa değneğini mareşal âsasından daha yüce sayardı. Orkestra karmakarışık sesler çıkardıktan sonra birdenbire sessizliğe gömüldü... Soprano kız geriye doğru bir adım attı, çakılıp kaldığı yerde sallanarak arkasına baktı. Orada, sahne arkasında birtakım solgun, öfkeli insanlar gözlerini kendisine dikmişlerdi. Hepsi de kudurmuş hayvanlar gibi haykırarak onu yuhalıyorlardı. Operanın müdürü de şöyle bağırıyordu:

"Mahvettin bizi, kahrolası sürtük!"

Perde kararsız bir biçimde, dalgalana dalgalana, yavaşça inmeye başladı. Sanki inmek istemiyordu. Görevliler yanlış bir iş mi yapıyorlardı yoksa? Ama sonunda sarsılarak durdu, sahnenin önünü tümüyle kapattı.

"Beni mahvedeceğini bilmiyor musun, çılgın, ahlâksız kadın! Seni iğrenç şıllık, bir an önce geberdiğini ne zaman göreceğim?"

Bunu söyleyen, operaya gelmek üzere birlikte evden çıkarlarken kızın kulağına, "Seni sevmeden durabilir miyim, benim minik kuşum? Hayranlık duyduğum bir dahisin sen! Bir öpücüğün bile Muhammet'in cennetine değer!" diye fısıldayan, sevdiği adamın ta kendisiyken...

Neyse ki orkestrada düzen sağlanmıştı; kudurmasına ramak kalan şef uvertürü yeniden başlattığında, kızıl saçlı kahramanımız evine dönmüş bulunuyordu. Yatak odasına girer girmez hemen üstündekileri çıkardı, hızla yorganın altına girdi. "Yatarken ölmek, ayakta dururken ya da otururken ölmekten daha kolaydır" derler. Gerçekten de kızcağız öleceğini sanıyordu, çünkü duyduğu vicdan azabı, geçirdiği bunalım dayanılacak gibi değildi. Başını yastığın altına gömdükten sonra titremeye başladı; utançtan boğularak, olanları düşünmekten korkarak yorganına sımsıkı sarıldı. Yorgan sevdiği adamın içtiği sigaralardan dolayı nikotin kokuyordu. Eve döndüğünde, şef kim bilir, ona daha neler söyleyecekti!

Şef epey gecikerek geldiğinde sabaha az kalmıştı, saatin üçüydü. Adamcağız bulut gibi sarhoştu üstelik. Üzüntüsünden, öfkesinin bir türlü geçmemesinden ötürü art arda votka yuvar-

ladığı belliydi. Yürürken bacakları bükülüyor; elleri, dudakları titriyordu. Kürkünü, şapkasını çıkardıktan sonra yatağa yaklaşıp kızın tepesinde dikildi, bir dakika kadar sessizce bekledi. Kızcağız soluğunu tutmuştu.

"Bütün dünyaya rezil olduktan sonra rahat uyuyabilecek misin bakalım?" diye fısıldadı. "İkimiz de gerçek sanatçıysak bundan böyle vicdanımızla barışık yaşayabilecek miyiz? Sen kendini gerçek bir sanatçı mı sanıyorsun? Kah-kah-kah! Seni cadı seni!"

Kızın üstündeki yorganı çekip şöminenin yanına fırlattı.

"Söyle, nasıl bir rezalet çıkardığını biliyor musun? Kahrolası kadın, benimle alay ettiğinin farkında mısın? Biliyor musun bunu? Yoksa bilmiyor musun? Ayağa kalk, çabuk!"

Kızcağız toparlanıp yatağın kıyısına oturdu, yüzünü dağılan saçlarının arkasına sakladı. Omuzları tir tir titriyordu.

"Bağışla beni!" diyebildi.

"Kah-kah-kah. Kızıl saçlı şıllık!"

Adam kızın fanilasını sırtından yırtarcasına çekip aldı, kar beyazı, olağanüstü güzellikteki omuzları çıktı ortalığa. Ama onun omuzlarının güzelliğine aldırdığı filan yoktu.

"Defol git evimden! Çabuk giyin! Yaşamımı mahvettin, zavallı yaratık!"

Kızcağız giysilerinin düzensizce fırlatıldığı iskemlenin yanına gitti, hızla giyinmeye başladı. Demek, sevdiği adamın yaşamını zehirlemişti, öyle mi? Bu büyük insanın yaşamını zehirleme alçaklığını, bayağılığını nasıl da becermişti? Yaptığı bayağılığı daha fazla sürdürmemek için bir an önce ayrılmalıydı buradan. Bu gidişiyle, kim bilir, daha kaç kişinin canını yakacak, yaşamını berbat edecekti!

"Yıkıl karşımdan! Hemen, şimdi!"

Şef böyle diyerek, dişleri gıcır gıcır ederken kızın bluzunu yüzüne fırlattı. Zavallı soprano giyinmesini tamamlayınca kapının yanına gelip orada durdu. Beriki susuyordu. Ancak uzun sürmeyen bir suskunluktu bu. Adam ayakta zor dururken elini uzatıp kıza dışarıyı gösterdi. Kız evin girişine doğru yürüdü. Şef evin kapısını açtıktan sonra;

"Şimdi defol buradan! İğrenç kadın!" diye bağırdı.

Daracık omuzlarından tutarak onu dışarıya itti. Kızcağız ne yapabilirdi ki? Pişmanlığını belirten bir sesle;

"Hoşça kal!" deyip sokağın karanlığına daldı.

Dışarıda sisli, soğuk bir hava vardı. İnce bir yağmur çiseliyordu.

Adam;

"Cehennemin dibine kadar yolun var!" diye bağırdı, zavallının ayaklarının çamurda şıpır şıpır sesler çıkarmasına aldırış etmeden arkasından kapıyı kapattı.

Şef sabahleyin uyandığında;

"Ona böylesi gerekirdi!" diyerek epeyce söylendi, ama yanılmıştı...

Müziğin incelttiği yüreği, üzüntüden, kızıl saçlı sopranoya duyduğu özlemden dolayı şimdiden sızlamaya başlamıştı. Bir yandan kızın geri dönmesini beklerken, bir yandan da acılar içinde, onun durumunu bilememekten ötürü kendini harap ederek hafta boyunca yarı sarhoş dolaştı. Genç kızın bir gün kesinlikle döneceği hiç aklından çıkmıyor, buna inanıyor, bunu istiyordu. Ama evine dönmedi kızıl saçlı soprano. Kendi yaşamından daha çok sevdiği bir adamı zehirlemek gibi bir istek onun programında yoktu. Aradan bir süre geçince "yakışıksız davrandığı" gerekçesiyle kızcağızı operanın artistler kadrosundan çıkardılar. Yaşanan rezaleti bağışlayamazlardı. Nereye kaybolduğunu bilmedikleri için de görevden alındığını ona bildiremediler. Operadan ayrıldıktan sonraki durumunu bilmiyorlardı ama çeşitli tahminlerde bulunuyorlardı.

"Soğuktan donmuştur ya da o karanlıkta ırmağa düşüp boğulmuştur!" diyenler vardı.

Altı ay sonra onu tümüyle unuttular. Orkestra şefi bile... Her sanatçının gönlünde, belleğinde birçok kadın yer etmiştir, ancak her birini tek tek anımsamak için son derece güçlü bir bellek gerekir.

Eğer namusuyla yaşayan, erdemli insanların söylediklerine bakılırsa yeryüzünde herkes yaptığının karşılığını bulacaktır. Bu duruma göre bizim orkestra şefi de cezasını çekecek miydi acaba?

Evet, çekecekti, hem de nasıl!

Aradan beş yıl geçmişti. Bir gün orkestra şefinin yolu X kentine düştü. Bu kentin çok güzel bir operası vardı. Bizim şef operanın yetkilileriyle tanışmak amacıyla o kentte kalışını bir gün daha uzattı. Şansı da ona yardım etti. Kentin en güzel oteline yerleşmişti. Şefimiz çok tanınmış biri olmalı ki, ertesi sabah ününün büyüklüğünü kanıtlayan bir mektup aldı opera yönetiminden. Mektupta "Faust" operasını onun yönetmesini istiyorlardı. Kendi şefleri ansızın hastalanmıştı, onun boş kalan değneği yeni sahibini bekliyordu. Acaba değerli şef bu fırsattan yararlanıp, kentin müzikseverlerine sanatının zevkini tattırmak ister miydi? Uzun saçlı kahramanımız aslında böyle bir çağrı bekliyordu.

O akşam operaya gitti, şef değneğini eline aldı, "yabancısı olduğu" müzisyenler az sonra onun öfkeden bulutlanan yüzünde üst üste şimşeklerin çaktığını gördüler. Şimşekler hem de aralıksız çakıyordu. Sonucun böyle olacağı önceden belliydi, çünkü orkestrayla birlikte prova yapmamışlar, ünlü şef sanatının üstünlüğünü yetersiz provalarla verilecek bir temsille kanıtlamaya kalkmıştı.

Gene de birinci bölüm başarıyla bitti, ikincisi de öyle. Ama üçüncü bölümde küçük bir rezalet yaşandı. Şefimiz sahneye ya da başka bir yere bakmıyor, gözlerini önündeki notalardan ayırmıyordu.

Margarita rolünde, sesi son derece güzel ve güçlü soprano, rolünün gereğince aryasını söylemeye başlayınca bizim şef kıvançla gülümsedi: Sopranoyu çok beğenmişti. Ama beğendiği şarkıcı az sonra orkestradan yarım saniye geri kaldığında gene yüzünde şimşekler çaktı, aryayı söyleyen bayana nefretle baktı. Aa, o da nesi? Şaşırdı, ağzı kocaman açıldı, gözleri dana gözleri gibi belerdi.

Şaşırmakta haklıydı, çünkü rolünün gereğince arya söyleyen kızıl saçlı kadın bir zamanlar sıcacık yatağından zorla kaldırıp, karanlık, buz gibi soğuk gecenin içine ittiği sopranonun ta kendisiydi. Onu hemen tanıyamamasının nedeni kovduğu o kıza tıpatıp benzememesiydi. Yüzü neredeyse aynı kalmıştı ama sesi daha bir olgunlaşmış, vücudu tümüyle değişmişti. Ar-

yayı okuyuşu, hareketleri daha atak, kendine güvenli ve olağanüstü zarifti.

Şefin ağzı bir karış açık kaldı, benzi sarardı. Elindeki değnek sinirli sinirli kıpırdandı, düzensiz çırpınışlarla bir süre oynadıktan sonra hiç hareket etmeden havada dondu kaldı. Şef kahkahayla gülerek;

"Bu o!" dedi.

Afallama, heyecan, sınırsız bir sevinç tüm benliğini sarmıştı. Kapıdan iterek sokağa attığı kızıl saçlı sevgilisinin ölmediğini, sonunda bir dev olduğunu gözleriyle görüyordu.

"Evet, o! Hem de ta kendisi!"

Durumu kurtarmak, orkestrayı yeniden düzene sokmak için kolunu kaldırdığında değnek birden elinden fırlayarak yere çarptı. Birinci kemancı şaşkın şaşkın şefe baktı, değneği düştüğü yerden almak amacıyla öne eğildi. Viyolonselci ise uzun saçlı kahramanımızın fenalık geçirdiğini sandı, bir saniye bekledikten sonra yeniden çalmaya başladıysa da uygun ritmi tutturamadı. Sesler düzensizce uğuldadı, birbirine karışarak karman çorman gürledi. Bu karmaşadan kurtulmaya çalışan orkestra bir türlü düzeni sağlayamadığından büyük bir başarısızlığa uğradı.

Kızıl saçlı Margarita o sırada dimdik ayağa kalktı, "sarhoş" olduklarını düşündüğü çalgıcılara öfkeli öfkeli baktı. Yüzü sapsarıydı, az sonra şefe çevirdi gözlerini.

Bilet parası ödeyip operaya gelen dinleyiciler orkestrada neler döndüğüne fazla kafa yormadılar; ıslık çalmaya, şamata koparmaya başladılar.

Çıkan rezaletin sürüp gitmesi üzerine Margarita dinleyici salonuna şöyle bir göz gezdirdi, ellerini havaya kaldırdı, bütün gövdesiyle sahnenin önündeki alçak çıkıntıya dayandı. Şefi ancak şimdi tanıyabilmişti, ama daha çok onun yüzündeki şimşekleri, koyu bulutları görüyordu.

Şef yumruğunu önündeki kürsüye indirerek şöyle bağırdı:

"Ah, kahrolası şırfıntı, gene mi sen?"

Operanın bestecisi Guno kendi yapıtıyla nasıl alay edildiğini görse buna neler derdi acaba? Eline geçirdiklerini acımadan

gebertir, sonuçta çok da haklı çıkardı. Bizim şefe gelince, yaşamında ilk kez hata yapıyordu, o yüzden başarısızlığını da, yaşanan bu rezaleti de kesinlikle bağışlayamazdı.

Fırsatını bulur bulmaz opera binasından kendini dışarı attı, kanayan alt dudağıyla otelinin yolunu tuttu, hemen odasına kapandı. Sonra da üç gündüz, üç gece odasından dışarıya çıkmadı; sürekli kendi kendini yemekle, operadaki davranışlarını düşünmekle vakit geçirdi. Büyük bir bunalım geçirdiği doğruydu.

X kentindeki müzisyenler üç gün içerisinde ünlü şefin saçlarının ağardığını, öfkesini yenemeyip başındaki saçların yarısını tutam tutam yolduğunu anlatırlar.

Şimdi de kütük gibi sarhoş olduğu zamanlarda dertlenir, gözyaşı döker.

"Gücendirdim kızcağızı, söylediği aryayı bozup dağıttım. Böyle şeflik olur mu?"

Kızcağızı evinden kovarken niçin onu gücendiren sözler söylememişti acaba?

Ahlar, Oflar, Eyvahlar

(Идиллия – увы и ах!)

Emekli yüzbaşı Naseçkin'in yeğeni ve biricik mirasçısı olan arkadaşım Grişa birkaç kez bana;

"Amcacığım iyi bir insandır. Onu bütün kalbimle severim. Kendisini görmeye gideceğim. İki gözüm, ne olur, sen de gel. Geldiğimizi görünce, ah, ne kadar memnun kalacak!" dedi.

Bunu söylerken gözlerinden yaşlar boşandığını gördüm. Doğrusunu söylemem gerekirse Grişa herkesin ortasında gözyaşı dökmekten utanmayan, zırıl zırıl ağlayabilecek bir tipti. Onun acınacak biri olduğunu daha eskiden beri bilirdim ama zavallıyı kırmak da istemiyordum. Neyse, bir hafta sonra arkadaşım, nişanlısı, ben, üçümüz birlikte yola çıktık. Amcasının evine varınca önce onlar içeri girdiler. Bir dakika sonra da yanlarına ben de geldim. Salona girdiğimde yüreğimi titreten şu görüntüyle karşılaştım: Kocaman bir koltukta yaşlı mı yaşlı, sıska bir adam oturmaktaydı; elinde de çay dolu bir bardak... Peki, bu sırada Grişa ne yapıyordu dersiniz? O da bir kaşıkla amcasının çayını karıştırmaktaydı. Arkadaşımın güzel nişanlısı olan kız ise kolunu yaşlı adamın rengi mora kaçan boynuna dolamıştı. Grişa ile nişanlısı az sonra yaşlı amcayı birbirleriyle yarışırcasına öpmeye başlamasınlar mı?

Yaşlı adam bu durumdan öylesine mutluydu ki!

"Çocuklarım, şimdi de ikiniz birbirinizle öpüşün," diye ısrar ediyordu.

Bu üç kişi arasında kıskanılacak bir sevgi bağı olduğu gözden kaçamazdı. Aslında ben katı yürekli biriyimdir, gene de onları böyle görünce içim eridi, bu mutluluk sahnesi karşısında onları kıskanmaktan kendimi alamadım.

Yaşlı amca iyice gevşeyerek şöyle dedi;

"Ben bolluk içinde yaşadım, çocuklarım. Herkes için, hepiniz için de aynı şeyi dilerim."

Sonra durup dururken övünmeye başladı:

"Ah, bir bilseniz, gençliğimde ne güzel günler geçirdim! Yediğim mersin balıklarının haddi hesabı yoktur. Hele Skopin'de önüme koydukları balık kızartması aklıma geldikçe ağzımın suyu akar."

Arkadaşımın nişanlısı;

"O günlerinizi, anılarınızı bize de anlatır mısınız? Ne güzel konuşuyorsunuz!" diyordu durmadan.

"Skopin'e gittiğim bir gündü. Cebim tıka basa rublelerle doluydu. Ah, o günler eskilerde kaldı, şimdi düşündükçe ağlayasım geliyor... Orada Rıkov adında yakın bir dostum vardı. Ne beyefendi adamdı, bir bilseniz! Kendisini sizin de tanımanızı isterdim. Yüreği altın değerinde, gerçek bir dosttu işte... Yakın dostu olarak beni, hani nasıl derler, kuş sütüyle besledi. Vallahi öyle... Önce kahve içtik, ardından gelsin çeşit çeşit yemekler, içkiler... Hangisinden canım çekiyorsa çatlayıncaya dek yedim.... Görseniz, masanın bir ucundan öbür ucuna uzanan kocaman bir mersin balığı koymuşlardı önüme! Ondan başka ıstakozlar, havyarlar, aklınıza ne gelirse hepsi vardı sofrada. Lüks bir lokantada sanırdınız kendinizi..."

O böyle övünüp dururken konuşmasını yarıda kesmek zorunda kaldım. Yaşlı adamın evine gideceğimiz o günlerde bir telgraf haberi her yere ulaşmış, Skopin bankasının iflas ettiği bütün Moskova'ya yayılmıştı. Kendisinden özür dileyerek bu durumu ona anımsatmak istedim. Ama yüzbaşı sözünün kesilmesinden hoşlanmadı.

"Görüyorsunuz, çocuklarla hoşça vakit geriyoruz," dedi.

Sonra aynı övüngeç tavrıyla konuşmasını sürdürdü:

"Dostum Skopin'in evinde imrenilecek bir arkadaş topluluğuyla karşılaşmıştım. Yüksek rütbeli komutanlar, ruhban sınıfından papazlar, rahipler, başka birçok önemli din adamı vardı aralarında. İçtiğim her kadehten sonra rahiplerin önünde eğilerek beni kutsamalarını istiyordum. Göğsümde madalyalar, her çeşidinden nişanlarım takılıydı. O sırada karşıma üst rütbeli bir general çıksa onu bile takmazdım. Neyse, anlattığım konuyla masadaki koca mersin balığını bitirdik, ardından bir başkasını getirdiler. Onu da yedik... Daha sonra çığa balığı çorbası... Sülün kızartmaları... Daha neler, neler..."

Ben daha fazla dayanamadım.

"Sözünüzü kesiyorum, ama bunca mersin balığını, her çeşit yemeği tıkındıktan sonra ben olsam hıçkırıklardan kurtulamaz, mide hasedine uğrardım. Oysa siz bir şey olmamışçasına yediklerinizi ballandıra ballandıra anlatıyorsunuz. Benim size anımsatmak istediğim önemli bir durum var. Dostunuz Rıkov'u görmeye gittiğinizde ceplerinizin tıka basa rublelerle dolu olduğunu anlatıyordunuz, öyle değil mi? Söyler misiniz lütfen, o paradan kaybınız çok oldu mu?"

"Neden kaybım olsun ki?"

"Olmaz mı hiç? O bollukta bütün paranızı harcamayıp büyük bölümünü oradaki bankaya yatırmışsınızdır herhalde. Skopin bankası battı, bunu bilmiyor musunuz?"

"Yok canım, şaka yapıyorsunuz herhalde! Durup dururken bu kötü haber de nereden çıktı? Skopin bankası batacak banka mı ki? Aslı astarı yok söylediklerinizin..."

"Nasıl olur? Yoksa işitmediniz mi, sayın yüzbaşım? Bakın, işte şurada... Size göstereyim de görün!"

Böyle diyerek cebimdeki gazeteyi kendisine uzattım. Yaşlı adam gözlüğünü taktı, kuşku içinde gülümseyerek okumaya başladı. Gazetedeki yazıyı okurken yüzü sarardı, uzadıkça uzadı.

"Nasıl, Skopin ba... ba... bankası batmış mı?" dedi. "Olacak şey değil! Tüh, şu işe bakın! Ah, benim zavallı başım!.. Şimdi ben ne yapacağım?"

Adamcağızın bütün organlarının sarsıldığını görüyordum. Grişa da gazeteyi okurken yüzü önce kızardı, sonra da sapsarı kesildi. Ardından titreyen elini şapkasına uzattı. Bir an önce oradan kaçıp gitmek istediği anlaşılıyordu. Nişanlısı da afallamıştı. Onlara dedim ki:

"Nasıl, ikiniz de bunu yeni mi işitiyorsunuz? Bütün Moskova bu haberle çalkanıyor. Gene de canınızı fazla sıkmayın, olan amcanıza olmuş... Sizin bu kadar üzülmenize gerek var mı?"

Az sonra emekli yüzbaşının yanında tek başıma kalmıştım. Adamcağızı bir saat boyunca avutmak bana düştü.

"Siz de üzülmeyin, yüzbaşım! Paranızı kaybettiyseniz bile sizi seven yeğenleriniz var ya... Canınızı sıkmanıza gerek yok," gibi laflar geveliyordum.

"Doğru söylüyorsunuz, para gelip geçici bir şey. Yeğenlerimin canı sağ olsun..."

O böyle söylüyordu ya, yeğenleri çoktan gitmişler, orada yalnız ben kalmıştım.

Aradan bir hafta geçmişti ki, sokakta Grişa çıktı karşıma. Amcasının yanından nasıl apar topar kaçıp beni adamcağızla yalnız bırakmalarını unutamadığım için;

"Nasıl, amcana gidip geliyor musun? Yaşlı adamı artık yalnız bırakmıyorsun ya?" dedim.

Daha önce de belirtim ya, arkadaşım zavallının biriydi... Bana ne dese beğenirsiniz?

"Bırak şu kahrolasıyı! Canı çıksın moruğun! Onu bir daha görmeme gerek var mı?.. Aptal herifin biri zaten! Parasını yatıracak başka banka bulamamış mı?"

Vah-vah! Eyvahlar olsun! Korktuğum başıma gelmişti. Böyle olacağını tahmin etmeliydim.

"Gene de gitmelisin onu görmeye. Ne de olsa öz amcan," dedim.

"Öz amcam mı? Kah-kah-kah! Onu da nereden çıkardın? Alayı bırak! Kendisi üvey annemin üç göbek öteden akrabasıymış. Dış kapının tokmağı... Hani, nasıl derler, hoşafın suyunun suyu."

"Sen gitmeyeceksen nişanlını gönder bari."

"Nişanlımı mı? Ah, arkadaşım, şeytan mı dürttü seni, nedir? Nikâhımız kıyılmadan önce o uğursuz gazeteyi ortaya çıkarmak aklına nereden esti? Kötü haberi bizlere duyurmak için biraz daha bekleyemez miydin? Nişanlım o günden beri yüzüme bakmıyor. Amcam denen adamın beş parası kaldı mı ki? Meğer anasının gözü bir kızmış, benimle ilişkisini hemen kesti..."

Olup bitenleri önceden kasıl kestirebilirdim? Böyle bir şeyi hiç istemediğim halde bu üç kişi arasındaki bağı parça parça etmişim...

Baron

(Барон)

Baron altmış yaşlarında, sıska, ufak tefek bir adamdır. Sırtında, ensesinden aşağıya doğru kocaman bir kamburluk bulunmaktaydı, bu kabarıklık ancak mezara girdikten sonra düzeleceğe benzer. Adamın köşeli bir kafası, şiş burnu, sulu gözleri, leylak rengine kaçan çenesi vardır. Hafif mavilik tüm yüzüne yayılmıştır, maviliğe neden olduğu sanılan bir şişe ispirto, tiyatro aksesuvarcısının dalgınlığı sonucu kilitlemeyi unuttuğu dolapta durur. Beylik ispirto dışında Baron arada bir şampanya da içer, şampanyayı ise soyunma odalarında şişelerin, bardakların dibinde bolca bulma olanağı vardır. Baron'un sarkık yanakları, gözlerinin altındaki torbalar en ufak hareketinde, kurumak için ipe asılmış çamaşırlar gibi titrer. Kulaklıklı kürk şapkasının astarından kafasının dazlak yerinde yeşil bir iz kalmıştır. Baron giymediği zamanlar şapkasını götürür, bozulduğu için haylidir yanmayan, üçüncü kulisteki boynuz biçimli gaz lambasına asar. Sesine gelince, çatlak bir tencerenin tınlamasını andırır.

Peki, giyim kuşamı nasıldır dersiniz? Eğer onun kılığıyla alay etmeye kalkarsanız etkili insanları fazla takmıyorsunuz anlamına gelir ki, bu da size bir saygınlık kazandırmaz. Hele günlük giysisinin üstüne geçirdiği kahverengi pardösüyü hiç sormayın! Düğmeleri kopmuştur, dirsekleri parlar, astarı saçak gibi lime

lime sarkar. Pardösü adamın dar omuzlarında kırık bir askıda durur gibi duruyorsa bunun ne zararı var? Pardösünün bir zamanlar büyük bir güldürü (komedi) ustasının bedenini sarmış olması onun değeri için yetmez mi? Mavi çiçeklerle süslü kadife yeleğine gelince; en azından yirmi tane deliği ve üzerindeki sayısız kirli lekeye karşın büyük bir önem taşımaktadır, çünkü Salvini'nin kaldığı bir otelde bulunmuş olup, onu bu güçlü trajedi oyuncusunun, Salvini'nin giymediğini kimse kanıtlayamaz. Dev sanatçının otelden ayrıldığının ertesi günü odasında bulunduğuna göre bunun gerçekliğinden kuşku duyulmaması gerekir. Baronun boynuna taktığı kravatının da ayrı bir özelliği vardır. Sağlığa ve estetik anlayışa uygunluğu bakımından bu kravatın yerine daha dayanıklısı, daha az yağlanmışı takılabilirse de, ünlü Erneste Rossini'nin "Makbet" piyesinde cadılarla konuşurken giydiği pardösü kalıntısından yapıldığı için Baron kravatıyla ne kadar övünse azdır. Baron boynuna doladığı bu nesnede asalak türünden minik yaratıklar ararken, "Benim kravatımda Kral Dünkan'ın kanı kokar," diye böbürlenir.

Gene de onun çizgili, alaca bulaca pantolonuyla istediğiniz kadar alay edebilirsiniz. Baron'un çalıştığı tiyatronun oyuncuları pantolonun, Sara Bernard'ın Amerika'ya yolculuk yaptığı geminin yelkeninden dikildiği yolunda şaka yaparlarsa da ne yazık ki onu daha önce hiçbir ünlü kişi giymemiştir. Baron'un, pantolonu, tiyatronun koltuk göstericilerinden aldığı herkesçe biliniyor.

Baron, çizmeleri çabuk eskimesin, suflörlük görevini yürüttüğü kulübenin tabanından eksik olmayan hava akımında bacakları üşümesin diye üstüne yaz kış bol lastik ayakkabılar giyer.

Tiyatroda üç yerde bulabilirsiniz baronu: Bilet gişesi, suflör kulübesi, erkek oyuncular soyunma odası. Bunların dışında onu hiçbir yerde aramaya kalkmayın. Geceleri gişede uyur, gündüzleri ise boş vakitlerini loca tutanların listelerini çıkarmakla, bir de gişe görevlisiyle dama oynayarak geçirir. Gişe görevlisi sıraca hastası ihtiyar onun tek dostudur; onun anlattıklarını dinler, sorularını yanıtlar.

Suflör kulübesi, onun kutsal görevini yürüttüğü, ekmek parası kazandığı yerdir. Siz, kulübenin dışının pırıl pırıl beyaza

boyandığına bakmayın: İçerisi örümcek ağlarıyla, çatlaklarla, batıcı kıymıklarla kaplıdır; boğucu havası isli rutubet, balık, ispirto kokar. Baron işini bitirir bitirmez perde aralarında erkekler soyunma odasına koşar. Soyunma odasına ilk kez gelenler ile acemi oyuncular onu eski bir oyuncuya benzetip alkışlarlar.

"Bravo! Bravo! Makyajınız çok güzel! Ne kadar gülünç bir yüzünüz var! Ya şu özgün giysiler size ne çok yakışmış!" diyerek kahkahayı basarlar.

Zavallı Baron! İnsanlar onun da kendine özgü bir yüzü olabileceğini anlamak istemezler.

Soyunma odasında Baron, ünlü oyuncuları hayranlıkla izler, eğer o sırada böyle birisi yoksa dağarcığında bolca bulunan, tiyatro sanatıyla ilgili görüşlerini oradakilerin konuşmaları arasına sokuşturmaktan büyük zevk alır. Ancak onun sözlerine pek aldıran çıkmaz, çünkü düşünceleri onlara göre bayatlamıştır, ayrıca söylene söylene kabak tadı verir olmuştur. Genelde Baron'u adam yerine koymazlar, eğer ortalıkta fazla dolanıp, birilerine ayak bağı olursa "Çek git karşımdan be adam!" diye zavallıyı azarlayıverirler. Kulübesinde gereğinden çok alçak ya da yüksek sesle suflörlük ettiğinde de öyle. Adamcağıza bir güzel çıkışırlar, ceza vermekle, tiyatrodan kovmakla gözünü korkuturlar. Sahne arkasında her türlü şakanın, takılmaların, söz oyunlarının başlıca hedefidir. Birisi nüktesinin etkisini denemek istiyorsa buyursun; o, böyle şeylere kesinlikle aldırmaz! Adamcağızla alay etmek için ona "baron" adını takalı tam yirmi yıl oluyor, ama onun alay edenleri bir gün kızdığı, takılanlara öfkeyle karşı çıktığı görülmemiştir.

Oyuncular para ödemeden Baron'a rollerinin metnini kopya ettirirler, akıllarına esen her işi yaptırırlar. Biri onun ayağına basacak olursa önce o özür diler, ardından yüzüne utangaç bir gülümseme yayılır. İsterseniz buruşuk yüzüne herkesin ortasında bir tokat atın, size kendi adıma güvence veriyorum, dava etmeyecektir bunu yapanı. Geçenlerde jön prömiyerin yaptığı gibi, o değerli, canı gibi koruduğu pardösüsünün astarından bir parçayı koparıp atın, o gene kızmayacak, yüzü pancar gibi kızararak gözlerini kırpıştırmaya başlayacaktır. Ezikliğin, uysal-

lığın böylesi görülmemiştir! Onun gibi bir adamı kim sayar ki? Kimse! Yaşadığı sürece zavallının ipini pazara çıkaracaklar, öldükten sonra da hemen unutacaklardır. Baron'un ne zavallı bir adam olduğu yeterince anlaşılmıştır, sanıyorum.

Bundan hayli zaman önceydi. Sevip saydığı, önünde hayranlıkla eğildiği insanlar (Hamlet ya da Frans Moor rollerine çıkan sahne sanatçılarını sevip saymamak elinde miydi?) arasında değerli bir arkadaş, hatta kardeş olarak kabul edilmesine ramak kalmıştı. Eğer gülünç derecede basit bir durum onu engellemeseydi, şimdi çoktan ünlü bir oyuncu olmuştu... Buna yeteneği vardı, isteği de... Fakat basit dediğimiz şu engel, yani kendine güvensizliği olmasaydı...

Rolünü oynamak üzere sahneye çıkarsa, beş katlı seyirci salonunu dolduran seyirciler başlarını uzatıp kahkahayla gülmeye, ona yuh çekmeye başlayacaklarmış gibi bir korku düşerdi yüreğine. O nedenle, ona piyeste rol almasını önerdiklerinde kızarıp bozarıyor, eli ayağı tutularak, "Durun, biraz daha bekleyelim!" diyordu.

Sonunda yaşlılık gelip çatıncaya, sıfırı tüketinceye, güç bela bir suflörlük görevi buluncaya değin oyunculuğu erteledi.

Aslında suflörlüğe de dünden razıydı, çünkü bir kuruş ödemeden ön sıradan da daha ileride oturacak, oyunları herkesten iyi izleyecekti. Bundan iyisi can sağlığıydı!

Görevini başarıyla yürütmede kimse Baron'un eline su dökemez. Yanlışlık yapmamak için temsilden önce piyesi bir iki kez okuması yeter de artar bile. Birinci zil çalar çalmaz suflör kulübesinde yerini alır, kitabın sayfalarını yavaş yavaş çevirmeye başlar. Tiyatroda ondan daha hamaratını bulmak zordur.

Gene de onu suflörlükten kovmayı gerektirecek yanlışlıklar yapmaktan kendini kurtaramaz. Tiyatro düzensizliklere kesinlikle meydan verilmeyen bir yerdir. Baron kimi zaman öyle beğenilmeyecek işler yapar ki, neredeyse bir rezalet çıkacak, tiyatro birbirine girecek sanırsınız.

Sahnede oyunculardan biri rolünü güzel oynadı mı, Baron heyecanlanıp elindeki kitabı kapatır, suflörlük yapmayı unutur. Hatta daha ileri gidip, "Bravo! Çok güzel!" diye bağırır,

izleyicilerin yeterince olumlu tepki göstermediği zamanlarda kendisi alkış tutar. Bir keresinde başarısız bir oyuncuya "Yuh!" diye bağırmıştı da az kalsın görevinden uzaklaştırılıyordu.

Pis kokulu kulübesinde oturup suflörlük yaparken seyretmelisiniz siz onu. Yüzü renkten renge girer, kollarını bacaklarını oynatır, derin derin içini çeker, gereğinden daha yüksek sesle fısıldar... Sesini iyice yükselttiği zamanlar koridorda aylak aylak dolaşan yer göstericiler bile duyarlar fısıldamalarını. Hatta daha ileri giderek oyunculara çıkışır, onlara akıl vermeye kalkar.

"Sağ elinizi yukarda tutun! Ateşli sözler söylüyorsunuz ama yüzünüz kaskatı! Bu, size göre bir rol değil, başarmanız için daha bir fırın ekmek yemeniz gerekir! Bu rolde Ernesto Rossi'nin nasıl oynadığını görmenizi isterdim! Siz oynamıyor, maskaralık yapıyorsunuz! Sizin gibi dar kafalılar her şeyi berbat ederler!"

Suflör olarak kitapta yazılanları fısıldayacağı yerde böyle şeyler fısıldar Baron. Onun gibi garip bir adamı tiyatroda niçin tutarlar, bilmem ki... Eğer onu kovsalardı, geçenlerde yaşanan bir olayın tanığı olmaktan kurtulurlardı seyirciler. Bu rezillik derecesindeki olay şöyle oldu:

Sahnede *Hamlet* temsil ediliyordu, salon tıklım tıklım doluydu. Günümüzde Shakespeare beş yüz yıl önce nasıl heyecanla izlenirse gene aynı ilgiyle izlenir. Shakespeare'in piyesleri oynanırken Baron en heyecanlı günlerini yaşar. Çok içer, çok konuşur, durmadan şakaklarını ovuşturur. Yumruklarıyla şakaklarını ovalarken kafasının içi fokur fokur kaynıyor demektir. Gerçekten de yaşlı zihni kıskançlıktan, umutsuzluktan, nefretten, düşlere dalıp gitmekten allak bullak olmuştur. Çünkü Hamlet'i oynamak onun en büyük amacıdır. Ona göre bugün uşak, ertesi gün çöpçatan rolüne çıkan cüce oyuncuların harcı değildir Hamlet oynamak. Öte yandan sırtında kocaman bir kambur ve aksesuvarcının dolaba kilitlemeyi unuttuğu ispirtoya karşı büyük tutkusu varmış, bu da Hamlet'i oynamaya engelmiş, onu düşündüğü yoktur. Tam kırk yıldır dinleye dinleye bu rolün sözlerini ezberlemiştir; oynayanları izlerken acıdan kıvranır, kendini o rolde düşlerken için için yanar. Artık bir

ayağı çukurda sayılır, Azrail bir gün kapısını çalıp onu tümüyle tiyatrodan koparacaktır. Hiç olmazsa bir kerecik Prens Hamlet'in ceketini sırtına geçirip deniz kıyısında, ıssız kayalar arasında sahneden şöyle bir geçmeyecek,

"Uçurumun derinliklerine bakıp
Uzak dalgaların hışırtısını duyduğunda
Bu ıssızlık sürükler seni umutsuzluğa!"

diye seslenmeyecek mi?

Böyle düşler kurarak günden güne, saatten saate eriyip tükenen zavallı Baron acaba bu düşleri gerçekleşse ateşler içinde yanıp tutuşmayacak mıydı?

Anlattığımız olayın geçtiği akşam Baron öfkeden, kıskançlıktan kuduracak gibiydi. Neden derseniz, Hamlet rolünü ince sesli, en önemlisi de kızıl saçlı bir gence vermişlerdi. Hamlet kızıl saçlı olabilir miydi?

Diken üzerinde oturuyor gibiydi kulübesinde. Henüz Hamlet sahnede yokken bir dereceye kadar sakindi, ama ince sesli, kızıl saçlı delikanlı ortaya çıkınca oturduğu yerde kıvranmaya, çektiği acıya dayanamıyormuş gibi hop oturup hop kalkmaya başladı. Suflör olarak Hamlet'in sözlerini fısıldaması gitgide inlemeye dönüştü. Elleri titriyor, kitabın sayfaları birbirine karışıyor, ışık saçan şamdanlar bir ileri bir geri gidip gidip geliyordu. Bir ara gözlerini Hamlet'i oynayan gence dikti, fısıldayarak ona yardım etmeyi bıraktı. O anda bıraksalar delikanlının kızıl saçlarını tutam tutam yolardı. Hamlet kızıl saçlı olacağına dazlak olsun daha iyiydi. Madem rolü kuşa çevirmişti, iyice maskaraya dönsündü Hamlet bozuntusu!

Oyunun ikinci perdesinde fısıldayarak okumayı tümüyle bıraktı; öfkeli kıkırdamalarla, azarlamalarla ikide birde genç oyuncuya laf atmaya başladı. Bereket versin, genelde oyuncular rollerini iyi ezberlemişlerdi, onun fısıldayarak yardım etmesine gerek kalmıyordu.

"Aman ne Hamlet! Böylesi de görülmemiş! Kıh kıh kıh! Herkes haddini bilmeli! Sahneye çıkmak kim, sen kim! Hadi sen git de terzi çırağı kızların peşinden koş! Hamlet'in böyle aptal

bir suratı olsa herhalde Shakespeare bu piyesi yazmaya kalkışmazdı!" diyordu.

Kızıl saçlı delikanlıyı azarlamaktan yorulunca bu sefer ona akıl öğretmeye başladı. Ellerini, başını bir o yana, bir bu yana döndürüyor; yumruğunu önündeki kitaba vuruyor, kızıl saçlı gençten öğütlerine uymasını istiyordu. Bütün amacı Shakespeare'i kurtarmaktı. Bu büyük sanatçıya karşı saygısızlık edenleri durdurmak için her rezilliği göze alır, gerekirse kellesini ortaya koyardı.

Baron, kızıl saçlı genç öbür oyuncularla sahne dışında arkadaşlık ederken bile ifrit oluyordu. Hamlet'in piyeste "Böyle adamlara elimden gelse güzel bir sopa çekerdim!" diye sözünü ettiği, uzun boylu, iriyarı oyuncunun tavırlarıyla kırıtması dayanılacak gibi değildi. Ama şimdi gel, bir de onun sahnedeki oyununa katlan! Baron soluk almakta güçlük çekiyormuş gibi sol elini göğsünün üstüne koydu, başı heyecandan kulübesinin tavanına çarparken elini havada sallamaya başladı. İyice yükselen çatlak sesi kızıl saçlının konuşmasını yarıda kesti, gencin dönüp dönüp suflör kulübesine bakmasına neden oldu.

Zırhının üzerinde kanlar kurumuş
Öfkeden yüzü kıpkırmızı olmuş Piir
Ateş saçan, kudurgan gözlerle
Peder Priam'ı arıyor!

Hamlet'in bu sözlerini yarı beline dek kulübesinden dışarı uzanarak okuyan Baron "İşte böyle konuşacaksın!" dercesine başını salladı; sonra heyecanını yitirmiş, ölgün bir sesle, "Sonrasını siz getirin!" dedi.

Konuşması yarıda kesilen Hamlet oyuncusu bir an kendini toparlayamadı, biraz bekledi, bu sırada seyirci salonu büyük bir sessizliğe gömüldü. Baron eğilip yeniden kulübesine çökerken kafasını tavana "küt" diye çarpmasından çıkan tok ses bozdu bu sessizliği. Arka sıralardaki seyircilerden kahkahalar yükseldi.

"Bravo davulcu!"

Oradakiler Hamlet'in konuşmasını suflörün değil, orkestranın uyuklayan davulcusunun kestiğini sanıyorlardı. Davul-

cu sevinçle ayağa kalktı, bir palyaço kıvraklığıyla seyircileri selamladı. Bu sefer seyircilerin tümü birden kahkahayı bastı. Tiyatro seyircisi bu gibi yanlışlıkları çok sever, eğer sahnede oyun yerine yanlışlıklar güldürüsü sunulsa iki misli para ödemeye hazırdır.

Kızıl saçlı delikanlı rolünü oynamaya başlayınca salon yavaş yavaş eski sessizliğine büründü.

Kahkahalar yükseldiği sırada Baron utancından yerin dibine geçmişti.

Bir zamanlar güzel kadınların hayran kaldığı saçlarının yerinde durduğunu sanarak iki eliyle birden başının dazlak yerine sarıldı. Şimdi bütün kent, bütün güldürü dergileri onunla alay edecek, bununla da kalmayıp onu tiyatrodan atacaklardı. Yüzü utançtan yanıyor, böyle davrandığı için kendine kızıyordu. Hamlet oyuncusunun yerine kendisinin konuşmuş olmasından dolayı duyduğu heyecan gene de tam olarak geçmemişti, tir tir titriyordu.

"Sahnede konuşmak kim, sen kim? Senin işin suflörlük yapmak! Başkasının rolüne el atarsan paparayı yersin! Evet, bütün bunlar doğru da kızıl saçlının kırıtmalarına nasıl dayanırım? Bu çocuk ne zaman adam gibi rol yapmayı öğrenecek? Piyesin bu bölümü böyle mi oynanır?" diye söyleniyordu kendi kendine.

Suçlu suçlu böyle söylenmesine karşın gene dayanamayıp kızıl saçlının yüzüne gözlerini dikti, çocuğa eskisi gibi öğüt vermeye başladı. Bir ara yaptığı garip bir hareketle de bütün seyircileri güldürdü. Hamlet oyuncusunun kırıtmalarına öylesine sinirlenmişti ki, oyunun ikinci perdesinde delikanlının son monoloğunu söylemek üzere durup başını sessizce sallamasını fırsat bilerek öfkeli, nefret dolu ama yılların yıpratıp güçsüzleştirdiği sesini yeniden yükseltti.

Ey kanlı şehvet düşkünü, ikiyüzlü alçak!
Satılık, duygusuz, aşağılık zalim!

Bunları söylerken bir an sustu, derin derin soluk aldı, daha alçak sesle, "Aptal herif! Sonunu sen getir!" dedi genç oyuncuya.

Eğer yeryüzünde yaşlılık diye bir şey olmasa gerçek Hamlet'in konuşması böyle olurdu, kızıl saçlınınki gibi değil! Ancak yaş her şeyi bozuyor, işleri berbat ediyordu.

Zavallı Baron! Bu davranışı ne ilkti ne de son olacak!

Onu bu sefer tiyatrodan kovacakları kesindi... Böyle bir önlem kaçınılmaz gözüküyor.

Eğri Ayna

(Noel Öyküsü)

(Кривое зеркало)

Karımla evin salonuna girdik. İçerisi küf kokuyordu. Işığı yaktığımız zaman tam yüz yıldır aydınlık yüzü görmemiş odada irili ufaklı binlerce sıçan dört bir yana kaçıştı. Arkamızdan kapıyı kapatmamızla birlikte ansızın bir rüzgâr savruldu, köşelerde yığılı kâğıtlardan hışır hışır sesler geldi. Işığın aydınlattığı bu kâğıtlar arasında eski günlerden kalma bir sürü mektup, resim çarptı gözümüze. Rutubetten çillenen duvarlarda atalarımın portreleri asılıydı. Dedelerim beni gururla, sert bakışlarıyla süzerlerken, "Sana temiz bir sopa çekmeli, azizim!" der gibiydiler.

Yürüdükçe adımlarımız boş evde gümbür gümbür ötüyordu. Şöyle bir öksürecek oldum; dedelerimin, ninelerimin sert yanıtları yankılandı her yandan.

Rüzgâr durmadan uğulduyor, inliyordu. Şöminenin bacasından ağlayan birinin umutsuz hıçkırıkları duyuluyordu kesik kesik. Dışarının karanlığından donuklaşan pencere camlarına çarpan iri yağmur damlalarının tıpırtısı hüzün veriyordu insanın içine.

Anlamlı anlamlı iç çekerek karıma baktım.

"Ah, atalarım, atalarım!" diye söylendim. "Yazar olsaydım şu portrelere bakarak uzun bir roman yazardım. Öyle ya, ihtiyar-

cıkların hepsi de bir zamanlar gençtiler ve her birinin bir gönül serüveni vardı... Hem de ne serüvenler! Örneğin ninemin ninesi şu yaşlı kadına bir bak. Bu ucube, çirkin kadının son derece ilginç bir öyküsü vardır. Şu köşede asılı duran aynayı görüyor musun?"

Böyle diyerek büyük ninemin resminin yanındaki, tunçtan çerçevesi kararmış aynayı gösterdim.

"Bu aynanın sihirli bir gücü varmış, o yüzden ninemin başına gelmedik olay kalmamış. Kadıncağız bu ayna için etek dolusu para ödemiş, ölünceye değin yanından ayırmamış. Gece demez, gündüz demez, hep aynasına bakar, uyurken yatağına alır, yemek yerken bile gözünün önünden ayırmazmış. Hatta öldüğünde onu yanına koymalarını söylemiş, ama tabuta sığdıramadıkları için vasiyetini yerine getirememişler."

"Gençliğinde hoppa bir kadın mıymış senin büyük ninen?" diye sordu karım.

"Orasını bilemem. Ama öyle de olsa bundan daha güzel aynalar yok muydu sanki? Neden başka bir aynayı değil de bunu seçmişti? Hayır, sevgilim, bunda korkunç bir giz saklı olmalı, başka bir neden göremiyorum. Anlattıklarına bakılırsa aynada bir iblis gizliymiş, büyük ninem de sözde o iblise vurgunmuş. Bana kalırsa bunların hepsi deli saçması, gene de tunç çerçeveli aynanın gizemli bir güç taşıdığı kesin."

Aynanın tozunu silkerek baktım, bakar bakmaz da kahkahayı bastım. Boğuk bir yankı odalardan kahkahama yanıt verdi. Eğri bir aynaydı bu, suratımı dört bir yana çarpıtmıştı. Burnum sol yanağımın üzerine kaymış, çenem ikiye ayrılarak çatallaşmıştı.

"Ninemin ne tuhaf tutkuları varmış!" dedim.

Karım çekine çekine aynaya yaklaştı, baktı ve bakar bakmaz ürkütücü bir şey oldu: Yüzü sarardı, tüm bedeni titremeye başladı, o sırada korkunç bir çığlık attı. Derken, elindeki şamdan yere düştü, içindeki mum yuvarlanarak söndü, çevremizi zifiri bir karanlık sardı. Karanlıkta bir gümbürtü duydum, karım bayılıp yere düşmüş olmalıydı.

Rüzgâr acı acı uludu, sıçanlar kaçıştılar, kâğıtlar hışır hı-

şır etti. Bu sırada panjurlardan birinin menteşesinden koparak paldır küldür aşağı yuvarlanması beni irkiltti. Pencereden ay gözüktü, tüylerim diken diken oldu.

Karımı kaptığım gibi kucağıma aldım, atalarımın evinden dışarı çıkardım. Kadıncağız ancak ertesi gün akşamüzeri gözlerini açabildi.

Kendine gelir gelmez, "Ayna! Aynayı getirin! Aynam nerede?" dedi.

Ondan sonra bir hafta ne yedi, ne içti ne de geceleri gözlerine uyku girdi. Hep aynayı getirmemi istiyor, ağlıyor, saçlarını yoluyor, kendini yerden yere çalıyordu. Sonunda eve çağırdığımız doktor karımın zayıflıktan öleceğini, durumunun ciddi olduğunu söyleyince içimdeki korkuyu yenerek, geceleyin aşağı indim; büyük ninemin aynasını getirdim. Karım aynayı görünce sevincinden bir kahkaha attı, sonra onu kucağına aldı, öptü, gözlerini ayırmaksızın aynaya baktı, baktı...

O günden beri aradan tam on yıl geçti; karım hep aynaya bakıyor, gözlerini bir an olsun ondan ayıramıyor.

Mutluluktan pembeleşen yüzüne yayılan sevinç ve heyecanla, "Gerçekten bu ben miyim?" diye soruyor. "Evet, benim ya! İnsanlar yalan söylüyorlar, kocam yalan söylüyor, doğruyu söyleyen yalnızca bu ayna! Yüzümün güzelliğini görüp kendimi gerçekteki gibi tanısaydım kocam olacak şu adama varır mıydım? O, bana uygun bir koca değil. En yakışıklı, en soylu şövalyeler tırnağıma kurban olsunlar!"

Bir gün karımın arkasında dururken gözlerim istemeden aynaya kaydı ve o anda korkunç gizi keşfettim. Aynada gördüğüm şey, o güne değin eşine raslamadığım, göz kamaştırıcı güzellikte bir kadındı. Bu görüntü, doğanın bir harikası; güzellik, incelik, kadın yumuşaklığının gerçek simgesiydi; işin aslını kavrayamadım bir an. Ne olmuş, nasıl olmuştu da benim çirkin, ucube karım aynada birden güzelleşivermişti?

Olayın açıklaması kolaydı: Eğri ayna karımın biçimsiz yüzünü çarpıtırken dört bir yana kayan uyumsuz çizgiler bir raslantı sonucu değişik, yepyeni, güzel bir biçim almışlardı. Kısacası, iki eksinin birleşmesinden bir artı çıkıyordu.

Şimdi karımla ben, ikimiz de aynanın karşısına oturup gözümüzü bir an ondan ayırmaksızın bakıyoruz: Benim burnum sol yanağımın üstüne kaykılıyor, çenem ikiye ayrılarak çatallaşıyor; karımın yüzü ise insanı deli edecek denli güzelleştiği için, ona baktıkça kendimden geçecek gibi oluyorum.

Ben kendimden geçercesine, "Kah kah kah!" diye çılgın bir çığlık atıyorum.

Karım ise yavaş bir sesle, "Ah, ben ne kadar güzelim!" diye övünüyor.

İnsanın İki Yüzü

(Два в одном)

Gelin de şu yezitlerin, bukalemunların tavırlarına kanın! Çağımızda insanın inançlarını yitirmesi eldivenini yitirmesi kadar kolaydır. İşte ben de inancını yitirenlerdenim!

Bir akşam atlı tramvayla eve dönüyordum. Benim gibi yüksek dereceden bir memurun tramvaya binmesi yakışık almaz, ama o gün kürkümü giydiğimden, kunduz derisi yakamı kaldırınca yüzümü kimse göremeyeceğinden içim rahattı. Hem, biliyorsunuz, tramvayla yolculuk ucuzdur. Her neyse... Vaktin hayli ilerlemiş olmasına karşın, havanın çok soğuk olmasından ötürü içerisi tıklım tıklım doluydu. Gerçekten beni kimse tanıyamadı, kunduz yaka beni sanki görülmez insan yapmıştı. Yolculuğum rahat rahat sürerken bir yandan uyukluyor, bir yandan da vagonu dolduran sıradan insanları izliyordum.

Tavşan kürkünden yakalı, ufak tefek bir adam dikkatimi çekti birden. "Hayır, o değildir. Bizimki olamaz!" diye düşünürken, "Yok! Ta kendisi!" demeye başladım. Gözlerime inanamıyordum. O muydu acaba?

Yakası tavşan kürklü adam, bizim dairede emrim altında çalışan memurlardan İvan Kapitonıç'a öylesine benziyordu ki! İvan Kapitonıç çelimsiz, ezik, sünepenin biriydi. Yerlere kadar eğilerek bayramınızı kutlamaktan, kadınların yere düşürdüğü men-

dilleri havada kapmaktan başka bir işe yaramazdı. Yaşının geçkin olmamasına karşın ikide birde eğilmekten sırtı kamburlaşmış, dizleri bükülmüştü; kirli elleri sürekli iki yanına yapışık dururdu. Onunla karşılaşmadan az önce kafasını kapıya çarpmış ya da ıslak tahta beziyle bir güzel pataklamışlardır, diye geçerdi aklınızdan. O süklüm püklüm duruşuna bakınca içiniz cız ederdi: Öylesine zavallı, öylesine acınacak biriydi işte... Beni gördüğü zaman da kaçacak delik arar, ne yapacağını şaşırırdı. Onu boğazlayacak, bir lokmada yutacakmışım gibi korkardı benden. Hele biraz azarlamayagöreyim, ayaz yemişçesine zangır zangır titremeye başlardı.

Ondan daha ezik, daha sessiz, daha umarsız birini gördüğümü anımsamıyorum.

Yakası tavşan kürklü adam işte bu İvan Kapitonıç'ı getirdi aklıma. Nasıl da benziyorlardı birbirlerine! Bununla birlikte İvan Kapitonıç'ın mıymıntı, zavallı görünüşü yoktu adamın yüzünde. Arkadaşlarıyla konuşurken, daha da önemlisi, siyasetten söz ederken kendini dinletmesini biliyordu. Elini kolunu sallayarak öyle rahat konuşması vardı ki, görülmeye değerdi.

"Hambet'in ölümü Bismark'ın ekmeğine yağ sürdü. Akıllı bir adamdı Hambet, biraz daha yaşasa Almanlara kök söktürürdü. En azından büyük bir savaş tazminatı koparırdı. Kendisi bir Fransızdır ama gerçek bir Rus ruhu taşıdığına eminim. Yetenekli bir devlet adamıydı."

Vay, vay! Bakın şu sünepenin söylediklerine!

Biletçi ona doğru yaklaşınca bizimki Bismark'ı bırakıp berikine çullandı.

"Bu tramvayın içerisi neden bu kadar karanlık, bakayım? Mumunuz mu kalmadı yoksa? Ben böyle bir düzensizlik görmedim! Haddinizi bildirecek biri yok da onun için, değil mi? Avrupa'da olsa size çoktan gerekli cezayı verirlerdi! Halk sizin için değil, siz halk için varsınız! Tanrı hepinizin belasını versin! Anlamıyorum, niye amirlerinizden biri gelip de bu durumu görmez?"

Az sonra ilerlememiz için biz yolcuları uyardı:

"Hadi, kıpırdayın biraz! Hey, sizlere söylüyorum! Oturanlardan biri şu bayana yer versin! İnsanlarda nezaket denen şey kalmamış! Biletçi, çabuk buraya gelin! Siz para toplamaktan başka bir şey bilmez misiniz? Bayana bir yer bulsanız a! Alçaklık sizin bu yaptığınız!"

Vay, teres vay! Suratına baktıkça inanasım gelmiyor. Hayır, bu bizim İvan Kapitonıç olamaz! Bizimki nereden bilecek Hambet'i, Bismark'ı? Böyle lafları almış mıdır ağzına?

Beriki sigarasını yere atarak, "Ne yapalım? Düzen böyle gerektiriyorsa uyacaksın! Gel de bu adamlarla birlikte yaşa bakalım! Akılları şekilcilikten, gösterişten başkasına ermez! Bunların hepsi şaklaban, ikiyüzlü! Zor dayanıyorum, aralarında boğulacağım vallahi!" dedi.

Dayanamayıp bir kahkaha attım. Kahkahayı duyunca bizimkisi dönüp bana şöyle bir baktı. Kahkahamdan sesimi tanımış, sırtımdaki kürkü görmüştü. Sesi birden titrekleşti, bir anda sırtı kamburlaştı, suratı çarpıldı, ardından sesi soluğu kesildi, elleri iki yanına yapıştı, dizlerinin bağı çözüldü. Şaşırdım. Bu ne büyük bir değişmeydi! Artık kuşkum kalmamıştı, bu bizim memurcuk İvan Kapitonıç'tan başkası değildi. Orada bir yere çöktü, burnunu tavşan kürkünün arasına sakladı.

Zavallı adamın suratına bir daha baktım.

"Bu sünepe, bu mıymıntı deminki lafları söyleyebilir mi? Söyleyebilir mi? Evet, söyleyebilir... İnanılması güç bir şey ama doğru... Ah seni hergele!" diye geçirdim içimden.

Gelin de zavallı bukalemunlara inanın siz! Öldürseler ben inanmam. Kim ne derse desin kül yutmam!

Sevinç

(Радость)

Saat gecenin on ikisiydi.

Dimitri Kuldarov heyecandan saçları dimdik, hışımla eve girdi, o hızla odadan odaya dolaşmaya başladı. Annesi ile babası yatmak üzereydiler. Kız kardeşi yatağa uzanmış, elindeki romanın son sayfasını okumaktaydı. Liseye giden iki erkek kardeşi ise çoktan uyumuşlardı.

Annesi ile babası, "Bu saatte nereden geliyorsun? Ne bu telaş?" diye sordular.

"Ah, hiç sormayın! Böylesini hiç beklemiyordum! Yok, yok, hiç beklemiyordum! Bu... Bu, akıl alacak şey değil!"

Dimitri bir kahkaha attı, mutluluktan ayakta duracak gücü kalmadığı için oracıkta bir koltuğa çöktü.

"Bu, olacak şey değil! Düşünebiliyor musunuz? Bakın işte!"

Kız kardeşi karyoladan atladı, omzuna yorganını alarak ağabeyine yaklaştı. Liseli kardeşleri uyandılar.

"Ne oldu? Benzin kül gibi," dedi annesi.

"Sevinçten, anneciğim! Daha ne olsun! Beni şimdi bütün Rusya tanıyor. Bundan önce yeryüzünde 10. dereceden evrak memuru Dimitri Kuldarov adında birinin yaşadığını yalnız siz biliyordunuz. Oysa şimdi bütün Rusya'nın benden haberi var. Ah, anneciğim! Nasıl bir şey bu, Tanrım!"

Dimitri ayağa fırladı, odada şöyle bir dolandıktan sonra gelip aynı yere oturdu.

"Ne oldu, canım, doğru-dürüst anlatsan a!"

"Vallahi, tıpkı ilkel insanlar gibi yaşıyorsunuz! Ne basından haberiniz var, ne bir gazete okuyorsunuz. Oysa gazeteler öyle olağanüstü şeyler yazıyor ki! Basın aracılığıyla olaylar hızla duyuluyor, gizli kapaklı bir şey kalmıyor yeryüzünde. Ah, ne kadar mutluyum, Tanrım! Biliyor musunuz, gazetelerde yalnız önemli kişiler hakkında yazı yazarlar. Şimdi de tutmuşlar, beni yazmışlar!"

"Ne diyorsun, hani nerede?"

Babası sarardı, annesi aziz tasvirlerine dönerek istavroz çıkardı. Liseli kardeşleri don-gömlek ayağa fırlayıp ağabeylerinin yanına koştular.

"Evet, işte böyle! Beni de yazdılar! Şimdi Rusya'da tanınan biriyim. Anneciğim, şu gazeteyi iyi saklayın! Ara sıra açar, okuruz. Bakın, işte burada!"

Dimitri cebinden bir gazete çıkardı, babasına uzattı, mavi kalemle çerçevelenmiş bir yeri işaret ederek, "Şurayı okuyun!" dedi.

Babası gözlüğünü taktı.

"Hadi, okusanız a!"

Annesi tasvirlere dönüp bir daha istavroz çıkardı, babası öksürerek boğazını temizledikten sonra okumaya başladı: "*Aralık ayının 29'unda, saat on bire doğru evrak memuru Dimitri Kuldarov...*"

"Gördünüz mü? Gördünüz mü? Sonra?"

"*... evrak memuru Dimitri Kuldarov, Malıy Bronnıy Sokağı'nda bulunan, Kozıhin'in meyhanesinden sarhoş bir halde...*"

"Semyon Petroviç'le birlikteydik... Olay tüm ayrıntılarına dek anlatılmış. Devam edin! Herkes iyi dinlesin! Sonra?"

"*... sarhoş bir halde çıkarken ayağı kayarak düşmüş, orada duran, Yuhnovski ilçesi, Durikin Köyü'nden kızak sürücüsü İvan Drotov'un atının ayakları arasına yuvarlanmıştır. Bundan ürken at, Kuldarov'u tepeleyip geçmiş, daha sonra Moskovalı 2. dereceden tüccar Stepan Lukov'un bindiği kızak yukarıda adı geçen ki-*

şinin üzerinden aşarak geçmiş Dört nala koşan at ancak kapıcılar tarafından durdurulabilmiştir. Önceleri baygın halde bulunan Kuldarov karakola götürülerek orada doktor muayenesinden geçirilmiştir. Ensesine yediği darbenin..."

"Kızağın okuna çarpmışım, babacığım... Sonra? Sonunu da okusanız a!"

"*... ensesine yediği darbenin hafif olduğu belirtiliyor. Durum polis tarafından bir tutanakla saptanmış, kaza geçiren kişiye gerekli sağlık yardımında bulunulmuştur...*"

"Evde enseme birkaç kez daha pansuman yapmamı söylediler. Okudunuz ya! İşte böyle! Haber şimdi tüm Rusya'ya yayıldı. Gazeteyi verin!"

Dimitri gazeteyi kaptığı gibi cebine soktu.

"Şimdi bir de Makarov'lara göstereyim. İvanitski'ler de duymalı bu haberi. Natalya İvanovna'ya, Anisim Vasilyeviç'e de gösteririm. Hadi, ben gidiyorum. Hoşça kalın!"

Dimitri Kuldarov resmî kasketini giydi, ün kazanmış birinin sevinciyle sokağa fırladı.

Maniya Grandioza[1] Olayları

(Случаи mania grandiosa)

Hekim gazetesinin dikkatine,

Uygarlığın insanlığa yararları yanında büyük zararları dokunduğundan kimsenin kuşkusu olmasın. Son yıllarda sık sık karşılaşılan sinir bozukluklarının temelinde uygarlığın ilerlemesini gören hekimler bu konunun üzerinde önemle duruyorlar. Amerika'da, Avrupa'da en hafifinden en ağırına kadar adım başı sinir hastasına raslarsınız. Ben kendim de kaynağını uygarlığın gelişmesinde aradığım birçok ağır ruh hastalığı olayıyla karşılaştım.

Geçenlerde emekli olan bir zabıta müdürünü alalım ele. Adamcağız "toplantı yasağı koyulmamasına"takmış kafayı. Kalabalıktan ürktüğü için ailesiyle topluca yemek yemeyi bıraktı, köyün sürülerini kendi toprağına sokmaz oldu, yüzlerce ağacı bir arada görmemek için ormanını kesti. Bir gün onu bir toplantıya çağıranlara, "Toplanmanın yasak olduğunu bilmiyor musunuz?" diye çıkıştı.

Doğrucu başı olduğundan mı, yoksa tam tersine düzenbazlığı yüzünden mi (gerçek durumu bilmiyorum) sürgün edilen bir polis memuru da "deliğe tıkmak"la bozmuş aklını. Bir sandığa kapattığı kedileri, köpekleri, tavukları günlerce orada tu-

1 Büyüklük hastalığı – ç.n.

tar. Yakaladığı hamamböceklerini, tahtakurularını, örümcekleri şişelere tıkmaktan büyük zevk alır. Hele eli biraz para gördü mü, dayanamayıp sokağa fırlar, para karşılığında hapiste yatacak adam arar.

"Biraz içeri gir de yat, iki gözüm! Hapiste bir süre kalsan ne çıkar? Kırma beni, istediğin zaman çıkarırım!" der.

Gönüllü birini buldu mu hemen hapse atar, başında gecegündüz nöbet tutar, anlaştıkları süre sona ermeden de dışarı bırakmaz.

Levazım astsubayı amcam çok eli sıkıdır. Karnını yalnız peksimetle doyurur, ayakkabısının içine kâğıttan taban koyar, ailesinden kim onun gibi yaparsa bolca ödüllendirir.

Vergi memuru eniştem de kafayı "başkalarının foyasını ortaya çıkarmak"la bozdu. Rüşvet almaktan dolayı gazetelerin diline düşünce bu iş geldi başına. Şimdi bütün başkent gazetelerine abone oldu, ama okumak için değil. İşi gücü eline kırmızı kalem alıp "suç işleyenler"in altını çizmek. Gazeteleri baştan başa kırmızıya boyayınca içi rahata eriyor, sonra bunları götürüp sigara sarmaları için arabacılara dağıtıyor. Ertesi gün gelsin yeni gazeteler!

Kocasını Bırakıp Gitti

(Ушла)

Birlikte akşam yemeği yediler, az sonra midelerinin bulunduğu yerde tatlı bir gevşeklik hissettiler. Derken, esnemeye başladılar, gözleri yavaş yavaş büzüldü. Adam bir sigara yaktı, gerinerek sedire uzandı, kadın ise gidip kocasının başucuna oturdu. İkisi de çok mutluydular.

"Anlat, bakalım," dedi adam esneyerek.

"Ne anlatayım, bilmem ki! Ha, şey... Duydun mu, Sofi Okurkova... adı nasıldı hele, şey... von Tramb'la evlenmiş. Böyle rezillik olmaz!"

"Neresi rezillik bunun?"

"Tramb'ın alçağın biri olduğunu bilmiyor musun? Ah, ne vicdansız adamdır o! İlke, inanç tanımaz! Ahlâksız herifin tekidir! Baron F.'nin işlerini yönetirken vurgunu vurdu, şimdi de demiryolu yapımında soygunculuğunu sürdürüyor... Kız kardeşini bile soyup soğana çevirdi. Hırsızlıkta herifin üstüne yoktur. İşte böyle bir adamla evlendi zavallı Sofi. İffetli bir kız tutsun da, böyle bir ahlâksıza varsın! Olacak şey değil! Milyoner de olsa ben onun gibi biriyle kesinlikle evlenmezdim. İsterse dünyanın en yakışıklı adamı olsun! Alçağın birine koca diye varayım, hiç düşünemiyorum!"

Kadın, yüzü kıpkırmızı, odanın içinde bir aşağı bir yukarı

dolaşmaya başladı. Bakışlarından çok öfkelendiği anlaşılıyordu. Duygularının içtenliği öylesine belliydi ki!

"Tramb denen adam hayvanın biridir! Onun gibi heriflerle evlenen kadınların aklına şaşarım!"

"Anlaşılıyor, senin böyle birine varmayacağın belli. Şey... Peki, benim de onun gibi beş paralık biri olduğumu öğrensen ne yapardın?"

"Ben mi? Hemen boşanırdım vallahi! Bir saniye bile durmazdım. Ben ancak namuslu bir erkeği sevebilirim. Tramb'ın yaptığının yüzde birini yapsan o an yanından çeker giderdim.

"Ya! Neymişsin sen be! Böyle bir kadın olduğunu bilmiyordum. Kah kah kah! Tüh! Bir de yüzün kızarmadan yalan söylüyorsun!"

"Ben mi yalan söylüyorum? Yap öyle bir şey de gör, başına neler geliyor!"

"Denemeye ne gerek var, canım? Kocanı tanımıyor musun? Düzenbazlıkta Tramb benim yanımda çaylak kalır. Onu suya götürür, susuz getiririm. Niye gözlerini belerttin öyle? Anlamıyorum, doğrusu... (Susar) Benim yıllık kazancım ne kadar, söyler misin?"

"3.000 ruble."

"Bir hafta önce sana armağan ettiğim kolye kaça patladı bize? 2.000'e, değil mi? Dün yeni giysine 500 ruble ödedik... Yazlık ev için ne kadar para vermiştik? 2.000 de o... Peki, dün baban gelip dilenci gibi 1.000 rublemize el koymadı mı?"

"Ama Piyer, bizim yan gelirlerimiz var..."

"Daha atları, özel doktorumuzu, terziden her ay gelen faturaları hesaba katmadık. Üç gün önce bezik oyununda 100 ruble üttürdün."

Ayağa kalkan adam, karısına bu türden bir dizi masraf saydı, sonra masasına yaklaşarak bu masraflarla ilgili maddi kanıtlar gösterdi.

"Görüyorsun, yavrucuğum. Senin von Tramb'ın benim yanımda sütten çıkmış ak kaşığa benzer. O da kim oluyormuş? Ufak bir cep hırsızı! Eh, hadi hoşça kal! Sen sen ol, bir daha başkalarına çamur atmaya kalkma!"

Öykümüz burada bitiyor. Ama okurlar, "Peki, kadın kocasını bırakıp gitti mi?" diye sorabilirler.

Evet, gitti... Ama kendi odasına.

Çivide

(На гвозде)

Daireden çıkan yazıcı, kayıt memuru gibi küçük memur takımından beş-on kişi Neva Caddesi'ne döküldü. Onları böyle sokağa döken şey, arkadaşları Struçkov'un[1] doğum gününü topluca kutlamak istemeleriydi.

Struçkov çağırdığı arkadaşlarını evine götürürken hayal kuruyordu:

"Arkadaşlar, eve varır varmaz bir güzel karnımızı doyurur, içkimizi içeriz... Karım nefis börekler pişirmiştir, böreğin ununu dünden aldım. Konyağımız da var, hem en iyisinden, Vorontsov konyağı! Kadıncağızın gözleri yoldadır şimdi."

Struçkov'un evi ne yazık ki kentin öbür ucundaydı. Uzun bir yürüyüş sonunda eve ulaştılar. İçeri girdiklerinde börek ve kızarmış kaz kokusu burunlarının direğini sızlattı.

Struçkov kıvancından kıkırdayarak, "Kokuyu aldınız, değil mi?" dedi. "Baylar, hemen paltolarınızı çıkarın! Şuradaki sandığın üstüne koyarsınız... E, bizim hanım nerelerde? Hey, Katya, biz geldik! Tabur görüşe hazırdır, komutanım! Akulina, gel de beylerin paltolarını çıkarmalarına yardım et!"

Konuklardan biri parmağıyla duvarı gösterdi.

"Bakın, içeride kim var!"

1 Yongagil, ufak tefek – ç.n.

Duvardaki uzun çivide kokardı, şeridi sırma işlemeli pırıl pırıl bir şapka asılı duruyordu. Yüzlerinin rengi kaçan küçük memurlar birbirlerine baktılar.

"Bizim müdürün şapkası! O da mı gelmiş buraya?"

"Evet, o burada!" diye fısıldadı Struçkov. "Katya'yla baş başa vermişler. Gidelim, baylar! Meyhanelerden birinde biraz vakit geçirip bizim kodamanın gitmesini bekleyelim."

Arşiv memur yardımcısı, "Senin burası niçin kızarmış kaz kokuyor, biliyor musun? Bizim büyük kaz içeride oturuyor da ondan," diye espri yaptı. "Anladık ama onun burada ne işi var? Hemen gider mi dersiniz?"

"Gider, gider. İki saatten fazla kalmaz. Karnım da öyle acıktı ki! Eve döner dönmez önce çaça balığı ile birer duble yuvarlarız, ikinci kadehleri içerken gelsin sıcak sıcak börekler! Böylece iştahımız iyice açılmış olur. Karımın böreklerini bir tatsanız! Ardından lahana çorbası, kaz kızartması..."

"Sardalya balığı da olsaydı bari..."

"Hem de iki kutu birden aldım. Dört çeşit de sucuk... Kadıncağız, kim bilir nasıl acıkmıştır şimdi! Kör şeytan, nereden çıktı bu adam karşımıza?"

Meyhanede bir buçuk saat kadar oturup ayıp olmasın diye birer bardak çay içtiler. Sonra Struçkov'un evine gitmek üzere kalktılar. Eve girdiklerinde eskisinden daha keskin bir koku çarptı burunlarına. Mutfak kapısının aralığından kızarmış kaz ile bir tabak hıyar turşusu gördüler. Hizmetçi kız Akulina fırından bir şeyler çıkarıyordu.

"Bugün işler ters gidiyor, arkadaşlar!"

"Gene ne var?"

Açlık memurların midelerini acımasızca burmaya başlamıştı. Ama çivide bu sefer sansar kürkünden başka bir şapka asılı duruyordu.

Struçkov; "Prokatilov'un[2] şapkası," dedi. "Hadi, çıkalım, beyler! Bir yerlerde biraz daha vakit geçirelim. Çok oturmaz..."

Oturma odasından kalın bir erkek sesi duydular:

"Böyle çirkin bir adamın bu kadar güzel bir karısı olsun!"

2 Ezip geçengil – ç.n.

Ardından kadın sesi:

"Öyledir, beyefendi. Aptallar şanslı olur..."

"Çabuk gidelim buradan!" diye inledi Struçkov.

Doğruca aynı meyhaneye gittiler, birer bira ısmarladılar. Arkadaşları Struçkov'u avutmaya çalışıyorlardı:

"Prokatilov güçlü adamdır. Neyse... bir saat bile oturmadan çıkar. Senin başına talih kuşu kondu arkadaş. Artık on yıl sırtın yere gelmez... Niye o kadar üzülüyorsun ki? Hadi, üzülmeyi bırak!"

"Üzülmemem gerektiğini ben de biliyorum. Ama asıl sorun o değil! Açlıktan karnım zil çalıyor..."

Bir buçuk saat sonra Struçkov'un evine yeniden gittiklerinde sansar şapkayı yerinde asılı buldular. İster istemez çıktılar evden.

Ancak saat sekizde şapkanın yeri boşaldı, konuklar yemeklerin tadına bakma fırsatı bulabildiler. Ne var ki börekler kurumuş, lahana çorbası soğumuş, kaz fırında bekleye bekleye gereğinden fazla kızarmıştı. Kısacası, Struçkov'un parlak geleceği uğruna doğum günü yemeği berbat olmuştu. Gene de hepsini iştahla yediler.

Berber Dükkânında

(В цирульне)

Sabah. Saat daha 7 olmadığı halde Makar Kuzmiç Bliostkov'un berber dükkânı açık. Şık giyimli, ama üstü başı kir içinde, henüz yüzünü bile yıkamamış bulunan, yirmi yaşlarındaki dükkân sahibi Makar sabah temizliği yapmakta. Aslında nereyi temizlediği de belli değil, gene de hayli terlemiş. Elindeki bezle bir yerleri siliyor, şuraya buraya parmağını sürüyor, duvarda gördüğü bir tahtakurusuna fiske atıyor...

Dükkân küçük mü küçük, daracık, pis bir yer. Kütüklerden örülü duvarlara arabacıların gömleği gibi soluk duvar kâğıtları yapıştırılmış. Camları rutubetten donuklaşmış, ışık sızdırmaz iki pencere arasında elinizi hızla vursanız parçalanacakmış gibi duran, gıcırtılı bir tahta kapı; kapının üstünde ise durduk yerde marazlı marazlı şıngırdayan, titrek sesli, pastan yeşillenmiş bir çıngırak göze çarpıyor. Duvardaki aynaya şöyle bir bakmayagörün, suratınız dört bir yana çarpılır, kendinizi tanıyamazsınız. Makar, bu aynanın karşısında saç, sakal tıraş etmektedir. Aynanın önünde ise dükkân sahibi kadar pis, yağa bulanmış berber gereçleri var: Taraklar, makaslar, usturalar, birkaç kapiğe satın alınan krem ve pudralar, içine bolca su katılmış bir şişe kolonya... Berber dükkânını toptan satmaya kalksanız 5 ruble bile etmez.

Kapının üstündeki zilin hastalıklı sesi duyuluyor, içi kürklü bir gocuk ve keçe çizmeler giymiş yaşlıca bir adam dükkâna giriyor. Adamın başı, boynu kadın şalıyla sarılı. Makar Kuzmiç'in vaftiz babası Erast İvanoviç Yagodov'dur[1] bu gelen. Kendisi konservatuvarda bekçiydi bir zamanlar, şimdi ise oturdukları Krasnıy Prud Mahallesi'nde tesviyecilik yapmaktadır.

Temizlik işiyle uğraşan Makar Kuzmiç'e, "Merhaba, Makar'cığım! Ne haber, gözümün nuru?" diye sesleniyor içeri girer girmez.

Öpüşüyorlar. Yagodov şalı başından çekip alıyor, istavroz çıkardıktan sonra bir iskemleye çöküyor.

"Yol ne kadar uzunmuş!" diyor oflayıp puflayarak. "Şaka değil, ta Krasnıy Prud'dan Kaluga kapısına değin yaya geldim."

"E, nasılsınız bakalım? İyi misiniz?"

"Hiç sorma, iyi değilim. Yakınlarda bir hastalık atlattım."

"Ne hastalığı?"

"Evet, bir ay kadar ateşler içinde kıvrandım. Öleceğimi sanıyordum, ama sonunda kefeni yırttık. Şimdi de saçlarım dökülüyor. Doktor saçlarımı kestirmemi söyledi. Yerine daha gür çıkarmış. Ben de tuttum, sana geldim. Yabancıya gitmektense bir yakınım kessin saçlarımı. Hem daha iyi tıraş eder, hem de para almaz, dedim. Doğrusunu söylemek gerekirse yol biraz uzun, ama ne zararı var? Benim için bir gezinti oldu."

"Ne olacakmış, canım. Seve seve tıraş ederim. Buyurun, oturun!"

Makar Kuzmiç saygıyla eğilerek tıraş masasının önündeki koltuğu gösteriyor. Yagodov gösterilen yere oturarak aynada kendine bakıyor. Oradaki görüntüden pek memnun kalmış olmalı. Neden derseniz, Moğol dudaklı, küt, yayvan burunlu, gözleri alnına kaymış bir surat beliriyor aynada. Makar Kuzmiç vaftiz babasının omuzlarına sarı sarı lekeli, beyaz bir örtü örttükten sonra makası şıkırdatmaya başlıyor.

"Saçlarınızı cascavlak keseceğim, ne dersiniz?"

"En güzelini yapmış olursun. Tatarlara benzet beni, bomba gibi bir şey olayım. Sonunda daha gür çıkacak nasıl olsa."

1 Yemişçi – ç.n.

"E, hanım teyzemiz nasıllar?"

"Nasıl olsun, yuvarlanıp gidiyor işte. Kendisi ebedir, biliyorsun. Geçenlerde binbaşının karısına doğuma çağırmışlardı, tam 1 ruble vermişler."

"Ya, 1 ruble vermişler, ha? Kulağınızı tutar mısınız biraz?"

"Tuttum... Sakın keseyim deme, e mi? Of, acıttın be! Neden çekiyorsun saçımı?"

"Zararı yok, zararı yok. Bizim meslekte böyle şeyler olmadan olmaz. Anna Erastovna iyiler mi?"

"Kızım mı? Yerinde rahat durduğu yok ki! Geçen çarşamba Şeykin'le nişanını yaptık. Sen niçin gelmedin?"

Makas şıkırtıları şıp diye kesiliyor. Makar Kuzmiç'in elleri aşağı düşüyor, korkulu bir sesle, "Kim? Kimi nişanladınız?" diye soruyor.

"Bizim Anna'yı, canım!"

"Nasıl olur? Kiminle?"

"Şeykin'le. Prokofi Petroviç Şeykin'le.[2] Teyzesi Zlatoustenski Sokağı'nda zengin bir ailenin vekilharçlığını yapıyor, iyi bir kadındır. Şükürler olsun, hepimizi sevindiren bir iş kıvırdık. Bir hafta sonra da nikâhı var. Sen de gel, eğleniriz."

Şaşkınlıktan yüzü sararan Makar Kuzmiç omuzlarını silkiyor.

"Nasıl olur, Erast İvanoviç? Bunu nasıl yaparsınız? Olamaz! Anna Erastovna ile ben... Ben ona karşı iyi duygular besliyordum... Niyetim onunla... Bu nasıl şey, bilmem ki!"

Makar Kuzmiç'in yüzünde ter damlaları tomurcuklanıyor. Makası masanın üstüne bıraktıktan sonra yumruğuyla burnunu ovuşturmaya başlıyor.

"Benim ona karşı temiz niyetlerim vardı. Olacak şey değil, Erast İvanoviç! Ben onu sevdim, en saf duygularımı sundum. Karınız, hanım teyze de söz vermişti. Size karşı hep öz babam gibi saygı gösterdim... Her zaman bedava tıraş ediyorum. Benden iyilikten başka ne gördünüz? Babam öldüğü zaman evdeki kanepe ile 10 rublemi aldınız, sonra geri vermediniz. Anımsıyorsunuz, değil mi?"

"Anımsamaz olur muyum? Hatırımdadır hep. Ama gözümün

2 Ensegil – ç.n.

nuru, sen iyi bir güvey olabilir misin, Makar'cığım? Söyle, iyi bir güvey olabilir misin? Ne paran var, ne mevkiin ne de işe yarar bir mesleğin!"

"Peki, Şeykin zengin mi?"

"Taşeronluk yapıyor. Tam 1.500 ruble pey akçesi yatırmış bu işe. Yetmez mi, iki gözüm? Her neyse, olan oldu bir kere, geri dönemeyiz. Makar'cığım, sen kendine başka bir kız ayarla. Elini sallasan ellisi gelir sana. E, ne duruyorsun? Hadi, tıraş etsen e!"

Makar Kuzmiç konuşmadan dikiliyor, sonra cebinden mendilini çıkararak ağlamaya başlıyor. Erast İvanoviç onu yatıştırmaya çalışıyor.

"Aman canım, böyle şeylere de ağlanır mı? Hadi, sus bakalım. Kadın gibisin vallahi! Önce saçımı kes, sonra ne yaparsan yap. Hadi, makası al eline!"

Makar Kuzmiç makası alıyor, ama adama bir dakika şaşkın şaşkın baktıktan sonra tekrar masaya bırakıyor. Eli titremektedir.

"Yapamayacağım. Kalsın şimdi, elimin gücü kesildi. Ah, ne talihsiz bir adammışım ben? Anna da çok mutsuzdur şimdi... Birbirimizi seviyorduk, söz vermiştik. Kötü insanlar acımadan ayırdılar bizi. Dükkânımdan gidin, Erast İvanoviç! Sizi gördükçe içim bir tuhaf oluyor."

"Öyleyse yarın gelirim, Makar'cığım. Tıraşı yarın bitirirsin."

"Peki, nasıl isterseniz."

"Yarına kadar kendini toparlarsın, ben erkenden uğrarım."

Erast İvanoviç saçlarının yarısı kökünden kesilmiş başıyla tıpkı bir kürek mahkûmuna benziyor. Böyle bir başla ortalıkta dolaşmak pek hoş değil ama başka ne yapabilir ki?.. Başına şalı yeniden sarıyor, berber dükkânından çıkıyor. Makar Kuzmiç yalnız kalınca bir sandalyeye oturuyor, sessiz sessiz ağlamasını sürdürüyor.

Ertesi sabah Erast İvanoviç erkenden dükkândadır. Makar Kuzmiç soğuk bir sesle, "Bir şey mi var? Ne istiyorsunuz?" diye soruyor.

"Tıraşı bitir, Makar'cığım. Bak, daha yarısı duruyor."

"Parası peşin, lütfen. Bedava tıraş etmem!"

Erast İvanoviç tek söz söylemeden kalktığı gibi dükkândan dışarı fırlıyor. O günden beri başının yarısında saçları uzun, öbür yarısında ise kısacık. Para ile tıraş olmayı lüks saydığından başının yarısındaki saçların kendiliğinden büyümesini bekliyor. Kızının düğününde bile ortalıkta böyle dolaştı.

Beceriksiz

(Размазня)

Bizim çocukların eğitmeni Yuliya Vasilyevna'yı geçenlerde çalışma odama çağırdım. Verdiği derslerin parasını ödemek istiyordum.

"Oturun, Yuliya Vasilyevna," dedim. "Hesabınızı kapatalım. Herhalde sizin de paraya gereksinmeniz vardır. Siz kendiniz istersiniz sandım ama bugüne dek istemediniz. Teşrifatı seviyorsunuz, anlaşılan... Neyse, ayda 30 rubleye anlaşmıştık, değil mi?"

"Hayır, 40 rubleye."

"Hadi canım, siz de! Ben buraya 30 diye yazmışım. Eğitmenlere hep 30'dan öderim. İki aydır mı ders veriyorsunuz bizde?"

"Hayır, iki ay beş gün."

"Tam iki ay! Böyle kaydetmişim... Demek ki 60 ruble ödemem gerekiyor. Bundan dokuz pazar, üç de bayram tatili düşersek... O günlerde Kolya'yı çalıştırmadınız, yalnızca gezdirdiniz, öyle değil mi?"

Kıpkırmızı kesilen Yuliya Vasilyevna ceketinin cep kıvrımıyla oynamaya başladı, ağzından tek söz çıkmadı.

"Bu duruma göre 12 ruble eksik ödeyeceğiz. Kolya'nın hasta yattığı dört gün de onunla ders yapmadınız, yalnız Varya'yı çalıştırdınız. Ayrıca üç gün dişiniz ağrıdığı için karım öğleden

sonraları sizi izinli yazmış. 12'nin üzerine 7 daha eklersek, 19 ruble daha düşmemiz gerekiyor. Bunu 60'tan çıkarırsak geriye ne kalır? 41... Hesap doğru mu?"

Yuliya Vasilyevna'nın sol gözü kızarıp sulandı, çenesi titremeye başladı. Sinirli sinirli öksürüp burnunu sildiyse de gene tek söz söylemedi.

"Yeni yıla girerken bir çay fincanı ile tabağını kırmıştınız. 12 ruble bunlar için ödemeniz gerekiyor. Gerçi fincan aile yadigârı olup daha pahalıdır ama fazlasını istemem. Fincana gelinceye kadar nerelere para harcanmıyor ki! Sonra dikkat etmediğiniz için Kolya ağaca tırmanırken setresini yırtmış. Bunun için de 10 ruble düşeceğiz. Gene dikkatsizliğiniz yüzünden hizmetçi kız, kızım Varya'nın çizmelerini aşırmış. Siz bunları önlemek için aylık alıyorsunuz, gözünüzü dört açacaktınız! Etti mi 5 ruble daha! Ocak ayında benden 10 ruble almıştınız."

Yuliya Vasilyevna, "Öyle bir şey almadım!" diyecek oldu.

"Burada yazılı. İşte..."

"Peki, öyle olsun..."

"41'den 27 çıkarsa geriye 14 ruble kalıyor."

Zavallı eğitmen kızın gözlerine yaşlar doldu, biçimli burnunun üzerinde ter tomurcukları belirdi.

"Bir kerecik para aldım. Karınızdan... 3 ruble vermişti," diyebildi titreyen sesiyle.

"Ya? Burada yazılı değil! Düşün öyleyse 3 ruble daha! Alın, paranız burada! Bir tane 10 rublelik, bir de tek rublelik. Tamam mı?"

Genç eğitmen verdiğim paraları titreyen eliyle cebine sokarken, "Teşekkürler," diye fısıldadı.

"Niçin teşekkür ediyorsunuz?"

"Para verdiğiniz için."

"Ama ben sizi aldattım! Soydum sizi! Paranızı çaldım! Bir de bana teşekkür ediyorsunuz!"

"Başka evlerde bu kadarını da vermiyorlar."

"Vermezler ya! Senin gibilere vermezler. İşte ben de size iyi bir ders olsun diye böyle davrandım. 80 rubleniz şurada, zarfta duruyor. İnsan böylesine beceriksiz olabilir mi? Neden sesini-

zi yükseltmiyorsunuz, başkalarının çarpıklıklarına karşı çıkmıyorsunuz? Bu dünyada hakkınızı söke söke almalısınız! Gevşekliğe yer yok!"

Kızın yüzündeki "gevşek" gülümsemeyi görünce böyle insanların varlığına iyice inandım.

Kendisine verdiğim böyle bir dersten dolayı özür dileyip 80 rublesini ödedim. Çekine çekine teşekkür ederek çıktı gitti. Arkasından bakarken bu dünyada güçlü olmanın kolaylıklarını düşünüyordum.

Yenenin Böbürlenmesi

(Emekli Bir Evrak Memurunun Öyküsü)

(Торжество победителя)

Paskalya yortusunu kutluyorduk. Cuma günü hepimiz amirimiz Aleksey İvanoviç Kozulin'in evine gözleme yemeye gittik. Kozulin'i tanır mısınız, bilmem. Size göre o bir hiç, ciğeri beş para etmez biri olabilir, ama yükseklerde kanat çırpmayan bizler için Kozulin, gücüne erişilmez, son derece ileri düşünceli bir adamdır. İşte böyle bir adamın evine gitmiştik hepimiz, öyle birinin yanında bizler olsa olsa ayaktakımından sayılırdık. Babam da gelmişti bizimle birlikte.

Gözlemelerin güzelliğini nasıl anlatsam, bilmem ki... Sayın bayım, yumuşacık, pespembe, puf böreği gibi kabarık kabarık... Bir tanesini tereyağına banıp yediniz mi, öbürü kendiliğinden ağzınıza giriverir. Gözlemelerin yanında kaymak, taze siyah havyar, sombalığı, rendelenmiş kaşarpeyniri de vardı. Votka ile şarap derseniz, dereler gibi akıyordu. Gözlemeden sonra mersinbalığı çorbası, ardından salçalı keklik kızartması verildi. Öyle çok tıkınmış olmalıyız ki, babam gizlice, karnının üstüne gelen yelek düğmelerini çözdü; bu yakışıksız hareketini kimse görmesin diye önünü peçeteyle örttü. Aleksey İvanoviç aklına eseni yapmakta özgür, dediğim dedik bir büyüğümüz olduğundan, hem yeleğinin, hem de gömleğinin düğmelerini çözdü. Yemekten sonra sayın amirimizin izniyle sigaralar tüttürüldü, söyleşi-

ye geçildi. Daha doğrusu, bizler dinliyor, Aleksey İvanoviç Beyefendi konuşuyorlardı. Konular paskalya yortusuna yakışacak cinsten, güldürücü, hoş şeylerdi... Sayın büyüğümüz durmadan anlatıyor, belli ki, özellikle nükteli konuşmaya çalışıyordu. Anlattıklarına gülmeyecek olursam babam hemen böğrümü dürtüp, "Hadi, gülsen e, oğlum!" diye fısıldıyordu kulağıma.

Ağzımı kocaman açıp "kah kah" diye gülüyordum ben de. Bir ara kahkahalarım çığlığa dönüşmüş olmalı ki, herkesin dikkatini üzerime çektim.

Babam, "Çok iyi, çok iyi! Aferin!" diye beni destekliyordu. "Gördün mü, beyefendi sana bakıyor, o da gülmeye başladı. İyi gidiyor. Belki bir gün yazıcı yardımcısı olarak alır seni yanına."

Sayın büyüğümüz oflayıp puflayarak anlatıyordu durmadan.

"Bu işler böyledir işte! Şimdi gözlemeleri, havyarları afiyetle yiyor, ak tenli karılarımızı okşuyoruz. Zamanı geldi, bizim kızlar da yetiştiler artık. Biliyor musunuz, kontlar, dükler benim kızlardan gözlerini alamıyorlar; güzellikte üstlerine yoktur, görenler iç çekiyorlar. Ama sakın niyetlenmeyin, size göre değil onlar. Ya bizim evin her yerini bir görseniz, hayran kalırsınız! Keh keh keh! Hep böyledir bu işler! İnsan, yaşantısının ileride neler getireceğini bilmeden, yazgısından dolayı yakınmamalı! İnsanın yaşamında neler olur, neler; ne beklenmedik değişiklikler! Diyelim, siz şimdi önemsiz biri, sıfır, bir hiçsiniz. Ama ileride nerelere yükseleceğinizi bilebilir misiniz? Bir gün bir de bakmışsınız, başkalarının yazgısını etkileyecek biri oluvermişsiniz."

Aleksey İvanoviç bir an sustu, başını salladı.

"Eski günlerimi düşünüyorum da, aman Tanrım, inanasım gelmiyor! Ayakta kundura yok, pantolon tiftimiş, bakışlar ürkek, yürek heyecan içinde... 1 ruble kazanacağım diye iki hafta koştur dur. Onu da doğru-dürüst verseler bari... Avuçlarının içinde buruşturup suratına fırlatırlar. Herkes seni ezmeye kalkar, sövgünün, tokadın bini bir para. Amirine bir yazı imzalatmaya gideceksindir, bakarsın, kapısının önünde bir köpek. Hadi, dersin, şuna da saygıda kusur etmeyelim. 'Günaydın, önünüzden geçtiğim için özür dilerim!' dersin. Ama köpek sana

hırlar. Odacı bahşiş vermediğin için bir dirsek vurur; sen şakaya alır, 'Bozukluğum yok, İvan Patapıç, bağışlayın!' der yakayı sıyırırsın... Ama bana en çok çektiren, anamdan emdiğim sütü burnumdan getiren işte şu... Şurada süklüm püklüm oturan Kuritsın'dır[1] işte! Ah, bilmezsiniz, o ne timsah, ne kaşalottu bir zamanlar!"

Aleksey İvanoviç böyle diyerek sofrada babamın yanında oturan, ufak tefek, kamburu çıkmış ihtiyarı gösterdi. Adamcağız köşesinde gözlerini kırpıştırıp duruyor, isteksiz isteksiz sigara içiyordu. Aslında sigarayla arası iyi değildi, ama içmesini amirimiz beyefendi buyurduğundan, içmemeyi saygısızlık saymıştı. Kendisine doğru uzanan parmağı görünce çok utandı, oturduğu yerde kıvranmaya başladı.

Kozulin, "İşte bu sünepe adamın bana etmediği kalmadı," diye sürdürdü konuşmasını. "Onun buyruğu altında çalışıyordum bir zamanlar. İlk gün süt dökmüş kedi gibi sessiz, sıkılgan, korku içinde geldim yanına; beni karşısına oturttu. Daha o gün ezmeye başladı benim gibi toy genci. Her sözü keskin bir bıçak, her bakışı göğsüme saplanan bir kurşundu. Şimdi burada zavallı bir adam gibi miskin miskin oturduğuna bakmayın siz onun. Zamanında bir kasırga, gökleri kılıcıyla yaran bir yarı tanrıydı. Ah, onun elinden neler çektim, bir bilseniz! Bana yazılarını yazdırdığı yetmiyormuş gibi, bir de dışarıya gönderip börek aldırıyor, kalemlerini sivrilttiriyor, kaynanasını tiyatrodan tiyatroya dolaştırmamı istiyordu. Ona yaranmak için her işine koştum. Enfiye çekmesini de ondan öğrendim. 'Ola ki,' diyordum, 'canı enfiye çekmek ister, tütün tabakasını yanımdan ayırmayayım!' Hey, Kuritsın, anımsıyor musun? Bir gün toprağı bol olası annem sana gelmişti de, 'Miras paylaşma işi için teyzemin yanına gideyim,' diye bir gün izin istemişti. Gözlerini faltaşı gibi açıp kadıncağızın üstüne öyle bir yürüdün ki! 'Senin oğlun tembelin biri, aldığı aylık haram olsun! Bana bak, kadın, bu gidişle oğlun mahkemeye düşecek!' Zavallı annem eve gelir gelmez yatağa düştü, o korkuyla hastalandı, az kaldı tahtalıköyü boyluyordu..."

1 Tavukçu – ç.n.

Aleksey İvanoviç mendille yüzünü sildi, sonra bir bardak şarabı bir dikişte bitirdi.

"Bir ara beni kızlarından biriyle evlendirmek istemişti. Bereket versin, tam o sırada ateşli bir hastalığa yakalandım da altı ay hastanede yattım... İşte görüyorsunuz, neler çekmişim ben bu adamdan! Ne günler yaşamışız! Ama şimdi, ben onun tepesindeyim. Şimdi o benim kaynanamı tiyatrolara götürüyor, enfiye kutusunu uzatıyor, ben sigara verince içiyor... Keh keh keh! Şimdi yaşamı ona ben zehir zıkkım ediyorum. Hey, Kuritsın!"

Kuritsın sandalyeden ayağa fırladı, dimdik ayakta durmaya çalışarak, "Buyursunlar, efendim!" diye karşılık verdi.

"Bize bir tragedya oyna, hadi!"

"Başüstüne, beyefendi!"

Kuritsın gerindi, kaşlarını çattı, bir elini havaya kaldırdı, suratını ekşiterek kısık, titrek sesiyle, şarkı söyler gibi, "Geber ey, dinsiz kadın! Kanına susadım!" diye bağırdı.

Daha önce tıka basa doyan Kuritsın masadaki kocaman bir çavdar ekmeği dilimini aldı, üzerine biber ekip, kahkahalarımız arasında yedi.

Kozulin, "İşte yaşamımızda umulmadık değişiklikler diye buna denir," dedi. "Otur, Kuritsın! Masadan kalkacağımız zaman bize şarkı söylersin. Bir zamanlar sendin, şimdi ben! Ne yaparsın! Yaşlı anamın ömrü kısaldı senin yüzünden!"

Kozulin oturduğu yerden doğruldu, ayakta şöyle bir sallandı.

"Sen beni ezerken sesimi çıkaramazdım, çünkü yanında ufacık bir böcek, bu işlerden anlamayan toyun biriydim. Sizi gidi acımasızlar, barbarlar! Ya, böyle olur işte, şimdi de ben! Keh keh keh! Hey, sen, oradaki! Sana söylüyorum, bıyıksız!"

Kozulin, babamın oturduğu yöne doğru uzattı parmağını.

"Masanın çevresinde dolanarak horoz gibi öt, bakalım!"

Babam ayağa kalktı, yüzüne tatlı bir gülümseme yayıldı, sonra masanın çevresinde badi badi koşturmaya başladı. Ben de onun arkasından...

"Ü-ürü-üüüü!" diyerek hızımızı artırdık.

Ben hem koşuyor, hem de "Yazıcı yardımcısı oldum gitti!" diye seviniyordum.

Akıllı Kapıcı

(Умный дворник)

Kapıcı Filip mutfağın ortasında dikilmiş, herkese öğüt veriyordu. Onu dinleyenler ise konağın uşakları, seyisi, iki oda hizmetçisi, biri kadın, biri erkek iki aşçı ile erkek aşçının iki oğluydu. Her sabah yapardı bu işi, bugünkü söylevi bilgi edinmeyle ilgiliydi.

Kokartlı kapıcı şapkasını elinde çevirerek, "Hepiniz domuz sürüsünden farksız bir yaşam sürüyorsunuz," dedi. "Gece gündüz burada toplanıp çene çalmaktan başka ne işiniz var? Topunuz cahilsiniz, uygarca yaşamakla bir ilişkinizi görmüyorum. Mişka hep dama oynuyor, Matriona fındık çıtırdatıyor, Nikifor gerekli gereksiz yerde sırıtıp duruyor. Bunlar aklı başında insanların işi mi? Hayır, budalalığın daniskası! Hiçbirinizde düşünme yeteneği kalmamış. Ama niçin?"

Erkek aşçı, "Orası öyle, Filip Nikondriç," diye söze karıştı. "Bizde akıl olsa bile ne işe yarar ki? Mujik[1] aklı işte. Şu söylediklerinizi kaç kişi anlıyor?"

Kapıcı söylevini sürdürdü.

"Peki, niçin düşünme yeteneğiniz kalmamış? Çünkü aklınızı neye yönelteceğinizi bilmiyorsunuz. Kitap filan okuduğunuzu görmedim, yazılı bilgi kaynağı nedir, haberiniz yok! Elinize bir

1 Köylü.

kitap alsanız, köşeye çekilip okusanız, kötü mü olur? Herhalde okuma yazmanız var, harfleri tanıyorsunuz. Örneğin sen, Mişka, eline bir kitap al, oku şurada. Hem kendin zevk alırsın, hem de başkalarına bir yararın dokunur. Kitapta bilgilerin her türlüsü bulunur. Doğaya, dine, başka ülkelere ilişkin pek çok bilgi edinebilirsin. Neyin neden yapıldığı, çeşitli ulusların hangi dillerde konuştuğu hepsi orada yazılıdır. Puta tapanlardan da söz edilir, aradığın her şeyi bulursun, yeter ki, sende istek olsun. Oysa mutfakta ocağın karşısında oturmuş, durmadan tıkınıyorsunuz; dört ayaklı yaratıklar gibisiniz. Tüh size be!"

Ahçı kadın, "Şey... Nöbet saatiniz geldi," diyecek oldu.

"Biliyorum. Benim işlerime karışmak sana düşmez! Size biraz da kendimden söz edeyim. Bu geçkin yaşımda yararlı nasıl bir şeyle oyalanabilirim? Ruhumu doyuracak ne olabilir? İşte... Kitaplar, gazeteler ne güne duruyor? Bakın, nöbet sırası şimdi bende. Kapıda tam üç saat durmam gerekiyor. Sanıyor musunuz ki, esnemekle, kadınlarla çene çalmakla vakit öldüreceğim orada? Hayır, yanılıyorsunuz! Kitabımı yanıma alır, otururum, zevkle okurum. Ne sandınız ya!"

Filip dolaptan yıpranmış bir kitap çıkardı, koynuna soktu.

"İşte benim hoşlanarak yaptığım iş bu. Küçük yaştan beri alışmışım. Bilim ışıktır, cahillik ise karanlık, işittiniz mi bunu? Öyledir, ya!"

Şapkasını başına geçirdi, öksürdü, homurdana homurdana çıktı. Konağın dış kapısının yanındaki sıraya kuruldu, suratını astı. Mutfaktaki kalabalığı düşünüyordu hep.

"Bunlar düpedüz hayvan!" diye söylendi kendi kendine.

Sinirleri biraz yatıştıktan sonra kitabı koynundan çıkardı, gururla içini çekerek okumaya başladı. Birinci sayfayı bitirince, "Oh, be! Öyle şeyler yazmışlar ki, bundan iyisi can sağlığı! Okumaya önem verdiğim için aklımla bin yaşayayım!" diyerek başını salladı.

Moskova'da basılmış güzel bir kitaptı bu. Adı da şöyleydi: *Köklü Bitkilerin Üretimi: Tarla Şalgamının Yararları Üstüne*

Kapıcı ikinci sayfayı da bitirince anlamlı anlamlı başını salladı.

"Çok güzel yazmışlar vallahi!" dedi.

Üçüncü sayfayı da bitirince derin düşüncelere daldı. Canı eğitim, eğitimle birlikte nedense Fransızları düşünmek istiyordu. Derken, başı önüne düştü, dirseklerini dizlerinin üzerine dayadı, gözleri usul usul kapandı...

Tatlı bir düş görüyordu şimdi. Düşünde yaşadığı yerler, evler, apartman kapıları aynıydı da insanlar tümüyle değişikti. Gördüğü insanların hepsi de okumuştu, aralarında akılsızı, salağı yoktu. Sokaklarda yalnız Fransızlar dolaşıyordu. Evlere su taşıyan saka bile akıllıca laflar ediyor, "Havalar birden nasıl değişti? Gideyim de takvime bakayım!" gibi şeyler söylüyordu. Elinde ise kalın bir kitap vardı.

Filip adama, "Takvim yapraklarını okursan havaların gidişini daha iyi anlarsın," dedi.

Aptalın aptalı aşçı kadın bile akıllıca konuşmalara katılıyor, kendi düşüncelerini çekinmeden söylüyordu. Filip kapıcılığını yaptığı apartmana yeni taşınan bir kiracıyı polis kayıt defterine yazdırmak için karakola gittiğinde şaştı kaldı. Buz gibi soğuk karakolda herkes çok bilgiliydi, masaların üstüne kitaplar yığılmıştı.

İşte o sırada bir polis, uşak Mişka'ya yaklaşıyor, omzundan tutup sarsarak, "Nasıl uyursun burada? Sana soruyorum, nasıl uyursun?" diye bağırıyor.

Filip gök gürültüsünü andıran bir sesin, "Nöbette uyursun, ha! Burada uyunur mu, hayvan herif, kalın kafalı!" diye bağırdığını işitiyor tatlı tatlı uyurken.

Filip yerinden fırladı, gözlerini ovuşturdu. Karşısında karakol komiser yardımcısı dikiliyordu.

"Uyursun, ha! Sana ceza vereyim de gör, mendebur! Nöbette uyumanın ne demek olduğunu göstereceğim sana, odun!"

İki saat sonra kapıcıyı karakola çağırdılar. Filip oradan dönünce doğruca mutfağa gitti. Onun öğütlerinden etkilenen uşaklar masanın çevresine toplanmışlar, heceleye heceleye kitap okuyan Mişka'yı dinliyorlardı.

Suratı bir karış asık, öfkeden kıpkırmızı kapıcı oturanlara yaklaştı; Mişka'nın okuduğu kitaba eldiveniyle vurarak, acı bir sesle, "Bırak okumayı!" dedi.

Güvey

(Жених)

Burnunun ucu morarmış adam istasyon kampanasına yaklaştı, ipini isteksiz isteksiz çekerek çaldı. O dakikaya değin sakin sakin dolaşan kalabalık birden canlandı, sağa sola koşuşturmaya başladılar, bagaj yüklü arabaların gürültüsü koptu dört bir yandan. Vagonların üzerinden ipler atıldı, bir lokomotif düdük çala çala vagonlara yaklaştı, tam katara bağlanırken birilerinin telaştan yere düşürdüğü şişe şangırtıyla kırıldı. Vedalaşanlar arasında hıçkırarak ağlayanlar oluyor, kadınlar bağrışıyorlardı.

İkinci mevki vagonlardan birinin önünde bir delikanlı ile genç kız duruyorlar, gözyaşları arasında birbirlerine ayrılık sözleri söylüyorlardı. Kızın sarı saçlarını öpen delikanlı, "Hoşça kal, bir tanem," dedi. "Bir süre görüşemeyeceğimiz için öylesine üzgünüm ki! Seviyorum seni, bir hafta nasıl dayanacağım, bilmem. Hadi, esen kal! Gözyaşlarını sil, ağlama artık!"

Genç kızın gözlerinden yeni yaşlar fışkırdı, bir damla da delikanlının dudağına düştü.

"Güle güle, Varya! Tanıdıklara selam söyle! Ha, az kaldı unutuyordum. Eğer Mrakov'u[1] görecek olursan... şunu... şu 25 rubleyi ver, olur mu?"

Cebinden çıkardığı yirmi beşlik banknotu kızın eline tutuşturdu.

1 Karanlıkoğlu – ç.n.

"Verirsen çok iyi olur... Kendisine borcum var... Senden ayrılmak öylesine zor ki!"

"Üzülme, Petya, cumartesiye döneceğim. O gün kesin buradayım. Beni unutma, e mi?"

Kızın sarışın başı Petya'nın göğsüne düştü.

"Seni unutmak mı? Nasıl unutabilirim?"

İkinci kampana vurdu. Sevgilisini kolları arasında sıkan Petya gözlerini kırpıştırdı, hüngür hüngür ağlamaya başladı. Kız inleyerek delikanlının boynuna sarıldı, ikisi birden vagona girdiler.

"Güle güle sevgilim, güzelim, bir tanem! Bir hafta sonra görüşürüz."

Sevgilisini son kez öpen Petya vagondan aşağı atladı, gelip pencerenin önünde dikildi, kıza sallamak üzere mendilini çıkardı. Varya ise yaşlı gözlerini ondan ayıramıyordu.

Kondüktörün sesi duyuldu birden:

"Yolcular yerlerini alsınlar! Üçüncü kampana vuracak! Kimse dışarıda kalmasın!"

Gerçekten az sonra üçüncü kampana çaldı. Petya mendilini sallıyordu. Derken, birden yüzü uzadı, bir şey anımsamışçasına eliyle alnına vurdu, gerisin geriye vagona atladı.

"Varya!" dedi soluk soluğa. "Demin sana 25 ruble vermiştim ya! Mrakov'a iletesin diye. İki gözüm, bir kâğıt imzalar mısın? Çabuk ol, tatlım! Nasıl da aklımdan çıktı? Hadi, hemen yaz da ver!"

"Çok geç, Petya! Tren hareket etti."

Gerçekten de tren kalkmış, gidiyordu. Petya kendini dışarı attı, büyük bir üzüntü içinde mendilini sallamaya başladı.

Pencereden aşağı sarkarak ona el sallayan kıza şöyle seslendi:

"Varır varmaz parayı aldığını bildiren bir kâğıt gönder bana. Sakın ihmal etme!"

Tren çoktan uzaklaştığı halde o hep aynı şeyi düşünüyordu:

"Ah, ne aptalım ben! İmza almadan para verilir mi? Çocukluk, düpedüz salaklık benim yaptığım! (İçini çekti) Ah, canım benim! Şimdi ilk istasyona varmıştır..."

Ad Konulması Zor Bir Öykü

(Рассказ, которому трудно подобрать название)

Zengin bir bayram sofrasında yirmi kadar kişi öğle yemeği için toplanmış, yaşamın tadını çıkarıyorduk. Uzun masayı bir ucundan öbür ucuna dolduran dizi dizi şişelerden, havyar, ıstakoz, som balığı tabaklarından alamıyorduk baygın baygın bakan gözlerimizi. Midelerimize ateş düşmüş ya da Arapların deyimiyle güneş çarpmış gibiydi. Durmadan yiyor, kadeh üstüne kadeh kaldırıyorduk. Konuştuğumuz konularsa öylesine çeşitliydi ki! Hoşgörünüze sığınabilir miyim, değerli okurum? Yani konuşmalarımız yalnız çileklerle, atlarla sınırlı değildi. Kesinlikle! Önemli konuları da tartışıyorduk. Köylümüzün durumu, polisimiz, parasal işler... (Bizi ele vermezsiniz değil mi?) Arkadaşlardan biri cebinden bir kâğıt çıkarıp gülmeceli bir şiir okudu. Şiirinde çift gözünü kullananlardan on, tek gözlülerden 5 ruble vergi alınmasını, körlerden hiçbir şey alınmamasını öğütlüyordu. Her zaman uysal, saygılı bir insan olan Liubostajayev (Fiodor Andreyiç) bile genel havaya kaptırdı kendini. Ayağa kalktı, daire başkanımızla ilgili olarak alaycı bir tavırla, "Şu bizim İvan Prohoriç'ın sırık gibi boyu var!" deyiverdi. Bu sözler üzerine hep bir ağızdan "*Pereat!*"[1] diye bağırdık. İnsanların kardeşlik adına zorla içirerek garsonları da doğru yoldan

1 (Lat.) Kahrolsun.

ve baştan çıkardık. Ben bile -Hoşgörünüze sığınabilir miyim?- doğal bilimlerin gelişmesini dile getiren birkaç söz söyledim.

Sıra şampanyaya gelince, bizim hem Renan'ımız, hem Spinoza'mız olan vilayet kalemi yazıcısı Ottigayev'e söz verdik. Ottigayev biraz nazlandıktan sonra gözlerini kapıya dikerek, "Arkadaşlar!" diye başladı Ottigayev. "Buradakilerin çeşitli rütbelerde olması bir sorun yaratmasa gerek. Sözgelimi ben, vilayet kalemi yazıcısı olarak, aranızda oturan evrak memurlarına tepeden bakmak gibi bir niyet taşımıyorum. Umarım, burada oturan şube müdürleri, şefler de bana karşı önemsiz biriymişim gibi tavır takınmazlar. Şimdi izninizle... hımmm... izninizle... Bakın, çevrenize bir bakın! Neler görüyorsunuz?"

Çevremize bakınca saygıyla gülümseyen köle ruhlu insanların suratlarını gördük.

Konuşmacı kapıya doğru bir daha göz attı.

"Acılardan, ezinçten başka bir şey çarpıyor mu gözünüze? Hırsızlık, soygunculuk, yağmacılık, dolandırıcılık, her türlü kötülük sarmış dünyamızı! Herkes umutsuzluktan kendini içkiye vermiş! Zorbalık diz boyu! Gücü gücü yetene! Sonuçta bir sürü gözü yaşlı, acı çeken insan her yerde! İşte burada bizler onlar için ağlıyor (konuşmacının gözleri yaşarmıştı) ve kadehimizi..."

Tam bu sırada kapı aralandı, biri sessizce içeriye süzüldü. Başımızı çevirip baktığımızda, tepesinde geniş dazlağı, dudaklarında babacan gülümsemesiyle ufak tefek bir adam gördük. Çok yakından tanıdığımız biriydi bu. Adam durdu, konuşmalara kulak kabarttı.

Bizim filozofun sesi daha bir canlandı:

"Evet, kadehimizi amirimiz, koruyucumuz, velinimetimiz İvan Prohoriç Kuldaçayev'in onuruna kaldırıyorum! Çok yaşayın, saygıdeğer büyüğümüz!"

Yirmi gırtlaktan birden "Çok yaşa!" haykırışı yükseldi, tatlı şampanya masadakilerin gırtlaklarından aşağı lıkır lıkır aktı.

Saygıdeğer pinpon amirimiz masaya yaklaştı, gülümseyerek bizleri başıyla selamladı. Çok heyecanlanmış olmalıydı.

Anlaşılmaz Bir Tip

(Загадочная натура)

İkinci mevki bir kompartıman.

Böğürtlen rengi kadifeyle kaplı kanepenin üstünde güzel bir bayan yarı uzanmış. Bayan, elinde tuttuğu, çepeçevre saçaklı, değerli bir yelpazeyi çıtırdatarak, sinirli sinirli sallıyor. Yelpazeyi salladıkça küçücük burnunun üstündeki sapsız gözlük ikide bir aşağı kayıyor, memelerinin arasındaki broş tıpkı dalgaya kapılmış sandal gibi inip inip kalkıyor. Kadın heyecanlıdır... Karşısındaki kanepede de genç bir adam oturmaktadır. Genç, il yönetiminde özel ulaktır; yerel gazetelerde sosyete yaşamıyla ilgili acemice öyküler, kendi deyimiyle "nuveller" yazdığından, kadının yüzüne dik dik bakarken kendini onu inceleyen bir ruhbilim uzmanı saymaktadır. Kadının davranışlarını gözlüyor, hareketlerini irdeliyor, kafasından geçenleri anlamaya çalışıyor; sonunda bu garip, anlaşılması zor tipi derinliğine kavradığına inanıyor. Onun bütün gizlerine (sırlarına) erişmiştir; onu avcunun içi gibi bilmekte, ruhunu okumaktadır.

Kadının elini bileğine yakın bir yerden öperek, "Oh," diyor, "sizi anlıyorum! İçli, çok duyarlı ruhunuz yaşamın labirentinden çıkış yolları arıyor... Evet, yaman, çetin bir savaş içerisindesiniz. Ama sakın üzülmeyin, çünkü sonunda tüm güçlükleri yeneceksiniz."

Kadın hüzünlü bir gülümsemeyle, "Voldemar," diyor, "ne olur, duygularımı açıklığa kavuşturunuz! Öylesine renkli, değişken, serüvenlerle dolu bir yaşantım var ki! Bütün bunlara karşın mutsuzum, Dostoyevski tarzı bir çilekeşim ben... Voldemar, yalvarırım, ruhumu, şu zavallı ruhumu açıp bütün evrene tanıtınız! Bir ruhbilimcisiniz siz. Kompartımanda tanışıp konuşalı daha bir saat bile olmadı, ama beni derinlemesine kavrayıp öğrendiniz."

"Öyleyse anlatınız, daha çok anlatınız kendinizi!"

"Peki, dinleyin öyleyse... Yoksul bir memur ailesinden gelmeyim. Babam iyi yürekli, akıllı bir adamdır. Ama çağımız, içinde yaşadığımız ortam böyle; *vous comprenez,*[1] ben zavallı babamı suçlu bulmuyorum... Kendini içkiye verdi, kumar oynadı, rüşvet aldı... Anneme gelince, söylemeye ne gerek var! Yoksulluk, bir lokma ekmek için didinmek, sonunda bir hiç olduğunu anlamak... Bütün bunları anımsamaya zorlamayın beni. İster istemez kendi yaşam yolumu çizmek durumunda kaldım... Kız enstitüsünün çarpık eğitimi, aptalca yazılmış romanlar, gençlik yanılgıları, ilk ürkek aşkım... İçinde bulunduğum ortama karşı savaşa gelince, korkunç bir şey! Ya kuşkular, insanlara, kendine güvenememenin verdiği acılar! Ah, bir yazarsınız siz, kadınları tanırsınız, iyi tanırsınız bizleri... Ne yazık ki, serbest yaradılışlı biriyim ben. Yıllarım, mutluluğu beklemekle geçti hep, onun yolunu gözledim. Gerçek bir insan olma susuzluğu çekiyorum. Evet, gerçek insan olursam istediğim mutluluğa kavuşacaktım."

Yazar, kadının elini bileğinin üstünden tutup öptükten sonra, "Siz bulunmaz bir kadınsınız!" diye mırıldanıyor. "Elinizi değil, insanca acılarınızı öpüyorum ben. Raskolnikov'u anımsar mısınız? O da böyle öperdi..."

"Oh, Voldemar! Bütün istediğim, şöhretti. Ne diye alçakgönüllülük edeyim, her sıradışı kadın gibi ben de parıltılı, gösterişli bir yaşam arıyordum. Kadınların kolayca ulaşamayacağı, olağanüstü bir şeyi özlüyordum ben de... Derken, yoluma zengin, ama yaşlı bir general çıktı. Beni anlayınız, Voldemar! Ona

1 (Fr.) Anlarsınız ya!

karşı son derece özverili davrandım; söylediklerime inanıyorsunuz, değil mi? Zaten başka türlü davranamazdım. Sonunda annem babam biraz rahata erdiler. Ben çeşitli yolculuklara çıkıyor, fırsat buldukça insanlara iyilik etmekten geri durmuyordum. Bu arada ne acılar çektiğimi bilemezsiniz! Hakkını yememek gerekir, gençliğinde birçok savaşta kahramanca çarpışan yaşlı generalin iğrenç okşamalarına dayanamıyordum. Onunla birlikteyken öyle korkunç dakikalar yaşadım ki, anlatamam! Tek avuntum vardı, o da ihtiyarın bugün değilse bile yarın öleceği düşüncesiydi, ancak o hayalle katlanabiliyordum o adama. O ölünce istediğim gibi yaşayacak, kendimi sevdiğim adama tümüyle vererek mutlu olacaktım. Gönlümde böyle biri var, Voldemar, Tanrı tanığım olsun, böyle biri var!"

Kadın yelpazeyi daha hızlı sallıyor, yüzü ağlamaklı bir hal alıyor.

"Beklediğim gibi, en sonunda yaşlı general öldü. Bana, eh, bir şeyler bıraktı sayılır. Artık kuşlar gibi özgürüm. Şimdi mutlu olabilirim, değil mi, Voldemar? Mutluluk kapımı çalmış, kapıyı açıp onu içeri almalıyım... Ama hayır, Voldemar! Ne olur, beni iyi dinleyin! Artık sevdiğim adama kendimi vermek, onun dostu, ülküdaşı, her alanda yardımcısı olmak, doya doya mutluluğu tatmak... Huzura kavuşmak... Bütün bunlar benim hakkım, değil mi? Gelgelelim dünya öylesine bozuk, bayağı, iğrenç ki, Voldemar! Ben çok talihsiz bir kadın olmalıyım, çünkü gene mutsuzum. Önümde gene bir engel duruyor, mutluluğumu benden uzaklaştırdığını hissediyorum. Bilseniz ne acılar içindeyim, nasıl ıstırap çekiyorum!"

"Peki, nedir o? Yolunuzun üstüne çıkan engel nasıl bir şey? Yalvarırım, söyleyin!"

"Başka zengin bir ihtiyar!"

Bunu söylerken kadının ikiye parçalanmış yelpazesi güzel yüzünü gizliyor. Yazar, düşüncelerin ağırlaştırdığı başını yumruklarına dayıyor, içini çekiyor, uzman bir ruhbilimci tavrıyla yeniden düşüncelere dalıyor. O sırada lokomotif buhar püskürterek ıslık çalıyor... Batan güneşin ışıkları pencerenin küçücük perdelerini kızıllaştırıyor.

Söğüt Ağacı

(Верба)

B. ve T. ilçeleri arasındaki posta yolundan yürüyordum.

Bu yoldan gelip geçenler Kozyavka Deresi'nin kıyısında tek başına duran Andreyev'in Değirmeni'ni çok iyi bilirler. Köhne değirmen her an yıkılmaya hazır gibidir; kamburu çıkmış, pılı pırtı içinde, ufak tefek, yaşlılıktan çökmüş bir kadına benzetilebilir. Belki yüz yıldır orada durmakta olup, uzun süredir çalıştığını gören yok. Eğer belini kocaman bir söğüde dayamamış olsa bugüne değin yerle bir olması işten değildi herhalde. Söğüt de değirmen gibi kocamıştır, gövdesini iki kişi zor kucaklar. Söğüt ağacının üst dalları değirmenin damına, su bendinin üzerine sarkar; alt dalları ise aşağıya dökülen suya, toprağa değer. Gövdesindeki dibi görünmez bir kovuk ağacı çirkinleştirmektedir. Elinizi kovuktan içeri sokacak olursanız koyu renk bir bala ulaşırsınız. Aynı anda da başınıza bir sürü yaban arısı üşüşür, vızıldaşarak sizi sokmaya çalışırlar. Bu koca ağaç kaç yaşında dersiniz? Ağacın eski dostu Arhip'e soracak olursanız bey konağında eğitmen, sonra da hanımefendinin uşağı olarak çalıştığı günlerde bile böyle yaşlı olduğunu söyleyecektir. O günlerin arkasından öyle uzun zaman geçti ki!

Söğüt ağacı yalnız değirmene değil, Arhip'e de destek vermektedir. Arhip bütün gün ağacın kökleri üzerinde oturup ba-

lık avlar. Kendisi de söğüt ağacı gibi kocayıp kamburlaşmıştır, dişsiz ağzı ağacın gövdesindeki derin kovuğu andırır. Gündüzleri balık avlamayı bitirdikten sonra geceleri aynı yerde oturup kara kara düşünür. Ağaçla ikisi, durmadan fısıldaşan karı-koca gibidirler. Ömürleri boyunca, kim bilir, neler görüp neler geçirmişlerdir! Şimdi onların anlatacaklarını dinleyelim.

Bundan otuz yıl kadar önce Söğüt Yortusu denilen bir kutsal pazar günü Arhip yaşlı söğüdün dibinde oturmuş, balık avlıyordu. Her zamanki gibi ortalık büyük bir sessizliğe gömülmüştü. Söğüt ile yaşlı Arhip'in fısıldaşmalarından, arada bir zıplayan balıkların şıpırtısından başka çıt çıkmıyordu. Arhip öğleye değin balık avladıktan sonra tuttuğu balıkları ayıklayıp kendine çorba pişirirdi. Söğüdün gölgesi karşı kıyıdan uzaklaşmaya başlayınca öğle vakti gelmiş demekti. Arhip bir de posta arabalarının çıngıraklarından anlardı öğlen olduğunu. Tam öğle saatinde T. kenti yönüne giden posta arabası bendin yanından geçerdi.

O pazar günü de Arhip çıngırak seslerini duyunca oltayı elinden bırakıp bent yönüne bakmaya başladı. Üç atlı posta arabası tepeyi aştı, ağır ağır yürüyerek bende doğru indi. Postacı önde uyumaktaydı. Araba bende yaklaşınca birden durdu. Çoktandır şaşırmayı unutan Arhip, çok şaştı bu işe. Olağandışı bir şeydi posta arabasının orada durması. Postacının yanında oturan sürücü tedirgin bakışlarla çevresine bakındı, yerinde şöyle bir kıpırdandı, postacının uyurken yüzüne örttüğü mendili hızla çekip başına elindeki demir sopayla vurdu. Postacıdan gık çıkmadı, ama sarı saçlarının arasından kanlar fışkırdı. Bunun üzerine sürücü aşağıya atladı, demir sopayı postacının kafasına bir daha indirdi. Bir dakika sonra hızla söğüde doğru yöneldi. Güneşten yanmış yüzü sapsarıydı, çevresine bön bön bakıyordu. Bütün bedeni zangır zangır titrerken koşarak söğüdün yanına geldi, Arhip'in yakında bulunduğunu fark etmeden elindeki posta torbasını ağacın kovuğuna tıkıştırdı. Sonra hızla arabaya tırmandı, yerine yerleştikten sonra demir sopayı ansızın kendi şakağına indirdi. Arhip neler olup bittiğini anlamamıştı. Yüzü kana bulanan sürücü bağırmaya başladı:

"İmdat! Yetişin! Adam öldürüyorlar!"

Atları hızla sürerek uzaklaşan sürücünün haykırışı o sessizlikte birkaç kez yankılandı.

Aradan bir hafta kadar geçmişti ki, olayı soruşturmak üzere birileri geldi. Adamlar çevrenin planını çıkardılar, bendin suyunun derinliğini ölçtüler, söğüt ağacının altında öğle yemeği yedikten sonra çekip gittiler. Bu sırada değirmenin yanında oturan Arhip, korkudan tir tir titrerken gözünü kovuktan ayıramıyordu. Daha önce görmüştü, kovuktaki çantanın içinde her biri beşer mühürlü birçok zarf vardı. Fırsat buldukça çantayı açıp zarflara bakıyor, yaşlı söğüt ise gündüzleri susup geceleri için için ağlıyordu. Ağacın sessiz ağıdına dayanamayan Arhip aradan bir hafta daha geçince çantayı kaptığı gibi ilçenin yolunu tuttu.

"Derdimi kime anlatabilirim?" diye sordu karşısına çıkanlara.

Önünde çizgili nöbetçi kulübesi bulunan büyücek sarı bir binayı gösterdiler. İçeri girdiğinde karşısına ceketinin düğmeleri ışıl ışıl parlayan bir bey çıktı. Adam bir yandan piposunu tüttürüyor, bir yandan da nöbetçiyi azarlıyordu. Arhip doğrudan doğruya ona yaklaştı, yaşlı söğütle ilgili öyküyü zangır zangır titreyerek anlattı. Beriki hemen nöbetçiyi azarlamayı bıraktı, Arhip'in elindeki çantayı aldı, kapağını açtı, yüzü önce sapsarı, sonra kıpkırmızı oldu.

"Sen burada dur!" dedikten sonra kalem odasına koştu.

Orada çevresine bir sürü memur toplandı. Telaşla sağa sola koşturmaya, kendi aralarında fısıldaşarak konuşmaya başladılar.

On dakika kadar sonra aynı adam geriye döndü, çantayı Arhip'e vererek, "Sen yanlış yere gelmişsin arkadaş," dedi. "Burası mal müdürlüğü. Bir alttaki sokakta polis karakolu vardır, oraya gideceksin."

Arhip çantayı alıp karakolun yolunu tuttu. Giderken bir yandan da, "Çanta bayağı yeğnileşmişe benziyor. Eski şişkinliği de kalmamış," diye düşünüyordu.

Bir alttaki sokakta, önünde iki nöbetçi kulübesi bulunan baş-

ka sarı bir bina gösterdiler. Arhip içeri girdi. Burada kalem odası hemen girişteydi. Arhip masalardan birine yaklaştı, yazıcılara durumu kısaca anlattı. Birkaç kişi çantayı elinden kaptı, aralarında bağırıp çağırmaya başladılar, amirlerinin gelmesi için birini gönderdiler. Koca bıyıklı, iri kıyım bir polis geldi az sonra. Kısa bir sorgulamadan sonra koca bıyık çantayı onlardan alıp odasına kapandı.

Bir dakika bile geçmeden odadan şöyle bağırdığı duyuldu:

"Bu çanta boş! Sorun bakalım, para nerede? Neyse, çantayı getiren ihtiyara söyleyin de beklemesin! Durun, durun, gitmesin bir yere! İvan Markoviç'in yanına götürün adamı! Şey... gitsin en iyisi!"

Arhip selam vererek oradan ayrıldı. Ertesi gün sazanlar, kızılkanatlar onu ırmak kıyısında yeniden görmeye başladılar.

Bu olay güz mevsiminin sonlarına rastlıyordu. Yaşlı adam çok üzgündü, yaprakları sararan söğüt ağacı gibi kedere gömülmüştü. Güz mevsimini sevmezdi zaten. Birkaç gün sonra posta sürücüsünü de bendin kıyısında görünce üzüntüsü daha bir arttı. Sürücü gene onun varlığının farkına varmadan ağaca yaklaştı, elini kovuktan içeri soktu. Islak, uyuşuk arılar adamın koluna sıvandılar. Eli kovukta aradığını bulamayınca sürücünün yüzü sapsarı kesildi. Tam o sırada balık avlayan yaşlı adamı fark etti.

"Hey, babalık! Buradaki çanta nereye gitti?"

Somurtarak oturan Arhip yanıt verecek durumda değildi. Üstelik gözünün önünde adam öldüren sürücünün kendine de bir şey yapmasından korkuyordu. Ama adamın durgun sulara dalıp giden bakışlarına dayanamayıp, "Çantayı polise götürdüm," dedi. "Ancak korkmanız gerekmez. Onlara çantayı söğüdün altında bulduğumu söyledim."

Bunları duyunca posta sürücüsü çok öfkelendi, yaşlı adamın üzerine çullanarak dövmeye başladı. Yüzüne, kafasına vurması yetmiyormuş gibi bir de yere yatırıp ayaklarının altında çiğnedi. Neden sonra öfkesi geçince dövmeyi bıraktı, ama oradan ayrılmayıp Arhip'le birlikte değirmende kaldı. Gündüzleri uyumakla geçiriyor, kimseyle konuşmuyor, geceleri ise ben-

din çevresinde dolaşıp duruyordu. Birileriyle gizli gizli fısıldaştığına göre öldürdüğü postacının gölgesi de oralarda dolaşıyor olmalıydı. Sürücü bahar mevsimi boyunca da kimseyle konuşmadı, bendin çevresinde gezinmelerini sürdürdü.

Ona acıdığı için bir gün Arhip, "Aptal aptal ne dolaşıp duruyorsun? Git artık buralardan," dedi.

Aynı şeyi postacının gölgesi de, söğüt ağacı da fısıldadılar.

"Yok! Buraları bırakıp bir yere gidemem. İçim sızlıyor, daha fazla dayanamayacağım."

Bunun üzerine Arhip sürücünün koluna girip ilçe merkezine götürdü, posta çantasını teslim ettiği polis karakoluna gittiler. Karakol kaleminde sürücü yerlere kapanıp suçunu itiraf etti, ama koca bıyıklı karakol amiri çok şaşırdı.

"Ne diye kendine kara çalıyorsun be adam? Sarhoş musun nesin? İstersen seni kodese tıkayım da aklın başına gelsin! Bak şunun yediği naneye! Bu alçağın aklının karışmasının nedenini bir türlü anlayamadım! 'O cinayetin katili bulunmadı,' dedik. Daha ne üstüme varıyorsun? Çek arabanı buradan, git artık!"

Arhip getirip onlara teslim ettiği çantadan söz etti. Yazıcılar, "O da neymiş?" gibisinden pek şaşırdılar, koca bıyık kahkahayı bastı. Adamlar belleklerini yitirmişlerdi sanki.

Posta sürücüsü karakolda da iç huzuruna kavuşamayınca Arhip'le birlikte söğüt ağacının yanına döndüler.

Sürücü vicdan sızısından kurtulmanın tek yolunu ırmağa atlayıp intihar etmekte buldu. Arhip'in olta mantarının yüzdüğü durgun sular burgaçlandı bir süre.

Bendin üzerinde şimdi iki gölge dolaşıyor. Yaşlı Arhip ile yaşlı söğüt ağacı belki de bu gölgelerle fısıldaşıyorlardır.

Hırsız

(Bop)

Saat on ikiyi vurunca Fiodor Stepanıç kürkünü giydi, sokağa çıktı. Gecenin rutubeti bir anda sardı bedenini. Bir yandan ince bir çisenti serpiştiriyor, bir yandan da nemli, soğuk bir yel savruluyordu. Fiodor Stepanıç yarı yıkılmış bahçe çitinin üzerinden atladıktan sonra sokak boyunca sessizce yürüdü. Sokak öylesine genişti ki, böylesi Avrupa Rusyası'nda bile zor bulunurdu. Sokak değil, sanki upuzun bir alan... Ama ne yaya kaldırımı ne de sokak feneri arayın. Bu gibi lüksün buralarda yeri olabilir mi?

Kiliseye giden insanlar duvarların, çitlerin dibinden gölge gibi süzülerek geçiyorlardı. Fiodor Stepanıç birkaç adım ilerisinde, ayakları ıslak yolda şapırdayarak yürüyen iki kişi gördü. Bunlardan ufak tefek, kamburumsu olanı hükümet tabibiydi; ilçenin tek "okumuş kişisi" sayılırdı. Yaşlı doktor, sürgün cezasını orada çeken Fiodor Stepanıç'a tepeden bakmaz, onunla konuşurken dostça içini çekerdi. O gece kilisede yortuyu kutlama nedeniyle eski moda üç köşeli şapkasını giymişti. Şapka sarkınca boyunları birleşmiş iki ördek kafasına benziyordu. Belindeki kılıç adım attıkça kürkünün altından dizini dövüyordu. Doktorun yanında ise gene üç köşeli şapka giymiş, zayıf, uzun boylu bir adam yürümekteydi.

Fiodor Stepanıç, "Hazreti İsa adına selam, Guri İvanıç!" diyerek gidenlere yaklaştı.

Doktor durup bir şey söylemeden onun elini sıktı, göğsünde takılı "Stanislav" nişanı görünsün diye kürkünün yakasını cakayla kaldırdı.

"Ayinden sonra sizi evinizde kutlamaya gelebilir miyim?" diye sordu Fiodor Stepanıç. "İzin verirseniz perhizi sizde bozmak istiyorum. Memlekette büyük perhizi hep ailemle birlikte kutlardım da... Birlikte güzel bir anı olur..."

Doktor şaşırdı.

"Sana nasıl söyleyeyim, bilmem ki! Şey... Tek başıma oturmuyorum ben... Ailem, karım... Sizse... Şey... Neyse, benimki de kör inanç... Gelin bakalım, ne diyelim! Öhö-öhö!"

Doktor böyle diyerek öksürmeye başladı.

Fiodor Stepanıç küçük gören bir gülümsemeyle, sinirli sinirli doktoru süzdü.

"Peki, Barabayev'e karşı neden başka türlü davranıyorsunuz? Hırsızlıktan dolayı onunla birlikte yargılandık, birlikte buraya sürgün edildik. Onu her gün evinizde kabul ediyor, birlikte yiyip içiyorsunuz. Onun çalıp çırptığı benimkinden kat kat fazlaydı üstelik."

Fiodor Stepanıç durdu, doktorla yanındaki geçip gitsinler diye ıslak çite iyice yaklaştı.

Geniş sokağın ucunda birtakım ışıklar ıpıl ıpıl yanıp sönerek hep aynı yöne, kiliseye doğru ilerliyordu. "Ellerinde mumlarla istavroz yürüyüşü...[1] Tıpkı bizim oralardaki gibi..." diye geçirdi içinden.

Işıkların bulunduğu yönden çan sesleri geliyordu. Kadife yumuşaklığındaki her perdeden tenor çınlamalar ardı ardına yayılıyordu dört bir yana. "Bu soğukta ilk paskalya... Sonuncusu olacağa da benzemez... Öf, ne berbat! Oysa bizim orada..." diyerek düşüncelere daldı Fiodor Stepanıç.

"Bizim orada"yla ilgili anıları canlandı. Şimdi orada bu ilçedeki gibi çamurla karışmış karlar, buzlu su birikintileri yoktur; kırlar baştan başa körpe yeşillikle bezenmiştir. Rüzgâr buradaki gibi

1 Dinsel bir tören – ç.n.

insanın yüzüne ıslak paçavra gibi çarpmaz, baharın ılık soluğunu hissedersiniz. Geceleyin gökyüzü daha bir koyu olur, ama yıldızlar da ışıl ışıl parlar, bu saatte doğuda aydınlık bir şerit belirir. Üç odası da ışıklar içindeki, sıcacık evinin pencerelerinin önünde buradaki kirli çit yerine yeşil bir bahçe uzanır. Odalardan birinde masada paskalya çörekleri, votka, çeşitli mezeler bulunur...

"Ah, şimdi oranın votkası olmalı ki, kafayı bir güzel çekeyim! Buranın berbat votkası insanın boğazından geçmiyor!" diye hayıflandı.

Orada sabaha doğru derin bir uykuya dalarlardı. Öğle üzeri uyanınca eş dost ziyaretlerine başlarlar, her gittikleri yerde birkaç bardak votka yuvarlarlardı... Kedilerin bakışları gibi ıslak bakışlı güzel Olya geldi hatırına. Olya şimdi mışıl mışıl uyuyor olmalı, artık onu düşünde gördüğü filan yoktur... Şu kadınlar ne kolay avunurlar, her şeyi ne çabuk unuturlar! Olya'nın ihaneti olmasa bu berbat yerde ne işi vardı Fiodor Stepanıç'ın? Olya onu düpedüz faka bastırmış, salak yerine koyup aldatmıştı. Giyimine düşkün her kadın gibi, o da parasız edemezdi. Parasız yaşayamaz, parasızlığın verdiği acıya katlanamazdı...

"Ya beni Sibirya'ya sürerlerse? O hırsızlık işine girişmeden önce sen de gelir misin?" diye sormuştu.

"Neden gelmeyeyim? Senin için dünyanın öbür ucuna gelirim," demişti Olya da.

Fiodor Stepanıç sevgilisi uğruna hırsızlık yapmış, sonra yakayı ele verip Sibirya'yı boylamıştı. Olya sonradan korkmuş, onu yalnız başına ortada bırakmıştı. Şimdi akılsız başını dantelli yumuşak yastıklara koyarak uyuyordu, ayakları ise çamurla karışık karlardan uzaktı.

"Olya mahkemeye süslenip püslenerek geldi. Bir kere olsun yüzünü çevirip bakmadı bana. Avukat şaka yollu bir şeyler söylediğinde utanmazca kahkahayı basmıştı. Böyle bir kadını öldürmek bile az gelir..."

Dalıp gittiği anılarından yorulduğunu hissetti. Tüm bedeni anılara dayanamayarak bitkin düşmüş, neredeyse hastalanmıştı; bacakları sanki onu taşıyacak durumda değildi. Çok sevdiği ayini izlemek için kiliseye kadar yürüyemeyeceğini anlayın-

ca gerisin geriye evine döndü; çizmelerini, kürkünü çıkarmadan yatağa devrildi.

Karyolasının başucunda asılı kafeste ev sahibinin kuşu vardı. İri gagalı, sıska, garip mi garip, türünü bilmediği bir kuştu bu. Kanatlarının uçları kesilmiş, kafasındaki tüyler ara ara yolunmuştu. Ev sahibi kuşu çürümüş yemlerle beslediği için odanın havası bütün gün pis pis kokardı. Kuşun işi gücü kafesin içinde dolanmak, su dolu teneke kutuyu gagalamak, kimi zaman sığırcık, kimi zaman da çalıbülbülü gibi ötmekti.

Fiodor Stepanıç, "Bu hayvan yüzünden uyku tünek kalmadı! Kahrolası!" diye geçirdi içinden.

Yattığı yerden doğrulup eliyle kafesi sarstı. Bir süre sustu kuş. Bunun üzerine yeniden yatağa uzandı, çizmelerini karyolanın kenarına takarak çıkardı. O sırada kuş yeniden kafeste tıkırdamaya başladı. Aynı anda da gagasından düşen çürümüş bir yem parçası adamın saçlarına düştü.

"Yeter artık! Orada ne kıpırdanıp duruyorsun? Rahat yüzü görmeyecek miyiz?" diyerek kafesi kaptığı gibi odanın bir köşesine fırlattı. Kuştan tıs çıkmadı.

Ama on dakika geçti geçmedi, kuş kafesinden çıkmış da odanın toprak tabanını gagasıyla eşeliyormuş gibi garip sesler duyulmaya başladı. Toprağı burguyla oyarcasına eşeliyor, eşeliyordu... Fiodor Stepanıç sanki odanın ortasında yatıyordu da kuşun kanatları pat pat şakaklarına çarpıyordu. Çarpa çarpa kanatları kırıldı, sanki bütün tüyleri havaya uçtu. O sırada Fiodor Stepanıç uykuya daldı.

"Seni canavar! Niye kuşun canına kıydın!" diye bağıran bir sesle açtı gözlerini.

Karşısında yaşlı ev sahibinin daha da çarpılmış suratını gördü. Adamın gözleri yaşlarla doluydu, öfkeden titriyordu.

"Kuşumu ne diye öldürdün, kahrolası? Güzel güzel öten hayvancağızın sana ne zararı vardı? Hadi, söyle, niye kıydın canına? Utanmaz herif, acımasız köpek! Bugünden tezi yok, çık evimden! Gözüm görmesin seni! Hemen git buradan!"

Fiodor Stepanıç kürkünü, çizmelerini giydi, evden çıktı. Kurşun rengi, somurtkan bulutlar örtmüştü sabah göğünü.

Durmamacasına yağmur çiseliyordu. Kurşun koyuluğundaki gökyüzünde güneşin parladığını kimse gözünün önüne getiremezdi.

Sokağa adımını atmıştı ki, "*Bonjour*! Yortunuz kutlu olsun *mon cher*,"[2] diyen bir ses duydu.

Gıcır gıcır arabasıyla önünden hızla geçen kişi, birlikte sürgüne geldikleri Barabayev'in ta kendisiydi. Silindir şapkasının üstünde bir de şemsiyesini açmıştı. "Ahbaplarını ziyarete gidiyor, namussuz herif! Burada da birilerine yaranıp yeni dostlar edinmiş. Ah, ben de onun gibi yapıp çokça çalsaydım!" diye düşündü Fiodor Stepanıç.

Kiliseye yaklaştığında başka bir ses, bu sefer bir kadın sesi duydu. Karşıdan içerisi tıklım tıklım bavullarla dolu bir posta arabası geliyordu. Bavulların arasından bir kadın başı yükselmişti.

"Lütfen söyler misiniz, Fiodor Stepanıç'ı nerede bulabilirim? A siz misiniz?"

Arabaya koştu, kadının yüzüne gözlerini dikti ve o anda tanıdı; sevinçle ellerine sarıldı.

"Düş görmüyorum, değil mi? Nasılsın, iyi misin? Bana geldin, ha, Olya'cığım? Sonunda kararını verdin!"

"Fiodor Stepanıç Barabayev'in nerede oturduğunu biliyor musun?"

"Barabayev'den sana ne, söyler misin?"

"Beni buraya o çağırdı da... Düşünebiliyor musun, tam 2.000 ruble gönderdi! Ayrıca her ay bana 200 ruble verecek. Opera, tiyatro var mı burada?"

Fiodor Stepanıç o gün akşama değin taban tepti, pansiyon, kalacak ev aradı. Gün boyunca çisenti kesilmemiş, güneş bir an olsun yüzünü göstermemişti. Ayaklarının altındaki sulu karı vıcık vıcık çiğnerken, "Bu hayvanlar güneş görmeden nasıl yaşayabiliyorlar? Keyiflerinden yanlarına varılmadığına göre yaşayabiliyorlar, demek ki. Onların da kendilerine göre yaşamdan aldıkları bir zevk olmalı..." diye düşündü.

---

2 (Fr.) Günaydın... azizim.

Laf, Laf, Yalnız Laf

(Слова, слова и слова)

Telgrafçı Gruzdev bir akşam otel odasındaki geniş kanepeye uzanmış yatıyordu. Altın sarısı saçlı başının altına yumruğunu koymuştu. Karşısında dikilen, ufak tefek, kızıl saçlı genç kadına bakarak içini çekti.

"Katya, söyler misin, böylesine düşüp alçalman için sebep neydi? Şuna bak, çok da üşümüşsün!"

Dışarıda berbat mı berbat bir mart havası vardı. Sokak fenerlerinin donuk ışığı kirli, cıvık karları zar zor aydınlatıyordu. Her şey külrengini almış, kirlenip ıslanmıştı. Rüzgâr sanki korka korka esiyor, sesini yükseltmesine engel olan bir şey varmışçasına yavaştan yavaşa uğulduyordu. Uzaklardan bir yerden birilerinin sulu karda ayak şapırtısı duyuldu. Doğanın içi dışına çıkmış gibiydi.

Gruzdev, "Katya, böylesine aşağılaşman için sebep neydi?" diye sordu bir daha.

Genç kadın Gruzdev'e ürkek ürkek baktı. Soruyu soran adamın onurlu, sıcak, içten bakışları vardı; daha doğrusu ona öyle geldi. Bu düşmüş yaratıklar onurlu bakışlara bayılırlar, pervanelerin lambanın çevresine üşüştükleri gibi ışığa atarlar kendilerini. Böylelerine başka bir şey vermeniz gerekmez, bir kerecik sıcacık bakmanız yeterlidir. Masa örtüsünün saçaklarıyla oyna-

yan Katya, acıklı öyküsünü utana sıkıla bir çırpıda Gruzdev'e anlattı. Hepimizin bildiği, sıradan bir öyküydü bu da. Karşısına çıkan bir erkek, verilen söz ve aldatılma...

Gruzdev öfkeyle bağırdı:

"O ne alçak adammış! Ama biliyorum, her yerde vardır böyleleri. Tanrı hepsinin cezasını versin! Zengin biri miydi?"

"Evet, zengindi."

"Tahmin etmiştim... Evet, güzelsin, buna bir diyeceğim yok. Siz kadınlar parayı niçin böylesine çok seversiniz? Para çok önemli bir şey mi?"

"Bana yaşam boyu bakacağına söz vermiş, büyük yemin etmişti. Bana bakmak istemesi kötü bir şey mi? Çabucak inandım. Yaşlı anamdan başka kimsem yoktu."

"Hımm! Ah, sizi bahtı karalar! Bütün bunlar aptallığınız, boş kafalılığınız yüzünden geliyor başınıza. Üstelik siz kadınlar çok da korkaksınız. Sizlere acımaktan başka ne gelir elden? Bak, Katya, beni iyi dinle! Senin nasıl yaşadığın beni ilgilendirmez. Ayrıca başkasının işine burnumu sokmayı sevmem. Ama öyle mutsuz bir yüzün var ki, seninle yakından ilgilenmeden duramayacağım. Söyler misin, niçin doğru yolu bulmaya çalışmıyorsun? Utanmıyor musun şu durumundan? Görünüşe bakılırsa tümüyle mahvolmuş değilsin, kurtulman için umut var. Öyleyse yaşam tarzını düzeltmen için çaba göstermelisin. Kurtulabilirsin, Katya. Öyle güzel bir yüzün var ki! Bakışların hüzünlü, iyicil... Gülümsemen insanın yüreğine işliyor."

Gruzdev, Katya'nın iki elini birden tutup gözlerinin içine bakarak ona alçak sesle başka güzel sözler söyledi. Titreyen, tenor sesi vardı, gözlerinden yaşlar süzülüyordu... Sımsıcak soluğu yüzünü, boynunu yalıyordu genç kadının.

"Doğru yolu bulabilirsin, Katya! Çok gençsin henüz, denemelisin!"

"Denedim, denemedim değil. Ama bir sonuç çıkmadı. Bir eve hizmetçi girdim. Oysa iyi bir aileden gelmeyim. Namusumla çalışırsam işlerin düzeleceğini sandım. En kirli iş bile bizim acı dolu yaşamımızdan iyidir. Hizmetçi girdiğim yer bir tüccarın eviydi. Bir ay çalıştım, her şey iyi gidiyordu, ama karısı tüc-

carı benden kıskanmaya başlayınca oradan ayrılmak zorunda kaldım. Oysa adama aldırdığım yoktu. Böylece eski berbat yaşantım yeniden başladı... Yeniden!"

Katya son sözünün ardından acı bir çığlık attı, yüzü sapsarı kesildi, gözleri irileşti. Bitişik odalardan birinde birisi çığlıktan ürkmüş olmalı ki, yere bir şey düşürdü. Gruzdev de bir an korktu, su getirmek için dışarı fırladı. On dakika sonra geriye döndüğünde Katya sedirde yatıyor, hüngür hüngür ağlıyordu.

"Ben sürtüğün, aşağılık rezilin biriyim! Dünyada benden daha düşüğü yok! Kim demiş düzelirim diye? Düzelemem, hiçbir zaman düzelemem. Oh olsun bana! Buldum işte layığımı!"

Katya'nın bu sözlerinden her şeyi anlamak olanaklıydı. Zavallı kadın konuşmak, Gruzdev gibi yüceltici sözler söylemek istiyordu. Kadıncağız elinden gelse her "onurlu iffetli kadın"ın yaptığı gibi içini dökecek, derdini karşısındakine açacaktı. Ama sözleriyle kendine manevi tokat atmaktan başka bir şey yapamıyordu.

"Denedim ama elimden bir şey gelmedi," diyerek içini çekti, dağılan saçlarını düzeltmeye başladı.

Gruzdev saatine baktı. Kadın durmadan konuşuyordu:

"Benden adam olmaz artık, bunu iyi bilin! Gene de teşekkür ederim... Böyle gönül alıcı sözleri yaşamımda ilk kez sizden işitiyorum. Yoldan çıkmış, düşmüş bir kadın olduğum halde bana insan gibi davranan yalnız sizsiniz."

Katya bunları söyler söylemez durdu. Bir zamanlar okuduğu küçük bir romanı anımsamıştı. Romanın kahramanı düşmüş bir kadını evine götürüyor, uzun süre uğraşarak onu doğru yola getirdikten sonra yaşamını onunkiyle birleştiriyordu. Acaba bu sarışın genç de o romandaki erkek kahramanın bir benzeri miydi? Evet, benziyordu ona. Hem de çok! Yüreği heyecandan güm güm vururken delikanlının yüzüne baktı. Durup dururken gözlerinden yaşlar akmaya başladı.

Gruzdev bir daha baktı saatine. İçini çekerek, "Yeter, Katya!" dedi. "Ağlama artık. Eğer çok istiyorsan Tanrı'nın yardımıyla düzelirsin."

Gözlerinden sicim gibi yaşlar inen Katya kürkünün üstten üç düğmesini çözdü, ağır ağır soyunmaya başladı. Düşmüş kadını yola getiren kahramanın öyküsü çoktan çıkmıştı aklından.

Rüzgâr, bir dilim ekmek uğruna insanın bazen nelere katlandığını ilk kez görmüşçesine azgın azgın uludu. Otelin üst katlarından birinde ayarsız bir gitarın tıngırtısı duyuldu. Öf, ne berbat bir müzikti bu!

Yirmi Altı

(Bir Günceden Alıntılar)

(Двадцать шесть)

Aynı ayın 2'si: Öğle yemeği yedikten sonra Batı Avrupa maliyesinin ağlanası durumu üzerine epey kafa yordum. Bizim evin işlerini çekip çevirecek bir kadın bulmalı en iyisi.

18 Haziran: Öğle yemeği yediğimiz sırada bizim hanım isyan bayrağını açtı. Ruhunda kopan fırtınayı daha fazla gizleyemediği belli. Sakın bütün bunlar yeniden sevdalanmanın dışa yansıması olmasın? *Ses* gazetesinin başyazısını okudum bugün. Olmaz böyle şey, efendim!

4 Aralık: Bahçe kapısı bütün gece çarptı durdu. Sabahın beşinde kalktığımda başkanlığını yaptığım dairenin kaleminde çalışan Karyavov'u evin avlusunda gördüm. Sabah sabah buralarda ne aradığını sorduğumda apışıp kaldı. Kötü bir niyeti olmalı dürzünün. Yol yakınken işten atmalı, yoksa başımıza iş açacak.

Aynı ayın 28'i: Bizim hanım gene isyan bayrağını çekti. Bütün gün yok ortalarda. Nerelerde sürtüyor acaba? 1302 numaralı dosyanın içinde bir sıçan buldum. Oracıkta geberttim iğrenç yaratığı.

Yeni yıl: Kutlamaları kabul ettim. Bizim hanım okusun da aklı başına gelsin diye kendisine bir öğütler kitabı armağan ettim. Canım öylesine sıkılıyordu, daha fazla dayanamadığım için "Kıpçakların Ufa İlini Ele Geçirmeleri" başlıklı bir makale yazdım. Sonra oturduğum yerde hayallere daldım.

Aynı ayın 4'ü: Öğütler kitabını da, yazdığım makaleyi de yırtıp attım. Benim hanım, "Karyavov'u yeniden işe alacaksın!" diye tutturmaz mı? Nah sana, görürsün, geriye alırım! O akşam evin altını üstüne getirdi, yazdığım bütün yazıları, resmî evrakı yırttı. İsteri nöbeti başladığında da, göğsündeki hastalığın iyileşmesi için Samara iline gideceğini söyledi. Gönderirim ben seni, daha çok gidersin!

6 Şubat: Dediğini yaptı, çekip gitti. Bütün gün onun yatağında yattım, iki gözüm iki çeşme ağladım. Niye gitmişti durup dururken? Bunun altında bir gönül işi vardı yüzde yüz. Hem de başkanlığını yaptığım dairedeki ana kuzularından biriyle... Hangi kerata becerdi acaba bu işi? Yarından tezi yok, kim olduğunu öğrenirim. Bizimkinin peşinden gitmek için izin isteyecektir nasıl olsa. İzin dilekçesi verir vermez yakasına yapışırım. Geceleyin bahçe kapısı çalınmadı ama gene de iyi uyuyamadım. Bütün üzüntüme karşın Fransa'nın acınacak durumunu düşünmekten alamadım kendimi. Üst üste iki düş birden gördüm. Tanrım, biz günahkârları bağışla!

7 Şubat: Tam yirmi kişi birden izin için dilekçe vermesin mi bugün! Yani neredeyse memurların hepsi. Tümünün isteği de Kronştat'a gitmek. Nerede bu Kronştat? Samara ilinde değil mi? Bakın şu işe!

8 Şubat: Öyle üzgünüm ki! Canımın sıkıntısını memurlardan çıkardım. Her birini başka bir göreve verdim dürzülerin. Görsünler bakayım gönül işiyle uğraşmak neymiş! Geceleyin düşümde Kronştat'ı gördüm.

Aynı ayın 14'ü: Dün, yani pazar günü Karyavov kentten ayrılıp bir yerlere gitmişti. Bugün kaleme geldiğimde baktım, ortalıkta dolaşıyor, alaycı alaycı gülüyor. Dürzüyü görevden atayım da görsün gününü!

Aynı ayın 25'i: Karımdan bir mektup aldım. Para göndermemi, Karyavov'u yeniden göreve almamı istiyor. Alırım hemen, daha çok beklersin! Memurların üçü daha işe gelmedi. Onlar da kent dışına çıkmışlar. Acaba geceleri kimin bahçe kapısını çalıyorlar dersiniz?

Kızının Avukatı

(Теща-адвокат)

Bu olay güzel bir sabah vakti, Mişel Puzıryov'un Liza Mamulina'yla evlenmesinden tam bir ay sonra oluyor. Mişel kahvesini içip işine gitmek üzere gözleriyle şapkasını aradığı sırada odaya kaynanası girdi.

"Sizi beş dakikalığına alıkoyacağım, Mişel. Hemen suratınızı asmayın, kuzum! Güveylerin (damatların) kaynanalarıyla konuşmaktan hoşlanmadığını biliyorum. Ama biz sizinle iyi geçiniyoruz, öyle değil mi? Güvey kaynana ilişkisinden çok akıllı iki insanın ilişkisi var aramızda. Ortak noktamız çok!"

Kaynana ile güvey kanepeye oturdular.

"Size nasıl yardımcı olabilirim, *mutterchen*?"[1]

"Akıllı, çok akıllı bir insansınız. Ben de aptal sayılmayacağıma göre birbirimizi hemen anlayacağız demektir. Böyle bir konuşma yapmayı çoktandır istiyordum, *mon petit*?[2] Size şimdi bir soru soracağım. Doğruyu söyleyeceğinize yeryüzünde en kutsal saydığınız şey üzerine yemin edin! Kızıma ne yapmak niyetindesiniz, söyler misiniz?"

Genç adamın gözleri faltaşı gibi açıldı. Kaynana konuşmasını sürdürdü:

1 (Alm.) Anneciğim.

2 (Fr.) Küçüğüm.

"Ben de sizin gibi düşünüyorum... Ne yapalım, istediğiniz gibi olsun. Olmaması için bir neden yok. Bilim, edebiyat güzel şeyler... Şiir de öyle... Hepsini anlıyorum. Eğer kadın eğitilirse en güzel şey budur. Ben de eğitim gördüğüm için bilirim. Ancak aşırılığa kaçmanın âlemi var mı, *mon ange*?"[3]

"Nasıl yani? Dediklerinize bir anlam veremiyorum."

"Sözün kısası, Liza'yla ilişkilerinize pek aklım ermiyor. Kızımı beğenip evlendiniz, ama gerçekten karınız mı o, yaşam arkadaşınız mı? Bilime, kitaplara, çeşitli kuramlara saygım sonsuz. Öte yandan Liza benim kızım. Bunu hiç aklınızdan çıkarmayın. Onu ezmenize izin veremem. Benim bir parçamdır, canımdır o benim. Gözümün önünde eriyip gidiyor zavallıcık. Sizinle evleneli bir ay oldu, çöpe döndü neredeyse. Sabahtan akşama dek masa başında oturtuyor, aptal kitaplarınızı, dergilerinizi okuttuktan başka bir de yazı kopya ettiriyorsunuz. Kızım ne zaman insan arasına çıkıp eşiyle dostuyla görüşecek? Bir kez bile baloya gitmediniz. Dansa, baloya götürdünüz mü onu hiç?"

"Doğru, hiç baloya gitmedik, çünkü kendisi istemedi. İnanmazsanız ona sorun, doğru söylemiyor muyum! Balolar, danslar konusunda ne diyecek, bakalım. İşin gerçeği, onun böyle saçmalıklarla ilgisi yok. Kitaplara, dergilere, masa başından ayrılmamasına gelince, buna kimse zorlamıyor onu. Kendi isteğiyle yapıyor. Liza'yı bu yüzden seviyorum zaten. Anlarsınız ya, anneciğim, saygılar sunarım, bir daha aramıza girmeyin! Eğer Liza benden bir şey isteyecek olursa çekinmeden kendisi ister."

"Öyle mi dersiniz? Sizden ne denli çekindiğini görmüyor musunuz? Aşk kızımın dilini bağlamış. Ben olmasam bir de boynuna yular takardınız. Evet, beyim, siz zorbanın, despotun birisiniz. Bugünden tezi yok, davranış tarzınızı değiştirin."

"Hayır, sizi dinleyecek değilim."

"Kendiniz bilirsiniz. Bana göre hava hoş. Kızım istedi diye açtım bu konuyu. Ona acıdığım için... 'Konuş, konuş!' diye başımın etini yedi."

3 (Fr.) Meleğim.

"İşte bu yalan! Bal gibi yalan söylüyorsunuz!"

"Yalan mı? Gözlerinizle görün öyleyse, neresi yalanmış!"

Kaynana böyle diyerek oturduğu yerden fırladı, gidip hızla kapıyı açtı. Mişel'in sevgili karısı Liza kapının arkasında, ellerini önünde kavuşturmuş, ayakta dikiliyor, hüngür hüngür ağlıyordu.

Mişel karısına atıldı.

"Konuştuklarımızı işittin, değil mi? Hadi, annene yanıt ver! Nasıl bir kızı olduğunu anlasın!"

Liza mızıldanmaya başladı:

"Annem... Annem doğru söylüyor... Ben daha fazla dayanamayacağım. Bıktım artık."

"Ya! Demek öyle! Tuhaf, doğrusu... Peki, bugüne dek niçin konuşmadın benimle?"

"Ben... Ben... bana kızacaksın diye korktum."

"Tamam da, boş oturmanın kötülüklerinden söz eden sen değil miydin? Ayrıca beni düşüncelerimden dolayı sevdiğini, geldiğin çevreden hoşlanmadığını anlatırdın hep. Sana bu yüzden gönül vermiştim. Benimle evlenmeden önce aylaklıktan ne denli nefret ettiğini söylemez miydin? Neden birdenbire bu değişiklik?"

"Beni beğenmezsin, benimle yaşamak istemezsin diye korkuyordum. Mişel, sevgilim, ne olur, Mariya Petrovna'nın gününe gidelim bu akşam!"

Liza böyle diyerek kocasının göğsüne kapandı. Bunun üzerine avukat kaynana gururla dikildi. Odadan dışarı çıkarken, "Gözlerinle gördün işte! Şimdi inanmışsındır," dedi.

"Ah, aptal!" diye inledi Mişel.

"Kimmiş o aptal?"

"Kim olacak? Kızınızın sözlerine inandığım için ben!"

Seçim Kurbanı

(Депутат, или Повесть о том,
как у Дездемонова 25 рублей пропало)

L. İ. Palmin'e adanmıştır

"Sus! Burası konuşulacak yer değil. Kapıcı bölmesine geçelim! Kimse duymasın bizi!"

Kapıcı bölmesine geçtiler. Konuştuklarını dinleyip daire başkanına iletmesin diye kapıcı Makar'ı apar topar saymanlığa göndermişlerdi. Ama Makar şapkasını giydi, evrak teslim defteri elinde, saymanlığa gideceği yerde merdivenlerin altına gizlendi, konuşmaları dinlemek üzere bekledi.

Önce Kaşalotov aldı sözü, ardından Dezdemonov, onun ardından da Zraçkov... Genel bir başkaldırıydı bu, herkes heyecanla konuşuyordu. Kızarmış yüzler öfkeden kasılıyor, yumruklar havaya kalkıyordu...

Kaşalotov, "Tarihin bilmem hangi çağında değil, 19. yüzyılın ikinci yarısında yaşıyoruz! Koca göbekler bir zamanlar yaptıklarını bir daha yapamazlar! Çektiğimiz yeter, zorbalık dönemi kapanmıştır!" diye gürledi.

Dezdemonov'un söyledikleri de aşağı yukarı aynı şeylerdi. Zraçkov daha ileri gitti, işi sövmeye kadar vardırdı. Bu laf curcunası arasında aklı başında söz söyleyen bir kişi çıktı. Adam, kaygılı yüzünü mendiliyle bir kez daha sildikten sonra, "Arkadaşlar, bütün bunlara değer mi?" diye başladı. "Diyelim, yerden göğe kadar haklısınız. Peki, bundan ne geçecek elinize? Siz

başkalarını hangi ölçüyle ölçerseniz, başkaları da sizin boyunuzun ölçüsünü ona göre alır. Bir gün sizler de amir olduğunuzda astlarınız aynı şeyi size yapmayacaklar mı? O nedenle sözlerime kulak verin. Böyle davranmanızın cezasını yalnız kendiniz çekersiniz."

Ama bu aklı başında sözlere kulak asan çıkmadı. Adamı daha fazla konuşturmadan kapı dışarı etmeye kalktılar. Bunun üzerine beriki ince düşünmeyi bırakıp ötekiler gibi işi zırtapozluğa vurdu.

Dezdemonov'un söyledikleri şöyleydi:

"Bizim koca göbeğin anlaması gerekir, arkadaşlar. Ondan ne eksiğimiz var? Biz de insanız; hiçbirimiz köle, uşak, savaş tutsağı değiliz. Bizimle alay etmeye, 'sen' diye konuşmaya hakkı var mı? Makamına girdiğimizde selamımızı almıyor, konuşurken başını öbür yana çeviriyor. Durup dururken azarlaması da caba! Bırakın bizim gibi efendilere, uşaklara bile 'sen' diyen kalmadı. Biri çıkıp da ona bütün bunları söylemeyecek mi?"

Bir başkası lafa karıştı:

"Geçenlerde bana, 'Suratının durumu ne böyle? Makar'a git de paspasla silsin biraz!' demez mi? Şaka yaptı, desen şaka değil! Bir gün de..."

Tam o sırada Zraçkov atıldı:

"Biz de hanımla birlikte gidiyorduk. Baktım, karşıdan bizimki geliyor. 'Hey, kocakafa, sokak karılarıyla sürttüğün yetmez mi?' diye bağırmasın mı ta uzaktan? 'Beyefendi, yanımdaki karımdır,' diye kendisini uyardıysam da özür bile dilemedi, cık cık çekerek uzaklaştı. Benim hanım nasıl gücendi bilemezsiniz, tam üç gün evde zırıltısını dinledim. Hepiniz tanıyorsunuz, sokak karısı mı benim karım?"

"Kısacası, beyler, bundan böyle ilişkiler değişmeli! Ya o defolup gitsin bu daireden ya da biz! Artık bir arada çalışamayız! Adımız rezile çıkmaktansa işsiz kalalım daha iyi! 19. yüzyılda yaşıyoruz. Herkesin onuru, herkesin özsaygısı var. Ben şurada küçük bir memursam, gene de eşekbaşı değilim; kendime göre bir değer taşımaktayım. Onun için kendimi küçük düşürtmem. Biri bunu ona söylemeli. Aramızdan biri çıksın, işlerin böyle gitme-

yeceğini bu adama söylesin! Hepimizin adına... Hadi, kim yapacak bu işi? Çekinmeden, dobra dobra anlatsın! Korkmayın, bir şey olmaz! E, kim gidecek? Tüh, sesim de öyle kısıldı ki!"

Herkesi temsil edecek kişinin seçimine geçildi. Uzun tartışmalar, çekişmeler sonunda en gözüpek, en akıllı, en güzel konuşan memur olarak Dezdemonov belirlendi. Kütüphaneye üyeydi, düzgün yazı yazardı, kültürlü kızlarla arkadaşlık ederdi; bu duruma göre neyi, nasıl söyleyeceğini en iyi o bilirdi. Gözüpekliğine gelince, bunun lafı bile olmazdı. Çünkü bir gün bölge zabıta memuru dernekte onu uşak sanınca Dezdemonov memurdan özür dilemesini istedi. Zabıta memuru neden özür dilemesi gerektiğini anlamayıp Dezdemonov'a ters ters baktı. Gene de Dezdemonov bu cesur çıkışından dolayı arkadaşları arasında "korkusuz adam" ünü kazandı.

"Durma, Senya, hadi git!" diye Dezdemonov'u öne sürdüler. "Bunda korkulacak bir şey yok! Açık açık söyle! Göster ona gününü! Nasıl adamlara çattığını anlasın! Biz onun sandığı gibi salak değiliz. Gitsin de kendine başka eğlence arasın. Artık kafa ütülediği yeter! İşte söyleyeceğin bu gibi şeyler. Hadi, durma artık! Saçını düzelt biraz. Kendisiyle dobra dobra konuş!"

"Ben sinirli bir adamım, beyler... Ağzımdan istemediğim laflar çıkabilir. En iyisi benim yerime Zraçkov gitsin."

"Senya, senin gitmen en uygunu. Zraçkov ancak kuzulara karşı kurttur, o da kafayı iyice çekerse... Bu, onun altından kalkacağı iş değil. Sen başkasın. Hadi, aslanım!"

Dezdemonov saçlarını tarayıp yeleğini düzeltti, saygılı bir biçimde avcunun içine öksürerek yürüdü. Herkes "Ne olacak?" beklentisi içinde soluğunu tutmuştu. Başkanın odasına girince Dezdemonov bir an duraksadı, söyleyeceği sözleri unuttuğu için elini dudaklarına götürdü. Sayın başkanın tepesindeki geniş dazlak ile dazlağın ortasındaki koyu beni görünce dizlerinin bağı çözülmüş, kolları, sırtı karıncalanmaya başlamıştı. Böyle durumlarda herkesin başına gelecek türden bir şeydi bu. Kendi kendini yüreklendirmek için "Hadi, korkma aslanım, yüreğini berk tut!" dedi.

"Evet, ne istiyorsun?"

Dezdemonov bir adım ileri attı, dilini ağzının içinde oynattı, ancak tek söz çıkmadı ağzından. Dili donup kalmış gibiydi. Yalnız dili tutulsa gene iyi, karın boşluğunda da kıpırdanmalar oluyordu. Yüreğinden sıvışan korkusuzluk duygusu önce karnına, orada gurul gurul sesler çıkardıktan sonra bacaklarına, bacaklarından topuklarına ilerledi; çizmelerinde takılıp kaldı. Ama çizmeleri delik deşikti. İşte bu felaket!

"Ne söyleyeceksen söyle! Orada dikilip durma!"

"Beyefendi... Şey... Diyecektim ki..."

Dezdemonov dilini kımıldatmaya çalışıyor, ama dili onu dinlemiyordu.

"İş... işittiğime göre eşiniz hanımefendi arabasını piyangoya koymuş. Bilet alanlar çekilişe katılacakmış. Ben de bilet alsam, diyorum... Eğer lütfederseniz..."

"Bilet mi dedin? Elimizde beş bilet kaldı. Beşini de alıyor musun?"

"Yok, yok, bir tane alayım... Bir bilet yeter, efendim."

"Beşini de alacak mısın, diye sordum."

"Alırım, alırım, beyefendi!"

"Tanesi 6 rubleden. Ama sana 5'er rubleden bırakırız. Şuraya bir imza at. Hadi, uğurlu olsun. Kazanmanı dilerim."

"Keh keh keh! Teşekkürler, beyefendi. İyi oldu da bitmeden yetiştim."

"Peki, hadi git artık!"

Bir dakika sonra Dezdemonov kapıcı bölmesinin ortasında dikilmiş, alı al, moru mor, gözleri ıslak ıslak, arkadaşlarından 25 ruble borç toplamaya çalışıyordu.

"Tamı tamına 25 rublem vardı, hepsini verdim. Oysa kaynanamın kira parasıydı, bugün ödeyecektim. Ne olur, bu parayı borç olarak verin bana!"

"Hadi, zırlayıp durma! Bir araban olacak, daireye onunla gidip geleceksin."

"Her şeyim tamam da araba mı eksik kaldı? Araba benim neyime? Piyangodan bana çıksa bile nereye koyup nerede koruyacağım?"

Memurlar böyle konuşurken Makar hep not alıyordu. (Okuması yazması vardı kapıcının.) Aldığı notları ne yapacağı belliydi.

Kısacası, bütün bunlardan şöyle bir sonuç çıkıyor: küçük memursan memurluğunu bil, boyundan büyük işlere kalkışma!

Kale Gibi Dayanıklı Kadın!

(Герой-барыня)

Lidiya Yegorovna sabah kahvesini içmek üzere terasa çıktı. Vaktin öğleye yakın, havanın sıcak olmasına karşın üstündeki ipekli kara giysinin düğmelerini çenesine dek iliklemişti. Belini cendereye girmişçesine sıkan bu koyu giysinin altın sarısı saçlarını güneş vurmuş gibi açtığını, yüzünün sert hatlarına uygun düştüğünü bildiği için onu sırtından yalnız yatmadan yatmaya çıkarırdı.

Çin işi fincandan tam bir yudum almıştı ki, terasa gelen postacı ona bir mektup uzattı. Kocasından geliyordu mektup. "Dayın bir kuruş borç vermedi. Senin çiftliği satmak zorunda kaldık. Yapacak başka bir şey yoktu," diye yazıyordu. Yüzü sapsarı kesilen kadın iskemlesinde şöyle bir sarsıldı. "İki aylığına Odessa'ya gidiyorum. Orada önemli işlerim var. Öperim," diye sürdürdü okumasını.

"Her şeyimi yitirdim! Kocam Odessa'ya gidiyormuş. Kime gittiği belli değil. Aman Tanrım!" diyerek derin bir ah çekti.

Göz yuvarlağı yukarı kaydı, sendeledi, düşmemek için önündeki korkuluğa tutundu. O sırada aşağıdan birilerinin ayak patırtıları duyuldu.

Yazlık komşusu, aynı zamanda kuzeni, emekli General Zazubrin çıkıyordu merdivenden yukarı. Yaşlılıktan yanakları sarkan köpekler kadar kocamış, yeni doğan kediler gibi cılız bir

adamdı Zazubrin. Basamakların sağlamlığını yoklarcasına bastonuyla vurarak, ağır ağır çıkıyordu merdivenden. Generalin arkasından da, başında geniş kenarları yukarı kalkık, Nuh Nebi'den kalma şapkasıyla sinekkaydı tıraşlı, emekli Profesör Pavel İvanoviç Knopka bastonunu basamaklara vura vura yürüyordu. Ufak yapılı profesör de merdivenlerin sağlamlığını sınıyor gibiydi. Birinci konuk iki dirhem bir çekirdek giyinmişti; ikincisi ise düzgün tıraşı, giysilerinin beyazlığıyla dikkat çekiyordu.

Emekli general titreyen sesiyle, "Biz de size geliyorduk, meleğim," dedi. "Sabahlar hayırlı olsun! Güzel meleğimiz kahve sefası mı sürüyor?"

Onun bu sözleri üzerine Lidiya Yegorovna ile profesör gülüştüler. Kadın ellerini korkuluktan çekti, dikleşti, yüzünde tatlı bir gülümsemeyle iki elini birden konuklarına uzattı. Berikiler kendilerine uzatılan birer eli öptükten sonra oturdular.

"Sevgili kuzenim, bakıyorum bugün keyfiniz yerinde. Neşeli olmak iyidir," dedi Lidiya Yegorovna.

"İyidir iyidir... Ha, ne diyordum? Güzel perimiz sabah sefası sürüyor, demek ki... Profesör ile ben de banyomuzu yaptık, kahvaltımızı bitirdik, dostları ziyarete çıktık. Bizim profesörle başım belada, kuzenim, size biraz dert yanayım. Onu yakında mahkemeye vermezsem adam değilim. Keh keh keh! Başımıza özgür düşünceli Voltaire kesildi."

"O nasıl şey?" diye güldü Lidiya Yegorovna. Bir yandan da "Kocam iki aylığına Odessa'ya... Gene o kadına..." diye düşünüyordu.

"Vallahi doğru söylüyorum. Öyle düşünceler ileri sürüyor, öyle şeyler söylüyor ki, aklınız durur! Kızıl komünistin teki! Bakın size ne diyeceğim, Pavel İvanoviç. Kızıl rengi kimler sever, bilir misiniz? Keh keh keh! Hadi, söyleyin bakayım! Sizin gibi özgür düşüncelilere bir çelmedir bu sözüm!"

Profesör düzgün tıraşlı çenesini oynatarak kahkahayı bastı:

"Kah kah kah! Öyleyse ben de tutuculara bir çelme takayım da görün! Kızıl renkten kim mi korkar? Boğalar! Kah kah kah! Nasıl, beğendiniz mi?"

"Oo, neler görüyorum? Bahçenizde zakkumlar açmış!"

Kontes Dromaderova'ydı bunları söyleyerek merdivenlerden çıkan Lidiya Yegorovna'nın yazlık komşusu kontes az sonra terasa geldi.

"Aaa! Yanınızda iki de beyefendi varmış! Bugün dalgınlığım üstümde, özür dilerim! Neler konuşuyorsunuz, bakalım? Kesmeyin general, size engel olacak değilim."

"Kızıl renkten söz ediyorduk. Bununla ilgili olarak boğalardan da... Çok haklısınız, Pavel İvanoviç! Gürcistan'da tabur komutanlığı yaptığım yıllarda bir gün pelerinimin kırmızı astarını gören bir boğa bana saldırdı. Hayvan kırmızıdan ürkmüş, boynuzlarıyla beni delik deşik edecek. Hemen kılıcıma davrandım. Bereket versin, yakındaki bir Kazak eri geberesiyi sırıkla kovaladı da kurtuldum. E, niye gülüyorsunuz? Yoksa inanmadınız mı? Yemin ederim, doğru söylüyorum."

Lidiya Yegorovna çok şaşırmış gibi bir ah çekti, aynı anda da "Odessa'da şimdi. Ahlâksız!" diye geçirdi içinden kocasını düşünerek.

Profesör Knopka boğalardan mandalara geçti. Kontes Dromaderova bu konudan sıkıldığını söyleyince yeniden kırmızı astarlı pelerin öyküsüne döndüler.

Ağzında bir gevrek geveleyen Zazubrin, "Kırmızı astarla ilgili bir anım daha var," dedi. "Gürcistan'da görev yaptığım sırada Konvertov adında ufak tefek bir albay vardı. Çoktan ölmüştür şimdi, toprağı bol olsun. Kendi halinde, hoş bir ihtiyarcıktı. Birkaç savaşa katılıp çarpıştığını biliyorum. Yararlı hizmetlerinden ötürü er rütbesinden ta albaylığa yükseltmişler. Çok severdim rahmetliyi. Albaylık rütbesini aldığında ata binecek durumda değildi. Çok yaşlanmıştı. Manevralarda kınından çıkardığı kılıcını gerisin geriye sokamadığı için ona emireri yardım ederdi. Kaputunun düğmelerini bile emireri iliklerdi. Beni bağışlayın, bu tiride dönmüş adamın tek bir düşü vardı, o da general olmak. Yaşlı, çökmüş, bir ayağı çukurda ama gönlünde ne aslanlar yatıyor!

"Adamcağız general olmayı kafasına koyduğundan emekliliğini de istemiyordu. Böylece bizde beş yıl daha hizmet etti ve diyebiliriz ki, sonunda amacına ulaştı. Ama nasıl ulaştığını tahmin edemezsiniz. Adamcağızın yazgısı böyleymiş, demek ki.

Generallik rütbesini verdikleri gün ansızın katıldı kaldı. Yüzüne, sağ kolu ile iki bacağına birden inme inmişti... Bizim gösteriş düşkününe sırmalı general apoleti takmak nasip olmadı, istemeye istemeye emekliye ayrıldı. Yaşlı karısıyla birlikte memleketleri Tiflis'in yolunu tutmak zorunda kaldılar. Giderlerken adamcağızın bir yüzü ağlıyor, öbür yüzü kaskatı duruyordu. Pelerininin kırmızı astarıyla övünmek artık tek sevinç kaynağıydı onun için. Yolda giderken eteğini kanat gibi açıp içindeki kırmızıyı göstermekten gurur duyuyordu. Hamama gittiği zaman bile astarını dışa çevirip pelerininin öyle asardı. 'Görün işte ben kimim!' dercesine. Küçük bir çocuk sanki... Bir süre böyle avundu. Yaşı çok ilerlediği için gözleri de sönüverdi bir gün. Tuttular, caddelerde dolaştırsın diye yanına bir emireri verdiler. Bizim kır saçlı, tiride dönmüş ihtiyar üflesen yere düşecek durumdaydı, gelgelelim "Ben generalim!" diye caka satmasından yanına varılmıyordu. O karda kışta böbürlenerek pelerininin önünü açıp gezmesi görülmeye değerdi. Ne garip adamdı! Çok geçmeden karısı da öldü. Bizim bunak ağlayıp sızlıyor, karısıyla birlikte gömülmek istiyordu, ama bir yandan da pelerininin kırmızı astarını papazlara göstermekten kendini alamıyordu.

"Karısının ölümünden sonra evini çekip çevirmesi için dul bir kadın buldular. Kadın işini iyi biliyordu, doğrusu. Fırsat buldukça generalin çayını, şekerini, parasını çaldı; adamı soyup soğana çevirdi. Zavallıyı tavuk gibi yolduğu yetmemiş gibi, bir gün tuttu, pelerininin astarını sökerek kendine bluz diktirdi. Benekli boz bir bezi de kırmızı astarın yerine diktirdi. Bizim Piotr Petroviç nereden bilsin! Cakayla eteğini herkesin önünde açıyor, general pelerininin kırmızı astarı yerine benekli boz bezi gösteriyordu..."

Kontes Dramoderova bundan da sıkıldı, asteğmen oğlunu anlatmaya koyuldu. Derken, öğle yemeğine doğru anneleriyle birlikte iki genç kız çıkageldiler. Lidiya Yegorovna'nın komşusu Kliançin'lerdi bunlar. Kızlardan biri piyanonun başına oturdu, öbürü şarkı söyledi. Zazubrin'in sevdiği bir parçayı seslendirdiler. Sonra öğle yemeğine oturuldu.

"Aman, turp ne güzelmiş! Nereden aldınız?" diye sordu profesör.

"Şimdi Odessa'da... O kadınla birlikte!" dedi Lidiya Yegorovna.

"Anlamadım."

"Ah, ben başka şey düşünüyordum... Bilmiyorum, alışverişi bizim aşçı yapar... Tanrı aşkına, ne oluyor bana böyle?"

Lidiya Yegorovna başını geriye atıp dalgınlığına kahkahayla güldü. Yemeği bitirmişlerdi ki, profesörün karısı ile çocukları çıkageldiler; kâğıt oynamaya başladılar. Akşamüzeri kentten başka konuklar sökün etti.

Gece geç vakit konuklardan sonuncusu da evden ayrılıp ayak sesleri kesilince Lidiya Yegorovna ellerini terasın korkuluğuna dayadı, iki yana sallanarak ağlamaya başladı. Hıçkıra hıçkıra ağlarken, "Malımı mülkümü hovardaca saçıp savurması yetmiyormuş gibi, bir de bana ihanet ediyor!" diyordu.

Ilık damlalar sicim gibi dökülüyordu gözlerinden. Büyük bir üzüntü içindeydi. Şimdi artık gözyaşlarını tutmasını gerektiren hiçbir engel kalmamıştı.

İnsanoğlu nasıl tüketiyor kendini! Hem de boş yere!

Nasıl Evlendiğimin Resmidir

(Küçük Bir Öykü)

(О том, как я в законный брак вступил)

Konyaklı çayımız bitince annelerimiz ile babalarımız bizi baş başa bıraktılar.

Babam ayrılırken, "Hadi oğlum, göreyim seni!" dedi.

Ben de arkasından, "Onu sevmediğim halde sevdiğimi nasıl söyleyebilirim?" diye fısıldadım.

"Aptallık etme! Anlamazsın sen! Dediğimi yap!"

Babam öfkeli gözlerle süzdü beni, kameriyeden çıktı. Tam o sırada yaşlı bir el, kapı aralığından uzanıp masanın üstündeki mumu aldı. Tümüyle karanlıkta kaldık.

"Ne olacaksa olsun!" diye geçirdim içimden ve kıza, "Durum tümüyle benim lehime, Zoya Andreyevna. Yalnızız, üstelik içerisi zindan gibi karanlık. Bu durumda yüzümün kızardığını göremeyeceksiniz. Kızarmamın nedeni, yüreğimi yakan duygulardır," dedim.

Durdum. Zoya Andreyevna'nın yüreğinin küt küt attığını, dişlerinin birbirine vurduğunu işitebiliyordum, ikimizin oturduğu sıranın titremesiyle onun bedeninde oluşan sarsıntı bana ulaşıyordu. Zavallı kızcağız beni sevebilir miydi? Benden nefret etmesi bir yana, eğer benim gibi aptalın birini küçük görmesi olasıysa tam anlamıyla küçük görüyordu beni. Çünkü orangutandan farklı bir görünüşüm yoktu. Rütbemin, aldığım madalya-

ların omuzlarımı ve göğsümü süslemesine karşın sivilceli, kıllı, ablak suratımla çirkin bir hayvana benziyordum. Sürekli nezle oluşumdan, içkiye düşkünlüğümden ötürü burnum patlıcan gibi şişmişti. Hantallıkta ayılardan geri kalmazdım. Ruhsal erdemler yönünden ise övünülecek durumda değildim. Zoya henüz nişanlım değilken ondan aldığım ödenmemiş borçlar utandırıyordu beni. Kızcağıza acıdığım için konuşmamı yarıda kestim.

"Gelin, bahçeye çıkalım. Burası havasız," dedim.

Ağaçlar arasındaki yoldan yürüdük. Kameriyeden çıktığımızı gören annelerimiz, babalarımız kendilerini çalıların arkasına attılar. Ay ışığı Zoya'nın yüzünü aydınlatıyordu. O zaman budalanın biri olmama karşın kızın güçsüzlüğünden ileri gelen sevimliliği kaçmadı gözümden.

İçimi çekerek, "Bülbül ötüyor, sevgilisinin gönlünü eğlendiriyor," dedim. "Ya ben ne zaman birini eğlendireceğim?"

Kızcağız kızardı, gözlerini önüne eğdi. Böyle rol yapması öğretilmişti ona. Yüzümüz ırmağa dönük olarak bir sıraya oturduk. Irmağın karşı yakasında beyaz bir kilise, kilisenin arkasında ise Zoya'nın gönlünü çalan Bolnitsın adındaki memurun kirada oturduğu, Kont Kuldarov'un kocaman evi yükseliyordu. Zoya oturur oturmaz gözlerini o eve dikti. Onun bakışları karşısında yüreğim cız etti, kendime acıdım. Ey, anam babam olacak insanlar; sizde hiç anlayış, insaf yok mu? Cehennemde çatır çatır yanmaktan korkmuyor musunuz?

"Mutluluğum bir kişinin elinde," diye sürdürdüm konuşmamı. "O kişiye karşı özel duygular, büyük bir hayranlık besliyorum. Gönlümü ona verdim... Ama o beni sevmiyorsa ben... öldüm, bittim demektir. İşte o kişiler ikinizsiniz... Peki, sizin bana karşı gerçek duygularınız nedir? Siz de sevebilir misiniz beni? Daha doğrusu seviyor musunuz?" diye sordum Zoya'ya.

"Seviyorum..."

İtiraf edeyim, onun bu sözü beni irkiltti. Oysa ben neler düşünmüştüm! Nişanlım başkasını sevdiği için bana ret yanıtı vereceğini sanıyordum. Ummadığım bir durumla karşı karşıyaydım şimdi. Kızcağızın birtakım zorlukları göğüslemeyi göze alamadığı belliydi.

Tir tir titreyerek ve ağzımdan dökülen sözlerin ne anlama geldiğini bilmeyerek, "Doğru değil!" dedim. "Zoya Andreyevna, iki gözüm, inanmayın demin söylediklerime! Sizi sevmiyorum! Eğer seviyorsam kahrolayım! Üstelik siz de beni sevmiyorsunuz. Bizim yaptığımız düpedüz aptallık!"

Az önce oturduğumuz sıranın çevresinde fır fır dönüyordum.

"Yapmamalıyız bunu! İkimiz de güldürü oyunu oynuyoruz. Bizi birbirimizle zorla evlendiriyorlar. Mal mülk kaygısıyla oluyor bu maskaralık, sevginin aramızda yeri yok! Sizi aldatmaktansa boynuma taş bağlayıp kendimi suya atayım daha iyi! Analarımızın, babalarımızın bizi zorla evlendirmeye hakları var mı? Kölesi miyiz biz onların? Hayır, evlenmeyeceğiz! İnat olsun diye evlenmeyeceğiz! Şimdiye dek onları dinlediğimiz yeter! İşte şimdi yanlarına gidip seninle evlenmeyeceğimi söyleyeceğim!"

Zoya'nın gözleri birdenbire kurudu, ağlamayı bıraktı.

"Hemen gidip konuşacağım onlarla! İsterseniz siz de gelin! Beni sevmediğinizi, gönlünüzü Bolnitsın'a kaptırdığınızı söyleyin! Ben de Bolnitsın'la evlenmenizden yanayım. Onu ne denli sevdiğinizi biliyorum."

Zoya mutluluktan gülerek benimle birlikte yürüdü.

"Ben de sizin başka kızı sevdiğinizi biliyorum. Sizin de gönlünüz Matmazel Debe'de."

"Evet, Matmazel Debe'yi deli gibi seviyorum. Gerçi kendisi başka bir mezhepten, üstelik varlıklı değil. Ona gönül vermemin nedeni akıllı oluşu ile daha başka erdemleridir. Annem babam isterlerse beni lanetlesinler, gene de evleneceğim o kızla. Onu yaşamımdan çok seviyorum. Onsuz edemem. Onunla evlenemedikten sonra yaşamamın ne anlamı kalıyor? Gidiyorum işte. Gelin, bizimkilere ikimiz birlikte söyleyelim. Size nasıl teşekkür edeceğimi bilemiyorum. Beni öyle rahatlattınız ki!"

Duyduğum mutluluktan dolayı Zoya'ya teşekkür üstüne teşekkür ediyordum, o da benden geri kalmıyordu. Büyük bir sevinç içinde ve minnetle ben onun ellerini, o da benim saçımı, kıllı yüzümü öpmeye, birbirimize iltifatlar yağdırmaya başladık. Hatta bir ara terbiye kurallarını unutup onu kucaklayı-

verdim. Diyebilirim ki, birbirimizi sevmediğimizi söylemekten duyduğumuz mutluluk, birbirlerini sevdiklerini bildirmelerinden duydukları mutluluktan daha büyüktü, ikimiz de sevinçten uçarak, coşku içinde, yüzümüz pespembe, kararımızı bildirmek üzere bizim eve doğru koştuk. Yolda birbirimizi yüreklendiriyorduk:

"İsterlerse sövsünler, dövsünler, hatta evlerinden kovsunlar!" diyorduk.

Ana-babalarımızı evin girişinde eşikte bizi bekler bulduk. Yüzlerimizdeki sevinci, mutluluğu görünce uşağa işaret ettiler. Uşak koşup şampanya getirdi. Ben ellerimi sallamaya, karşı koymaya, şamata çıkarmaya başladım. Zoya bağırdı, zırlayarak ağladı. Büyük bir gürültü koptu, bunun üzerine şampanyayı içemedik.

Gene de evlendirdiler bizi.

Şimdi evliliğimizin gümüş yıldönümünü kutluyoruz. Birlikte tam yirmi beş yıl uçup gitmiş. Başlangıçta zor yıllar geçirdik. Hep azarladım Zoya'yı, gerektiğinde patakladım, gene de istemeye istemeye katlandım karıma. İstemeye istemeye çocuklarımız oldu. Sonra... Yavaş yavaş alıştık birbirimize...

Şu an Zoya'cık arkamda ayakta duruyor; elleri omuzlarımda, tepemdeki dazlağı öpüyor.

Bir Sayman Yardımcısının Günlüğünden

(Из дневника помощника бухгалтера)

11 Mayıs 1863

Bizim altmışlık sayman Glotkin şiddetli bir öksürüğe tutulduğu için son günlerde sütlü kanyağa dadanmış, bu yüzden adamcağızda alkoliklerin sayıklaması başlamış. Doktorlar yalnız bu meslektekilere özgü kendine güvenle, saymanın bir gün sonra öleceğini bildirmişler. Eh, bu duruma göre onun yerine ben sayman olacağım demektir. Onun makamına beni geçirecekleri sözü çoktandır ortalıkta dolaşıyordu zaten.

Bizim sekreter Kleşçev iş için gelen bir yurttaşı kendini kırtasiyecilikle suçladı diye pataklamaya kalkmış, mahkemelik olmuşlar. Zaten başka türlü sonuçlanmaz böyle işler.

Midemdeki gastridi iyileştirmek için şurup alıyorum.

3 Ağustos 1865

Sayman Glotkin gene akciğerinden rahatsız. Öksürükten kurtulamadı bir türlü, sütlü kanyak içmeyi sürdürüyor. Eğer ölürse görevinin bana kalacağı kesin. Ancak alkol sayıklamasından ötürü kolay kolay ölünmediğinden, onun yerini alma umudum biraz zayıf.

Kleşçev, bir Ermeni yurttaşın elinden zorla aldığı bonoyu

yırtıvermiş. Adam gene mahkemeye düşecek. Yaşlı bir kadın (Bayan Guryeva) bende gastrit değil, gizli basur olduğunu söyledi. Ne diyebilirim ki?

30 Haziran 1867

Gazeteler Arabistan'da kolera salgını başladığını yazıyor. Bakarsın, hastalık Rusya'ya da sıçrar. İşte o zaman görün boşalan makamları! Sayman Glotkin ölünce yeri benden başka kime kalacak ki? Ama adam yedi canlı, bir türlü ölmek bilmiyor. Bana göre böylesine uzun yaşamak biraz ayıp kaçıyor.

Gastridim için ne kullansam acaba? Pelinotu tohumu mu yutsam? Ne dersiniz?

2 Ocak 1870

Glotkin'in köpeği sabaha değin avluda uludu durdu. Aşçı kadın Pelageya bunun bir şeyin göstergesi olduğunu ileri sürüyor. Sayman olduğum zaman kendime alacağım rakun derisi kürkle yakası samur sabahlıktan uzun uzun konuştuk. Bunlarla da kalmaz, tutar kendisiyle evleniveririm belki. Kız alacak değilim elbette, yaşıma uygun bir dul olabilir.

Dün Kleşçev, açık saçık fıkralar anlattığı, ayrıca Ticaret Odası üyelerinden Ponyukov'un yurtseverlik duygularıyla alay ettiği için kulüpten kovuldu. Duyduğuma göre Ponyukov nedense Kleşçev'i mahkemeye verecekmiş.

Gastridim için Dr. Botkin'e gideceğim. Hastalarını kesin tedavi ediyormuş...

4 Haziran 1878

Gazeteler Vertlianka'da veba salgını çıktığını yazıyor. Sinek gibi insan ölüyormuş. Glotkin korkusundan biberli votka içiyor. Eh, böylesine yaşlanmış bir adama biberli votkanın bir yarar sağlayacağını sanmıyorum. Veba bizim kente kadar gelse sayman olacağım yüzde yüz.

4 Haziran 1887

Glotkin ölüm döşeğinde. Kendisini ziyaret ettim, dört gözle ölümünü beklediğimi söyledim ağlayarak, beni bağışlamasını istedim. Adam yücegönüllülük gösterdi, beni bağışladığı gibi, üstelik gastridim için pelit kahvesi içmemi salık verdi.

Kleşçev az kaldı mahkemeye düşeyazdı. Kirayla alıp kullandığı piyanoyu para karşılığında Yahudi bir rehinciye bırakmamış mı? Adamın bu gibi dalavereleri yanında Stanislav nişanı var, ayrıca 7. dereceden devlet memuru. Şu dünyada ne garip işler dönüyor?

Zencefil 2 miskal, kalgan otu 1,5 miskal, sert votka 1 miskal, yedikardeşkanı 5 miskal... İşte bütün bunlar elli dirhem sert votkanın içinde karıştırıldıktan sonra sabahları gastride karşı birer kadeh içilecekmiş.

7 Haziran, yıl aynı

Dün Glotkin'i toprağa verdik. İhtiyarın ölümü ne yazık ki bana bir yarar sağlamadı. Geceleri beyaz kefeniyle düşlerime giriyor, gözdağı verircesine bana parmak sallıyor. Ah, ben ne bahtsız adammışım! Kimi sayman yaptılar, biliyor musunuz? Elbet beni değil, şu tıfıl Çalikov'u! Bir general karısının teyzesinden tavsiye mektubu getirdi diye bu yüce makama gencecik bir adam getirildi. Yazık, tüm umutlarım suya düştü.

10 Haziran 1886

Bizim Çalikov'un hanımı başkasına kaçmasın mı! Zavallı Çalikov karısına duyduğu özlemden dolayı ne yapacağını bilmiyor, belki üzüntüye dayanamayıp canına kıyar. İşte o zaman benim saymanlık işi çantada keklik demektir. Şimdi herkes bundan söz ediyor. Bu duruma göre umudumu yitirmemeliyim. Yaşam güzel ne de olsa! Rakun kürke kavuşacağım günler sayılı... Evlenmeye gelince, neden olmasın? Karşıma iyi bir kısmet çıkarsa neden evlenmeyeyim? Ancak bu, ciddi bir iştir; evlenmeden önce birilerine danışmalıyım.

Kleşçev yanlışlıkla bizim müsteşar Lirmans'ın lastik ayakkabılarını giymiş. Rezalet!

Kapıcı Payisi gastride karşı süblime kullanmamı öğütledi. Bir denemeli mi, ne yapmalı?

Tıpkı Dedesine Çekmiş

(Весь в дедушку)

Pencereler ardına değin açık olduğu halde pirelerin ısırdığı, sivrisineklerin vızır vızır uçuştuğu, boğucu sıcak bir geceydi. Akşam yemeğinde ringa tuzlaması yediğim için susuzluktan midem cayır cayır yanıyordu. Yatağımda yatarken bir o yana, bir bu yana dönüyor, gene de uyumaya çalışıyordum. Yıllardır benimle birlikte aynı evde kalan emekli general dedem de benim gibi, yatağında iki yana dönüp duruyor, besbelli, uyuyamıyordu. Durmadan ısıran pireler yüzünden dedemin de, benim de bütün rahatımız kaçmıştı, ikimiz de can sıkıntısından çıldıracak gibiydik. Başına geçirdiği kolalı kalpağı sürekli çıtırdayan dedemin bir öksürmesi eksikti sanki, adamcağız ha bire öksürüyor, hışır hışır soluyor, bir yandan da şöyle homurdanıyordu:

"Sen ne akılsız adamsın, be! Anasının kuzusu, ağzı süt kokan biriymişsin meğer! Kızılcık sopasına doymadığın nasıl da belli? Aklın başına gelmedi bir türlü!"

"Kimden söz ediyorsunuz, dedeciğim?"

"Kimden söz ettiğimi anlamadın mı? Sana hoşgörülü davranıyoruz, şımartıyoruz, ceza vermiyoruz diye neredeyse tepemize çıkacaksın! (Dedem ciğerlerine derin derin hava çekmiş olmalı ki, şiddetli bir öksürüğe daha tutuldu yeniden.) Seni sıkı

bir askerî disipline soksaydık dünyanın kaç bucak olduğunu o zaman anlardın! Yatmadan önce yataklara niçin pire tozu serpemedin, bakayım? Söyle hadi! Hey, sana soruyorum, neden? Her zamanki tembelliğinden, üşendiğin için, öyle değil mi?"

"Dedeciğim, deminden beri uyumama engel oluyorsunuz, susun artık!"

"Sakın bana karşı çıkma! Karşında kim var, kiminle konuştuğunu bilmiyor musun? (Dedem yeniden öksürmeye başladı, sesini daha da yükseltti.) Bir daha soruyorum sana, neden pire tozu serpmedin yataklarımıza? Sana söylüyorum, kısa zamanda kendine çeki düzen ver, haddini bil, başkalarının senden şikâyete geldikleri rezilce davranışlarına son ver artık! Nasıl, söylediklerim kafana iyice girdi mi? Dün Albay Dubyakin bana gelip senden epeyce dert yandı. Utanmadan adamcağızın karısını baştan çıkarmışsın. Kimden izin aldın da bu haltı yedin? Hakkın var mı buna?"

Dedem beni böyle epeyce haşladıktan sonra bir de bana ahlâk dersi vermeye kalkmaz mı? İncil'e göre uyulması gereken yedi öğütten, ailenin temellerinden filan söz etmeye başladı.

O zaman kendisine şu karşılığı verdim:

"Dedeciğim, bu söylediklerinizi en azından ben de sizin kadar biliyorum. İtiraf edeyim ki, yaptıklarımdan ötürü vicdanım sızlamıyor değil... Ama ne yapayım ki, çok istediğim halde kendime diş geçiremiyorum. Elimden bir şey gelmiyor, çünkü tıpatıp size benzemişim. Kanımda, tüm benliğimde sizden edindiğim sözde erdemler yaşıyor. Sizden bana geçen huylarla nasıl baş edebilirim ki?"

"Ben... ben başkasının karısına elimi sürmem. Uydurma hadi, kıtır atma!"

"Ya, öyle mi? Bundan on yıl kadar önce, o zaman altmışında mıydınız nedir, eğer unutmadıysanız, birinin karısını değil, evde koca bekleyen dul bir kadını değil, yakın bir arkadaşınızın nişanlısını onun elinden almıştınız. Dedeciğim, çok iyi biliyorsunuz, değil mi? Nina'mıydı adı?"

"Ben ona nikâh kıydım, cancağızım."

"Daha neler? Kızcağızı çok iyi eğitmişler, el bebek gül bebek

büyütmüşler, altmış yaşındaki bir moruğa gitsin diye mi yetiştirmişlerdi? Yakışır mı bu size? Üstelik bu güzeller güzeli, aklı başında kızla evlenmek isteyen, onun yanına yakışacak bir delikanlı kızcağızın yolunu gözlüyordu. Ama siz ne yaptınız? Rütbenizle, bol paranızla ortaya çıkıp kızın anasının babasının aklını karıştırdınız, yaldızlı gösterişinizle kızcağızın başını döndürdünüz. Bana inanmayacaksınız ama sizinle evlenirken onun ne kadar gözyaşı döktüğünü gözlerimle gördüm. Zavallıcık daha sonra yaptığından bin pişman oldu, sizden kurtulmak için sarhoş bir teğmen bulup onunla kaçıverdi. Ne yazık ki, dedeciğim, siz kaz kafalı birisiniz."

"Dur bakayım, seni ilgilendirmez benim ne yaptığım! Aslında sıkı bir asker disiplini gerekliydi sana! O zaman aklın başına gelir, kız kardeşin Daşa'yı soymaya kalkışmazdın. Utanmaz herif, neden kızcağızın yüz hektarlık toprağına el koydun?"

"Ne yapayım, kendime sizi örnek aldım! Ben tıpatıp size benziyorum, dedeciğim. Başkasının malına el koymayı başkalarından öğrenecek değilim ya!.. Anımsıyor musunuz, levazım bölüğünde görev yaptığınız yıllarda Ufa iline atanmışsınız da..."

Bu minval üzere onunla tartıştık durduk. Dedem beni yirmi çeşit davranışımdan ötürü suçlamaya kalktığında, ben suçu hemen onunla olan yakın akrabalığıma atıyordum. En sonunda adamcağızın yattığı yerden birtakım hışırtılar geldi, dedem öfkesinden duvarı tırmalamaya başlamıştı.

"Dinleyin beni, dedeciğim," dedim. "Bu gidişle ikimiz de uyuyamayacağız. En iyisi gidip ırmakta bir güzel yıkanalım. Ardından birkaç kadeh votka yuvarladık mı, bak, o zaman mışıl mışıl uyumaz mıyız!.."

Dedem dudaklarını öfkeyle şapırdatarak o karanlıkta giyiniyor olmalıydı. Az sonra birlikte ırmağın yolunu tuttuk. Ay ışıklı, öyle güzel bir geceydi ki! Yıkandıktan sonra odaya döndük. Masada bir sürahi votka bizi bekliyordu. Dedeciğim bir kadeh votka doldurdu kendisine, kadehi eline alıp istavroz çıkardıktan sonra;

"Seni sıkı bir askerî disiplinle eğitmek gerekirdi. Bak o zaman adam olmaz mıydın, seni sar... sarhoş herif!" dedi.

Öfkeyle homurdana homurdana demleniyor, masadaki berbat sucuğu meze yapıyordu. Alkollü içkilere düşkünlüğümü kendisinden miras aldığımdan ben de kafayı bulduktan sonra kendi odama çekilip zıbardım.

Her gecemiz böyle geçer bizim.

Yılda Bir Kez

(Раз в год)

Prenses'in üç pencereli küçük evinde sanki bayram hazırlığı var. Pencerelerden parmaklıklı panjurlar çıkartılmış, kapı kanatları ardına dek açılmış, çepeçevre tertemiz süpürülmüş, bütün bunların sonunda küçük ev gençleşivermiş birden. Bahar güneşi vurdukça yeni silinmiş camlarda ürkek ışıltılar yansıyor. Yılların eskitip çökerttiği kapıcı Mark kapıda durmuş, üzerinde güve delikleriyle delik deşik bir üniforma var. Sabah erkenden kalkıp titreyen eliyle tıraş ettiği yüzünde, armalı düğmelerinde, pırıl pırıl cilalı çizmelerinde güneşin ışınları oynaşıyor. Onun sabah sabah kulübesinden çıkması boşuna değil. Prenses'in doğum günü bugün. Evin girişinde kapıda dikilecek, gelen konukların adını bağıra bağıra söyleyecek. Mutlak her zamanki gibi kahve telvesi ve perhiz yağıyla pişirilmiş çorba kokmuyor bugün; tam tersine, oradan mis sabunlarını anımsatan buram buram esans kokusu yayılıyor. Bütün odalar tepeden tırnağa düzene sokulmuş, pencerelere ütülü perdeler asılmış, tabloların üzerindeki tüller indirilmiş, tahtaları yıpranan döşemeler cilalanmış... Prenses'in bir sürü yavru doğuran kedisi huysuz Julka ile minik minik mırnavlar akşama değin çıkmamacasına kilere kapatılmış.

Prenses salondaki geniş koltuğunda otururken beyaz tül giysisinin kıvrımlarını arada bir parmaklarıyla düzeltiyor. Kam-

buru çıkmış, yüzü iyice buruşmuş; üzerinde tazelik denen bir şeyin olduğunu anımsatan tek şey, çökkün göğsüne iliştirdiği gül. Koltuğunda otururken konuklarını bekliyor...

Yirmi kadar konuk gelecek kutlamaya. Bunlar arasında oğluyla birlikte Baron Tramb'ı, Prens Halahadzev'i, mabeyinci Burlastov'u, Prenses'in kuzeni General Bitkov'u sayabiliriz. Hepsi de gelecekler, gürültülü konuşmalarıyla salonu dolduracaklar, Prens Halahadzev şarkı söyleyecek, General Bitkov Prenses'in göğsündeki gülü isteyecek... Konuklarına karşı nasıl davranılacağını biliyor Prenses. Tavırlarından erişilmezlik, güngörmüşlük, görkem akıyor. Bu arada tüccar sınıfından Htulkin ile Pereulkov da gelecekler. Ancak onlar için holdeki masaya kâğıt ile kalem konuldu. Bu baylar çizmeyi aşmamaları gerektiğini bilmeliler, ikisi de salona girmeden imzalarını atıp gidecekler.

Saat on iki olunca Prenses göğsündeki gülü düzeltiyor. Tam o sırada gürültüyle bir araba geçiyor sokaktan. Prenses kulak kabartıyor: Acaba gelen birileri mi var? Kapı zilinin çalmasını bekliyor, beş dakika geçtiği halde kimse çalmıyor zili. "Gelen yok," diye düşünüyor Prenses. Evet, gelen giden kimse yok, Prenses. Son yıllarda yaşanan durum bir daha yaşanacağa benziyor. Ah, acımasızlar!

Saat ikiyi vurunca Prenses odasına çekiliyor, nışadır ruhu kokluyor, ağlıyor.

"Kimse gelmedi gene! Hiç kimse!"

İhtiyar Mark, Prenses'in çevresinde dört dönüyor. Onun üzüntüsü de hanımınınkinden az değil. Yozlaştı bu insanlar. Eskiden sineğin bala üşüştüğü gibi üşüşürlerdi. Oysa şimdi...

Prenses durmadan gözyaşı döküyor.

"Kimsecikler gelmedi. Ne baron, ne Prens Halahadzev, ne Jorj Buvitski... Terk ettiler beni. Ben olmasam bugünkü durumlarına erişebilirler miydi? Mutluluklarını, meslekte ilerlemelerini bana borçlular, yalnız bana! Ben yardım etmesem şimdi onların yüzüne kim bakardı?"

"Kimse bakmazdı yüzlerine!" diye onayladı Mark.

"Kimseden minnettarlık beklediğim yok. Teşekkür etmelerini de istemem. Ama biraz olsun duyarlılık gösteremezler miy-

di? Ah, ne acı, ne acı! Yeğenim Jan bile gelmedi. Peki, onun gelmesini engelleyen ne? Ne yaptım ben ona? Başkalarına taktığı borçları, senetlerini ödedim; kız kardeşi Tanya'yı iyi bir delikanlıyla evlendirdim. Varımı yoğumu onların uğruna harcadım, diyebilirim. Böylece kardeşime, Jan'ın babasına verdiğim sözü yerine getirdim. Onun için ne paralar döktüğümü sen de biliyorsun, değil mi Mark?"

"Hanımefendi, yeğeninize hem babalık, hem de annelik ettiniz. Bilmez olur muyum?"

"İşte, yaptıklarımın karşılığı bu, görüyorsun! Ah, şu insanlar!"

Saat üçte, geçen yıl olduğu gibi, gene Prenses'in sinir nöbetleri tuttu. Çok kaygılanan Mark sırmalı şapkasını giydi, pazarlık ederek bir araba kiraladı, doğruca Prenses'in yeğeni Jan'ın evine yollandı. Bereket versin, Jan'ın dayalı döşeli evi çok uzaklarda değildi. Mark onu yatakta kıvranırken buldu. Bir gün önceki içki âleminden döneli çok olmamıştı. Ablak, ekşi suratı kıpkırmızı, alnı ter içindeydi. Kafasının içindeki uğultu, midesindeki kargaşa dursa hemen uyuyacaktı, ama bir türlü yatışıp uyuyamıyordu. İçinde sabunlu su ve bir sürü pislik dolu, yüzünü yıkadığı leğene dikmişti gözlerini. Kusmak istediği belliydi.

Darmadağınık odaya giren Mark biraz çekinerek, ama daha çok iğrenerek yatağa yaklaştı.

"Bu yaptığınız size yakışmıyor, İvan Mihalıç! Böyle davranmamalısınız!" dedi.

"Neymiş o yakışmayan?"

"Halanızın yaş gününe neden gelmediniz? Gelip kutlasanız iyi olmaz mı?"

Leğenden gözlerini alamayan Jan, "Defol karşımdan!" diye bağırdı.

"Halanız çok kırıldı. Ah, efendim, bunu ona yapmamalıydınız! Yüreğinizde hiç acıma duygusu yok mu? Onu niçin incitiyorsunuz!"

"Ben kimseye ziyarete gitmiyorum artık. Halama böyle söyle. Başkalarına ayıracak vaktim yok. Eğer senin varsa kapı kapı dolaşabilirsin. Şimdi yıkıl karşımdan, beni rahat bırak! Uyumak istiyorum."

"Uyumak istiyormuş! Sanki uyuyunca suratı insan suratına benzeyecek! Halanızdan utandığınız için gitmiyorsunuz ona, değil mi?"

"Kes sesini, mankafa! Orada dırlanıp durma!"

Mark gücenerek gözlerini kırpıştırmaya başladı. Uzun bir sessizlik çöktü ortalığa. Sonra Mark sesini yumuşattı.

"Beyefendiciğim, gidip de kutlayıverin halacığınızın doğum gününü. Yatağından çıkmıyor, durmadan ağlıyor. Biraz gönül almasını bilin, saygılı davranın... Geleceksiniz, değil mi efendiciğim?"

"Bir yere gitmem ben! Gitmek için bir neden yok, vaktim de... Sonra, gidip o ihtiyar kızın evinde ne yapacağım?"

"Bir yol uğrasanız nereniz eksilir? Halanıza karşı saygıda kusur etmemeniz gerekir. Gitmekle ona büyük bir iyilik yapmış olacaksınız. Bu nankörlüğünüz, nobranlığınız onu öylesine gücendiriyor ki, bilemezsiniz!"

Mark böyle derken yeniyle gözlerini sildi.

"Hadi, bu iyiliği yapın halanıza."

"Hımın! Peki, gitsem konyak verir mi?"

"Verir, verir, efendiciğim!"

"Konyak verir ha!"

Jan böyle diyerek göz kırptı.

"Ee, bir de 100 ruble verir mi?"

"İşte o yok, beyefendi. Siz de biliyorsunuz, eski günler geçti, parası kalmadı halanızın. Akrabaları soyup soğana çevirdiler, Jan[1] Mihalıç. Paramızın bolluğunda kapımızı aşındırırlardı, şimdi kimseyi bulamazsın."

"Geçen yılki gelişimde kaç ruble almıştım? 200 mü? Şimdi 100 ruble bile yok, öyle mi? Leş kargası, sen benimle dalga mı geçiyorsun? Kocakarının kirli çıkınında bir şeyler bulunur. Neyse, uyumak istiyorum, git karşımdan!"

"Biraz gönlü yüce olun, efendim. Halanız çok yaşlı, güçsüz. Cancağızı nerdeyse çıktı çıkacak. Acıyın kadıncağıza, Jan Mihalıç, beyefendiciğim..."

Ama Jan acıma nedir bilmiyordu. Bunun üzerine Mark çö-

1 İvan Rusça, Jan (Jean) Fransızca – ç.n.

zümü pazarlığa girişmekte buldu. Saat beşe doğru Jan halasının uşağının ısrarlarına daha fazla karşı koyamadı, birlikte evden çıktılar.

"*Ah, ma tante,*"[2] dedi Jan halasının elini öpmek için eğilirken.

Koltuğa oturduktan sonra bir yıl önce anlattığı bir öyküye yeni baştan başladı:

"Mari Kriskina, *ma tante*, Nis'ten mektup almış. Hani kocası olacak adam var ya, ondan. Adam kız yüzünden İngiliz'in biriyle yaptığı düelloyu mektubunda hiç utanmadan açık açık anlatıyormuş. Kızın adı nasıldı bakalım, unuttum işte..."

"Ya! Bakın şu işe!"

Prenses göz yuvarlaklarını arkaya devirdi, ellerini çırptı, korkuyla karışık bir şaşkınlık içinde, "Doğru söylüyorsun, değil mi?" diye sordu

"Sorulur mu? Herif düellolarda dövüşsün, kız peşinde koşsun, karısı da burada... koca yolu beklerken kurusun gitsin... İşte bunu anlamıyorum, *ma tante*!"

Prenses, yeğeninin anlattıklarından canlandı, mutluluk duydu, ona sokuldu. Konuşmalar uzadıkça uzadı, sonra konyak geldi...

Kadıncağız bir yandan mutlu kahkahalar atarken bir yandan da korkusunu, şaşkınlığını dile getiriyor; Mark ise sandıkların, kutuların diplerini yoklayarak para arıyordu. Yeğen Jan halasını yaş gününde ziyaret etmekle büyük bir lütufta bulunmuştu, onu eli boş göndermemek gerekirdi. Ama 50 rubleyi denkleştirmek için birkaç sandığın dibini karıştırmak yetmedi.

2 (Fr.) Halacığım.

Memurun Ölümü

(Смерть чиновника)

Güzel bir akşam vaktiydi. Yazı işlerinde memurluk yapan İvan Dimitriç Çerviakov[1] tiyatroda önden ikinci sıradaki bir koltuğa oturmuş, dürbünle "Kornevil'in Çanları" adlı oyunu izliyordu. Adamın oturuşuna bakılırsa mutluluğun doruklarında olmalıydı. Derken, birdenbire... Öykülerde sık sık raslanır "derken, birdenbire" sözüne. Yazarların hakkı var, yaşam beklenmedik şeylerle öylesine dopdolu ki! İşte sevimli Çerviakov'un suratı böyle birdenbire buruştu, gözleri kaydı, soluğu daraldı. Dürbününü gözünden indirdi, öne eğildi ve hapşu! Aksırmak hiçbir yerde, hiçbir kimseye yasaklanmamıştır. Köylüler de aksırır, emniyet müdürleri de, hatta müsteşarlar da. Yeryüzünde aksırmayan insan yok gibidir.

Çerviakov hiç utanmadı, mendiliyle ağzını, burnunu sildi; kibar bir insan olduğu için, birilerini rahatsız edip etmediğini anlamak amacıyla çevresine bakındı. İşte o zaman utanılacak bir durum olduğu ortaya çıktı. Tam önünde, birinci sırada oturan yaşlı bir zat başının dazlağını, boynunu mendiliyle çabuk çabuk siliyor, bir yandan da homurdanıyordu. Çerviakov, Ulaştırma Bakanlığı'nda görevli sivil paşalardan Brizjalov'u tanımakta gecikmedi.

1 Tırtılgil – ç.n.

"Tüh, adamın üstünü kirlettim! Benim amirim değil ama ne fark eder? Bu yaptığım çok ayıp, kendisinden özür dilemeliyim," diye düşündü. Birkaç kez hafifçe öksürdü, gövdesini biraz ileri verdi, paşanın kulağına eğilerek, "Bağışlayın, beyefendi!" diye fısıldadı. "İstemeyerek oldu, üzerinize aksırdım."

"Zararı yok, zararı yok..."

"Affınıza sığınıyorum, efendim, hoş görün bu hareketimi. Ben... Ben, böyle olmasını istemezdim."

"Oturunuz, lütfen! Rahat bırakın da piyesi izleyelim."

Çerviakov utandı, alık alık sırıttı, sahneye bakmaya başladı. Temsili tüm dikkatiyle izliyor ama piyesten artık zevk almıyordu. İçini bir kurt kemirmeye başlamıştı. Perde arasında Brizjalov'un yanına sokuldu, yanından şöyle bir yürüdü, çekingenliğini yenerek, "Efendimiz, üstünüzü... Şey... Bağışlayın! Oysa ben böyle olmasını istemezdim..."

Paşa öfkelendi, alt dudağını gevelemeye başladı.

"Yeter artık siz de! Ben onu çoktan unuttum, oysa siz..."

Çerviakov paşaya kuşkuyla bakarak, "Unutmuş! Ama gözleri sinsi sinsi parlıyor, benimle konuşmak bile istemiyor! Aksırmanın çok doğal bir şey olduğunu söylemeliydim ona. Yoksa kasten tükürdüğümü sanabilir. Şimdi değilse bile sonradan böyle gelir aklına. Oysa hiç istemeden oldu," diye düşündü.

Çerviakov eve gelir gelmez, yaptığı kabalığı karısına anlattı. Ancak karısı, görünüşe bakılırsa, bu işe gereken önemi vermedi. Başlangıçta biraz korktuysa da paşanın başka bir bakanlıktan olduğunu öğrenince pek umursamadı.

"Gene de gidip özür dilesen iyi olur," dedi. "Toplum yaşamında nasıl davranılacağını bilmediğini sanabilir."

"Ben de bunun için çabaladım durdum. Ondan birkaç kez özür diledim ama o çok tuhaf davrandı, beni yatıştıracak tek söz söylemedi. Hoş, konuşacak pek vakti yoktu ya..."

Ertesi sabah Çerviakov güzelce tıraş oldu, yeni üniformasını giydi, Brizjalov'u makamında görmeye gitti. Kabul odasına girince orada toplanan birçok dilek sahibini dinleyen Brizjalov'la karşılaştı. Paşa önce gelenlerle konuşuyor, onların isteklerini dinliyordu. Sıra Çerviakov'a gelince paşa gözlerini ona çevirdi.

"Dün gece Arkadi Tiyatrosu'nda... Eğer anımsamak lütfunda bulunursanız, aksırmış ve... istemeden üstünüzü... Şey... Özür... dilerim," diye konuşmaya başladı.

Çerviakov, "Gene mi siz? Böylesine bir saçmalık görmedim!" dedikten sonra başka bir dilek sahibine döndü:

"Evet, siz ne istiyorsunuz?"

Çerviakov sarardı, "Benimle konuşmak istemiyor, çok kızdığı belli. Ama yakasını bırakmayacağım, durumumu anlatmalıyım," diye düşündü.

Paşa son dilek sahibiyle konuşmasını bitirip odasına yöneldiği sırada arkasından yürüdü.

"Beyefendi hazretleri! Zatınızı rahatsız etmek cüretinde bulunuyorsam, bu, yalnızca içimdeki pişmanlık duygusundan ileri geliyor. Siz de biliyorsunuz ki, efendim, isteyerek yapmadım."

Paşanın suratı ağlamaklı bir duruma girdi, adam elini salladı.

"Beyim, siz benimle alay mı ediyorsunuz?"

Bunları söyledikten sonra kapının arkasında kayboldu.

Çerviakov eve giderken, "Ne alay etmesi? Niçin alay edecekmişim? Koskoca paşa olmuş ama anlamak istemiyor. Bu duruma göre ben de bir daha bu gösteriş budalası adamdan özür dilemeye gelmem. Canı cehenneme! Kendisine mektup yazarın, olur biter. Yüzünü şeytan görsün!" diye düşünüyordu.

Evine giderken düşündükleri böyleydi. Gelgelelim paşaya bir türlü mektup yazamadı, daha doğrusu iki sözü bir araya getirip istediklerini yazıyla anlatamadı. Bunun üzerine ertesi gün gene yollara düştü.

Paşa soran bakışlarını yüzüne dikince Çerviakov, "Efendimiz, dün buyurduğunuz gibi kesinlikle sizinle alay etmek gibi bir niyetim yoktu," diye mırıldandı. "Aksırırken üstünüzü berbat ettiğim için özür dilemeye gelmiştim. Sizinle alay etmek ne haddime? Bizler de alay etmeye kalkarsak, efendime söyleyeyim, artık insanlar arasında saygı kalır mı?"

Suratı mosmor kesilip zangır zangır titreyen paşa, "Defol!" diye bağırdı.

Korkudan Çerviakov'un beti benzi atmıştı. Ancak, "Ne? Ne dediniz?" diye fısıldayabildi.

Paşa ayaklarını yere vurarak, "Yıkıl karşımdan!" diye gürledi.

Çerviakov'un karnının içinden sanki bir şeyler koptu. Gözleri bir şey görmeksizin, kulakları hiçbir ses işitmeksizin geri geri dış kapıya doğru gitti, sokağa çıktı, yürüdü... Kurulmuş bir makine gibi evine gelince üniformasını bile çıkarmaksızın kanepenin üzerine uzandı ve oracıkta can verdi.

Yaramaz Çocuk

(Злой мальчик)

İvan İvanıç Lapkin yakışıklı bir delikanlıydı, Anna Semyonovna Zamblitskaya da burnunun ucu hafifçe yukarı kalkık, güzel bir genç kız... İkisi birlikte dik bayırdan aşağı inip oradaki küçük sıraya oturdular. Sıra, körpe bir salkımsöğüdün sık dalları arasında, ırmağın tam kıyısındaydı. Gençler için ne uygun bir yer! Burada bütün gözlerden ıraksınız. Sizi yalnız balıklar ile suyun üstünde yıldırım hızıyla koşuşturan su örümcekleri görebilir. İki genç oltalarını, yemlik kurt dolu kutularını, balık avlamaya yarar öbür avadanlıklarını getirmişlerdi. Sıraya oturur oturmaz hemen balık avlamaya koyuldular.

Lapkin çevresine bakındı.

"En sonunda yalnız kalabildiğimiz için öylesine sevinçliyim ki!" dedi. "Anna Semyonovna, size çok söyleyeceklerim var... Sizi ilk gördüğüm zaman... Hey, oltanıza balık vuruyor... Yaşamın anlamını, uğruna dürüstçe, seve seve tüm çalışkan varlığımı adayacağım putumun kim olduğunu anladım... Büyük bir balık olmalı... Vuruyor, vuruyor... Sizi gördüğüm ilk gün gönlümü kaptırdım, sizi çıldırasıya sevdim. Oltayı hemen çekmeyin, zokayı iyice yutsun... Sevgilim, yalvarıyorum, söyler misiniz? Siz de beni benim sizi sevdiğim kadar değilse bile... Hayır, layık değilim buna, o kadarını düşünemem zaten... Gene de... Şimdi çekiniz!"

Anna Semyonovna oltayı tuttuğu elini hızla yukarı kaldırıp çekti, bir çığlık attı. Havada gümüş yeşili bir balık parlıyordu.

"Aman tanrım, kocaman bir sudak balığı! Çabuk çıkar! Ah, ipi kopardı!"

Balık zokadan kurtuldu, otlar üzerinde birkaç kez zıpladıktan sonra doğanın koynuna, ırmağın serin sularına "cump" diye atladı.

Onu tutmak için yekinen Lapkin balığın yerine, her nasılsa, Anna Semyonovna'nın elini yakaladı, istemeyerek dudaklarına götürdü... Genç kız elini çekmeye çalıştıysa da geç kalmıştı, ikisinin dudakları birleşti. Sanki istemeden olan bir şeydi bu. Ama ilk öpücükten sonra peş peşe öbürleri geldi; ardından yeminler, söz vermeler, mutluluk dolu dakikalar... Şurası bir gerçek ki, yeryüzünde salt mutluluk diye bir şey yoktur. Mutluluk kendi zehirini içinde taşır ya da dışarıdan başka bir şey işin içine karışıp onu zehirler. Burada da öyle oldu. Gençler öpüşürlerken yakınlarda bir kahkaha koptu. Başlarını çevirip baktılar, bakar bakmaz donakaldılar. Irmakta yarı beline değin suya girmiş, çıplak bir oğlan çocuğu duruyordu. Anna Semyonovna'nın kardeşi, ortaokul öğrencisi Kolya'ydı bu. Çocuk, iki gence gözlerini dikmiş bakıyor, hain hain gülümsüyordu.

"Ya, demek öpüşüyorsunuz? İyi! Anneme söyleyeyim de görün!"

Lapkin kızarıp bozararak, "Ben de sizi akıllı bir çocuk sanırdım," diye kekeledi. "Başkalarını gözetlemek mertliğe sığmaz. Müzevirlik ise daha da kötü, iğrenç, aşağılık bir davranıştır... Umarım siz mert, soylu bir insan olarak..."

Mert çocuk, "1 ruble verirseniz söylemem," dedi. "Yoksa yandınız gitti."

Lapkin cebinden 1 ruble çıkarıp çocuğa uzattı. Çocuk parayı ıslak avcuna sıkıştırdıktan sonra bir ıslık çaldı, yüze yüze oradan uzaklaştı. İki gencin artık öpüşme istekleri kalmamıştı...

Ertesi gün Lapkin kentten Kolya'ya resim boyası ile lastik bir top getirdi, Anna Semyonovna ise kardeşine biriktirdiği boş ilaç kutularını verdi. Ardından armağan olarak köpek başlı bir çift kol düğmesi getirdi. Bütün bunlar yaramaz çocuğun öylesi-

ne hoşuna gitmiş olmalı ki, başka şeyler elde etmek için gençleri gözetlemeyi sıklaştırdı. Lapkin ile Anna Semyonovna nereye giderlerse o da peşlerinden ayrılmıyordu. İki gencin baş başa kalması olanaksız gibiydi.

Lapkin dişlerini gıcırdatarak, "Alçak!" diye söyleniyordu. "Yaşı ufak ama tam bir baş belası! Bu gidişle bakalım başımıza daha ne işler açacak!"

O haziran ayı boyunca Kolya sevdalılara soluk aldırmadı. Onları annesine haber vermekle korkutuyor, nereye gitseler adım adım izliyor, durmadan yeni armağanlar istiyordu. Aldığı ufak tefek şeyleri az bulduğu için sonunda cep saati istemeye başladı. Elden ne gelir, gençler ister istemez oğlana bir cep saati alma sözü verdiler.

Bir gün öğle yemeğinde sofrada hep birlikte ballı çörekler yenilirken Kolya birdenbire bir kahkaha attı, bir gözünü kırparak Lapkin'e, "Nasıl, söyleyeyim mi?" dedi.

Lapkin kıpkırmızı kesildi, tabağındaki çörek yerine peçeteyi çiğnemeye başladı. Anna Semyonovna ise ayağa fırladı, kendini başka bir odaya attı.

Gençler ağustos sonuna, yani Lapkin'in Anna Semyonovna'yı resmen istediği güne değin aynı şeyler sürüp gitti. Ama Lapkin kızın ana-babasıyla evlilik konusunu konuşup onların onayını aldıktan sonra ilk işi bahçeye fırlayıp Kolya'yı aramak oldu. O günkü mutluluğunun üzerine ikinci bir sevinç daha eklenmişti. Yaramaz çocuğun yakasını eline geçirdiğinde az kalsın sevincinden ağlayacaktı. Oğlanın kulağına o öfkeyle yapıştığında, kardeşini aramakta olan Anna Semyonovna da yetişip çocuğun öbür kulağına asıldı.

Kolya ağlıyor, "Anacığım, ne olur, yapmayın! Kulunuz köleniz olayım, bağışlayın beni!" diye yalvardıkça iki sevgilinin yüzlerindeki sevinci görmeliydiniz.

İki sevdalı, birbirlerini sevmeye başladıklarından beri, Kolya'nın kulaklarını çektikleri o anki kadar mutlu olmadıklarını birçok kez anlatıp durdular.

Çeyiz

(Приданое)

Yaşamım boyunca birçok ev görmüşümdür. Taştan, ağaçtan yapılmış, büyüğü küçüğü, eskisi yenisiyle birçok ev... Ama bunlar arasında özellikle birisi bende derin bir etki bıraktı. Ev büyük değildi, tam tersine, minnacık bir şeydi. Tek katlıydı, üç penceresi vardı; ilk bakışta ufak tefek, kamburu çıkmış, başı örtülü, yaşlı bir kadına benzetilebilirdi. Duvarları beyaz badana sıvalı, çatısı kiremitle kaplıydı; bacası yıkılmaya yüz tutmuştu. Ev, şimdiki sahiplerinin dedelerince, dedelerinin dedelerince yapılmış, dut, akasya, kavak ağaçları arasında yeşilliğe gömülmüş gibiydi. Gene de gür yeşillik, bu küçük evin bir kent evi havasını taşımasına engel değildi. Geniş avlusu komşu evlerin avlularıyla birleşerek Moskovskaya Sokağı'nı oluşturuyordu. Bu sokaktan bir kerecik bile at ya da araba geçmemişti, yaya gidip gelenlere ise seyrek raslanırdı.

Küçük evde oturanların ışığa pek gereksinme duymamalarından olacak, panjurlar hep yarı kapalı dururdu. Pencereler de öyle. Çünkü kimsenin temiz hava aradığı yoktu. Ömürleri dut, akasya ağaçları, dulavratotları arasında geçtiği için doğa güzelliklerine aldırmaz olmuşlardı. Tanrı, yalnız yazlık meraklılarına doğanın güzelliklerini anlama yeteneği vermiştir, öbür insanlar bu güzellikler karşısında bir çeşit bilgisizlik karanlığına

gömülmüş gibidirler. Böyleleri ellerindeki zenginliğin değerini bilmezler, sahip olduklarını korumazlar, daha da kötüsü, bunlara karşı içlerinde bir sevgi yoktur.

Küçük evin çevresi bir yeryüzü cennetiydi, o güzelim ağaçlar arasında cıvıl cıvıl kuşlar öterdi. Gelin, bir de siz burada oturanları tanıyın, bakalım onlara ne diyeceksiniz! Yazın kapalı odalarda boğucu sıcak, havasızlık; kışın gene odalar hamam gibi sıcak, üstelik isli duman kokusu sinmiştir... Kısacası can sıkıntısından patlardı insan.

Evi ilk ziyaretimin üzerinden hayli zaman geçmiş bulunuyor. O gün Albay Çikamasov'dan karısı ile kızına selam getirmiştim. İlk ziyaretimi hiç unutmadım. Unutmak elde mi ki?

Sizi evin girişinde karşılayıp salona götürürken yüzünde korku ve şaşkınlık okunan, ufak tefek, solgun yüzlü, kırk yaşlarında bir kadıncağızı gözünüzün önüne getirin. Ona göre siz hem "yabancı bir konuk", hem "genç bir erkek"siniz, işte bunlar onu şaşırtıp korkutmaya yetmiştir. Elinizde ne sopa, ne balta ne de tabanca vardır, üstelik dostça gülümsemektesinizdir; gene de kadıncağızı irkilmekten kurtaramazsınız.

Kadın ürkek bir sesle, "Kiminle onurlanıyorum, efendim?" diye sordu.

Siz onun Çikamasov'un karısı olduğunu hemen anlarsınız.

Kendinizi tanıtır, niçin geldiğinizi söylersiniz. Bu sefer korkunun, şaşkınlığın yerini sevinç çığlıkları, bayılmak üzere baygınlaşan gözler alır. Sevinç anlatan "ah"lar evin girişinden salona, salondan oturma odasına, oturma odasından mutfağa, oradan da bodruma doğru yankılanır. Çok geçmeden küçük evin köşesi-bucağı her tondan neşeli "ah"lara boğulur. Beş dakika sonra oturma odasında büyük, yumuşak, insanı sımsıcak kucaklayan kanepeye kurulduğunuzda bütün sokağın "ah"larla çınladığını duyarsınız.

Oturduğum yerin hemen yanı başında mendile sarılıp bir sandalyeye konulmuş terlikler hem taze keçi derisi, hem de naftalin kokuyordur. Pencerelerde tül perdeler, perdelerde besili sinekler, dizi dizi saksılarda ıtırlar... Duvarda, camının bir köşesi kırık, çerçeveli bir piskopos portresi. Piskoposun ileri-

sinde sıralanan, solmaktan limon rengini almış bir sürü nine, dede fotoğrafları... Masanın üstünde bir yüksük, bir makara iplik, yarısı örülmüş bir çorap; yerde kumaş parçaları, ipek işlemeli bir kadın bluzu. Şaşkın, ürkmüş yaşlı kadın yerdeki kumaş kırpıntılarını toplamaya çalışmakta...

Bayan Çikamasova, "Bağışlayın, bizim burası çok dağınık," dedi.

Benimle konuşurken bir yandan da bitişik odanın kapısına, sıkıntılı bakışlarla bakıyordu. Odanın kapısı ikide bir birazcık aralanıyor, sonra hemen kapanıyordu. Çikamasova kapıya doğru seslendi:

"Ne var? Ne istiyorsun?"

Kapının arkasından bir kadın sesi, "*Où est mon cravatte, lequel mon père m'avait envoyé de Koursk?*"[1] diye sordu.

"*Ah, est-ce, Marie que...*[2] Şimdi uygun olur mu? *Nous avons donc chez nous un homme très peu connu par nous...*[3] Neyse, hizmetçi kız Lukerya'ya soruver."

Çikamasova'nın kıvançtan kızaran yüzünden, "Görüyorsunuz, biz ne güzel Fransızca konuşuyoruz!" diye böbürlenmenin gururu okunuyordu. Az sonra kapı açıldı; uzun muslin bir entari giymiş, on dokuz yaşlarında, selvi boylu, incecik bir genç kız girdi içeriye. Beline sırma işlemeli bir kemer takmıştı, kemerden sedef kakmalı bir yelpaze sarkıyordu. Kız içeri girer girmez reverans yaptı, aynı anda da yüzü kızardı. Kızarıklık önce uzun, çopur burnuna, oradan gözlerine, şakaklarına yayıldı.

Çikamasova şarkı söyler gibi, "Kızım!" diye tanıttı onu. "Mariciğim, bu da..."

Adımı söyledim bir daha, sonra evlerinde gördüğüm dikiş işlerinin çokluğuna şaşırdığımı belirttim. Anne kız başlarını önlerine eğdiler.

Bayan Çikamasova, "Voznesenye kasabasında panayır vardı da. Panayırdan her zaman çokça kumaş alır, bir sonraki panayıra değin hepsini dikeriz," dedi. "Dikişler terziye yaptırılmaz

1 (Fr.) Babamın Kursk'tan gönderdiği kravatım nerede?

2 (Fr.) Aman sen de, Mari.

3 (Fr.) Evimizde yakından tanımadığımız bir erkek var.

bizim evde. Kocam Piotr Semyonoviç yeterince para göndermiyor, o nedenle biz fazla lükse kaçmayız. Her zaman kendi işimizi kendimiz görürüz."

"Ama bunca giyeceği kim giyer? Evde yalnız iki kişi değil misiniz?"

"Ah, bunlar giymek için değil! Giyilir mi hiç? Çeyiz bunlar!"

Genç kızın yüzü pancar gibi kızardı.

"Aman anne, sen neler söylüyorsun? Konuğumuz da söylediklerini gerçek sanacaklar. Ben hiç evlenmeyeceğim ki..."

"Evlenme" sözünü söylerken gözlerinin parladığını açıkça görülüyordu.

Derken, masaya çay, bisküvi, reçel, tereyağı kondu; ardından ahududu, kanyak geldi. Saat yedide altı çeşitten oluşan akşam yemeği sofrasına oturduk. Biz yemek yerken bitişik odada birinin yüksek sesle esnediğini duydum. Ben şaşırarak kapıya baktım, çünkü ancak bir erkek böyle esneyebilirdi.

Şaşırdığımı gören Çikamasova, "Piotr Semyonoviç'in kardeşi, kaynım Yegor Semyonoviç," diye durumu açıkladı. "Bir yıldan beri bizimle birlikte oturuyor. Kusuruna bakmayın, yanınıza çıkamaz, insan kaçkınıdır, yabancılardan utanır hep. Son zamanlarda manastıra kapanmak gibi bir niyeti var... Görevdeyken hakkını yemişler. O da üzüntüsünden böyle yapıyor."

Akşam yemeğini bitirdiğimizde, Çikamasova, Yegor Semyo-noviç'ın kiliseye bağışlamak amacıyla kendi eliyle işlediği papaz atkısını gösterdi. Bunun üzerine Mariya da bir an ürkekliğini üzerinden atarak babası için ördüğü bir para kesesi getirdi. Ben örgüyü çok beğenmiş gibi yapınca genç kız kıpkırmızı kesildi, eğilip annesinin kulağına bir şeyler fısıldadı. Bunun üzerine annesinin yüzü kıvançla parladı, bana birlikte sandık odasına gitmemizi önerdiler. Burada beş tane büyük sandık, bunlardan başka birçok küçük sandık ve kutular gördüm.

Bayan Çikamasova, "Bunlar hep çeyiz. Hepsini kendi elimizle işledik," diye fısıldadı.

İnsanın içini karartan bu sandıkları gördükten sonra konuksever ev sahiplerinden izin isteyip yanlarından ayrıldım. Git-

meden önce benden ileride gene gelip kendilerini ziyaret etmem konusunda söz aldılar.

Ancak aradan yedi yıl geçtikten sonra, bir davada bilirkişi olarak aynı kasabaya yolum düştüğünde verdiğim sözü yerine getirebildim. Tanıdık eve girer girmez gene aynı "ah"ları duydum. Beni tanımışlardı... Ama tanımayabilirler miydi? İlk ziyaretim bu insanlar için önemli bir olaydı, az raslanan önemli olaylar kolay kolay unutulmaz. Daha da şişmanlayıp, saçları kırlaşan Bayan Çikamasova yerde sürünerek mavi bir bezi makasla biçiyor, kızı ise kanepeye oturmuş, gergef işliyordu. Odanın tabanında gene bez kırpıntıları, evin her yerinde naftalin kokusu, duvarda gene çerçevesi kırık aynı portre... Bununla birlikte birtakım değişiklikler yok değildi. Piskopos portresinin yanına Piotr Semyonoviç'in resmi asılmıştı, ev sahibeleri ise yas giysileri içindeydi. General olmasının ardından Piotr Semyonoviç bir hafta bile yaşayamadan ölmüştü.

Eski günler anıldı, bir ara generalin dul karısı ağlamaya başladı.

"Ah, üzüntümüz büyük! Yıllardır Piotr Semyonoviç yok! Kızımla yetimiz, bizi düşünecek kimsemiz kalmadı. Gerçi Yegor Semyonoviç sağ ama onunla ilgili iyi şeyler söyleyemeyeceğiz. Alkole düşkünlüğünden... kaynımı manastıra da almadılar. Şimdi kederinden daha çok içiyor. Soylular Birliği başkanına gidip içkiciliğini anlatacağım. Biliyor musunuz, birkaç kez sandıkları açıp Mariyacığımın çeyizlerini çaldıktan sonra gezgin duacılara dağıtmış. Böyle giderse kızcağız büsbütün çeyizsiz kalacak. Sandıklardan ikisi tamtakır boşalmış.

Mariya sıkıntıyla, "Siz neler söylüyorsunuz, anne!" dedi. "Duyanlar da gerçek sanacak. Ben hiçbir zaman evlenmeyeceğim!"

Kızcağız bunları söylerken heyecan içinde tavana bakıyordu. Sözlerinin doğruluğuna kendinin de inanmadığı belliydi.

O sırada evin girişinde dazlak kafalı, çizme yerine lastik ayakkabılar giymiş, ufak yapılı bir adam bir an görünüp kayboldu. Oradan sıçanların çıkardığı hışırtıya benzer birtakım sesler duyulmaya başladı.

"Yegor Semyonoviç olmalı," diye düşündüm. Anne ile kızına daha bir dikkatli baktım. İkisi de yaşlanmış, çökmüşlerdi. Annenin saçları gümüş gibi parlıyordu, kızın yüzü sararıp solmuştu. İkisini görenler annenin kızından ancak beş yaş büyük olduğunu sanırdı.

Anne biraz önce aynı şeyi söylediğini unutmuş olmalı ki, "Soylular Birliği başkanına gidip anlatacağım durumu, kaynımı şikâyet edeceğim," dedi. "Yegor Semyonoviç diktiklerimizin hepsini gizlice aşırıp günahlarını bağışlatmak için yoksullara dağıtıyor. Mariyacığım çeyizsiz kalacak," dedi.

Kızı utancından kızardıysa da bu sefer bir şey demedi.

Anne, "Hepsini yeniden dikmek gerekiyor, bizse o kadar varlıklı değiliz," dedi.

Mariya da, "Biz artık yetimiz," diye ekledi.

Yazgımda o evi bir daha görmek varmış. Geçen yıl küçük ev gene karşıma çıktı. Oturma odasına girdiğimde Bayan Çikamasova'yı tepeden tırnağa karalar giymiş, kanepede dikiş dikerken buldum. Yanında da kahverengi redingotlu, çizme yerine lastik ayakkabı giymiş, yaşlı bir adam vardı. Adam beni görür görmez oturduğu yerden fırlayıp dışarı kaçtı.

Bayan Çikamasova selamıma karşılık, "*Je suis charmée de vous revoir, monsieur!*"[4] dedi.

Aradan bir süre vakit geçince, "Neler dikiyorsunuz, bakalım?" diye sordum.

"Gömlek. Bitirir bitirmez papaz efendiye götüreceğim. Orada saklamazsam Yegor Semyonoviç çalıyor."

Önündeki masanın üstünde duran kızının resmine bakarak içini çekti.

"Biz yetimiz."

Kızı neredeydi acaba? Mariyası nereye gitmişti? Karalar giymiş anneye böyle bir şey sormadım, sormak içimden gelmedi. Orada oturduğum sürece, evlerinden kalkıp giderken Mariya ne beni görmeye ne de uğurlamaya çıktı, içeriden konuşmalarını, ürkek, sessiz ayak seslerini duymadım. Her şeyi anlamıştım, yüreğimde öylesine ağır bir duygu vardı ki!

4 (Fr.) Sizi yeniden gördüğüm için çok memnunum.

İyiliksever Meyhaneci

(Добродетельный кабатчик)

Yoksullaşan bir adamın ağıdı:

> İki gözüm, ver bir meze, soğuk olsun! Bir duble de... votka...

Mezar taşı yazıtı:

> Şimdi oturduğum yerde can sıkıntısından kara kara düşünüyorum.

Bir zamanlar, atadan kalma çiftliğimde tavuklar, kazlar, hindiler beslerdim. Bu yaratıkların topu da aptal, beyinsizdir ama etlerinin tadına doyum olmaz. Tavlamda çeşit çeşit atlar yetişirdi. "Ah, o atlar, o atlar!" Değirmenlerim hiç boş durmaz, ocaklarımdan kömür çıkar, köylü kadınlar böğürtlenleri toplaya toplaya bitiremezlerdi. Çiftliğimin geniş kırlarında yetişen hayvanlar ve bitkilerin sayısı belli değildi. Bunlardan istersen doyasıya ye, istersen dirimbilimle[1] uğraş. Tiyatroya gittiğimde en ön sırada oturur, hovardalıkta herkesle yarışır, kapatmalarımla övünürdüm...

Artık o günler geride kaldı, şimdi hiçbiri yok...

Bir yıl önceydi. İlya yortusunda çiftlik evinin terasında oturuyordum, patlayacak derecede bunalmıştım. İnce kıyılmış çay

1 Biyoloji – ç.n.

demlediğim çaydanlık önümde duruyor, üzüntüden içim içime sığmıyordu. Neredeyse ağlamak üzereydim.

Öylesine üzgündüm ki, özgürlüğünü kazanmadan önce toprak kölemiz olan, köyün şimdiki meyhanecisi Yefim Susıkov'un terasa girdiğini bile fark edemedim. Adam yanıma gelince durdu, saygılı bir tavırla masanın üstüne bir şişe votka koyduktan sonra, "Beyefendiciğim, neden evinizin çatısını boyatmıyorsunuz?" dedi. "Sac kaplı çatı boyanmazsa kısa sürede çürüyüp delikler açılacak."

"Hangi parayla boyatacağım, Yefimuşka? Durumumu sen de biliyorsun."

"Borç alırsınız. Boyamazsanız ilerisi çok kötü. Sonra çiftliğe bir de bekçi tutun. Ağaçlarınızı kesiyorlar."

"Ah, onun için de para gerekli."

"İsterseniz ben verebilirim. İlk kez alıyor değilsiniz ya... Sonra hepsini toptan ödersiniz."

Susıkov hemen oracıkta 500 ruble verdi, karşılığında bir senet alıp gitti. Onun gitmesinin ardından başımı yumruklarıma dayadım, halkımızın güzel davranışları, erdemleri konusunda düşüncelere daldım, hatta *Rus* dergisine bu konuda bir makale yazmayı bile düşündüm.

"Ne yücegönüllü insanlar! İyilik etmekten zevk alıyorlar. Oysa bir zamanlar adamcağıza kötek atmıştım. Yapılan kötülüğü unutmuş, demek ki... Ey yabancılar, bundan ders alın!"

Aradan daha bir hafta geçmeden samanlığım yandı. Yardıma ilk koşanlar arasında Yefim de vardı. Korkmadan yangının içine daldı, alevlerin evime sıçrayacağı korkusuyla koşup branda getirdi. Sanki kendi malını koruyordu; üstü başı ıslandı, yorgunluktan bitkin düştü.

Ertesi gün, "Yeni bir samanlık yaptırmalısınız," dedi. "İsterseniz, kerestem var, göndereyim. Sonra su bendini de temizletmeniz gerekir. Geçenlerde germe ağla balık avlıyorduk, yosunların ağırlığından ağ yırtıldı. 300 rubleye bitirirsiniz bu işi. Gerekli parayı veririm ben size."

Böylece adamın her önerisini yerine getirdim. Çatı boyandı, su bendi temizlendi, samanlık onarıldı... Hepsi de Yefim'in

verdiği paralarla...

Bir hafta önceydi. Baktım, gene bizim meyhaneci gelmiş. Saygıyla avcunun içine öksürerek kapıda dikiliyor.

"Beyefendi, çiftliğiniz baştanbaşa yenilendi. Kontlara, soylulara yaraşır bir yer oldu, görenler tanıyamazlar. Bent temizlendi, kışlık ekim bitirildi, ahır düzene girdi."

Neredeyse sevincinden ağlayacak gibiydi.

"Hepsi senin sayende, Yefimuşka," dedim.

Kalktım, en içten duygularla meyhaneciyi kucakladım.

"İşlerim biraz daha düzelsin, Tanrı'nın yardımıyla borçlarımı ödeyeceğim," dedim. "Hem de faiziyle birlikte. Gel, seni bir daha kucaklayayım!"

"Eksikler tamamlandı, eskiler onarıldı. Tanrı'nın yardımıyla bütün istediklerim oldu. Şimdi bir de içerideki tilkiyi tütsüleyip kaçırsak!"

"Hangi tilkiyi, Yefimuşka?" diye sordum.

"Siz de biliyorsunuz, hangi tilki!"

Bir an sustu.

"İcra memuru dışarıda bekliyor... Masadaki şu içki şişesini kaldırır mısınız? Adam ayyaşlık ettiğimizi sanabilir... İsterseniz size köyde küçük bir ev kiralayayım. Yoksa kente mi taşınırsınız?"

Şimdi kara kara düşünmeyip de ne yapayım?

Albion'un Kızı

(Дочь Альбиона)

Şişman bir arabacının sürdüğü, tekerlerine lastik kaplama geçirilmiş, kadife şilteli şık bir yaylı araba, toprak ağası Griabov'un konağının önünde durdu. Arabadan ilçe Soylular Birliği Başkanı Fiodor Andreyiç Otsov indi, onu evin girişinde karşılayan uşağa, "Nasıl, seninkiler evdeler mi?" diye sordu.

"Hayır, efendim. Hanımefendi çocuklarla birlikte bir ziyarete gittiler, beyefendi ise eğitmen hanımla balık avlıyorlar. Sabahtan beri dere kıyısındalar."

Otsov bir süre durup düşündükten sonra dere kıyısında Griabov'u aramaya karar verdi. Evden iki kilometre kadar uzaklaşmıştı ki, rasladı onlara. Dik kıyıdan aşağı bakıp Griabov'u görünce gülmekten kendini alamadı. İri yapılı, şişman, kocaman kafalı Griabov bağdaş kurmuş, oturduğu yerde balık avlıyordu. Kravatı yana, şapkası ensesine kaymıştı. Uzun boylu, değnek gibi ince, patlak yengeç gözlü İngiliz eğitmen ise onun yanında ayakta dikiliyordu. Tam ikisi birbirine ters! Matmazelin kuş gagasını andıran burnu burundan çok kanca görünümündeydi. Sırtında muslin bir entari vardı, bunun altından kemikli omuzlarının sarımtırak derisi seçilebilirdi. Belindeki sırma işlemeli kemerden küçük bir altın saat sarkıyordu. Griabov gibi o da balık avına dalmıştı. Ölü sessizliği içindeydiler ikisi de. Yü-

zeyinde olta mantarlarının yüzdüğü derenin suyu gibi kıpırdamadan duruyorlardı.

Otsov gülerek, "Şunlara bakın, amma da yaman avcılar!" dedi. "Ne yazık ki, bugün şansları yok! Merhaba, İvan Kuzmiç!"

Gözlerini oltadan ayıramayan Griabov, "Vay, sen misin!" diye bağırdı.

"Gördüğün gibi benim... Bakıyorum, gene aynı saçmalıklarla uğraşıyorsun. Bıkmadın mı daha?"

"Tüh, şu işe bak! Sabahtan beri avlanıyoruz ama boşuna. Bugün her şey ters gidiyor. Ne ben tek balık tutabildim ne de şu kikirik. Boşuna bekleyip duruyoruz, bari birimiz şeytanın bacağını kırsaydık. Neredeyse 'İmdat!' diye bağıracağım."

"Hadi, boş ver balık avına! Gidelim de kafayı çekelim."

"Dur biraz. Belki bir şeyler yakalarız. Akşamüzeri iyi vurur... Şu balık avlama sevdasına nereden kaptırdım kendimi? Saçma olduğunu bildiğim halde sabahtan beri oltanın başından ayrılamıyorum. Canım öyle sıkılıyor ki, anlatamam! Kafasızın, budalanın biriyim ben! Kürek mahkûmu gibi oturuyor, durgun suya alık alık bakıyorum. Öbür yanda harman işleri bekliyor beni, ama aldıran kim? Dün Harponyev'de ayin vardı, oraya da gitmedim; şu cadaloz, mıymıntı karıyla olta başında bekledim durdum."

Otsov, arkadaşının söylediklerinden utanarak yan gözle eğitmene baktı.

"Yahu, sen aklını mı kaçırdın? Bir hanımın yanında, ona sövmek için kullanılır mı bu sözler?"

"Bırak, canı cehenneme! Sövsen de, sövmesen de, onun için hepsi bir! Rusça anladığı filan yok ki! Şunun burnuna bak bir kere! İnsan yalnız burnunu görse korkudan bayılır. Günlerdir yan yana duruyoruz, tek laf ettiğini duymadım. Bostan korkuluğu gibi dikilmiş, gözlerini belertip hep suya bakıyor."

İngiliz kadın esnedi, yemini değiştirdikten sonra oltasını yeniden suya attı.

Griabov konuşmasını, "Sen ne dersen de, çok şaşıyorum, kardeşim!" diye sürdürdü. "Rusya'ya geleli tam on yıl olmuş, o günden beri tek sözcük öğrenememiş. Bizim soylu takımından bu karının ülkesine gidenler kısa bir süre sonra çat pat bir şey-

ler konuşuyorlar... Şunun burnuna bak bir kere! Böyle bir burun gördün mü hiç!"

"Kes artık, ayıp oluyor! Bu kadınla ne alıp veremediğin var?"

"Kadın değil ki o, kız oğlan kız! Belki de burada birini bulup evlenmeyi düşlüyordur, cadaloz! Çevresine yaydığı şu küf kokusuna bak bir kere! Ondan nasıl nefret ediyorum, bilemezsin! Suratını görünce beni hafakanlar basıyor. Hele o patlak gözlerini yüzüme dikti mi, merdivenlerden yuvarlanırken dirseklerim trabzana çarpmış gibi bütün bedenim titriyor. O da balık avına pek düşkün. Şunun duruşuna bak sen! Sanki kutsal bir görev yapıyormuşçasına somurtup duruyor. Balık avlamanın dışında her şeye boş veriyor, kardeşim. Kimseye aldırmaz tavırlarını gördükçe küçük dağları onun yarattığını sanırsın. Kendini insandan sayıyor, teres, üstelik doğanın hâkimi! Bir de adını duysan, aklın şaşar! Uvilka Çarlz Tfayz! Tüh! Söylerken insanın dili dolaşıyor."

Eğitmen adının söylendiğini duyunca burnunu yavaş yavaş Griabov'dan yana çevirdi, onu küçümseyen gözlerle süzdü. Sonra bakışlarını Otsov'a kaydırdı, onu da nefretinden yerin dibine geçirdi.

Bütün bunları kurumlu, suskun bir devenin ağırkanlılığıyla yapmıştı.

Griabov kahkahayı bastı.

"Gördün mü! 'Nah size!' demek istiyor. Vay seni kikirik seni! Bu yengece yalnızca çocuklarım için katlanıyorum. Çocuklar olmasa onu çiftliğimin on fersah yakınına sokmazdım... Burnu, atmaca gagasından farksız. Ya belinin inceliğine ne demeli? Biliyor musun, bu cadalozu uzun bir çivi gibi görüyorum. Şeytan diyor ki, al eline bir çekiç, kafasına vurduğun gibi çak yerin dibine! A, dur bakayım! Benim oltaya balık mı vuruyor ne?"

Griabov ayağa fırladı, oltasının kamışını hızla kaldırdı, ip gerildi. Sopayı bir daha çekti, ama oltanın kancasını sudan çıkaramadı.

"Takıldı!" diyerek yüzünü buruşturdu. "Taşın altına saplanmış olmalı. Hay aksi şeytan!"

Çok üzüldüğü belliydi. Derin derin iç çekerek, ırmağa lanet-

ler yağdırmaya, yerinde dört dönerek ipi çekiştirmeye başladı. Ancak oltayı kurtaramamıştı, yüzü sapsarı kesildi.

"Çok kötü, suya girmekten başka çıkar yol yok!"

"Hadi, avlanmayı bırak da gidelim."

"Olmaz. Akşamüzeri iyi vuruyor... Tanrım, sen bilirsin! Bu iş de başıma nereden çıktı? Soyunmak istemiyorum, ama suya girmeden olmayacak, İngiliz karısını buradan uzaklaştırmalı. Önünde soyunmak yakışık almaz. Ne de olsa bayan."

Griabov şapkasını, kravatını sıyırıp attı, eğitmene, "Miss... Eeee..." dedi. "Miss Tfays! *Je vous prie.*[1] Nasıl anlatsam ona, bilmem ki! Şey, bayan, baksanız a! Oraya... Oraya gidin! Beni işitiyor musunuz?"

Miss Tfays adamı nefretle süzdü, burnundan garip sesler çıkardı.

"Nasıl, anlamıyor musun? 'Buradan git!' diyorum sana! Soyunacağım, cadaloz! Oraya git! Hadi, git!"

Griabov, Miss Tfays'ın kolundan çekti, çalılığı gösterdi, çömeldi. Yani "Çalılığın arkasına git de orada otur!" demek istiyordu. Ama İngiliz eğitmen kaşlarını çatarak oltanın ipini hızlı hızlı oynattı, İngilizce bir sürü laf etti. İki toprak ağası kıs kıs güldüler.

"Cadının sesini ilk kez işitiyorum," dedi Griabov. "Sesine de diyecek yokmuş, doğrusu! Anlamak istemiyor. Şimdi ben ne yapacağım?"

"Bu işten vazgeç! Gidip votka içelim!"

"Yapamam! Şimdi balık tutmanın tam zamanı. Dedik ya, akşam vakti... Ne yapsam acaba! Nereden geldi bu karı yanıma? İster istemez önünde soyunmam gerekecek."

Setresini, yeleğini çıkaran Griabov ayaklarından çizmelerini çekmek için kumların üstüne oturdu.

Soylular Birliği başkanı yumruğunu ağzına dayadı, kahkahalarını bastırmaya çalıştı.

"Bana bak, İvan Kuzmiç! Senin bu yaptığına kadıncağızı aşağılama derler. Eğitmeninizle düpedüz alay ediyorsun."

"O anlamak istemiyorsa suç bende değil. Onun gibi kafasız yabancılara bir ders olsun!"

1 (Fr.) Sizden rica ediyorum.

Griabov böyle diyerek çizmelerinin ardından pantolonunu, iç çamaşırlarını sıyırıp attı; ortada Adem baba kılığıyla kaldı. Otsov kasıklarını tutarak gülüyordu. Hem gülmekten, hem de utanmaktan yüzü kıpkırmızı kesilmişti. Eğitmen kız kaşlarını oynattı, gözlerini kırpıştırdı... Sarışın yüzünden gururlu, alaycı bir gülümseme yalazlanıp geçti.

Griabov kalçalarına vurarak, "Terim kurusun biraz," dedi. "Fiodor Andreyiç, söyler misiniz, lütfen, neden her yaz göğsümde sivilceler çıkıyor acaba?"

"Çabuk suya gir, hayvan! Ya da bir şeyle örtün!"

Griabov suya girip bir yandan da istavroz çıkarırken, "Şuna bakın! Hiç utandığı var mı kahpenin!" dedi. "Uuuv! Su da buz gibiymiş! Ya kaşlarını oynatışına ne demeli? Namussuz, yerinden bile kıpırdamıyor! Kendini herkesten üstün gördüğü nasıl da belli! Keh keh keh! Bizleri adam yerine koyduğu yok!"

Dizlerine değin suya girdi, kocaman gövdesiyle gerindi, bir gözünü kırptı.

"Anlasın bakalım, burası İngiltere miymiş!"

Miss Tfays soğukkanlılıkla oltasını çekip yemini değiştirdi, esnedi, gene suya attı. Otsov başını öbür yana çevirdi. Bu arada Griabov oltasını takıldığı yerden kurtardı, suya bir dalıp çıktı, pofurdayarak kıyıya doğru yürüdü.

İki dakika sonra gene kumun üstünde oturuyor, balık avlıyordu.

Mahkeme Kaleminde

(Справка)

Öğle sularıydı. Uzun boylu, etine dolgun, saçları kısaca kesilmiş, patlak gözlü toprak ağası Voldırev paltosunu çıkardı, ipek mendiliyle alnını sildi, ürkek adımlarla kalem odasının kapısından içeri yürüdü. Yazıcıların divit cızırtıları duyuluyordu dört bir yandan.

Tepsisinin üstünde birkaç bardakla dışarıya çıkmak üzere olan odacıyla burun buruna geldi.

"Bakar mısın! Bazı bilgiler edinmek istiyorum, bir de evrak kopyası alacağım. Kime başvurabilirim?"

Odacı tepsiyle salonun ucundaki pencereyi gösterdi.

"Aha, şu pencerenin dibinde oturan adama gidin!"

Voldırev öksürdü, dip pencereye yöneldi. Orada yeşil çuha örtüsü mürekkep lekelerinden benek benek bir masada oturan, setresinin rengi atmış, dağınık saçlı, patlıcan burunlu, genç bir adam gördü. Adam, iri çopur burnunu nerdeyse kâğıtlara gömmüş, ha bire yazıyordu. Bir yandan da sağ burun deliğinin kenarında gezinen bir sineği kovmak için alt dudağını şişirip burnuna hava üflüyor, bu da ona son derece sıkıntılı bir görünüm veriyordu.

Voldırev çekine çekine, "Şey... Burada... Sizden," diye başladı. "Bir dosyayla ilgili bilgi alacaktım da... Bir de 2 Mart tarihli duyurunuzdan suret isteyecektim."

Memur divitini hokkaya batırdı, çok mürekkep almış mıyım, diye baktı, divitin ucundan mürekkep damlamayacağını anlayınca cızırtıyla yazmasını sürdürdü. Alt dudağı yeniden uzadı, ama sinek uçup kulağına konduğu için hava üflemesine gerek kalmadı.

Bir dakika sonra Voldırev bir daha konuşmaya başladı:

"Şey, bir konuda bilgi edinebilir miyim? Adım Voldırev, çiftlik sahibiyim..."

Yazıcı, Voldırev'in ayrımında değilmiş gibi yandaki memur arkadaşlarından birine seslendi.

"İvan Andreyiç, tüccar Yalikov geldiğinde lütfen kendisine bildir de dilekçesini polise onaylatmadan getirmesin. Söyleye söyleye dilimde tüy bitti."

Voldırev derdini anlatmaya çalışıyordu.

"Bakın, ben Prenses Gogulina'nın mirasçılarıyla davalıyım. Burada herkesin bildiği bir dosyadır bu. Ne olur, şu işle ilgileniverin. Çok rica edeceğim."

Yazıcı, Voldırev'i gene görmezden gelerek dudağına konan sineği yakaladı, dikkatle inceledikten sonra havaya saldı. Toprak ağası öksürdü, damalı mendilini çıkarıp gürültüyle sümkürdü, ama bir yararı olmadı bunların. Kimse onu işitmek istemiyordu, iki dakika böylece sessizlik içinde geçti. Bir an aklı başına gelen Voldırev cüzdanından kâğıt 1 ruble aldı, bunu memurun önünde açık duran defterin üstüne bıraktı. Aynı anda memurun alnı buruştu, üzüntülü bir yüzle defteri kendine doğru çekip kapatıverdi.

"Küçük bir bilgi... Yalnız şu kadarını öğrenmek istiyorum. Gogulina'nın mirasçıları neye dayanarak benden... Sizi rahatsız ettiğim için özür dilerim."

Ama memur hiç oralı olmadı. Kafasında binbir düşünceyle masasından kalktı, dirseğini kaşıyarak evrak dolabına doğru yürüdü. Bir dakika sonra masasına dönüp gene yazı yazmaya koyuldu. Defterin üstünde gıcır gıcır 1 ruble daha duruyordu.

"Sizi yalnızca bir dakika rahatsız edeceğim. İstediğim bilgiyi vermek fazla vaktinizi almaz."

Bunlar memurun bir kulağından girip öbüründen çıkıyordu. Şimdi de yazı sureti çıkarmaya başlamıştı.

Voldırev yüzünü buruşturdu, salondaki yazıcılara umutsuzca baktı. Sonra içini çekerek, "Yazıyorlar, durmadan yazıyorlar kahrolasıcalar!" diye düşündü.

Masanın yanından uzaklaştı, ne yapacağını bilmeksizin kolları iki yanına düştü, salonun ortasında öylece dikildi kaldı. Yeniden tepsinin üzerinde bardaklarla salona giren odacı onun yüzündeki umarsızlığı görerek yanına sokuldu, alçak sesle sordu:

"Nasıl, istediğiniz bilgiyi aldınız mı?"

"Adam benimle konuşmuyor ki..."

Odacı, "Ona 3 ruble verin," dedi.

"Ama 2 ruble verdim."

"Olsun, 1 ruble daha verin."

Voldırev yeniden masaya yaklaştı, açık duran defterin üstüne yeşil 1 ruble daha bıraktı.

Memur defteri önüne çekti, sayfaları çevirmeye başladı, sonra yeni farkına varmış gibi gözlerini Voldırev'in yüzüne kaldırdı. Çopur burnu aydınlandı, kızardı, yüzüne yayılan gülümsemeden dolayı buruştu. Voldırev'e, "Ah, bir şey mi istiyorsunuz?" diye sordu.

"Evet, dava dosyam hakkında bilgi almak istiyorum. Soyadım Voldırev."

"Memnun oldum, Bay Voldırev! Gogulina davası mı demiştiniz? Başüstüne, efendim! Dosyayla ilgili ne istediğinizi sorabilir miyim?"

Voldırev ne istediğini bildirdi.

Memur kasırgaya tutulmuşçasına birden canlandı. İstenen bilgiyi araştırıp buldu, suret çıkarma işini bir arkadaşına devretti, oturması için Voldırev'e yer gösterdi. Bütün hepsi bir dakika içinde olup bitmişti. Bu arada havalardan söz etti, Voldırev'in çiftliğinin o yılki üretimiyle ilgili sorular sordu. Voldırev kalem odasından ayrılırken de onu merdiven başına değin uğurladı. Hatta güleryüzlülüğü, saygılı davranışlarıyla, her dilek sahibinin buyruğuna hazır, ona canla başla hizmet etmek

kendisi için büyük bir zevkmiş gibi tavırlar takındı. Voldırev bu saygılı uğurlama karşısında bir tuhaf oldu, içinden gelen bir sese uyarak cüzdanından 1 ruble daha çıkardı, yılışan memura uzattı. Beriki ezilip büzüldü, gülümsedi, rubleyi bir hokkabaz çabukluğuyla kaptı. Yeşil kâğıdın havada görünmesiyle adamın cebine girmesi bir olmuştu.

Toprak ağası dışarı çıkınca, "Ne adam, yahu!" demekten kendini alamadı. Oracıkta bir an durup mendiliyle alnını kuruladı.

Güz Soğuğu

(Осенью)

Akşam geceye dönüşüyordu. Arabacıların, gezgin dervişlerin oluşturduğu kalabalık, Tihon Dayı'nın meyhanesini doldurmuştu. Onları sokaktan buraya süren, soğuk güz sağanağı ile yüzlere kamçı gibi çarpan sert rüzgârdı. Meyhaneye sığınan bu insanlar yorgun ve sırılsıklam ıslaktı; duvar diplerindeki sıralara dizilmiş otururlarken, rüzgârın uğultusunu dinleyerek uyumaya çalışıyorlardı. Hepsinin yüzünde de büyük bir sıkıntı vardı. Çopur yüzü tırmıklar içindeki genç bir arabacı dizine koyduğu ıslak akordeonunu bir-iki kez çaldıktan sonra yere bıraktı.

Kapının üstündeki fener dışarıdan vuran yağmur serpintileri arasında fersiz fersiz ışıldıyor, rüzgâr azgın atılışlarla uğulduyor, ıslık çalıyor, menteşelerinden söküp atacakmış gibi kapıya yükleniyordu. At pofurtuları, koşan insanların ayak şapırtıları duyuluyordu dışarıdan. Hava soğuk ve ıslaktı.

Uzun boylu, iri suratlı bir köylü olan Tihon Dayı tezgâhının arkasında otururken neredeyse şişik gözlerini kapatıp uyumak üzereydi. Karşısında, tezgâhın öbür yanındaysa yoksul, kirli giyimine karşın efendi görünüşlü, kırk yaşlarında sarhoş bir adam oturmaktaydı. Sırtındaki buruşuk, yazlık pardösü ıslanmış, çamura bulanmıştı, çıplak ayaklarında lastik ayakkabılar

vardı. Pardösüsünün ceplerine soktuğu elleri, sıska dirsekleri ile başı üşümekten tir tir titriyor; bu titreme, arada bir, baygın yüzünden başlayıp cılız gövdesinden geçerek lastik ayakkabılarına doğru yayılan bir sarsıntıya dönüşüyordu.

Sarhoş adam tenekeden çıkarcasına, çatlak sesiyle, "İsa aşkına bir duble!" dedi. "Bir dublecik! Parasını sonra veririm."

"Boşuna bekleme! Sokakta senin gibi serserilerin sürüsüne bereket."

Kılıksız sarhoş, Tihon Dayı'ya nefretle, tiksintiyle baktı. Elinden gelse onu hemen oracıkta boğuverirdi.

"Anlamıyor musun beni, mankafa?" dedi. "Votka içmeyi ben istemiyorum, senin köylü dilinde söylersek, işkembem istiyor; içki hastasıyım, içmeden duramam, anlamadın mı daha?"

"Benim böyle şeylere aklım ermez! Hadi, çek arabanı!"

"Bak, beni iyi dinle! Eğer şimdi içmezsem, içimdeki yangını söndürmezsem elimden kötü bir şey çıkabilir. Ne yapacağımı kimse bilemez. Yıllardır şurada meyhanecilik, çaycılık yapıyorsun, nice sarhoşa içki verdin; bunların ne tür insanlar oldukları kafana dank etmedi mi daha? Bizler hepimiz hastayız, istersen zincire vur, döv, öldür ama votkasız bırakma! Senden rica ediyorum, bu iyiliği yap bana! Karşında ne kadar alçaldığımı görüyorsun. Daha ne yapabilirim?"

Sarhoş adam başını salladı, yere tükürdü.

"Hayır!" dedi meyhaneci. "Parasını ver, öyle iç içkini!"

"Şimdi parayı ben nereden bulurum? İçkiye yatırdım hepsini! Tek meteliğim kalmadı. Yalnız şu sırtımdaki pardösü var. Onu veremem, çünkü içinde çırılçıplağım. Al, istersen şapkamı vereyim."

Astarının yırtıklarından pamuk parçaları gözüken şapkasını Tihon'a uzattı. Tihon şapkayı aldı, evirip çevirdikten sonra geriye verdi.

"Bunu bedavaya versen almam. Görmüyor musun, gübreye belenmiş!"

"Beğenmedin demek... Öyleyse sen de veresiye say. Kentten dönüşte 5 kapiğini öderim."

"Boğazına tıkılsın o 5 kapik, e mi, boğazına tıkılsın! Ne bi-

çim bir adam olduğun belli. Seni dolandırıcı! Burada parasız işin ne?"

"Votka içmeye geldim. Daha girmedi mi kafana? Votkayı ben istemiyorum, içimdeki hastalık istiyor..."

"Beni daha fazla rahatsız etme! Sokaklarda senin gibi bir sürü it kopuk dolaşıyor, hangi birinize votka yetiştireceğim? Ama istersen şapkanı önüne koy, dilen, belki acıyıp yardım ederler. Ben dilencilere yalnız ekmek parası veririm."

"Verirmiş... Sen insanları soyarsın be! Başka ne beklenir zaten senden?"

Serseri kılıklı birden durdu, yüzü kıpkırmızı kesildi, kilise kilise dolaşan dervişlere dönerek, "Bu adamın dediği doğru galiba," dedi. "Dileneyim bari. Ne olur, bana 5 kapik verin, lütfen. İçim istiyor. Hastayım..."

Çopur yüzlü arabacı güldü.

"Sen en iyisi biraz su iç!"

Bu sözden utanan sarhoş, öksürerek sustu, ama beş dakika sonra Tihon'a yeniden dil dökmeye başladı. Hatta bu kadarla kalmayıp işi ağlamaya kadar vardırdı, bir duble votka karşılığında sırtındaki ıslak pardösüyü çıkarıp vermeyi önerdi. Ancak alacakaranlıkta gözyaşlarını kimse seçemedi, kadın dervişlerin çıplak bir erkeği görmeleri uygun kaçmayacağı için meyhaneci pardösüyü almadı.

Serseri kılıklı yatışmak bilmiyordu.

"Söyle, şimdi ben ne yapayım? İçmeden duramam! Ya bir suç işleyeceğim ya da kendimi öldüreceğim. Hangisini istiyorsun?"

Böyle diyerek meyhanenin ortasında şöyle bir dolandı.

O sırada çıngırakları çın çın öten bir posta arabası yanaştı avluya. Yağmurdan sırılsıklam arabacı içeri girdi, bir bardak votka içtikten sonra arabaya atlayıp gitti.

"Bak, sana altından yapılmış bir parça vereceğim," dedi serseri kılıklı adam meyhaneciye.

Yüzü sapsarıydı.

"Onu sana vereceğim. Vermek zorundayım. Bu yaptığım düpedüz alçaklık ama başka çıkış yolum kalmadı. Çünkü beni anlamıyorsun. Böyle yaptığım için de kendimi suçlu hissetmiyo-

rum. Yalnız bir koşulum var: Dönüşte onu senden geri alacağım. İşte tanıkların yanında veriyorum..."

Böyle diyerek ıslak elini koynuna soktu, oradan altın bir madalyon çıkardı. Madalyonu meyhaneciye vermeden önce kapağını açıp içindeki resme bir göz attı.

"Aslında resmi içinden çıkarmam gerek, fakat çok ıslandım, koyacak başka yerim yok. İster istemez senin gibi bir soyguncunun eline resmi de bırakıyorum. Şimdi senden bir dileğim var: Sakın resme parmağını sürme! Bu konuda yalvarıyorum sana. Deminki kabalığımdan dolayı da özür dilerim. Evet, sana karşı kabalık ettim. Aptalın biriyim ben. Parmağını sürme, yüzüne de bakma resmin..."

Tihon Dayı madalyonu aldı, altının kıratını sınadıktan sonra cebine soktu.

"Çalıntı madalyon... Neyse al, iç bakalım."

Adam önüne sürülen kadehi aldı; baygın, bulanık bakışlarını meyhanecinin suratına dikip bir sarhoşun bakabileceği denli sertçe baktı; sonra büyük bir istekle, içinden yükselen sarsıntıdan ötürü titreyerek votkasını içti. Madalyonunu içkiye yatırması onu utandırmıştı; gidip bir köşeye, sırada oturan derviş kadınlardan birinin yanına çöktü, gözlerini yumdu.

Sessizlik içinde bir yarım saat geçti. Rüzgârın bacada çaldığı güz rapsodisinden başka meyhaneden çıt çıkmıyordu. Derviş kadınlar dualarını bitirdiler, geceyi geçirmek üzere sıraların altına kıvrılıp yattılar. Tihon madalyonun kapağını açtı; altın çerçeve içinde ona, meyhaneye, içki şişelerine tatlı tatlı gülümseyen küçük kadın resmine baktı.

Tam o sırada karları kıtır kıtır ezen teker sesleri duyuldu dışarıdan. Birisi atları "dübrr" diyerek durdurdu, yağmur sularında ayaklarını şapırdata şapırdata yürüdü. Ardından, kısa bir gocuk giymiş, çamurlar içinde, sivri sakallı, ufak tefek bir köylü girdi meyhaneye. Köylü elindeki 5 kapiği tezgâhın üstüne çarptı.

"Al bakalım! İyisinden bir bardak madara şarabı! Çabuk ol!"

Bir bacağının üstünde geriye çark etti, meyhaneyi cakayla süzdü.

"Şunlara bakın! Korkularından hepsi buraya sığınmışlar! Yağmurdan korkulur mu be? Şeker misiniz hemen eriyecek? Hey, o da nesi?"

Ufak tefek köylü serseri kılıklıya sokuldu, yüzüne dik dik baktı.

"Bakın şu işe! Beyefendi! Semyon Sergeyiç! Beyimizin burada ne işi var? Bu meyhane size göre bir yer mi? Ah, bahtı karam! Yazık oldu size!"

Bey, ufak yapılı köylüye baktı, yeniyle yüzünü kapattı. Beriki umutsuzca başını, ellerini sallayıp derin derin iç çekti, içkisini içmek için tezgâha yanaştı. Sonra Tihon'a döndü.

"Bizim bey, toprak ağamız Semyon Sergeyiç! Gördün, ne durumlara düşmüş! Ayyaşlığın insanı neye döndürdüğünü anla işte!" diye fısıldadı.

İçkisini bitirdi, yeniyle dudaklarını sildi.

"Ben onun köyündenim. Ahtilovka buraya 40 fersah uzaklıktadır. Babasının zamanında bizler onların toprak kölesiydik.[1] Ah, çok üzüldüm! Şunun durumuna bakın! Oysa gerçek bir beyefendiydi... Dışarıdaki arabaya koşulu beygiri kendisi armağan etti bana. Kah kah kah! Şu feleğin işine bak!"

On dakika sonra ufak tefek köylü başına toplanan arabacılara, dervişlere güz rüzgârının uğultusu arasında, sinirli ince sesiyle, heyecandan elini kolunu sallayarak beyefendinin öyküsünü anlatıyordu. Onu dinleyenler arasında, köşesine kıvrılıp oturan, kendi kendine homurdanan Semyon Sergeyiç de vardı.

"Zavallının başına gelenler hep zayıflığı yüzündendir. Eyalette ün salmış, varlıklı bir çiftlik sahibiydi. Yediği önünde, yemediği arkasında... Belki sizler de bilirsiniz. Bu meyhanenin önünden arabasıyla kaç kez geçtik! Çok da eli açıktı. Bundan beş yıl önce Mikişkin'in salıyla ırmağı geçtiğimizde 5 kapik yerine 1 ruble fırlatıverdi salcının önüne. Hiç yok yere elden çıktı bütün serveti. Birincisi, kadın yüzünden... Bey, kentli bir kıza gönül verdi. Anlayacağınız, düpedüz ateşe attı kendini. Şahindi, kargaya kul oldu. Adı Mariya Yegorovna'ydı kızın. Ya-

1 Bir derebeyinin, toprak ağasının topraklarına bağlı, orada yaşayıp çalışan köylüler – ç.n.

ramazın tekiydi, ama adının görkemine bakın! Sevmişti kızı, Tanrı'nın emridir, nişanlanıp evlenmek istedi. Adı batası, kaçırır mı bu fırsatı? Anlı şanlı, ağzına içki koymaz, malı mülkü bol bir bey... Hiç unutmam, bir akşam bey konağının bahçesinden geçiyordum. Baktım, bizimkiler bir ağacın altında öpüşüyorlar. Bey onu bir kez öpüyorsa, o beyi iki kez öpüyor. Bey onun elini tutuyor, kız ise sarılıyor ona, 'Semyon, seni seviyorum!' diye yaltaklanıyor. Bizim beyin aklı bir karış havada, güzel bir kızı deli gibi sevdiğini söyleyerek önüne çıkana bir ruble, iki ruble demeyip dağıtıyor. Bana da atı işte o zaman armağan etti. O sevinçle tüm köylünün kendisine olan borcunu bağışladı. Neyse, düğün günü yaklaştı, gereği gibi nikâhları kıyıldı. Ama akşam olup beyler yemeğe oturduklarında sen arabaya atladığın gibi kente, âşığı avukatın yanına kaç! Yapılacak iş mi bu? Sanki nikâhının kıyılmasını bekledi kör olası! Bizim bey işte ondan sonra aklını oynattı. Gördüğünüz gibi, orası senin, burası benim dolaş dur. Bir yandan da kızı aklından çıkarmıyor. Aha, şimdi de kente gidiyordur besbelli. Kahrolasıyı uzaktan da olsa görmek istiyordur...

"Batmasının ikinci nedeni de eniştesi, kız kardeşinin kocası olacak dolandırıcıdır. Bankalardan borç alacakmış, bizim beyi kefil yapmış. Ama köpoğlusu günü gelince borçlarını ödemedi, onun yerine 30 bin rubleyi bizim beyden aldılar. Akılsız adam, aptallığının cezasını çekiyor işte. Karısı dost tuttuğu avukattan çocuk edindi, eniştesi ise Poltava'da çiftlik satın aldı, şimdi keyif sürüyor. Bizim akılsızsa meyhane meyhane dolaşıp herkese dert yanıyor. Neymiş? 'İnsanlara olan inancımı yitirdim, kimseye güvenim kalmadı...' Hepsi de kendi zayıflığından. Ona böyle yaptılar diye ayyaş olup içmek mi gerekir? Bizim muhtarı ele alalım. Karısı güpegündüz köy öğretmenini evine alıyor, muhtarın parasıyla keyif çatıyorlar. Ama muhtarın buna aldırdığı yok, karısının yediği halta gülüp geçiyor. Adamcağız biraz zayıfladı, hepsi o kadar."

Tihon, "Tanrı herkese ayrı dayanma gücü vermiş!" diyerek içini çekti.

"Orası öyle..."

Ufak tefek köylü bir süre daha konuştu. Anlatacaklarını bitirdiğinde bir sessizlik çöktü ortalığa.

Sessizliğe dayanamayan Tihon serseri kılıklıya döndü:

"Hey, sen! Adın neydi bakayım? Gerçekten bahtsız bir adammışsın. Gel, bir kadeh de benden iç!"

Serseri kılıklı bey tezgâha yanaştı, meyhanecinin doldurduğu kadehi büyük bir zevkle içti.

"Şey... Madalyonu bir dakikalığına verir misin? Bir kere daha bakmak istiyorum."

Tihon yüzünde alaycı bir gülümsemeyle madalyonu eski beye uzattı. O sırada çopur yüzlü arabacı derin derin içini çekerek başını salladı, meyhaneciden bir kadeh votka istedi.

"Hadi, şunu da iç, bey! Hiç içmesen iyi olur ama votka olunca daha iyi! İnsan içtikçe derdini unutur. Durma, iç, hadi!"

Üst üste iki kadeh sert votka yuvarlayan bey sonunda köşesine çekildi, madalyonun kapağını açtı, sevdiği kızı görmek için baygın gözlerini resme dikti. Ama yüz yoktu resmin yerinde. İyiliksever Tihon'un tırnaklarıyla kazınıp silinmişti.

Fener bir an parlayıp tümüyle söndü. Derviş kadınlardan biri uykusunda bir şeyler sayıkladı. Çopur arabacı dua okuyarak tezgâha yaklaştı, uyumak için üzerine çıkıp uzandı. Derken, bir araba daha yanaştı meyhaneye. Yağmur dışarıda durmamacasına yağıyordu. Rüzgârın şiddeti arttıkça artmıştı; bıktırıcı, karanlık güz gecesinin sonu gelmeyecek gibiydi. Gözlerini madalyondan ayıramayan kılıksız bey orada sevdiği kızın yüzünü görmeye çalışıyordu... Birden mum da söndü.

Bahar, ne zaman geleceksin?

Şişman ile Zayıf

(Толстый и тонкий)

İki eski arkadaş Nikolayev İstasyonu'nda karşılaştılar; bunlardan biri şişman, öbürü zayıftı. Şişman olanı az önce gar lokantasında karnını doyurmuştu, o yüzden yağlı dudakları olgun iki vişne gibi parlıyordu. Pahalı İspanyol şarabı ve portakal çiçeği kokusu savruluyordu çevresine. Zayıf olan ise henüz trenden inmişti; valizlerle, bohçalarla, karton kutularla yüklüydü elleri, kolları.. Onun ağzından da jambon ve kahve telvesi kokusu yayılıyordu. Adamın arkasında uzun çeneli, sıska bir kadın ile uzun boylu, gözlerini kısarak bakan, gözlüklü bir lise öğrencisi başlarını uzatmış bakıyorlardı. Zayıf adamın karısı ile oğluydu bunlar.

Şişman zayıfı görünce, "A, Porfiri!" diye haykırdı. "Bu sen misin, iki gözüm? Görüşmeyeli yıllar oldu."

Zayıf apışıp kalmıştı.

"Mişa, aziz dostum! Çocukluk arkadaşım benim! Nereden çıktın böyle?"

İki dost kucaklaştılar, üç kez öpüştüler, yaş dolu gözlerini birbirlerine diktiler. İkisi de hoş bir şaşkınlık içindeydi.

Sarılıp öpüşmeden sonra zayıf olanı, "Ah, sevgili dostum!" dedi. "Doğrusu, seninle karşılaşacağımı hiç tahmin etmezdim! Bu ne güzel raslantı! Dur, sana şöyle bir bakayım! Gene eski-

si gibi yakışıklısın. İçten bakışların da, şıklığın da hiç değişmemiş. Hey, ulu Tanrım, bakın şu işe! Ee, nasılsın, iyi misin? Zengin misin? Evlendin mi? Gördüğün gibi, ben evliyim... Bu, benim hanım Luiza, kızlık soyadı Wanzenbach'tı... Lüteryen bir aileden gelme Almandır... Bu da oğlum Nafanail, lise üç öğrencisi. Nafanail, bu bey benim çocukluk arkadaşımdır. Liseyi birlikte okuduk."

Nafanail biraz düşündü, şapkasını çıkardı.

"Liseyi birlikte okuduk," diye sürdürdü konuşmasını zayıf olanı. "Mişa, anımsıyor musun, seninle nasıl alay ederlerdi? Okulca dağıtılan kitabı sigarayla yaktın diye sana Herostrat adını takmışlardı. Bana da arkadaşlarımın arasını bozduğum için Efialt diye takılırlardı. Kah kah kah! Çocukluk günleri ne güzeldi! Korkma, Nafanail'ciğim, sokul arkadaşımın yanına! Yaa, işte bu da karım, kızlık soyadı Wanzenbach... Lüteryendir..."

Nafanail bir an düşündükten sonra babasının arkasına gizlendi.

Şişman, sevinç dolu gözlerini arkadaşından ayıramıyordu.

"Anlat bakalım! Nasılsın, neler yapıyorsun? Görevin nerede, hangi rütbedesin?"[1]

"Memurluktan başka ne yapabiliriz ki! 7. dereceden denetçi görevindeyim. Bir de Stanislav nişanım var. Aldığım aylık yetersiz ama yetiştirmeye çalışıyoruz. Ayrıca karım müzik dersleri veriyor, ben de ağaçtan sigara küllüğü oyup satıyorum. Tanesi 1 rubleden gidiyor, çok güzel kül tablalarıdır. On taneden fazla alana, anlıyorsun ya, biraz indirim yapıyorum. Yuvarlanıp gidiyoruz işte... Başkentte görevliydim, şimdi de buraya, aynı bakanlığa bağlı dairede bölüm şefliğine atandım. E, sen hangi görevdesin bakalım? Epey üst rütbelere yükselmişsindir sanırım. Daire amiri filan..."

Şişman, "Hayır, dostum, daha yüksek," dedi. "Bakanlık müsteşarıyım... Nişanım da var. Çift yıldız."

Zayıf birden sarardı, yerinde dondu kaldı, sonra biraz toparlanarak yüzüne çarpık bir gülümseme yayıldı; aynı anda

1 Her bakanlığın özel üniforması, her memurun barem derecesini gösteren rütbesi vardı – ç.n.

da gözlerinde kıvılcımlar çaktı. Bunun ardından ezildi, büzüldü, kamburlaştı, ufaldı... Karısının çenesi daha bir sivrildi, oğlu Nafanail "hazır ol"a geçti, dik yakalı setresinin bütün düğmelerini iliklediı.

"Beyefendi hazretleri... Bendeniz çok memnun oldum. Nasıl desem ki... Çocukluk arkadaşım, birdenbire bu rütbeye yükselmiş! Kih kih kih!"

Şişman yüzünü buruşturdu.

"Bırak, canım! Bu tavırlara gerek var mı? Biz seninle çocukluk arkadaşıyız. Aramızda rütbenin ne önemi var?"

Zayıf daha bir ufalarak yılıştı.

"Aman, efendimiz, öyle şey mi olur? Yüce kişiliğinize saygı göstermek bizim görevimizdir. Bizimle konuşmanız bile biz aciz kulunuz için büyük bir lütuftur. Beyefendi hazretleri, oğlum Nafanail, eşim Luiza, yani Lüteryen bir aileden cariyeniz saygılar sunarız."

Şişman, bir şeyler söyleyerek onların yaltaklanmalarını durdurmak istediyse de, zayıfın suratı aşırı saygıdan, kölece duygulardan ötürü ekşimsi bir hal aldı; berikinin neredeyse midesi bulandı. Zayıfın ezik tavırlarına daha fazla dayanamayacağı için başını çevirdi, ayrılmak üzere elini uzattı. Zayıf, uzatılan elin üç parmağını sıkabildi, yerlere dek eğilip, Çinliler gibi "kih kih kih" diye gülerek selama durdu. Yayvan bir gülümseme karısının da yüzünü kaplamıştı. Nafanail "hazır ol"a geçip ayaklarını birbirine vurdu, bu sırada şapkası yere yuvarlandı.

Üçü de ezici, büyük bir şaşkınlığın etkisi altındaydılar.

Trajedi Oyuncusu

(Трагик)

O günkü temsilin geliri trajedi oyuncusu Fenogenov'a bırakılacaktı, oynanan oyunun adı ise "Prens Serebriannıy"dı.

Fenogenov'un kendisi –Viazemski; tiyatro sahibi Limonadov– Morozov; Bayan Beobahtova ise Yelena rollerine çıktılar. Temsil çok başarılı geçti. Özellikle trajedi oyuncusu Fenogenov harikalar yarattı. Yelena'yı kaçırma sahnesinde kadını tek kolunun üstünde havaya kaldırarak taşıdı, temsil boyunca durmadan bağırdı, öfkeli çığlıklar attı, ayaklarını döşemeye vurarak tepindi, cüppesinin göğsünü paramparça etti. Morozov'la düello yapmayı reddederken de gerçekten kimsenin beceremediği biçimde titredi, "ah, yapamam!" sesleri seyirci salonunu çınlattı. Sonunda alkışlardan koca tiyatro yerinden oynadı. Gösterdiği başarıdan dolayı sahneye çağırmaların sonu gelmeyecek gibiydi.

Fenogenov'a başarısının armağanı olarak upuzun kurdeleli bir buket çiçek ile gümüş bir sigara tabakası verdiler. Bayan seyirciler mendillerini salladılar, alkışlamaları için kocalarını zorladılar, aralarından hüngür hüngür ağlayanlar çıktı. Ama oyundan en çok etkilenip, heyecanlanan seyirci, ilçe emniyet müdürünün kızı Maşa oldu. Genç kız babasıyla birlikte ilk sıradaki koltuklardan birine oturmuştu; perde arasında bile gözleri-

ni sahneden ayırmaksızın, büyük bir coşkuyla izlemişti oyuncuları. İncecik kolları, bacakları durmadan titredi, gözleri yaşla doldu, yüzü renkten renge girdi. Oyundan etkilenmesinin başka bir nedeni de ilk kez tiyatroya gelmiş olmasıydı.

Temsilin bitiminde perde inip inip kalktıkça babasına, "Ne güzel oynadılar, değil mi, baba? Harika! Hele Fenogenov'un üzerine yok!" diyordu.

Eğer ilçe emniyet müdürü, insanın yüzünden duygularını okumayı bilseydi, kızına bakınca duyduğu heyecanın ıstırap derecesine vardığını anlardı. Genç kız hem oyundan, hem oyunculardan, hem de tiyatro ortamından pek hoşlanmıştı.

İkinci perdenin bitiminde alay bandosu izleyicilere güzel müzik parçaları çalarken genç kız babasına, "Babacığım, hemen sahne arkasına git, oyuncuları yarın bize yemeğe çağır! Ne olur!" diye yalvarmaya başladı.

Emniyet müdürü sahne arkasına gitti, başarılı oyunlarından dolayı herkesi tek tek kutladı. Karısı da, "Ressam tuvaline geçirilmeye uygun, çok güzel bir yüzünüz var! Fırça kullanmayı beceremediğim için öylesine üzgünüm ki!" diye iltifat etti.

Sonra emniyet müdürü ayaklarını askerce birbirine vurarak onları selamladı, ertesi gün hepsini yemeğe buyur ederken, "Kadın oyuncular dışında herkesi bizim eve yemeğe davet ediyorum. Çünkü yetişkin bir kızım var, böylesi daha uygun olur," dedi.

Ertesi gün öğle yemeğini oyuncular emniyet müdürünün evinde yediler. Ancak gelenler topu topu üç kişiydiler: Tiyatronun sahibi Limonadov, trajedi oyuncusu Fenogenov ile güldürü oyuncusu Vodolazov. Öbürleri çeşitli nedenler ileri sürerek gelmemişlerdi. Yemek çok sıkıntılı geçti. Limonadov, ilçe ileri gelenlerinden biri olması dolayısıyla emniyet müdürüne büyük saygı duyduğunu vurguladı durmadan. Vodolazov sarhoş tüccarları, Ermenileri taklit ederek sofradakileri eğlendirmeye çalıştı. Uzun boylu, kara gözlü, çatık kaşlı, etine dolgun bir Ukraynalı olan Fenogenov (nüfus cüzdanındaki soyadı Knış'tı) rol aldığı piyeslerden "tören geçidi" ve "olmak ya da olmamak" adlı bölümleri oynadı. Limonadov, heyecandan gözleri yaşararak, ilin eski valisi General Kanyuçin'le ilk karşılaşmasını anlat-

tı. Emniyet müdürü, oyuncuları dinlerken sıkıldığını belli etmemek için hep gülümsemeye çalıştı. Çünkü sevgili kızı oyunculardan hoşlanmıştı, eğleniyordu, bu da onun için yeterliydi. Maşa gerçekten hoşnuttu oyunculardan, gözlerini ayırmaksızın izliyordu onları. O yaşına dek böylesine akıllı, böylesine olağanüstü insanlarla hiç karşılaşmamıştı.

O günün akşamı emniyet müdürü ile kızı gene tiyatrodaydılar. Aradan bir hafta geçmeden oyuncular ilçenin bu saygıdeğer kişisinin evine bir daha öğle yemeğine çağrıldılar. Ondan sonra her gün ya öğle ya da akşam yemeğinde evin konuğu oldular. Maşa tiyatroya daha bir bağlandı, nerdeyse bütün temsillerin demirbaş izleyicisi oldu. Sonuçta trajedi oyuncusu Fenogenov'a delicesine tutuldu.

Emniyet müdürü ilçeye yeni atanan piskoposu karşılamaya gittiği gün Maşa da Limonadov'un tiyatrosuyla birlikte baba evinden kaçtı. Tiyatro grubunun temsil vermek için eğlendiği bir yerde ise gönül verdiği adamla evlendi. Düğünden sonra oyuncular bir araya geldiler, emniyet müdürüne uzun, duygulu bir mektup yazmaya koyuldular.

Limonadov, mektubu kaleme alan Vodolazov'u boyuna dürtüyordu.

"İyi şeyler yaz adamcağıza, iyi şeyler! Ona duyduğumuz saygıyı özellikle vurgula. Onun gibi şöhret düşkünleri pohpohlanmaktan hoşlanırlar... Öyle şeyler sokuştur ki, okurken gözleri yaşarsın!"

Ancak mektuba babanın verdiği yanıt hiç de iç açıcı değildi. Emniyet müdürü "belli bir mesleği olmayan, boşta gezen bir budalayla" evlendiği için kızını reddettiğini yazıyordu.

Babasından mektup alışının ertesi günü Maşa kaleme sarıldı: "Babacığım, kocam beni dövüyor, bizi bağışla!" diye yazdı.

Evet, trajedi oyuncusu onu bir güzel pataklamıştı, hem de sahne arkasında, Limonadov'un, kostümcünün, iki ışıkçının yanında...

Düğünden dört gün önce bir akşam tiyatro oyuncuları hep birlikte "Londra" meyhanesinde toplanmışlar, Maşa'nın durumunu konuşuyorlardı. Fenogenov'un bütün arkadaşları,

özellikle gözü yaşlı Limonadov onun bu kızı almasında ısrarlıydılar.

"Böyle bir kızı elden kaçırmak aptallık, düpedüz enayilik olur! İnsan babasından gelecek para için değil onun kızıyla evlenmek, Sibirya'ya bile gitmeye razı olur. Evlenirsin, alacağın drahomayla kendi tiyatronu kurarsın, bizi de yanına alırsın."

Limonadov da, "Patron ben değil sen olursun o zaman," diyordu.

Fenogenov yumruklarını sıkarak arkadaşlarına bu sözlerini unutmamalarını söyledi.

"Eğer babası drahoma vermezse görün bu kıza daha ne yapacağım! Aptal yerine konmaktan hoşlanmam! Tanrı beni kahretsin yapmazsam!"

Bir gün bir il merkezinde temsil verdikten sonra kumpanya Maşa'ya haber vermeksizin oradan kaçmaya kalkıştı. Ama durumu öğrenen Maşa hemen gara koştu, ikinci kampanadan sonra trenin kalkmasını bekleyen oyuncuları yakaladı.

Trajedi oyuncusu, Maşa'ya, "Babanız beni aşağıladı. Aramızda her şey bitmiştir," dedi.

Kompartımanın tıklım tıklım dolu olmasına karşın Maşa incecik bacaklarını büküp sevdiği oyuncunun önünde diz çöktü, yalvararak kollarını uzattı.

"Sizi seviyorum, sayın Fenogenov! Ne olur, beni yanınızdan kovmayın! Siz olmazsanız yaşayamam!"

Yalvarmalara dayanamayan oyuncular kendi aralarında görüştüler, Maşa'nın "hazır kontes" yani hizmetçi kız rolüne çıkmasına karar vererek onu da kumpanyaya aldılar. Çoğunlukla kalabalık arasında sahneye çıkan, kendisine hiç söz düşmeyen, ufak kadın rollerine "hazır kontes" adını vermişlerdi. Maşa hizmetçi, saf kız, iç oğlanı rolleriyle sahne yaşamına başladı, ama bir gün Limonadov kumpanyasının gözbebeği Beobahtova tiyatroyu bırakınca *ingénue*[1] rolüne onu çıkardılar. Ancak Maşa'nın oyunu beğenilmedi. İkide bir şaşırıyor, peltek peltek konuşuyordu. Ama zamanla rolüne alıştı, hatta izleyicilerin hoşuna gitmeye başladı. Gene de Fenogenov ondan memnun değildi.

1 (Fr.) Saf kız.

"Böyle oyuncu mu olur? Ne işe yarar bir duruşu var, ne tavır, hareket biliyor! Sizin anlayacağınız, salağın teki!"

Başka bir il merkezinde Limonadov'un tiyatro grubu Shiller'in "Haydutlar"ını oynadı. Fenogenov – Franz; Maşa ise Amalia rollerine çıktılar. Fenogenov her zamanki gibi bağırarak ortalığı birbirine katıyordu. Maşa da dersini iyi çalışmış bir öğrenci özeniyle rolünün sözlerini düz bir sesle, su gibi okuyordu. Eğer ufak bir terslik çıkmasaydı temsil bütün temsiller gibi başarıyla sonuçlanacaktı. Franz'ın Amalia'ya aşkını ilan ettiği yere gelince Ukraynalı Fenogenov birden coştu, sesini iyice yükseltti, titredi, çelik sertliğindeki kollarıyla Maşa'yı sımsıkı kucakladı. Maşa'nın bu sırada adamın kılıcını tutup onu iterek, "Defol!" diye bağırması gerekiyordu. Ancak o, böyle yapmadı. Sevgilisinin kucağında minicik bir kuş gibi bir an çırpındı, sonra kendini onun kollarına bırakarak öylece kaldı. Bir yandan da Fenogenov'un kulağına, "Acıyın bana! Ne olur, acıyın! Öylesine mutsuzum ki!" diye fısıldıyordu.

Trajedi oyuncusu kılıcını da, Maşa'yı da bırakıverdi.

"Rolünü bilmiyorsan suflörü dinle!" dedi.

Temsilin sonunda Limonadov ile Fenogenov gişede oturmuşlar, konuşuyorlardı.

Tiyatronun sahibi Limonadov, "Haklısın, azizim," dedi. "Karın rolünü tam öğrenemedi, piyesteki yerini bilmiyor daha. Oysa herkesin bir yeri vardır... Bunu bilmesi gerekir."

Fenogenov onu dinledi, dinledikçe içini çekti, kaşlarını çattı.

Ertesi sabah Maşa girdiği küçük bir dükkânda şöyle bir mektup yazdı:

"Baba, kocam beni dövüyor. Bizi bağışla! Para gönder!"

Postanede

(В почтовом отделении)

Geçenlerde bizim yaşlı postane müdürü Sladkopertsev'in[1] gencecik, güzel karısını toprağa verdik. Cenaze töreninden sonra dedelerimizin, babalarımızın geleneklerine uyup öleni anma yemeği yemek için müdürün evine gittik.

Sıra gözlemelere geldiğinde yaşlı müdür gözyaşlarını tutamadı.

"Ah, gözlemelere bakın! Toprağı bol olasının yanakları gibi kırmızı kırmızı, onun gibi de güzel!"

Anma törenine katılanlar dul kocanın düşüncesini onayladılar.

"Evet, gerçekten güzeller güzeli bir kadındı."

"Yüzünü görenler hayran kalırlardı. Ama baylar, ben onu ne güzelliği ne de yumuşak huylu oluşundan dolayı sevdim. Bu iki nitelik kadının doğasına en yaraşan şeylerdir, yeryüzünde böylelerine çokça raslayabilirsiniz. Ben onu asıl ruhunun başka bir özelliği için seviyordum. Toprağı bol olası şen, şuh bir kadın olmasına karşın, Allah gani gani rahmet eylesin, kocası olarak bana hep sadık kalmıştır. Kendisi ancak yirmi yaşındaydı, bense altmışına merdiven dayamış bir adamım; bana, işte böyle yaşlı bir kocaya bağlı kaldı."

1 Tatlı biber – ç.n.

Bizimle birlikte şölene katılan zangoç anlamlı anlamlı homurdanıp öksürerek kuşkusunu açığa vurdu.

Dul koca ona, "Demek, bana inanmıyorsunuz?" diyerek baktı.

Zangoç bozuldu.

"Hayır, öyle bir şey demedim. Ama ne bileyim, şimdiki kadınlar gizli gizli buluşuyor, kaçamak yapıyorlar da..."

"Madem aklınızdan böyle şeyler geçiyor, ben de sözlerimin doğruluğunu kanıtlayacağım. Rahmetlinin bana bağlılığını, destekleyici birtakım önlemlerle, nasıl söyleyeyim, askerî hilelere başvurarak güçlendirdim. Kurnazlığım, başkalarının karıma karşı davranışını denetim altında tutmam sonucunda ona göz dikenlere engel oldum. Evlilik haklarımı başkalarının saldırılarından korumak amacıyla her türlü kandırmaca yolunu kullandım, diyebilirim. Öyle şeyler söyledim ki, bunlar gizli bir parola etkisi yaptı. Bu sözleri söyledim mi, tamamdır, karımın bana bağlılığı konusunda korku duymadan içim rahat uyurdum."

"Ne gibi sözlerdi bunlar?"

"Oho, ondan bol ne var? Örneğin kentte herkesin duyabileceği söylentiler yayardım. Bunları siz de çok iyi biliyorsunuz: 'Karım Alyona, Emniyet Müdürü İvan Alekseyeviç Zalihvatski'nin metresidir,' falan gibi... Eh, bu sözler yeterliydi. Şimdi bir babayiğit çıksın da Alyona'yı baştan çıkarmaya kalksın bakayım! Emniyet müdüründen kim korkmaz ki? Zalihvatski'nin gözüne görünmemek için kaçacak delik ararlar. Olur a, başına kötü bir şey gelir diye... Kah kah kah! Bizim posbıyık emniyet müdürü, adamı anasından doğduğuna pişman eder. En suçsuzlara bile temizlik kurallarına uymadığı için basar cezayı. Birisinin kedisi sokağa mı kaçtı, hemen serseri hayvanları sokağa saldığını söyleyerek tutanak düzenler. Hadi, ondan sonra ayıkla pirincin taşını!"

Hepimiz çok şaşırmıştık.

"Demek, karınız İvan Alekseyeviç'in metresi değildi, öyle mi?"

"Yok canım! Hepsi benim uydurmam. Keh-keh! Siz gençleri nasıl faka bastırdım, değil mi? Tıpkı söylediğim gibidir."

Üç dakika sessizlik içinde geçti. Kimseden çıt çıkmıyordu. Bu şişko, kızarık burunlu moruğun bizi aldatmış olması, hepimizi güç durumda bıraktığı gibi, onurumuza da dokunmuştu.

Zangoç homurdandı.

"Neyse, dilerim bir daha evlenirsin!"

Denizde

(Bir Tayfanın Anlattıkları)

(В море)

Geride kalan limanın donuk ışıkları ile kapkaranlık gökyüzünden başka bir şey gözükmüyordu. Nemli, soğuk bir rüzgâr çıkmıştı. Her an üstümüze yağmur boşaltmaya hazır koyu bulutların varlığını hissediyor; tüm soğuğa, rüzgâra karşın içerideki sıcaktan bunalıyorduk.

Biz bütün tayfalar ortak kamarada toplanmış, kura çekmenin heyecanına kaptırmıştık kendimizi. Gürültü, patırtı, sarhoş bağırışları arasında kimisi nükteli sözler söylüyor, kimisi de eğlence olsun diye horoz gibi ötüyordu.

Bir ara ensemde bir delik açılmış da gövdemden aşağı minicik, buz gibi saçmalar dökülmüşçesine tepeden tırnağa bir titremeyle sarsıldım. Hem soğuktan, hem de şimdi anlatacağım olayı beklemekten ötürü tir tir titriyordum.

Bana sorarsanız insanoğlu oldum olası iğrenç bir yaratıktır; hele biz tayfalar, itiraf etmek gerekirse, yeryüzünde herkesten, hayvanların en pisinden bile daha aşağılık yaratıklarızdır. Dört ayaklı yaratıklar hiç olmazsa içgüdüleriyle hareket ettikleri için hoş görülebilirler. Öte yandan, yaşamı yeterince tanımadığım için belki şimdi söyleyeceklerim doğru olmayabilir. Bence bizim tayfa takımı başka insanlara göre kendisinden nefret edecek, kendini aşağı görecek birçok olayla yüz yüze gelir

her zaman. Ayrıca sık sık gemi direğinden aşağı uçup dalgalara gömülme tehlikesiyle karşı karşıya, tümüyle yalnız kaldıkları sırada, bir de fırtınada azgın dalgalarla boğuşurlarken direkte Tanrı'yı hatırına getiren bu kişilerin ne kimsenin yardımına gereksinmesi vardır ne de başkalarına acırlar. İşte bu yüzden biz tayfalar durmadan votka içer, her türlü ahlâksızlığı yaparız. Bize sorarsanız denizde erdemli olmak kimsenin işine yaramaz.

Neyse, şimdi asıl anlatacaklarıma dönelim...

Evet, kura çekiliyordu. Nöbetini savan, başka işi-gücü olmayan yirmi iki tayfa toplanmıştık orada. Bu yirmi iki kişiden yalnızca ikisi bir süre sonra eşine az raslanır bir seyrin zevkini tadacaklardı. Durum şuydu: Yolcu vapurunda bir tanecik "yeni evliler" kamarası bulunmaktaydı, olayın geçtiği gün de kamarayı yeni evli bir çift tutmuştu. Daha önce bu kamaranın duvarında iki kişinin gözetleme yapacağı iki delik açılmış bulunuyordu. Deliklerden birini ben kendim önce burguyla delip sonra el testeresiyle genişletmiştim. Bu işe bir haftadan fazla zamanımın gittiğini söylemeliyim. Öbürünü de bir arkadaşım çakıyla oymuştu.

"Deliklerden biri sana düştü."

"Kime?"

Baktım, beni gösteriyorlar.

"Peki, öteki kime?"

"O da babana!"

Suratı haşlak bir elma gibi buruşuk, kambur, kart bir denizci olan babam, yanıma gelerek omzuma bir şaplak indirdi.

"Delikanlı, şans bugün ikimizin yüzüne güldü! Duydun mu beni, aslanım? Kör talih aynı zamanda ikimizi birden sevindirdi. Bunun da kendine göre bir anlamı olmalı!"

Böyle diyerek sabırsızlık içinde saati sordu. Saat henüz gecenin on biriydi.

Kamarama çıktım, pipomu yaktım, denizi seyre koyuldum. Ortalık zindan gibi karanlıktı, o sırada ruhumda olup bitenlerin capcanlı gözümün önüne geldiğini tahmin edebilirsiniz. Neden derseniz, gecenin koyu zemininde birtakım görüntüler seçebiliyordum. Hayli genç olmama karşın, rezilliğin batağına

saplanmış biri olarak eksikliğini duyduğum şeyleri gözümün önüne getiriyordum o anda...

Saat on ikiyi vurunca yolcu salonunun önünden geçerken kapıdan içeriye bir göz attım. Yeni evli, sarışın, genç Protestan papazı masaya oturmuş; elinde incil, uzun boylu, sıska, yaşlı bir İngiliz kadınına bir şeyler açıklıyordu. Papazın yanında da endamlı, genç, güzel karısı vardı. Yeni gelin mavi gözlerini kocasının sarı saçlarından ayırmaksızın ona hayran hayran bakmaktaydı. Gördüğüm dördüncü kişi ise, salonun bir köşesinden öbürüne dolaşıp duran, uzun boylu, şişko, yüzünün kırmızılığıyla insanı irkilten, yaşlı bir İngiliz bankeriydi. Yeni evli papazın konuştuğu yaşlı bayanın kocasıydı bu İngiliz banker.

"Protestan papazları konuşmayı çok severler. Bıraksalar sabaha dek konuşurlar," dedim kendi kendime.

Saat bire gelince babam kolumdan çekti.

"Hadi, tam zamanıdır. Yolcu salonundakiler çıktılar."

Dik merdivenlerden aşağı uçarcasına indim, tanıdık duvara doğru koştum. Bu duvar ile vapurun başka bir kamarası arasında bir boşluk vardı. Boşlukta sıçanlar cirit atıyordu; burasını bacadan dökülen kurum ve pis sular doldurmuştu. Az sonra babamın ayak seslerini de işittim. Karanlıkta yaklaşırken çuvallara, gazyağı tenekelerine takılarak tökezliyor, ağza alınmayacak sözler söylüyordu.

Elimle yoklaya yoklaya deliği buldum, oraya özenle yerleştirdiğim dört köşe ağaç tıkacı çıkardım. Ve çıkarır çıkarmaz hafif pembe bir ışık geldi deliğe dayadığım gözüme; ince, saydam tül perde gördüm hemen önümde. Pembe ışığın ardından, heyecandan cayır cayır yanan yüzüme, genzimi gıcıklayan, son derece hoş bir koku çarptı. Soyluların yatak odalarında kullandıkları bir koku olmalıydı bu. Kamaranın içini görmek için iki parmağımı sokup tül perdeyi aralamam gerekiyordu, bunu da yaptım.

Babam böğrüme bir dirsek atarak, "Bırak da senin delikten ben bakayım! Oradan daha iyi gözüküyor," dedi.

Ona aldırış etmedim.

"Bak, delikanlı, senin gözlerin benimkilerden daha keskin.

Ayrıca uzaktan seyretmişsin ya da yakından, senin gibi tıfıllar için pek fark etmez!"

"Sus, içeridekiler işitebilirler!"

Yeni gelin karyolanın kıyısına oturmuş, sütun gibi ince bacaklarını aşağı sarkıtmıştı. Ayaklarının dibinde, yere serili bir kürk vardı. Orada kıpırdamadan otururken gözlerini aynı noktaya dikmişti nedense. Sarışın kocası tam karşısında, ayakta dikiliyordu. Adam bir şeyler söylüyordu ama vapurun gürültüsünden ne dediğini anlayamıyordum. Genç koca elini kolunu sallayarak, alev alev yanan gözlerle, ateşli ateşli konuştu durdu. Gelin onu dinliyor, bir yandan da "olmaz" anlamında başını sallıyordu.

"Allah kahretsin, sıçan ayağımı ısırdı!" diye bağırdı babam.

Yüreğim dışarı fırlarcasına çarptığı için göğsümü sımsıkı duvara yapıştırdım. Başım ateşten çatlıyordu.

Genç evlilerin tartışması uzun sürdü. Sonunda papaz diz çöktü, belli ki kadına yalvararak ellerini ona doğru uzattı. Gelin başını olumsuz olumsuz salladı bir daha. Bunun üzerine sarışın koca kamaranın içinde dört dönmeye başladı. Yüzünün anlatımından, el hareketlerinden karısına gözdağı verdiği anlaşılıyordu.

Az sonra gelin ayağa kalktı, arkasında bulunduğum duvara doğru ağır ağır yürüdü, gelip tam deliğin önünde yüzü bana dönük durdu. O böyle kıpırtısız, düşünceler içinde dikilirken ben yiyecekmiş gibi yüzüne bakıyordum. Genç kadının acı çektiği, kendi kendisiyle çatıştığı, duraksamalar geçirdiği, aynı zamanda yüzünün öfkeden kasıldığı açıkça belliydi. Gene de durumdan fazla bir şey anlamış değildim.

Gelinle böyle yüz yüze üç dakika kadar durmuşuzdur muhakkak. Sonra genç kadın duvardan uzaklaştı, kamaranın ortasına gelince durdu, "olur" anlamında başını salladı. O sırada genç kocanın sevincine diyecek yoktu. Gülümseyerek karısının elini öptü, hemen dışarı çıktı.

Üç dakika geçmeden kamaranın kapısı açıldı, sarışın koca içeri girdi, ardından da yukarıda sözünü ettiğim yaşlıca banker... Şişman İngiliz karyolaya yaklaşarak güzel geline bir şey-

ler söyledi. Beriki, adamın yüzüne bakmaksızın, beti benzi uçuk, başını "peki" anlamında salladı.

O zaman banker elini cebine sokup bir deste kâğıt çıkardı; para olmalıydı bunlar, parayı papaza verdi. Sarışın koca parayı özenle saydıktan sonra bankerin önünde saygıyla eğilip dışarı çıktı. Banker onun arkasından kapıyı kapattı...

Yılan ısırmışçasına duvardan geriye attım kendimi. Dehşete kapılmıştım. Bir fırtına çıkıp vapuru paramparça etmiş, o anda denizin dibini boyluyormuşuz gibi duygular içindeydim.

Dünyadaki bütün namussuzlara, ahlâksızlıkta taş çıkartan, ayyaş babam gelip elimi tuttu, yalvarmaya başladı:

"Ne olur, gidelim buradan, oğlum! İçeride olacakları görmemelisin! Toysun daha!"

Ayakta zor duruyordu. Koluna girip babamı dik merdivenlerden döne döne yukarı çıkardım. Güvertede gerçek bir güz yağmuru çiseliyordu.

Kara Çalma

(Клевета)

Yazı öğretmeni Sergey Kapitonıç Ahineyev, kızı Natalya'yı tarih-coğrafya öğretmeni İvan Petroviç Loşadinıh'la[1] evlendiriyordu. Düğün eğlencesi tam kıvamını bulmuştu. Konuklar salonda şarkı söyleyip dans ediyorlar; kent kulübünden ücret karşılığı tutulan fraklı, kirli beyaz kravatlı garsonlar odadan odaya koşturarak herkesin hizmetine yetişmeye çalışıyorlardı. Konuşmalar, gürültü patırtı... Bir şamatadır sarmıştı evin dört bir yanını...

Matematik öğretmeni Tarantulov,[2] Fransızca öğretmeni Pas de Quoi,[3] denetleme bölümünden denetçi yardımcısı Yegor Venediktıç Mzda[4] oturma odasında bir kanepeye yan yana oturmuşlar; heyecandan birbirlerinin sözünü keserek, canlı canlı gömülme olayları ve ispritizma konularında tartışıyorlardı. Aslında hiçbirinin ispritizmaya inandığı filan yoktu, gene de yeryüzünde insan aklının ermediği birçok şeyin olup bittiğine inanmaktaydılar. Başka bir odada ise yazın (edebiyat) öğretmeni Dodonski arkadaşlarına nöbetçi bir askerin hangi du-

1 Atçıl – ç.n.

2 Örümcekgil – ç.n.

3 (Fr.) Bir şey değil.

4 Ödül – ç.n.

rumlarda ateş edebileceğini açıklıyordu. Anlaşılacağı üzere konular bayağı ürkütücüydü, ama herkesin ilgisini çektiği de bir gerçekti. Düğüne çağrılı olmayanlar avluda pencerelerin önünde birikmişler, içerisini gözetliyorlardı.

Tam gece yarısı, ev sahibi Ahineyev mutfağa girerek yemeklerin hazır olup olmadığına baktı. Mutfağın havası kızarmış kaz, ördek kokularıyla, yemeklerden çıkan dumanla dolmuştu; iki büyük masanın üstünde çeşit çeşit mezeler, her türden içki şişeleri diziliydi. Göbeği bayağı şişkin, yüzü terlemekten kızarmış aşçı kadın Marfa masaların çevresinde dört dönüyordu.

Ahineyev ellerini ovuşturup dudaklarını şaplatarak, "Marfuşa, mersinbalığını göster bana, bakayım!" dedi. "Aman, bu mutfağın içi de ne güzel kokuyor! Mis gibi mis! Tüm mutfağı yiyesim geliyor vallahi! Hadi, mersinbalığı nasıl olmuş, görelim!"

Marfa masanın arkasındaki sıralardan birine yaklaştı, yağlı bir gazete kâğıdının ucunu usulca kaldırdı. Gazetenin altında, koca bir kayık tabağın içinde defne yaprağı, zeytin taneleri, havuç dilimleriyle bezenmiş, iri bir mersinbalığı uzanmış yatıyordu. Ahineyev balığı görünce iştahla içini çekti, yüzü aydınlandı, gözleri baygınlaştı. Tabağın üzerine eğildi, dudaklarıyla çoktandır yağlanmamış bir tekerin cızırtısını andıran bir ses çıkardı. Mutfakta bir süre daha dikildikten sonra neşeyle parmaklarını şaklattı, yeniden dudaklarını şapırdattı. O sırada yakından birinin, "Vay, ateşli bir öpüşme sesi! Orada kiminle öpüşüyorsun, bakalım, Marfuşa?" dediği duyuldu.

Biraz sonra da yardımcı etüt öğretmeni Vankin'in, saçları kısacık kesilmiş başı kapı aralığından uzandı.

"Ya, demek öyle, Sergey Kapitonıç'la, ha? Eh, ne diyelim, pek uygundur! Bizim moruğun keyfine diyecek yoktur şimdi! Bu yaşta cinsilatiflerle kucak kucağa, ha!"

Ahineyev kızardı.

"Sen neler söylüyorsun, budala! Öpüştüğümüzü de nereden çıkardın? Ben... öyle... dudaklarımı şaplatmıştım. Balığı görünce pek hoşuma gitti de..."

"Sen onu külahıma anlat!"

Vankin'in yayvan yayvan gülümseyen yüzü kapı aralığından geri çekildi. Ahineyev daha bir kızardı. "Tüh, Allah kahretsin! Alçak herif şimdi gidip herkese beni çekiştirecek! Bütün kentte rezil olduğumun resmidir! Hayvan!" diye sövdü alçak sesle.

Kafasında bu düşüncelerle korka korka salona girdi, Vankin'in ne yaptığını görmek için kimseye belli etmeden çevresine bakındı. Yardımcı etüt öğretmeni piyanonun yanında dikilmiş, denetçi yardımcısı Mzda'nın sandalyede oturan baldızının üzerine bir bıçkın tavrıyla abanarak, kahkahadan kırılan kadına bir şeyler anlatıyordu.

"Benden söz ediyorlar!" diye düşündü Ahineyev. "Kahrolası, mutfakta duyduğu şapırtıyı anlatıyor, beriki de ona inanıyor... Şunun gülüşüne bakın! Yok, bunu böyle bırakmaya gelmez! Öyle yapmalı ki, bu adama inanmasınlar. Herkesle teker teker görüşeyim de görsün hergele! Ben durumu açıklayınca herkes onun ne dedikoducu olduğunu anlar, ona göre notunu verir!"

Ahineyev ensesini kaşıdı, utanmasını üzerinden tam atamamış bir durumda Fransız asıllı Pas de Quoi'ya sokuldu.

"Demin mutfaktaydım, aşçı kadına yemekle ilgili bir şey söylüyordum. Balığı sevdiğinizi bilirim, öyle iri bir mersinbalığı aldıydım ki, nah! Boyu neredeyse bir kulaç! Şey, az kaldı unutuyordum! İşte orada balıkla ilgilenirken başıma garip bir olay geldi. Ha, ne diyordum, yemeklere bakarken... Tabağa konulan balığın duruşu, kokusu öyle hoşuma gitti ki! Kendimi tutamayıp dudaklarımı şaplattım. Tam o sırada bizim sersem Vankin oradan geçmiyor muymuş! Dudak şapırtısını duyunca başını kapıdan uzatıp ne dese beğenirsiniz? Kah kah kah! 'Marfa'yla öpüşüyordunuz!' diye bir yalan kıvırmaz mı? Yani bizim aşçı kadınla, Marfuşa'yla öpüşüyormuşum! Neler uyduruyor bu sersem herif! Öpülecek kadın bir o mu kaldı? Eti de bir işe yaramaz, budu da... Ama 'öpüşüyordunuz' diye tutturdu budala!"

"Kimmiş o budala?" diyerek yaklaştı Tarantulov.

"Kim olacak, Vankin! Demin mutfağa gitmiştim..."

Ahineyev olanları bir daha anlattı.

"Garip adam, doğrusu... Aslında söylediklerine gülüp geç-

mek gerekir. Bizim avludaki zağarla öpüşürüm de Marfa'yla öldürseler yapmam bu işi!"

Tam bu sözleri söylediği sırada arkalarında Mzda'yı gördü.

"Şu Vankin'i konuşuyorduk. Olmadık şeyler söylüyor bu herif. Demin mutfağa girmiş, beni Marfa'yla yan yana görünce bir sürü gülünç şeyler uydurmaya başladı. 'Niçin öpüşüyordunuz?' diye tutturmaz mı? Marfa'yla öpüşeceğime hindiyle öpüşürüm daha iyi. Üstelik, evli barklı bir adamım ben! Budala, şaşarım senin aklına!"

Konuşanlara din dersi öğretmeni yaklaştı.

"Kimin aklına şaşıyorsun?"

"Vankin denilen adamın! Biliyor musunuz, mutfakta durmuş aşçı kadının pişirdiği mersinbalığına bakıyordum..."

Böylece sürdü gitti... Aradan yarım saat bile geçmeden konuklar arasında mersinbalığı ile Vankin'in öyküsünü işitmeyen kalmadı.

Ahineyev ellerini ovuşturarak, "Varsın şimdi kime anlatırsa anlatsın," diye düşünüyordu. "O daha ağzını açar açmaz, 'Hadi canım sen de, saçmalıyorsun!' diyeceklerdir."

Bu düşünceyle öylesine rahatladı ki, o sevinçle fazladan dört kadeh votka daha yuvarladı. Düğün şöleni bitince yeni evlileri gerdek odasına uğurladılar, Ahineyev de huzurla kendi odasına çekilip masum bir çocuk gibi mışıl mışıl uyudu.

Ertesi gün mersinbalığı öyküsünü çoktan unutmuş bulunuyordu. Ancak ne yazık ki kulun hesabı çoğu kez Tanrı katında yanlış çıkar. Kötü dil yapacağını yapmış, Ahineyev'in bütün çabası boşa çıkmıştı. Tam bir hafta sonra, yani çarşamba günü üçüncü dersin bitiminde Ahineyev öğretmenler odasına girerek meslektaşlarına öğrencisi Vısekin'in[5] kötü davranışlarından söz ediyordu ki, okul müdürü yanına gelerek onu bir kenara çekti.

"Bakın, Sergey Kapitonıç! Özür dilerim, bu benim görevim değil ama dikkatinizi çekmeden edemeyeceğim. Sonunda sizinle konuşmak zorunda kaldım. Biliyor musunuz, sizin şu... aşçı kadınla aşk yaşadığınız söyleniyor. Beni ilgilendirmez; onunla

5 Dayak düşmanı – ç.n.

yaşarsınız da, öpüşürsünüz de... Bu sizin bileceğiniz iş... Yalnız, çok rica ederim, dile düşmeden yapın yapacağınızı; ama öğretmen olduğunuzu unutmamalısınız!"

Ahineyev apıştı kaldı. Bir kovan dolusu arı tarafından sokulmuş, tepesinden aşağı kaynar sular dökülmüşçesine ne diyeceğini bilemedi. Okuldan evine giderken sanki herkes ona katrana bulanmış bir adama bakar gibi bakıyordu. Evinde ise yeni bir felaket beklemekteydi adamcağızı. Öğle yemeği yerlerken karısı, "Ne o, iştahın mı kaçtı, niçin zıkkımlanmıyorsun? Pek düşünceli bir halin var, yoksa yavuklun mu düştü aklına? Marfuşa'yı özledin, değil mi? Seni yezidin dölü, her şeyi biliyorum ben, her şeyi! Eksik olmasınlar, iyiliksever insanlar gözlerimi açtılar! Ah, seni barbar herif!" diye çattı adamcağıza.

Ardından yanağına bir tokat! Ahineyev sofradan kalktı; nereye bastığını bilemeden, şapkasız, paltosuz sokağa fırladı. Doğru Vankin'e...

Adam evdeydi.

"Seni alçak! Beni bütün dünyaya rezil kepaze edersin, değil mi? Niçin benim hakkımda iftira attın? Niçin?"

"Ne iftirası? Siz neler uyduruyorsunuz?"

"Marfa'yla öpüştüm diye kim dedikodu yaydı? Bunu sen yaptın, değil mi? Sen değilsen başka kim yapar, haydut?"

Vankin gözlerini kırpıştırdı, rengi uçmuş yüzünün bütün kaslarını oynattı, sonra gözlerini kutsal tasvire çevirerek, "Hakkınızda tek söz söyledimse Tanrı canımı alsın! En yakınımın ölü yüzünü öpeyim ki, ağzımdan böyle bir söz çıkmadı! Doğruyu söylemiyorsam ben dünyanın en aşağılık adamıyım!" diye sızlandı.

Vankin'in doğruyu söylediği kesindi. Onun böyle bir dedikodu yaymadığına inandı Ahineyev.

Düğün şölenine katılan bütün arkadaşlarını, yakınlarını gözden geçirirken göğsünü yumrukluyordu:

"Peki ama kim? Kim yaydı böyle bu dedikoduyu?"

Biz de değerli okura soralım:

"Peki, kim?"

İsveç Kibriti

(Bir Cinayetin Öyküsü)

(Шведская спичка)

I

1885 yılı 6 Ekim sabahı S. ilçesi 2. bölge polis komiserliğine düzgün giyimli, genç bir adam geldi. Komiserin ordasına girer girmez, hassa ordusu süvari subaylığından teğmen rütbesiyle emekli, efendisi Mark İvanıç Kliyauzov'un öldürülmüş olduğunu bildirdi. Bunu söylerken bayağı heyecanlıydı, yüzü ölü gibi sararmıştı; elleri zangır zangır titriyor, gözlerinden korku okunuyordu.

Polis komiseri;

"Siz kimsiniz? Kiminle konuşma onuruna eriyorum, önce onu söyleyin," dedi.

"Sayın Kliyauzov'un çiftliğinin yöneticisi Psekov'um ben. Tarım uzmanı, aynı zamanda makine ustasıyım."

Polis komiseri ile soruşturma kurulu üyeleri, Psekov'la birlikte cinayetin işlendiği yere vardıklarında şu görüntüyle karşılaştılar: Kliyauzov'un çiftlik evinin yan bölmesindeki yatak odasının önünde büyük bir kalabalık toplanmıştı. Olayın haberi yıldırım hızıyla yöreye yayıldığı için, bir de tatil günü olması dolayısıyla bütün çevre köylerin halkı akın akın buraya yığılmıştı. O ne gürültü, ne büyük şamataydı! Sağda-solda yüzleri sapsarı, ağlamaklı insanlar dolaşıyordu. Kliyauzov'un yatıp

kalktığı odanın kapısını kapalı buldular. Kapıyı açmak isterdiler ama anahtar ortalıkta yoktu, oysa hep kapının yakınında bir yerde asılı dururdu.

Psekov;

"Cinayeti kim işlediyse pencereden girmiştir," diyerek aklından geçenleri söyledi.

Bahçeye çıkıp pencereyi dışarıdan incelediler. İnsanın içini karartan, uğursuzluk düşündüren bir pencereydi bu. Yeşilimsi, rengi soluk bir perdeyle örtülüydü. Perdenin bir ucu kıvrılmış olduğu halde yatak odası gözüküyordu.

"Pencereden bakan oldu mu?" diye sordu polis komiseri.

Emekli astsubaylara benzeyen, kır saçlı, ufak tefek bahçıvan atıldı oradan:

"Nasıl bakabilirdik ki, beyefendi? Dizlerimizin bağı çözülmüştü, korkudan tir tir titrerken böyle bir şey olası mı?"

Polis komiseri pencereye bakarak dertli dertli içini çekti.

"Ah, Mark İvanıç! Mark İvanıç! Sonunun kötü olacağını sana kaç kez söyledim? Evet, birçok kez söyledim, iki gözüm, ama sözümü dinletemedim sana... Safahat düşkünlüğünün sonu böyle biter işte..."

Psekov;

"Bahçıvana teşekkür borçluyuz," dedi. "O da olmasa bu korkunç cinayeti, kim bilir, ne zaman öğrenecektik... Durumun hiç de iç açıcı olmadığını bu sabah erkenden gelip bana o bildirdi. Efendisinin nedense bir türlü uyanmadığını, bir haftadır odasından dışarı çıkmadığını söyledi. Bunu işitince afalladım, baltanın dövdüsüyle kafama vurdular sandım. Az sonra aklım başıma geldi. Gerçekten efendim cumartesiden beri ortalıkta gözükmemişti. Bugün pazar olduğuna göre, demek ki, tam bir haftadır görmemiştik kendisini..."

Polis komiseri bir daha içini çekti.

"Ah, zavallı! Aklı başında, yeterli öğrenim görmüş, iyi yürekli bir adamdı, ama ne yaparsın, sonuç bu işte... Arkadaş toplantılarımızda eşi bulunmaz biriydi, gel gelelim rahmetli safahata pek düşkündü. Böyle olacağını beklemedim desem yalan söylemiş olurum."

Yanındaki soruşturma kurulundan birine seslendi:

"Stepan! Hemen bizim büroya koş, Andriyuşka'ya söyle. Çabucak emniyet müdürüne gitsin, Kliyauzov'un öldürüldüğünü bildirsin. Sonra benim yardımcım olacak herifi bulup getirsin. Neden şu dakikaya değin gelmedi de oralarda aylak aylak sürtüyor? Söyle ona, gecikmeden yetişsin arkamdan! Sonra elinden geldiğince çabuk gidip sorgu yargıcı Nikolay Yermolayeyiç'in yanımızda bulunmasını sağla! Dur bir dakika! Ben en iyisi kendisine bir pusula yazayım."

Komiser öldürülen kişinin yatak odasının çevresine birkaç nöbetçi dikti, sorgu yargıcına oracıkta bir pusula yazdı ve çitlik yönetici Psekov'un odasına, onunla birlikte çay içmeye gitti.

"Bakın," dedi Psekov'a! "Neler olduğunu gördünüz, değil mi? Beyimiz soylu takımından biriydi, üstelik zenginliğine diyecek yok. Büyük ozanımız Puşkin'in belirttiği gibi tanrıların gözdesiydi... Ama sonu ne oldu? Hiç! İşret sofralarından kalkmazdı, hep sarhoş dolaşırdı; sonunda işte, öldürdüler zavallıyı..."

İki saat sonra sorgu yargıcı Nikolay Yermolayeviç Çubikov çıktı geldi. Altmış yaşında, uzun boylu, etine dolgun biriydi; yirmi beş yıl içinde kendi alanında tanınmış, iyi bir isim yapmıştı.. Dürüstlüğüyle, zekâsıyla, enerjisiyle, görevine düşkünlüğüyle bilinirdi... Olay yerine geldiğinde yanında, ondan hiç ayrılmayan, uzun boylu, yirmi dört-yirmi beş yaşlarında bir delikanlı, yazı işlerini yürüten yardımcısı Diyakovski de vardı.

Sorgu yargıcı Psekov'un odasına girip, oradakilerin elini çabuk çabuk sıktıktan sonra şaşırmış birinin sesiyle;

"Olacak şey mi bu?" dedi. "Gerçekten öldürdüler mi Mark İvanıç'ı? Hayır, böyle şey olamaz! 'O-la-maz' diyorum size!"

Polis komiseri gene içini çekti.

"Ne yazık ki, gerçek bu..."

"Aman Tanrım! Aman Tanrım! Geçen cuma günü onu Tarabankov'daki panayırda görmüştüm, hatta affınıza sığınarak söyleyeyim, birlikte oturup kafayı çektik."

Komiser bir daha içini çekti.

"Görüyorsunuz, durum bu..."

Böylece şaşkınlık ve korku içinde karşılıklı ahlar, oflar çektiler; birer bardak daha çay içtikten sonra olay yerine gittiler.

Bekçibaşı çevrede birikenlere geri çekilmelerini bildirirken;

"Dağılın buradan, gelenlere yol açın!" diye bağırdı.

Yan bölmeye giren sorgu yargıcı her şeyden önce yatak odasının kapısını inceledi. Çam ağacından yapılmış bir kapıydı bu, sarıya boyanmıştı, herhangi bir hasara uğramışa benzemiyordu. Kanıt oluşturabilecek bir görüntü, açık bir suç belirtisi bulunmadığı gibi, zorlama çabası olduğu da anlaşılmıyordu.

Balta vuruşlarıyla, küsküyle kanırmalar sonunda kapı çatırdamaya başlayınca sorgu yargıcı;

"Arkadaşlar, işimize engel olan fazlalıklar uzaklaşsın buradan! Soruşturmamızın sağlıklı yapılması için rica ediyorum sizden," dedi. "Bekçi başı, kimseyi yaklaştırma buraya!"

Sorgu yargıcı, yardımcısı ile polis komiseri parçalanan kapıyı açarak, kararsız adımlarla, peş peşe yatak odasına girdiler. Girer girmez şu görüntüyle karşılaştılar: Odanın tek penceresinin dibinde bir karyola duruyordu, karyolanın üstünde bayağı kabartılmış, kuştüyü bir yatak vardı. Hayli hırpalanan yatağın üzerine örselenip dertop edilen bir yorgan gelişigüzel atılmıştı. Basma kılıflı bir yastık bayağı ezilip hırpalanmış olarak biraz ileride, döşemenin üstünde duruyordu. Karyolanın başucundaki sehpada gümüş bir saat, yirmi beş kapiklik bir mangır ile bunların yanında birkaç İsveç kibrit çöpü gördüler. Karyoladan, sehpadan, ilerideki sandalyeden başka odada tek mobilya yoktu. Karyolanın altını araştıran komiser orada yirmi kadar boş şişe, ekin sapından örülmüş eski bir şapka, bir de yarısından çoğu içilmiş votka şişesi buldu. Sehpanın altında toza toprağa bulanmış tek bir çizme vardı. Odayı gözden geçiren sorgu yargıcı öfkeyle somurttu, yüzü kıpkırmızı kesildi, yumruklarını sıkarak homurdandı:

"Alçak herifler!"

Yardımcısı ise sesini bayağı alçaltarak yargıca şu soruyu sordu:

"Bu durumda Mark İvanıç'ın başına ne geldiğini söyleyebilecek misiniz?"

Sorgu yargıcı kabaca çıkıştı yardımcısına;

"Siz bu işlere fazla karışmayın! Hepiniz odanın döşemesine bakın önce. Orada ne görüyorsunuz?"

Sesini o da iyice alçalttıktan sonra komisere döndü;

"Yevgraf Kuzmiç, benim meslek yaşamımda karşılaştığım ikinci olaydır bu. 1870 yılında, eğer unutmadıysanız, böyle bir şeyle daha yüz yüze gelmiştik. Hani, tüccar Portretov'un öldürülmesi olayı vardı ya, anımsadınız mı? Aynı cinayet yöntemi burada da gözden kaçmıyor. Alçaklar! Namussuzlar! Öldürdüler, sonra da cesedi pencereden çıkarıp götürdüler."

Sorgu yargıcı pencereye yaklaştı, perdeyi yana itti, çerçeveyi dikkatlice kendine doğru çekince pencere kanadı kendiliğinden açılıverdi.

"Kolayca açıldığını göre arkadan sürgüsü kapatılmamış. Hımm!.. Pencerenin kasasındaki izlerin farkında mısınız? Gördünüz ya, birinin giysisinin dizinin izi kalmış... Demek oluyor ki, ceset buradan çıkarılmış. Şu pencereyi daha dikkatli incelesek iyi olacak..."

Sorgu yargıcının yardımcısı Diyakovski yeniden işe burnunu soktu:

"Odanın döşemesinde işe yarar bir şeye raslanmıyor. Ne bir leke, ne tek tırmalama izi... Ben yarısı yanmış bir İsveç kibrit çöpü buldum. İşte şu, bakın! Bildiğim kadarıyla toprağı bol olası Mark İvanıç sigara, pipo filan içmezdi. Birlikte öğrenci yurdunda kaldığımız günlerde mum yakarken yalnız kükürtlü kibrit kullanırdı. Elimdeki şu çöp bizim için iyi bir kanıt olabilir."

Sorgu yargıcı öfkeyle elini salladı.

"Ah, susun artık... Eline bir kibrit çöpü geçirmiş, onu neredeyse burnumuza sokacak. Böyle heyecanlı kafalara hiç dayanamam! Kibrit çöpüyle uğraşacağınıza şu yatağa bir baksanız a!"

Yatağı gözden geçiren Diyakovski ne düşündüğünü şöyle açıkladı:

"Ne kan, ne salya ne de tükürük bulaşığı herhangi bir lekeye raslamadım. Taze yırtılmış bez filan da yok ortalıkta. Yastıkta bazı diş izleri göze çarpıyor. Yorganın ucuna da alkol koku-

su sinmiş, biraya benzer bir sıvı döküldüğü belli... Döşeğin genel görünümü de üzerinde boğuşma olduğu izlenimi veriyor."

"Yatakta boğuşma olduğunu kendim de görüyorum. Ben size onu sormadım... Boğuşma izleri arayacağınıza siz..."

"Çizmenin teki burada, öbür teki ortada yok."

"Ortada yoksa bundan ne çıkar?"

"Bunun anlamı şu bence: Adamcağızı çizmelerini çıkarmaya çalıştığı sırada boğarak alıp götürmüşler. Çizmenin ikinci tekini çıkarma fırsatı bile bulamamış adamcağız. Ayağındakiyle birlikte götürmüşler."

"Düpedüz atıyorsun, arkadaşım! Onu boğdukları sonucuna nasıl vardın, önce onu söyle!"

"Yastıkta dişleme izleri var. Yastık bayağı örselenip hırpalanmış, ayrıca karyoladan iki kulaç öteye fırlatılmış."

"Kendince yorum yapıyor, palavra sıkıyorsun, be kardeşim! En iyisi bahçeye çıkıp orada inceleme yapalım. Burada oyalanacağımıza bahçede işe yarar bir ipucu elde edebiliriz.

Bahçeye vardıklarında ilkin çevredeki otları incelenmeyle işe koyuldular. Pencerenin dibindeki otlar tümüyle ezilmişti. Hemen ilerideki dulavrat otları da çiğnenmişti. Diyakovski otun saplarından birkaçının kırıldığını gördü, saplardan birinin ucunda koyu mavi renkte, incecik pamuk iplikleri buldu.

Diyakovski çiftlik yöneticisine şöyle bir soru sordu:

"Rahmetlinin giymekte olduğu son kostümünün rengi neydi, lütfen söyler misiniz?"

"Keten bezinden sarı bir takım giyiyordu."

"Mükemmel! Anladığım kadarıyla, yazlık giysisinin üstüne lacivert bir üstlük geçirmiş o gün."

Birkaç dulavrat otu sapının uçları koparılıp özenle bir kâğıda sarıldı. O sırada ilçe polis müdürü Artsıbaşev ile doktor Tiyütiyuyev de çıkageldiler. Polis müdürü herkesle selamlaştıktan sonra hemen merakının giderilmesi çabasına girdi. Sırık gibi uzun boylu, son derece sıska bir adam olan, gözleri çukura kaçmış, uzun burunlu, sivri çeneli doktor ise kimseyle selamlaşmadan, hiçbir soru sormadan gidip devrik bir ağaç gövdesinin üstüne oturdu, derin derin iç geçirdikten sonra;

"Şu Sırplar yeniden ayaklandılar," dedi. "Onların ne istediklerini bir anlayabilsem! Ah, Avusturya, Avusturya! Bunların hepsi senin başının altından çıkıyor!"

Pencerenin dışarıdan incelenmesi işe yarar bir sonuç vermediyse de kasasının dibindeki otların, az ilerideki çalıların gözden geçirilmesi kanıt oluşturabilecek birçok yararlı bilgi sağladı orayı inceleyenlere. Örneğin Diyakovski herkesten önce, otlar üzerinde ara ara izlerden oluşan, birkaç kulaç ileride bahçenin derinliklerine doğru açık renkli lekeler gördü. Aynı doğrultuda uzanan bu lekeler leylak ağaçlarından birinin dibine varınca orada koyu kahverengiye dönüşüyordu. Öldürülen kişinin yatak odasında gördükleri çizmenin öbür teki de aynı leylak ağacının dibine fırlatılmıştı.

Lekeleri inceleyen Diyakovski;

"Lekeler epey önceden kalma kan izleri," dedi.

"Kan" sözcüğünü işitince doktor oturduğu yerden tembelce doğruldu, lekeleri gelişigüzel, şöyle bir gözden geçirdi.

"Evet, kan izleri bunlar..."

Yardımcısına zehirleyici bir bakış fırlatan sorgu yargıcı;

"Kan izleri olduğuna göre, demek ki adamcağız boğularak öldürülmemiş," dedi öfkeyle.

"Bana kalırsa onu yatak odasında boğdular, buraya kadar getirince canlanmasından korktukları için sivri bir şeyle vurup öldürdüler. Ağacın altındaki lekeler ölüyü nasıl ve neyin üstünde bahçeden çıkaracaklarını düşündükleri süre adamın burada epeyce yattığını göstermektedir."

"Peki, şu çizmeye ne buyurulur?"

"Tek çizme benim düşüncemin doğruluğunu daha da güçlendiriyor. Toprağı bol olası teğmen yatmadan önce tam çizmelerini çıkaracağı sırada boğuldu, bundan kesinlikle eminim. Adamcağız ikinci çizmesini çıkarmaya çalışıyordu, ama buna fırsat bulamadı. İkinci çizme de buraya getirilirken sarsıntı dolayısıyla ve ölenin yere düşmesi anında ayağından sıyrılmıştır."

Sorgu yargıcı Çubikov alaycı bir gülümsemeyle;

"Mantığının tıkır tıkır çalışmasına diyecek yok, doğrusu," dedi. "Nasıl da kolayca kestirip atıveriyorsun! Şu akıl yürüt-

melerinden ne zaman vazgeçeceğini bir gün görebilecek miyim acaba? Gereksiz akıl yürütmelerle uğraşacağına sakin sakin oturup kan bulaşmış otları araştırsan daha uygun olmaz mı?

Yörenin incelenmesi, planının çıkarılması sonunda soruşturma kurulundakiler hem tutanak düzenlemek, hem de iki lokma bir şeyler yemek amacıyla çiftlik yöneticisinin odasına yollandılar.

Kahvaltı sofrasında da konuşmalar sürdü gitti. Söze önce sorgu yargıcı başladı:

"Saat, paralar, öteki eşyalar olduğu gibi kaldığına göre cinayet çıkar sağlamak amacıyla işlenmemiştir. İki kere ikinin dört ettiği kadar kesindir bu söylediğim."

Diyakovski gene oradan atıldı:

"Okumuş, aydın bir kişi yapmıştır bu alçaklığı."

"Bu sonuca nasıl varıyorsun?"

"Bura köylüleri henüz İsveç kibritlerini kullanmaya bilmiyorlar. İşte bu gerçek benim düşüncemin doğruluğunu kanıtlıyor. Hepsi değilse bile İsveç kibritlerini yalnızca kültürlü çiftlik sahipleri kullanırlar bizim burada. Yeri gelmişken şunu da belirteyim, emekli teğmeni boğan kişi yalnız değildi. Bunu en azından üç kişi birden yapmışlardır. İkisi tuttu, biri de boğdu. Kliyauzov güçlü bir erkekti, katiller bunu bilmezlik edemezler."

"Varsayalım ki siz haklınız, ama eğer katiller içeri girdiklerinde bay Kliyauzov uyuyor olsaydı, onun karşı konulmaz gücü ne işe yarardı?"

"Canım, üç kişi adamcağızı tam çizmelerini çıkardığı sırada bastırdılar. Demek ki daha uyumuyordu..."

"Safsataya gerek yok. Siz kahvaltınızı yapın en iyisi..."

Bahçıvan Yefrem semaveri masaya koyarken sorgu yargıcına şöyle dedi:

"Beyefendiciğim, anladığıma göre bu alçaklığı Nikolaşka'dan başkası yapmamıştır."

Pşekov onu destekledi:

"Bu da güçlü bir olasılık."

"Nikolaşka da kim oluyor?"

"Beyefendinin özel uşağıdır, sayın sorgu yargıcı. Efendim, bu adam haydudun tekidir. Sarhoşluk, ahlâk düşkünlüğü gibi ne kadar pislik arasanız hepsi bu hergelede. Beyefendinin votkasını o getirir, onu yatağına götürüp yatırırdı... Bunu o yapmayıp da başka kim yapacak? Sayın sorgu yargıcıma şunu da açıkça belirteyim, hinoğlu hin, efendimi ben öldüreceğim diye herkesin yanında övünmüş. Akulka yüzünden, o ahlâksız kadın yüzünden oldu bütün bunlar... Akulka denen kadın bir asker karısıdır... Efendimizin hoşuna gitmiş olacak ki, onu yanına aldı, bunu gören beriki de kıskançlıktan ne yapacağını şaşırdı. Şimdi gidip baksanız sarhoş herif mutfakta oturmuş, hüngür hüngür ağlıyordur. Sözde efendimize acıyormuş gibi yalanlar kıvırdığı açıkça ortada."

Psekov, bahçıvanın dediğine katıldı:

"Neden olmasın? Akulka'yı niçin kıskanmasın ki? Asker karısıdır, orada burada dolaşıp duruyordu, kendine zampara aradığı belliydi. Bay Kliyauzov durup dururken kadını Nana diye diline dolamaz ya... Güzel Nana'yı akla getiren bir çekiciliği var bu yosmanın..."

Sorgu yargıcı al renkli mendilini çıkarıp burnunu temizledi.

"O kadını gördüm, beyler... Hiç gözümden kaçar mı?.."

Diyakovski'nin yüzü kıpkırmızı kesildi, polis komiseri çay tabağına parmağıyla vurarak trampet çalmaya başladı, ilçe polis amiri öksürdü, aynı anda da her nedense çantasına sarıldı. Yalnızca doktor, Akulka ile sürtük Nana arasındaki benzetmeden etkilenmeyip oturuşunu hiç değiştirmedi. Sorgu yargıcı Nikolaşka'yı yanlarına getirmesini buyurdu bahçıvana. Besbelli efendisinin sırtından çıkma bir ceket giyen, iri yapılı, çopur, uzun suratlı, çökük göğüslü genç bir adamdı Nikolaşka. İçeri girince sorgu yargıcının önünde yere kadar eğilerek selam verdi. Uykulu, ağlamaklı bir görünüşü vardı. Sarhoş olduğu şuradan belli ki, ayakta zor duruyordu."

Sorgu yargıcı;

"Efendin nerede şimdi?" diye sordu.

"Beyefendi, öldürdüler sayın Kliyauzov'u..."

Bunu söyler söylemez gözlerini kırpıştırarak yeniden ağlamaya başladı.

"Öldürdüklerini biliyoruz. Şimdi kendisi nerede? Yani cesedini soruyorum..."

"Pencereden çıkarıp bahçeye gömüldüğünü söylüyorlar."

"Hımm!.. Yaptığımız soruşturma sonucunda durum açıkça belli oldu. Çok kötü... Bak, iki gözüm, efendinin öldürüldüğü gece, yani cumartesi akşam geç vakit sen neredeydin?"

Nikolaşka başını dikleştirdi, boynunu biraz ileri uzattı, öylece düşüncelere daldı.

"Beyefendi, ben nasıl bilebilirim? Dün gece bayağı kafayı çekmiştim, hiçbir şey anımsamıyorum."

Diyakovski alaycı bir gülümsemeyle, aynı anda ellerini ovuşturarak;

"Bu herif başka neyle uğraşır ki?" diye fısıldadı.

"Öyle mi dersin? Neyse, söyle yavrum, efendinin odasının penceresinin dışarısında, otların üstünde kan lekeleri gördük. O lekeler nedir?"

Nikolaşka eğilen başını yeniden dikleştirdi, düşüncelere daldı.

İlçe polis müdürü daha fazla dayanamadı.

"Kendine gel, sorumuzu yanıtla!" dedi.

"Şey... şimdi... Beyefendi, ben kötü bir şey yapar mıyım? Tavuk kesiyordum da... Ama ne yapayım ki, tavuk elimden kaçtığı gibi bahçeye doğru koşmaya başlamasın mı? Kan otların üstüne o yüzden sıçradı."

Bahçıvan, Nikolaşka'nın her akşam efendisi için çeşitli yerlerde tavuk kestiğini doğruladı. Gerçi uşağın söylediklerinin kesinkes yadsınması olasıysa da, kesmeye çalıştığı tavuğun bahçeye doğru kaçtığını söyleyen biri çıkmamıştı.

Diyakovski gene alaycı bir yüzle gülümsedi.

"Özel uşak bahçede tavuk kesiyor olabilir mi? Ne aptalca bir savunma! Sarhoşmuş, anımsamıyormuş... Besbelli, gerektiği zaman bal gibi efendisinin odasındaydı."

"Akulina ile birbirinize yakın mıydınız?"

"Doğru, öyle bir günah işledik."

"Onu efendin mi senden uzaklaştırıp kendi yanına aldı?"

"Hayır, beyefendi... Akulka'yı benden zorla alan şu beydir... İşte bay Psekov'un kendisi burada. Psekov'un elinden de efen-

dim aldı. Bu işler hep böyledir..."

Psekov utanarak sol gözünü kaşımaya başladı. Diyakovski gözlerini çiftlik yöneticisine dikerken bayağı irkildi. Psekov daha önce hiç dikkat etmediği lacivert bir pantolon giyiyordu. Bunu görür görmez çok şaşırdı. Dulavrat otunun dallarında da aynı koyu mavi iplikler, pamuk parçaları yok muydu? Sorgu yargıcı da aynı anda Psekov'a kuşkuyla süzmeye başladı.

"Hadi, artık sen gidebilirsin," dedi Nikolaşka'ya. "Şimdi size bir sorum var, Bay Psekov. Öyle sanıyorum ki cumartesini pazara bağlayan akşam çiftlikte, ölen kişinin yanındaydınız, öyle değil mi?"

"Evet, beyefendi, Mark Kliyauzov'la birlikte akşam dokuzda yemek yedik."

"Sonra ne yaptınız?"

Psekov şaşırarak masadan kalktı.

"Sonra... Sonra... Doğrusunu söylemem gerekirse hiçbir şey anımsamıyorum. Çok içki içmiştik. Nerede, nasıl uyuduğumu bile bilmiyorum. Niçin bana öyle gözlerinizi dikmiş bakıyorsunuz? Yoksa efendimi ben mi öldürdüm?"

"Peki, uyandığınızda neredeydiniz?"

"Sabah gözlerimi açtığımda uşakların mutfağında, fırının üstündeydim. İsterseniz sorun, herkes söylediklerimi onaylayacaktır. Ama fırının üstüne nasıl tırmandığımı bilmiyorum."

"Niçin heyecanlanıyorsunuz? Akulina'yı yakından tanır mısınız?"

"Aramızda özel bir ilişki olmadı."

"Sizden sonra Kliyauzov'a mı geçti bu kadın?"

"Evet, öyle oldu... Yefrem, biraz daha mantar getir sofraya! Komiserim, çayınızı tazeleyelim mi?"

Ortalığa beş dakika kadar süren ağır, ürkütücü bir sessizlik çöktü. Diyakovski de hep susuyor, batıcı bakışlarını yüzü sapsarı kesilen Psekov'dan ayırmıyordu. Sessizliği gene sorgu yargıcı bozdu.

"Rahmetlinin evine giderek kız kardeşi Mariya İvanovna'yla konuşmamız gerekiyor. Belki ondan işe yarar bilgiler edinebiliriz."

Sorgu yargıcı ile yardımcısı kahvaltı için yöneticiye teşekkür ettikten sonra Kliyauzov ile kız kardeşinin ortak oldukları eve gittiler. Bayan Kliyauzova kırk beş yaşında, hiç evlenmemiş bir kızdı; oraya vardıklarında kadın, ailece dua ettikleri, yüksekçe kutsal tasvirler dolabının karşısında ayakta dikilmiş, sofuca okuyup üflüyordu. Ellerinde çantalarla, başlarında kokartlı şapkalarla gelenleri görünce kızcağızda bet beniz attı.

Sorgu yargıcı ayaklarını birbirine vurarak saygıyla selam verdikten sonra;

"Kutsal duyguların size sağladığı huzuru bozduğumuz için özür dileriz," dedi. "Buraya bir ricada bulunmak üzere geldik. Elbette işitmişsinizdir, erkek kardeşiniz kuşkulu bir biçimde öldürüldü. Başınız sağ olsun. Ne yaparsınız, ölüm de Tanrı'nın buyruğudur. Çarlar da, sıradan çiftçiler de kaçamazlar ölümden. Onun ölümüyle ilgili bir açıklamada bulunarak acaba bize yardım edebilir misiniz?"

Daha bir sararan, elleriyle yüzünü sımsıkı kapatan Mariya İvanovna;

"Ah, ne olur, bana bir şey sormayın! Çünkü size söyleyecek tek sözüm yok. Yalvarırım, soru sormayın bana... Size ben ne söyleyebilirim ki? Ah, hayır, hayır, kardeşimin öldürülmesiyle ilgili bir şey bilmiyorum. Ulu Tanrı canımı alsın ki, bu konuda tek sözcük söyleyemem," dedi.

Yaşlı kız ondan sonra ağlayarak başka bir odaya kaçtı. Bunun üzerine iki soruşturmacı birbirinin yüzüne baktılar, omuz silktiler, geriye dönüp geldikleri gibi gittiler.

Evden epey uzaklaştıklarında Diyakovski sövüp saymaya başladı:

"İblis karı! Pis şeytan! Gördüğüm kadarıyla bir şeyler biliyor ama açıklamaktan kaçınıyor. Beyefendinin oda uşağının yüzünden bile pek çok şey bildiği okunuyor. Durun hele, iblisler; çok geçmeden her şeyi nasıl açıklığa kavuşturacağız!"

Akşam olunca sorgu yargıcı ile yardımcısı ayın sarımtırak aydınlığında evlerinin yolunu tuttular. Sarsıntılı arabanın içinde tangır tungur giderlerken geçirdikleri günün sonuçlarını kafalarında evirip çeviriyorlardı. Çok yoruldukları için ikisi de sus-

kundular. Çubikov zaten fazla konuşmayı sevmezdi, geveze Diyakovski ise yaşlı adama yaranmak amacıyla onun suskunluğunu bozmadı. Yolun sonuna doğru genç yardımcı bu suskunluğa daha fazla dayanamadı, yeniden dırdırlarına başladı:

"Uşak Nikolay'ın bu olaydaki rolü kuşku götürmez. Suratına bakınca ne biçim bir adam olduğu hemen anlaşılıyor. Ama baş girişimci olduğu konusunda kuşkuluyum. Salağın biri zaten, kiralık suç ortağından başka nedir ki bu zavallı? Söylediklerimde bana katılır mısınız, bilmem... Kendi halindeki yönetici Psekov'a gelecek olursak, o adam da ön planda bir girişimci değil. Lacivert pantolonu, utanıp sıkılması, cinayetten sonra korkarak fırının üstünde yattığını söylemesi, Akulina sürtüğüyle ilişkisi, başka bir yerde olamayacağı, suçluluğu konusunda onu ele veriyor, ama hepsi o kadar... Bunlar adamı katil olarak suçlamamıza yeter mi?"

"Palavra at bakalım atabildiğin kadar! Sana göre demek oluyor ki, Akulina'yı yakından tanıyan herkes suçludur. Uykuda mısın nesin? Sayıklar gibi laflar ediyorsun. Bir şeyler yapmak için boş yere çırpınıp duruyorsun. Senin gibilere soruşturma yaptırmak yerine ağızlarına emzik sokup uyutmalı... Biliyorum, sen de bir zamanlar Akulina'ya kur yaptın, öyleyse sen de suça katılmış olamaz mısın?"

"Niçin öyle söylüyorsunuz? Ben de Akulka'nın evinizde bir ay kadar aşçılık yaptığını biliyorum, öyleyse benim de sizi suçlamam mı gerekiyor? O pazar gününden önceki uğursuz gecede sizinle iskambil oynadık. Yani o gece birlikte olmasak siz de mi suçlusunuz diyeceğim, sayın büyüğüm? Burada asıl sorun o kadının şıllığın biri olmasında değildir. Biz erkeklerin duygularının kirliliği, alçaklığı, bayağılığıdır hep bu kadını söz konusu yapmamızın nedeni. Öyle işte. Ha bir de ortada Psekov'un onuru var. Onun sürtüğü elinden kaçırdığında duyduğu üzüntüyü düşünün bir kere... Genç adam elinden sevgilisi alınınca bunun acısını çıkarmak istemez mi? Sonracığıma, bir de şu dikkatimi çekti: Psekov'un dudaklarının etli olması şehvetli duygusallığının göstergesi olamaz mı? Akulka'yı Nana'ya benzetirken nasıl da dudaklarını emerek şapırdattığını görme-

diniz mi? Alçak herifin sürtüğe şehvetle bağlanmasından dolayı yanıp tutuştuğu belli. Gururunun çiğnenmesi, şehvetli duygularının tatmin edilmemesiyle birleşince cinayet işlemesi kolaylaşıveriyor. Böylece biri Kliyauzov'un özel uşağı, iki kişi elimizin altında. Peki, üçüncüsü kim olabilir? Nikolaşka ile Psekov adamcağızı sımsıkı tuttular. Öyleyse onu boğan kim? Psekov çekingen, pısırık birine benziyor; besbelli, ödleğin teki. Nikolaşka ise baltayla, baltanın dövdüsüyle işi bitirmeye alıştığına göre birini yastıkla boğmayı beceremez. Adamcağızı boğan başka biri var, peki ama kim o?

Diyakovski başındaki kasketi gözlerine değin bastırdı, derin düşüncelere daldı. Araba sarsıla sarsıla sorgu yargıcının evine varana dek suskunluğunu bozmadı.

Eve girdiklerinde paltosunu soyunurken;

"Öreka! Öreka! Buldum, sayın büyüğüm! diye bağırdı. Nasıl oldu da daha önce aklıma gelmedi? Üçüncünün kim olduğunu düşünebiliyor musunuz?"

"Gevezeliği bırak şimdi! Bak, akşam yemeği bizi bekliyor. Oturup karnımızı doyuralım."

İkisi sofraya oturduklarında Diyakovski kadehine votka doldurdu, ayağa kalktı, başını dikleştirdi, gözleri çakmak çakmak parlarken şunları söyledi:

"İnanın bana, değerli büyüğüm, iki yaramaz herife yardaklık edip rahmetliyi boğan kişi bir kadındır kesinlikle. Evet, öyle... Hem de öldürülenin ablası, Mariya İvanovna'nın ta kendisi!.."

Çubikov, soluk borusuna votka kaçmış olacak ki, üst üste öksürerek gözlerini yardımcısının yüzüne dikti."

"Sen... şey... Dur hele, ne diyecektim? Sen hasta mısın, nesin? Bir yerin ağrıyor ya? Aklını mı kaçırdın yoksa?"

"Hayır, herhangi bir sağlık sorunum yok, turp gibiyim.. Peki, diyelim, ben aklımı kaçırdım, Bizim geldiğimizi görünce kadın niçin utanarak ne yapacağını şaşırdı? Bize ifade vermekten kaçınmasının nedeni başka ne olabilir? Varsayalım ki, bütün bunlar önemli değil. Bana inanmazsanız inanmayın. Gene de ablasıyla ikisinin arasındaki ilişkiyi düşünseniz e bir kere! Bildiğim kadarıyla bu kadın toprağı bol olasıdan nefret ediyordu. Çün-

kü eski bir mezheptendir, kardeşi ise zındığın, Tanrı tanımazın biriydi. Kadının ondan nefret etmesinin asıl nedeni bu işte. Dediklerine bakılırsa Kliyauzov ablasına şeytanın elçisi olduğunu söyleyip duruyormuş. Onu yanına alıp ruh çağırma oturumları düzenliyormuş."

"E, bundan ne çıkar?"

"Aklınız yatmadı mı daha? Kadının eski mezhep saplantısı var, o yüzden öldürdü kardeşini. Onun bu davranışını şuna benzetebiliriz: Güzel bir çayırlıktaki ayrık otunu söküp attı, yeryüzünü bir ahlâksızdan, azılı bir din düşmanından kurtardı. Az şey mi bu? Sapkınlığı, yobazlığı nedeniyle dinine hizmette bulunduğuna inandığı için sözümona din yolunda kahraman olduğunu sanıyor. Sizin de eski mezhebe inanmış yaşlı kadınlardan haberiniz vardır elbette... İsterseniz bu konuda Dostoyevski'yi okuyun! Leskovlar, Peçorskiler de aynı şeyleri yazıyor? Kıtır kıtır kesmek isteseniz bile bu kadını yolundan döndüremezsiniz. İşte o yüzden kardeşini boğdu. Göründüğü kadarıyla çok kurnaz, çok sinsi bir kadın. Biz içeri girdiğimizde dua dolabının önünde dikilerek okuyup üflemesinin asıl amacı neydi dersiniz? Asıl amacı bizi kandırıp aklımızı çelmek olamaz mı? Orada okuyup üflerken bizi hiç beklemediğini, huzur içinde dua ettiğini düşünmemizi istedi. Bütün acemi çaylak suçluların yöntemidir bu. Hadi, sayın büyüğüm, değerli yargıcım, o dosyayı bana verin de bu davayla ben ilgileneyim. Tek başıma sonuna kadar götürebilirim şu cinayet soruşturmasını! Saygıyla kucaklarım sizi, değerli şefim. Göreceksiniz, çabucak sonuç alacağım!"

Çubikov suratını astı, başını olumsuz anlamda salladı.

"Biz kendimiz de bu gibi zor dosyaların içinden çıkmasını biliriz. Senin asıl görevin bu değil ki... Gereksiz yere her işe burnunu niçin sokuyorsun! Benden görev mi istiyorsun? Yazı dikte ettirmek istediğimde oturup söylediklerimi yanlışsız yazarsan senden başka bir şey beklemem!"

Diyakovski'nin öfkeden tepesi attı, kapıyı çarparak çıktı gitti. Yardımcısının arkasından dik dik bakan sorgu yargıcı şöyle homurdanıyordu:

"Kendini çok akıllı sanıyor, dürzü! Hem de dünyanın en akıllısı! Yerli yersiz coşuverecek! Büyük bir başarı kazanırsa panayırdan pahalı bir tütün tabakası alarak bunu kendisine armağan etmemi bekliyor herhalde..."

Öldürülen emekli teğmenin köyü Kliyauzovka'dan ertesi sabah sorgu yargıcına koca kafalı, tavşanlarınki gibi ortadan yarık dudaklı genç bir adam getirdiler. Danilovka Köyü'nün çobanı olarak kendini tanıtan delikanlı çok ilginç bir ifade verdi:

"Önceki gün bayağı kafayı çekmiştim. Gece yarısına değin vaftiz babamın evinde oturdum. Sonra kalktım, kendi evime dönüyordum. O kafayla canım ırmakta çimmek istedi, soyunup suya girdim. Çimerken bir de baktım, su bendinde iki kişi birlikte koyu bir şeyi çeke çeke götürüyorlar. 'Hey! Ne götürüyorsunuz?' diye bağırdım onlara. Öyle bir ürktüler ki, ikisi birden tabanları yağlayıp oradaki bostanlara doğru kaçmaya başladılar. Eğer öldürülen beyefendiyi götürmüyorlardıysa Tanrı cezamı versin!"

Aynı gün akşama doğru Psekov ile Nikolayşka'yı tutuklayıp iki muhafızlarla ilçeye gönderdiler. İlçe merkezinde ikisini de hapishaneye kapattılar.

II

Aradan on iki gün geçti.

Sabahın ilk saatleriydi. Sorgu yargıcı Çubikov yeşil çuhayla kaplı yazı masasında oturuyor, "Kliyauzov davası" dosyasını karıştırıyor; yardımcısı Diyakovski ise kafese kapatılmış kurtlar gibi odada bir köşeden ötekine dolanıp duruyordu.

Diyakovski küçücük sakalını sinirli sinirli sıvazlayarak;

"Psekov ile Nikolaşka'nın suçlu olduklarından eminsiniz, ama nedense Mariya İvanovna'nın suçluluğuna tam inanmıyorsunuz," dedi. "Elinizdeki kanıtlar yetersiz de ondan mı?"

"'Bayanın suçlu olduğuna inanmıyorum' demedim. Bunu düşünüyorum da nedense suçluluğuna pek aklım yatmıyor. Ortada gerçek bir kanıt yok, birtakım felsefe yürütmelerle dosyayı sonuçlandıramayız... Yok dinsel saplantıymış, yok bağnazlıkmış, yok bilmem neymiş... Bunlar yeterli kanıtlar mı sence?"

"Yani kanıt olarak elimize muhakkak balta, kanlı çarşaflar filan mı geçmesi gerekiyor? Şu adalet arayıcıların davranışlarına bir bakın! Bu dosyayı bana bırakırsanız göreceksiniz, nasıl kısa sürede gerçeğe ulaşıyorum. İşin ruhbilimsel yanına isteksiz yaklaşmaktan ne zaman vazgeçeceksiniz? Sizin şu Mariya İvanovna'nız yüzde yüz Sibirya'yı boylayacaktır. Göreceksiniz, o bayanın suçluluğunu mahkemede kanıtlayacağım. Anlıyorum, mantıklı akıl yürütmeler yetmiyor size; elimde sizin istediğiniz maddi kanıt da var. İşte bu kanıt felsefe yapmaktaki haklılığımı gösterecektir size. İzin verirseniz kısa bir yolculuğa çıkmak istiyorum."

"Anlamadım, sen neden söz ediyorsun?"

"İsveç kibritinden söz etmek istiyorum. Unuttunuz mu elimdeki o maddi kanıtı? Kibriti öldürülen kişinin odasında kimin yaktığını bulacağım. Onu yakan ne Psekov'dur ne de Nikolaşka, çünkü yaptığım aramalarda onlarda bu kibritten bulamadım. Öyleyse ölen kişinin kız kardeşi yakmıştır kibriti. Bunu kanıtlamak benim görevimder. İlçeyi şöyle bir dolaşırsam başka bir maddi kanıtı bulup getireceğim size."

"Peki, gel, otur şuraya... Kısa bir soruşturma yapalım."

Diyakovski masaya oturdu, uzun burnunu kâğıtlara daldırdı hemen.

Sorgu yargıcı odacısına seslendi:

"Nikolay Tetehov'u getirin buraya!"

Nikolaşka'yı alıp getirdiler. Delikanlı tutuklanmaktan dolayı üzüntüsünden iki gün içinde zayıflayıp incelmişti, yüzü soluk, ayakta tir tir titriyordu.

Çubikov söze şöyle girdi:

"Tetehov, 1879'da birinci bölge mahkemesinde hırsızlıktan yargılanıp hapse girdin. 1882'de ikinci kez gene hırsızlıktan yargılandın ve kodesi boyladın. Bunlarla ilgili bizim bilgimiz var."

Nikolaşka'nın yüzünde bir afallama belirdi. Sorgu yargıcının her şeyi biliyor olması onu şaşırtmaya yetmişti. Ama az sonra yüzündeki afallama görüntüsü derin bir üzüntüye dönüştü. Bunun ardından hüngür hüngür ağlamaya başladı, kendine gelmek için yüzünü yıkamaya izin vermelerini istedi. Dediğini yapıp onu dışarı götürdüler.

Sorgu yargıcı ikinci kez bağırdı dışarıya:

"Psekov'u getirin!"

Psekov'u getirdiklerinde gördüler ki, genç adam son günlerde hayli değişmiş, zayıflamış, yüzü sararmış, avurtları çökmüştü. Gözlerinin parlaklığı sönmüş, durgunlaşmıştı bu kısa sürede.

"Pskov, oturun!" dedi sorgu yargıcı. "Umarım bu kez aklını kullanır, geçen seferki gibi yalan söylemezsiniz. Kliyauzov davasında aleyhinize olan bunca kanıtlara karşın o günlerde cinayete katıldığınızı sürekli yadsımıştınız. Bu yaptığınız akılsızca davranmaktır, ahmaklıktır. Suçunuzu itiraf etmeniz verilecek cezayı hafifletir. Bugün sizinle son kez konuşacağız. Eğer bugün hatalı davrandığınızı kabul etmezseniz ceza indiriminden yararlanma fırsatını kaçırmış olursunuz. Şimdi anlatın, bakalım..."

"Ben bir şey bilmiyorum. Suçsuzum. İleri sürdüğünüz kanıtları kabul etmiyorum."

"Boşuna bir çaba! Öyleyse olayın nasıl geliştiğini ben size açıklayayım... Cumartesi akşamı Kliyauzov'un yatak odasında onunla birlikte oturuyor, votka, bira filan içiyordunuz. (Diyakovski'nin bakışları Psekov'un yüzüne çakılmış, sorgu yargıcının konuşması boyunca bakışları adamın suratından hiç ayrılmamıştı.) Size efendinizin oda uşağı Nikolay hizmet ediyordu. Saat gecenin biri olunca bay Kliyauzov yatmak istediğini bildirdi size. Her zaman o saatte uyurdu zaten. Adamcağız çizmelerini çıkardığı sırada size çiftlikle ilgili talimatlar veriyordu. İşte o dakikalarda siz ve Nikolay, sarhoş olduğunu bildiğiniz efendinizi bir işaret üzerine yakaladığınız gibi yatağa devirdiniz. Biriniz bacaklarına bastırdınız, biriniz de başına. Tam o sırada, yakından tanıdığınız, siyah entarili bir kadın dışarıdan size yardıma koştu. Cinayet olayına katılması için önceden onunla anlaşmıştınız. Kadın yastığı kaptığı gibi efendinizin yüzüne bastırmaya başladı. Boğuşma sırasında mum söndü. Kadın cebinden İsveç kibrit kutusunu çıkardı, mumu yaktı. Öyle yapmadı mı? Şimdi yüzünüze bakıyorum da, gerçeği söylediğimi görüyorum. Neyse, sonra ne oldu diye soracaksınız. Adamı boğup soluk almadığını anlayınca Nikolay ile ikiniz onu pencereden

dışarı çıkardınız ve dulavrat otlarının yanına yatırdınız. Onun yeniden canlanabileceği kuşkusuyla sivri bir şeyle kafasına vurdunuz. Sonra oradan alıp bir süreliğine leylak ağacının dibine bıraktınız. Biraz soluklanıp ne yapacağınızı düşündükten sonra çitten aşırarak cesedi yol boyunca götürdünüz. Önünüzde su bendi vardı. Tam oraya varınca karşınıza bir köylü çıktı, size bağırınca korkup ne yapacağınızı şaşırdınız. Ne oldu size, niye birdenbire tuhaflaştınız?"

Yüzü sapsarı kesilen Psekov ayağa kalkmıştı, iki yana sallanıyordu.

"Çok bunaldım... Neyse, aldırmayın siz bana. İzin verirseniz biraz dışarı çıkayım," dedi sendeleyerek.

Onu alıp götürdükleri sırada Çubikov oturduğu yerde tatlı tatlı gerindi.

"En sonunda itiraf etti," dedi sevinerek. "Gerçekleri bildiğimizi anlayınca çabucak teslim oldu. Onu nasıl kıskıvrak yakaladım, gördün, değil mi? Soru yağmurunu tutup sıkıştırınca daha fazla dayanamadı."

Diyakovski gülmeye başladı.

"Doğru, kara giysili kadının yardım ettiğini de yadsıyamadı. Şunu hemen belirtmem gerekirse, İsveç kibriti son derece canımı sıkıyor. Kibritle ilgili gerçeği ortaya çıkarmadan rahat edemeyeceğim. Hoşça kalın, ben gidip o konuyu araştıracağım."

Diyakovski şapkasını giyip çıktı.

Çubikov daha sonra Akulka'yı sorguya çekti. Sürtük kadın suçlamaları kabul etmeyeceğini, hiçbir şey bilmediğini bildirdi bir kez daha.

"Ben yalnız sizinle yaşadım, başka kimseyle ilişkim olmadı," dedi son olarak.

Akşamın altısında Diyakovski gittiği yerden döndü. Daha önce hiç olmadığı kadar heyecanlıydı. Elleri öyle çok titriyordu ki, paltosunun düğmelerini çözmeyi bile beceremedi. Yanaklarının alev alev yanmasından eli boş dönmediği belliydi.

"*Veni, vidi, vici!* (Gittim, gördüm, yendim!)" dedi. "Size şerefimle yemin ederim ki, bu gidişimde kendimin bir dahi olduğuna inanmaya başladım. Yalan söylüyorsam Tanrı cezamı versin! Be-

ni iyi dinleyin, sayın büyüğüm, neler yaptığımı öğrenince şaşkınlıktan küçük dilinizi yutacaksınız. Ey büyük adam, nereden bileceksiniz hem gülünç hem hüzün verici bir durum çıktı karşıma! Sizin elinizde üç kişi vardı, öyle değil mi? Ben bir dördüncüsünü buldum. İnanmayacaksınız ama o da bir kadın! Üstelik öyle hoş bir hanım ki! Omzuna şöyle elimi bir kerecik sürmek için ömrümün on yılını vermeye hazırım! Neyse, geçelim şimdi işin ayrıntılarına... Buradan ayrılanca doğruca Kliyauzovka Köyü'ne gittim. Gider gitmez köyün çevresini dikenli tellerle çevirmeye başladım. Yani elimden bir şey kaçırmayacağımı size bu sözlerle anlatmak istiyorum. Karşıma çıkan bütün dükkânlardan, meyhanelerden, başka yerlerden İsveç kibriti satıp satmadıklarını sordum. Uğradığım her yerde "satmıyoruz" yanıtı aldım. En azından yirmi kez kibriti satan yeri bulma umudumu yitirdim, bir o kadar da yeniden umutlandım. Böylece boşu boşuna dolandım durdum. Ancak bir saat önce aradığım şeyi buldum. Hem de buradan üç fersah uzaklıkta bir yerde. Ne şans, değil mi? Elime içinde on kibrit kutusu bulunan bir paket tutuşturdular. Ama kutulardan biri eksikti. Hiç kaçırır mıyım, gerekli soruyu yapıştırdım hemen. "Kim aldı bu kutuyu?" diyerek adamın yakasına yapıştım. Adını bildiği bir kadının kutuyu aldığını söyledi en sonunda. Ne gereği varsa, o bayan çok hoşuna gitmiş de, falan filan... Hepsi palavra! Ah, iki gözüm, değerli büyüğüm! Ruhban okulundan kovulan, ama okuya okuya büyük hukukçu Gaborio'yu yutan birinin bu başarısı insanın aklını başından almaz mı? Bugün artık kendime büyük saygı duymaya başladım. Bu da benim hakkımdır, değil mi? Of, be! Hadi, gecikmeden hemen gidelim!"

"Nereye gideceğiz, yahu?"

"Dördüncü suçlu var ya! O kadının evine... Acele etmemiz gerekiyor; görmüyor musunuz, sabırsızlıktan içim içime sığmıyor! Bilemezsiniz, kim bu kadın. Nereden tahmin edeceksiniz ki! Hani bizim yaşlı polis komiseri Yevgraf Kuzmiç var ya, onun gencecik karısı Olga Petrovna!.. Kutuyu o kadın satın almış..."

"Sen... siz ... sen aklını mı kaçırdın?"

"Bunda şaşıracak ne var? Bir kere kadın sigara içiyor. İkin-

cisi, Bay Kliyauzov'a sevdalı, hem de inanılmayacak derecede sevdalı. Adam şırfıntının biri olan Akulka'yı kendisinden önceki zamparaların elinden alıp Petrovna'nın aşkını görmezlikten gelince kadın ondan öç almak, acısını çıkarmak istemez mi? İster doğal olarak. Durun, şimdi hatırıma geldi! Bir gün onlar paravananın arkasında konuşurken üzerlerine gelmiştim. Kadın yeminler ediyor, adam ise tüttürdüğü sigaranın dumanını, onun yüzüne püskürtüyordu... Neyse, fazla gecikmeden gidelim. Yoksa hava kararmak üzere. Gidelim, çabuk gidelim!"

"Çocukça hareket eden, senin gibi birinin yüzünden geç vakit soylu, onurlu bir kadını rahatsız edecek kadar aklımı peynir ekmekle yemedim."

"Hıh, şuna bakın! Soylu, onurlu kadınmış!.. Bana kalırsa siz sorgu yargıcı filan değil, paçavranın tekisiniz! Bugüne değin size hiç böyle saygısızlık etmedim, ama siz beni buna zorluyorsunuz! Dedim ya, paçavrasınız! Gevşek adamın tekisiniz! Neyse, bu sözleri söylediğim için özür dilerim. İki gözüm, hadi gidelim artık! Ne olur, rica ediyorum!"

Sorgu yargıcı elini salladıktan sonra yere tükürdü, ama yerinden kıpırdamadı"

"Sizden çok rica ediyorum! Bunu kendim için değil, adaletin yerini bulması için istiyorum! Hatta diz çöküp yalvarıyorum! Hiç olmazsa bir kerecik böyle bir lütufta bulunun bana!"

Diyakovski böyle dedikten sonra yere diz çüktü.

"Sayın büyüğüm! Ne olur, bu lütfu esirgemeyin benden! Eğer o kadın hakkında yanılıyorsam bana 'Alçaksınız, işe yaramaz bir adamsınız!' diyebilirsiniz. Bu işin önemi elimizdeki işin yalnızca dava dosyası olmasında değildir. Hukukun utku (zafer) kazanması bakımından değerlidir. Eğer davayı başarıyla sonuçlandırırsak bütün Rusya'ya ün salacaksınız. Özel davaların yargıcı olarak daha yüksek görevler vereceklerdir size. Anlayın beni, akılsız ihtiyar!"

Sorgu yargıcı somurttu, gene de kararsızca elini şapkasına uzattı.

"Tamam, Tanrı cezanı versin. Kalk da gidelim!"

Sorgu yargıcının arabası polis komiserinin evinin önünde-

ki merdivene dayandığında hava iyice kararmıştı. Sorgu yargıcı zili çalmak için elini uzatırken;

"Bizler domuzdan başka neyiz ki? Görüyorsun, durup dururken insanları rahatsız ediyoruz," dedi.

"Niye bu kadar ince düşünüyorsunuz? Korkmayın, hadi, arabamızın yayı bozuldu deriz."

Gelenleri eşikte yirmi iki-yirmi üç yaşlarında, zift gibi kapkara kaşlı, etli ve kırmızı dudaklı, tombulca bir bayan karşıladı. Görmek istedikleri Olga Petrovna'ydı bu alımlı kadın.

Kadın yüzüne genişçe yayılan bir gülümsemeyle;

"Ah, hoş geldiniz! Buyursunlar, buyursunlar!" dedi. "Tam da akşam yemeğine yetiştiniz. Kocam Yevgraf Kuzmiç yok evde. Bizim papaza uğramıştı, biraz gecikecek galiba. Neyse, o olmadan da biz rahatımıza bakarız. Buyurun, içeri geçip oturun... Soruşturmadan mı geliyorsunuz?.."

Konuk odasına girdikten sonra Çubikov hemen oradaki koltuklardan birine çöktü.

"Evet, efendim. Yolda gelirken arabamızın yayı bozuldu da..."

Diyakovski sorgu yargıcına doğru eğilerek;

"Ağırdan almayın, ne olur... Şunun aklını başına toplamasına fırsat vermeyin," diye fısıldadı. "Hemen girin konuya! Lafı uzatmayın!"

"Dedim ya, arabamızın yayı bozuldu... Şey...evet... Biz de tuttuk, size uğradık..."

"Değerli büyüğüm, niçin lafı uzatıyorsunuz? Böyle ağırdan alırsanız evlerine niçin geldiğimizi anlar."

Oturduğu yerden kalkıp pencereye doğru yürüyen Çubikov;

"Sen nasıl istersen öyle yap! Artık ben bu işe karışmıyorum," dedi. "Madem kendin başladın, başladığın gibi de bitir!"

Komiserin karısına doğru yaklaşırken burnunun derisini buruşturan Diyakovski;

"Arabanın yayı... Şey... bakın, sayın bayan, biz böyle dedik ama gerçekte ne... ne akşam yemeği yemeye ne de eşinizle görüşmeye geldik," diye başladı. "Bizim gelişimizin asıl nedeni, Mark İvanıç'ın, yani öldürdüğünüz emekli teğmen var ya, onun nerede bulunduğunu öğrenmektir."

Kadın kekelemeye başladı:

"Hangi Mark İvanıç'tan söz ediyorsunuz? Ben... ben... benden ne istediğinizi anlamış değilim."

Bu sırada iri yüzü kızardı, kan rengine dönüştü.

"Kanun namına soruyorum size. Bay Kliyauzov nerede? Biz her şeyi biliyoruz."

Diyakovski'nin sert bakışlarına dayanamayan kadın şaşırarak alçak sesle sordu:

"Kimden öğrendiniz?"

"Nerede bulunduğunu gösterin bize!"

"Bunu kimden öğrendiniz? Size kim söyledi?"

"Her şeyi biliyoruz, hanımefendi! Kanun namına istiyorum bunu sizden!"

Kadının şaşkınlığından cesaret bulan sorgu yargıcı ona doğru yaklaştı.

"Bay Kliyauzov'un bulunduğu yeri gösterirseniz biz hemen oraya gideceğiz," dedi. "Yoksa..."

"Onu niçin istiyorsunuz ki!"

"Böyle sorulara ne gerek var, hanımefendi? Bulunduğu yeri söylemeniz yeterlidir. Bakın, titriyorsunuz, yüzünüz kıpkırmızı kesildi. Biliyorsunuz, öldürüldü kendisi, dahasını isterseniz söyleyeyim: Onu siz öldürdünüz. Suç ortaklarınız söyledi bize."

Komiserin karısında bet beniz attı. Heyecanla ellerini ovuşturarak;

"Öyleyse gidelim," dedi alçak sesle. "Bizim bahçedeki hamam odasında saklanıyor. Ancak sizden çok rica edeceğim, bunu kocama söylemeyin lütfen. Yalvarırım... Yoksa dayanamaz..."

Duvarda çiviye asılı büyük anahtarı aldı, evine gelenleri mutfaktan, holden geçirerek bahçeden ileriye doğru önden yürüdü. Dışarısı bayağı karanlıktı. Yağmur çiseliyordu. Kadın yürümesini sürdürdü. Çubikov ile Diyakovski ondan geri kalmamaya çalışarak yüksek otların arasından ilerlediler. Havada yaban keneviri kokusu vardı, yerdeki su birikintileri ayaklarının altında şıpır şupur sesler çıkarıyordu. Çok geçmeden su birikintileri bitti, ayaklarının altında sürülmüş, yumuşak toprak çiğ-

nediklerini hissettiler. Az sonra koyu karanlıkta ağaçların eğik dalları arasında, bacası yamulmuş, alçacık bir dam görebildiler.

Kadın titreyen sesiyle yalvarıyordu:

"Burası bizim banyo," dedi. "Bir daha rica ediyorum, ne olur, kimseye söylemeyin."

Banyoya yaklaştıklarında kapısındaki kocaman kilidi fark ettiler. Sorgu yargıcı yardımcısına;

"Bir mum dibi ile kibrit hazırla," diye fısıldadı.

Kadın kilidi açtı, konukları önden banyoya soktu. Diyakovski hemen kibriti çaktı, banyonun önündeki soyunma odasın aydınlattılar. Ortada bir masa vardı. Masanın üzerinde şişik karınlı ufak bir semaver ile bunun yanında çorba tenceresi ile içinde çorba artığı bulunan bir tabak duruyordu.

"İlerleyelim," dedi kadın.

Daha ilerideki banyo odasına girdiler. Orada bir masa daha çıktı karşılarına. Masada içinde domuz salamı bulunan kocaman bir kayık tabak, büyük bir votka şişesi, bunların yanında tabaklar, bıçaklar, çatallar çarptı gözlerine.

Sorgu yargıcı merakla sordu:

"Peki ama şu şey... öldürülen adam nerede?" diye sordu.

Yüzünün solgunluğu, ellerinin titremesi geçmeyen kadın;

"Üst ranzada yatıyor," dedi alçak sesle.

Diyakovski eline mum dibini alarak üst ranzaya tırmandı. Orada kocaman bir kuş tüyü şiltenin üzerinde uzun boylu bir adam gövdesi yatıyordu. Gövdeden hafif bir horultu yayılıyordu çevreye.

"Bu kadın bizi kandırıyor, vallahi öyle! diye bağırdı Diyakovski. Aradığımız kişi bu değil. Burada capcanlı, kütük gibi bir adam uzanmış yatıyor. Hey, kimsiniz siz, söyle, Allah'ın belası!"

Kütüğe benzeyen gövde ıslık sesi çıkararak ciğerlerine derin derin hava çekti, kıpırdandı. Sonra ellerini yukarı kaldırdı, gerindi, başını hafifçe doğrulttu. Hırıltılı, tok bir sesle;

"Ne işin var senin burada? Benden bir şey mi istiyorsun?" diye sordu.

Diyakovski bir an tanıyamadığı adamın suratına mum ışığını tutunca bir çığlık attı. Yatan kişinin sıcaktan kızarmış yüzün-

den, karmakarışık saçlarından, uçları fiyakayla kıvrılmış, katran koyuluğundaki bıyıklarından, onlara küstahça diktiği bakışlarından emekli teğmen Kliyauzov'u tanımıştı.

"Siz... siz... Mark... İvanıç'sınız. Hayır, olamaz!" dedi afallayarak.

Yukarıya bakan sorgu yargıcı da olduğu yerde dondu kaldı.

"Evet, benim, ne olmuş? Siz de Diyakovski'siniz, tanıyorum sizi... Peki, ama ne halt etmeye geldiniz buraya? Hele şuna bakın, aşağıda birini daha görüyorum! Sizin buralarda ne işiniz var, sayın sorgu yargıcım? Bu ne güzel bir karşılaşma böyle?"

Kliyauzov üst ranzadan aşağı sıyrılarak Çubikov'u kucakladı. Olga Petrovna o sırada kendini dışarıya attı.

"Gerçekten anlayamadığım bir durum," dedi emekli teğmen. "Neyse, madem gelmişsiniz, hadi oturun da kafaları çekelim! Tra-ta-ta-tom! İçiyoruz, değil mi? Kafayı çekeceğiz çekmesine de, sizi buraya hangi şeytan getirdi? Burada bulunduğumu nereden öğrendiniz? Neyse, fark eder mi? İçelim hadi!"

Kliyauzov gaz lambasını yaktı, üç kadehe votka doldurdu. Sorgu yargıcı hâlâ kendini toparlayamamıştı. Kollarını iki yana açarak;

"Neler olduğunu anlayana aşk olsun?" dedi. "Bu, sen misin, değil misin? Yaşadığına inanamıyorum!"

"Bırak şimdi bunları! Bana ahlâk dersi vermeye de kalkma sakın! Genç Diyakovski, hadi tepene dik kadehini! Bu güzel karşılaşmayı kutlamamız gerekiyor. Yüzüme ne bakıp duruyorsunuz? Hadi, için, için!.."

Sorgu yargıcı makine çabukluğuyla içkisini bitirdikten sonra;

"Peki, burada ne işin var senin? Bunu bari anlasam," dedi.

Şaşkınlığının hâlâ geçmediği belliydi.

Kliyauzov domuz salamından bir parçayı ağzına attı, içkisini yudumladı.

"Eğer burada bulunmak hoşuma gidiyorsa niçin bulunmayayım ki?.. Gördüğün gibi polis komiserinin evinin banyosunda gül gibi yaşayıp gidiyorum. Hani, masallarımızdaki ev cinleri[1] vardır ya, onlar gibi ıssız bir köşede, sessizlik içinde ya-

1 Ruslar ev cinlerine inanırlardı – ç.n.

şamaktan dolayı mutluyum. Durma, iç, hadi! Kadıncağıza acıdım. Ona acıdığım için şimdilik kullanmadıkları banyo odasında derviş yaşantısı sürüyorum. Gördüğünüz gibi, ne güzel, değil mi? Burada can besliyorum! Ama gelecek hafta ayrılacağım. Bıktım artık..."

"Gerçekten akıl almaz bir durum," dedi Diyakovski.

"Bunda anlaşılmayacak, akıl almayacak ne var ki..."

"Evet, öyle olsun... Peki, çizmelerinizin tekinin bahçede ne işi vardı?"

"Hangi çizmeler?"

"Çizmenizin tekini yatak odanızda bulduk, ötekini de bahçede..."

"Çizmelerimden size ne? Onlar sizi niçin ilgilendiriyor?.. Tanrı cezanızı versin e mi, neden içmiyorsunuz? Madem tatlı uykumdan uyandırdınız, öyleyse benimle oturup içeceksiniz... Haa, şu çizmeler mi?! Onların ilginç bir öyküsü vardır. Olga beni gene evine çağırmaya gelmiş, ama o gün gitmek istemiyordum. Gerçekten canım gitmek istemedi, çünkü içkiyi fazla kaçırmıştım, kütük gibi sarhoştum. Kadın, yani Olga yatak odasının penceresinin dibinde dırdır etmeye, sövüp saymaya başlamasın mı? Kadın soyu işte, bilmez değilsiniz ya... Ben sarhoş kafayla çizmemin tekini ayağımdan çıkardığım gibi kafasına fırlattım. Neden sövüp duruyordu orada? Dırdırlarını kesmesini istedim. O da tuttu, pencereden içeri girip beni çekiştirmeye, zorla dışarı çıkarmak için sürüklemeye başladı. Bulut gibi sarhoştum. Sonunda çeke çeke beni pencereden dışarı çıkardı; sonra da vurarak, pataklayarak getirip buraya kapattı. Gördüğünüz gibi, şimdi can besliyorum. Aşk var, votka var, türlü çeşitli mezeler var... Hey, nereye böyle? Çubikov, niçin birdenbire kalkıp gidiyorsun?"

Sorgu yargıcı yere tükürdü, banyodan çıktı. Süklüm püklüm başını önüne eğen Diyakovski da onu izledi. İkisi sessizlik içinde bahçeden geçtikten sonra evden ayrılıp arabaya bindiler, geldikleri gibi oradan çekip gittiler. O güne değin araba yolculuğu onlara hiçbir zaman böylesine can sıkıcı, böylesine uzun gelmemişti. İkisinin de ağzını bıçak açmıyordu. Öf-

kesinden dolayı Çubikov'un titremesi bir türlü geçmek bilmedi. Hava zifiri karanlıktı. Gene de Diyakovski yüzünün kızardığını birisi görür korkusuyla başını paltosunun yakaları arasında saklamaya çalışıyordu. Çiseleyen yağmurdan korunmak istediğini sansınlardı.

Sorgu yargıcı eve döndüğünde Doktor Tütüyev'in kendisini bekler buldu. Doktor masada oturuyor, derin derin iç geçirerek "Niva" dergisinin yapraklarını çeviriyordu.

Çubikov'un hüzünlü bir yüzle gülümsediğini görünce;

"Şu güzel dünyamızda ortalık iyice karıştı," dedi. "Avusturya gene azıttı, birtakım haltlar yemekten bıkmıyor. İngiliz başbakanı da boş durmayıp kendine göre garip garip işler çeviriyor..."

Çubikov şapkasını masanın altına öfkeyle fırlattıktan sonra;

"Hey, şeytan iskeleti!" dedi zangır zangır titreyerek. "Orada dırdır edip durma, saçma düşüncelerinle bir daha sataşma bana! Sana bin kez söylemedim mi, şu tuhaf politika anlayışınla beni rahatsız etme diye? Siyasetle ilgimiz yok bizim."

Yanındaki Diyakovski'ye de sertçe çıkıştı. Vurmak istercesine yumruğunu havaya kaldırırken;

"Ya sen! Ya sen! Bu yaptığını hiç unutmayacağım!.." diye bağırdı.

"Ama İsveç kibriti yüzünden oldu hepsi. Ben böyle olacağını nereden bilebilirdim?"

"O kibrit senin canını çıkarsın, e mi? Karşımdan defol git, beni daha fazla sinirlendirme, yoksa elimden bir kaza çıkacak! Seni artık gözüm görmesin!"

Diyakovski kapıdan çıkınca içini çekti;

"Şimdi bana kafa çekmekten başka yapacak şey kalmadı," diyerek son derece üzgün bir yüzle meyhanelerden birinin yolunu tuttu. Doktoru yalnız başına bıraktığını bile düşünmedi.

Polis komiserinin karısına gelince... Kadın bir süre oyalandıktan sonra banyodan döndüğünde kocası oturma odasında onu bekliyordu.

"Sorgu yargıcı bize niçin gelmiş?" diye sordu kocası.

"Şey canım... Bay Kliyauzov'u bulduklarını söylemek için uğ-

ramış. Kimsenin aklına gelir mi, başkasının karısının evinde bulmuşlar o çapkını..."

Polis komiseri iç geçirdi, gözlerini yukarı kaldırarak;

"Ah, Mark İvanıç, Mark İvanıç!" dedi. "İşret düşkünlüğünün sonunun iyiye gitmeyeceğini kaç kez söyledim ona! Çok söyledim ama laf anlatamadım ki..."

Özgür Düşünen Adam

(Yeni Yıl Öyküsü)

(Либерал)

Yeni yılın ilk günü bir araya gelen insanlar duygulandırıcı, hoş bir tablo oluşturuyordu. Herkes coşkulu bir sevinç içinde birbirlerini kutluyor, en iyi, en yürekten dileklerde bulunuyorlardı. Herkes mutlu, herkes kıvançlıydı.

Yaşamından hoşnut olmayan bir kişi vardı, o da valilik yazıcılarından Ponimayev'di.[1] O ilk günün öğle vakti başkent sokaklarından birinde sağ kolunu fener direğine dolamış, sol kolunu sağa sola sallayarak ağzına geleni söylüyor, sanki bir şeyleri protesto ediyordu. O sırada karısı da yanındaydı. Üzgün, hatta ağlamaklı bir yüzü vardı kadıncağızın.

"Başımın belası! Senden çektiklerim yetmedi mi daha? Sen ne utanmaz, ne ayyaş adammışsın! Hadi, gel artık! Vakit geçirmeden gidelim de beyefendinin yeni yılını kutla! Deftere bir imza atacaksın, hepsi o kadar!" diyordu kocasını sürüklemeye çalışarak.

"Hayır, kesinlikle gitmem! Ben okumuş bir adamım, cahil bir herife kulluk edemem! Eğer çok istiyorsan sen kendin git de at imzanı! Benim yakamı bırak! Ben kimsenin kölesi olamam!"

"Gel, diyorum! İmzanı atmazsan sonra pişman olursun. İşin-

1 Anlayışlıgil – ç.n.

den kovulacağını bilmiyor musun, alçak? Yoksa beni açlıktan gebertmek mi istiyorsun? Hadi, gel, köpek!"

"Tamam, anladık! Mahvolacaksam ben kendim mahvolacağım. Üstelik doğru olanı yaptığım için. Bırak yakamı!"

Ponimayev karısının elinden kurtulmak için boşta duran kolunu hızla çekince eli havada bir yay çizdi. Tam o sırada sırtında gıcır gıcır yeni kaputuyla mahalle bekçisi önlerinden geçmekteydi.

Bekçi bir an durarak Ponimayev'e baktı.

"Ayıptır, beyim, edebinizi takının bakayım!"

Ponimayev bu sözlerden utanmış olacak, fener direğinden kolunu kurtardı. Karısı işte bu fırsatı kolluyordu. Adamı yeniden yakaladığı gibi, sarılabileceği her nesneden uzak tutarak sürüklemeye başladı. On dakika bile geçmeden amaçladıkları yere vardılar. Burası, kocasının amirinin eviydi.

Eve iyice yaklaşınca kadın kocasını nazikçe içeri itti.

"Hadi, Alyoşa'cığım! Çekinmene gerek yok! İçeri girip adını, soyadını yazıver. Fazla kalmadan geri dönersin, imzanı atarsan çayla birlikte sana konyak da veririm. Eve içkili geldiğinde bağırıp çağırmam. Mahvetme beni, Alyoşa! Acı karına!"

"Aa, burası onun evi mi? Peki, peki, anlaşıldı. Atalım bakalım imzamızı. Adımın altına öyle şeyler yazacağım ki, herifin aklı başından gidecek. Hakkında neler düşündüğümü çekinmeden belirteceğim. Kovarsa ondan sonra kovsun! Ama gerçekten kovarsa bil ki, sebebi sensin!"

Ponimayev bunları söyledikten sonra sallana sallana yürüdü, omzuyla kapıyı itip paldır küldür içeri daldı.

Kapıdan girişte yeni yıl dolayısıyla sinekkaydı tıraş olmuş kapıcı Yegor karşıladı onu. İmza defterinin konulduğu sehpanın yanında ise Ponimayev'in memur arkadaşları Vezuviyev ile Çernosvinski[2] dikiliyorlardı. Sıska, uzun boylu Vezuviyev deftere bir şeyler karalarken ufak tefek Çernosvinski sırasını bekliyordu. Her ikisinin suratında da, "Yeni yılınızı kutlar, mutluluk dileriz," yazılıydı sanki. Deftere yazılanlara yürekten katıldıkları belliydi. Arkadaşlarının bu duruşunu görünce Ponimayev onları küçümsercesine gülümsedi, kürküne sıkı sıkıya sarındı.

2 Kara domuz – ç.n.

"Anlaşılıyor, anlaşılıyor... Beyefendinin yeni yılını kutlamamak olmaz. Kutlayın bakalım. Kah kah kah! Kölece duygularınızı dile getirmeyi unutmayın sakın!"

Vezuviyev ile Çernosvinski ona şaşkın şaşkın baktılar. Böyle sözleri daha önce hiç işitmemişlerdi.

Ponimayev sataşmalarını sürdürdü:

"Sizin yaptığınız kendini bilmezlik, uşaklık değil mi? Hadi, yaltaklanmayı bırakın, asıl kişiliğinizi ortaya koyun!"

Yumruğunu sehpaya vurdu, o sırada deftere yazı yazmakta olan Vezuviyev'in adının üstüne bir mürekkep lekesi düştü. Aynı anda kapıcı Yegor sehpanın yanına geldi, defteri kapıp başının üstünde kaldırdı.

"Efendim, rezalet çıkarmayın! Böyle yaptığınız için başınıza neler geleceğini biliyorsunuz."

Tam o sırada kapı açıldı, ayı kürkü ve üç köşeli şapka giymiş, boylu poslu, yaşlıca bir adam girdi içeriye. Ponimayev'in daire başkanı Veleleptov'un[3] ta kendisiydi gelen. Onu görür görmez Yegor, Vezuviyev, Çernosvinski oklava yutmuşçasına dimdik durdular. Ponimayev de düzgün durdu ama gülümseyerek bıyığını burmayı da unutmadı.

Veleleptov buyruğu altında çalışan memurları görünce, "A, siz miydiniz?" dedi. "Aferin, aferin, geldiğinize iyi etmişsiniz. Hoş geldiniz. (Beyefendinin çakırkeyif olduğu gözden kaçmıyordu.) Hoş geldiniz, sefalar getirdiniz. Ben de sizin yeni yılınızı kutlarım. Geldiğiniz için teşekkürler... E, Ponimayev, neler yazdın deftere, bakalım? Hadi, utanma, utanma! Bir şeyler için, beyler! İçin de neşenizi bulun!"

"Her nimet biz insanlar içindir," diye söze karıştı Vezuviyev.

"Evet, doğru söylüyorsun. Nasıl? Nimet mi dedin? Nimet ya... Peki, beyler, artık gidebilirsiniz. Yo, durun, durun! Nikita Prohoriç'a da uğradınız mı? Demek uğramadınız! Çok güzel! Şimdi size birkaç kitap vereceğim, giderken kendisine götürürsünüz. Okumam için iki yıl önce bırakmıştı... Artık geri versem iyi olacak. Hadi, gidelim de getirelim içeriden. Paltonuzu çıkarın."

3 Buyurgan – ç.n.

Kürklü paltolarını çıkaran memurlar Veleleptov'un peşinden yürüdüler. Önce hole, sonra çok zengin döşenmiş geniş salona geçtiler. Büyük, yuvarlak masada beyefendinin karısı ile onun iki yanında, biri siyah, öbürü beyaz eldivenli iki bayan oturuyordu. Veleleptov arkasından gelenleri orada bırakıp yalnız başına çalışma odasına girdi. Memurlar sıkıla utana kaldılar orta yerde.

Adamlar ne yapacaklarını, ne söyleyeceklerini bilmeden on dakika kadar ayakta dikildiler. Bayanlar aralarında Fransızca konuşuyorlar, arada bir memurlara kaçamak bakışlar atıyorlardı. Ne can sıkıcı bir durum!

Sonunda Veleleptov odasından çıktı, kollarının arasında kocaman iki kitap yığını vardı.

"İşte bunları Prohoriç'a verip teşekkür ettiğimi bildirin," dedi. "Bana getirdiği kitapların hepsidir. Akşamları fırsat buldukça okudum. Eh, sizlere de beni unutmadığınız için teşekkürler... Saygılarını sunmak için gelmişler. Benim memurlarım bunlar. (Bayanlara söylüyordu.) Gördünüz, değil mi? Keh keh keh! Çekinmeyin, bakın! İşte şu Vezuviyev, şu Çernosvinski, şu da bizim Ponimayev... Bir gün dairede nöbetçi odasına giriyordum. Bir de ne göreyim, Ponimayev lokomotif taklidi yapmıyor mu? Nasıldı hele? Pof-pof, fış-fış! Bacağının birini de sallıyor durmadan. Öylesine benzetiyordu ki! Hadi, azizim, bir daha gösterir misin?"

Bayanlar gözlerini Ponimayev'e dikip gülümsediler. Beriki öksürüğe tutuldu.

"Nasıl yaptığımı unuttum, beyefendi. Unuttum gitti... Yapamam, üstelik istemiyorum da..."

Veleleptov afalladı.

"Nasıl? İstemiyor musun? Yazık, çok yazık! Yaşlı bir adamı kırıyorsun, ha? Neyse, hoşça kalın! Üzüldüm... Gidebilirsiniz..."

Vezuviyev ile Çernosvinski, Ponimayev'i dürttüler. Zavallı, kendisi de söylediklerine pişman olmuştu. Gözlerinin önü karardı birden. Siyah eldivenler ile beyaz eldivenler birbirine karıştı, karşısındaki suratlar çarpıldı, mobilyalar yerinden oynadı,

Veleleptov iri bir parmak gibi inip inip kalkmaya başladı... Ponimayev bir yığın kitabı göğsüne bastırdı, homurdana homurdana kendini salondan dışarı attı.

Sokakta karısı korkudan, soğuktan tir tir titrerken onu bekliyordu, yüzü de sapsarı kesilmişti. Bir yanında Vezuviyev, öbür yanında Çernosvinski ellerini, kollarını sallayarak kadıncağıza korkunç şeyler anlatıyorlardı. "Bakalım, bundan sonra başına neler gelecek!" diyen tavırları vardı. Karısına umutsuzca bakan Ponimayev arkadaşlarıyla birlikte oradan uzaklaştı.

Akşam eve döndüğünde ağzına tek lokma koymadı, çay bile içmedi. Geceleyin ise gördüğü korkulu düşlerden dolayı sık sık uyandı.

Bir ara kalkıp karanlığa gözlerini dikti. Siyah-beyaz eldivenler, Veleleptov'un şakaklarındaki kır saçlar birbirine karışıyor, gözünün önünde hoplayıp zıplıyorlardı. Gündüzleyin olanlar hatırına geldi.

"Hayvanım ben, hayvan!" diye homurdandı. "Anladık, amirine karşı kişiliğini koru ama ne diye saygısızlık ediyorsun? Lokomotif taklidi yapsaydın geberir miydin?"

Ondan sonra bir daha gözünü kırpmadı. İçine çöreklenen sıkıntı, vicdan sızısı, pişmanlık, karısının hıçkırıkları onu sabaha dek rahat bırakmadı. Sabahleyin kalkıp aynada yüzüne baktığında karşısında tanımadığı biri, solgun, zayıflamış, keyifsiz bir adam gördü.

"Artık göreve filan gitmem! Nasıl olsa kovacaklar!" diye söylendi.

Yeni yılın ikinci gününü evinde oturma odasını bir köşeden öbür köşeye arşınlayarak geçirdi. Bir yandan da, "Nereden tabanca bulurum acaba? Böyle yaşayıp da ne olacak? En iyisi şakağına bir kurşun sıkıp her şeye bir son vermek..." diye düşünüyordu.

Ama üçüncü gün dayanamayıp daireye koştu. Masalarından onu izleyen memurlar, "Öyle bir fırtına kopacak ki!" diye tetikte bekliyorlardı.

Ponimayev'in korkusu onlardan aşağı kalmıyordu. Vezuviyev'in kulağına eğildi.

"Ne yapalım? Kovarsa kovsun. Kendime kıysam beyefendinin çok üzüleceğini düşündüm," dedi.

Veleleptov saat on birde geldi. Ponimayev'in önünden geçerken solgun, çökkün, korkudan küçülmüş yüzüne baktı; bir an duraklayarak başını salladı.

"Bu kadar da içilir mi, be aslanım! İki gündür gözükmedin. Bak, yüzün ne hale gelmiş? Ölçüyü kaçırmamak gerekir. İnsan sağlığını yitirirse bir daha zor toparlanır."

Böyle diyerek Ponimayev'in omzunu tapışladı. Memurlar afalladılar. Hepsi bu kadar mıydı?

Ponimayev'in birden neşesi yerine geldi. Hatta sevincini gizleyemediği için kuş gibi "cik cik" sesleri çıkardı. Ancak az sonra suratı yeniden asıldı, kaşları çatıldı, yüzüne küçümseyen bir gülümseme yayıldı.

Veleleptov yanından uzaklaşınca arkasından, "Şansın varmış da içkiyi biraz kaçırmışım. Yoksa gösterirdim ben sana. Vezuviyev, evinde ona nasıl karşılık verdiğimi işittin, değil mi?" diye mırıldandı.

Daireden eve dönüşte büyük bir iştahla yemeğini bitirdi.

Madalya

(Орден)

Askerî ortaokul öğretmeni Lev Pustiakov'un[1] yılbaşı sabahı ilk işi komşusu Üsteğmen Ledentsov'un[2] evine uğramak oldu.

Normal yılbaşı kutlamasından sonra üsteğmene, "Azizim, çok zor durumdayım, yoksa seni sabah sabah rahatsız etmezdim," dedi. "Bana bugün için Stanislav nişanını ödünç verir misin? Öğle yemeğine tüccar Spiçkin'in[3] evine çağrılıyım da... Bilmezsin, bu Spiçkin dürzüsü madalyalara öylesine düşkündür ki! Boynunda ya da göğsünde sallanan böyle bir şey olmazsa yandığın gündür, adam yerine koymaz seni. Yetişkin iki kızı olmasa boş vereceğim herife, ama Nastia ile Zina'yı sen de tanırsın. Seni dost bildiğim için kapını çalıyorum. Beni eli boş göndermezsin, değil mi? İyiliğini unutmayacağım."

Pustiakov bunları söylerken kızarıp bozarıyor, dili sürçüyor, arada bir ürkek ürkek kapıya bakıyordu. Üsteğmen homurdana homurdana verdi madalyayı.

Öğle üzeri saat ikide bir arabaya binen Pustiakov doğruca Spiçkin'in evine yollandı. Arabada giderken arada bir kürkünün sağ yakasını kaldırıp ceketinin göğsündeki madalyaya hay-

1 Boş adam – ç.n.

2 Akide şekeri – ç.n.

3 Kibritgil – ç.n.

ranlıkla bakıyordu. Madalya da madalyaydı hani! Altın kaplaması ve minesi parıl parıl! Büyük bir neşeyle, "Bunu takınca insanın kendine saygısı artıyor. Ufacık bir maden parçası, satsan beş ruble etmez ama insana verdiği gurur parayla ölçülmez!" diye düşündü.

Spiçkin'lerin evine varınca kürkünün önünü büsbütün açtı, ağırdan alarak arabacının ücretini ödedi. O sırada arabacı apoletlerini, yaldızlı düğmelerini, madalyasını görünce hayranlıktan apışıp kalmış gibi geldi ona. Pustiakov hoşnutlukla öksürerek evden içeri girdi. Holde kürkünü çıkardı, bu sırada salondan içeri bir göz attı. Orada, uzun bir masanın çevresinde on beş kişi kadar toplanmış; tabak çatal sesleri, gürültülü konuşmalar arasında yemeklerini yiyorlardı.

Ev sahibi içeriden, "Kimmiş o zili çalan?" diye seslendi. "Vay, Lev Nikolayeviç, siz misiniz? Hadi buyurun, buyurun! Biraz geciktiniz ama zararı yok. Biz de şimdi oturmuştuk."

Pustiakov göğsünü şişirdi, başını dikleştirdi, ellerini ovuştura ovuştura salona girdi. Ama girer girmez onu irkilten bir görüntüyle karşılaştı: Meslektaşı, Fransızca öğretmeni Mösyö Tramblan sofrada tam Zina'nın karşısında oturuyordu. Fransız, madalyayı görecek olursa ona bir sürü soru yöneltecek, ardından onu okulda rezil edip başına olmadık işler açacaktı. Pustiakov madalyayı koparmak ya da geri dönüp salondan kaçmak istedi. Ancak madalya göğsüne çok sağlam dikilmişti, kaçmak için ise artık çok geçti. Sağ eliyle madalyayı çarçabuk örterek iki büklüm eğildi, herkese birden beceriksizce bir selam verdi, hiç kimsenin elini sıkmaksızın doğruca Fransız meslektaşının karşısına geçti, bedeninin tüm ağırlığıyla oradaki iskemleye çöktü.

Otururken Fransız'ın onun sıkıntılı yüzüne bakarak, "Biraz kafayı bulmuş galiba," dediğini düşündü.

Pustiakov'un önüne bir tabak çorba koydular. Sağ eliyle madalyayı kapattığı için kaşığı sol eline aldı ama böyle düzeyli bir toplulukta sol elle yemek yemenin uygun kaçmayacağı düşüncesiyle, gelmeden biraz önce yemek yediğini, karnının tok olduğunu söyledi.

"Teşekkür ederim, yiyemem. Dayım Piskopos Yeleyev'e uğramıştım... Beni... şey... yemeğe alıkoydu..."

Oysa o anda yüreği büyük bir sıkıntı ve kudurgan bir öfkeyle doluydu. Çünkü çorbadan nefis kokular geliyor, mersinbalığından ise burun deliğini gıcıklayan, iştah kabartıcı buğular yükseliyordu. Sağ elini serbest bırakıp madalyayı sol eliyle kapatmayı düşündüyse de bunun yakışıksız kaçacağı kararına vardı.

"Herkesin dikkatini çeker sonra... Elim göğsümde çaprazlama dururken sürekli selam veriyormuşum gibi olur. Tanrım, şu yemek bir an önce bitse de sıkıntıdan kurtulsam! Çıkınca lokantada bir güzel karnımı doyururum," dedi içinden.

Üçüncü kap yemekten sonra çaktırmadan Fransız'a baktı. Tramblan nedense bugün pek durgun görünüyordu. O da karşısındaki meslektaşını kaçamak bakışlarla süzüyor, üstelik tek lokma yemiyordu. Bir aralık bakışları karşılaşınca ikisi de çok utandılar, gözlerini önlerinde dokunulmadan duran tabaklarına indirdiler.

Pustiakov, "Farkına vardı, alçak! Farkına vardığını bakışlarından anlıyorum. Dürzünün ne dedikoducu olduğunu bilirim. Yarın hemen müdüre yetiştirir!" diye geçirdi içinden.

Ev sahipleri ile konukları dördüncü kap yemeği bitirdikten sonra Tanrı'nın yardımıyla beşinciyi de silip süpürdüler.

Yaratılıştan gözlerinin kısık olduğu anlaşılan, uzun boylu, kemerli burnunun kocaman deliklerinden uzun kıllar fışkırmış bir bay ayağa kalktı; bir eliyle saçlarını sıvazladıktan sonra, "E-e-e-e... bu-bu-burada oturan ba-bayanların sa-sağlıkları için i-içmeyi öneriyorum!" dedi.

Yemek yiyenler gürültüyle ayağa kalktılar, kadehlerini ileri doğru uzattılar, "Yaşa! Var ol!" sesleri ortalığı çınlattı. Kadınlar gülümseyerek kadeh tokuşturma işine giriştiler. Pustiakov da ayağa kalktı, kadehini sol eline aldı.

O sırada konuklardan biri ona bir kadeh içki uzattı.

"Lev Nikolayeviç! Zahmet olmazsa şu kadehi Nastasya Timofeyevna'ya verin, almak istemezse zorla içirin!" dedi.

Pustiakov bütün korkusuna karşın sağ elini kullanmak zo-

rundaydı. Kırmızı kurdelesi kıvrılmış Stanislav böylece gün ışığına kavuştu ve neşeyle parladı. Askerî ortaokul öğretmeni yüzünün sarardığını hissetti, başını önüne eğerek Fransız meslektaşına doğru kaçamak bir bakış fırlattı. Beriki soran, şaşkın bakışlarını ona dikmişti. Dudaklarında sinsi bir gülümseme vardı, yüzündeki utangaçlığın biraz azaldığı belliydi.

Ev sahibi, Fransız'a, "Yuli Avgustoviç!" dedi. "Şişeyi bu tarafa gönderir misiniz, lütfen!"

Tramblan ürkek ürkek sağ elini şişeye uzattı ve... Aman Tanrım, bu ne mutluluk! Pustiakov onun göğsünde de bir madalya gördü. Hem de Stanislav değil, anlı şanlı bir Anna! Demek, Fransız da düzenbazın biriydi. Pustiakov sevinçle güldü, iskemlesine çökerek serbestçe yayıldı... Artık Stanislav'ı saklamaya gerek kalmamıştı. İkisi de aynı haltı işlediklerine göre ortada ne dedikodu yapacak ne de onu rezil edecek biri vardı...

Ev sahibi Spiçkin, Pustiakov'un göğsündeki madalyayı görünce, "O-o-o! Hımm!" diye mırıldandı.

Pustiakov, Fransız'a baktı.

"Öyle değil mi, Yuli Avgustoviç, anlaşılması zor bir durum! Okulda bunca öğretmen varken geçen bayramda madalyayı yalnız ikimiz aldık! Akıl erdirmek kolay değil."

Yemekten sonra Pustiakov bütün odaları dolaştı, madalyasıyla genç kızlara caka sattı. Midesi açlıktan buruluyordu ama ne gam! Yüreği kuş gibi hafifti, neredeyse sevinçten uçacaktı.

Spiçkin'le madalyalar konusunda bir konuşmaya dalan Tramblan'a kıskançlıkla baktı, "Böyle olacağını bilsem Stanislav değil, Vladimir nişanı takardım. Ne yazık ki akıl edemedim!" diye düşündü.

O sırada canını sıkan tek düşünce buydu, onun dışında keyfi yerindeydi.

Güldürü Oyuncusu

(Комик)

Güldürü oyuncusu İvan Akimoviç ellerini geniş pantolonunun ceplerine soktu, yüzünü pencereye dönerek durgun bakışlarını karşısındaki evin penceresine dikti. Beş dakika böyle sessizlik içinde geçti.

Bu sırada saf kız rollerine çıkan Mariya Andreyevna söylenmeye başladı:

"Öf, bu ne can sıkıntısı, İvan Akimoviç? Niçin pencerenin dibinde konuşmadan dikiliyorsunuz? Eğer rolünüzü ezberlemenize engel olduysam bunu bildirin hiç olmazsa. Çekilmez bir adamsınız, vallahi!"

"Size söyleyeceklerim var. Şu anda bunu düşünüyorum, ama doğrusunu isterseniz, sözlerimin yersiz kaçmasından korkuyorum. Biliyorum, köylülerin basit dilini kullanacağım için beni hemen ayıplayıp alaya alacaksınız. Onun için dilimi tutmak, konuşmamak en iyisi."

Saf kız şöyle geçiriyordu içinden: "Acaba bana ne söylemek istiyor? Şuna bakın, nasıl da heyecanlı gözüküyor! Bakışı da bir tuhaf; dikildiği yerde durmadan ayak değiştiriyor. Yoksa beni büyük bir aşkla sevdiğini mi söyleyecek? Bu baldırı çıplaklarla işimiz zor! Dün orkestradaki birinci keman da bana aşkını ilan etti, ama prova boyunca içini çekmekle, ardından bana akıl ho-

calığı yapmakla vakit geçirdi. Bu erkeklerin hepsi çok can sıkıcı, ne yapacaklarını bilmiyorlar."

Güldürü oyuncusu pencerenin yanından ayrılarak komodinin üstündeki makası, ruj tüpünü incelemeye koyuldu.

"Aslında sizden ne istediğimi söylemek niyetindeyim, fakat bir yandan da çekiniyorum. Şunu adım gibi biliyorum ki, size karşı biraz ayıp kaçacak. Halkın kullandığı dille konuşursam bana kara cahil, köylü parçası diyeceksiniz. Sizin gibileri iyi tanırım. Neyse, dilimi tutayım en iyisi..."

O sırada saf kızın aklından geçenler şunlardı: "Adam gerçekten bana aşkını ilan ederse, ona ben ne diyeceğim? Gerçekten iyi kalpli, sevimli, üstelik yetenekli bir adam. Öte yandan çirkinliği, kamburunu çıkararak yürümesi, yüzündeki şişlikler hoşuma gitmiyor. Üstelik hırıltılı bir sesi var, hele şu garip tavırlarına ne demeli? Hayır, hayır, kesinlikle olmaz! Sevemem onu!"

Güldürü oyuncusu odada şöyle bir dolandı, sonra gidip bir koltuğa çöktü, masanın üstünde duran gazeteyi yırtarcasına önüne çekti. Gazetede okunacak bir şey arar gibi sayfaya şöyle bir göz gezdirdi, böyle yaparken gözü bir sözcüğe takılmış gibi bakışları durgunlaştı.

"Aman Tanrım, insana neşe verecek bir şey yok şu gazetede," diye söylendi.

Saf kızın kafasında hep aynı düşünceler dönüp dolaşıyordu. "Kim ne derse desin, bu delikanlının gözlerinin güzelliğine diyecek yok. Gene de evleneceğim adamda en önemlisi karakterinin düzgün olmasıdır. Zaten erkeklerde yakışıklılık fazla aranmamalı; en başta ruhsal niteliklerine, aklına önem vermeli. Onunla evlenmeyi düşünebilirim, gel gelelim böyle biriyle ömür tüketmek kolay değil. Dur bakayım, bana gözünü dikmiş dikkatle bakıyor, vallahi çok etkileyici? Bakışları içimi cayır cayır yakıyor. Peki, niçin bana aşkını söylemeye çekiniyor? Anlamıyorum bu adamı..."

Güldürü ustası derin derin iç çekti, hafiften öksürdü. Besbelli, sürekli suskun durması canına tak etmişti. Suratı kıpkırmızı kesildi, ağzını çarpıtarak yana döndü. Büyük bir acı çektiği duruşundan anlaşılıyordu.

Saf kız hep aynı şeyleri düşünüyordu: "Neden olmasın, belki onunla mutlu olabilirim. Epey düzgün bir geliri var. Serseri bir yüzbaşıya varacağıma onunla evlenirim daha iyi. Öyleyse bana âşık olduğunu söylerse kendisiyle evlenmeye razı olduğumu bildiririm hemen. Onu reddedip de niçin gücendireyim adamcağızı? Bu kadar acı çektiği yetmiyor mu?"

Güldürü oyuncusu bu sırada gazeteyi elinden bırakarak ayağa kalktı.

"Yok, yok, yapamayacağım! Benim işte böyle berbat bir huyum var! Kendimi yenemiyorum. Fakat, Marya Andreyevna, beni azarlasanız da, dövseniz de sizden ne istediğimi söylemeden duramayacağım!"

"Tamam, ne istiyorsanız çabuk söyleyin, maskaralığı bırakın artık."

"Bir tanem, yavrucuğum! Sizin ruh yüceliğinize sığınıyorum. Diz çökerek elinizi öpmeye hazırım."

Bu sırada güldürü oyuncusunun gözlerinden nohut iriliğinde yaşlar dökülüyordu.

"Hemen söyleyin ne söyleyecekseniz! Artık fazla oldunuz!"

"İki gözüm, bir kadehçik votka yok mu evinizde? İşte sizden bütün istediğim buydu! İçim sanki susuzluktan yanıyor. Dünkü içki âleminden sonra midem ekşidi, içim allak bullak oldu; öyle berbat bir hal aldım ki, size anlatamam! İnanır mısınız, bu duruma daha fazla dayanamayacağım!"

Saf kızın yüzü kıpkırmızı kesildi, suratı asıldı, ama az sonra kendini toparlayarak güldürü oyuncusuna bir duple votka getirdi. Beriki votkayı içti, birdenbire canlandı, üst üste fıkralar anlatmaya başladı...

Öğretmen

(Репетитор)

Lise son sınıf öğrencisi Yegor Alekseyeviç Ziberov, Petya Udodov'un elini sıkarken bu işi lütfen yapıyor gibiydi. Gri takım giymiş, al yanaklı, dar alınlı, sert saçları başında fırça gibi dik dik duran, on iki yaşlarındaki Petya Udodov saygıyla ayaklarını birbirine vurdu, defterlerini almak için dolabına uzandı. Ders başlıyordu.

Baba Udodov'la yaptıkları anlaşmaya göre Ziberov, Petya'ya her gün iki saat ders verecek, bunun karşılığında kendisine ayda 6 ruble ödenecekti. Çocuğu bütün derslerden ortaokul ikinci sınıfa hazırlamaktı görevi. Geçen yıl da ona ders vermiş, ama Petya sınıfını geçememişti.

Ziberov bir sigara yaktı.

"Geçen Latince dersimiz dördüncü küme ad çekimiydi. Şimdi *Fructus*'u çekin bakalım."

Petya verilen sözcüğü isim hallerinde çekmeye çalışıyor. Ziberov ayağa kalkarak, "Derse çalışmamışsınız!" diyor. "Dördüncü küme çekim için tam altı örnek verdim, gene kafanız almamış! Dersinizi ne zaman tam yapacaksınız, söyler misiniz?"

Kapının arkasından öksürmeler duyuluyor. Petya'nın babası, valilik yazmanlığından emekli Udodov, "Gene mi çalışmamış?" diyerek içeri giriyor. "Söyle, neden hazırlamadın dersle-

rini, Petya? Ah, seni domuz yavrusu! Yegor Alekseyeviç, inanır mısınız, dün de sopa yedi benden!"

Udodov içini çekerek oğlunun yanına, iskemleye çöküyor, Küner'in yıpranmış *Latince* kitabını karıştırmaya başlıyor. Petya'nın sınavı bu sefer babasının yanında sürecektir. "Ahmak herif, varsın nasıl aptal bir oğlu olduğunu görsün!" diye geçiriyor içinden Ziberov, çocuğu sorularıyla ezmek için yanıp tutuşmaktadır. Al yanaklı, tombul oğlana, bu kalın kafalı yumurcağa karşı yüreği nefretle doludur. Elinden gelse onu neredeyse babasının yanında pataklayacak. Zavallı çocuk arada sırada doğru bir yanıt verse bile öfkeleniyor, çünkü Petya haylazı canına tak etmiştir.

"İkinci küme ad çekimini de bilmiyorsunuz, birinci kümeyi de! Derslere nasıl hazırlandığınız ortada! Peki, söyleyin bakayım, *meus filius*'un ünleme[1] hali nasıldır?"

"*Meus filius* mu? *Meus filius*... Şey..."

Petya gözlerini tavana dikiyor, dudaklarını durmadan kıpırdatıyor, ama yanıt yok...

"*Dea*'nın çoğul -e halini yapın öyleyse."

Petya sözcüklere basa basa, "*Deabus*... *filiabus*!" diye yapıyor çekimi.

Baba Udodov onaylarcasına sallıyor başını, yardımcı öğretmen, çocuktan böyle bir doğru yanıt beklemediği için bozuluyor. Ardından başka bir soru yapıştırıyor:

"*Abus*, bir de hangi adın -e halinde çekimidir, söyler misiniz?"

Anima'ın -e hali de *abus*'muş ama Küner'in kitabı bunu göstermemektedir.

Udodov dayanamayıp söze karışıyor:

"Şu Latincenin sesleri kulağa ne hoş geliyor, değil mi? *Alon*... *tron*... *donus*... *antropos*! Akıl almaz hoş sesler! Demek, bu bilgilerin hepsi de gerekli hayatta?" diyerek içini çekiyor.

Ziberov çok öfkelidir. "Çalışmamıza engel oluyor, hayvan! Sözde tepemize dikilip nasıl çalıştığımı denetleyecek. Böyle denetlenmekten hiç hoşlanmam!" diye düşünüyor.

Petya'ya dönerek, "Evet, durum bu. Gelecek derse Latince-

1 Türkçede bulunmayan, adların hitap hali – ç.n.

den aynı konuları hazırlayın. Şimdi aritmetiğe geçelim... Taş tahtayı alın. Hangi problemdeydi sıra?" diyor.

Petya taş tahtaya tükürüp ceketinin yeniyle siliyor. Öğretmen yardımcısı problem kitabını açarak yazdırmaya başlıyor.

"Tüccar 540 ruble verip toplam 138 arşın siyah ve lacivert çuha satın alıyor. Lacivert çuhanın arşını 5 ruble, siyahınki 3 ruble olduğuna göre her renkten kaçar arşın çuha almış? Şimdi soruyu bir de siz yineleyin!"

Petya soruyu bir de kendisi okuyor, sonra fazla düşünmeksizin 540'ı 138'e bölmeye başlıyor.

"Niçin bölüyorsunuz! Durun, durun! Şey... Tamam, bölme işlemini bitirin. Kalan var mı? Böyle problemlerde kalan olmaz. Verin bakayım, ben böleyim."

Ziberov bölme işlemini bir de kendisi yapıyor. Sonuç 3'tür, ama kalan da vardır. Saçlarını karıştırmaya başlıyor, kızarıp bozarıyor.

"Tuhaf, bu problemin başka türlü çözümlenmesi gerekirdi. Ama nasıl? Hımın! İki bilinmeyenli bir denklem bu, basit bir aritmetik problemi değil," diye geçiriyor içinden. Problemler kitabının arkasındaki sonuçlara bakıyor, 75 ve 63 sayılarını görüyor.

"Hımın! Tuhaf! Yoksa 5'le 3'ü toplayıp 540'ı 8'e mi böleceğiz? Ama o da olmaz ki!"

Petya'ya dönerek, "Hadi, çözsen e problemi?" diye çıkışıyor.

Udodov dayanamayıp araya giriyor:

"Petya, niye şaşırdın oğlum? Zor bir problem değil ki... Aman sen de çok aptalmışsın! Yegor Alekseyiç, şunu siz çözün de görsün!"

Yardımcı öğretmen eline taş tahtayı alıp çözüm işine girişiyor, kızarıyor, bozarıyor, sararıyor, kekelemeye başlıyor...

"Daha doğrusu bir cebir problemi bu. X ve Y bilinmeyenlerini kullanarak çözmek gerekir. Aslında başka bir çözüm yolu daha olmalı. Durun, buldum işte... Şey... Şöyle mi yapılacaktı? O da olmadı. En iyisi biz bunu yarına bırakalım. Üstünde biraz düşünün, olur mu?"

Petya'nın yüzünde şeytansı bir gülümseme beliriyor, babası

da sırıtıp durmaktadır. Ama Ziberov, baba oğul biraz anlayışla da karşılasa lise son sınıf öğrencisi olarak kendine çok kızıyor, ayağa kalkıp odada dolaşmaya başlıyor.

O sırada baba Udodov duvarda asılı duran hesap kutusunu alarak, "Bu problem cebir olmadan da çözülebilir," diyor, "işte bakın!"

Hesap kutusunun toplarını birkaç kez sağa sola ittikten sonra çözümü buluyor: Sonuç 75 ve 63'tür.

"Biz okumamışlar hesabı böyle yaparız!" diye böbürleniyor.

Dayanılması zor bir sıkıntı basıyor öğretmeni. Yüreği ezilerek saatine göz atıyor. Dersin bitimine daha bir saat on beş dakika vardır. Of, ne geçmek bilmez bir zaman!

Yazı dersinin ardından coğrafya, coğrafyanın ardından din bilgisi, bunun ardından Rusça! Yeryüzünde ne çok bilim adı varmış! Ama sonunda iki saat geçip o günkü ders verme süresi doluyor. Ziberov şapkasını alıyor, Petya'ya elini gene lütfen uzatıyor, babasına da "Hoşça kalın," diyor.

"Bana biraz para ödeyebilir misiniz?" diyor tam odadan çıkmak üzereyken. "Yarın okul ücretimi yatıracaktım da... Altı aylık alacağım birikti sizde..."

Udodov, Ziberov'un yüzüne bakmaksızın, "Nasıl? Ha, evet evet," diye mırıldanıyor. "Seve seve! Ancak şu anda yanımda para yok. Şöyle bir iki hafta daha geçsin..."

Ziberov ister istemez razı oluyor, girişte, çamurdan ağırlaşmış çizmelerini giyiyor, ders vermek üzere başka bir eve yollanıyor.

Gazete Muhabiri Düş Görüyor

(Сон репортера)

"Fransız konsolosluğunda pazar günü saat: 24.00'te başlayacak baloda gazetemizi siz temsil edeceksiniz. Eğer oraya gidemeyecek durumdaysanız yerinize bir başkasını bulup adını bize ivedi bildirin. Baloya giriş bileti mektubun içindedir. En iyi dileklerimle...

X. gazetesi yönetmeni

Not: Baloda eşya piyangosu çekilişi var. Fransız cumhurbaşkanının piyangoya koyduğu armağanı kazanmanızı dilerim."

X. gazetesi muhabiri divana uzandı, yönetmenin zarfa koyduğu kısa mektubunu yeni baştan okurken bir sigara tellendirdi, bu sırada göğsünü, karnını keyifle sıvazlıyordu. Az önce öğle yemeği yemişti. Uzandığı yerde dinlenirken gazete yönetmeniyle alay etmek geliyordu içinden.

"Piyangoyu sizin kazanmanızı dilerim demez misin bir de! Piyango çekiliş biletinin parasını kendi kesemden nasıl ödeyeceğim? Bunu düşündüğün var mı ki? Yapacağım başka masrafları da karşılamaya yanaşmaz, hayvan herif! Biliyorum, bu adam cimrinin tekidir... Yabancı gazete yönetmenlerini kendine örnek alsa ya! Ama yapmaz öyle şeyi... Yabancı ülkelerde gazete yönetmenleri muhabirlerinin değerini bilirler. Örneğin İngiltere'de bir

yönetmen gazetesinin muhabirine 'Stenli, git de Livingston'u ara, bul. Al sana şu kadar paund.' der. Bir başka muhabire de 'Con, sen de bayan Janetta'yı arayacaksın. Şu para da senin yol masrafların için,' diyerek Con'a bol keseden ödeme yapar. Fransız konsolosluğundaki bir baloya gitmesini istediği muhabire de 'Baloya sen katılacaksın, koçum, tamam mı?' diyerek 1.000 paunda bile acımadan onun yapacağı bütün masrafları karşılar. İşte Avrupa'da işler böyle yürüyor. Bizim yönetmen zarfa ücretini de benim ödeyeceğim baloya giriş biletini koymuştur, ama gazeteye yazdığım yazıların parasına gelince satırına beş kapikten fazlasını ödemez. Kendini ne sanıyor bu eşşoğlu eşek?"

Muhabir Piyotr Semyonıç gözlerini yumdu, derin düşüncelere daldı. Büyüklü-küçüklü binlerce düşünce kafasının içinde karman çorman dönüp duruyordu. Fakat çok geçmeden hayaller pembe, hoş bir sise dönüşerek odayı doldurdu. Bütün pencerelerden, deliklerden, çatlaklardan dondurma benzeri yumuşak, yarı saydam bir pelte odanın dört bir yanına yayıldı, tavan aşağı doğru alçalma başladı. Ufacık insanlar, ördek başlı minicik atlar kapıdan içeri doluştular, kocaman, yumuşacık bir kuş kanadı adamcağızın yüzüne sürüldü, yakınlardan bir ırmak çağıltısı duyuldu. Ardından kısa boylu bir dizgi görevlisi elindeki iri harflerle önünden geçerek ona gülümsedi. Sonra her şey bu gülümsemede eridi, yok oldu... Piyotr Semyonıç çoktaaan tatlı düşlere dalmıştı.

Düşünde baloda giyeceği frakı sırtına geçirdi, eldivenlerini taktı, odasından dışarı çıktı. Böğründe gazetesinin arması bulunan şık bir kupa arabası kapısının önünde, onun evinden çıkmasını bekliyordu. Üniformalı araba sürücüsü oturduğu yerden aşağı atladı, ona yardım etmek için koşarak geldi, soylu bir hanımefendinin binmesine yardım edercesine onu kupa arabasına özenle yerleştirdi.

Birkaç dakika içinde araba, balonun verileceği kocaman bir apartmanın önünde durdu. Muhabirimiz kasılarak suratını astı, pardösüsünü vestiyere teslim etti, zengince döşeli, şıkır şıkır aydınlatılmış merdivenden üst kata doğru basamaklara tırmandı. Aman Tanrım, o ne konfordu! Dört bir yanda tropikal bitki-

ler, Nis kentinden getirtilmiş çiçekler, baloya katılacakların sırtında ise binlerce franga mal olmuş giysiler!

Büyük kalabalığın içinden fısıltılar yükseldi:

"Muhabir geldi, muhabir! Hem de ta kendisi!"

"Hoş geldiniz, sefalar getirdiniz! Kusurumuz olursa şimdiden bağışlayın lütfen!" diyerek göğsü madalyalı, ufak tefek bir ihtiyarcık hemen yanına koştu.

Bütün salon yaşlı adamın söylediklerini yineledi:

"Hoş geldiniz! Kusurumuzu şimdiden bağışlayın!"

Muhabir şaşırdı.

"Özür dilemenize gerek yok. Beni utandırıyorsunuz," diyebildi sıkılarak.

Aynı anda kendinden beklemediği bir beceriyle çatır çatır Fransızca konuşmaya başlamasın mı? Oysa "mersi" sözcüğünden başka hiç Fransızca bilmezdi. Belki istese Çince bile konuşabilirdi.

Piyotr Semyonıç oradaki çiçekçiden bir demet çiçek aldı, satıcı kadının önüne yüz ruble fırlattı. Tam o sırada kendi yönetmeninden gelen bir telgraf tutuşturdular eline. "Fransız cumhurbaşkanının armağanı vazoyu kazanmaya çalışın ve gecikmeksizin izlenimlerinizi yazın. Telif ücretiniz olarak bin ruble peşin ödenmiştir. Harcanması gereken yerlerde paraya acımayın!" deniyordu telgrafta. Piyangoya katılma gişesine yaklaştı, bilmem ne derneğine yardım için başka biletler almaya başladı. Önce bir... ardından iki... on... En sonunda yüz tane... bin tane birden bilet satın alarak vazoyu kaçırmama fırsatını elde etti. Piyangonun çekilişinden sonra da kazandığı kocaman vazoyu iki koluyla birden kucaklayarak ileriye yürüdü.

İpek saçlı, mavi gözlü genç bir bayan karşıdan ona doğru yürümekteydi. Giyimi bütün beğenilerin üstündeydi, arkasında da büyük bir kalabalık...

Muhabirimiz;

"Kim bu bayan?" diye sordu.

"Çok ünlü bir Fransız dilberi. Çiçeklerle birlikte Nis'ten özel olarak gönderildi."

Muhabirimiz hemen ona yaklaşıp kendini tanıttı. Aradan bir

dakika bile geçmeden kadının koluna girip onunla birlikte yürüdüler. Piyotr Semyonıç kadından çok şey öğrenecekti, hem de pek çok şey... Üstelik öylesine güzeldi ki...

"Kadın artık benim. Ama vazoyu otel odamda nereye koyacağım?" diye kara kara düşünmeye başladı. Kaldığı otel odası gerçekten küçüktü, vazo ise büyüdükçe büyüyordu. Sonunda irileşe irileşe odaya sığmaz oldu. Adamcağız ağlayacak duruma geldi.

Tam o sırada güzel kadın birdenbire;

"Demek öyle...Vazoyu benden çok sevdiğinizi görüyorum, doğru değil mi?" diyerek adamcağızın piyangodan kazandığı değerli armağana yumruğunu indiriverdi.

Paha biçilmez vazo bir anda parçalanıp tuzla buz oldu. Fransız bayan bir kahkaha attı, ardından sis bulutu içinde kaybolup gitti. Çevredeki bütün gazeteciler onunla alay edercesine kahkahayı bastılar. Piyotr Semyonıç ağzı köpürerek adamların üzerine öfkeyle yürüdü. Derken, nasıl olduysa kendini Bolşoy tiyatrosunun büyük salonunda buldu. Sonra da altıncı kat balkonundan paldır küldür aşağı yuvarlandı.

Muhabirimiz gözlerini açtığında akşamleyin uyuduğu divanın dibinde, yere boylu boyunca serilmiş yatmaktaydı. Oraya düşmesinden ötürü dirsekleri ile beli sızım sızım sızlıyordu.

Gözlerini ovuştururken;

"Çok şükür, Fransız bayan yok yanımda. Herhalde vazoya bir şey olmamıştır, sapa sağlam duruyordur. İyi ki evli değilim, yoksa çocuklarım yaramazlık edip vazoyu kırarlardı," diye düşünüyordu.

Ama kendini toparlayıp gözlerini açtığında vazoyu koyduğu yerde yeller estiğini şaşırarak gördü.

"Düş görüyordum, herhalde. Şey... gecenin de biri olmuş. Balo başlamıştır şimdi, kalkıp gideyim bari... Ama biraz daha uyusam iyi olur. Uykumu aldıktan sonra geç kalmadan yetişirim," dedi kendi kendine.

Yeniden divana uzandığında tatlı tatlı gerindi, az sonra orada gene uyuyakaldı. Böylece Fransız kolonisindeki baloya gidemedi.

Ertesi gün gazeteye gittiğinde yönetmen sordu:

"Nasıl, baloya gittiniz mi? Beğendiniz mi bari?"

Muhabirimiz can sıkıntısıyla yüzünü buruşturdu.

"Eh, balo şöyle böyleydi. Ben hoşa gidecek bir özellik göremedim. Sönük geçti sayılır, sıkılmadım değil. 200 satır kadar tutacak izlenimlerimi hazırlıyorum. Size şunu belirteyim ki, bizim toplumumuz eğlenmesini bilmiyor. Yazımda buna değineceğim."

Böyle söyledikten sonra yüzünü pencereye döndü. Yönetmen hakkında "Hayvanın birisin sen! Başka nesin ki?" diye geçirdi içinden.

İki Mektup

(Ciddi Bir Soru)

(Два письма)

Sevgili, değerli amcacığım Anisim Petroviç,

Sizin de yakından tanıdığınız olan Bay Kuroşeyev[1] az önce bendeydi; konuşmamız sırasında ondan, komşunuz Bay Murdaşeviç'in ailesiyle birlikte yurtdışından döndüğünü öğrendim. Bu habere ne denli şaşırdığımı bilemezsiniz, çünkü Murdaşeviç'in yurtdışına yerleşeceği söyleniyordu. Değerli, sevgili amcacığım! Eğer ben yeğeninizi birazcık seviyorsanız, lütfen hemen Murdaşeviçlere gidiniz ve evlatlıkları Maşa'nın sağlık durumunu benim için öğreniniz.

Şimdi size bir gönül sırrımı açacağım. Bu konuda size, yalnız size güveniyorum. Ben Maşa'yı, tatlı Maşenka'yı bütün yüreğimle sevmiştim, şimdi de seviyorum, hem, yaşamımdan daha çok... Aradan geçen altı yıl ona karşı duyduğum aşkı daha da körükledi. Nasıldır şimdi, iyi midir, merak içindeyim. Durumunu, beni unutup unutmadığını, eskisi gibi sevip sevmediğini öğrenip bana bildirin lütfen. Kendisine mektup yazmamı ister mi? Bütün bunları bana ayrıntılarıyla yazın, amcacığım.

Maşa'ya benim eski çekingen, yoksul öğrenci olmadığımı an-

1 Tavuk boyunlu – ç.n.

latın... Artık bir sorgu yargıcıyım ben, mesleğim, param var. Kısacası, mutluluğum için tek eksiğim Maşenka'dır.

Hemen yanıt vermeniz dileğiyle sizi kucaklar, öperim.

Yeğeniniz Vladimir Greçnev

Ayrıntılı yanıt:

Sevgili yeğenim Volodya,[2]

Mektubunu aldığımın ertesi günü Murdoşeviç'e gittim. Ah, o ne olağanüstü insan! Yurtdışında kaldıkları süre içerisinde yaşlanmış, saçları ağarmış. Ama beni, eski dostunu unutmamış, ortak anılarımız eskisi gibi onun belleğinde de yaşıyor. Çalışma odasına girdiğimde beni kucakladı, yüzüme uzun uzun baktıktan sonra nazik bir sesle, özür dileyerek, "Sizi tanıyamadım," dedi. Ben kendimi tanıtınca, "Tamam, şimdi anımsadım," diyerek bir kez daha kucakladı. Konuksever, iyi bir insan. Evinde yedirdi, içirdi, oturup birkaç kapiğine prafa bile oynadık. Yurtdışı izlenimlerini çeşitli yönleriyle aktardı, Almanların tuhaf geleneklerini, onların yaşantısından gülünç örnekler vererek anlattı. Dediğine göre bilim Almanya'da çok ileri gitmiş, İtalya'dan geçerlerken satın aldığı, edebe aykırı, garip giysiler giymiş bir kadın resmi gösterdi.

Bu arada Maşenka'yla da konuştum. Maşenka, üzerinde çeşit çeşit süsler bulunan, pembe renkli, gösterişli bir entari giymişti. Şunu hemen belirteyim ki, seni hiç unutmamış, hatta senden söz ederken gözleri yaşardı. Kendisine karşı beslediğin duygulardan dolayı sana teşekkür ediyor, senden mektup yazmanı istiyor. İyi bir mesleğinin, paranın olduğunu anlıyorum. Paranı iyi kullan, yeğenim; yerinde, zamanında harca. Gençlik yıllarımda ben fazlaca hovardalığa heveslenmiştim; hoş, böyle yaşadığım için hiç de pişman değilim.

Bu vesileyle sevgilerimi, en iyi dileklerimi iletirim.

Amcan Anisim Greçnev

2 Vladimir – ç.n.

Not: Yazdıklarını tam olarak anlayamadıysam da güzel, çekici bir anlatım tarzın olduğunu söylemeliyim. Mektubunu bütün komşulara gösterdim. Onu okuyanlar sende yaratıcı bir zekâ olduğunu bildirdiler, Peder Grigori'nin oğlu Vladimir gazeteye gönderip yayımlatmak üzere bir kopyasını bile çıkardı. Mektubunu Maşa'ya, hatta geçen yıl evlendiği Alman kocası Urmaher'e de gösterdim. Alman'ın çok hoşuna gitti, mektubunu öve öve bitiremedi. İşte böyle, yazdıklarını herkes çok beğeniyor, yeğenim. Gene yaz, e mi? Beni mektupsuz bırakma.

Ah, Murdaşeviç'in havyarının tadı hâlâ damağımda!

Seni unutmayan "dalaksız adam."

Şikâyet Defteri

(Жалобная книга)

Bu defter demiryolu istasyonunun bekleme odasında, yüksekçe bir masanın çekmecesinde durur. Odada, "çekmecenin anahtarı istasyon bekçisindedir" diye bir yazı asılıysa da açmak için anahtara gerek yoktur, çünkü hep açıktır çekmece. Şimdi defterin yapraklarını çevirerek yazılanları okuyalım:

"Sayın bay, divitimi sınamak için yazıyorum."

Yazının altında uzun burunlu, boynuzlu bir surat çizilmiştir. Altında da şu satırlar:

"Sen resimsin, ben portreyim; sen hayvansın, ben değilim. Ben senin suratınım."

"Trenle istasyona gelirken pencereden görüntüyü seyrediyordum, şapkam başımdan uçuverdi. İ. Yarmokin."

"Bunu kimin yazdığını bilmiyorum, ama okuyan benim gibi bir budaladır!"

"Başvuru bölüm şefi Kolovroyev bir anı olarak kalsın diye bunları buraya çiziktirdi."

"Karıma kaba davrandığı için kondüktör Kuçkin'den şikâyetçiyim. Karım gürültü yapmıyor, tam tersine gürültüyü önlemeye çalışıyordu. Kalabalıkta omzumdan çekiştiren istasyon bekçisi Kliatvin'den[1] *de şikâyetçiyim. Nasıl bir insan olduğumu iyi bilen Andrey Ivanoviç İşçeyev'in çiftliğini adres olarak verebilirim. Maliyeci Samoluçşev."*[2]

"Nikondrov sosyalisttir."

"Bu çirkin davranışın etkisinden kurtulamayarak... (karalanmıştır) *İstasyondan geçerken bu çirkin davranışın beni derinden etkileyen...* (karalanmıştır) *Demiryollarımızın düzensiz işleyişini tüm çıplaklığıyla gözler önüne seren şu çirkin olaya tanık oldum...* (İmza dışındaki yazılar karalanmıştır) *Kursk Lisesi son sınıf öğrencisi Aleksey Zudyev."*[3]

"Trenin hareket etmesini beklerken istasyon şefinin suratını inceledim ve hiç hoşuma gitmedi. Bunu bütün demiryolculara duyurum. Şen yazlıkçı."

"Bunu kimin yazdığını biliyorum. Kesinlikle M. D.'nin işidir."

"Baylar! Teltsov[4] *madrabazın biridir!"*

"Dün istasyon bekçisinin karısı ile büfeci Kostka yan yana ırmağın karşı yakasına geçtiler. Hayırlısı olsun. Sen hiç tasalanma, bay bekçi!"

"Bu istasyondan geçer iken çok acıkmış bulunduğumdan bir şeyler ısmarlayıp yemek niyeti ile lokantaya geldiğimde perhiz yemeği[5] *bulunmadığını söylediler... Zangoç Duhov."*[6]

"Önüne ne korlarsa onu zıkkımlan!"

---

1 İftiracı – ç.n.
2 En iyi kişi – ç.n.
3 Kaşıntı – ç.n.
4 Danacı – ç.n.
5 Perhiz ayında yenebilen yemek – ç.n.
6 Ruhçu – ç.n.

"Deri sigaralığımı yitirdim. Bulan, istasyon gişe görevlisi Andrey Yegoriç'a teslim etsin."

"Ayyaşım diye işime son vermek isteyenlerin hepsinin hırsız, dolandırıcı olduklarını duyururum. Telgraf memuru. Kozmodemyanski."

"Size bir iyilik edene siz daha fazlasını yapın."

"Katya'cığım, seni delicesine seviyorum!"

"Şikâyet defterine ilgisiz şeylerin yazılmamasını rica ederim. İvanov Sedmoy."[7]

"Anladık, Yedincisin ama salağın tekisin."

7 Yedinci – ç.n.

Perpetuum Mobile[1]

Yeni düzenden önce göreve başlamış bulunan yaşlı sorgu yargıcı Agey Grişutkin ile melankolik yaratılışlı doktor Timofey Svistitski[2] birlikte bir otopsiye gidiyorlardı. İlerledikleri köy yolunda karanlıktan göz gözü görmüyor, ardı arkası kesilmeyen bir yağmur şakır şakır yağıyordu.

Sorgu yargıcı, "Ne pis hava!" diye homurdandı. "İnsanlığı, uygarlığı bırakın bir yana, işe yarar bir iklimimiz bile yok! Bizimkine de memleket demişler! Hem de Avrupa'ymışız! Gökyüzü yarılmış sanki, durmak bilmiyor, kahrolası!"

Böyle dedikten sonra arabayı süren uşağı Mişka'ya çıkıştı:

"Sen de çabuk sür atları, boyu devrilesi! Eğer dişlerini dökmemi istemiyorsan elini çabuk tut!"

Derin derin içini çekip ıslak kürküne sarınan doktor, "Ne garip, Agey Alekseyiç!" dedi. "Benim havaya pek aldırdığım yok, ancak içimi ezen, tuhaf bir önsezi var beynimde. Az sonra başıma bir felaket gelecekmiş gibi bir duygu içindeyim. Önsezilere inanır, bu yüzden hep bir şeyler beklerim. Ne bileyim, ölüden mikrop kapabilirim, sevdiğim bir yakınımı yitirebilirim..."

"Siz de tıpkı kadınlar gibisiniz, azizim! Hiç olmazsa Miş-

1 (Lat.) Kısır döngü.

2 Islıkçı – ç.n.

ka'dan utanın da onun yanında önsezilerden söz etmeyin! Şu anda içinde bulunduğumuz durumdan, şu berbat yağmurdan daha kötüsü ne olabilir? Size bir şey söyleyeyim mi, Timofey Vasilyeviç? Ben bu durumda daha fazla yol gidemeyeceğim. İsterseniz öldürün beni, artık gidemem! Bir yer bulup konaklayalım. Buraya yakın oturan bir tanıdığınız var mı?"

"İvan İvanoviç Yojov'un evi var." "Hemen ormanın arkasında, köprüyü geçince."

"Şu bizim General Yojov mu? Öyleyse arabacı, sür oraya! Çoktandır görüşmedik şu günahkâr ihtiyarla!"

Ormandan, daha sonra köprüden geçtiler; önce sola, sonra sağa saptılar; sulh mahkemesi başyargıcı[3] Yojov'un çiftlik evinin geniş avlusuna girince Grişutkin arabadan atladı, ışık görünen pencerelere bakarak, "Moruk evde." "Evde olması çok iyi. Karnımızı doyurur, bir şeyler içer, geceyi burada geçiririz. Mıymıntının tekidir ama konukseverliğine diyecek yoktur."

Holde onları Yojov karşıladı. Muşmula gibi buruşuk suratı batıcı kıllarla kaplı, ufak tefek bir ihtiyardı.

"Ooo, ne iyi ettiniz geldiğinize! Hoş gelmişsiniz!" dedi. "Sofraya az önce oturmuştuk, domuz söğüşü yiyorduk... Otuz üç ve derhal! İçeride başka bir konuğum daha var. Savcı. Beni almaya gelmiş, yarın birlikte bir toplantıya katılacağız... Otuz üç ve derhal!"

Grişutkin ile Svistitski oturma odasına girdiler. Mezelerle, şaraplarla donatılmış geniş bir masa duruyordu ortada. Masada ev sahibinin kızı Nadejda İvanovna ile savcı Tülpanski oturuyorlardı. Esmer genç kadın, kocası geçenlerde öldüğü için tepeden tırnağa karalar giymişti. Genç bir adam olan savcının yüzü mavi damar ağıyla kaplıydı, uzun favorileri vardı.

Yojov masada oturanları parmağıyla göstererek, "Tanışıyor musunuz? Bu bizim savcı," dedi. "Bu da kızım..."

Esmer dul gözlerini kısıp gülümseyerek yeni gelenlere elini uzattı. Yojov kadehlere votka doldurarak, "Baylar, hoş geldiniz!" dedi. "Hadi, davranın bakalım! Kadehimi onurunuza kaldırıyorum! Otuz üç ve derhal! Sağlığınıza!"

3 Başyargıç sivil general rütbesindedir – ç.n.

Bir dikişte içkilerini bitirdiler. Grişutkin önce ağzına bir hıyar turşusu attı, sonra domuz söğüşüne uzandı. Doktor derin derin içini çekmekle yetindi. Tülpanski yanındaki bayandan izin isteyip bir puro yaktı. Bunu yaparken öyle yayvan yayvan sırıttı ki, ağzında tastamam yüz diş var sanırdınız.

Yojov, "E, baylar, tembellik etmeyin bakalım!" dedi. "Kadehler boş bırakılmaz! Yargıç bey, doktor! Şimdi hekimlerin onuruna içelim! Severim hekimleri! Özellikle gençlerin hayranıyımdır! Otuz üç ve derhal! Kim ne derse desin, gençler her zaman en önde gidecektir! Sağlığınıza!"

Savcı Tülpanski dışında herkes birbiriyle konuşmaya başladı; savcı ise suskun oturuyor, burnundan puro dumanları püskürtüyordu. Tavırlarından kendini soylu takımından saydığı, doktor ile sorgu yargıcını küçük gördüğü gözden kaçmıyordu. Yemek bitince Yojov, Grişutkin, savcı prafa oynamak için başka bir masaya geçtiler, doktor ile Nadejda İvanovna ise piyanonun yanına çekilerek koyu bir söyleşiye daldılar.

Güzel dul, "Otopsiye mi gidiyorsunuz, doktor?" diye başladı. "Ölü kesmek kolay iş değil. Yüzünüzü buruşturmadan, gözünüzü kırpmadan neşteri elinize alıp cansız bir insanın bedenine saplamak az mı irade ister! Ben, biliyor musunuz, doktorlara karşı büyük hayranlık duyarım. Bence onlar herkesten ayrı, kutsal varlıklardır. E, doktor, neden böyle üzgün görünüyorsunuz?"

"Nedense içimde garip bir önsezi var. Beni ağırlığıyla ezen bir önsezi.... Sevdiğim birini yitirecekmişim gibi bir duygu içindeyim."

"Evli misiniz, doktor? Burada yakınlarınız var mı?"

"Hiç kimsem yok. Yalnızım, yakın bir tanıdığım bile var sayılmaz. Söyler misiniz, hanımefendi, önsezilere inanır mısınız?"

"Ah, çok, çok inanırım."

Doktor ile güzel dul önseziler üzerine konuşadursunlar, Yojov ve Grişutkin arada bir oyunu bırakıp masaya içki almaya geliyorlardı. Oyunda yenilen Yojov gecenin ikisine doğru birden ertesi günkü toplantıyı anımsadı, alnına vurarak, "Çocuklar, biz ne yaptık?" dedi. "Yarın sabah erkenden toplantıya katılacağız, ama biz oturmuş, iskambil oynuyoruz. Hadi hemen

yataklara! Otuz üç ve derhal! Nadya, sen de doğruca odana! Marş, marş! Duruşmanın bittiğini duyururum!"

Nadejda İvanovna doktorla vedalaşırken, "Böyle bir gecede uyuyabilirseniz ne mutlu size!" dedi. "Yağmur pencere camını tüm hızıyla döverken, bahçede zavallı çam ağaçları rüzgârda uğuldarken benim gözüme uyku girmez. Şimdi gider, elime bir kitap alır, sonra can sıkıntısından patlarım. Öldürseler uyuyamam! Koridorda, şu kapının karşısına düşen pencereye baktığınızda kandilin ışığını görürseniz, bilin ki ben uyumuyorum, sıkıntıdan kendi kendimi yiyorum."

Doktor ile sorgu yargıcı kendilerine ayrılan odada yere serilmiş, kuş tüyünden kocaman iki yatak buldular. Doktor soyunur soyunmaz kendini döşeğe attı, yorganı başına çekti. Sorgu yargıcı da soyunup yattı ama yatağında bir o yana, bir bu yana döndü durdu; sonra kalkıp odada dolaşmaya başladı.

"Şu güzel bayanı, genç dulu aklımdan çıkaramıyorum," dedi. "Ah, o ne tatlı şey! Canımı istesin vereyim! O gözler, o omuzlar, eflatun çoraplar içindeki düzgün bacaklar! Kadın değil, ateş parçası! Her yanından dişilik fışkırıyor! Üstelik bu güzel kime nasip oldu acaba? Şu hukukçu bozuntusu savcıya mı? İngilizlere benzeyen sıska budalanın hakkı var mı buna? Kim ne derse desin, meslektaşım hukukçuları çekemiyorum! Demin sen kadınla önsezilerinden söz ederken savcı kıskançlıktan çatlıyordu. Nefis bir kadın doğrusu! Nefis! Doğa harikası!"

Doktor başını yorganın altından çıkardı.

"Evet, saygı duyulacak bir kadın. İnce ruhlu, duyarlı, çabuk etkilenen bir varlık... Şimdi biz seninle horul horul uyuyacağız, o ise dost söyleşileriyle geçen bir akşamın etkisiyle gözünü kırpmadan yatacak. Ayrılmadan önce bana sabaha dek sıkıntılar içinde, kitap okuyarak vakit öldüreceğini söyledi. Zavallı! Şimdi lambası yanıyordur..."

"Ne lambası?"

"Koridorun ucundaki pencerede aydınlık varsa, bu, uyumadığının belirtisiymiş. Öyle dedi."

"Bunu o mu söyledi? Sana mı?"

"Evet, o söyledi."

"Pes, vallahi! Seni hiç anlamıyorum, be kardeşim! Bunu sana kendisi söylediyse sen ölümlülerin en talihlisisin! Ne denli kıskanırsam kıskanayım, seni kutlamadan edemeyeceğim! Ayrıca beni en çok şu hukukçu bozuntusunun düşeceği durum mutlu ediyor. Sen ağırdan alınca böyle bir kadın savcıya kalıverecekse, çilli kerataya boynuz taktıracağın için ne kadar sevinsem azdır! Hadi azizim, çabuk giyin. Marş, marş, kadının odasına!"

Kafayı bulduğu zaman Grişutkin herkesle "sen" diye konuşmaya başlardı.

Doktor utangaç utangaç, "Siz ne diyorsunuz, Agey Alekseyiç!" dedi. "Tanrı biliyor ya, sizinki de..."

"Hadi, fazla uzatma! Giyin de yürü! Hani, bir şarkı vardır. 'Çarın uğruna can feda! Yaşam yolunda, aşk için, her günü çiçek koparır gibi koparırız...!' Giyin, canımın içi! Hadi, Timofeyciğim! Doktor! Hadisen e be hayvan!"

"Bağışlayın, sizi anlamıyorum..."

"Bunda anlamayacak ne var? Konumuz karmaşık astronomi değil ki! Giyin, lambanın yandığı odaya git! Hepsi bu kadar..."

"Bir hanımefendi ile benim hakkımda böyle düşündüğün için çok şaşıyorum."

Grişutkin içerleyerek, "Felsefeyi bırak!" dedi. "Daha ne duruyorsun? Senin yaptığına kalın kafalılık derler."

Doktoru kandırmak için uzun zaman dil döktü, kızdı, yalvardı, hatta önünde diz çöktü; sonunda kendini tutamayıp ağır bir küfür savurdu, yere tükürerek gidip yatağına yattı. Ama çeyrek saat geçmeden yeniden uyandırdı doktoru. Sert bir sesle, "Bana bakar mısınız!" dedi. "Kadının yanına gitmeyecek misiniz?"

"Yoo. Niçin gidecekmişim? Siz de çok huzursuz bir insansınız, Agey Alekseyiç! Sizinle otopsiye gitmek başına bela almak demekmiş!"

"Öyleyse canın cehenneme! Oraya ben gideceğim. Ben bir savcı bozuntusundan ya da karı kılıklı bir doktordan aşağı bir insan değilim. Karar verdim, gideceğim!"

Ardından çabucak giyinip kapıya yöneldi.

Doktor, önce davranışının anlamını soran gözlerle sorgu yar-

gıcına baktı, sonra yerinden fırladı. Onun önünü keserek, "Sanırım, şaka yapıyorsunuz," dedi.

"Seninle tartışacak vaktim yok. Bırak da geçeyim!"

"Hayır, bırakmam Agey Alekseyiç! Yatağınıza yatın. Sarhoşsunuz siz!"

"Ey, hekimler tanrıçası, şuna bakın! Hangi hakla bırakmazmışsın beni?"

"Soylu bir kadını korumak durumunda kalan bir insanın hakkıyla. Agey Alekseyiç, aklınızı başınıza toplayın! Nasıl bir işe kalkıştığınızı biliyor musunuz? Yaşlı birisiniz siz, altmışı devirdiniz. Bunu unutmayın!"

Grişutkin birden gücendi.

"Benim yaşlandığımı söyleyen halt etmiş!"

"Agey Alekseyiç, içkiyi kaçırdığınız belli, duygularınız depreşti. Bir hayvan değil, insan olduğunuzu aklınızdan çıkarmayın! Hayvanlar içgüdüsüne boyun eğebilir ama siz doğanın övüp yarattığı bir varlık, bir insansınız."

Doğanın övüp yarattığı varlık pancar gibi kızardı, ellerini ceplerine sokarak tiz bir çığlık attı.

"Sana son kez söylüyorum. Bırakacak mısın beni, hergele?"

Sanki karşısında arkadaşı değil de bir arabacı vardı. Ama aynı anda çığlığından kendisi de korkarak kapıdan uzaklaştı, pencerenin yanına gitti. Sarhoş olmasına karşın tiz çığlığıyla evdekileri uyandırmış olmaktan dolayı büyük bir utanç duyduğu anlaşılıyordu. Kısa bir suskunluktan sonra doktor ona yaklaştı, elini sarhoş sorgu yargıcının omzuna koydu. Doktorun gözleri yaşlıydı, yanakları cayır cayır yanıyordu. Titreyen bir sesle, "Agey Alekseyiç," dedi. "Söylediğiniz ağır sözlerden, tüm terbiye kurallarını unutarak bana 'hergele' diye bağırmanızdan ötürü sizinle aynı çatı altında kalamayacağım. Kabul etmelisiniz, beni çok aşağıladınız. Diyelim, suçluyum, ama suçumun altı üstü nedir ki? Hiç yoktan, iffetli, soylu bir kadına karşı böyle kötü niyetler beslediniz. Bağışlayın ama artık daha fazla arkadaş kalamayız!"

"Memnun oldum. Böyle arkadaşlık benden uzak dursun."

"Sizinle daha fazla birlikte kalamayacağıma göre hemen gidiyorum. Umarım, bir daha karşılaşmayız."

"Peki, neyle gideceksiniz?"

"Arabam var ya!"

"Öyleyse ben nasıl gideceğim? Bu ne biçim iştir? Demek, sonuna dek alçaklık yapmak niyetindesiniz? Madem buraya sizin arabanızla geldik, gene sizin arabanızla gideceğiz."

"İsterseniz sizi evinize bırakabilirim. Ama hemen şimdi! Ben derhal yola çıkıyorum. Öyle öfkelendim ki, burada bir dakika bile kalamam."

Bundan sonra Grişutkin ile Svistitski sessizce avluya çıktılar. Mişka'yı da uyandırdılar, arabaya binerek yola düzüldüler.

Yolda sorgu yargıcı durmadan, "Budala! Namuslu insanlara nasıl davranılacağını bilmiyorsan evinde otur, kadınların bulunduğu yerlere bir daha adımını atma!" diye söyleniyordu.

Bu sözlerle kendine mi, yoksa doktora mı çıkışıyordu, orası pek belli değildi. Araba ailesiyle birlikte oturduğu evin önünde durunca aşağıya atladı, kapıdan içeri girerken, "Senin gibi bir arkadaş tanımıyorum artık!" diye homurdandı.

Aradan üç gün geçmişti. Viziteleri bitirdikten sonra odasında kanepeye uzanan doktor, yapacak başka işi olmadığı için, eline aldığı "hekimler takvimi" albümünde Petersburg ve Moskovalı doktorların adlarını okuyor; bu adlar arasında hangisinin sesçe en ahenkli, en güzel olduğunu bulmaya çalışıyordu. O sırada, yüreğinde gökyüzünün maviliklerinde süzülen bir toygar kuşunun dinginliği, şiirselliği vardı; bunun da nedeni, bir gece önce düşünde yangın görmesiydi. Yangın tam tersine, mutluluk anlamına geliyordu. Böyle oyalanıp dururken ansızın evin önünde duran bir kızağın (hava karlıydı) gıcırtısını duydu, ardından sorgu yargıcı Grişutkin eşikte gözüktü. Hiç beklemediği bir konuktu bu. Doktor yattığı yerden doğruldu; korku dolu, utangaç gözlerle gelene baktı. Grişutkin başını önüne eğerek öksürdü, yavaş adımlarla kanepeye yaklaştı.

"Sizden özür dilemeye geldim, Timofey Vasilyeviç," dedi alçak sesle. "Size karşı biraz kaba davrandım, hatta sanırım, hoşa gitmeyecek sözler söyledim. Benim o zamanki heyecanlı durumumu anlayacağınızı umarım. O dürzünün evinde içtiğimiz romun etkisiyle ne yaptığımı bilmiyorum. Beni bağışlayın!"

Doktor arkadaşına doğru atıldı, uzatılan eli gözleri yaşararak sıktı.

"Aman rica ederim... Mariya, çay koy!"

"Hayır, çay istemez. Vakit yok, mümkünse çay yerine kvas getirsin. Kvasımızı içer, otopsiye gideriz."

"Ne? Hangi otopsi?"

"Hani şu ölen başçavuş var ya? Seninle gidiyorduk da yarı yoldan geri dönmüştük..."

Grişutkin ile Svistitski kvaslarını içtiler, otopsiye gitmek üzere yola koyuldular.

Yolda sorgu yargıcı, "Size karşı mahcubum," dedi. "O zaman kendimde değildim, gene de, biliyor musunuz, şu savcı keratasına boynuz taktırmamanız gücüme gidiyor."

Alimonovo kasabasından geçerlerken meyhanenin önünde General Yojov'un kızağını gördüler.

Grişutkin, "Yojov burada," dedi. "Atlarından tanıdım. Hadi, gidip onunla birkaç laf edelim... Birer soda içer, hem de meyhaneci kadını görürüz. Çok ünlüdür! Ben karı diye ona derim! Of, nefis parçadır, doğrusu."

Yolcular kızaktan inip meyhaneye daldılar, içeride Yojov ile Savcı Tülpanski oturmuşlar, çilek şurubu içiyorlardı.

Yojov, Grişutkin ile doktoru görünce şaşırdı.

"Nereye böyle? Buralarda ne işiniz var?"

"Gene şu otopsiye gidiyoruz ama varamıyoruz bir türlü. Büyülü bir çembere düştük sanki... İçinden çıkamıyoruz. Sizin yolculuk ne tarafa, bakalım?"

"Biz de toplantıya gidiyoruz."

"Sizin böyle sık sık toplantılarınız mı oluyor? Üç gün önce katılmıştınız ya!"

"Ne gezer? Savcının dişleri ağrıyordu, ben de o gün kendimi iyi hissetmiyordum, o toplantıya katılamadım. E, söyleyin bakalım, ne içeceksiniz? Şuraya geçip oturun! Otuz üç ve derhal! Votka mı içeceksiniz, bira mı? Buraya bakın, tezgâhtar bayan! Bize votka ve bira! Ah, azizim, ne tezgâhtar!"

Sorgu yargıcının kadınla ilgili düşüncesi de aynıydı.

"Evet, meyhanecimize diyecek yok! Ne kadın ya, bir içim su!"

İki saat sonra doktorun kızağının sürücüsü Mişka meyhaneden çıktı, generalin arabacısına atları koşumdan çözüp çiftliğin ahırına çekmesini söyledi. Elini umutsuzca sallayarak, "Beyefendi söyledi, iskambil oynamaya oturuyorlarmış. Yarına kadar buradan ayrılamayacağız demektir," dedi. "Hah, işte, emniyet müdürü de geliyor. Bu duruma göre yarın da, öbür gün de buradayız."

Emniyet müdürünün kızağı meyhanenin önüne yanaştı. Emniyet müdürü, Yojov'un atlarını tanıyınca sevinçle gülümsedi, merdivenden yukarı hızla koştu.

Okumanın Yararları

(Bir Hinoğluhinin Anlattıkları)

(Чтение)

Bir gün şehir tiyatrosu müdürü Galamidov, saygıdeğer amirimiz İvan Petroviç Semipalatov'un çalışma odasında oturmuş, tiyatrosundaki kadın oyuncuların yetenek ve güzelliklerinden, onları küçümsercesine söz ediyordu.

Masasında aylık bordroları imzalayan amirimiz bakanlık müsteşarı İvan Petroviç, "Sizinle aynı düşüncede değilim, azizim," dedi. "Sofya Yuryevna'yı ele alalım; güçlü bir oyunculuğu ve kendine özgü bir yeteneği var. Öte yandan incecik yapısıyla öyle nefis bir parça ki, hiç sormayın!"

Hayranlığını anlatacak söz bulamadığı için bir an durdu, sonra yüzüne geniş, tatlı bir gülümseme yayıldı. Karşısındakini gözlerini açarak dinleyen Galamidov'un, amirimizin yüzündeki gülümsemeye bakarak, bizimkinin, ağzında bir şeker tatlılığı duyduğundan eminim.

Amirimiz, "Evet, onda asıl beğendiğim... E-e-e... şey... monologları söylerken körpe memelerinin titreyerek kalkıp kalkıp inmesidir," diye konuşmasını sürdürdü. "Memeleri ateş saçıyor, ateş... Böyle anlarda, kendisine söyleyin lütfen, onun için elimden gelen her şeyi yapmaya hazırım!"

"Beyefendi, Herson Emniyet Müdürlüğü'nün şu tezkeresini de imza buyurun!"

İvan Petroviç gülücükler saçan yüzünü kaldırdı ve karşısında yazıcı Merdiayev'i gördü. Merdiayev patlak gözleriyle tam önünde dikilmiş, imzalaması için bir yazı uzatıyordu. Amirimiz yüzünü buruşturdu; sıradan bir iş, şiir dolu konuşmanın canına okumuştu.

"Bunu sonra da getirebilirdiniz. Konuştuğumu görmüyor musunuz? Ne terbiyesiz, nezaketsiz insanlar var şu dünyada! Bay Galamidov, bir de toplumumuzda Gogol'ün yarattığı tiplerin kalmadığını söylersiniz. İşte karşınızda aradığınız tip! Pasaklı, dirsekleri tiftimiş, saçlarını hiç taramaz, üstelik gözleri şaşı... Hele şunun el yazısına bir bakın! Bu yazının içinden şeytan bile çıkamaz. Düzen filan arama, belli ki okuması yazması kıt. Kunduracı çırakları böyle yazarlar ancak!"

Galamidov yazıya baktı.

"Evet, gerçekten öyle. Siz, Bay Merdiayev, anlaşılan, pek az okuyorsunuz."

Amirimiz, "Böyle olmaz, azizim," dedi. "Sizin adınıza ben utanıyorum. Niçin okumuyorsunuz, söyleyin! Sürekli kitap okuyacaksınız!"

Tiyatro müdürü gereksiz yere içini çekti.

"Doğru, kitap okumak insana çok şey kazandırır. Evet, çok şey... Okumaya başlar başlamaz görüş açınızın birden genişlediğini göreceksiniz. Kitaplara gelince, her yerde bulabilirsiniz. Örneğin bende bir dolu var... Seve seve veririm. İsterseniz hemen getireyim."

Amirimiz, "Gördünüz mü? Beyefendiye teşekkür edin," dedi.

Merdiayev beceriksizce eğildi, dudakları sessizce kıpırdadı, apar topar dışarı çıktı.

Ertesi gün Galamidov amirimizin odasına kucağında bir yığın kitapla girdi. İşte asıl öykümüz bundan sonra başlıyor. Çocuklarımız, torunlarımız İvan Petroviç'in bu düşüncesizliğini hiçbir zaman bağışlamayacaktır. Böyle davranan genç biri olsaydı gene neyse, biraz hoş görülebilirdi, ama güngörmüş koskoca amirimiz kesinlikle bağışlanamaz! Tiyatro müdürünün gelişinin ardından amirimiz Merdiayev'i çağırdı. Kitaplar arasından birini seçerek, "İşte alın, okuyun bunu!" dedi.

Merdiayev titreyen ellerle kitabı alıp dışarı çıktı. Yüzü sapsarıydı. Şaşı gözleri tedirginlik içinde çevreyi tarıyor, sanki yardım edecek birini bulmaya çalışıyordu. Kitabı elinden aldık, incelemeye koyulduk. *Monte Kristo Kontu* adında bir romandı bu.

Yaşlı saymanımız Prohor Semyonıç Budılga içini çekti.

"Bizimkinin dediği dediktir, ona karşı gelemezsin. Merdiayev, sen de çaba göster, kendini zorla... Yavaş yavaş okumaya başlarsın; daha sonra, inşallah, o unutunca sen de okumayı bırakırsın. Hiç korkma, en önemlisi kafayı fazla yormamaktır... Oku ama bu akıl küpü kitabı sakın anlamaya kalkma!"

Merdiayev kitabı bir kâğıda sardı, gidip masasına yazı yazmaya oturdu. Ama artık çalışmak ne mümkün! Elleri titriyor, gözleri başka başka yönlere, biri tavana, biri de mürekkep hokkasına bakıyordu. Ertesi gün daireye gözleri kıpkırmızı geldi.

"Dört kez okudum, ama bir şey anlamadım. İçinde bir sürü yabancı ad geçiyor," diye yakındı bize.

Beş gün sonra amirimiz masaların arasından geçerken gelip Merdiayev'in önünde durdu.

"E, nasıl, kitabı okudunuz mu?"

"Okudum, efendim."

"Neler yazıyor içinde? Anlatınız bakayım."

Merdiayev başını dikleştirdi, dudaklarını kıpırdattı. Bir dakika sonra, "Unuttum, efendim," dedi.

"Öyleyse okumamışsınız... Ya da... Dikkatsiz okumuşsunuz. Anlamaya çalışmadan... Böyle şey olmaz! Bir daha okuyun! Sizlere de, baylar, okumanızı öneririm. Lütfen, hepiniz okuyun! Pencerenin önündeki kitaplardan birer tane alın! Paramonov, siz de seçin bir kitap! Podhotsev, hadi, durmayın, iki gözüm! Smirnov, siz de... Tümünüz birer tane alın, baylar! Rica ediyorum."

Hepimiz gidip birer kitap aldık. Yalnızca ihtiyar Budılga karşı koymak yürekliliğini gösterdi. Ellerini iki yana açıp başını salladı.

"Beni hoş görün, beyefendi. Kitap okumaktansa görevimden istifa ederim daha iyi... Bu eleştiri ve edebiyat kitaplarının başımıza ne işler açtığını çok iyi bilirim. Okuduğu kitaplar yü-

zünden torunlarımdan en büyüğü anasına 'Salak!' dedi, perhiz ayında utanmayıp süt içti.[1] Beni bu işten bağışlayın!"

İhtiyarın ataklarına çoğu zaman sesini çıkarmayan amirimiz bu sefer ona, "Senin aklın ermez!" diye çıkıştı.

Ancak amirimizin yanıldığı çok geçmeden ortaya çıktı, meğer yaşlı saymanın okuma işine epey aklı eriyormuş. Bir hafta sonra kitap okumanın sonuçlarını gördük. *Ezelden Beri* adlı Yahudi kitabının ikinci cildini okuyan Podhotsev saygıdeğer saymanımıza "Yezit!" dedi, Smirnov işe sarhoş gelmeye başladı. Ama okumanın etkisi en çok Merdiayev'in üzerinde görüldü. Adamcağız zayıfladı, çöktü, kendini içkiye verdi.

Budılga'ya, "Prohor Semyonıç, değerli saymanımız!" diye yalvarmaya başladı. "Ne olur, beyefendiye rica edin, beni bu işten bağışlasın. Ömrüm oldukça size dua ederim. Okuduklarımı kafam almıyor... Gece gündüz okuyorum, gözüme uyku girmiyor, yiyip içmekten kesildim... Karım bağıra bağıra okumamdan perişan oldu. Gene de kafama bir şey girmiyor. Tanrı aşkına bana bu iyiliği yapın!"

Budılga birkaç kez bunu sayın başkanımıza bildirmek yürekliliğini gösterdiyse de, amirimiz her seferinde elini sallamakla yetindi, Galamidov ziyarete geldiğinde, onunla birlikte masalar arasında dolaşarak memurları cahillikle suçladı. Aradan iki ay daha geçmişti ki, olay en acıklı biçimde sona erdi.

Bir gün Merdiayev işe geldiğinde masasının başına geçeceği yerde odanın ortasında diz çöktü. İki gözü iki çeşme ağlıyordu.

"Beni bağışlayın, a dostlar, ben kalp para basıyorum!" dedi.

Sonra başkanımızın odasına girdi, önünde diz çöktü.

"Beni bağışlayın, beyefendi, dün gece öz çocuğumu kuyuya attım!"

Alnını yere vurdu, ağlamasını sürdürdü.

Amirimiz şaşırdı.

"Bu ne demek oluyor?"

Gözleri yaşlarla dolan Budılga ileri atıldı.

"Demek oluyor ki, beyefendi, aklını oynatmış. Çıldırmış adamcağız. İşte Galamidov'un kitaplarının kötü etkisi... Tanrı

1 Perhiz ayında hayvansal besinler yiyip içmek dince yasaktır – ç.n.

her şeyi görüyor, beyefendi. Söylediklerim hoşunuza gitmiyorsa istifamı kabul buyurun. Bu geçkin yaşımda böyle şeyler görmektense açlıktan öleyim daha iyi."

Saygıdeğer amirimiz İvan Petroviç'in yüzü sarardı, odada bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başladı. Sonra soğuk bir sesle, "Bundan böyle şu Galamidov'u daireye sokmayın!" dedi. "Siz de baylar, artık içiniz rahat olsun! Yanıldığımı şimdi anlıyorum. Teşekkür ederim, ihtiyar!"

O günden beri amirimizle aramızda başkaca bir olay geçmedi. Merdiayev iyileşti ama tümüyle değil. Önümde kitap görünce şimdi bile titriyor, başını öbür yana çeviriyor.

Mariya İvanovna

(Марья Ивановна)

Lüks döşenmiş bir salonda, koyu menekşe renkli kumaşla kaplı bir sedirde yirmi iki-yirmi üç yaşlarında bir kadın oturmaktaydı. Adı da Mariya İvanovna'ydı.

Okur hemen sesini yükseltecektir:

"Aman ne basmakalıp, ne klişeleşmiş bir başlangıç! Bu yazar efendiler öykülerine hep böyle lüks döşenmiş salonlarla başlarlar! Canım böyle şeyleri hiç okumak istemiyor işte!"

Okurumdan özür dileyerek ben yazmamı sürdürüyorum. Genç kadının karşısında yirmi altı yaşında soluk yüzlü, biraz üzgün görünen bir bay ayakta dikilmektedir.

Okurum kızar;

"Gördünüz mü? Tam beklediğim gibi. Genç bir erkek, yaşı da genç, tam yirmi altı... Ee, sonra? Sonrasını bilmeyecek ne var ki? Adam şiirli, sevda dolu sözlerle başlayacaktır konuşmasına, oysa kadın şiir filan düşünmeyip koluna bilezik almasını beklemektedir adamdan. Ya da tam tersi, kadın şiirsel sözlerle başlayacak, erkekse... Yok, yok, kesinlikle okumam ben böyle öyküleri!"

En iyisi ben gene de yazmaya devam edeyim. Genç adam gözlerini güzel bayandan ayıramıyor ve şöyle fısıldıyor:

"Seviyorum seni, bir tanem. Ölü sessizliğiyle sussan da çılgın gibi seviyorum seni."

Okurumun sabrı tükenmiştir, sövüp saymaya başlar:

"Tüh be, Tanrı hepinizin cezasını versin, e mi! Saçma sapan şeylerle oyalıyorsunuz insanı! Lüks döşenmiş salonlarla, ölü sessizliğine gömülmüş Mariya İvanovna'larla okurları avutmaya kalkıyorsunuz! Yapılacak iş mi bu?"

Kim bilir, belki öfkelenmekte haklısınız, değerli okurum. Belki hiç de haklı değilsiniz. Bizim çağımız şu bakımdan güzeldir ki, kimin haklı, kimin haksız olduğunu kolayca anlayamazsınız. Para çalmakla suçlanan bir hırsızı bir mahkemede yargılayan jüri üyeleri sanığın mı, durduğu yerde duran paranın mı, yoksa dünyamıza gelmek hatasına düşen kendilerinin mi suçlu olduklarını kestiremezler.

Siz yerden göğe kadar haklı olsanız bile ben kendi yönümden suçlu değilim. Siz diyorsunuz ki, benim yazdığım öykü ilginç değildir, bir işe yaramaz. Bir an bu konuda sizin haklı, benim de haksız olduğumu varsayalım. Böyle bir durumda benim haksızlığımı yumuşatacak gerekçeler bulunamaz mı?

Gerçekten de öyle, eğer canım sıkkınsa, iki haftadır tekrarlanan ateş nöbetleri geçiriyorsam, bu durumda işe yarar, ilginç şeyler yazabilir miyim?

"Ateş nöbetleri geçiriyorsanız, siz de yazmayın, efendim," diyeceksiniz.

"Dediğiniz doğru, sayın okurum. Uzun boylu tartışmamak için şöyle bir ortamı gözünüzün önüne getirin lütfen: Benim ateş nöbetlerim bir türlü geçmiyor, keyfim yerinde değil. Düşünün ki, bir başka edebiyatçının da ateş nöbetleri kesilmek bilmiyor, üçüncünün karısının dırdırından geçilmiyor, üstelik zavallı yazarın dişlerinden sıkıntısı var, dördüncü edebiyatçı ise melankoliden kurtulamıyor. Böylece dört edebiyatçıdan hiçbiri iyi bir şey yazamayacaktır. Öyleyse gazete ve dergilerin sayfalarını neyle doldurmamızı buyurursunuz, değerli okurum? Siz okurların gazete ve dergi yazı kurullarına her gün göndereceğiniz, ağırlığı kilolar tutan yazılarınızla mı? Kilolar ağırlığındaki yazılarınızdan büyük uğraş ve yorulma pahasına seçilecek ufak bir altın parçası değerindeki yazınız çürük bir dişin kovuğunu doldurmaya yetmez. Bunu iyi bilesiniz!

Biz profesyonel edebiyatçılar sandığınız gibi acemi çaylaklar değiliz, tam tersine, edebiyat dünyasının ağır işçileriyiz. Ayrıca bizler, sayımız kaç kişi varsa, hepimizin de tıpkı sizin gibi, sizin öz kardeşiniz gibi, en yakın akrabalarınız gibi sizlerinkine benzer sinirlerimiz, iç organlarımız vardır. Sizi rahatsız eden aynı dertler bizi de sıkıntıya sokar. Şu da bir gerçek ki, bizim dertlerimiz yüreğimizi dolduran sevinçlerden kat kat fazladır. Eğer istesek çalışmamak için her gün bin bir çeşit bahaneler uydururduk. Şu da bir gerçek ki, sizin 'Yazmayın, efendim!' önerinize uymaya kalksak, yorgunluğa, can sıkıntısına ya da ateş nöbetlerine hemen teslim olur; ülkemizde bugüne değin kesintiye uğramayan edebiyat çalışmalarına son vermemiz gerekirdi.

Değerli okurum, bir gün bile olsa böyle bir şey yapamayacağız. Yazdıklarımız sizlere önemsiz, renksiz, can sıkıcı geliyorsa; yapıtlarımız sizleri heyecanlandırmıyor, güldürmüyor, öfkelendirmiyorsa gene de edebiyat hep var olacak, beklenen işlevini sürdürecektir. Çünkü insan topluluğu edebiyatsız olmaz... Bizler yazmayı bırakıp çalışma alanımızı bir dakikalığına bile boş bıraksak, başları gülünç kalpaklı, boyunlarında at çıngırakları sallanan maskaralar hemen yerimizi alırlar; kötü profesörler, işe yaramaz avukatlar, gönül serüvenlerini bile 'Sağa dön! Sola dön!' gibisinden komutlar verircesine yazmaya çalışan asker bozuntuları bizim işimizi yapmaya kalkışırlardı.

Ben canımın sıkıntıdan patlamasına, ateş nöbetlerimin aralıksız sürmesine aldırmaksızın yazmak zorundayım. Elimden geldiğince, becerebildiğim kadar her gün yazacağım. Bizim meslektekiler sayıca azdır, iki elin parmakları kadar varızdır ancak. Böylesine az sayıda olduğumuz için kısa süreliğine de olsa izine çıkma hakkımız yoktur. Böyle bir şeyi aklımızın ucundan geçiremeyiz..."

"Gene de daha ciddi konular seçebilirdiniz. 'Mariya İvanovna' gibi bir öykünün ne yararı, ne gibi derin anlamı olabilir ki? Çevremizde daha dikkat çekici olaylar, çok önemli sorunlar varken neden böyle ıvır zıvır şeylerle vakit öldürüyorsunuz?" diyeceksiniz.

Doğru söylüyorsunuz, yerden göğe kadar hakkınız var. Evet, güzel dünyamızda daha dikkat çekici olayların, önemli sorunların sürüsüne bereket. Madem böyle söylüyorsunuz, o zaman ben de size sormak isterim: Sizin bizlerden asıl beklediğiniz nedir? Bizlere çok kızdığınıza göre, kızmaktaki haklılığınıza, gerçekten ciddi bir insan olduğunuza, yaşamınız boyunca ciddi amaçlar taşıdığınıza beni inandırsanız iyi olmaz mı? Beni bunlara inandıramıyorsanız, o zaman sizin dikkat çekici olaylar, önemli sorunlar diye sözünü ettiklerinizin palavradan daha ileriye gitmediğini, ciddi işler yapmayı beceremememizden ötürü, ciddi konular üstünde çene çalmaktan hoşlanan sevimli bir delikanlı olduğunuzu düşüneceğim ben de...

Neyse, tartışmalarla epeyce oyalandık, artık öykümü bitirmem gerekiyor.

Genç adam güzel bayanın karşısında uzun süre ayakta dikildi. En sonunda pardösüsünü sırtından sıyırdı, çizmelerini çıkardı, oradaki sedire uzanırken güzel bayana alçak sesle;

"Hoşça kalın! Yarın görüşmek üzere," dedikten sonra üzerine ince bir battaniye çekti.

Okurum afalladı.

"Nasıl, güzel bir bayanın karşısında bu sözler söylenir, böyle davranılır mı? Bu kadarı da saçmalık! Hem de aptallığın daniskası! Hani polis, hani basın denetçileri nerede? Sansür ne güne duruyor?"

Durun, hemen heyecanlanıp acele etmeyin, benim ciddi, sert karakterli, derin anlayışlı okurum! Öykümde betimlediğim, lüks döşenmiş salondaki bayan, tuvale yağlı boyayla yapılmış tablodan başka bir şey değildir. Tablo sedirin tam tepesinde asılı duruyor. Şimdi istediğiniz kadar şaşırın, öfkeleneceğiniz kadar öfkelenin!

"Kullandığınız kâğıda yazık değil mi? Sanat dergileri 'Mariya İvanovna' gibi saçma sapan öyküleri basmaya kalktıklarına göre, demek ki, daha değerli malzeme geçmiyor yazarların eline. İşte bu gerçek apaçık ortada."

Eğer kendi söylediklerinize inanıyorsanız, hiç gecikmeden bir yazı masasına oturun, derin anlayış ürünü, muhteşem dü-

şüncelerinizi çuval dolusu kâğıtlara yazıp çizin, en azından üç batman tutacak yapıtınızı herhangi bir derginin ya da gazetenin yayınevine gönderin. Hemen oturun, gecikmeden yazmaya başlayın! Yazacaklarınızı bitirdikten sonra yayınevine göndermeyi unutmayın sakın!

Değerli yapıtınızı gecikmeden size geriye göndereceklerdir, bunu da bilin!..

Albüm

(Альбом)

Sırık gibi ince uzun bir adam olan memur Kraterov bir adım ileri çıktı, Jmıhov'a[1] döndü.

"Beyefendi hazretleri! Uzun yıllardır süregelen başkanlığınız sırasında bizlere babaca kol kanat germenizden dolayı bütün kalbimizle duygulanarak..."

Yanındaki memur, Zakusin,[2] "On yıldan fazla süren bir zaman içerisinde..." diye fısıldadı.

"On yıldan fazla süren bir zaman içerisinde zatı devletlerinin buyruğu altında görev yapmak onuruna ermiş bizler... Bizim için büyük bir anlam taşıyan böyle bir.. e-e-e... günde, zatı alilerine karşı duyduğumuz derin saygı ve şükranımızın belgesi olmak üzere... fotoğraflarımızın konulduğu şu albümü size sunar ve daha nice nice yıllar, yaşamınızın sonuna dek bizleri yalnız bırakmamanızı dileriz..."

Zakusin alnında biriken terleri sildi.

"Gerçeklik ve ilerleme yolunda büyüğümüz olarak bizleri öğütlerinizden yoksun kılmayınız..."

Daha bir şeyler söylemek için kıvranıyordu; anlaşılan, böyle bir gün için şatafatlı bir söyleve hazırlanmıştı.

1 Posagil – ç.n.

2 Mezecioğlu – ç.n.

"Sancağınız dehanızın, çalışkanlığınızın, toplum bilincinizin açtığı yolda daha uzun yıllar dalgalansın..."

Jmıhov'un kırışıklar içindeki sol yanağından bir damla gözyaşı yuvarlandı.

Titreyen sesiyle, "Baylar," dedi. "Pek de önem taşımayan yaş günümü kutlayacağınızı aklımdan bile geçirmezdim... Çok duygulandım... Hatta son derece duygulandım... Bugünün anısını mezara değin götüreceğim ve inanın... İnanın, dostlarım... hiç kimse size karşı yüreğimde taşıdığım iyilik dilekleri kadar güzel dilekler besleyemez... Eğer aramızda bazı üzücü olaylar geçmişse bu... sizin yararınız içindi..."

Ondan sonra Jmıhov, o koskoca genel müdür, yazıcı Kraterov'a sarılıp öptü. Böyle bir onura erişmeyi beklemeyen Kraterov duyduğu mutluluktan ötürü sapsarı kesildi. Jmıhov ise heyecandan daha fazla konuşamayacağını bildiren bir el hareketi yaptıktan sonra hüngür hüngür ağlamaya başladı. Sanki kendisine değerli bir albüm armağan edilmiyordu da, tam tersine, albüm zorla elinden alınıyordu. Neden sonra biraz yatıştı, dokunaklı birkaç söz söyledi, bütün memurlarının elini sıktı, sevinç gözyaşları arasında merdivenlerden aşağı indi, arabasına yerleşti, hayır duayla uğurlanarak evine yollandı. Arabasında giderken şimdiye dek tatmadığı sevinç duyguları göğsünü kabartıyordu. Buna dayanamayıp yeniden ağladı.

Evde onu heyecanla bekliyorlardı. Çoluk çocuğu, dostları, tanıdıkları, onu öyle bir alkış tufanıyla karşıladılar ki, yurduna büyük hizmetlerde bulunan bir kişi olduğuna kendi de inanmaya başladı. Eğer anası onu dünyaya getirmese yurdunun hali duman olurmuş gibi duygular içindeydi. Yaş günü onuruna düzenlenen şölende şerefe kadeh kaldırmaların, övücü konuşmaların, kucaklaşmaların, öpüşmelerin ardı arkası kesilmedi. Kısacası, Jmıhov, yaptığı hizmetlerin böylesine şükranla karşılanacağını hiç mi hiç ummuyordu.

Sofraya tatlılar konulduğu sırada, "Baylar, bayanlar!" dedi. "Bundan bir saat önce, benim gibi canla başla yurduna hizmet edenlerin çektiği acıları unutturan bir ödül aldım. Göreve ilk başladığım günden beri ilkem şu olmuştur: Halk bizim için de-

ğil, bizler halk için varız. İşte bu tutumumun ödülünü aldım. Memurlarım bana bir albüm armağan ettiler... İşte bakın! Ne denli duygulandığımı söyleyemem!"

Şölene katılan bütün konukların başları albümün üzerine eğildi, onu incelemeye koyuldular.

Jmıhov'un yetişkin kızı Olya, "Ah, ne kadar güzel bir albüm!" dedi. "En azından 50 ruble eder. Ne cici şey bu! Baba, ne olur, onu bana ver! İşitiyor musun? Onu en iyi ben saklarım... Şunun güzelliğine bakın!"

Yemekten sonra Olya albümü odasına götürdü, masasının çekmecesine kilitledi. Ertesi gün de memurların albümdeki fotoğraflarının hepsini çıkarıp yere attı, onların yerine enstitülü kız arkadaşlarınınkini koydu. Koyu resmi giysiler yerlerini beyaz pelerinlere bıraktılar. Beyefendinin oğlu Kolya fotoğrafları yerden toplayıp üniformalarını kırmızıya boyadı; bıyıksızlara yeşil bıyıklar, sakalsızlara kahverengi sakallar ekledi. Başka boyayacak yer kalmayınca resimleri makasla oyup, gözlerine iğneler batırdı, bunlarla askercilik oyunu oynamaya başladı. Yazıcı Kraterov'un fotoğrafını da kesip bir kibrit kutusuna yapıştırdı, babasına göstermek için çalışma odasına gitti.

"Baba, bak, minik bir mezar taşı."

Jmıhov kahkahayı bastı, koltuğunun arkasına yaslanıp ileri geri sallandı, oğlunun yanaklarını büyük bir sevgiyle, şapur şupur öptü.

"Hadi, yaramaz, git, bunu annene de göster! O da gülsün..."

Yazlıkçı Bayan

(Дачница)

Yirmi yaşlarında sarışın güzeli Lelya, N.N.'deki yazlığının bahçesinde çenesini tahta çite dayamış, enginlere bakıyor. Uzaklardaki kırlar, gökyüzünü kaplayan parça parça bulutlar, ilerideki demiryolu istasyonu, yazlığın on adım ötesinde durgun akan dere, hepsi hepsi ufuktaki tepenin ardından yükselen ayın donuk ışığıyla aydınlanmış... İnce bir esinti derenin yüzeyini kırıştırıyor, oradan ilerleyip otların üzerinde geziniyor. Çepeçevre derin bir sessizlik var... Lelya düşünceli... Güzel yüzü öylesine hüzünlü, gözleri öylesine keder dolu ki, onun üzüntüsünü paylaşmamak katı yüreklilik olur, büyük nezaketsizlik sayılır. Anlayın bakalım, derdi neymiş güzelimizin?

Bu alımlı kadın, içinde bulunduğu zamanı geçmiş günleriyle karşılaştırıyor. Bundan tam bir yıl önce, gene böyle mis kokulu, şiirsel mayıs ayında kız enstitüsünde okuyor, bitirme sınavlarına hazırlanıyordu. Sınıf öğretmenleri Matmazel Morceau fotoğraf çektirmeleri için toplamıştı onları. Burnunun üzeri sürekli terleyen, içine kapanık, yaşamaktan korkan, hastalıklı bir kız kurusuydu bayan Morceau.

Fotoğrafçı dükkânına girdiklerinde fotoğrafçıya ilk sözü, "Ah, sizden rica edeceğim, çekmiş olduğunuz erkek resimlerini kızlara göstermeyin, lütfen," olmuştu.

Hem de gözlerinde yaşlarla, neredeyse yalvararak... Öğretmen bozuntusu zavallı sürüngen, yaşamında erkek nedir bilmediği için, erkek yüzü görünce kutsal bir korkuya kapılırdı. O "iblislerin" bıyığında, sakalında kadınların başlarını döndüren, onları korkunç uçurumlara sürükleyen aldatıcı bir baştan çıkarıcılık görürdü. Enstitülü kızlar aptal Morceau'yla alay etmesine ederlerdi ama kendileri de "gençlik ülküleri"yle dopdolu oldukları için, kız kurusunun kutsal korkusuna kapılmaktan kendilerini alamazlardı.

Kızcağızlar öyle eğitilmişlerdi ki, illetli babaları ile aklına eseni yapan erkek kardeşlerini saymazsak, enstitü duvarları dışındaki dünyanın saçı sakalına karışmış ozanlarla, soluk yüzlü şarkıcılarla, öfkeli eleştirmenlerle, kelle koltukta giden yurtseverlerle, parasının hesabını bilmeyen milyonerlerle, konuşmalarına karşı konulmaz, yakışıklı avukatlarla dolu olduğunu sanırlardı. Bu kaynaşan, ürkütücü kalabalığa bak ve seç seçebildiğini! En başta Lelya, enstitüyü bitirir bitirmez Turgenyev'in ya da okuduğu başka bir yazarın yarattığı kahramanlardan birinin karşısına çıkacağından adı gibi emindi. Bütün romanlar, hatta İlkçağ, Ortaçağ, Yakınçağ tarih dersi kitapları böyle yiğitleri, gerçeklik ve uygarlık savaşçılarını yüceltmede birbiriyle yarışırlar...

Lelya o mayıs ayında evlenmişti. Kocası genç, yakışıklı, zengin, öğrenim görmüş, herkesin sevip saydığı biri olmasına karşın gerçekleri itiraf etmek şu şiirsel mayıs ayında pek uygun kaçmıyorsa da kaba saba, yontulmamış, patavatsız bir adam çıktı. Hani, çevremizde gördüğümüz binlerce erkeklerden biriydi işte... Sabahın onunda uyanır, sabahlığını giyer, tıraş olmak üzere aynanın karşısına oturur. Sanki önemli bir icat peşindeymişçesine tasalı bir yüzle uzun uzun uğraşır tıraş işiyle. Sonra gene kaygılı bir yüzle Lelya'nın aklının ermediği sular içer. Bunun ardından pırıl pırıl temizlenmiş, ütülü giysilerini giyerek karıcığının elini öper, kendi arabasına atladığı gibi "sigorta şirketi"ndeki işine gider. Şirkette kocasının ne yaptığını bilmez Lelya. Orada yazı mı temize çekiyordur, akıllıca tasarılar mı üretiyor, yoksa birilerinin alınyazısını mı değiştiriyordur, orası belli değil.

Saat dört oldu mu, işten çıkıp evine gelir. Çok yorulduğu-

nu, terlediğini söyleyerek çamaşır değiştirir. Sofraya oturduğunda doymak bilmez, bir yandan da durmadan konuşur. Konusu hep yüce konular üstünedir. Kadın özgürlüğünü, maliye sorunlarını bir bir çözüme bağlar, İngiltere'ye atar tutar, Bismark'a acıdığını söyler. Gazeteler, tıp bilimi, tiyatro oyuncuları paylarını alırlar onun eleştirilerinden. Sık sık "Gençlik korkunç derecede yozlaştı," sözünü kullanır. Yemek boyunca öylesine çok soruna çözüm getirir ki! Hepsinden korkuncu ise yemeğe çağrılı konukların bu çekilmez adamı seslerini çıkarmaksızın dinlemeleridir. Durmadan saçmalayan, bayatlamış düşünceler ileri süren bu adam herkesten akıllı, her konuda uzman biridir onu dinleyenlere bakılırsa...

"Bizde artık iyi yazar yetişmiyor," diye bir konuşması var ki, öldürür insanı.

Bu kanıya çok kitap okuduktan sonra varsa bari! Değil kitap, dergi dahi okuduğu görülmemiştir. Turgenyev'i Dostoyevski ile karıştırır; karikatürden, şakadan anlamaz. Lelya'nın tavsiyesi üzerine bir keresinde ünlü Şçedrin'i okumuştu da bu yazarı "bulanık" bulmuştu.

"Puşkin'e gelince, *ma chere*, o hepsinden iyidir. Güldürücü şeyler yazmıştır, bilirim," der. Ne tuhaf, değil mi?

Yemekten sonra terasa çıkar, koltuğuna gömülür, gözlerini yarı kapatıp düşüncelere dalar. Suratı bir karış asık, alnı kırışıklar içinde, düşünür de düşünür... O sırada hangi sorunları çözdüğünü bilemez Lelya. Tek bildiği şey, kocasının bu derin düşünceler sonunda aklının iyice karıştığı, her söylediği şeyin genç kadına saçma geldiğidir.

Akşamları hep birlikte iskambil oynarlar. Bu konuda da çok ciddidir Lelya'nın kocası. Her elde uzun uzun düşünür, ortağının yanlış kâğıt atması durumunda oyunun kurallarını anımsatarak ona bir güzel ders verir. İskambil oyunu bitip konuklar evlerine dağılınca gene çeşitli sular içer, kaygılı bir yüzle yatağa girer. Kütük gibi uyur, hiç kıpırdamaz. Arada bir sayıkladığı olur, doğallıkla saçma sapan şeylerdir söyledikleri.

Evlendiklerinin ikinci gecesi, "Arabacı! Arabacı!" diye bağırmıştı uykusunda.

Uyurken burnundan, göğsünden, karnından hışırtılar, gurultular gelir.

Lelya kocası hakkında bunlardan başka ne söyleyebilir ki? Şimdi bahçenin çitine dayanmış dururken kocasını düşünüyor, gene de tanıdığı başka erkeklerle karşılaştırınca onu hepsinden daha üstün buluyor. Ama sıkıntısını azaltmıyor vardığı bu sonuç. Matmazel Morceau kutsal korkusunda meğer ne kadar da haklıymış!

Beyinlerin Kızışması

(Bir Kentin Vakayinamesinden)

(Брожение умов)

Cehennem sıcağı basmıştı her yeri. Öğle sonrası güneşi ortalığı öylesine kasıp kavuruyordu ki, duvarda asılı reomür derecesi 35,8'e çıktıktan sonra kararsızlık içinde donup kalmıştı. Kent halkı koşturmaktan bitkin düşmüş araba beygirleri gibiydi, silmeye üşendikleri için yüzlerindeki ter kuruyup kalıyordu.

Pazar meydanından, panjurları sıkı sıkıya kapalı evlerin önünden iki ahbap çavuş geçiyorlardı. Bunlardan biri veznedar Poçeşihin,[1] öteki ise, başkaları adına iş kovalayarak geçimini sağlayan (aynı zamanda *Anayurdun Oğlu* gazetesinin muhabiri) Optimov'du.[2] Kavurucu havanın etkisiyle ikisi de suskundu. Pazar meydanındaki pislik, toz toprak yüzünden Optimov belediyeye atıp tutmak istiyorsa da, arkadaşının uysal, uzlaşıcı doğasını bildiği için sesini çıkarmıyordu.

Tam meydanın ortasına gelmişlerdi ki, Poçeşihin birden durarak gökyüzüne bakmaya başladı.

"Neye bakıyorsunuz, Yevpl Serapionıç?" diye sordu arkadaşı.

"Sığırcıkların uçtuğunu gördüm de, nereye konacaklarını merak ediyorum. Kara bulut gibi, nasıl da çoklar! Şimdi elimde bir tüfek olsa, ateş edip birkaç tanesini düşürsem, sonra bunla-

1 Kaşıntı – ç.n.

2 En iyisi – ç.n.

rı toplasam... Ah, görüyor musun? Hepsi birden papaz efendinin bahçesine indiler."

"Hayır, Yevpl Serapionıç, papazın değil, zangoç Vratoadov'un[3] bahçesine indiler. Buradan ateş etsen bile vuramazdın, çünkü saçmalar küçüktür, oraya varana değin hızları kesilir. Ancak ne diye öldürmeli kuşçağızları? Gerçi meyvelere zararları dokunuyor, fakat gene de can taşıyorlar bizler gibi. Belki bazı yararları dokunuyordur insanlara. Örneğin sığırcıklar öterler. Ne demektir sığırcıkların ötmesi? İşte onların dua etmesi ötmeleridir... Her canlı varlık kendine göre dua eder yaradana. Durun! Bunlar papaz efendinin bahçesinden başka yere inmemişlerdir."

Böyle konuşup duran ahbap çavuşların yanından elleri bohçalı, ayakları çarıklı, manastır sığıntısı üç dilenci kadın geçiyordu. Kadınlar, papazın evine bakan Poçeşihin ile Optimov'u soran gözlerle bir süre süzdükten sonra adımlarını yavaşlattılar, kendileri de aynı yeri gözetlemeye koyuldular.

Optimov arkadaşına, "Evet, haklısınız," dedi. "Sığırcıklar papazın bahçesine indiler, çünkü vişneler olgunlaşmıştır şimdi."

O sırada papazın evinin kapısı açıldı, Papaz Vosmistişyev[4] ile zangoç Vratoadov dışarı çıktılar. Adamlar, meydanda dikilenlerin onlardan yana havaya baktıklarını görünce buna bir anlam veremeyerek durdular, kendileri de gökyüzüne bakmaya başladılar.

Poçeşihin, "Papaz efendi kiliseye, ayine yetişecek galiba," dedi. "Tanrı yardımcısı olsun."

Yakındaki dereden yüzmekten dönen Purov fabrikasının işçileri meydandan geçiyorlardı o sırada. Az ileride başlarını göğe dikmiş bakan iki kutsal din görevlisi ile manastır sığıntısı kadınları görünce durup onlar da yukarıya baktılar. Kör bir dilenciyi gezdiren bir oğlan çocuğu ile bozulmuş sardalye fıçısını çöplüğe boşaltmaya giden bir köylü de aynı şeyi yaptı. Poçeşihin, "Galiba orada bir şeyler oluyor," dedi. "Yoksa yangın filan mı çıktı? Ama yok, yangın çıksa dumanı gözükürdü."

3 Cehennem kapısı – ç.n.

4 Sekiz şiirgil – ç.n.

Yolda dikilip duran köylüye, "Hey, Kuzma! Ne var, ne oluyor orada?" diye seslendi.

Köylü bir şeyler söyledi ama ne söylediğini Poçeşihin de işitmedi, Optimov da. Bu sesler üzerine dükkânların kapılarında tezgâhtarların uykulu suratları gözüktü. Tüccar Fertikulin'in ambarının duvarlarına sıva çeken sıvacılar iskeleden aşağı inerek Purov fabrikasının işçilerini görüp onların yanına gittiler. Yangın gözetleme kulesinde yalınayak tur atan itfaiye eri bir an durup aşağıya baktı, sonra o da kalabalığın yanına indi. Yangın kulesinin nöbetçisiz kalması herkeste kuşku uyandırmış olmalıydı.

"Yoksa yangın mı çıktı?" dedi birisi. "Hey, itip durma, domuzun dölü!"

"Hani, nerede yangın? Yangını gören var mı aranızda? Hadi dağılın, baylar! Size insanca söylüyorum!"

"Yangın kapalı bir yerde çıkmış olmalı..."

"Şuna bakın! 'İnsanca söylüyorum,' diyor ama kendisi başkalarını itip kakıyor. Elleriniz rahat dursun bakalım! Amir olmanız size insanları itme hakkı vermez!"

"Of, nasırıma bastı! Senin de ayakların ezilsin, e mi!"

"Ezilen kim? Beyler, birisini ezmişler!"

"Bu kalabalık niçin toplanmış? Burada neden toplandınız bakalım?"

"Komiser Bey, adamın birini ezmişler!"

"Hani, nerede? Dağılın, baylar! İyilikle söylüyorum. Bak, sana adam gibi söyledik, kütük!"

"Köylüleri itip kakabilirsin ama soylulara dokunayım deme! Çek elini!"

"Bunlar da insan mı yahu! Bu iblisler iyilikten ne anlar? Sidorov, koş, Akim Danilıç'ı çağır! Çabuk ol! Baylar, bundan sonra olacaklara ben karışmam! Akim Danilıç gelince canınıza okuyacak! Şuna bak, sen de mi buradasın, Parfen? Yaşını başını almış bir adam, üstelik kör! Gözlerin görmez ama hiçbir seyirlikten geri kalmazsın! Simirnov, Parfen'i de defterine yaz bakalım!"

"Başüstüne! Purov'un işçilerini de yazayım mı? İşte şu yanağı şiş olan adam Purov fabrikasının işçisidir."

"Purov'un işçilerine şimdilik dokunma! Yarın fabrikatörün doğum günü, bizleri şölene çağıracağını unutma!"

Sığırcıklar, kara bir bulut benzeri, papazın bahçesinin üzerinden geçerek geldikleri gibi uçup gittiler. Poçeşihin ile Optimov bundan sonra isteseler de bir daha göremezlerdi bu kuşları. Gelgelelim, kalabalığın burada niçin toplandığını merak ettikleri için bir türlü oradan ayrılıp gitmiyorlardı. Derken, uzaktan Akim Danilıç gözüktü. Ağzında bir şeyler çiğniyordu. Kalabalığa yaklaşınca dudaklarını silerek avazı çıktığınca bağırmaya başladı, toplananların ortasına daldı.

"İtfaiyeciler, hazır olun! Kalabalık hemen dağılsın! Bay Optimov, bir an önce terk edin burayı! Gitmezseniz sonucuna kendiniz katlanırsınız! Namuslu insanları eleştireceğinize, biraz kendi davranışlarınıza dikkat etseniz iyi olur! Gazetecilerden insanlara ne iyilik gelmiş?"

Optimov içerledi.

"Basına dil uzatmamanızı dilerim! Ben bir gazete muhabiriyim, gazetecilere çatmanıza izin veremem! Gerçi bir yurttaş olarak babam yaşındaki sizin gibi bir büyüğüme saygı göstermek boynumun borcudur ama..."

"İtfaiyeciler, su sıkmaya başlayın!"

"Müdür bey, su yok!"

"Gereksiz laf istemem! Su getirin, çabuk!"

"Efendim, su getirmek için araç yok! İtfaiye amiri teyzesini uğurlamak için atların ikisini de aldı."

"Hadi, dağılın! Geri çekil, şeytanın dölü! Hey, sana söylüyorum! Bu melunu da deftere kaydet bakalım!"

"Beyefendi, kalemi bulamıyorum!"

Kalabalık çoğaldıkça çoğalıyordu. Greşkin'in meyhanesinde, Moskova'dan yeni getirtilmiş orgun denenmesine başlanmamış olsaydı daha ne kadar insanın toplanacağını kimse bilemezdi. Meyhaneden *Streloçka* şarkısının ezgisi yükselince halk bir "ah" çekerek oraya doğru akın etti.

Böylece hiç kimse pazar meydanında kalabalığın niçin toplandığını öğrenemedi. İki ahbap çavuş, yani olayın gerçek suçluları olan Optimov ile Poçeşihin ise sığırcıkları çoktan unut-

muş bulunuyorlardı. Bir saat sonra kentte yaşam eskisi gibi sessiz ve kıpırtısızdı, göz önünde dolaşan bir kişi vardı, o da yangın gözetleme kulesinde yalınayak dolaşıp duran itfaiye eriydi.

O akşam Fertikulin'in dükkânında oturan Akim Danilıç tezgâhta bir yandan limonlu gazoz içerken bir yandan da şunları yazıyordu:

"Resmî vakayinamenin dışında, beyefendi hazretleri, kendimden de bir şeyler eklemek cüretinde bulunacağım. Siz bizim babamız, büyüğümüzsünüz. Kentimiz yakınındaki cennet benzeri yazlığınızda dinlenen saygıdeğer eşinizin duaları sayesinde bugünkü tatsız olaylar böyle acı olaylara katlanma sınırını aşmamıştır. Gün boyu çektiklerimi burada anlatmaya gücüm yetmez. Kruşenski ile itfaiye amiri Portupeyev'in başarılarını dile getirmek için uygun sözcük bulmakta güçlük çekiyorum. Yurdumuzun bu iki hayırlı evladının yaptıklarıyla göğsüm kabarıyor. Ben naçiz kölenize gelince, hemcinslerine iyilikten başka bir şey düşünmeyen bir insanın yapabileceği her şeyi yaptım. Kendi aile yuvamda çoluk çocuğum arasında yaşarken, kan dökülmesine meydan vermeyen herkese hayır dua ediyorum. Sanıklar şimdilik yeterli kanıt bulunamadığı için hapse atılmayıp gözaltına alınmışlardır. Şöyle bir hafta kadar geçsin, sonra hepsini serbest bırakmak niyetindeyim. Ne yaparsınız, cahillikleri yüzünden böyle yasalara aykırı hareketlerde bulunuyorlar!"

Vodvil

(Водевиль)

Yemek sona ermişti. Aşçı kadına sofrayı sessizce toplaması, tabak çanak şangırtısı çıkarmadan işini bitirmesi buyruldu. Çocuklar ise apar topar ormana götürüldü. Bütün bu hazırlıkların nedeni, zayıflıktan gözleri çukurlarına kaçmış, burnu sivrilmiş, veremli ev sahibi Osip Fiodoroviç Kloçkov'un kendi yazdığı vodvili evindeki konuklara okumak istemesiydi.

Adamın cebinden bir defter çıkarıp utangaç utangaç öksürerek okumaya başladığı vodvil kısacık bir şeydi, konusu da şöyleydi: Yasnosertsev[1] adlı bir memur koşarak sahneye giriyor, karısına, müsteşar rütbesindeki amirinin az sonra evlerini onurlandıracağını söylüyor. Çalıştığı dairenin amiri olan müsteşar, onların cici kızı Liza'yı çok beğenmiştir. Piyes, Yasnosertsev'in, general[2] kayınbabası olmanın olumlu yönleriyle ilgili konuşmasıyla sürüyor. "Sırmalı apoletler, pırıl pırıl yıldızlar taşıyan birinin yakını olmak ne hoş! Şu yalancı dünyada zurnanın son deliği olmadığını anlamak gibi var mı!" İşte böyle hayaller kuran, geleceğin general kayınbabası memur, önemli konuğu karşılayacakları evlerinin kızarmış kaz koktuğunu fark

1 Açık yürekli – ç.n.

2 Çarlık Rusyası'nda sivil üst barem dereceleri Osmanlı Devleti'ndeki paşalık gibi generalliğe denk sayılıyor – ç.n.

ediyor ansızın ve karısını azarlıyor. Karısı da "Sana yaranılmaz zaten!" diyerek ağıdı koyveriyor. Bunun üzerine Yasnosertsev saçını başını yoluyor, daire amirini yaşlı gözlerle karşılamanın yakışık almayacağını söylüyor. "Aptal karı! Sil gözlerini! Şuna bak, nasıl da mumya gibi çirkinleştin!" diyerek bağırıyor karısına. Bunun üzerine kadın isteriye tutuluyor. Kızları Liza da böyle anne-babayla bir arada oturamayacağını bildirerek evden çekip gitmek üzere giyinmeye başlıyor. Vodvil, önemli konuğun eve gelince orada bir doktor, bir de polisle karşılaşmasıyla sürüyor. Doktor, karısına öfkelenen Yasnosertsev'in alnını kurşunlu sirkeyle ovmakta, polis ise toplum huzurunu bozduklarından için karı-koca hakkında tutanak düzenlemektedir. Liza'yla evlenmek isteyen Granski adında bir hukuk doktorundan da söz edilmektedir kısa piyeste. Granski iyi bir başlangıcı temsil eden, yenilikçi, ilkeli olmanın savunucusu bir gençtir. İşte bütün vodvil buydu.

Kloçkov bir yandan okuyor, bir yandan da gülenler var mı diye gözucuyla dinleyenleri süzüyordu. Bereket versin konuklar arada bir, sıkılı yumruklarıyla ağızlarını kapatarak tuhaf tuhaf bakışıyorlardı, hepsi o kadar, başka bir tepki yoktu.

Okuma bitince Kloçkov, "E, ne diyorsunuz? Nasıl olmuş?" diye sordu.

Bu soru üzerine konukların ileri gelenlerinden kır saçlı, tepesinde ay parçası gibi bir dazlağı bulunan Mitrofan Nikolayeviç Zamazurin ayağa kalktı; yaşlı gözlerle Kloçkov'u kucakladı.

"Teşekkür ederim, iki gözüm, bizleri sevince boğdun," dedi. "Öyle güzel şeyler yazmışsın ki, gördüğün gibi, gözyaşlarımı tutamadım. Gel seni... bir daha kucaklayayım..."

"Mükemmel! Olağanüstü!" diye bağırdı Polumrakov[3] da. "Büyük bir yeteneksin sen! Gerçek bir yetenek! Sana hemen görevini bırakıp kendini yazarlığa adamanı önereceğim. Yaz, durmadan yaz! Böyle bir yeteneği toprağa gömmek alçaklık olur!"

Coşkulu kutlamalar, kucaklamalar birbirini izledi. Rus şampanyası getirmesi için dışarıya birini gönderdiler.

3 Alacakaranlık – ç.n.

Heyecandan ne yapacağını şaşıran Kloçkov pancar gibi kızararak masanın çevresinde birkaç kez döndü. Ellerini çırpıp öksürdü.

"Bendeki yeteneği haylidir seziyordum. Neredeyse çocukluğumdan beri... Edebi bir anlatım gücüm var, nükteli şeyler yazabiliyorum, on yıldır amatör tiyatrolarda dirsek çürüttüğüm için sahne sanatı nedir, anlarım. İyi bir yazar için daha ne gerekli, bilmem ki! Yalnızca bu alanda çalışsam, bir-iki şey daha öğrensem yazarlıkta belli bir yere varacağıma inanıyorum."

"Gerçekten, öğreneceğin fazla bir şey kalmamış," dedi Zamazurin. "Doğru söylüyorsun. Yalnız şöyle bir durum var, iki gözüm. Bunu ortaya attığım için özür dilerim. Yapıtında müsteşar rütbesindeki Kleşçev fazlaca göze batıyor. Bana kalırsa bu konuda biraz dikkatli olmak gerekir. Aslına bakılırsa pek önemli değil, gene de, biliyorsun, netameli bir konu. Başına iş açarsın. Generalmiş, falanmış... Bırak böyle şeyleri, kardeşim! Bakarsın, bizim başkan yazdıklarından alınır, üzersin ihtiyarı... Zaten kötülüğünden başka ne gördük ki! Bırak, canı cehenneme!"

Kloçkov'u bir korku aldı.

"Doğru söze ne denir, arkadaş! Orasını değiştirelim gitsin... İyisi mi, 'Beyefendi' diyerek geçiştireyim. Ya da daha doğrusu, rütbesini belirtmeyeyim, yalnız Kleşçev kalsın."

Polumrakov, "Şöyle bir şey daha var," diye söze karıştı. "Gerçi pek önemli değil ama bakarsın, birilerinin hoşuna gitmeyebilir. Hani şu Liza'yla evlenmek isteyen Granski var ya, bir yerde annesi babası Liza'nın onunla evlenmesine razı olmazlarsa onlara karşı koyacağını söylüyor... Bence bunda bir kötülük yok, ana-babaların ne zorba varlıklar olduğu herkesçe bilinir. Bununla birlikte içinde bulunduğumuz şu çağda netameli bir konudur, başka türlü anlatılmalı... Yoksa kabak senin başında patlayabilir."

"Evet, biraz ileri gitmişsin," diye aynı görüşe katıldı Zamazurin. "O bölümü tümüyle karala. General kayınbabası olmayla ilgili düşünceleri de bırak bir yana. Hoş şeyler yazmışsın, ince bir alay kokuyor. Ne yaparsın ki, böyle şeylerle alay edilmez. General rütbesindeki bizim genel müdür de yoksul bir kızla ev-

lendiğine göre bundan kendine pay çıkarabilir. Sen de öyle düşünmüyor musun? Alınıp kızmaz mı? Varsayalım, bir gün tiyatroya gidiyor, orada senin piyes sahnede... Hoşuna gider mi sanıyorsun? Gitmez! Nankörlük etme, ne de olsa az çok iyiliğini gördün. Salalayev'le birlikte ondan yardım dileğinde bulunduğunuzda, 'Kloçkov hastadır, yardım yapılacaksa ona yapılsın,' demedi mi? Unutma bunu!"

Bulyakin göz kırptı.

"Hadi hadi, saklama! Başkana biraz dokundurduğun apaçık ortada."

"Aklımdan bile geçmedi!" diye savundu kendini Kloçkov. "Eğer belli bir kişiye dokundurmak istediysem Tanrı cezamı versin!"

"Bırak şimdi bu lafları! Bizimkinin kadın cinsine düşkünlüğü herkesçe bilinir. Yazdıklarında tam isabet var! Neyse... Şu polisle ilgili bölüm var ya, sen orasını da çıkar. Granski'yi de... Neyle uğraştığı, ne tür numaralar çevirdiği anlaşılmayan bir kahraman seçmişsin... Piyesinde bu genci kınasan neyse; tam tersine, ona destek veriyorsun. Belki iyi bir insandır, ona bir diyeceğim yok. Gene de... Akla her şey gelebilir."

"Peki, şu Yasnosertsev'in kim olduğunu hiç düşündünüz mü? Bizim Yenyakin'in ta kendisi! Azizim Kloçkov, düpedüz onu ima ettiğin ortada. Rütbesi aynı rütbe, karısıyla durmadan kavga ediyor, yetişkin bir kızları var. Tıpatıp aynısı... Teşekkürler, dostum. Alçağın foyasını açığa vurmuşsun. Kendini ne sanıyor o herif?"

Zamazurin içini çekti.

"Diyelim, Yenakin'i tefe koydun. Pis dürzünün biridir zaten. Ama seni evine çağırmaz mı fırsat buldukça? Bildiğim kadarıyla sizin Hastuşa'nın da vaftiz babasıymış. İyi yapmamışsın, Osip Kloçkov kardeşim. Çıkar onu vodvilden. Bana kalırsa bu işlerle hiç uğraşma sen. Doğru söylüyorum. Bir sürü dedikodu yayılacak şimdi. Sonunda pişman olursun."

Polumrakov da onu onayladı.

"Dediği doğru. Seninkisi işgüzarlık. Sonunda başına öyle bir iş açılır ki, altından kalkamazsın. Boşuna çabalıyorsun, azizim.

Sana göre iş değil vodvil yazmak. Gogol'e, Krılov'a özenmek istemişsin. Herkesin harcı değil böyle şeyler. Onlar gerçekten bu işin eğitimini görmüşlerdi, peki, senin öğrenimin ne? Onların yanında ufacık bir solucansın. Seni sinek gibi eziverir bu insanlar. Boş ver piyesle miyesle uğraşmayı, arkadaş! Bizimkinin kulağına ulaşmadan unut yazdıklarını."

"Yırt piyesi!" diye fısıldadı Bulyagin. "Aramızdan dışarıya laf sızmaz. Eğer bir soran olursa, senin bize bir şeyler okuduğunu ama ne olduğunu anlamadığımızı söyleriz."

Zamazurin de, "Böyle şeyler başkasına söylenir mi?" dedi. "Ağzımız sıkıdır bizim. Ama sorarlarsa ona bir şey diyemem. Yalanla yakamızı sıyıramayız. Her koyun kendi bacağından asılır. Başkası bir sürü pislik yapsın, hesabını bizden sorsunlar. En çok korktuğum budur. Hastasın diye belki sana ellerini sürmezler, ama bizim yakamıza yapışırlar, ceremesini biz çekeriz. Aman, benden uzak dursun!"

"Baylar, sesinizi yükseltmeyin! Birileri geliyor galiba. Sakla elindekini, Kloçkov!"

Zavallı Kloçkov defteri sakladı, ensesini kaşıyarak düşüncelere daldı.

"Haklısınız," dedi içini çekerek. "Bir sürü dedikodu çıkaracaklar, herkes kendine göre yorum yapacak. Belki de yazdığım şu kısa vodvilde bizim göremediğimiz daha neler bulurlar! Yırtayım gitsin en iyisi. Siz de, dostlarım, bundan kimseye söz etmeyin!"

O zamana kadar, ısmarlanan Rus şampanyası gelmişti. Konuklar birer kadeh içerek evlerine dağıldılar.

Yükselme Sınavı

(Экзамен на чин)

Saçına sakalına kır düşmüş, önünde iri göbeği, başında saygı uyandıran bir dazlağı olan, X Postanesi memurlarından Bay Yefim Zaharıç Fendrikov, kan ter içinde, ellerini sinirli sinirli ovuşturarak, "Coğrafya öğretmeni Galkin[1] bana düpedüz kin besliyor," dedi. "Evet, sınavda bana geçer not vermeyecek! Bunu adım gibi biliyorum! Aslında bana kızması bir hiç yüzünden... Nedeni de şu: geçenlerde taahhütlü bir mektup göndermek üzere postaneye gelmişti. Elinde zarfla kalabalığı yararak yanıma yaklaştı, herkesten önce onun mektubunu almamı istedi. Olur mu öyle şey, canım? Okumuş, kültürlü bir adam; düzene uyup beklemesi gerekmez mi? Kendini sert bir biçimde uyardım, 'Sayın bayım, sıranızı bekleyin!' dedim. Utancından kıpkırmızı kesildi, o günden beri aramız bozuk. Oğlum Yegoruşka'ya 1'den fazla not vermiyor, benim hakkımda da kentte olur olmaz söylentiler yayıyor. Bir gün Kuhtin'in meyhanesinin önünden geçiyordum, o da içeride bilardo oynuyormuş. Beni görünce pencereden dışarı sarktı, elinde bilardo sopasıyla sarhoş sarhoş, 'Baylar, bakın damgalı pul gidiyor!' diye bağırmaz mı?"

Lise binasının girişinde Fendrikov'la birlikte dikilirken

1 Kargagil – ç.n.

onun verdiği sigarayı geri çevirmeyip yakan Rusça öğretmeni Pivomiodov,[2] "O kadar da değil! Bizde sudan nedenlerle kimsenin hakkını yemezler. Heyecanlanmayın, sınavı verip geçer not alırsınız," diyerek posta memurunu yatıştırmaya çalışıyordu.

Ama Fendrikov'un yatışması uzun sürmedi. O sırada yelken bezinden pantolon üstüne frak giymiş, köse sakallı coğrafya öğretmeni Galkin girdi okuldan içeri. Fendrikov'u görünce dik dik baktı ve geçip gitti. Bunun ardından okula bir denetçinin gelmekte olduğu haberi yayıldı. Fendrikov'un her yeri buz kesti; ilk kez sınava giren ya da işledikleri suçtan dolayı yargılananların yakından tanıdığı bir ürpertiyle denetçinin gelmesini beklemeye koyuldu. Derken, okulun personel müdür yardımcısı Hamov[3] koşa koşa dışarı çıktı. Onun ardından, başında uzun papaz hotozu, göğsünde haçıyla din dersi hocası Zmiyejalov[4] denetçiyi karşılamak üzere okulun önüne yürüdü. Onun arkasından da okulun tüm öğretmenleri... Devlet okulları denetçisi Ahahov[5] gür sesiyle herkesi selamladı, toza bulanmış kirli havadan dolayı hoşnutsuzluğunu dile getirdikten sonra öğretmenlerin önünde okula girdi. Onun gelişinin üzerinden beş dakika geçmeden sınav başladı.

En başta papazın iki oğlu köy öğretmenliği için sınava girdiler. Bunlardan biri sınavı kazandı, öteki kazanamadı. Kazanamayan, cebinden çıkardığı kırmızı bir mendile sümkürdükten sonra orada biraz oyalandı, sonra süklüm püklüm çekip gitti. Ardından gönüllü askerlik için başvuran iki ortaokul mezunu sınava alındılar. Onların çıkışıyla Fendrikov'a sıra geldi.

Denetçi, Fendrikov'a, "Görev yeriniz neresidir?" diye sordu.

Fendrikov ellerinin titremesi belli olmasın diye arkasında saklayıp "hazır ol"a geçerek, "Beyefendi, bendeniz kentimizin postanesinde çalışıyorum," dedi. "Yirmi yıl hizmetim vardır, efendim. Şimdi de 10. barem derecesine yükselmek amacıyla

2 Bira-balcı – ç.n.

3 Küstahoğlu – ç.n.

4 Yılandiş – ç.n.

5 Ahahçı – ç.n.

yeterlik belgesi almaya çalışıyorum. Haddime düşmeden yeterlik sınavına geldim."

"Peki... Şimdi size bir yazı yazdıracağız."

Pivomiodov ayağa kalktı, kulakları yırtan gür sesiyle yazı dikte ettirmeye başladı. Yazıda, özellikle, söylendiği gibi yazılmayan sözcükler seçilmişti. Ancak bütün sinsi şaşırtmacalara karşın Fendrikov diktede başarılı oldu. Geleceğin 10. barem yükselmek isteyen devlet memuru, tüm dikkatini yazısının güzel gözükmesi için çaba harcarken gene de fazla dilbilgisi yanlışı yapmadı. Yaptığı yazım yanlışlarından biri denetçinin gülümsemesine neden olduysa da genelde büyük yanlış sayılmazdı böyle şeyler.

"Dikte sınavını başarıyla verdiniz," dedi denetçi.

Bu sözlerden yüreklenen Fendrikov yan gözle düşmanı Galkin'i süzdükten sonra, "Denetçi hazretleri," dedi. "İzin verirseniz belirteyim ki, geometriye Davıdov'un kitabından, bize yaz ayları dinlenceye gelen, Troits-Sergiyev ruhban okulu öğrencisi yeğenim Arsonofi ile birlikte hazırlandım. Düzlem geometri ve tasarı geometriye ayrı ayrı çalıştık."

"Sınav programında tasarı geometri bulunmuyor."

"Nasıl olmaz? Tam bir ay boşuna mı çalıştım yani? Tüh!"

"Şimdi geometriyi bırakalım da öbür bilimlere geçelim. Postane memuru olarak sizi en yakından ilgilendiren bilim, coğrafyadır. Coğrafyayı seversiniz, sanıyorum."

Sınav ayırtmanları bu sözler üzerine saygıyla gülümsediler. Coğrafyanın postanede çalışanları yakından ilgilendiren bir bilim olduğunu kabul etmeyen Fendrikov (çünkü böyle bir şeyi ne kitaplar yazıyordu ne de postane yönergelerinde vardı) gene de saygıyla, "Severim, efendim," diyerek karşılık verdi, ama sinirli sinirli öksürmekten kendini alamadı, sorulacak soruyu korku içinde beklemeye başladı.

Can düşmanı Galkin iskemlesinin arkasına yaslandı, biraz ağırdan alarak ilk soruyu patlattı:

"Söyleyin, bakayım, Türk Devleti'nin[6] yönetim biçimi nedir?"

"Şey... Bunu bilmeyecek ne var! Bir Türk devletidir orası."

---

6 Osmanlı Devleti – ç.n.

"Hımm! Türk devletiymiş... Bu yanıt doğru değil... Meşrutiyettir o ülkenin yönetim biçimi. Şimdi bana Ganj Nehri'nin kollarını sayın."

"Bu dersi Smirnov'un kitabından çalıştıysam da pek anlayamadım. Bildiğim kadarıyla Ganj, Hindistan'dadır... Şey... Okyanusa dökülür."

"Ben onu sormuyorum. Ganj'ın kollarını söyleyin siz bana. Demek bilmiyorsunuz? Öyleyse Aras Nehri'nin geçtiği ülkeleri söyleyin. Bunu da mı bilmiyorsunuz? Tuhaf, doğrusu... Jitomir kenti hangi ilimizde bulunuyor?"

"Dağıtım bölgesi 18, nokta kodu 121."

Bunları söylerken Fendrikov'un alnında ter domurcukları belirdi, gözlerini kırpıştırarak öyle bir yutkundu ki, adamcağız dilini yuttu sanırdınız.

"Beyefendi, size şurada çocuklarımın üzerine yemin ederim ki, postanelerde yirmi yıllık hizmetim vardır. İsterseniz din hocamız saygıdeğer pedere sorun... Ama şimdi içine düştüğüm şu durum... Nasıl söylesem bilmem ki... Ömür boyu duacınız olurum..."

"Bırakalım coğrafyayı. Aritmetikten nelere çalıştınız?"

"Aritmetiğe de yeterince hazırlanamadım. Aziz pedere sorun, bilirler ya... Yapmayın, ömür boyu duacınız olayım... Pokrov yortusundan beri sınava hazırlanmaktayım... Ama gördüğünüz gibi... Kafa işi için yaşlanmış olmalıyım. Gene de yardımınızı esirgemeyin, ölünceye dek dua ederim size..."

Fendrikov'un kirpiklerinden gözyaşları süzüldü.

"Onurla, dürüstçe hizmet ettim devlete... Her yıl orucumu tutarım... Aziz peder tanığımdır işte... Beyefendi hazretleri, lütfunuzu esirgemeyin benden..."

"Yani sınava hazırlıklı değil misiniz?"

"Hazırlıklı olmaz mıyım? Ama heyecandan hepsi aklımdan çıktı. Yakında altmışımı dolduracağım, beyefendiciğim, bu yaşta bilimle, derslerle uğraşmak bizim harcımız mı? Bir iyilikte bulunun işte..."

Papaz Zmiyejalov, "Yeni görevindeki şapkasının kokardını bile ısmarlamış!" diyerek güldü.

Denetçi, "Peki, çıkın!" dedi.

Yarım saat sonra ayırtmanlar ile Fendrikov bir şeyler içmek üzere Kuhtin'in meyhanesinde birlikteydiler. Fendrikov'un cakasından yanına varılmıyordu. Yüzü sevinçten pırıl pırıldı, gözleri mutluluktan ışıldıyordu. İkide bir ensesini kaşımasından zihnini bir düşüncenin kurcaladığı belliydi.

Sonunda dayanamayıp, "Çok yazık, değil mi?" dedi. "Aslında benim yaptığım, aptallığın daniskası!"

"Neymiş o?" diye sordu Pivomiodov.

"Madem sınav soruları arasında yoktu da ne diye tasarı geometriye durmadan çalıştım! Koca bir ay boşa gitti! Yazık değil mi bana?"

Cerrahlık

(Хирургия)

Çiftçiler Birliği Hastanesi. Evlenmek üzere izne ayrılan doktorun yerine sağlık memuru Sergey Kuryatkin[1] hastaları kabul ediyor. Kuryatkin yıpranmış bir ceket ile eski püskü bir pantolon giymiş, kırk yaşlarında, şişmanca bir adamdır. Duruşunda görevine düşkün, yardımsever bir insanın görünüşü var. Sol elinin orta ve işaretparmakları arasında tuttuğu sigara çevreye pis kokular saçıyor.

Belinden geniş meşin kemerle sıktığı kahverengi bir cüppe giymiş, uzun boylu, çam yarması gibi iri bir adam olan zangoç Yefim Vonmiglasov muayene odasına girer. Zangocun yarı kapalı duran gözüne perde inmiştir; burnunda, uzaktan iri bir sineğe benzeyen koyu bir ben vardır. Muayene odasına girince istavroz çıkarmak için gözleriyle aziz tasviri arar, ama bulamayınca tezgâhtaki kezzap şişesine dönerek istavroz çıkarır. Sonra kırmızı bir bohçaya sardığı ekmeği oradan çıkarır, okuyup üfledikten sonra sağlık memurunun önünde saygıyla eğilir, gene götürüp masanın üstüne koyar.

Sağlık memuru esneyerek, "O-o... Saygı bizden," der. "Şikâyetiniz nedir?"

"Kutsal pazar gününüz hayırlı olsun, Sergey Kuzmiç. Merhametinize sığınıyorum. Zebur'da çok doğru olarak belirtildiği

1 Tavukgil – ç.n.

gibi, 'Kutsal şarabı acı gözyaşlarımızı katarak içelim.' Geçenlerde bizim hatunla oturmuş çay demliyorduk. Oh, Tanrım, boğazımdan bir damlası geçse bari! Yatıp oracıkta ölsem daha iyiydi. Aman o ne ağrı, o ne sancı! Yalnız dişim olsa gene iyi, bütün şu tarafım sızım sızım sızlıyor. O sızıya kim dayanabilir ki! Oradan da sancı kulağıma vurmaz mı? Çivi mi desem, beni bağışlayın, kazık mı desem, sanki böyle bir şey çakılmış gibi kulağım zonklayıp duruyor. İşlediğim günahların cezasıydı belki bunlar. Ah, Sergey Kuzmiç, günahlarımız, hep günahlarımız yüzünden bu çektiklerimiz! Ulu Tanrı'nın buyruklarını dinlemiyoruz, tembellik ediyoruz. Papaz efendi ayin sırasında bir de bana çıkışıyor, 'Yefim, kekeme mi oldun, nedir? Okuduğun ilahilerden bir şey anlaşılmıyor,' diye. İnsan doğru-dürüst ağzını açamazsa, bağışlayın beni, bütün gece gözünü kırpmazsa, nasıl düzgün ilahi okuyabilir?"

"Hımm! Oturun, açın ağzınızı!"

Vonmiglasov oturur, ağzını açar.

Kuryatkin'in kaşları çatılır; zangocun açılmış ağzına bakınca sigaranın ve yılların sararttığı dişler arasında kocaman kovuğu bulunan bir diş görür.

"Baş zangocun tavsiyesine uyarak hardal kökü ile votka koydum, ama bir yararı dokunmadı," diye anlatır hasta zangoç. "Kulakları çınlasın, Glikeriya Anisimovna da Aynoroz Dağı'ndan getirdiği kutsal ipliği bileğime bağlayıp ağzımı sıcak sütle çalkalamamı öğütledi. İpliği bileğime bağladım, ama sıcak sütle gargara yapmadım. Tanrı'dan korktum, olur a, perhizim bozulur, diye."

"Boş inançlar bunlar. (Sessizlik) Hepsi boş inanç. Dişinizi çekmek gerekiyor, Yefim Miheyiç."

"Siz bilirsiniz, Sergey Kuzmiç. Çekmek mi gerekir, yoksa damlayla filan ağrıyı dindirmek mi? Siz daha iyisini bilirsiniz... Bunun öğrenimini gördünüz. Sizler gibi velinimetimize Ulu Tanrım uzun ömürler versin diye gece-gündüz, ölünceye dek dua etmek boynumuzun borcudur."

Sağlık memuru ezilip büzülür.

"Canım, bizim yaptığımız nedir ki! Önemli değil bunlar, hiç önemli değil..."

Sonra dolabın yanına gider, içindeki aletleri karıştırır.

"Bütün iş biraz alışkanlık edinmekte, biraz da bilek gücünde. Elime şöyle bir tükürdüm mü, tamam... Geçenlerde toprak ağası Aleksandr İvanıç Yegipetski gelmişti, dişi ağrıyordu. Eğitim, öğrenim görmüş bir beyefendi... Her şeyi sorup öğrenmek ister, işin girdisini çıktısını anlamaya çalışır. Öyle de kibardır ki, elinizi sıkmadan, hal hatır sormadan derdini anlatmaya kalkmaz. Tam yedi yıl Petersburg'da oturmuş; tanımadığı profesör, ünlü adam kalmamış. Dişiyle epeyce uğraştım... Yalvarıp yakarıyor, 'Tanrı aşkına, Sergey Kuzmiç, beni bu dertten kurtarın, çıkarıp atın şunu!' diyor. Niçin çekmeyeyim? Çekmek zor bir iş değil... Ama önce durumu iyice anlamak gerekir, anlamadan yapamazsın. Dişler çeşit çeşittir. Kimini kerpetenle çekersin, kimini çatal ayakla, kimini de keskiyle. Dişine göre..."

Sağlık memuru çatal ayağı alıyor, bir süre şaşkın şaşkın bakıyor alete, sonra onu bırakıp kerpeteni alıyor. Elinde kerpetenle zangoca yaklaşıyor.

"Hadi bakalım, ağzınızı adamakıllı açın! Şimdi biz onu... tuttuğumuz gibi çekeriz. Elimize şöyle bir tükürdük mü... Yalnız diş etini biraz kesmek gerekecek. Sonra dimdik yukarı kanırdık mı, işi bitiktir. (Diş etini kesmeye koyulur.)"

"Siz bizim velinimetimizsiniz. Bizim gibi budalalar ne anlar böyle şeylerden? Ulu Tanrım sizlere her türlü bilgiyi bağışlamış..."

"Ağzınız açıkken konuşmayın. Bu dişi çekmek zor değil. Bazen öyle dişler olur ki, yalnız kökü kalmıştır. Elime şöyle bir tüküreyim de siz bakın o zaman. (Kerpeteni zangocun ağzına sokar.) Durun, kıpırdamayın! Size 'Kıpırdamayın!' dedim. Bu diş elimden kurtulamaz! (Kanırır.) Asıl sorun ta dipten yakalamada. (Çeker.) Dişin ucu kırılmasın diye çalışıyorum."

"Aman Tanrım! Kutsal anamız! Uvvv!"

"Ne oluyor, yahu? Ne yapıyorsunuz? Ellerimi tutmayın! (Dişi bir daha çeker.) Şimdi çıkarırım onu. Kolay iş değil ki..."

"İsa babamız! Of, anacığım! (Bağırır.) Hadi, çeksen e şunu! Ne uğraşıp duruyorsun?"

"Ne sandındı ya! Cerrahlık kolay mı? Birden olmaz ki! Şimdi görür o!"

Vonmiglasov dizlerini kaldırıp dirseklerine dayar, parmaklarıyla garip hareketler yapar, gözleri faltaşı gibi açılır, kesik kesik solumaya başlar... Kırmızı yüzü ter içinde kalmış, gözlerine yaşlar dolmuştur... Kuryatkin burnundan solur, zangocun dişine ha bire asılır, acı verici bir yarım dakika bu uğraş içinde geçer. Derken, kerpeten çat deyip dişten kurtulur, zangoç ağrıya dayanamayıp yerinden hoplar, parmaklarını ağzına daldırır... Ne yazık ki çürük diş yerinde durmaktadır.

Hem ağlamaklı, hem de alaycı bir sesle;

"Hah, çekmiş!" der. "Sana da öbür dünyada böyle çektirsinler, e mi? Madem beceremeyecektin, ne diye giriştin bu işe? Bütün dünyamı kararttın, be adam! Teşekkürler!"

Sağlık memuru kızar.

"Sen de niçin ellerinle tutuyorsun? Ben dişini çekmeye çalışıyorum, sen dirseğimi dürtüyor, budalaca laflar ediyorsun! Salak!"

"Sensin salak!"

"Çarıklı köylü! Sen böyle şeylerden ne anlarsın? Dene de bir görelim! Bu iş kilisede kuleye çıkıp çan çalmaya benzemez! (Kızdırır.) 'Madem beceremeyecektin, ne diye giriştin bu işe!' demez mi? Başıma bilgiç kesildin. Toprak ağası Aleksandr İvanıç Yegipetski'nin dişini çektiğimde adamın gıkı bile çıkmadı. Bir kerecik bile dokunmadı elleriyle... Otur, hadi! 'Otur!' diyorum sana!"

"Amanın, gözüm dünyayı görmüyor! Dur da biraz kendime geleyim! Ah! (Oturur.) Fazla uğraşma, çekiver gitsin! Birdenbire asıl!"

"Tereciye tere satma! Aman Tanrım, ne cahil adamlara çattık! Bunların yanında çıldırmak işten değil! Açsan a ağzını! (Kerpeteni zangocun ağzına sokar.) Şaka mı sandın, cerrahlık bu! Kutsal İncil'i okumaya benzemez! (Kanırır.) Kımıldama! Anlaşılan, köhne bir diş bu. Kökleri ta nerelere gitmiş... 'Kımıldama!' diyorum sana! İşte böyle, işte böyle... Kıpırdanma! (Bir çatırtı işitilir.) Hay, aksi şeytan! Böyle olacağını biliyordum..."

Vonmiglasov bir süre bayılmış gibi kıpırtısız durur. Adamcağız ne yapacağını bilememektedir. Çevresine alık alık bakınır, solgun yüzünde terler birikmiştir.

Sağlık memuru hastasına dönerek, "Keşke çatal ayak kullansaydık! Ne terslik!" diye mırıldanır.

Biraz kendine gelen zangocun ilk işi parmaklarını ağzına götürmek olur. Ağrıyan dişinin yerinde iki sivrilik durmaktadır.

"Şeytanın dölü! Seni buraya bizlerin canını çıkarasın diye mi gönderdiler? Yezit!"

Sağlık memuru kerpeteni dolaba koyarken, "Sen istediğin kadar söv," der. "Eline bundan ne geçecek, bilmem ki! Cahil herif! Papaz okulunda yediğin kızılcık sopaları az geldi herhalde. Toprak ağası Aleksandr İvanıç Yegipetski yedi yıl Petersburg'da yaşamış; görgülü, bilgili bir adam. Yalnız sırtındaki giysi 100 ruble eder. Ama o bile sövmedi bana. Sen kendini ne sanıyorsun? Korkma, acı patlıcanı kırağı çalmaz! Hemen gebermezsin!"

Zangoç okunmuş ekmeği masanın üstünden alır, eliyle yanağını tuta tuta evine yollanır.

Kol Kırılır Yen İçinde Kalır

(Невидимые миру слезы)

Garnizon komutanı Albay Fyodor Rebrotyosov telgraf direği gibi ince uzun bir adamdı. Karanlık bir ağustos gecesi arkadaşlarıyla birlikte şehir kulübünden çıkarlarken onlara, "Baylar, şimdi yiyecek bir şeyler bulsak da açlığımızı bastırsak ne iyi olurdu," dedi. "Saratov'a filan gitmiş olsanız, böyle düzenli kentlerin kulüplerinde her zaman akşam yemeği yiyebilirsiniz. Ama bizim kokmuş Çerçansk'ta votka ve sinekli çaydan başka ne bulunur? Yanında adamakıllı meze olmadıktan sonra votka içmişsin, neye yarar?"

Rüzgâra çıkar çıkmaz kızıl tüylü paltosuna sıkıca sarınan, ruhban okulu denetçisi İvan İvanoviç Dvoyetoçiyev,[1] albayı onaylamakta gecikmedi.

"Evet, evet... Birkaç lokma bir şey yeseydik... Gecenin ikisi, aksilik, bütün meyhaneler de kapalı... İnsanın canı da öyle çekiyor ki! Hani, şimdi ringa tuzlaması mı olur, mantar mı, şöyle iki lokmacık..."

Müfettiş havada parmaklarını oynattı, canının çektiği şeyi yüzünün kıpırtılarıyla betimlemeye çalıştı. Betimlediği yiyecek öylesine lezzetli olmalıydı ki, adamcağızın ağzının suyu aktı. Hepsi durmuşlar, yiyecek bulmanın bir yolunu arıyorlardı. Ancak, hayal kurmaktan başka bir şey geçmiyordu ellerine.

1 İki noktagil – ç.n.

Emniyet Müdürü Yardımcısı Prujina-Prujinski derin derin iç çektikten sonra, "Dün Golopyosovlar'da öyle güzel bir hindi kızartması yedik ki!" dedi. "Şey... Sanırım sizin de yolunuz Varşova'ya düşmüştür. Şu Polonyalılar sazanı nasıl pişiriyorlar, bilir misiniz? Hepimizin tanıdığı sazan balıklarını tutup canlı canlı sütün içine atıyorlar. Kör olasılar orada tam bir gün cıbıl cıbıl yüzüyor. Sonra da kaymağa bulayıp cızırdayan yağın içine yatırıveriyorlar. Kardeşim ah, o ne tat! Senin ananasın, onun yanında halt etmiş! Ağzında tereyağı gibi eriyor, vallahi. Ya o kokuya ne demeli! Şöyle birkaç kadeh de votka yuvarladın mı, artık yeme de yanında yat!"

Rebrotyosov tüm içtenliğiyle berikine katıldı:

"Hele hıyar turşusu da varsa! Polonya'da bulunduğum sıralar bir oturuşta iki yüz pelmen[2] yediğimi bilirim. Bir tabağa tepeleme pelmen doldurursun, üstüne biber ekip maydanoz ile dereotu doğrarsın. Varın artık lezzetini siz düşünün!"

Albay Rebrotyosov bir an düşüncelere daldı. 1856 yılında Troits Manastırı'nda içtiği çığabalığı çorbası gelmişti aklına. Mis gibi balık çorbası burcu burcu tüttü burnunda, elinde olmaksızın ağzını şapırdattı. O sırada çizmesinin boğazından ayağına çamur dolduğunun farkına bile varmadı.

"Yok, yok, dayanamayacağım artık," dedi. "Hemen eve gidip açlığımı bastırmalıyım. Bakın baylar, hep birlikte bize gidelim. Ciddi söylüyorum. Birkaç kadeh atarız, Tanrı ne verdiyse yer içeriz. Hıyar turşusu, sucuk var... Semaveri de yaktık mı, tamam... E, ne diyorsunuz? Sonra rahatça oturur konuşuruz, eski günleri anarız. Karım uyumuştur ama uyandırmayız onu. Sessizce gireriz içeriye... Hadi, daha ne duruyorsunuz?"

Rebrotyosov'un önerisinin ne büyük bir coşkuyla karşılandığını anlatmaya gerek var mı? Yalnız şu kadarını belirteyim ki, Rebrotyosov, arkadaşlarının o geceki kadar istekli davrandıklarını daha önce hiç görmemişti.

Konuklar evin karanlık holüne girerlerken albay emirerini bir güzel haşladı:

"Bak şu kerataya! Kulaklarını koparırım sonra senin! Yüz ke-

2 Mantı benzeri, etli, küçük börek – ç.n.

re söylemedim mi, holde yatarken o berbat kokulu tütünü içme diye? Aptal herif, şimdi doğruca git, semaveri ateşle; hizmetçi kız İrina'ya da söyle, gelsin. Şey... Gelirken kilerden hıyar turşusu ile turp getirsin. Bak, biraz da ringabalığı temizleyeceksin. Üzerine taze soğan doğra, dereotu serp. Patatesi yuvarlak yuvarlak dilmeyi unutma sakın. Sirkesi, zeytinyağı eksik olmasın... Hardal koy, üstüne biber ek... Yani şöyle güzel bir garnitür hazırlayacaksın. İyi anladın mı bakayım?"

Rebrotyosov parmaklarıyla garnitürü karıştırır gibi yaptı, üzerine daha neler konulması gerektiğini emirerinin anlaması için kaşını, gözünü oynattı.

Herkes lastik ayakkabılarını çıkarmış, holden karanlık salona girmişti. Garnizon komutanı bir kibrit çaktı, içerisi pis pis kükürt koktu. Duvarlardaki, *Niva* dergisinden kesme resimler, Venedik görüntüleri, yazar Lajeçnikov ile şaşkın şaşkın bakan bir generalin portreleri, hepsi birden aydınlanıverdi.

Ortadaki masanın kanatlarını kaldıran albay, "Şimdi sofrayı kurar, keyfimize bakarız," dedi. "Benim Maşa bugün biraz rahatsız gibiydi de... Artık onun kusuruna bakmazsınız... Kadınların zayıflama düşkünlüğü, bilmez değilsiniz ya... Doktor Gusin, 'Perhiz yemekleri yüzünden,' diyor... Doğru söylüyor vallahi. Karıma hep, 'A canım, niye aklını hep yemeklerle bozdun?' diyorum. 'Sen ağzına girene değil ağzından çıkana bak. Bir perhizdir tutturmuşsun... Bedenine eziyet etmeyi de, üzülmeyi de bırak, gereksiz yerde konuşmamaya çalış!' Ama beni dinlemiyor ki. 'Küçükten beri böyle yetişmişiz,' diyor."

O sırada emireri içeri girdi, albayın kulağına eğilerek bir şeyler fısıldadı. Albay kaşlarını çattı.

"Hımmm," diyerek homurdandı... "Dostlarım, bana bir dakikalığına izin verir misiniz? Bizim Maşa uşaklar yüzünden kilerin kapısını, mutfak dolabını kilitler, anahtarları yanına alır da... Şimdi gider getiririm."

Albay parmaklarının uçlarına basarak yatak odasına yürüdü, içeri girdi. Karısı uyuyordu. Yavaşça karyolaya sokuldu.

"Maşa, Maşunya, uyan, hadi. Bir saniyeliğine aç gözlerini."

"Kim o? Sen misin? Ne istiyorsun?"

"Benim, Maşa'cığım, şeyi isteyecektim de... Bak, meleğim, anahtarları vermeni söyleyecektim... Uyu sen, mışıl mışıl uyu, merak etme... Ne gerekirse ben yaparım. Önlerine birer parça turşu koyacağım, hepsi o kadar... Şeytan çarpsın ki öyle. Gelenler yabancı değil. Dvoyetoçiyev, Prujina-Prujinski, iki-üç kişi daha. Hepsi de saygıdeğer, iyi insanlar... Prujinski'nin dördüncü dereceden Vladimir nişanı bile var. Sonra sana karşı öyle büyük bir saygı besliyor ki, bunu bilmeni isterim!"

"Ee, kafayı nerede çektin bakalım?"

"Gördün mü, gene sinirlenmeye başladın! Hep böylesin işte... Önlerine birer hıyar turşusu koyacağım, dedim sana. Tıkınır tıkınmaz giderler. Seni rahatsız edecek değiliz, kendim yaparım ne gerekiyorsa. Sen uyumana bak, bebeğim. E, sağlık durumun nasıl bakalım? Ben yokken Gusin geldi mi? Hadi, ver de elini öpeyim... Konukların hepsinin sana saygıları sonsuzdur... Dvoyetoçiyev öyle dindar bir adam ki! Veznedar Prujina da aynı. Sana nasıl saygı besliyorlar, bir bilsen! 'Marya Petrovna kadın değil, eşi bulunmaz bir melek!' diyorlar."

"Zevzekliği bırak da zıbar hadi. Kendisi gibi ipsizlerle kulüpte kafayı çekiyor, sonra da gelip gece yarısı dırdır ediyor... Utan, utan! Bir de baba olacaksın!"

"E, babaysam ne olmuş? Aman, sen sinirlenme, Maneçka'm! Sıkma canını... Seni sayıyor, seviyorum... Çocuklarımızın geleceğini de düşünmekteyim. Mita'yı liseye yerleştireceğim. Şey, adamları kovamam ki! Ayıp... Peşimi bırakmadılar, bir şeyler atıştıralım diye yakama yapıştılar... Biliyorsun, Dvoyetoçiyev ile Prujina-Prujinski çok cana yakın insanlar... Sana karşı da öyle anlayışlı, saygılılar ki! Birer hıyar, birer kadeh de votka... Tıkınsınlar, gitsinler... Sen bana bırak o işi."

"Tanrı'nın başıma sardığı bela mısın sen? Yoksa düpedüz aklını mı oynattın? Bu saatte eve konuk getirilir mi? Gecenin ortasında insanları rahatsız ettikleri için kafası kopasıcaların biraz utanmaları gerekmez mi? Böylesini kim, nerede görmüş? Yoksa meyhane mi sandılar burasını? Eğer anahtarları verirsem ben de insan değilim! Geleceklerse yarın akşam vakitlice gelsinler."

"Hımmm! Şunu şöyle söyleyeydin ya! Deminden beri beni karşısına almış, horlayıp duruyorsun. Demek oluyor ki, ne can dostumsun sen benim ne de Kutsal Kitap'ta yazıldığı gibi kocasının hayat yoldaşı! Söylemeye dilim varmıyor ama bir yılansın sen, yılan!"

"Ne, şimdi de küfür ha! Seni rezil!"

Kadın böyle haykırarak yatakta doğruldu, Rebrotyosov yanağını kaşıdı, konuşmasını şöyle sürdürdü:

"Demek rezilim, öyle mi? Teşekkürler! Bir dergide okumuştum: 'Başkalarının yanında melek, evde kocasına karşı iblis,' diye. Kadınlar hakkında söylenmiş ne doğru bir söz! Sen hep iblistin, iblis, gene öyle iblis kalacaksın!"

"Al sana, öyleyse!"

"Vur, hadi vur! Biricik kocanı döv! İşte önünde diz çöküyorum. Yalvarıyorum, Maneçka! Bağışla beni, ver şu anahtarları... Maneçka'm, meleğim... Böyle katı yürekli misin sen? Arkadaşlarımın yanında yüzümü kara mı çıkaracaksın? Ne kadar acımasızmışsın! Bana eziyet etmekten bıkmadın mı daha? Vur, vur hadi, patlat! Teşekkür ederim... Ne olur, diz çöküp yalvarıyorum işte!"

Karı koca böyle uzun süre konuştular. Rebrotyosov karısının önünde iki kez diz çöküp ağladı, sonra kızarak sövdü saydı, yanağını kaşıdı. Sonunda iş, karısının yataktan kalkmasıyla, adamın yüzüne tükürerek, "Görüyorum ki senden çekeceklerim daha bitmedi. Şu sandalyeden giyeceklerimi ver, domuzun dölü!" demesiyle bitti.

Albay, karısının giysilerini özenle uzattı, saçlarını düzelttikten sonra salonda bekleyen arkadaşlarının yanına döndü. Konuklar generalin portresi önünde yığılmışlar; paşanın şaşıran gözlerine bakarak onun mu, yoksa yazar Lajeçnikov'un mu daha büyük adam olduğunu tartışıyorlardı. Yazarların ölümsüzlüğüne inanan Dvoyetoçiyev, Lajeçnikov'un daha büyük olduğunu savunuyordu. Prujinski'nin savı ise değişikti:

"O bakımdan bir diyeceğim yok; kimi zaman güldürücü, kimi zaman acıklı öyküler yazdığı için Lajeçnikov'un yazarlığına kimse toz konduramaz. Ama gönder onu bakalım cepheye, bir

bölüğe komuta edebilecek mi? Ya general, öyle mi? Komutasına koca bir kolorduyu versen, bana mısın demez!"

Garnizon komutanı salona girince konuşmalar kesildi.

"Benim Maşa az sonra gelecek," dedi albay. "Hazırlanması uzun sürüyor da..."

"Sizi çok rahatsız ettik, vallahi... Şey, Fyodor Adamıç, yanağınıza ne oldu öyle? Aman Tanrım, gözünüzün altı da morarmış! Durup dururken başınıza ne işler açıldı?"

"Yanağım mı dediniz? Ne yanağı? Ha, şey... Demin Maneçka'nın yanına girerken onu korkutmak istemiştim de, karanlıkta karyolasını görmemişim... Kah, kah! İşte benim Maneçka'm da geldi... Ah, Manyunya'm benim, sen ne eli tez kadınsın! Luize Michele'in ta kendisi!"

Marya Petrovna saçı başı dağınık, uykulu uykulu içeri girdi. Ama neşeliydi, gözlerinin içi gülüyordu.

"Ah, ne iyi ettiniz de evimize uğradınız!" dedi. "Gündüzleri kapımızı çalmadığınıza göre, hiç olmazsa geceleyin getirdiği için kocama teşekkür etmeliyim. İçeride uyuyordum, bir de baktım, sesler var... Düşündüm, kim olabilir diye... Fyodor kalkmamam için çok ısrar etti ama ben dayanamadım, kalkıp geldim."

Kadın böyle diyerek mutfağın yolunu tuttu. Az sonra konuklar yemeklerini kaşıklamaya başladılar.

Bir saat sonra evden ayrıldıklarında Prujina-Prujinski içini çekerek arkadaşlarına, "Evli olmak iyi şey, doğrusu," dedi. "Canın istediğinde yemek yersin, istediğinde içkini içersin... Evde seni düşünen bir varlığın bulunması ne hoş, değil mi? Neşesi geldiğinde sana piyano bile çalar... Mutlu adam şu bizim Rebrotyosov!"

Onu dinlerken Dvoyetoçiyev sesini çıkarmadı. Düşünceli bir hali vardı. Evine girince öyle derinden bir iç geçirdi ki, karısı uykusundan uyandı.

Kadın hemen homurdanmaya başladı:

"Çizmelerinle ne patırdayıp duruyorsun, saygısız herif! Kulüpte gece yarısı zıkkımlanıyorsun, sonra paldır küldür herkesin rahatını kaçırıyorsun."

Denetçi bir daha içini çekti.

"Sen de insanı azarlamaktan başka bir şey bilmezsin. Git de Rebrotyosovların nasıl yaşadıklarına bir bak! Düşündükçe ağlayasım geliyor... Ne güzel anlaşıyorlar! Mutsuz yaşayan tek erkek benim. Kadın değil, cadıya çattık, ne yaparsın! Hadi, biraz öteye git!"

Böyle diyerek yorganı başına çekti, yazgısına küskün bir halde uyumaya çalıştı.

Bukalemun

(Хамелеон)

Polis komiseri Oçumelov,[1] elinde bir çıkın, sırtında yeni kaputuyla pazar meydanından geçmekte, onun arkasından da tepeleme dolu bir kalbur taşıyan, kızıl saçlı bir polis memuru yürümektedir. Kalburun içinde, pazarda el konulan frenk üzümleri vardır. Çevre ölü sessizliği içinde, ortalıkta ikisinden başka kimsecikler gözükmüyor. Dükkân ve meyhanelerin ardına değin açık kapıları karnı acıkmış hayvanların ağızları gibi, ölümlü dünyaya hüzünlü hüzünlü bakmakta. Görünürde dilenciler bile yok.

Oçumelov'un kulağına birdenbire bir ses çalınır:

"Isırmaya çalışırsın ha, geberesi hayvan! Çocuklar, bırakmayın onu! Şimdi yasalar kimsenin kimseyi ısırmasına izin vermiyor. Tutun şunu, sıkı tutun!"

Ardından bir köpek çenilemesi duyulur. Oçumelov başını yana çevirince bir köpeğin odun tüccarı Piçugin'in deposundan çıkıp, üç ayağı üstünde sıçrayarak, arkasına baka baka meydana doğru koştuğunu görür. Yakası kolalı basma gömlek ve bütün düğmeleri çözük yelek giyen bir adam kaçan köpeği kovalamaktadır. Basma gömlekli adam bir ara kendini yere atıp yüz üstü kapaklanır, bu sırada köpeği arka ayaklarından yakalamış-

1 Şaşkıngil – ç.n.

tır. Gene köpek çenilemeleri, birisinin "Bırakmayın onu!" diye bağırması duyulur. Dükkânların kapılarından tezgâhtarların uykulu suratları gözükür, çok geçmeden odun deposunun çevresinde yerden bitmişçesine bir kalabalık toplanır.

Polis memuru, "Galiba bir olay var, komiserim," der.

Oçumelov sola çark edip kalabalığın toplandığı yere yönelir. Odun deposunun yanında, yukarıda betimlenen yelek düğmeleri çözük adam durmakta, sağ elini havaya kaldırarak kanlı parmağını orada birikenlere göstermektedir. Yarı sarhoş suratında, "Dur, ben sana göstereceğim, kahpe!" diyen bir anlam vardır, havaya kalkık parmağı ise bir çeşit utku (zafer) işareti gibidir.

Komiser bu adamın kuyumcu Hriukin'den başkası olmadığını anlar. Kalabalığın tam ortasında, tüm gövdesi zangır zangır titrerken ön ayaklarını yana açarak oturan bir tazı yavrusu, yani olayın asıl sorumlusu, kuyumcunun ileri atılarak arka ayaklarından yakaladığı, beyaz tüylü, sivri burunlu, sırtı sarı benekli köpek durmaktadır. Hayvancağızın ağlayan gözlerinde üzüntüyle karışık korku okunmaktadır.

Oçumelov kalabalığı yararak, "Burada niçin toplandınız, bakalım?" diye sorar. "Neler oluyor? Sen parmağını neden kaldırıp duruyorsun? Kimdir o bağıran?"

Hriukin avcunun içine öksürerek saygılı bir biçimde, "Şuradan geçiyordum, kimseye bir zararım yoktu, komiser bey," diye anlatmaya başlar. "Mitri Mitriç'le odun işini konuşacaktık. İşte şu alçak, durup dururken, ansızın parmağıma yapışmaz mı? Bağışlayın, çalışan bir adamım ben, kuyumculuk ince bir zanaattir... Bu durumda parmağımı belki bir hafta kımıldatamam, bana tazminat ödesinler... Hayvanlar yüzünden zarar görmemize yasalar bile izin vermez. Önümüze çıkan her hayvan bizi ısıracaksa yaşamayalım daha iyi..."

Oçumelov öksürerek kaşlarını oynatır, sert bir sesle, "Hımm, peki!" der. "Söyleyin bakayım, kimindir bu köpek? Bir işi yarım bırakmam ben, üstüne giderim! Köpekleri sokaklara başıboş salmanın ne demek olduğunu göstereceğim! Kuralları takmayan bu gibi kişilerin dikkatini çekmenin zamanı geldi. Ben o al-

çağa ceza keseyim de, köpeğini, her türlü hayvanını sokağa salmanın cezasını çeksin! Dünya kaç bucakmış, anlasın hergele!"

Polis memuruna döner.

"Bay Yeldırin! Bu köpeğin kimin olduğunu öğren, sonra da tutanak yaz! Köpek hemen telef edilsin! Kuduzdur belki de... Sizlere soruyorum, kimindir bu başıboş hayvan?"

Kalabalığın arasından biri, "Sanıyorum, General Jigalov'un[2] köpeğidir," der.

"General Jigalov'un mu? Hımın! Yeldırin, kaputumu sırtımdan çıkar, bakayım! Hava da ne kadar sıcakmış! Yağmur yağacağa benziyor..."

Hriukin'e döner.

"Yalnız, anlamadığım bir şey var. Bu köpek nasıl oldu da seni ısırdı? Gördüğün gibi ufacık bir yaratık, oysa sen, maşallah katana gibi irisin. Parmağına erişebilir mi? Bana öyle geliyor ki, parmağın bir çiviye filan takılıp yaralandı, sonra suçu bu hayvanın üstüne attın. Ben senin gibileri tanırım. Bana kül yutturamazsın!"

"Komiserim, alay olsun diye bu herif muhakkak sigarasını köpeğin suratına bastırmıştır, o da enayi değil ya, parmağını ısırıvermiştir. Bu adamı tanıyorum, işe yaramazın biridir, komiserim."

"Sen neler zırvalıyorsun, be adam? Gözünle görmediğin şeyi uydurmak yakışır mı sana! Bay komiser akıllı adamdır, kimin yalancı, kimin Tanrı huzurunda haklı olduğunu çok iyi anlar..."

Polis memuru durumu kavramışçasına, "Yalan söylüyorsam gözüm çıksın, isterseniz mahkemeye verin beni," der. "Yargıç yasalara göre haklıyı, haksızı ayıracaktır. Şimdi herkes yasalar önünde eşit... Zaten benim kardeşim de jandarmadır, bunu böylece bilin!"

"Kapa çeneni!"

Polis memuru durumu kavramışçasına, "Bu köpek General Jigalov'un olamaz!" der. "Generalin evinde böyleleri yok, onunkiler hep cins av köpekleridir."

2 Yakaroğlu – ç.n.

"İyi biliyor musun?"

"Adım gibi biliyorum, komiserim."

"Evet, doğru, ben de biliyorum. Generalin köpekleri hem pahalı, hem de iyi cins hayvanlardır. Bu yaratık ise bir şeye benzemiyor. Ne tüyü tüy, ne görünüşü görünüş! Pis bir yaratık, kısacası! Bir de böyle mıymıntıları köpek diye besliyorlar! Şaşarım akıllarına! Bu köpek Moskova'da ya da Petersburg'da yakalansaydı, ne yaparlardı biliyor musunuz? Orada yasaya filan bakmazlar, hemen gebertirlerdi. Hriukin, bu işten madem zarar gördün, arkasını bırakma! Böyle insanlara dersini vermek gerekiyor. Bunun zamanı çoktan geldi..."

Polis memuru yüksek sesle düşünmeye başlar:

"Kim bilir, belki de generalin köpeğidir. Kimin olduğu suratında yazılı değil ki... Geçenlerde onun avlusunda böyle bir köpek görmüştüm."

Gene kalabalığın arasından bir ses, "Generalin olduğu kesin!" der.

"Hımm! Yeldırin, şu kaputu giymeme yardım et, bakayım! Rüzgâr mı çıktı, nedir? Soğuk insanın iliklerine işliyor... Sen köpeği götür, generale kendi elinle teslim et. Benim sokakta bulduğumu söylersin. Bir daha başıboş bırakmasınlar. Cins bir köpeğe benziyor, her önüne gelen suratında sigara söndürürse hayvancağız buna nasıl dayanır? Köpek dediğin nazik bir yaratıktır... Sen de be adam, artık parmağını havada tutup durma! Parmağım da parmağım, aklını onunla bozmuşsun! Aslında bütün suç sende!"

"Durun, generalin aşçısı geçiyor, ona soralım... Hey, Prohor, bir dakika buraya gelir misin! Şu köpeğe bir bak. Sizin mi?"

"Bu da nereden çıktı? Bizim evde böyle köpeklerin ne işi var?"

Oçumelov, "Anlaşıldı," der. "Uzun uzadıya araştırmaya gerek kalmadı. Bu hayvan sokak köpeğidir, besbelli. Deminden beri lafı uzatıp duruyorsunuz. Ben 'Sokak köpeğidir!' demişsem öyledir. En kestirme yoldan ortadan kaldırılmalı."

Aşçı Prohor, "Evet, bizim köpeğimiz değil ama, birkaç gün önce beyefendinin kardeşi bize konuk gelmişlerdi, köpek onundur," diye açıklamasını sürdürür. "Bizim beyefendi tazıdan pek hoşlanmazlar, oysa kardeşi böylelerine bayılır."

Oçumelov'un yüzüne çok sevindiğini gösteren bir gülümseme yayılır.

"Ne diyorsun, generalin kardeşi geldiler, ha? Vladimir İvanıç geldi, öyle mi? Bak sen şu işe! Benim haberim bile olmadı... 'Konuk geldiler,' mi demiştin?"

"Evet, bizde kalıyorlar."

"Ya, demek öyle! Ağabeylerini görecekleri gelmiş, desen e! Benimse bundan haberim yok! Demek bu hayvan Vladimir İvanıç'ın köpeği? Hem de atik mi atik bir köpek! Bir sıçrayışta herifin parmağını 'hap' diye ısırıver! Kah kah kah! Dur bakayım, sen ne diye titreyip duruyorsun orada? Hırrr hırrr! Şuna bakın, kızıyor da... Seni gidi yaramaz seni!"

Prohor köpeği yanına çağırır, birlikte odun deposundan uzaklaşırlar. Oradakiler Hriukov'la alay etmeye başlarlar. Oçumelov da, "Görürsün, bir gün senin yuvanı yapacağım!" diye gözdağı verir.

Sonra kaputuna sarılır, polis memuru arkasında, pazar meydanından geçip giderler.

Yağmurdan Kaçarken Doluya Tutuldu

(Из огня да в полымя)

Avukat Kalyakin katedral korosunun şefi Dosifey Gradusov'un[1] odasında oturmuş, Gradusov'un adına sulh mahkemesinden gelen celp kâğıdını elinde evirip çevirerek bazı açıklamalarda bulunuyordu:

"Siz ne derseniz deyin, Dosifey Petroviç, bütün kusur zatı alinizde. Size saygım sonsuz, bana karşı gösterdiğiniz yakınlığı takdirle karşılıyorum, gene de üzülerek belirteyim ki, bu işte siz haksızsınız. Evet, haksızsınız. Müvekkilim Osip Derevyaşkin'e[2] hakaret ettiğiniz bal gibi ortada. Ne diye hakaret ettiniz adama?"

Yüzünden lanet okunan, uzun boylu, dar alınlı, kalın kaşlı, göğsünde tunç bir madalya sallanan ihtiyar Gradusov öfkeli bir sesle, "Ne hakaret etmesi!" dedi. "Ona hakaret etmedim ki! Yalnızca biraz ahlâk dersi verdim, o kadar. Budalalara ahlâk dersi vermez, onları yola getirmezsek şu dünyada rahat yüzü göremeyiz."

"Ama, Dosifey Petroviç, siz ahlâk dersi filan vermemiş, adama düpedüz hakaret etmişsiniz. Dilekçesinde belirttiğine göre herkesin önünde yüzüne 'sen' diye bağırdıktan sonra ne alçak-

1 Dereceoğlu – ç.n.

2 Ağaçgil – ç.n.

lığını bırakmışsınız, ne eşekliğini... Bir keresinde de elinizi kaldırıp fiilen saldırıda bulunmuşsunuz."

"Anlamadım! Adam hak etmişse dövmekten başka çıkar yol kalır mı?"

"Ama şunu iyi bilin ki, buna hiç hakkınız yok!"

"Benim mi hakkım yokmuş? E, bağışlayın ama bunu benim külahıma anlatın! Böyle lafları yutmam ben! Bu adam piskoposluk korosundan kapı dışarı edildikten sonra gelip benim koroma girdi, orada tam on yıl çalıştı. Bilmek istersiniz diye söyleyeyim ki, ben onun kurtarıcısı, velinimeti sayılırım. Onu şimdi ben de koromdan kovdum diye bana kızdıysa bunda tümüyle kendisi suçludur. Felsefeyle uğraşmak ona mı düşmüş? Felsefeyle yalnız aklı başında, yükseköğrenim görmüş kişiler uğraşabilir. Eğer sen budalaysan, aklın her şeye ermiyorsa kapa çeneni, otur oturduğun yerde! Saçma sapan şeyler zırvalama da akıllı insanların söylediklerine kulak ver! Ama bizimkisi fırsatını buldukça zırvalamaktan geri durmaz. Tam koro ilahi söylemeye ya da ayine başlayacağı zaman Bismarck'tan, Gladstone'dan dem vurur. İnanır mısınız, salak herif bir gazeteye bile abone olmuş, her gün alıyormuş... Gözünüzün önüne getirebiliyor musunuz, Türk-Rus savaşı yüzünden kaç kez tokatladım dürzüyü! Koro ilahi söylerken bu herif, tenorların kulağına eğilmiş, bizimkilerin Türk zırhlısı "Lütfi Celil"i mayınla havaya nasıl uçurduklarını anlatıyor. Söyler misiniz, bu ne demek oluyor? Bizimkilerin utku (zafer) kazanması insanın hoşuna gider elbet, ama ilahi söylememek için bir sebep değildir bu... Öğle ayini bitsin, ondan sonra konuş konuşabildiğin kadar. Öyle değil mi? Sözün kısası, domuzun biridir o herif!"

"Demek oluyor ki, ona daha önce de hakaret ediyordunuz!"

"Ama eskiden gücenmiyordu ki... Bunları kendi iyiliği için söylediğimi biliyor, sesini çıkarmıyordu. Büyüklerine, velinimetine karşı gelmenin günah olduğunun bilincindeydi. Ama ne zaman emniyette göreve girip yazıcılığa başladı, artık hepsine paydos! Tafrasından yanına varılmaz oldu. 'Ben senin ilahicin değilim, memurum,' diyor da başka bir şey söylemiyor. Bu arada 'Evrak memurluğu sınavına gireceğim!' diye tutturdu. Ben de

dedim ki, 'Sen budalanın birisin. Felsefe yürüteceğine burnunu silsen daha iyi edersin. Rütbe, mevki düşünmek senin neyine? Sana rütbe düşünmek yerine boynunu büküp bir köşede oturmak daha çok yaraşır.' Ama laflarım kafasına girmiyor ki! Sözün gelişi, şu son olayı ele alalım. Beni mahkemeye verişinin asıl nedenini biliyor musunuz? Bu adam hödükoğlu hödük değil de nedir? Samopliuyov'un[3] meyhanesinde oturmuş, bizim katedralin zangocuyla çay içiyorduk, içerisi öyle kalabalıktı ki, iğne atsan yere düşmezdi! Baktım, bu hergele de orada, yazıcı arkadaşlarıyla birlikte bir şeyler zıkkımlanıyor. İki dirhem bir çekirdek giyinmiş, cakası da yerinde ha! Ellerini havaya kaldıra kaldıra konuşup duruyor. Neler söylediğini merak edip kulak kabarttım. A, bizimki bu sefer de kolera salgınını diline dolamış, felsefe yürütmüyor mu? Siz olsanız ne yaparsınız? Sesimi çıkarmadım, dişimi sıktım... 'Anlat bakalım, anlat, dilin kemiği yok nasıl olsa!..' dedim kendi kendime. Ama şu işe bakın ki, tam o sırada meyhanenin laternasını çalmaya başladılar. Bizim hödüğün duyguları kabarmış olacak ki, ayağa kalkıp arkadaşlarına, 'Uygarlık, ilerleme adına içelim!' diye bağırdı. 'Ben, ülkemin öz oğlu, yurtsever bir Slavcıyım! Yurdumun uğruna her güçlüğe göğüs germeye hazırım! Kendine güvenen varsa çıksın karşıma! Bilek güreşinde kim kendine güveniyorsa çıksın, onu yeneceğim!' Böyle diyerek masaya bir yumruk indirdi. Eh, artık bu kadarına dayanamadım. Yanına yaklaşarak nazikçe, 'Bana bak, Osip! Sen eşeğin birisin, hiçbir şeye aklın ermiyor. O bakımdan otur oturduğun yerde, çeneni de kapat! Yalnız okumuş, akıllı adamlar tartışmaya girebilirler, senin böyle şeylere hakkın yok! Çünkü sen bir hiçsin, sıfırsın!..' dedim. Ben ona bir söyledim, o bana on karşılık verdi. Açtı ağzını, yumdu gözünü... Oysa benim söylediklerim onun iyiliği içindi. Buna karşılık aptal herif ne yaptı? Tuttu beni mahkemeye verdi."

Kalyakin içini çekti.

"Dosifey Petroviç, işte dilinizi tutamadığınız için, bakın, başınıza ne işler açtınız! Çoluk çocuk sahibi, saygıdeğer bir kişisiniz. Mahkemeye gelip gitmelerden, dedikodulardan, ağız

3 Kendi tükürengil – ç.n.

dalaşlarından, belki de tutuklanmaktan kurtulamayacaksınız. Bu işi fazla uzatmadan bitirmek gerek. Bakın, size ne diyeceğim! Bugün akşamüzeri, saat 6'ya doğru Samopliuyev'in meyhanesine gidelim; yanlarında ona hakarette bulunduğunuz yazıcılarla, tiyatro oyuncularıyla birlikte otururlarken Derevyaşkin'den özür dilersiniz. Böyle yaparsanız dava dilekçesini geri aldırırım ona. Anladınız mı? Böylesi daha iyidir, Dosifey Petroviç, önerimi kabul edeceğinizi sanıyorum. Bu çözüm yolunu dostunuz olarak açıkladım size. Müvekkilim Derevyaşkin'e hakaret ettiniz, herkesin önünde onu kepazeye çevirdiniz, daha da önemlisi onun gururuyla oynayıp duygularıyla açıkça alay ettiniz... Biliyor musunuz, bu zamanda böyle şeyler yapılmaz. Daha dikkatli davranmak gerekirdi. Sözlerinize öyle bir anlam vermişsiniz ki, nasıl söyleyeyim... Günümüzde... Şey... Pek uygun kaçmıyor... Şimdi 6'ya çeyrek var. Benimle gelecek misiniz?"

Gradusov gitmemek için direndi, ama Kalyakin onun sözlerinin taşıdığı "anlam"ı, bu "anlam"dan doğacak sonuçları öyle keskin çizgilerle ortaya koydu ki, koro şefi korkarak gitmeye razı oldu.

Meyhaneye giderlerken avukat, "Dikkat edin, gönül alıcı sözlerle özür dileyin," diye akıl veriyordu. "Yanına gidip, 'Sizden,' diye başladıktan sonra, 'özür diliyorum... Sözlerimi geri aldım,' filan dersiniz..."

Meyhaneye vardıklarında her zamanki müşterilerin çoğunlukla geldiğini gördüler. Akşam oldu mu, çay, bira içmek isteyen bütün orta halliler orada toplanırlardı. Bu sefer de esnaf takımı, artistler, memurlar, yazıcılar masaları doldurmuşlardı. Derevyaşkin yazıcıların arasına oturmuştu, ilk bakışta yaşı anlaşılmayan, sinekkaydı tıraşlı, baykuş gözlü bir adamdı. Fırça gibi sert saçları vardı, onu görünce başını aşağı eğip çizmelerinizi fırçalamak gelirdi insanın içinden. Yüzünün mutlu görünüşünden bu yüzün sahibinin hem ayyaş, hem kalın sesli, hem de aptal olduğu kanısına varırdınız hemen. Fakat onun aptallığı, kendini dünyanın en akıllı adamı sanacak derecede değildi. Koro şefinin içeri girdiğini görünce adamcağız azıcık yerinden doğruldu,

kedi gibi bıyıklarını oynattı. Topluluk önünde zavallı yazıcıdan özür dileneceğini sezmiş bulunan kalabalık sessizleşti.

İçeri girer girmez Kalyakin, "Bay Gradusov razı oldu," dedi.

Koro şefi kalabalık arasından bazılarıyla selamlaştı, mendilini çıkarıp gürültüyle sümkürdü, kızara bozara Derevyaşkin'e yaklaştı. Onun yüzüne bakmadan, "Bağışlayınız... Buradaki bayların önünde geçen gün söylediğim sözleri geri alıyorum," dedikten sonra mendili cebine soktu.

Derevyaşkin kalın sesiyle, "Bağışlıyorum," dedi.

Oradakileri utku kazanmışçasına süzdükten sonra yerine oturdu.

"Bu bana yeter. Bay avukat, davanın düşmesi için gerekeni yapınız, lütfen," dedi.

Gradusov rahat değildi.

"Evet, özür diliyorum. Bağışlayın! Ben can sıkıcı şeylerden hoşlanmam... Sana 'siz' dememi mi istiyorsunuz, işte 'siz' diyorum. Seni akıllı adam yerine koymamı mı istiyorsun? Ona da peki! Canın cehenneme, nasıl istiyorsan öyle olsun! Ben, kardeşim, kinci bir adam değilim. Senin gibi mendeburlara aldırdığım yok!"

"Ama izin verin, özür dileyeceğiniz yerde gene sövüyorsunuz bana."

"Yahu, daha nasıl özür dileyeyim? İstediklerin yerine geldi ya! 'Sen' diye konuşuyorsam alışkanlıktan ileri geliyor. Bir de önünde diz çöküp yalvaracak değilim herhalde... Hem özür diliyorum, hem de bu işi kısa yoldan çözdüğüm için Tanrı'ya şükrediyorum. Mahkemelerde sürtecek vaktim yok benim. Ömrümde mahkemeye gitmiş değilim, gitmek de istemem... Sonra sana... Size de tavsiye etmem."

"Size katılıyorum... Bu duruma göre, şimdi birlikte Ayastefanos (Yeşilköy) Barışı onuruna birer kadeh içmeye ne dersiniz?"

"Neden içmeyelim? İçeriz, içeriz... Ancak sen, kardeşim Osip, domuzun birisin! Bunu sana sövmek için söylemiyorum. Lafın gelişi işte... Dilim öyle alışmış... Domuzun tekisin sen, Osip! Piskoposluk korosundan kovduğum gün ayaklarıma kapandığını ne çabuk unuttun? Sonra da tutup velinimetini şikâ-

yete kalkışıyorsun! Nah senin suratına!.. Bunları yaparken hiç utanmadın mı? Baylar, bu adamın yaptığı ayıp değil mi?"

"İzin verin ama... Gene sövmeye başladınız."

"Ne sövmesi? Ben sana öğüt veriyorum, doğru yolu gösteriyorum... Biz artık barıştık. Şunu son kez söyleyeyim ki, sana kesinlikle küfretmek niyetinde değilim. Velinimetini şikâyet eden senin gibi bir dangalakla neden uğraşacakmışım? Cehenneme kadar yolun var! Aslında seninle konuşmaya bile değmez. Elimde olmadan demin sana 'domuz' demişsem gerçekten domuzsun da ondan... On yıldır yedirip içirdiği, nota öğrettiği için bir büyüğüne dua edeceğin yerde nankörcesine mahkemede dava açıyorsun, üstelik iblis avukatını üzerime salıyorsun."

Kalyakin gücenerek söze karıştı:

"Müsaade buyurun, Dosifey Petroviç! Size gelen iblis değil, bendim. Söylediklerinizde biraz dikkatli olun. Çok rica edeceğim!"

"Ben sizi kastetmedim. Gelmek istiyorsanız her gün gelin bana, başımın üstünde yeriniz var. Ancak bir noktayı anlamış değilim: Hukuku bitirmiş, kültürlü bir adam nasıl oluyor da bu babahindiye öğüt verecek yerde onunla kol kola girip bana karşı dava açıyor? Sizin yerinizde olsam bu herifi hapislerde çürütür, süründürürdüm. Sonra, ne diye kızıyorsunuz bana? Sizin istediğiniz gibi özür diledik ya işte! Benden daha ne istiyorsunuz? Anlamıyorum doğrusu... Baylar, tanığım olun, ben özür diledim, bir daha da herhangi bir ahmaktan özür dileyecek değilim."

Osip öfkeden kısılan bir sesle, "Ahmak sizsiniz!" diyerek göğsünü yumrukladı.

"Ben mi ahmağım? Ben ha? Üstelik bunu bana sen söylüyorsun?"

Böyle derken Gradusov pancar gibi kızardı, titremeye başladı.

"Ne cüretle bunu bana söyleyebiliyorsun? Öyleyse al sana! Bu tokat yetmez, bir de seni mahkemeye vereyim de gör gününü! Hakaret etmenin ne demek olduğunu anlatacağım sana! Baylar, hepiniz tanığım olun! Bay komiser, niye orada durmuş bakıyorsunuz? Bu adam bana hakaret etti, işitmediniz mi? Ay-

lık almayı biliyorsunuz da düzeni sağlamaya gelince niçin susuyorsunuz? Mahkeme denen şey herkes için vardır, bunu iyi bilmiş olun!"

Komiser, Gradusov'un yanına öfkeyle yürüdü, olay bununla kalmayıp büyüdükçe büyüdü.

Bir hafta sonra Gradusov sulh yargıcının karşısında oturuyor; Derevyaşkin'den başka bir de avukata, polis komiserine hakaretten yargılanıyordu. Başlangıçta kendisinin davacı mı, yoksa sanık mı olduğunu dahi anlamış değildi, ancak yargıç suçlarından dolayı "toplam" iki ay hapsine karar verince aklı başına gelerek acı acı güldü, "Tuhaf şey!" dedi. "Hem hakaret görüyoruz, bu yetmiyormuş gibi bir de hapse atılıyoruz! Bay yargıç, yargılama yasalara göre yapılmalı, aklınıza estiği gibi değil! Toprağı bol olası anneniz Varvara Vasilyevna olsa, şu Osip gibilerine bir güzel sopa çektirirdi. Ama siz ona arka çıkıyorsunuz. Böyle mendeburları haklı çıkarırsanız sonu neye varır? Başkaları da aynı şeyi yaparlar... Bu durumda hakkımızı aramak için kime başvuracağız?"

"Hüküm iki hafta içinde temyiz edilebilir... Gereksiz yere konuşmamanızı rica ederim. Gidebilirsiniz."

Gradusov anlamlı anlamlı göz kırptı.

"Bunu anlamayacak ne var? Bu zamanda yalnızca devletten aldığımız aylıkla geçinmek kolay değil. Geçimini kolaylaştırmak istiyorsan suçsuzu suçlu çıkarıp kodese tıkarsın... Hep böyledir. İşin kötüsü, hakkını arayacak başka yer de yoktur..."

"Ne dediniz?"

"Hiç! Sözün gelişi öyle söylüyorum. Yani ne siz söyleyin ne de ben anlatayım... Altın zincir bileğinizde diye sizi yargılayacak mahkeme yok mu sanıyorsunuz? Hiç merak etmeyin, sizin de boyunuzun ölçüsünü alırlar!"

Hemen "yargıca hakaretten" dava açıldı, ama piskopos işe karışınca dava dosyası hasıraltı edildi.

Hakkında verilen hükmü yargıtaya gönderen Gradusov kendisinin aklanacağından, Osip'in ise hapse gireceğinden yüzde yüz emindi. Yargıtayda onu dinledikleri sırada gene aynı kanıdaydı. Yüksek yargıçların karşısında dikilirken çenesini tuttu,

gereksiz şeyler söylemekten kaçındı. Ama yargıçlar kurulu başkanı ona oturmasını söylediğinde birden alınarak, "Koro şefinin eski şarkıcısıyla yan yana oturduğu nerede görülmüş?" diye söylendi.

Yargıçlar kurulu sulh mahkemesinin kararını onaylayınca Gradusov gözlerini kısarak homurdanmaya başladı:

"Ne? Ne buyurdunuz, efendim? Bundan bir şey anlamadım! Siz neden söz ediyorsunuz?"

"Yargıtay, sulh mahkemesi yargıcının hükmüne uymuştur. Karardan memnun değilseniz senatoya başvurabilirsiniz."

"Ya, demek öyle! Bu çabuk, hem de adalete tıpatıp uygun kararınızdan dolayı sonsuz teşekkürlerimi sunarım! Elbette tek aylıkla geçinmek zordur. Beni bağışlayınız, ama rüşvet yemeyen mahkemeyi de buluruz biz!"

Gradusov'un yargıtayda söylediklerinin hepsini burada anlatacak değilim. Şimdi de "yargıtaya hakaret"ten dolayı yargılanacak. Yakınları suçun onda olduğunu söylediklerinde Gradusov dinlemek bile istemiyor. Suçsuz olduğunda diretmekte kalmayıp yolsuzlukları ortaya çıkarmasından ötürü er geç kendisine teşekkür edileceğine inanıyor.

Onun bu inadı karşısında katedralin başpapazı elini umutsuzca sallayarak, "Bu budalanın yola geleceği yok!" diyor. "Anlamıyor, kafası almıyor!"

SONSÖZ

ANTON ÇEHOV'A DAİR HATIRA PARÇALARI

MAKSİM GORKİ

Bir keresinde beni Küçükköy'e davet etmişti; orada ufak bir arazisi, beyaza boyalı, iki katlı bir evi vardı. Bana "malikânesini" gezdirirken hevesle anlatmaya koyulmuştu: "Param olsa, hasta köy öğretmenleri için burada bir sanatoryum inşa ederdim. Kocaman, aydınlık bir bina olurdu: aydınlık mı aydınlık, dev pencereleri ve yüksek tavanlı odaları olan bir bina. Enfes bir kütüphanesi, envai çeşit müzik aleti, arılar, bir bostan, bir bağ olurdu... Tarım ve mitoloji üzerine dersler verilirdi. Öğretmenlerin her şeyi bilmesi icap eder, her şeyi, aziz dostum."

Bir anda sessizleşti, öksürdü; yan yan bakarak, insanın gördüğünde ona sevgi duymadan ve söylediklerini dinlemeden edemediği o şefkatli, tatlı tebessümünü gösterdi.

"Düşlerimi dinlemekten sıkılıyor musun? Bayılıyorum anlatmaya... Rus köyünün iyi kalpli, aklı başında, eğitimli öğretmenlere ne kadar ihtiyacı var, bir bilsen! Rusya'da öğretmenler iyi şartlarda yaşamalı; bu şartları olabildiğince erken tesis etmeliyiz. Halka eğitim verilmezse Rusya, tıpkı düzgün pişmemiş tuğlalardan bir ev gibi yıkılacaktır. Öğretmen dediğin mesleğine âşık bir sanatçı olmalı; bizde ise doğru düzgün eğitilmemiş, çocuklara eğitim vermek için geldiği köyü sürgün zanneden bir gündelik işçi gibidir. Karnı doymaz, ezilir, ekmeğinden olacağı korkusuyla ödü kopar. Halbuki köyde adı ilk anılan insan olmalıdır; köylüler onu ilgiye ve hürmete değer bir kudret sahibi gibi

görmelidir. Kimse ona karşı sesini yükseltmemeli, onu aşağılamamalıdır; bizde ise herkes böyle yapar: köy polisinden zengin esnafına, rahibinden köy komiserine, okul hademesinden müşavirine, hatta kendisine okul müfettişi deyip eğitimin ıslah edilmesini önemsemeyen, tek derdi amirlerinin emirlerinin yerine getirilmesi olan memura kadar... Vazifesi insanları eğitmek olan birinin parayı düşünmesi gülünçtür. Eski püskü giysiler giymesi, rutubetli ve soğuk okullarda titremesi, hasta olması, otuz yaşına gelmeden larenjit, romatizma ya da tüberküloz olması kabul edilemez. Utanç duymalıyız bundan. Bizdeki öğretmenler yılın sekiz, dokuz ayı bir keşiş hayatı yaşar: sohbet edeceği, tek kelime konuşacağı insan yoktur; etrafında ahbabı, kitapları ya da eğlencesi olmadığında aptallaşır; arkadaşlarını kendisine misafir olmaya çağırdığında da sakıncalı olur; kurnaz adamların ahmakları korkutmak için uydurduğu aptal bir kelimedir bu. İğrenç şeyler bunlar; değerli ve son derece önemli bir iş yapan insanla düpedüz alay etmek. Biliyor musun, ne zaman bir öğretmenle karşılaşsam, çekingenliğini, üzerindeki kötü kıyafetleri fark etsem onun namına utanç duyuyorum... sanki o öğretmenin sefaletinden suçlu olan benmişim gibi, ciddi söylüyorum."

Bir süre sessiz, düşündü; sonra elini savurup tatlı bir sesle dedi ki: "Bizim Rusya ne absürd, ne beceriksiz bir ülke."

Güzel gözlerinden hüzünlü bir gölge geçti; gözlerini çevreleyen küçük kırışıklıklar onu daha da düşünceli gösteriyordu. Sonra etrafına bakarak şakayla karışık dedi ki: "Gördün mü? Sana radikal bir gazeteden baş sayfa yazısı okudum. Gel, sabrın için seni çayla ödüllendireceğim."

Huyu buydu: dürüstlükle, sıcakkanlı ve samimi bir dille konuşur, sonra kendine ve söylediklerine güler geçerdi. Onun hüzünlü ve kibar gülümsemesinde insan kelimelerin ve düşlerin değerini bilen birinin ince şüpheciliğini sezerdi; aynı zamanda o gülümsemede sevimli bir tevazu ve tatlı bir hassaslık da mevcuttu...

Konuşmadan eve doğru ağır ağır ilerledik. Bulutsuz, sıcak bir gündü; güneşin parlak ışığı altında dalgalar pırıldıyordu; aşağıdan bir yerden bir köpeğin neşeyle havlaması işitiliyordu. Çehov koluma girdi, öksürdü ve dedi ki: "Ayıp ve üzücü ama doğru: Köpeklere imrenen çok insan var."

Sonra arkasından kahkahayı bastı: "Artık böyle içi boş laflar ediyorum... Demek ki yaşlanıyorum."

Çoğu zaman şöyle laflar ederdi: "Bir öğretmen geldi; hasta, evli... yardım edemez misin ona? Şimdilik ben bir şeyler ayarladım." Bir başka zaman yine: "Gorki, dinle beni, bir öğretmen geldi, seninle tanışmak istiyor. Hastaymış, çıkamıyormuş. Gelip görüşmez misin onunla? Gel hadi." Ya da: "Bak ne diyeceğim; öğretmen hanımlar kendilerine kitap gönderilmesini istiyor."

Bazen sözü geçen "öğretmeni" evinde bulurdum; sandalyesinin ucuna oturmuş, içinde bulunduğu garip durumun bilinciyle yüzü kızarmış, sözlerini dikkatle ölçüp biçerken alnında ter damlaları birikmiş, tatlı veya "eğitimli" bir şekilde konuşmaya çalışır olurdu; ya da son derece çekingen bir insanın rahatlığıyla, bir yazarın gözü önünde aptal görünmemek için Anton Çehov'u o ana değin aklına uğramamış sorularla dolu bir silsileye maruz bırakırdı.

Anton Çehov bu yorucu, tutarsız konuşmayı ilgiyle dinler, arada bir hüzünlü gözlerine bir tebessüm gelir, alnında ufak bir kırışıklık belirir, sonra tatlı, süssüz bir ifadeyle yalın, açık ve basit kelimeler kullanmaya başlardı; bu kelimeler bir şekilde soru soranı da yalınlaştırırdı: öğretmen akıllı görünmekten vazgeçer, anında daha akıllı ve ilginç bir hale gelirdi...

Bir öğretmeni hatırlıyorum: uzun boylu, ince bir adamdı; sarı, aç bir yüzü, çenesine doğru inen kanca gibi bir burnu vardı.

Anton Çehov'un karşısına oturdu; Çehov'un yüzüne siyah gözleriyle dik dik bakarak hüzünlü ve kalın bir sesle şöyle konuştu:

"Ders seansının sınırları içindeki bu varlıksal izlenimlerden çevredeki evrene doğru nesnel bir tutumun tüm ihtimalini ezen psişik bir oluşum ortaya çıkar. Elbette evren bunun bir tezahüründen başka bir şey değildir..."

Kafa üstü felsefeye girerek, buzun üzerinde paten yapan bir ayyaş gibi yüzeyinde gezinmeye başladı.

"Söylesene," dedi Çehov usul usul, nazik bir sesle, "sizin vilayette çocukları döven öğretmen kim?"

Öğretmen sandalyesinden fırlayıp kollarını savurmaya koyuldu: "Kimi kastediyorsun? Beni mi? Asla! Dövmek ha!"

Öfke ile pofurdandı.

"Heyecanlanma hemen," diye devam etti Anton Çehov, teselli edici bir tebessümle: "Senden bahsetmiyorum. Hatırladım da şimdi, gazetede okumuştum; sizin vilayette çocukları döven biri vardı."

Öğretmen yerine oturdu; ter içinde kalan suratını silerek ve rahat bir nefes alarak, kalın sesiyle konuşmaya başladı:

"Doğru, vardı öyle bir olay... ismi Makarov'du. Şaşırmıyor insan. Acımasızlık olabilir, yine de açıklanabilir bir durum. Adam evli, dört çocuğu var, karısı hasta... kendisi veremli. Maaşı 20 ruble, okulu desen bir kilerden hallice, öğretmene tek göz oda vermişler; böyle şartlarda durup dururken Tanrı'nın gönderdiği meleği bile döversiniz. Çocuklar ise melek değiller, inanabilirsiniz bana."

Sonra Çehov'u akıllı kelimeler dağarcığıyla acımasızca yormakta olan bu adam bir anda, kanca burnunu uğursuzca sallayarak basit, anlamlı ve kesin sözcükler kullanmaya başladı. Tıpkı bir ateş gibi, Rus köyünde hayatın o korkunç, lanetli gerçeğini aydınlatıyordu.

Ev sahibine hoşça kal dedikten sonra öğretmen Çehov'un ufak, kuru ellerini kendi ince parmaklı elinin içine alarak sıktı ve dedi ki:

"Sanki bir yetkilinin huzuruna çıkıyormuşum gibi korku ve titreme içinde kapınıza geldim. Kendimi bir baba hindi gibi şişirdim. Niyetim size sıradan bir ölümlü olmadığımı göstermekti... Şimdiyse evinizi her şeyi anlayışla dinleyen iyi kalpli, yakın bir dostumdan ayrılır gibi terk ediyorum. Ne muazzam şey her şeyden anlamak! Var olun! Hoş bir düşünceyle gidiyorum yanınızdan: Büyük insanlar daha basit ve daha anlaşılırdır... Ruhlarımız, beraber yaşadığımız sefillerinkinden çok birbirine benzer. Hoşça kalın; sizi asla unutmayacağım."

Burnu titredi, dudakları bükülerek iyi huylu bir tebessüme dönüştü ve bir anda ekledi:

"Doğrusunu söylemek gerekirse, alçakların hepsi mutsuz, beter olsunlar."

Evden çıktığında Çehov onu bakışlarıyla izledi, gülümseyerek:

"İyi bir adamcağız. Uzun süre öğretmenlik yapamaz," dedi.

"Niçin?"

"Ağzından girip burnundan çıkarlar onun."

Bir süre düşündü ve sessizce şunu ekledi:

"Rusya'da dürüst bir adam şömine temizleyicisi gibidir; dadılar çocukları onun hikâyeleriyle korkutur."

Anton Çehov'un huzurundaki herkesin ister istemez daha yalın, daha dürüst, daha kendi gibi olmaya çalıştığını düşünürüm; deniz kabuğu ve balık dişleri takıştıran vahşiler gibi, Rusların Avrupalılara benzemek için kendini süslediği türlü edebi lakırdılar, akıllı kelimeler ve diğer ucuz numaraları insanların onun huzurundayken nasıl bıraktığını çok kez gördüm. Anton Çehov balık dişlerinden ve horoz tüylerinden hoşlanmazdı; "parlak" ya da yabancı olan, birinin kendini büyük gösterme amacıyla büründüğü her kılık onu huzursuz ederdi; bu şekilde giyinmiş birini her gördüğünde onu bu boğucu, faydasız süsten kurtarmak ve altındaki yalın yüzü, canlı ruhu bulmak için yanıp tutuştuğunu fark ederdim. Çehov hayatı boyunca kendi ruhunda yaşadı: Her zaman kendisi oldu, tamamen özgür oldu; başka insanların beklentilerini, diğerlerinin –daha kaba kimselerin– ise Anton Çehov'a dair isteklerini umursamadı. Bizim Rusların ısrarla alışkanlık edindiği sohbetlerden, giyeceği düzgün bir pantolonu bile yokken gelecekteki kadife kıyafetleri için münakaşa etmesinin gülünçlüğünü unutmasından hoşlanmazdı. Tatlı bir yalınlığa sahip olduğu için her şey yalın, içten ve samimi olsun ister, diğer insanları da yalın hale getirmeyi becerirdi.

Hatırlıyorum da, bir keresinde şık giyimli üç kadın onu görmeye gelmişti. Odasını ipek eteklikleriniin hışırtısı ve ağır bir parfüm kokusu ile doldurmuş; ev sahiplerinin karşısına kibarca oturmuş, politikayla pek ilgiliymiş gibi yaparak, "sualler sormaya" koyulmuşlardı:

"Anton Pavloviç, ne dersiniz kuzum? Sizce bu savaş nasıl bitecek?"

Anton Pavloviç öksürdü, bir süre düşündü; sonra tatlı tatlı, ciddi ve nazik bir sesle yanıt verdi:

"Muhtemelen barış ile."

"Evet, elbette! Ama kim kazanacak? Yunanlar mı, Türkler mi?"

"Güçlü olan kazanır gibi geliyor bana."

Bunun üzerine hanımlar hep bir ağızdan: "Peki sizce güçlü olan kim?" diye sordular.

"Karnı daha iyi doyurulan ve daha eğitimli olanlar."

"Ne akıllı!" diye haykırdı birisi.

"Peki siz en çok hangisini seviyorsunuz?" diye sordu diğeri.

Anton Pavloviç sevecen gözlerle ona baktı ve uysal bir gülümsemeyle şöyle yanıtladı:

"Ben meyve şekerlemesini severim, ya siz?"

"Hem de çok," diye haykırdı hanımefendi.

"Bilhassa da Abrikossov'unkileri," diye mutabık oldu bir ikinci. Üçüncü ise, gözlerini kısarak zevk içinde ekledi:

"Öyle güzel kokuyor ki."

Üçü hep bir ağızdan hevesle konuşmaya koyuldu ve meyve şekerlemesi hususunda sahip oldukları zengin dağarcığı ve engin malumatı ele verdi. Zihinlerini yormak, o ana değin akıllarına dahi getirmedikleri Türkler ve Yunanlar ile cidden ilgiliymiş numarası yapmak zorunda olmadıkları için mutlu oldukları belliydi.

Giderlerken Anton Pavloviç'e neşeyle, "Size meyve şekerlemeleri göndereceğiz," diye söz verdiler.

Gittiklerinde, "Durumu iyi geçiştirdiniz," dedim.

Anton Pavloviç sessizce güldü ve "Herkes kendi dilini konuşmalı," dedi.

Bir başka gün evinde genç ve güzel suratlı bir kraliyet savcısı bulmuştum. Çehov'un karşısında duruyor, kıvırcık saçlı başını sallıyor ve hevesle konuşuyordu:

"'Kundakçı' öykünüzde önüme hayli zorlu bir dava koydunuz, Anton Pavloviç. Denis Grigoryev'in suç işlemek için bilinçli ve kasten hareket ettiğini düşünürsem, o halde hiç tereddüt etmeden onu halkın menfaati için hapishaneye göndermeliyim. Öte yandan o bir yabani; eyleminin suç teşkil ettiğinin farkında değildi... Acıyorum ona. Yine de farz edin ki yaptığını bilmeyen bir adam olduğunu düşünmüş ve merhamet duyguma yenik düşmüş olayım; Denis'in yine traverslerde civata somunlarını sökmeyeceğinin garantisini halka nasıl verebilirim? Sorum bu. Ne yapmalı?"

Sözünü bitirdi, arkasına yaslandı ve gözlerini Anton Pavloviç'in yüzüne dikerek merakla seyretmeye başladı. Üniforması yeniydi; göğsündeki düğmeler özgüven ve mat bir parıltıyla bu genç adalet meraklısının güzel ve temiz yüzündeki minik gözleri gibi pırıldıyordu.

"Ben hâkim olsam," dedi Anton Pavloviç hüzünle, "Denis'i suçsuz bulurdum."

"Hangi gerekçeyle?"

"Ona derdim ki: sen, Denis, henüz olgunlaşarak kasten suç işleyen birine dönüşmüş değilsin; git ve olgunlaş."

Avukat önce kahkahayı bastı, sonra yine azametli ciddiyetini takınarak dedi ki:

"Hayır efendim, sorduğunuz soru yalnız canını ve mülkünü savunma vazifesinde olduğum toplumun menfaatine göre cevaplandırılmalıdır. Denis bir yabani ve bir suçlu; gerçek bu."

Bir anda Anton Pavloviç, tatlı sesiyle, "Gramofonları sever misiniz?" diye sordu.

"Evet, hem de çok. Muazzam bir icat!" diye neşeyle yanıtladı genç.

"Bense hiç katlanamam gramofonlara," dedi Anton Pavloviç, hüzünle.

"Niçin?"

"Hiçbir his duymadan konuşup şarkı söyledikleri için. Her şey bir karikatür gibi... ölü. Fotoğraf sever misiniz?"

Avukatın fotoğrafa da bayıldığı ortaya çıktı. Bir anda hevesle, yalnız hiçbir ilgi göstermeden anlatmaya başladı; tıpkı Çehov'un kurnazca ve isabetli bir şekilde fark ettiği üzere, "muazzam icat"a olan hayranlığına rağmen, gramofon hakkında konuştuğu gibi. O üniformanın altında yaşayan, hayata dair hisleri halen bir ava çıkmış bir köpek yavrusuna benzeyen küçük adamcağızı yine fark ettim.

Anton Pavloviç kapıya kadar eşlik ettikten sonra sert bir dille:

"Adaletin suratındaki sivilceler gibiler; bir de halkın kaderini tayin ediyorlar," dedi.

Kısa bir sessizlikten sonra ekledi: "Kraliyet savcıları balık avlamayı pek seviyor olmalı. Özellikle de küçük balıkları."

Her yerde bayağılığı görme ve def etme hünerine sahipti; bu hüner, yalnız hayattan çok şey bekleyen ve insanları yalın, güzel ve ahenkli haliyle görmek isteğiyle yanıp tutuşan insanlar için mümkündür. Bayağılığa karşı her zaman sezgileri kuvvetli ve merhametsiz bir yargıç olmuştu.

Bir kişi huzurundayken falanca popüler dergide editörlük yapan, mütemadiyen sevgi ve merhametin gerekliliğinden bahseden bir şahsın ortada sebep yokken bir demiryolu nöbetçisine hakaret ettiğini, genelde astlarına inanılmaz kaba davrandığını söylemişti.

"Demek öyle," dedi Anton Pavloviç mahzun bir gülümsemeyle. "Bir aristokrat, eğitimli bir beyefendi değil midir o? Ruhban okulun-

da okumuştu. Babası ağaç kabuğundan pabuç giyerdi, kendisi rugan deri çizme giymiyor mu?"

Sesinde "aristokrat"ı önemsiz ve gülünç hale getiren bir tını vardı.

"Pek yetenekli bir adam," dedi bir gazeteci için. "Asil, insanca... şekerli bir dille yazıyor. Herkesin içinde karısına aptal diyor... müstahdem odası rutubetliymiş, hizmetçiler devamlı romatizma ağrısıyla kıvranıyormuş."

"N.N.'yi sevmez misiniz, Anton Pavloviç?"

"Severim, hem de çok. Sevimli bir adamdır," diye yanıtladı Çehov, öksürerek. "Her şeyi bilir... çok okur. Ödünç aldığı üç kitabımı geri vermedi, biraz unutkan bir adam. Bir gün sana ne harika bir adam olduğunu söyler; ertesi gün bir başkasına hizmetçilerini nasıl kandırdığını, metresinin kocasının mavi çizgili siyah ipekten çoraplarını nasıl yürüttüğünü anlatır."

Huzurundaki bir kişi, aylık kalın dergilerin "ciddi" bölümlerinin ne kadar ağır ve sıkıcı olduğundan şikâyet etmişti.

"Kuzum, o makaleleri okumasanıza," dedi Anton Pavloviç. "Onlar arkadaşlarımın arkadaşları için yazdığı şeylerdir. Yazarları Mösyö Krasnov, Bielov ve Çernov'dur. Biri bir yazı kaleme alır; diğeri onu yanıtlar; üçüncü ise diğer ikisinin arasındaki çelişkileri düzeltir. Karşına bir kukla alıp iskambil oynamak gibi. Hiçbiri de okura bunun ne faydası var diye kendine sormaz."

Bir keresinde gürbüz, sağlıklı, güzel ve iyi giyimli bir hanım karşısına gelip Çehov üslubuyla konuşmaya başlamıştı:

"Hayat pek sıkıcı, Anton Pavloviç. Her şey gri mi gri: insanlar, deniz, hatta çiçekler bile gri görünüyor bana. Canım hiçbir şey çekmiyor, ruhum acıyla kavruluyor. Bir hastalığa tutulmuş gibiyim."

"Hastalıktır da bu zaten," dedi Anton Pavloviç. "Bir hastalıktır bu: Latince'de adı *morbus imitatis*'tir."[1]

Neyse ki bu hanım Latince bilmiyordu; en azından bilmiyor numarası yapmıştı.

"Eleştirmenler atın tarlayı sürmesine engel olan at sineklerine benzer," dedi, bilge bir gülümsemeyle. At emek verir, tüm kasları bir kontrbasın telleri gibi gerilmiştir; sonra bir sinek böğrüne konup vızıldamaya, onu kaşındırmaya başlar... atcağız cildini kıpırdatır, kuyru-

1 (Lat.) Taklit hastalığı.

ğunu sallar. Nedir sineğin vızıldamasındaki amaç? Kendisinin bile farkında değildir; sırf huzursuz olduğu ve 'Bakın, işte ben de bu dünyada yaşıyorum. Ben de istediğim gibi vızıldayabilirim," diye ilan etmek istediği için. Yirmi beş yıldır hikâyelerim hakkında yazılan eleştirileri okudum; bir kez olsun kıymeti olan bir söz, değerli bir tavsiye duymuş değilim. Bir kez Skabiçevski'nin yazdığı bir şey beni etkilemişti: Bir yol kenarında sarhoş halde öleceğimi söylemişti."

Neredeyse her zaman ironik bir gülümsemeyle parlayan gri gözleri bazen soğuk, keskin ve sert olurdu; böyle zamanlarda yumuşak, samimi sesine bir sertlik gelir, bu mütevazı ve iyi huylu adamın gerek gördüğünde kendisine karşı gelen birine karşı gelebileceği ve bana mısın demeyeceği anlaşılırdı.

Diğer zamanlarda ise insanlara karşı tavrında bir ümitsizlik, neredeyse soğuk, bıkkın bir çaresizlik sezerdim.

"Ruslar tuhaf varlıklardır," diye yazmıştı bir keresinde. "Eleğe benzer, hiçbir şeyi içinde barındırmaz. Gençliğinde karşısına çıkan her şeyi açgözlülükle yutar; otuz yıl içindeyse geriye renksiz çer çöpten başka bir şey kalmamıştır... İnsanın iyi ve insan gibi yaşaması için sevgiyle ve inanarak çalışması gerekir. Fakat biz, biz bunu yapamayız işte. Bir-iki tane eli yüzü düzgün bina yapmış mimar kart masasına oturdu mu ya hayatı boyunca o masadan kalkmaz ya da bir tiyatro kulisinin köşesinde bulunur. Muayenehane sahibi doktor bilimle ilgilenmeyi bırakır, tıp dergisi dışında bir şey okumaz; kırk yaşına geldiğinde tüm hastalıkların soğuk algınlığından kaynaklandığına ciddi ciddi inanmaya başlar. İşinin ne anlama geldiğine kafa yormuş tek bir memurla karşılaşmadım: Genelde büyük şehirde ya da vilayetinin baş kasabasında oturur, evrak doldurup ilgi çekmek için Zmiiv'e veya Smarhon'a gönderir. Ama tuttuğu o evraklar Zmiiv ve Smarhon'da birinin hareket özgürlüğünü elinden alacaktır; bir memur bunu yalnız bir ateistin cehennem azabını düşündüğü kadar düşünür. Başarılı savunmalarla isim yapan bir avukat adalete kafa yormayı bırakır, yalnız mülk davalarına bakmaya, kumar oynamaya, istiridyeler yemeye, tüm sanatların erbabı olduğunu düşünmeye başlar. İki-üç dişe dokunur rolde oynamış bir aktör repliklerini öğrenmekle uğraşmayı bırakır, ipek şapkasını takar ve bir deha olduğunu düşünür. Rusya doyumsuz ve tembel

insanların ülkesidir: tabak tabak güzel yemek yemeyi, içmeyi, gündüz saatinde uyumayı, uyurken de horlamayı severler. Evleri temiz olsun diye evlenir, toplumda hoş görülmek için metres bulurlar. Bir köpeğin psikolojisine sahiptirler: dayak yediklerinde viyaklayarak kulübelerine kaçarlar; sevildiklerinde ise patilerini havaya kaldırıp sırt üstü uzanır, kuyruklarını sallarlar."

Bu sözcüklerde acı, soğukluk ve nefret seziliyordu. Ama tüm nefretine rağmen merhametliydi; önünde birine yüklenecek olsanız, Anton Pavloviç hemen imdadına koşardı.

"Niçin böyle konuşuyorsun ki? Yaşlı başlı adam... yetmiş yaşına gelmiş." Ya da: "Daha yaşı çok genç... aptallığından öyle söylüyor."

Böyle konuştuğunda, yüzünde hiç tiksinti görmezdim.

Bir insan gençken bayağılık ona eğlenceli ve önemsiz görünür, ama bayağılık yavaş yavaş içinde yayılır; beynine işler, kanına zehir veya boğucu gaz gibi karışır; eski, paslı bir tabelaya döner: Üzerine bir şey yazılmıştır ama ne? Anlayabilene aşk olsun.

İlk hikâyelerinde Anton Pavloviç bayağılığın bulanık denizindeki trajik mizahı ortaya çıkarmayı başarmıştı; bu "güldürü" öykülerini dikkatle okuyanlar, komik sözler ve durumların arkasında yatan merhametsizlik ve iğrençliklerin yazar tarafından nasıl kederle tespit edildiğini ve gizlendiğini göreceklerdir.

Masum bir çekingenliği vardı; insanlara toksözlü ve açık bir dille "Aklını başına topla" demezdi; akıllarını başlarına toplamalarının ne kadar gerekli olduğunu kendileri görürler diye boşuna beklerdi. Bayağı ve adi olan her şeyden nefret eder, hayatın kötülüklerini bir şairin soylu diliyle, mizahçının iyi huylu gülümsemesiyle tasvir ederdi; insanlar öykülerinin hoş yüzeyinin altında gizli olan, sitem ve serzenişle dolu anlamı pek fark etmezlerdi.

Canım okurlar "Albion'un Kızı"nı okuduklarında güler geçer; karnı tok sırtı pek beyefendinin ıssız, etrafındaki herkese ve her şeye yabancı bir insanla dalga geçmesinin berbatlığını hiç anlamazlar. Komik hikâyelerinin her birinde saf ve insancıl bir kalbin sessiz, derin iç çekişini işitiyor; insan haysiyetine itibar etmeyi bilmeyen, kaba kuvvete karşı koymadan boyun eğen, balık gibi yaşayan, her gün olabildiğince koyu çorbayı mideye indirmenin gerekliliği dışında hiçbir şeye

inanmayan, güçlü ve küstah birinin kendisine sopa çekeceği korkusu dışında hiçbir şey hissetmeyen kimselerin halinden anlıyor olmanın ümitsiz manzarasını görüyorum.

Hayatın önemsizliklerinin tragedyasını Anton Çehov kadar açık ve iyi bir şekilde kimse anlamamış; burjuvanın günlük yaşamının sönük karmaşasında okurlara kendi hayatlarının korkunç ve utanç vericiliğini merhametsiz bir gerçeklikle kimse göstermemiştir.

Ezeli düşmanı bayağılıkla hayatı boyunca mücadele etmişti; onu aşağılamış, sivri kalemi ile onu soğukkanlılıkla tasvir etmiş, ilk bakışta en hoş, rahat ve görkemli görünen şeyde bile bayağılığın yavanlığını tespit etmişti – bayağılıksa sonunda ondan çirkin bir şakayla intikamını almıştı; Çehov'un naaşı, yani bir şaire ait olan naaşı, "İstiridye Taşımak İçin" ayrılmış bir yük vagonuna konmuştu.

Bu pislik içindeki yeşil yük vagonu gözümde bayağılığın yorgun düşmanının karşısında zafer dolu muazzam bir kahkahasıdır; bulvar basınında görülen "Anılar"da ise, düşmanının ölümüne içten içe sevinen bayağılın soğuk ve pis kokulu nefesini duyduğum iki yüzlü bir üzüntü mevcuttur.

Anton Çehov'un öykülerini okurken insan kendini sonbahar sonunda hüzünlü bir günün içinde hisseder: Hava berrak, yapraksız ağaçların, dar evlerin, renksiz insanların hatları keskindir. Her şey tuhaf, yalnız, hareketsiz ve çaresizdir. Mavi ve boş ufuk çizgisi solgun gökyüzüne karışır; donmuş çamurla kaplı toprağa üflediği nefesi buz gibi soğuktur. Yazarın zihni, monoton yolların, çarpık sokakların, minik, sefil insanların sıkıntı ve tembellik içinde boğulduğu, anlaşılmayan, uykulu bir telaşla doldurduğu küçük ve bakımsız evleri güz güneşi gibi çıplak hatlarıyla gösterir. Tedirgin bir fındık faresi gibi kaçışan "Sevgili", bir köle gibi âşık olan ve daha fazla sevemeyen iyi kalpli, yumuşak başlı bir kadındır. Yanağına sille indirseniz ses çıkarmaya cüret etmez, o kadar yumuşak başlı bir köledir... Yanıbaşında "Üç Kızkardeş"in Olga'sı vardır: o da sevgisine yenik düşmüş, işe yaramaz kardeşinin hovarda, bayağı karısının kaprislerine boyun eğer; kız kardeşlerinin hayatı gözünün önünde ufalanırken o gözyaşları içindedir, kimseye yardımcı olamaz; bayağılığa karşı haykıracağı tek bir canlı, kuvvetli söz yoktur içinde.

"Vişne Bahçesi"nin gözü yaşlı Ranevskaya ile diğer sahipleri de buradadır: hepsi çocuk gibi bencil, hepsi bunak ve ham. Ölmek için doğru zamanı kaçırmışlardır; sızlanır, etraflarında olan biteni görmez, anlamazlar; bir daha hayata kök salacak kudrete sahip olmayan parazitlerdir. Sefil öğrenci Trofimov çalışmanın gerekliliklerini güzel sözlerle anlatır; tembellerin hatırına durmak bilmeden çalışan Varya ile aptal aptal dalga geçer.

Verşinin üç yüz yıl içinde hayatın ne mutlu olacağını düşlerken, gözünün önünde her şeyin harabeye döndüğünü fark etmez; Solyoniy, sıkıntıdan ve aptallığından, zavallı Baron Tousenbach'ı öldürmeye hazırdır.

Tek ve uzun bir sıra halinde geçer önümüzden aşka, aptallıklarına ve tembelliklerine, hayatın nimetlerine duydukları açgözlülüğe esir olmuş erkekler ve kadınlar; onlar hayata karşı ölümüne bir korkunun esiridir; tedirginlikle ilerler, hayatı geleceğe dair ipe sapa gelmeyen sözlerle doldurur, şimdiki zamanda yer edinemediklerini hissederler.

Arada bu renksiz kalabalığın içinde biri bir tabanca sesi duyar: İvanov veya Tripliyev yapması gerekenin ne olduğunu tahmin etmiş ve ölmüştür.

Çoğu iki yüz yıl içinde hayatın ne güzel olacağına dair düşler kurarken hiçbirinin aklına gelmez, yalnız düşlemekle vakit geçirirsek hayatı kim güzelleştirecektir?

Çaresiz insanlardan oluşan bu kasvetli, renksiz kalabalığın önüne azametli, bilge ve ilgili bir adam geldi bir gün; ülkesinin ümitsiz sakinlerine bakıp hüzünlü bir tebessüm, kibar ama derin bir sitemle, yüzünde ve kalbinde gerçek bir ıstırapla, güzel ve samimi bir dille onlara şöyle söyledi:

"Yanlış yaşıyorsunuz, dostlarım. Böyle yaşamak ayıptır."

Çeviren EMRAH SERDAN

ÖYKÜLERE DAİR KÜNYE BİLGİLERİ

"**Aile Babası**", *Strekoza* (Yusufçuk), 29 Haziran 1880; "**Elma Yüzünden**", *Strekoza*, 17 Ağustos 1880; "**Evlilikten Önce**", *Strekoza*, 12 Ekim 1880; "**Yargılama**", *Zritel* (Seyirci), 23 Ekim 1881; "**Yeşil Dil**", *Moskva* (Moskova), 23 Nisan 1882; "**Köyün Tıp Tanrıları**", *Svet i teni* (Işık ve Gölge), 18 Haziran 1882; "**Hep Dilimin Yüzünden**", *Sputnik*, 22 Haziran 1882; "**Kadın ile Kocası**", *Mirskoy tolk* (Dünyevi Sezi), 23 Temmuz 1882; "**Hanımefendinin Arabacısı**", *Moskva*, 30 Temmuz 1882; "**Operada Tatsız İki Olay**", *Mirskoy tolk*, 16 Aralık 1882; "**Ahlar, Oflar, Eyvahlar**", *Oskolki* (Parçalar), 18 Aralık 1882; "**Baron**", *Mirskoy tolk*, 20 Aralık 1882; "**Eğri Ayna**", *Zritel*, 5 Ocak 1883; "**İnsanın İki Yüzü**", *Zritel*, 8 Ocak 1883; "**Sevinç**", *Zritel*, 8 Ocak 1883; "**Maniya Grandioza Olayları**", *Oskolki*, 22 Ocak 1883; "**Kocasını Bırakıp Gitti**", *Oskolki*, 29 Ocak 1883; "**Çivide**", *Oskolki*, 5 Şubat 1883; "**Berber Dükkânında**", *Zritel*, 7 Şubat 1883; "**Beceriksiz**", *Oskolki*, 19 Şubat 1883; "**Yenenin Böbürlenmesi**", *Oskolki*, 25 Şubat 1883; "**Akıllı Kapıcı**", *Zritel*, 3 Mart 1883; "**Güvey**", *Oskolki*, 5 Mart 1883; "**Ad Konulması Zor Bir Öykü**", *Oskolki*, 12 Mart 1883; "**Anlaşılmaz Bir Tip**", *Oskolki*, 19 Mart 1883; "**Söğüt Ağacı**", *Oskolki*, 9 Nisan 1883; "**Hırsız**", *Oskolki*, 16 Nisan 1883; "**Laf, Laf, Yalnız Laf**" ve "**Yirmi Altı**", *Oskolki*, 23 Nisan 1883; "**Kızının Avukatı**", *Oskolki*, 30 Nisan 1883; "**Seçim Kurbanı**", *Oskolki*, 28 Mayıs 1883; "**Kale Gibi Dayanıklı Kadın**", *Oskolki*, 4 Haziran 1883; "**Nasıl Evlendiğimin Resmidir**", *Oskolki*, 11 Haziran 1883; "**Bir Sayman Yardımcısının Günlüğünden**" ve "**Tıpkı Dedesine Çekmiş**", *Oskolki*, 18 Haziran 1883; "**Yılda Bir Kez**", *Strekoza*, 19 Haziran 1883;

"**Memurun Ölümü**", *Oskolki*, 2 Temmuz 1883; "**Yaramaz Çocuk**", *Oskolki*, 23 Temmuz 1883; "**Çeyiz**", *Budilnik* (Çalar Saat), 30 Temmuz 1883; "**İyiliksever Meyhaneci**", *Oskolki*, 6 Ağustos 1883; "**Albion'un Kızı**", *Oskolki*, 13 Ağustos 1883; "**Mahkeme Kaleminde**", *Oskolki*, 3 Eylül 1883; "**Güz Soğuğu**", *Budilnik*, 24 Eylül 1883; "**Şişman ile Zayıf**", *Oskolki*, 1 Ekim 1883; "**Trajedi Oyuncusu**", *Oskolki*, 8 Ekim 1883; "**Postanede**", *Oskolki*, 29 Ekim 1883; "**Denizde**", *Mirskoy tolk*, 29 Ekim 1883; "**Kara Çalma**", *Oskolki*, 12 Kasım 1883; "**İsveç Kibriti**", *Strekoza*, 5 Aralık 1883; "**Özgür Düşünen Adam**", *Oskolki*, 7 Ocak 1884; "**Madalya**", *Oskolki*, 14 Ocak 1884; "**Güldürü Oyuncusu**", *Oskolki*, 28 Ocak 1884; "**Öğretmen**", *Oskolki*, 11 Şubat 1884; "**Gazete Muhabiri Düş Görüyor**", *Budilnik*, 18 Şubat 1884; "**İki Mektup**" ve "**Şikâyet Defteri**", *Oskolki*, 10 Mart 1884; "**Perpetuum Mobile**", *Oskolki*, 17 Mart 1884; "**Okumanın Yararları**", *Oskolki*, 24 Mart 1884; "**Mariya İvanovna**", *Budilnik*, 31 Mart 1884; "**Albüm**", *Oskolki*, 5 Mayıs 1884; "**Yazlıkçı Bayan**", *Oskolki*, 2 Haziran 1884; "**Beyinlerin Kızışması**", *Oskolki*, 16 Haziran 1884; "**Vodvil**", *Oskolki*, 30 Haziran 1884; "**Yükselme Sınavı**", *Oskolki*, 14 Temmuz 1884; "**Cerrahlık**", *Oskolki*, 11 Ağustos 1884; "**Kol Kırılır Yen İçinde Kalır**", *Oskolki*, 25 Ağustos 1884; "**Bukalemun**", *Oskolki*, 8 Eylül 1884; "**Yağmurdan Kaçarken Doluya Tutuldu**", *Razvleçeniye* (Tatil) dergisinin 20 Eylül 1884 tarihli sayısında yayımlanmıştır.

Çehov'un bir tıp öğrencisiyken yazdığı ilk öykülerin yer aldığı *Albion'un Kızı*, yazarın özgün dünyasının ve imgeleminin oluşma sürecini izliyor.

Ağabeyi Nikolay'ın fırçasından Çehov, 1884.

Anton Çehov'un yazarlığa ilk başladığı yıllarda kaleme aldığı öyküleri bir araya getiren *Albion'un Kızı*, adı öykü türüyle neredeyse eş anlamlı olan yazarın öğrencilik yıllarında bile ışıldayan dehasını gözler önüne seriyor. 1880-1884 yılları arasında çeşitli edebi dergilerde yayımlanmış olan eskizlerinde Çehov, çağdaşlarının kaleme aldığı görkemli başyapıtların aksine, ölçeğine insanı alan mütevazı yapılar kurmaya başlamış ve bu sayede yeni ve yalın bir hakikate ulaşmıştır. Ustası Gogol gibi Çehov da yakından tanıdığı ve asla tepeden seyretmediği Rus taşrasına hâkim olan bağnazlıkları ve ahmaklıkları olduğu kadar, gösterişsizliği ve saf dilliliği de resmetmiş, hiçbiri karikatüre kaçmayan bu tiplemelere olan şefkatinden ve gerçekçilikten hiçbir zaman ödün vermemiştir.

"Çehov'un edebi eserlerine hâkim olan muazzam iyilik hissi bir gündem veya edebi tebliğ olmasından değil, sahip olduğu yeteneğin doğal rengini almasından gelir."

VLADIMIR NABOKOV

021094 NLL
THG
021094
NLL

ISBN-13: 978-975-05-1990-1

iletişim